

A
32
462

14

71-2

1. a. 8. 13.

~~32~~
~~140~~

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA

Sala:

A

Estante:

32

numero:

462

Del Colegio de la Comp^a de Sta Catalina B^o
LIBER RVTH, R. 22541

F. FRANCISCI

FEV. ARDENTII, OR-

DINIS MINORVM, PARI-

siensis Theologi, commentariis explicatus:
quibus ea copiosè traduntur, quæ ad histo-
riam, fideique Christianæ, ac motum ratio-
nem pertinent.

*Cum triplici & copioso Indice: primus est Digressio-
num, quibus varij loci communes uberius tra-
ctantur: secundus Scripturarum, quæ præter contex-
tum exponuntur: tertius ad calcem libri, rerum in-
signiorum.*

PARISIIS,

Apud Sebastianum NIVELLIVM,
sub Ciconiis, via Iacobæa.

M. D. LXXXII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

G

sum
de m
lege
charu
script
labef
ille in

GENERO SO AC IL-
LVSTRI DOMINO, D. GER-
mano du Val, insignis ecclesie Bajo-
censis Canonico ac Decano, caterisque
eiusdem ecclesie Canonicis, obseruan-
dis Dominis suis, F. FRANCISCVS
FEV ARDENTIVS, S. P.

MAIORVM nostrorum
literis ac historiis proditū
est, Claris. Domini, ali-
quot pestiferos ac planē
fanaticos homines à caco-
dæmone quondam sic a-
nimis incitatos fuisse, vt
ea omnia quæ de vnico ac
summo Deo, de promisso & adumbrato Messia,
de mundi huius creatione & administratione, de
lege Moſis, de prophetarum oraculis, de patriar-
charum rebus gestis, in sacris veteris testamenti
scriptis monumentis que scripta sunt, reprobarēt,
labefactarent & conuellerent. His autem artibus
ille in primis crudelis ἀλάστωρ ac totius generis

EPISTOLA.

Isa. 14.
Luc. 10.

Gen. 3.

nostri proditor & perditor, vel cum diuina maiestate æquari conferrique (vt olim appetuerat) se posse confidebat: vel saltem varicinium illud de semine mulieris caput serpentis contrituro, suspectum & fallax reddere, atque ita totius salutis nostræ firmamentum & perfugium euertere sperabat. Miseri verò ac infelices homines, qui his in rebus Satanæ suas operas & labores dederunt, hoc molimine prodigiosas simulque exitiosas hæreses & latius in mobile ac nimis credulum vulgus spargere, & firmiter radicari conabantur. Sed præstat huius tam communis tamque capitalis hostis dolos ac insidias retegere, susceptaque prælia aduersus diuina verba, & eorum obseruatores, paucis perstringere; vt quæ medijs, his denique postremis seculis in magnâ Ecclesiæ catholicæ perniciem per varias fraudes molitus sit, explicemus.

Isa. 14.
Io. 8.
Luc. 10.

Apoc. 12.

R. Aba.

Necdum è cælis in inferos detrusus, incredibili ambitu in altissimum insurrexit: dein cum à se deprauatis spiritibus, magno prælio in cælis, cum Michaële, cæterisque bonis angelis, vt à diuinorum mandatorum obseruantia deficerent, decertauit. Proiectus in terram, contra mulierem prægnantem, solèque amictam bellum redintegrauit, id est, Ecclesiam; & aduersus eos, qui sunt de semine eius, custodiuntque mandata Dei, & habent testimonium IESU CHRISTI. Ad primos itaque parentes nostros, pro pudor! venit, vidit, vicit. Vix enim duodecim horas etiâ iuxta Rau Aha Talmudici sententiam, in horto Eden diuinis verbis subiecti permanserunt. Post

EPISTOLA.

hos, Cainum mundi primogenitum ac hæredem, *Gen. 4.*
 Henoeh, Irad, ac reliquos Gigantes illius poste- *Ioseph. lib. 1.*
 ros, cœlestis doctrinæ ab Adamo traditæ scelera- *Antiq.*
 tos cõtemptores ac irrisores effecit. In Noë, Sem, *Beros. lib. 1.*
 Abraham, Lot, Isaac, Iacob, Ioseph, aliõsque eius *Antiq.*
 dem pietatis sectatores, nunquam non ferocii ac
 desæuit. Mofi, Samueli, Dauidi, Heliaz, Helisæo,
 Micheæ, Isaia, Jeremia, Danieli verborum Dei
 interpretibus & præconibus, suos obiecit Iânes,
 Mambres, Saüles, Baalistas, Sedechias, Manassés, *2. Tim. 3.*
 Hananias, Magos, & Chaldæos; id est, veris pro- *Matth. 7.*
 phetis, & pastoribus, pseudopphetas, & lupos
 rapaces: vt cum illi diuinum verbum sererent,
 è contrario isti eradicarent & tollerent. Venit, in- *Luc. 8.*
 quit Christus germanus vineæ heres, diabolus, &
 aufert verbum de cordibus eorum, ne creden-
 tes salui fiant.

Sed quid sub aduentum Messia totius mundi
 vnici reparatoris ac iudicis, in diuina verba scri- *Matth. 22.*
 pta molitus est? Vt Sadducæos & quosdam alios *Act. 13.*
 Synagogæ desertores ac perfugas, propheticor- *Ioseph.*
 um librorum aduersarios, missos faciam; illius *Egesipp.*
 instinctu afflatuque, Ecclesiæ Christianæ exordio *Ensch.*
 Simon Magus, vt conscelerata & nefaria com-
 menta sua hominibus suaderet, negauit Prophe-
 tas à Deo missos, aut edoctos fuisse: ideoque nec *Iren. lib. 1. c.*
 admittendos, nec vlllo modo curandos. Saturnin^o & *20.*
 Basilides vt suos constabilirent errores, prius ora- *Epiphani.*
 cula prophetarú partim à quibusdã intelligētis, *cont. hæres. 21.*
 partim ab ipso cacodẽmone inspirata esse & fusa, *Iren. lib. 1. c.*
 à se delusis & fascinatis (eodẽ authore) persuaserunt. *22. 23.*

*Theodoret. li.
heret. fabul.
Iren. lib. 1.
cap. 29.
August.
lib. de heresf.*

*Tertull. de
pese.*

*Iren. lib. 1. c.
34.*

*Libris cont.
Faust. Adim.
Fælic.
Secund.
Nicetas in
Panopl.
Euthim.
Concil. s.
Constant.*

His successit Cerdō, qui & ipse vniuersam legem veterem repudiauit, & prophetis bellum indixit. Marcion quoque adeo à sanctis patriarchis & prophetis abhorruit, vt sanctissimos quosque eorum in suis concionibus ac libris veluti incredulos, inferis manciparet: insuper in ipsorum odium Cain, Sodomitas, Ægyptios, Iudam proditorem, aliósque omnibus flagitiis contaminatos, scèlices ac beatos prædicaret, atque in cælos efferret. Appelles loco veterum prophetarum haberi cupiens, illos contrario sibi spiritu fuisse inspiratos, & idcirco vt secum pugnantes reiiciendos esse dicitabat. Montanus arreptitios, atque secreta dæmonum virtute exagitados blasphemabat, vt pro Spiritu sancto paraclito idem ipse haberetur. Veteres Gnostici incredibilia portenta de Noë, Abraham, Mose, Samuële, Isaia, Ieremia, aliisque sacris viribus confinxerunt, vt eorū monumentis nullus fidem haberet. Quis autem crederet Manichæos tam maledicè & contumeliosè de vniuerso patriarcharum choro loquutos esse, nisi Augustinus sententiæ ac opinionis eorum aliquando particeps, eadem & scriptis mandasset, & retudisset? Priscillianistæ, Messaliani, Euchytæ, Psalliani, Satanæani, Enthusiastæ, Marcionis & Manetis furores ad tempus sepultos, ex inferis excitauit & instaurauerunt. Totius veteris instrumenti autoritatem & sanctitatem non parum imminuit Theodorus Mopsuestiensis, autumans nihil apertè de Christo, ac religionis Christianæ mysteriis in eodem contineri. Vt postmodum Bogomilli in oriente, sic

& Albigenſes in occidente, contra ſacros veteris teſtamenti libros bellum redintegrâtes, coſdem de ſcholis, de diſputationibus, de lacris concionibus, de manibus Chriſtianorum excutere, ac propellere ſtuderunt. Atque hi ſunt (quantum memoria repetere præterita poſſum) veteris teſtamenti aduerſarij; hi qui prophetarum geſta, & veterum ſanctorum monumenta poſteris ad imitandum relicta, penitus ſublata voluerunt; hi denique, qui primam & magnam factorum Bibliorum partem è medio exturbare conati ſunt.

Vtinam, iterum autem vtinam, conceptum virus, furorẽque quo in Chriſtianam pietatem exæſtuat ille draco magnus & ſerpens antiquus, cum illorum pſeudoprophetarum mortibus depoſuiſſet: vtinam toties contritum caput non extolleret denuò: vtinam iſtiusmodi venenatis ſibilis nullos adhuc inficeret. Verũ ſemper vigilat iſte ſeminator zizaniorum, etiam in vtramque aurem ſtertentibus ſeruis patrisfamilias: ſemper hic lupus rapax Chriſti inſidiatur ouili. Scilicet, conqueſceret ac vacaret iſte leo rugiens, aut aliquas inducias nobis concederet tam inſeſtus hoſtis? Verendum potius ne hoc fine ſeculi ſolutus de carcere ſuo, ex tot præſentium hæreſeon ſeminibus aliquam tandem pariat, quæ non modò vetus, ſed & nouum quoque teſtamentum omnino ſpernat & tollat è medio, ſicque mundum vniuerſum omni religione exuat. Verẽdum inquam, ne priuatus ille ſpiritus, quo ſe canonicos libros ab aliis diſcernere, ſuper ſenes intelligere iactitant Hu-Gnoſtici, illis tandem perſua-

*Apoc. 12.**Matth. 13.**1. Pet. 5.**Apoc. 20.*

EPISTOLA.

deat nullos profus esse canonicos. Verendum etiam ne cum execrandis Simonis magi, Gnosticorum, Marcionis, Manichæi, quos renouant, erroribus, & illum denique instaurent, quo sacra Biblia proscripserunt. Verendum postremò, ne post quatuordecim vtriusque testamenti libros, quos iam partim quasi apocryphos reiecerunt, partim velut incerti authoris & authoritatis suspectos reddiderunt, reliquos omnes à republica Christiana exulare iubeant. Quid quòd etiam ex his quos adhuc pro canonicis agnoscere se dicunt, non modò passim dictiones multas, integros versus, sed & aliquot integra capitula (vt vel ex vno Danielis vaticinio liquet) sustulerunt? An non illorum Ministri & propugnatores iniectis passim per totas Gallias flammis in bibliothecas, iam innumera factorum Bibliorum exemplaria consumpserunt? An non ex Hu-Gnostica secta cotidie nascuntur Anabaptistæ, Suenckfeldiani, Deistæ, Enthusiastæ, Libertini, Athei, qui vniuersam scripturam irrident & contemunt? Et quid in sacras literas non auderent, qui nullis patriarchis, nullis prophetis, nullis Apostolis, nullis Euangelistis parcunt? Nemo enim eorum est, cuius integritatem Calvinus non vellicet, nõ carpat, non atrociter criminetur. Proh Deum immortalem! qualibus verborum contumeliis summos patriarchas Abraham & Iacob ob polygamiam vexat? Moser, ceterosque prophetas negat suis scriptis aut concionibus Deum ante oculos suorum popularium statuis-

*Comment. in
Gen.*

*Iu. cap. 7.
D. Luca.*

EPISTOLA.

se : sed duntaxat tanquam absentem figuris adumbrasse. Christi Præcursores Spiritu sancto repletum adhuc ex utero matris suæ, nonnunquam hallucinatum fuisse scribit. Apostolos & Evangelistas non raro parum appositè prophetias citasse, in alienum sensum detorsisse, parum dextrè accommodasse, multa ex abrupto in euangelis posuisse, per summam in Spiritum sanctum, qui in eis loquebatur & scribebat, blasphemiam comminiscitur. Audiui magnæ fidei hominem, olim quidem Caluini discipulum, nunc verò per Dei gratiam & misericordiam, Ecclesiæ catholicæ obsequentissimum filium, sub diuini nominis attestatione confirmantem, eundem Caluinum cùm publicis Geneuæ disputationibus præfesset, & à quodam disputante ex capite sexto Io. confirmari realem carnis in Eucharistia præsentiam fortiter vrgeretur, æquè nefariè atque audacter in hæc ipsa verba prorupisse : Nullis coniecturis adduci possum, vt credam istud totum & integrum quod circumfertur Ioannis caput, esse reuera ipsius Ioannis Apostoli, & potissimum illa verba, quibus toties inculcatur carnis manducatio. Quid incredibile hæc de quibusdam euangelicis verbis sensisse illū, qui in vniuersum, totū ipsum sacrosanctum euangeliū, seminarium licium, periclorum materiam, & scandalorum occasionem iniuriôsè nimis appellat? Insuper, & quod dictu relatuque etiam horrendum est, Christum Dei virtutem & sapientiam, frequenter improprie loquitum (ne semel blasphemasse plus satis esset) etiam decies, paucisque paginis, oculis & animis incul-

In cap. 3.
Matthæi.

In cap. 4. s. 8.
21. & 27.
Matth. & 6.
Lucæ.

Pref. in 10.
Ist.

Harm. in
Matth. 6.
12. 13. 15. &
20.

EPISTOLA.

cat. Eumdem communis nobiscum ignorantia & cecitatis coarguit, Matth. 21. & 24: & Luc. 2. Rursum, eumdem sua dogmata non solide probare; parum solide ratiocinari: superuacuas colligere illationes: parum solidas proferre refutationes: vulgo receptis prouerbis ita uti, ut tantum sint probabiles coniectura, non autem solide probationes: verba prophetarum in alienum sensum deflectere, & quæ impudenter ac nefarie tradit. Præterea, ipsum cæli, terræ, & inferorum creatorem & Dominum, autumat satana ludibriis adeo fuisse obnoxium & subiectum, ut eiusdem oculos facile perstrinxerit. Ad hæc, non exhorrescit asserere orationem Christi fufam in horto oliuarum, non fuisse probe meditatam, sed impetu doloris extortam: fuisse abruptum votum, quo rem impossibilem sibi concedi poposcit, fuisse votum subito elapsum, & castigandum, & reuocandum. Subiicit quoque more omnium heresiarcharum, in peius proficiens, eumdem angustia & doloris vehementia adeo percussum, ut presentem cælestis decreti memoriam perdiderit, nec reputauerit in ipso momento se hac lege missum esse humani generis redemptorem. Confingit denique ipsum Dominum nostrum, quum sua morte nos patri suo reconciliaret, reum ad patris tribunal sisti oportuisse; specièque eidem obiecta, quasi Deo auerso iam esset exitio deuotus, tanto horrore correptum, ut in desperationis voces erumperet. Hæc sunt principis Hu-Gnosticorum & Gueuseorum de Christo legis & prophetarum scopo, nouique testamenti authore, mediatore, & confirmatore testimonia, hæc dogmata, hæc encomia; quibus ad eius reuerentiam & studium nemo potest allici, nemo flecti. Hæc nostrorum reformatorum sci-

In cap. 7. 9.
12. & 18.
Matth.

In cap. 4.
Matth.

In cap. 16.
Matth.

In cap. 27.
Matth.

EPISTOLA.

licet, de vtriusque testamenti conditore testimonia, hæc in illud animaduersiones. Num ergo Calvinus se, suòque merito comparat cum Sadducæis prophetarum, & prophetiarum contemptoribus? Eant nunc itaque Calviniani erroris assertores, & se authores sacrorum Bibliorum suspicere & vereri, se propheticam & euangelicam doctrinam seriò profiteri, se Apostolicæ religionis instauratores & renouatores esse glorientur. Non nisi flagitiosis spero, & propter varia, multaque crimina sua iam excæcatis, isthæc vltèrius persuadebunt.

In cap. 10.
L. II.

Hæc porrò προειμύζων, & aliquanto fusius persequi visum est, Religiose Decane, ac obseruandi Domini, vt vnà mecum obseruetis, quàm implacabili iracundia in sacrum Dei verbum perpetuò furat Satanas, quàmque acerbo odio in Ecclesiam catholicam nunquam non bacchetur & grassetur: quippe qui hæc duo veluti tyrannidi suæ penitus aduersa, semper labefactata & dissipata, semper conuulsa & è medio sublata percipiat. Nouit vaserrimus veterator verbum Dei non nisi ob Ecclesiæ salutem in terris prædicari, nec eam sine illo posse sartam tectam consistere: iccirco omni ætate, omni tempore, vt iam euicimus, hos litigiosos ac præfractos homines excitauit, qui vtrique sese infestè & hostiliter opponerent. Necessè est itaque vel nunc maximè, sacris præfidiis animos nostros in diuinorum vtriusque testamenti librorum reuerentia, & autoritate aduersus tam perfidorum, infestorumque hostiù fraudes confirmare & munire.

EPISTOLA.

- Statuendum ergo omnia illa scripta quæ hæcenus Ecclesia catholica pro sacris & canonicis recepit, nunquam alio loco habenda esse, quam pro certis viuentis Dei oraculis, quibus perinde nobiscum adhuc idem ipse ac quondam cū Mose, os ad os loqueretur: atque si rursus de cælis articulatis vocibus, (vt in Christi bapt. & transfig.) aures nostras personaret. Vniuersa quæ his comprehenduntur, ad eò vera & certa, atque constat Deum esse. Quicumque hæc spernunt, non homines, sed Deum spernere: qui credunt & obediunt, vni Deo fidem & animum accommodare. Perge, inquit ad Mosen, ego ero in ore tuo, doceboq; quid loquaris. Et rursus: Loquere ad Aaronem, & pone verba mea in ore eius, & ego ero in ore tuo, & in ore illius. Hinc hominis vita dicitur etiam pendere ex omni verbo, quod procedit de ore Dei. Prophetæ non raro suas cõciones & exordiantur & claudunt his verbis: Hæc dicit Dominus. Isaias vaticinaturus frequenter præmittit: Os Domini loquutum est. Ieremiæ licet adhuc puerulo, dicitur: Ecce dedi verba mea in ore tuo. Item: Si separaueris pretiosum à vili, os meum eris. Ezechiel oblatum sibi volumen à Domino deuorans, audit ab eodem: Vade ad domum Israël, & loqueris verba mea ad eos. Itẽ, Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi, & vade ad transmigratiõem & filios populi tui, & dices eis. Hæc dicit Dominus, &c. Et rursus. Dabo tibi os apertum in medio eorum. Ergo cuilibet factorum prophetarum & scriptorum dicamus, quod
- Numer. 12.*
- Matth. 3: 37.*
- 1. Theff. .*
- Exod. 4.*
- Deut. 8.*
- Isa. 29. 40. 58.*
- Cap. 1. & 3.*
- Cap. 5.*
- Cap. 29.*

EPISTOLA.

vni Helix vidua Sareptana: Cognoui quod vir Dei es tu, & verbū Domini in ore tuo verum est. *Reg. 17.*

Quid, quod & ipse Dei filius sine aduersarios disputatione refelleret, siue discipulos pro concionibus erudiret, ad prophetarum testimonia illos remittebat? Scrutamini (inquit) scripturas. *Io. 5.*
 Itē: Moses de me scripsit. Singula legis præcepta celeberrima concione non tantum confirmauit, *Matth. 5. & 6.*
 sed & explicauit. Sadducæorum errores sumptis ex Mose argumentis coarguit: Pharisæos laudum suarū obtrectatores, Dauidis testimonio compescuit. *Matth. 22. & 23.*
 Satanae furentes ac violentos impetus legis diuinæ verbis repressit. Moriētis quartū & postremum verbum è psalmis fuit. Rediuiui voces istæ sunt ad discipulos: Necessè fuit impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, & prophetis, & psalmis de me. An non ergo magnificandi sunt libri veteris testamenti, & nocturna diurnaque manu versandi, quos ipse Christus impensè commendauit, & roties laudauit? *Matth. 4. & 26. Io. 19.*

Apostoli denique, suæ illos quoque doctrinæ authores & approbatores citauerunt. Euangeliū (inquit Paulus) antè promiserat deus per prophetas suos. Et de lege ait: Lex itaque sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Recensitis aliquot historiis ex veteri testamento, idem subinfert: Hæc omnia in figura cōtingebant illis: scripta sunt autē ad correptionem nostram. Petrus suis ad Iudæos concionibus, nunc Dauidis, mox Ioëlis, vaticinia explicat: & in Epistolis aliquando Isaia, aliquando prouerbiorum Solomonis, aliquoties Mosis, aliàs quoque Osæ *Luc. 24. Rom. 1. & 7. 1. Cor. 10. Act. 1. 2. 4. 1. Pet. 2. & secunda. 3. 1. Pet. 2. 3. 5.*

EPISTOLA.

adsertionibus, sua dogmata confirmat. Iudas breui epistolio, de sex veteris testamenti historiis breuiter strictimque disserit. Iacobus in Canonica nunc de Abrahæ, mox de Raab meretricis fide & operibus, continuóque de Helix valentissimis orationibus tractat. Ioannes in Apocalypsi, Dauidis, Solomonis, Isaia, Ieremiæ, Ezechielis, Danielis propria testimonia verbáque vsurpat. Et quid in his sigillatim recensendis diutius immoramur? Nonne libri Ruthæ, quem his commentariis explicamus, quinque postremis versibus Matthæus & Lucas Euangelium suum sæliciter auspicantur?

3. Reg. 19.

Itaque & merito & iure commoti, ac zelo zelantes pro Domino exercituum Maiores nostri, quos recensuimus & priscos & recentes hæreticos, qui de diuinorum librorum scriptoribus & authoribus detraxerunt, omni Christianorum cõmunionem extorres esse pulsósq; decreuerunt. Insuper statutis ac commodis temporibus, Mosis, & reliquorum prophetarũ scripta publicè in Ecclesia legi & decantari, vnà cum Euangeliis & apostolicis Epistolis constituerunt, vt Christiana pietas à duobus testamentis confirmetur, veluti quondam arca à duobus Cherubinis operiebatur; vnãque circumcisorum patrum, & Christianorum fidem, spem ac religionem esse cunctis sit manifestum. Adhæc, Christi autoritate ac Apostolorum exemplis excitati, non modò libros illos pro concionibus suæ curæ creditis ouibus exposuerunt: sed & conscriptis grauissimis orationibus, & lectissimis Homiliis, eorundem ar-

Clemens
Rom. lib. 2.
Constitus.
Apost. cap. 61
Exod. 25.

cana, & posteris aperuerunt, & de sacris concionandi formam nobis reliquerunt. Extant enim magni illius Adamantij, primi testimonio Hieronymi post Apostolos ecclesiarum magistri, in Pentateuchum 74. homiliae; in Iesum Naue 26: in Iudicum novem: in quosdam psalmos, in Cantica, in Isaiam, Ieremiam, Ezechielem, plurimae; in Iob egregij tractatus: in Matthæum & Lucam homiliae quinque supra septuaginta. De tota Genesi, & omnibus propemodum psalmis, Chrysostomus ad populum differuit: Iobi patientiam aliquot homiliis explicavit: totum Matthæi & Ioannis euangelium, Apostolorum acta, Pauli vniuersas epistolas aureo planè eloquentiæ suæ lumine enarrauit. Prætermitto Emisenum, Basiliū, Nazianzenum, Nisenum: similiter Ambrosium, Augustinum, & innumeros orientis & occidentis ecclesiae Antistites, qui in iisdē studiis & exercitiis vt cum immortalis sui nominis commendatione, sic cum innumerabilium animarum salute sunt faeliciter versati.

Horum itaque patrum vestigiis pro viribus insistens, quādo in summa æde vestra superioribus annis concionibus operam nauaturus à vobis Clariss. Domini, vocatus sum, inter aliquos veteris testamēti, Librum quoque Ruthæ magna omnium vestrum, & piorum conciuium frequentia & attentione explicavi: quem nūc quoque fusioribus commentariis expositum, vt vestris & multorum religiosorum virorum piis votis vtcūque satisfaciam, præ excusum, in lucem exire passus sum. De huius auctoritate, scriptore seu auctore,

EPISTOLA.

utilitate, ac partibus, non est quod in præsentiarum dicam; de his namque in Prolegomenis abundè disserui. Quid verò in his præstiterim, penes vestram & piorum lectorum esto iudicium. Vnū hoc vt modestè, ita verè adfirmare possum, me nimirum nihil eorum quæ ab Hebræis, Græcis, Latinis, seu priscais seu recentioribus Theologis de hoc libro traduntur, & ad rem faciunt, consultò prætermisisse. Et quia in istiusmodi Scriptionibus, conscientia mihi testimonium reddente coram Deo, nihil aliud animo propositum est, quàm diuinæ maiestati, & illius ecclesiæ catholicæ utilitati deseruire, Momos omnes constanter & liberè contemno. Comparent sibi quantum volent, Simonis more, id est, opibus malè partis, & multa & opima sacerdotia; aurum sitiant, emungant, vnde cunq; corradant; ditiores sint sub paupere Christo, quàm fuerunt sub locuplete & fallace diabolo; ecclesia suspiret diuites, quos mūdus tenuit ante mendicos; plenis sacculis moriantur locupletes, qui quasi pauperes vixerunt; honoribus perpetuò inhient; præfecturas malis artibus ambiant, inuadant, occupent; foris Cato-nes, intus Nerones; Curios simulent, & Bacchanalia viuant; à suis moribus abhorrentes oderint, illudant, persequantur: atque in his nugis hoc tã breue viuere nostrum pro libidine transigant. Nos placidè sinat Deo bene propitio, otium (cuius, nō minus quàm negotij, rationem extare oportere Cato censuit) in his sacris rebus, & ecclesiæ obsequiis consumere.

Cato in Originibus.

Istos autem Commentarios tibi in primis Gen-
nerose

nerose simul ac religiose Decane, dedicare ac offerre visum est, vt his velut quodam publico testimonio declararem, quantum pietati, humanitati, ac beneficentiæ tuæ me debere sentio. Adolescentem enim & Lutetiam ad theologica studia proficiscentem, ante viginti & tres annos paterno planè animo me complexus, & pecuniis optimi Episcopi D. Caroli de Humieres, (cuius memoriam in benedictione est) apud quæ pro tua virtute & industria, nihil non poteras, & propriis facultatibus iam tum iuisti, nec deinceps quoties præsidium tuum imploraui, opem rebus meis ferre intermisisti. Quoties postea siue pro vestibus comparandis, siue pro Theologici certaminis expensis soluendis, aut denique instruenda optimis quibusque authoribus Bibliotheca ad te confugi, illicò magna benignitate respondisti: Nò sola domus, non sola mensa, sed & arca æraria tibi semper aperta est. Ex ea sume quicquid opus tibi fuerit. Ex quo etiam nostri Baiocensis monasterij curam ac sollicitudinem subire coactus fui, quando cunque pro eius ædificiis instaurandis, curandis infirmis, ac iuuenum studiis promouendis supplices ad te profugi, idem amplissimum & efficacissimum tui responsum.

Hugnostica namque persecutione (vt hoc in posterorum gratiam dicam obiter) semel ac iterum idem monasterium direptum fuit. Priore quidem anno Domini 1561. à conciuibus & popularibus, tum Calviniano furore correptis. Tunc autem contenti aras Baaliticò, & Turcico more subuertisse, templum sacrum in ludum pilæ palmarie conuer-

**

EPISTOLA.

tisse, omnem sacram profanamque suppellectilem diripuisse, duas amplissimas bibliothecas Babylonico more flammis absumpsisse, à fratrum, quos propriis aris & focis nudos expellebant, cædibus abstinerunt. Posteriore autem 1562. à perduellibus, qui in Collignij & Bezae castris militabant. Hac verò ardentioribus furiarum tædis agitati huius à Caluino reformatæ religionis satellites ac ministri, non modò in fratrum nostrorum, sed & sacerdotum, & omnium Catholicorù fortunas grassari; quinimò & indignissimas maximasque cædes illorum facere iam iam didicerant. Nota est nobilis adolescentis Dom. N. Hustæi, inter dulcissimos piæ matris suæ amplexus sinúsque; ab illis eo tempore peracta plusquàm Scythica occisio. Inficiati nunquam poterunt se pauperculum, & natura eunuchum (ne scortatorem vt solent, caussificentur) sacerdotem, è sancti Audoëni paræcia, ad primum à ciuitate lapidem, trucidatum membratim discerpisse, & singulas partes omni Cannibalica feritate superata, suilla pinguedine oblinitas canibus suis deuorâdas proiecisse. Quo igitur pacto Frânciscanis patribus, qui in hæreses illorum vbique declamabant, pepercissent? Ex his itaque vnum prope sexagenarium, sacerdotem & concionatorem optimum, cuius nomen erat F. Andræas de monte, è fuga in suburbana retractû, & innumeris cõtumeliis, iëctibus, ac contusionibus affectum, ad arborem tandem ligatû, dispositis circa eum ordine sclopetariis, plurimis bombardarum suarum globis enecarût, nihil aliud inclamantem nisi, Bone Iesu, miserere

mei peccatoris. Alter vocabatur F. Petrus Berot, & ipse sacerdos & verbi Dei præco. Huic in pago Catilliano sibi obuiam facto, violentissima duorum ensium impressione os fregerunt: & quasi vni hominulo vna non sufficeret mors, aliquot displosis in pectus eiusdem sclopetorum globis, piissimum patrem Cyclopica plane barbarie transfuerberarunt. Sed de his non plura dicam: sunt namque qui singula illorum facinora in commentarios redacta, breui in lucem edenda curabunt.

Iniquum ergo arbitratus eorum beneficia silentio reticere, qui mihi in sacro patrum cœnobio restaurando suppetias tulerunt, tuam in primis liberalitatem commemorare debui. Alius amplissimas opes, urbana & rustica prædia tibi à parentibus relicta miraretur; nepotes quoque & peregrinationibus, & diuitiis, & literis, & quod longè pluris faciendum, virtutibus claros celebraret: adderet forsan antiquissimum genus, ex illustri Corbinianorum stirpe, totius Gallie Cancellario aliquando celebri, longa patrum serie ductum: sed ego potius eximium in te candorem animi, in Christiana pietate aduersus hostes illius tuenda studium, in factis persoluedis diligentiam, in pauperum subleuandam miseriam liberalitatem prædicabo: ac vt in his pietatis operibus benè beatèque ac diu viuas deprecabor.

Ingratus etiamnum mihi videbar in sacrum & amplissimum vestrum collegium, illustres ac obseruandi Domini, nisi vestram in me beneuolentiam, singularem voluntatem, & plurima officia hoc literario munusculo humiliter salutassem.

EPISTOLA.

Etenim si primum grati animi officium rectè iudicatur esse, vt illis plurimum tribuamus, à quibus plurimum diligimur, æquum iudicavi vt pro plurimis vestris in me, ac fratres meos meritis, gratias referrem. Aduentem enim ad vos omni humanitate primum excepistis, vobiscum hactenus commorantem omni officiorum genere persecuti estis, multis denique & communibus, & priuatis beneficiis deuinxistis. Deum itaque toto pectore oro & obsecro, vt vos omnes sua propter Christum benedictione hic præueniat, & subsequatur vsque in finem, tandemque coronet cum electis suis in cœlestibus. Fiat, fiat. Anno à partu virgineo octogesimo secundo, supra millesimum.

I N

I.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

INDEX DIGRESSIO-
num, ac locorum communium,
qui in his commentariis
fufius tractantur.

1. **C**ollatio Regum ac Iudicum, qui reipublice Iſraëliticæ præſuerunt. folio. 9. 10. 11. & 12.
2. Famis cauſſæ, & plurima incommoda. fol. 15. 16. 17. 18.
3. Officia maritorum in uxores. fol. 32. 33. 34.
4. Officia piarum uxorum erga viros ſuos. 34. 35. 36.
5. Officia parentum in liberos. fol. 37. 38. 39.
6. Sepulture iura & varij ritus. fol. 46. 47. 48. 49. 50.
7. Sepultura ſacra qui ſint priuandi. fol. 52. 53. 54. 55.
8. Matrimonia fidelium cum infidelibus. fol. 58. 59. 60.
9. Matrimonia Catholicorum cum hereticis, & apoſtatis. fol. 61. 62.
10. De Purgatoriij doctrina & fide, precibus quoque ac oblationibus pro defunctis, inter Hebræos, Syros, Chaldæos, Arabes, & Aethiopes. fol. 89. 90. 91. 92. &c.

11. *Osculorum quis usus inter Hebraeos, Christianos, Ethnicos &c. fol. 110. 111. 112.*
12. *Ritus admittendi profelytos in Synagoga. fol. 120. 121. 122. 123.*
13. *Adoratio multiplex; eiusdem ritus externi: & quæ quibusve tribuenda. fol. 170. 171. 172. 173.*
14. *De bonorum operum præstantia, necessitate, & meritis. fol. 179. 180. 181. 182. 183.*
15. *De patrum orthodoxorum scriptis, integritate, veritate, & auctoritate. fol. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225.*
16. *De Spectris, ac nocturnis illusionibus Demonum. fol. 244. 245. 246.*
17. *Discussio legis de suscitando semine fratri absque liberis defuncto, contra Caluini in Dei æquitatem blasphemias. fol. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282.*

Cap
Cap
2
Cap
nu
Cap
Cap
son
Cap
15
Cap
Cap
Cap
Cap
16
Cap
Cap

INDEX SCRIPTVRARVM,

quæ præter contextum, in his commentariis passim exponuntur, librorum & capitum ordine seruato.

Ex Genesi.

- Cap. 1. **I**n principio creauit Deus calum & terram. 154. b
- Cap. 2. Tulit Deus vnâ de costis Adæ, & repleuit carnem pro ea, &c. 239. b
- Adam ex limo terræ formatus. 304. a
- Cap. 3. Faciamus hominem: & Ecce Adam quasi vnus ex nobis. 154. b
- Cap. 4. Nunquid custos fratris mei sum? 202. a
- Cap. 12. Abraham dixit uxorem suam Saram, suam sororem esse. 130. b
- Cap. 16. Agar domo Abraham expulsâ cum filio. 158. b
- Cap. 19. Vxor Lot in statuam salis conuersa. 112. b
- Cap. 21. Visitauit Dominus Saram. 74. a
- Cap. 24. Batuel benedixit Rebecce. 202. b
- Cap. 29. Iacob quatuordecim annos seruiuit Laban. 160. a
- Cap. 30. Da mihi liberos, alioqui moriar. 299. b
- Cap. 32. Iacob postulauit ab angelo benedici. 202. b

LOCORVM S. SCRIPT.

- Cap. 33. *Pueri sunt, quos donauit mihi Dominus.* 299. b
 Cap. 35. *Rachel in Ephrata sepulta.* 21. a
 Cap. 48. *Iacob moriens benedixit suis filiis.* 202. b
Filij mei sunt, quos dedit mihi Deus. 300. a
Ex Exodo.
- Cap. 3. *Terra fluens melle, vino, lacte, & oleo.* 19. a
 Cap. 4. *Obsecro, Domine mitte, quem missurus es.*
 309. a
Deum adorauerunt seniores Israël. 170. a
 Cap. 16. *Gomor, decima pars ephi.* 196. b
 Cap. 20. *Dominum Deum tuum adorabis.* 170. b
Honora patrem & matrem. 80. a
Non concupisces uxorem proximi tui. 297. a
 Cap. 21. *Moses iethronis gregibus annis quadraginta
 inuigilauit.* 160. a
 Cap. 23. *Iurabis per nomen illius.* 125. a
Peregrino molestus non eris. 40. a. 165. b
Ex Leuitico.
- Cap. 10. *Nadab & Abiu igne diuino consumpti.*
 52. b
 Cap. 13. *Leprosi extra castra eiiciebantur.* 52. b
 Cap. 19. *Non iniuste iudicabis.* 288. a
Ex Numeris.
- Cap. 16. *Dathan, Core, & Abiron à terra viui deglu-
 titi.* 52. b
Ex Deuteronomio.
- Cap. 4. *Per nomen Dei tui iurabis.* 125. a
 Cap. 5. *Non iunges manū tuam cum impio.* 290. b
 Cap. 8. *Terra fluens melle, vino, lacte, & oleo.*
 19. a
 Cap. 10. *Per nomen Dei tui iurabis.* 125. a
 Cap. 17. *Cum federit rex in folio regni sui, describet*

INDEX.

299. b
21. a
202. b
300. a
19. a
us es.
170. a
196 b
170. b
80. a
297. a
raginta
160. a
125. a
.a. 165. b
sumpti.
52. b
288. a
ui deglu-
52. b
125. a
290. b
& oleo.
125. a
describet
- sibi Deuteronomium legis huius in volumine, &c.
145. b
- Cap. 23. Ammonites & Moabites post decimam generationem non intrabunt in ecclesiam domini in eternum. 56. b
- Cap. 32. Et sagittas meas complebo in eis.
Ego occidam, & vivere faciam. 15. b
108. b
- Cap. 34. & 49. Filij Iacob Sichimitas contra fœdus, & pactum interfecerunt. 265. a
- Ex libro Iosue.
- Cap. 1. Non recedat volumē legis de ore tuo, &c. 145. b
- Ex libro Iudicum.
- Cap. 3. Suscitavit Dominus iudices, qui liberarent populum. 10. a
- Cap. 11. Iepthe filiam suam vouit, & sacrificavit. 80. a.
265. b
- Cap. 16. Samson seipsum occidit. 128. a
- Ex primo libro Regum.
- Cap. 2. Non erit senex in domo tua.
Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. 63. b
108. b
- Cap. 8. Non te abiecerunt, sed me. 10. a
- Cap. 11. Saül seipsum occidit. 128. a
- Cap. 12. Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, &c. 206. b
- Cap. 14. Absalon patrem suum adorauit. 171. a
- Cap. 24. David maluit pestilentia, quàm fame castigari. 15. b
- Ex tertio libro Regum.
- Cap. 11. Salomon septingentas reginas in uxores habuit, & trecentas concubinas. 65. a
- Cap. 19. Quadringentos & quinquaginta Elias in tor-

LOCORVM S. SCRIPT.

rente Cifon trucidauit pseudopphetas. 53.^a

Ex quarto libro Regum.

Cap. 4. Seruus tuus vir meus, mortuus est, & venit creditor, &c. 66.^a

Cap. 5. Helisæus resciiuit GieXi à Naamam Syro accepisse pecunias. 77.^a

Cap. 19. Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter David seruum meum. 24.^b. 76.^a

Ex libro Iob.

Cap. 1. Iob corruens in terram adorauit. 170.

Cap. 10. Manus tue fecerunt me, &c. 299.^b

Cap. 13. Manum tuam longè fac à me. 108.^a

Cap. 19. Rursum circumdabor pelle mea, &c. 178.^a

Cap. 31. Si concupiscentia uxoris alienæ obnoxium fuit cor meum. 206.^b

Ex libro psalmodum.

Pfal. 2. Postula à me, & dabo tibi gentes. 209.^b

Pfal. 32. Verbo domini celi firmati sunt. 154.^a

Pfal. 16. Propter verba labiorum tuorum custodiuimus vias duras. 107.^b

Pfal. 38. Obmutui, & non aperui os meum: quoniam tu fecisti. 108.^b

Aduena ego sum, & peregrinus apud te, &c. 138.^a

Pfal. 39. Holocaustomata pro peccato noluisti, tunc dixi: ecce venio, vt faciam voluntatem tuam, Deus. 134.^b

Pfal. 41. Fuerunt mihi lacryma mea, panes die ac nocte, dum dicitur mihi, vbi est Deus tuus? 78.^b

Pfal. 43. Propter te mortificamur tota die, aestimati sumus, sicut oues occisionis. 107.^b

Pfal. 49. Cognoscit omnia volatilia cæli. 202.^b

Pfal. 54. Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos. 63.^b

I N D E X.

- Pfal. 56. *In umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.* 176.b
- Pfal. 64. *Visitasti terram, & inebriasti eam, &c.* 74.b
- Pfal. 71. *Deus, iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam, filio regis.* 309.a
- Pfal. 77. *Obliti sunt Deum, qui saluauit eos.* 14.b
- Pfal. 79. *Ostende faciem tuam, & salui erimus.* 309.a
- Pfal. 94. *Venite, adoremus: & procidamus ante eum.* 170.a
- Pfal. 98. *Adorate scabellum pedum eius.* 226.a
- Pfal. 100. *Oculi mei ad fideles terrae, ut sedeant mecum.* 160.b
- Pfal. 103. *Panis cor hominis confirmat.* 190.b
- Pfal. 106. *Verbo Domini caeli firmati sunt.* 154.a
- Pfal. 112. *Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum letantem.* 300.a
- Pfal. 115. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* 173.b
- Pfal. 126. *Nisi Dominus edificauerit, in vanum laborauerunt, &c.* a
- Pfal. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* 306.b
- Pfal. 143. *A fructu frumenti, vini, & olei.* 19.a
- Pfal. 149. *Vt faciant in eis iudicium conscriptum.* 309.b
- Ex Prouerbiis.
- Cap. 1. *Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam.* 213.a
- Cap. 17. *Omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustijs comprobatur.* 204.a
- Cap. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos*

LOCORVM S. SCRIPT.

- posuerunt patres tui. 220.b
 Cap.27. Diligenter agnosce vultum pecoris tui. 202.b

Ex Cantico canticorum.

- Cap.1. Osculetur me osculo oris tui. 111.b
 Pulcherrima inter mulieres. 353.b
 Cap.3. Amica mea, soror mea, columba mea, &c. 135.b
 Cap.4. Surge, propera amica mea, columba mea, &c. 136.b
 Cant.4. Quam pulcra sunt mammae tuae, soror mea, sponsa mea. 136.a
 Cap.6. Tota pulcra es, amica mea, & macula non est in te. 136.b
 Cap.7. Pulcra es amica mea, suavis, & decora, sicut Hierusalem. 136.b
 Statura tua assimilata est palma. 136.a

Ex libro Sapientiae.

- Cap.3. Sanctorum anime in manu Dei sunt, & non tangit illos tormentum mortis. 25.a

Ex Ecclesiastico.

- Cap.7. Filia tibi sunt? serua corpus carum. 207.a
 Cap.38. Unguentarius faciet mixtionem. 238.a

Ex Isaia.

- Cap.1. Si rubra fuerint peccata vestra. vt coccinum, super niuem dealbabuntur. 126.b
 Cap.11. Requiescit super eum spiritus domini. 135.b

INDEX.

- In eo gentes sperabunt.* 119.a
 Cap. 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris.* 221.b
 Cap. 35. *Deus ipse veniet, & saluabit nos.* 134.a
 Cap. 40. *Omnis caro, fœnum, & omnis gloria eius, tanquam flos fœni.* 130.a
 Cap. 23. *Seruire me fecisti in peccatis tuis.* 134.a
 Cap. 49. *Eos, qui iudicauerunt te, ego iudicabo: & filios tuos ego saluabo.* 134.a
 Cap. 54. *Latere sterilis, qua non paris.* 302.b
 Cap. 55. *Omnes sitientes, venite ad aquas, &c.* 213.b
 Cap. 58. *Dissolue colligationes impietatis, & fasciculos deprimentes.* 104.b
Cum videris nudum, operi eum & carnem tuam ne despexeris. 204.b

Ex Ieremia.

- Cap. 2. *Cognouit Deus Ieremiam.* 202.b
 Cap. 7. *Fili colligunt ligna, patres succendunt ignem, &c.* 58.b
 Cap. 12. *Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam: dedi dilectam animam meam in manum inimicorum eius.* 138.a
 Cap. 16. *Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur multos.* 220.a

Ex Ezechiele.

- Cap. 9. *A sanctuario meo incipite.* 20.a
 Cap. 18. *In quacunque hora ingemuerit peccator, &c.* 126.a.b

LOCORVM S. SCRIPT.

- Cap. 44. *Hac porta erit clausa, & vir non transiet per eam, &c.* 308. a. b
- Ex Daniele.
- Cap. 7. *Lapis, qui omnia statua metalla comminuit.* 209. b
- Ex Osea.
- Cap. 2. *Sponsabo te mihi in fide.* 135. b
Vocabo non plebem meam, plebem meam, &c. 212. a
- Cap. 13. *Ero mors tua, ô mors.* 134. a
- Ex Amos.
- Cap. 4. *Plui super vnam ciuitatem, & super alteram ciuitatem non plui.* 20. a
- Ex Michæa.
- Cap. 5. *Egressus à diebus aternitatis.* 133. b
- Cap. 7. *Iram Domini portabo, quia peccaui ei.* 131. b
- Ex Aggæo.
- Cap. 1. *Seminastis multu, & intulistis parû, &c.* 197. a
- Ex 2. lib. Machabæorum.
- Cap. 15. *Onias orabat pro populo & ciuitate.* 204. a
- Ex Matthæo.
- Cap. 1. *Boo7 genuit Obed ex Ruth.* 3. a
- Cap. 2. *Ex te enim exiet, qui regat populum meum Israël.* 135. a
- Magi adorauerunt Christum in praesepe.
227. a. b
- Cap. 3. *Appropinquauit regnum cælorum.* 212. b
- Genimina viperarum.
58. b
- Cap. 4. *Non de solo pane viuit homo.* 75. a
- Cap. 5. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam.* 213. b
- Cap. 6. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* 74. b. & 97. a
- Estote misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est.
164. b

I N D E X.

et per 8.a.b	Cap.7. Fundata supra firmam petram.	85.a
	Vinum non mittendum in vtres veteres.	103.a
	Arbor bona non potest malos fructus facere.	179.a
innuit.	Cap.8. Centurio habebat seruum.	160.a
	Domine, nō sum dignus, vt intres sub tectū meū. 227.b	
135.b	Cap.9. Non possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus.	136.a
212.a	Et cum vidisset tibicines.	45.a
134.a	Cap.10. Qui receperit iustum in nomine iusti, mercedē iusti recipiet.	166.a
terram	Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit.	125.a
20.a	Cap.11. Fici maledixit Christus, & aruit.	15.b
	Omnia, quacumque pater habet, ego habeo.	135.b
133.b	Cap.12. Facite arborem bonam, &c.	1116.b
131.b	Qui corpus occidunt, animam necare non possunt.	25.a
197.a	Cap.13. Domine, nōne bonum semen seminasti in agro tuos?	214.a
04.a	Cap.16. Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in cælis.	177.b
3.a	Porta inferi non præualebunt aduersus eam.	218.a
um Is-	Cap.18. Qui se humiliat, exaltabitur.	168.b
135.a	Cap.19. Quod Deus coniunxit, homo non separet.	48.
7. a.b	b.295.b	
212.b	Cap.20. Ite & vos in vineam meam.	213.a
58.b	Cap.22. Nescio vos.	228.a
75.a	Cap.23. Quare cum publicanis, & peccatoribus man- ducat magister vester?	163.b
213.b	Quoties volui vos congregare, quemadmodum gallina congregat pullos suos, &c.	177.a
hodie.	Cap.25. Exierunt obuiam sponso.	136.a
ericors	Cap.28. Data est mihi potestas in cælo, & in terra.	
164.b	135.b. 209.b	

LOCORVM S SCRIPT.

*Ite, predicare, euangelium omni creatura, baptizantes eos,
 &c. 102. a. 137. b.
 Vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. 218. b*

Ex Marco.

Cap. 2. *Cum autem vidisset Iesus fidem illorum, ait
 paralytico, Fili dimittuntur tibi, &c. 229. a*

Ex Luca.

Cap. 1. *Filius altissimi vocabitur. 210. a
 Per viscera misericordiae suae visitauit nos. 213. a.*
 Cap. 5. *Tota nocte laborantes, nihil capiebant, &c. 197. a*
 Cap. 6. *Fundata supra firmam petram. 85. a*
 Cap. 9. *Si quis vult venire post me, abneget semet-
 ipsum, & tollat crucem suam. 120. a*
 Cap. 10. *Neminem in via salutaueritis. 155. b
 Pax huic domui. 155. a
 Qui vos recipit, me recipit. 173. b
 Omnia mihi tradita sunt a patre meo. 210. b*
 Cap. 11. *Regnum Dei intra vos est. 212. b*
 Cap. 14. *Compellite intrare. 83. a. 213. a*
 Cap. 16. *Inter nos & vos chaos magnum firmatum
 est. 228. a*
*Stulte, hac nocte repetunt animam tuam a te, quae autem
 congregasti, cuius erunt? 44. a*
 Cap. 22. *Rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. 218. a.
 125. b*
 Cap. 24. *Pax vobis. 155. a
 Ego sum, nolite timere. 212. b*

Ex Ioanne.

Cap. 1. *Et non 309. a*
 Cap. 2. *Cap. 3. cem. Cap 6. misit, Durus Cap. 7. Cap. 8. 309. a Cap. 10. Oves m Fict 27 Cap. 12. eum? Cap. 13. Cap. 14. vobis, Cap. 15. Vi eat neat. Cap. 19. uit dis Cap. 20. Domi Quoru 263. a*

Ex Ioanne.

- Cap. 1. Verbum caro factum est. 210. a
 Et non negavit, confessus est, quia non esset Christus.
 309. a
- Cap. 2. Christus affuit nuptijs. 232. a
- Cap. 3. Dilexerunt homines tenebras magis, quam lucem. 267. b
- Cap. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui me misit, traxerit eum. 177. a. b
 Durus est hic sermo. 112. b
- Cap. 7. Fratres Iesu. 133. b
- Cap. 8. Abraham vidit diem meum, & gavisus est. 309. a. b
- Cap. 10. Ego cognosco oves meas. 202. b
 Oves mea vocem meam audiunt. 218. a
 Fiet unum ovile, & unus pastor. 229. a
- Cap. 12. Quis est fidelis dispensator, & ego laudabo eum? 172. b
- Cap. 13. Pater dedit mihi omnia. 135. b
- Cap. 14. Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in eternum, &c. 218. b
- Cap. 15. Sine me nihil potestis. 183. b
 Ut eatis, & fructum asseratis, & fructus vester maneat. 218. a
- Cap. 19. Christus in cruce suam matrem commendavit discipulo. 80. a
- Cap. 20. Ego sum, nolite timere. 212. a
 Dominus meus, & Deus meus. 226. b
 Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, &c. 263. a

LOCORVM S. SCRIPT.

Ex Actibus Apostolorum.

- Cap. 3. *Ananias & Saphyra mortui ad pedes D. Petri ceciderunt.* 77.4
 Cap. 8. *Pecunia tua sit tecum in perditionem.* 54.b
 Cap. 18. *Paulus erat scenofactoria artis.* 199.b
 Cap. 21. *Philippi quatuor filie prophetisse.* 297.4

Ex Epistola ad Romanos.

- Cap. 1. *Fides vestra annunciata est in vniuerso mundo.* 140.b
 Cap. 2. *Deus reddet unicuique secundum opera eius.* 183.b
 Cap. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius.* 214.4
 Cap. 5. *Per unius peccatum mors in omnes pertransiuit.* 42.b
Gratia Dei, vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro. 183.b
 Cap. 7. *Ego carnalis sum, venundatus sub peccato.* 308.b
 Cap. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* 201
 Cap. 9. *Iacob dilexi, Esau verò odio habui.* 111
 Cap. 11. *Reliquiae Israël saluae fient.* 229
 Cap. 13. *Non est potestas, nisi à Deo, qui potestati resistit, &c.* 188
 Cap. 15. *Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, &c.* 4
 Ex Epist. 1. ad Corinthios.
 Cap. 3. *Nec qui plantat, nec qui rigat, aliquid efficiunt*

Cap. 1.
 Cap. 2.
 No.
 Cap. 1.
 Si t.
 Cap. 9.
 min.
 Cap. 1.
 Cap. 5.
 136.
 Viri.
 Cap. 1.
 datis
 Cap. 2.
 inferi
 Cap. 4.
 Cap. 2.
 corper
 Cap. 5.

Eccl. 197.4

Cap.7. *Nolite fraudare inuicem.* 33.b

Cap.11. *Probet seipsum homo, & de illo pane edat, &c.*
227.4

Non diiudicans corpus domini. 226.a

Cap.13. *Charitas non querit qua sua sunt.* 106.b

Si tradidero corpus meum, ut ardeam. 215.b

Ex Epistola posteriore ad Corinth.

Cap.5. *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à do-
mino.* 138.a

Ex Epist. ad Ephesios.

Cap.2. *Lapis angularis faciens utraque unum.* 119.a

Cap.5. *Mundans eam lauacro aqua in verbo vite.*
136.b

Viri, diligite uxores vestras. 34.a

Ex Epist. ad Philippenses.

Cap.1. *Vobis datum est pro Christo, non solum ut cre-
datis in eum, verum etiam, ut patiamini pro eo.* 177.b

Cap.2. *Omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, &
infernorum.* 227.a

Cap.4. *Quorum Deus, venter est.* 194.a

Ex Epistola ad Colossenses.

Cap.2. *Habitat in eo omnis plenitudo diuinitatis, etiã
corporaliter.* 135.b

Ex Epistola priore ad Thess.

Cap.5. *Qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt.* 267.b

*** ij

LOCORVM S. SCRIPT.

Ex Epist. priore ad Tim.

- Cap. 2. *Saluabitur mulier per filiorum generationem.*
303. b
- Cap. 3. *Columna, & firmamentum veritatis.* 136. b

Ex Epistola posteriore ad Tim.

- Cap. 2. *Horum sermo serpit, vt cancer.* 27. b

Ex Epistola ad Titum.

- Cap. 2. *Vetula doceant adolescentulas, &c.* 206. b

Ex Epistola ad Hebræos.

- Cap. 1. *Et adorent eum omnes angeli.* 226. b
- Cap. 11. *Fide obtulit Abel sacrificium pacificum, &c.*
93. b

Ex Epistola Iacobi.

- Cap. 5. *Multum valet oratio iusti assidua.* 24. a

Ex Epistola priore D. Petri.

- Cap. 1. *Spiritus sancto inspirati locuti sunt omnes sancti Dei homines.* 180. b
- Cap. 4. *Tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei.*
20. a

INDEX.
Ex Epist. i. D. Ioannis.

Cap. 2. *Exierunt ex nobis, quia non erant ex nobis.* 113. b

Ex Apocalypsi.

Cap. 1. *Sponsus lauit eam ab omni macula.* 136. b

Cap. 7. *Hi sunt, qui venerunt de magna tribulatione.*
68. b

Cap. 20. *Libri aperti sunt.* 268. a

Cap. 31. *Ego Ioannes vidi à Deo paratam, sicut sponsam
ornatam viro suo.* 239. d

Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. 213. b

F I N I S.

Errata sic corrigito. a. primam, b. secundam
 paginam indicat.

Folio 12 b. in margine. cap. 48. fol. 14. a. linea. 14. ἀριστῶς. l. 15.
 ἀδοξα fol. 25. a. in marg. Matth. 22 fol. 25. b. cognatos dereliquit.
 fol. 28. b. linea 12. ibidemq. fol. 34. b. linea. 26. uxory amoris. fol. 35.
 b. lin. 6 ψυχῶν lin. 7. ἀνομιῶν fol. 39. b. l. 25. protruerant. f. 40. a.
 l. 20. ceperant. l. 9. comendanti. l. 30. compensanti. fol. 41. a. lin. 14.
 οἰκῶν lin. ult. οἶνον. fol. 48. b. ex margine dele. lib. 2. memorabiliū. fol.
 49. b. lin. 8. ἐπιταγοῦσι. fol. 54. b. lin. 3. Nono. linea. 5. decernunt.
 fol. 55. a. Hinc namque Iudi fol. 63. a. l. 7. ἀμαρτίῳ. fol. 73. a. l. 27. pyrā.
 fol. 81. a. l. 12. nurus eius fol. 87. b. l. 12. Stulti. fol. 88. b. l. ultima. cō-
 mittāt) fol. 91. a. l. 1. Theoth. fol. 102. b. lin. 20. Neophytos. fo. 103.
 a. lin. 11. discedere. fol. 105. b. lin. 22. Hæc etenim. fol. 108. b. lin. 26.
 argumentum. fol. 112. a. l. 9. officij. fol. 118. a. l. 27. leena. fol. 126. b. l.
 23. dele alterum, dixit. fol. 127. a. l. 22. Væ. fol. 132. a. l. 9. Metanac.
 fol. 133. a. lin. 10. false. fol. 137. b. l. 2. perdidisse. l. 13. creature. l. 23. ab-
 horret. fol. 140. a. l. 25. incedibili. fol. 143. a. l. 14. Timotheum. fol.
 143. b. l. 20. magistratu fol. 152. a. l. 27. Areopagitas. f. 154. b. l. 14.
 reapse. fol. 161. b. ἄλλο. Ibidem τυχῶν fol. 164. a. l. 2. aguntur. fol.
 165. a. l. 11. Infantissimum. fol. 167. b. lin. 10. δακτύλῳ. fol. 168. a. lin.
 9. exaggerant. lin. 29. cognouissent. fol. 169. a. lin. 19. Orpheus. fol.
 170. a. lin. 2. fol. 173. b. lin. 23. me suscipit. fol. 179. b. lin. 11. & 12.
 ut libellum ederet. fol. 184. a. lin. 17. subsequenteis fol. 188. b. lin. 17.
 suauitate. fol. 193. b. in margine. 1. Reg. 2. fol. 201. b. lin. 13. quem
 attulerat. lin. 22. Cinnamulos. fol. 206. a. lin. 3. in contextu. fol.
 208. a. lin. 1. decreto. fol. 218. lin. 14. eritū populus. fol. 227. a. lin. 5.
 precipit. lin. 10. contemntes. fol. 228. a. lin. 28. vniuersali. fol. 238.
 b. in margine, Gen. 24 fol. 239. a. lin. 16. ἐπιλόχοισιν. fol. 244. b. lin.
 13. attractione. fol. 245. b. lin. 27. Hamadryades. fol. 247. a. lin.
 26. Christianorum sacrorum. b. lin. 29. finem non noverunt. fol. 255.
 ab hoc ad finem vsque calcographorum oscitantia numeri filiorum
 sunt immutati. Sequenti enim affigere debuerunt, 256. 257. & sic
 deinceps. Numerum ab illis signatum nunc sequi cogimur. 262. b. lin.
 26. puri grani. fol. 265. a. in margine. Valerius lib. 9. fol. 276. b. lin.
 13. proponenda. fol. 283. b. lin. 21. offerrent. f. 298. b. in marg. versu. f.
 299. a. l. 11. proœmio. f. 305. b. l. 1. Erythrei. f. 295. b. lin. 6. leena.
 f. 301. b. l. 16. paruulus. fol. 311. b. lin. 7. metonymiarum. f. 313. a. li-
 nea. 2. insigniorum.

H
 impr
 ante
 arden
 tariis
 storia
 præte
 & di
 cus f
 mulē
 tur, d
 per F

SVMMA PRIVILEGII.

Hentici III. Galliarum & Poloniae Regis privilegio sancitum est, ne quis Typographus imprimere, ne quis Bibliopola diuēdere audeat ante decennium *Librum Ruth*, F. Francisci Feuardentij ordinis Minorum, Parisiensis Theologi, commentariis explicatum: quibus ea copiose traduntur, quae ad historiam fideique Christianae, ac morum rationem pertinet: praeter Sebastianum Niuellium, cuius impensis & diligentia accuratissime impressus est. Qui secus fecerit, libris & poena in sanctione aestimata mulctabitur, vt fusiùs regio diplomate continetur, dato Parisiis 24. Mart. anno 1579. subsignato per Regem.

BRVLART.

*Impressum autem est hoc opus xij. Kal. Iun.
anno Christi M. D. lxxxij.*

PROLEGO-
MENA IN LIBRVM

D. RVTH.

D maiorem totius huius hi-
storix elucidatione initio sci-
re no parum proderit, Quis eius
fuerit author seu scriptor.
Deinde, canonica sit, an apo-
crypha. Postea, quæ sit illius
utilitas & vsus. Denique, quot
partibus absolua-
tur. Atque vt de authore, quem
primo loco inquirimus, no festinanter aut temere
pronutiemus, neque ex aliis Scripturis sacris, neq;
ex Concilioru, Pontificu me nostroru decretis,
neque ex Patrum orthodoxorum vnanimi con-
sensu satis luculenter apparet, cui extra omnem
controuersiam hanc historiam adscribere debea-
mus. Siquidem nec Hieronymus in Prologo ga-
leato, nec Rufinus in Symbolum, nec Iunilius
Africanus lib. de partibus diuinae legis, nec Au-
gustinus lib. 2. de doct. Christiana, nec Inno-
centius primus Epist. ad Exuperium, nec Athanasius

Quatuor
questiones
huius libri
initio dissol-
uende.

Prima.

in Synopsi, nec Epiphanius lib. de mēsuris & pō-
deribus, nec Origenes comment. in ps. 1. nec Me-
liro Sardenſis Epist. ad Onesimum, qui omnes in-
ter Latinos & Græcos diuinorum librorum ca-
talogos contexuerunt, huiusce historiæ certum
authorem aut scriptorem definiuerunt.

*Euseb. lib. 4.
hist. cap. 25.*

*De authore
huius libri
Patrum sen-
tentie.*

Sunt verò hac de re tres diuersæ Patrum sen-
tentia. Prima est Petri cognomento Comestoris,
qui existimat piissimum regem Ezechiam, post fan-
nitatem receptam, & victoriam de Chaldæis mi-
raculo partam, animum adiecisse, vt sparsas nullo
ordine Iudicum, Ruthæ, superiorum Regum, &
aliorum quorundam historias, in vnum volumē
colligeret, atque collectas Synagogæ, id est, vete-
ri Ecclesiæ, probādas tradidisse. Sed quia nulla au-
thoritate id probat, nullaque ratione persuadet,
eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Secunda sententia est eorum, qui purant Esdrā,
Iudicum, & Ruthæ historiam, sibi aut traditione
maiorum, aut sancti Spiritus diuino afflatu instin-
ctūque notam, tum primū scriptis tradidisse,
cū post captiuitatem Babylonicam totius vete-
ris instrumenti libros, à Chaldæis concrematos,
diuino ac planè Prophetico spiritu renouaret at-
que instauraret. Hebræi quippe nihil dubitant
eum facere primi psalmi authorem, & reliquo-
rum omnium collectorem: quibus ex nostris fa-
cilè subscribunt Athanasius, Hilarius, Theodoretus,
Isidorus. His adiicit Irenæus martyr Esdræ sa-
cerdoti Dominum inspirasse, præteritorum Pro-
phetarum omnes rememorare sermones, & resti-
tuere populo eam legē, quæ per Moſen data fue-

Lib. 3. cap. 25.

rat. Te
tum I
Han
secund
Quin
nomin
dat An
afflate
incens
dragin
quatu
dumta
Ruthæ
magis
esse, qu
veteris
esse rest
Tert
Hebræ
træ: dei
amplex
do, Six
plures.
qui vigi
vniuersi
ne Iudic
que Sau
ratæque
Ruthæ a
muelē it
torē pru
illorum,

rat. Tertullianus quoque scribit, omne instrumentum Iudaicæ literaturæ per Esdræ restauratum. Hanc ob rem Isidorus Hispalensis eum appellat secundum post Moïsen, Iudæorum legislatorem. Quin & libro quarto, cap. 2. & 14. eiusdem Esdræ nomine vulgato, quæ frequenter & impensè laudat Ambrosius, diffusè satis recēsetur, quo pacto afflāte sacro Spiritu, Esdras vniuersam legē antea incensam, quinque expeditissimis scribis, per quadraginta dies dictauerit, & in libros ducentos & quatuor digesserit, quorum cētum & viginti sex dumtaxat euulgauerit. Ex his autem libellum D. Ruthæ vnum esse nullus negat. Verum, hæc non magis probant ipsum huius historiæ authorem esse, quàm Genesios, Exodi, aut aliorum librorum veteris testamenti: sed tantummodo eum eiusdē esse restitutorem denorant.

Lib. de habitu muliebri.

Lib. de vita & obitu sancti.

Lib. de bono mortis: lib. 2.

In Lucam: & Epist. ad Honoratianum.

Tertiam de authore sententiā (quæ est veterū Hebræorum in Talmude, capite primo Babæ Batræ: deinde S. Isidori, lib. de Ecclesiast. off. cap. 11.) amplexatur omnes recētiores Theologi, vt Driedo, Sixtus Senensis, Georgius Ederus, & alij complures. Docēt enim sanctū Samuēle Prophetam, qui viginti & sex annos Synagogæ præfuit, & vniuersum Israël iudicauit, diuina inspiratione Iudicū qui ante eum obierāt, res gestas, simulque Saulis, & Davidis pro parte, diligenter accuratèque perscripisse. Constat autem historiæ D. Ruthæ acta temporibus Iudicum contigisse; Samuēle itaque scribā, & rerū à se gestarum explicatorem prudentē, seuerū, & grauē habuit. Commēta illorum, qui putant Rutham ipsam suæ historiæ

seriem scriptis mandasse, ideo quòd libellus eiusdem nomenclaturam præ se ferat, & liber Ruth vocetur, delebit dies. Nam neque Iudith, neque Esther suorum codicū auctrices habentur, tamen si earum nominibus nuncupentur. Vocatur autem liber Ruth, scribit in Synopsi magnus Athanasius, propterea quòd historiam de Ruth solam complectitur. Id est: de eius gēte, nuptiis, viduitate, cōuersione, fide, exercitiis, in populum Dei cooptatione, & Messiae proauis ex eadem natis maximè in illo differatur.

Secunda quæstio.

Porro, isthæc videntur ipso statim principio longè difficiliorem & grauiorem reddere secundam quæstionē: quæ est, Canonicus ne sit hic liber, an Apocryphus? Nā glossa in Decret. Distinct. 16. cap. Canones, scripta ea vocat Apocrypha, quæ non habent certum authorem. Sanctus quoque Pontifex Gelasius scribit multa non legi in Ecclesia Romana, quia eorum qui scripsere, nomina penitus ignorentur. Et Augustinus, ea censet Apocrypha, quorum occulta origo non claruit patribus. Ergo cum de Ruthæ libelli authore ambigatur inter peritissimos, aliquis forsan in classem Apocryphorum illum reiiceret. Verum, si hac ratione pertinaciter agendum sit, potior pars sacrorum librorum ex albo Canonicorū delenda & expungēda erit. Quæ doquidē de Iobi, Iosue, Regum, Paralipomenon, Thobix, Iudith, Esther, &c. scriptoribus, non est vna & cōstans Patrum sententia. Psalmorū omnium Dauidem authorem contēdit Augustinus, 17. de Ciuit. cap. 14. contra verò, Hieronymus Epistola ad Cyprianū, eos qui id opinantur, errare probat. Ne-

*Distinct. 15.
cap. Sancta
Rom. Eccl.
Lib. 15. de
Ciu. c. 23.*

*Vide post En:
Iob. Hiero. in
Catalog. &
Epi. ad Dard.*

mo ne
Episto
& A
vniuer
ba, de
rū ordi
que on
uinæ a
mādas
perinde
thodox
clesiæ v
& prob
tū orbe
giis cōf
que tra
gustinu
phis. A
Christia
sacras,
perpetu
postrem
Seruato
quies)
Iesse ge
Apostol
nomina
Liberij I
sexta vn
Canonice
Concilio
conuoca

mo nescit quanta fuerit inter veteres de authore Epistolæ ad Hebræos, quarumdam Canonicarū, & Apocalypseos, controuersia. Hæc autem vniuersa volumina vt sacrosancta & diuina verba, de quibus ambigere nulli liceat, in Canonicorū ordinem iam dudum cooptata sunt. Nō est itaque omnino necessariū vt liber Canonicus, & diuinæ authoritatis ad fidei nostræ regulas confirmādas habeatur, Scriptorē cognitum & exploratū perinde semper habeat: sed cuiuslibet verē pio & orthodoxo satis esse debet, quod cōmunitotius Ecclesiæ vsu, & œcumenici Cōcilij iudicio receptus & probatus sit, succedēriū: que sibi inuicē per totū orbem pastorū Ecclesiasticorū publicis suffragiis cōfirmatus, & diligētia conseruatus, posteris que traditus. His etenim regulis Eusebius, & Augustinus discernūt Canonicos libros ab Apocryphis. At perspicuū est, cōstātque inter omnes tum Christianos, tum etiā Iudæos, libellū Ruthæ inter sacras, Canonicas, & indubitata, fidei scripturas perpetuò connumeratū fuisse. Nam D. Matthæus postremā huius sententiā Euangelio suo inseruit, Seruatoris nostri generationē explicans. Booz (in-quiēs) genuit Obed ex Ruth, Obed genuit Iesse, Iesse genuit Dauid. Canon octogesimus quartus apostolorū inter venerādos ac sacros codices hūc nominatim collocat. Conciliū Laodicenū tēpore Liberij Papæ i. circa annū do. 364. celebratū, & à sexta vniuersali Synodo confirmatum, hunc inter Canonicas scripturas recenset, cap. 59. Decretorū. Concilium Carthaginense quartum anno 417. conuocatum, cui subscripsit Augustinus; de-

*Constat hunc
lib. esse Cano-
nicum.
Matth. 1.*

mumque Florentinum, anno 1439. & Tridentinum, idem præstiterunt. His consentiunt paulò superius nominati Patres, qui diuinorù ac sacrorum voluminum ordinem recésuerunt: cum quibus non sapere, planè desipere esset.

Synagogæ Iudaicæ nihil ab his dissentiunt: quoniã siue viginti duos libros Canonicos veteris instrumèti, iuxta numerù viginti duarù literarù sui Hebræi alphabeti enumerèt, cù Iosepho & Philone; siue viginti quatuor, propter Iod tertio repetitum, ex sententia Aben Ezra, & Rabbi Davidis Kimchi; siue postremò, viginti septè iuxta totidè characteres Hebraicarù literarù (quinque enim finales, biformes sunt;) semper libellù Ruthæ Canonicis & diuinis adscribunt. Extant quoque variorù Rabbiorum commentaria; simulque Thargù seu Paraphrasis Chaldaica, quæ etiam Syriaca dicitur, in eandè historiã. Hæc adeo firma, stabilita, & fixa sunt, vt (quantù memoria repetere valeo) nullus vnquã hæreticorù (his dèptis qui totù vetus testamētù penitus reiecerunt) illis refragari, & libellù hunc in dubitationè adducere ausus sit.

*Apocryphum
bisariã quid
dici potest.*

Soluatur autè quæstio principio adducta, si distinctionè Dòmini Hugonis à sãcto Victore admiseris. Is enim Còmentariis in Iob, rectè & peritè scribit Apocryphum duobus modis dici. Primò, quãdo author ignotus est aut incertus; sic quæ nò opponitur Canonico: quoniã, vt iam euicim⁹, multi sacrorù Bibliorù libri in Canone ab omnibus recipiuntur, quorù Scriptores latèt. Tùc Apocryphù iuxta nominis etymò, Scriptù dicitur absconditum, latès, occultù, quantum ad Scriptorem attrinet: licèt Ecclesia còstanter credat præcipuum

eius
do &
scòd:
ritati
sunt
Dei p
que l
goriu
perua
ctus f
scribè
inspir
nos ei
ceptis
mo fu
profes
cogno
sa fue
mus, e
quid d
que ob
tim de
rum d
res, vt
thorur
culmen
hacten
Vtil
inquir
ri. Hic
mus: r
declara

eius authorem fuisse Spiritū sanctū. Secūdo modo & proprie, Apocryphū dicitur illud, quod abscondita, occulta, & que, ac incertæ & dubiæ auctoritatis est: quoniā nec sciuerūt, nec decernere ausi sunt Patres, an Scriptoribus huiusmodi Spiritus Dei perpetuò dū scriberent, affulserit. De hoc itaque libello non iniuria idem dixerim, quod Gregorius magnus de libro Iob. Quis scripserit, superuacue quæritur, cum author libri Spiritus sanctus fideliter credatur. Ipse hæc scripsit, qui hæc scribēda dictauit. Ipse scripsit, qui & illius operis inspirator extitit: & per scribētis vocē imitāda ad nos eius facta trāsmisit. Si magni cuiusdā viri susceptis Epistolis legeremus verba, eaq; quo calamo fuissent scripta anxie quæreremus ridiculum profectò esset, si nō auctore, & Epistolarū sensum cognoscere: sed quali calamo earū verba impressa fuerint, indagaremus. Cū ergo rem cognoscimus, eiusq; rei auctore Spiritū sanctum tenemus, quid de calamo anxie perscrutamur? Omni quoque obseruatione dignū æstimo, quod nominatim de hoc libello scripsit Iunili^o Africanus. Quo-

Praefat. in Iob. cap. 1.

Lib. 1. de partibus diuine legis, cap. 8.

Utilitas porrò huius libelli de qua tertio loco inquirebamus, tāta est, vt paucis nō possit explicari. Hic quædā tantū præcipua eius capita signabimus: reliqua suis locis opportunius ac cōmodi^o declarabūtur. Cū enim diuinit^o inspirat^o sit, utilis

Huius libri amplissima utilitas.

2. Timot. 3.

Rom. 15.

est(iuxta Apostolum) ad docendum, ad redarguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus. Quæcunque igitur in eo scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Docet autem certam & indubiam esse Messiam, id est, Christi servatoris & iudicis totius mundi generationem ex semine Abrahamæ, Isaac, Iacob, Iesse, David, &c. secundum testamentum, quod Deus cum illis olim pepigerat: quod veluti totius scripturæ scopum, ac religionis & salutis nostræ fundamentum, necesse erat perspicuum esse ac immobile. Afferenda siquidem & vindicanda erat veritas ac consummatio divinarum promissionum: simulque refellenda & coarguenda mendacia Simonis magi, Iudæ Galilæi, Menandri, Bar-Cozba, & aliorum pseudoChristorum, qui sese pro Salvatore non erubuerunt obtrudere. Solus enim Iesus Nazarenus Dei, & Mariæ virginis filius, semper est benedictum ab initio promissum, conterens serpentis caput. Solus est in quo benedicuntur omnes gentes. Solus est qui factus ex semine David, Isai, Obed, Booz & Ruthæ, tulit peccata mundi. Illi nebulones, nefarii, impostores, farésque fuerunt improbissimi & latrones.

*Gen. 3. 15. 22.**Rom. 1.**Io 1.**Io. 10.*

Præterea, ostendit hæc historia Christum, & omnia beneficia per eum hominibus data, non ad solos secundum carnem Israëlitas, gentemque recutitam pertinere: sed & ad omnes eos qui fide, spe, & charitate Euangelium eius amplexarentur. Iudæi sint aut Barbari, Græci aut Scythæ, Romani aut Æthiopes, Galli aut Germani, nihil refert:

non
sed i
acce
inter
inter
inter
tham
cifa
semp
rum,
De
idole
proar
ritur
ribus
præsi
phyla
genti
traria
chron
Dei. E
res de
nobis
qui co
clesia
super
exemp
dæoru
cidant
macul
Hi
stra, et

non est enim acceptio personarum apud Deum; *Act. 10.*
 sed in omni gēte, qui timet eum, & facit iustitiam,
 acceptus est illi. Velint nolint Iudæi, Melchisedec
 inter Chananæos, Iobū inter Arabes, Iethronem
 inter Madianitas, Naaman inter Syros, Achiorem
 inter Ammonitas; Rahab inter Ierichuntinos, Ru-
 tham inter Moabitas, id est, inter gentes incircun-
 cistas, sui nominis & numinis cultores selectōs
 semper habuit. Est enim Deus nō tantum Iudæo- *Rom. 2.*
 rum, sed & gentium.

Deinde, cum peregrina, Moabitis, & profanorū
 idolorum cultibus dedita, in aquam, matrēque
 proavorum Christi assumitur; & ex oleastro, infer-
 ritur in bonam oliuam: ecclesiam olim & ex gen- *Rom. 9.*
 tibus à Deo omni modo alienis, assumendam esse
 præsignificatur. Ruth alienigena, scribit Theo- *In 1. cap. Matth.*
 phylactus, fuit coniuncta Booz: ita & ecclesia ex
 gentibus alienigena existens, & à testamentis ex-
 traria, oblita autem populi sui, & cultus simula-
 chrorum, & diaboli cui iuncta erat, nupsit filio
 Dei. Et Ambrosius: Ruth, inquit, quæ inter maio- *In 3. cap. Luc.*
 res dominici generis meruit computari, magnum *& lib. 3. de*
 nobis exemplum est: quia in illa nostrum omniū *fide cap. 5.*
 qui collecti ex gentibus sumus, ingrediendi in ec-
 clesiam domini figura præcessit. Gentes itaque
 super hac ineffabili misericordia Deum honorēt:
 exemplōque reprobationis & abdicationis Iu-
 dæorum timere discant, ne & ipsi aliquando ex-
 cidantur & reiiciantur, si se pari infidelitate com-
 macularint.

His proximum est, quod Christus iustitia no-
 stra, etiam ex peccatricibus omnibus vitiis, atque

PROLOGOMENA

omni dedecore infamibus (Sanctissimam Deiparam semper excipio) genus ducere voluit, vt ex Thamare incesta, Rutha idololatra, Beth Sabea adultera &c. vt omnibus peccatoribus veniæ & gratiæ fiduciam, spemque, modò resipiscant, conterret: quod & ante nos obseruarunt sanctiss. patres Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus.

In 3. cap. Luc.

In 1. cap.

Matth.

Quest. 1. in

Ruth.

Sufficit quoque hæc narratio historica, inquit Theodoretus, ad omnem afferendam vtilitatem, iis qui ex illa sciunt aliquid lucrifacere. Habent principes, iudices, rectores quid in Boozi reipublicæ Iudæorum præfecti æquitate, diligentia, & iustitia imitentur. Habent qui diuitiis & opibus affluunt, qui agros latos, optimos, & fertiles possident, ac quorum immensa ruperunt horrea messes, in eodem iudice pauperimas viduas in agros admittente, quid conseruentur. Habent vrbes, reipublicæ, prouinciæ, quæ vel summa pace fruuntur, vel aëre puro & salubri gaudent, omniumque rerum abundantia latantur, interea dum aliæ cum aduersis, molestiis & incommodis conflictantur, quid in Moabitis ethnicis, & Betlehemitis aduenas & peregrinos humaniter & amicè excipientibus, obseruent. Habent auari, immanes, & derelicti ab humanitate homines, in illo proximo, qui iuri suo abrenunciare, quàm pauperulam viduam ducere maluit, quid abhorreant & fugiant. discet quibus res est angusta domi, aut ad summam inopiã redacti sunt, exëplo Noëmi & Ruthæ non malis artibus, sed in sudore vultus sui, piisque laboribus victum, vestitumque necessarium querere atque comparare. Cõperient serui, ancillæ, & hi omnes quo-

rum
fam
Erit
tres
amp
lime
quan
mun
suu
fluct
coru
ria ill
cator
tes, &
tia q
cont
nima
quod
Vn
dem
Elim
regri
Iudæ
tum,
ipsi p
ribus,
tha a
religi
& am
in Be
Secu
licitu

rum opera aut artes emuntur, præclara in Boozî famulis fidei, modestiæ, & summissionis, exempla. Erit quod adolescentulæ, nurus, socrus, viduæ, matres familias, aniculæ, in Ruthæ, & Noëmi gestis amplexentur. Videbunt matrimonio iuncti in Elimelech & vxore, in Boozo & noua sua coniuge, quam mutuo sibi beneuolentiam debeant. Plurimum consolationis exsulibus, miseris, & variis casuum, orbitatum, ærumnarumque communium fluctibus iactatis adferet, exsulum Betlehemiticorum attenta meditatio. Occurrent in hac historia illustrissima iræ diuinæ exempla aduersus peccatores: misericordiæ & pietatis erga respicientes, & ad eius auxilium confugientes: prouidentia quoque qua miserorû & afflictorû rebus, etiã contra spẽ cõsultat. Cætera diligens lector faciliè animaduertet, & nos suis locis attingemus. Nunc quod in quarta quæstione versatur, perstringamus.

Vniuersa historia vt quatuor capitibus, sic totidem partibus absoluitur. Primum caput continet Elimelechi Betlehemitæ, cum vxore & liberis peregrinationem inter infideles, propter famem qua Iudæorum terra premebatur. Deinde eius obitum, filiorum nuptias cum alienigenis: qui & ipsi post aliquot annos, matre superstite, & vxoribus, in fata concesserunt. Postremo, ipsius Ruthæ amorem in socrum, & conuersionem à falsa religione, ad veram in Deum viuum pietatem: & ambarum pauperularum viduarum accessum in Betlehem.

Secundû cõplectitur ruthæ piã pro se & socru sollicitudinẽ, assiduosq; in spicilegio labores: ac quo

*Historia part
tes, a quo ar-
gumentum.*

PROLOG. IN LIB. D. RVTH.

pacto non sine diuino consilio & providentia, in agrum Boozi incidit: qui illam cibo humaniter refecit, verbis consolatus est, ac insuper beneficiis & ornauit & onerauit.

Tertium caput exponit Noëmi socrus Ruthæ consulationem, & consilium de futuro matrimonio; nurusque promptam obedientiam, quæ nocte in horreum Boozi peruenit, ac vtriusque de proximis nuptiis colloquia.

Postremum declarat, quibus ritibus alter à Booze propinquus iuri suo cesserit, ipseque Boozus ex Rutha matrimonio sibi iuncta, Obed filium susceperit, ex quo Iesse, Dauid, Solomon, Roboam, &c. ac tandem Christus redemptor noster benedictus in secula.

L
v
c
n
i
t
a
c
l
l

I.

prop

LIBER RUTH DA-
VIDIS, SOLOMONIS, CHRISTI
denique totius mundi vnici redempto-
ris ac iudicis auiæ, iustis commentariis
illustratus: quibus tum ea quæ ad literã,
tum quæ ad fidei Christianæ, ac morum
ædificationem pertinent, copiosè tra-
duntur. Authore F. FRANCISCO
FEV-ARDENTIO, ordinis Minorum,
Parisiensi Theologo.

CAPVT PRIMVM.

1. *In diebus vnus iudicis, quando iudices præerant,
facta est fames in terra.*

EBRÆI à coniunctione
& verbo, suo more auspican-
tur. ^{והיה} *Et fuit, siue, Et factum*
est in diebus &c. Eodem mo-
do libros Iosue, Iudicum,
Samuelis, Esther, Ionæ, &
plurima capita vaticiniorum
propheticorum ordiuntur. Septuaginta, suum

Καὶ ἐγένετο nequaquam prætermiserunt. Vulgata editio Latina istud subintellexit. Hæc quidem redundare, initiis librorum præsertim, æstimant nonnulli: sed rectius meo iudicio, Theophylactus emphasim, & latentem quandam vim verba illa *Et factum est*, habere iudicavit. Vult enim Prophetæ: Quum Moses ille termaximus Dei famulus, ac Syragogæ pastor peruigil, vitâ istam cum feliciore commutasset; simul Iosue eiusdem populi fortissimus imperator diem extremum obiisset, tum Iudices viri summi consilij & maximi animi, in horum locum à Deo suffecti sunt: verumtamē nec illi nec isti potuerunt Israëlitas penitus in officio, ac cultu vnus veri Dei continere. Quem admodum enim vitulum constabilem summi Dei loco pridem habuerant; dein initiati Beel-phegor, comederant immolata diis mortuis: postea commixti inter Chananæas gentes, didicerant opera earum, & seruiert sculptilibus earū: sic & sub præstantissimis Iudicibus à Deo, pietatēque maiorum suorū frequenter defecerūt. Sacra enim fecerunt Baal, Baalim, Astaroth, & aliis Barbarorū simulacris, idque etiam cum Othoniel, Aod, Barach, Gedeon, Iephte, eorum rempublicā moderarētur. Et quia peccatis nec modum nec finē ponebant; factum quoque est vnus Iudicum tempore, vt Deus vltionum, delictorum vindex acerrimus, terrā Iudæorū denegatis frugibus grauisima fame ac inedia castigarit.

Ex his primū obseruo non abs re Samuelē huius famis ac totius historiæ tempus signasse. Hoc siquidem moris est sacris veteris & noui testamētī Scriptōribus. Isaias scribit factū sibi fuisse verbū

Comment. in
1. cap. Iona.

Exod. 32.
Num. 25.
Psal. 105.

Judic. 2. 3. 4.
¶

Dom
cia re
tradit
que a
fiteu
eiusd
uelati
testat
chode
tiā Ob
obser
torē,
narrar
bus H
mo T
dæā,
chon
cipibu
domin
fidei n
te, &
mēta p
tū cōti
li, senar
Hec na
amplic
ter eni
cultori
plici an
rum ge
stratus
curatē
veritate

Domini in diebus Ozia, Ioatham, Achaz, & Eze-
 cia regum Iude. Ieremias se vatis officio functum
 tradit ab anno tertio decimo Iosia regis Iudae, vs-
 que ad transmigracione Babylonis. Ezechiel pro-
 fitetur se afflarum diuino ac propheticum numine,
 eiusdem transmigracionis anno quinto. Daniel re-
 uelationes diuinas se accepisse, aliisque tradidisse
 testatur, cum orbis terrarum imperio praesent Nabu-
 chodonosor, Balthasar, Cyrus, & Darius. Illud et-
 iam Oseas, Amos, Sophonias, Aggeus, & Zacharias
 obseruat. Lucas Euangelij sui initio regem, impera-
 torem, sacerdotemque sub quibus id contigerit quod
 narrandum suscepit, designat his verbis: Fuit in die-
 bus Herodis regis. Et postea: Anno quinto deci-
 mo Tyberij Caesaris, procurate Pontio Pilato Iu-
 dae, Tetrarcha Galilaeae Herode, Ituriae & Tra-
 chonitidis Philippo, & Lysania Abilinae, sub prin-
 cipibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum
 domini super Ioannem Zachariae filium. Quin etiam in
 fidei nostrae Symbolo, quo Apostoli mira breuitate,
 & perspicuitate, totius verae religionis funda-
 menta proposuerunt, Christi seruatoris nostri morte
 contigisse subnotarunt, cum Potius Pilatus, popu-
 li, senatusque Romani autoritate, Iudaeis praesent.
 Haec namque multum faciunt ad sacrarum historiarum
 ampliore ac euidentiore certitudine. Opor-
 tet enim eas a viris simplicibus, apertis, veritatis
 cultoribus, & fraudum inimicis, fidelique & sim-
 plici animo, ac manu exaratas esse: quando ad re-
 rum gestarum commendationem, etiam Magi-
 stratus, & tempora quibus contigerunt, tam ac-
 curate cogitareque designantur. De harum ergo
 veritate, nihil est quod inter homines ambigatur:

*Isa. 1.
 Ierem. 1.*

Ezech. 1.

*Dan. 1. 5. 6.
 14.*

Luc. 1. & 3.

*Clem. Ro.
 lib. 7. Constit.
 Apost. c. 412
 & Epist. 10
 Iren. lib. 1.
 cap. 2. Ter-
 tull. Hæro.
 Amb. Aug.
 gust.*

nisi planè amentes sint aut Athei. Non sunt ficta argumenta, qualia Tragicorum poëtarum: non commentitiæ fabulæ, quales cõfinxerunt de diis, & heroibus suis Gentiles: non sunt comparandæ cum his quæ Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Curtius, Appianus, Linius memoriæ tradiderunt, quæque vel frequentissimis mendaciis abundant, vel animi gratia leguntur. De his dubitare, imò & hisdem contradicere licet, cum ipsæ non rarò, & secum, & cum aliis pugnent. At sacræ historiæ ut diuina oracula, vocèsque Spiritus sancti, quibus & fides nostra confirmatur, & vita humana præclaris exemplis instituitur, excipiendæ sunt.

His confirmandi sunt piorum animi aduersus Atheos, qui etiam istis infœlicissimis réporibus, in quibus (sub deformi & exitiali libertatis conscientia larua) per Magistratus socordiam, licet os aperire in cœlum, sacras Bibliorum historias, quasi hominum commenta ridere; ac Mosen, aliosque sanctos historicos, proh sancte Deus! cum impostoribus seculi comparare. Diceres reuocatos esse ab inferis Appiones, Celsos, Porphyrios, Plinios, Trogos, Lucretios, Iulianos, Lucianos, Eunapios, Libanios, qui rursus in Christum, & in sacras literas omne virus acerbitalis & impietatis suæ euomerēt. Verùm, insaniant ut volent, viri in sanissimi, manus vindices præpotentis Dei haudquaquam effugient. Nabuchodonosor, cuius satellites & administri libros legis combusserāt, septem annos, quasi fera & immanis bellua, regni hominum consortio, mentéque priuatur. Eius furores imitatus Antiochus Epiphanes, scæda ex Pe-

Hofes sacrarum literarum.

Dan. 4.

2. Mach. 9.

fide fu
loribus
pende
dis mo
scelera
sumpsi
sunt An
Mosis
ferre, a
teret, i
corripit
scriptor
dum qu
num po
dedit H
illi hor
Biblior
constru
désque
& cont
Hanc
gisse, qu
bræi scri
specie M
nistratar
dotes &
Hircanu
stus regn
te hos, r
ges, qu
nes qui c
batos à
fide

fide fuga clapsus, phitiriali, lentis, infandisque doloribus consumitur: Deo sacrilegis vices iustas rependente. Diocletianus & Maximianus horridis mortibus perierunt, quod (præter alia multa scelera) flammis sacra templa, voluminæque consumpsissent. Theopompus quidam, vt authores sunt Aristeas & Eusebius, volens aliqua ex lege Mosis secreta in historiam suam audacius transferre, ac in vulgus proicere; donec conatus pœniteret, id est triginta diebus, mentis turbatione corripitur. Theodectus quoque tragœdiarum scriptor literis prodidit, se oculis captum fuisse, dum quædam, ex eiusmodi libris in suum profanum poëma vellet transferre. Grauiissimas pœnas dedit Hieronymus, vel eo tantum nomine, quod illi horreret post Ciceronis lectionem, sacrorum Bibliorû incultus sermo. Quibus ergo suppliciis constringenda, & coercenda essent scelera, fraudesque illorum qui vniuersam scripturam irrident & contemnunt? Sed ad rem redëo.

Hanc Ruthæ historiam Samuel narrat contigisse, quando Iudices præerant, seu iudicabant, vt Hebræi scribunt: quod subindicat non vna tantum specie Magistratus rempublicam Israëlîs administratam fuisse. Præfuerunt si quidem illi Sacerdotes & Duces à captiuitate Babylonis, vsque ad Hircanum, & Herodem, sub quo natus est Christus regnaturus in domo Iacob in æternum. Ante hos, regnum Iudæorum moderati fuerant Reges, quorum tam infælix fuit conditio, vt omnes qui decem tribubus dominati sunt, inter reprobos à Deo numerentur. Iudæ verò, qui tres & 23.

Euseb. lib. 8. hist.

Historia ad Philocratem de 72. interpret. Lib. 8. de preparat. cap. 1.

Epist. ad Euseb. de consuetud. virg.

Diversi Iudeorum Magistratus.

August. 17. de ciuit. cap. 23.

In Synopsi.

viginti post Saulem, Dauidem, & Solomonem recensentur, vix quatuor aut quinque æternam salutem sunt cōsequuti. Adeo præstat mulionem, aut agasonem pium esse, quàm regem. Rerum Hebraicarum primi post Moſen & Ioſue, potiti sunt Iudices, numero tredecim, magni Athanaſij ſententia, idque quadringentis & vñdecim annis. Fuerunt autem illi planè maximi heroës, ſumma potestate donati, & à Deo ſummo Iſraëlis rectore excitati, præfectique, vt lapsis eiufdem populis succurrerēt. Sub his autem longè fœlicioris fuiſſe populi ſtatum, quàm ſub regibus, hac breui per digreſſionem comparatione inter vtroſque facta, oſtendemus.

Digreſſio de Iudicibus & Regibus Iudæorum.

*Ecl. 46.**Heb. 11.*

Regū ac Iudicū Iſraëlis diſcrimen.

Regum Iudæorum pauci admodum probi & integri, (vt paulò ſupra ex Auguſtino accepimus) Iudices aut omnes, aut plerique boni & laudabiles fuerunt. Tametsi enim quidã illorum ex grauiſſe aliquando lapſi fuerint: ad mentem tamen redierūt. De illis Syracides ait: Iudices ſinguli ſunt nomine, quorum non eſt corruptum cor, qui non auerſi ſunt à Domino, vt ſit memoria eorū in benedictione. Et Apoſtolus: Deficiet me tēpus narrantem de Gedeon, Barac, Samſon, Iephte &c. qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiã. Lōgè autem diuerſa in adminiſtratione huius populi Iudicum & Regum ratio fuit.

Iudices non ex ſingulari tribu, aut certa familia vt Reges, ſed ex aliis aliisque ſelecti ſunt. Othonie & Booz ex Iuda, Aod ex Benjamin, Barac ex Nephtali, Gedeon, Iair, & Iephte ex Manaſſe, Tho-

ex Iſac
Samſon
le, ex

Dein
nica vſ
oraculo
Domin
populū
ſulcitat
ciatibus
primò a
Deo, &
prū eſt:
illum tr
ſtantur.

ciftis D
dixit: N
cratiam
vnà abie
Ad h
torum r
belli pac
nis oper
des, labo
cturi reu
Iudex ab
ctotiam,
filius filij
nec filius
Iephte q
conceſſit
tollent, &

ex Isachar, Ahialō ex Zabulon, Abdō ex Ephraim,
Samsō ex Dā, Heli ex Leui, &c. Reges sublato Sau-
le, ex vna tribu Iuda, & Dauidis familia creati sūt.

Deinde Iudices nō consiliis humanis, vel tyran-
nica vsurpatione imperium inuadebāt: sed diuino
oraculo, authoritatēque designabātur. Suscitauit
Dominus Iudices, inquit Scriptura, qui liberarent
populū. Et: Cum Dominus Iudices suscitaret. Et:
Suscitauit eis saluatorē. Iephthe, Samsonque nun-
ciātibus angelis, populi regimē capessūt. Regnum
primō ab Israëlitis peruersa gentiliū æmulatione,
Deo, & Samuele ægrè ferētibus, postulātū, & ade-
ptū est: innumerisq; cædibus seruātū, & ab isto ad
illum translātum & inuasum, vt Libri regnorū tes-
tantur. Ideo illis obiicit Samuel: Vos hodie abie-
cistis Dominū Deū vestrū. Et Dominus Samueli
dixit: Non te abiecerunt, sed me. Iudicum aristo-
cratiam regnam suam appellans: & ea sublata, se
vnā abiectum, reiectumque putans.

Ad hæc, Iudices nō terribili satellitio, aut stipa-
torum turma muniti, aut armatis septi incedebāt
belli pacisque tēpore. Verū aliquādo ex rustica-
nis operibus euocati, cōfecto bello, in proprias æ-
des, laboribus manū suarū vt priuati homines vi-
cturi reuertebātur. Gedeō frumēta excutiebat, cū
Iudex ab angelo constituitur. Dicenti sibi post vi-
ctoriā, populo: Impera nobis, tu & filius tuus, &
filius filij tui, respondit. Non dominabor vestri,
nec filius meus: sed dominabitur vestri Dominus,
Iephthe quoque deletis hostibus, in domum suam
concessit. De regibus Samuel dicit: Filios vestros
tollent, & ponent in curribus suis, facientque sibi

1. Reg. 10.

equites, & præcuttores quadrigarum suarum. Saul inauguratus partem exercitus secum assumit. Rursusque duo millia electorum virorum secum habet in Machabis: & mille Ionathæ primogenito tradit. David robustissimos quosque, sed & Celeti & Pheleti, quasi corporis stipatores assumpsit. Lectulum Solomonis sexaginta fortes, ad bella doctissimi ambiebant, propter timores nocturnos.

Cantic. 3.

4

Iudices nullis tributis populum vexabant, nullis vectigalibus opprimebant, nec in fortunas concium suorum per fas nefasque grassabantur: sed contenti fortuna sua, atque propriis redditibus manebant. De Rege dicitur: Agros vestros, & oliuetas & vineas tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit, ut de eunuchis & famulis suis. Solomonem clementissimum alioqui principem, gravissimo iugo populum subegisse & pressisse satis indicat eundem ad Roboam filium eius uniuersorum ordinum querelam. Nota est Achabi & Iesabelis iniuriosa appetitio & rapina vineæ Nabothi. De quibusdam aliis dicitur: Principes tui socii furum: Principes eius quasi lupi rapientes prædam. Principes eius quasi leones rugientes.

1. Reg. 3.

3. Reg.

Esai. 1.

Ezech. 22.

Sophon. 3.

5

Iudices non priuata libidine, non edictis, non precibus, non legibus à se excogitatis, populo ius dicebant: sed omnia ex præscripto legis Mosaicæ, verbo Domini, quod ex ore sacerdotum require debent, in grauissimis præsertim negotiis difficile & ambiguum apud te esse iudicium præspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam causam, lepram & non lepram, &c. venies ad

Dent. 17.

cerdot
ce, aut
dos co
tur &
eo. Ios
volum
à verbi
ges alie
aliquo
bat Do
Philista
phetaru
dixit re
ni. Iden
que fide
tus aliis
lorum d
riolos, e
lim, Be
mam pr
Cane p
spiritu
cebat le
mitteba
uid rex
lum au
rio seip
& popu
niuersu
Iudic
nanæ ex
Amalec

cērdotes Leuitici generis &c. Et alibi: Pro hoc (du *Num. 2.*
 ce, aut Iudice) si quid agēdum erit, Eleazar sacer-
 dos consulēt Dominum. Ad verbum eius egredie-
 tur & ingredietur ipse, & omnes filij Israël cum
 eo. Iosue iudici dicitur à Domino: Non recedat *Iosue. 1.*
 volumen legis huius ab ore tuo, &c. Non declines
 à verbis legis huius ad dexterā vel ad sinistrā. Re-
 ges aliquot pij ac timētes Dominum idē quoque
 aliquoties factitarunt, vt quando Dauid consule-
 bat Dominum an deberet mouere bellum contra
 Philistæos: & Samuelis, Nathan, atque Gad pro-
 phetarum monitis obtēperabat. Sic Iosaphat, cū
 dixit regi Israël: Quare, oro te, sermōnē Domi-
 ni. Idem nō semel Eliārum cōsuluit, Ezechias quo-
 que fidelissimis Isaiæ consiliis saepe paruit. At, quā-
 tus aliis ferē omnib⁹ obrepfit diuinorum oracū-
 lorum contemptus? Quoties magos, pithones, a-
 riolos, & caeo dæmones sub idolorum Baal, Baa-
 lim, Beelzebūb, Astaroth laruis latitātes, per sum-
 mam præpotentis Dei cōtumeliam consuluerūt: *3. Reg. 22.*
 Cane peius & angue Heliam & Michæam diuino *4. Reg. 3. 6.*
 spiritu plenos viros, oderat Achab; ad necem pos-
 cebat Iesabel: impuris verò Baalists se suaque cō-
 mittebant. Quid nō turpiter & nequiter fecit Da-
 uid rex, dum à constitutionibus Mosaicis paulū-
 lum auertit animum? Turpi ocio deditus, adulte-
 rio seipsum fortissimique militis vxorem polluit:
 & populum annuerans diuinam iram in se, & v-
 niuersum Israël concitauit.

Iudicū postremò diligentia & fortitudine, Cha-
 nanæi expulsi, Syri oppressi, Moabitæ profligati;
 Amalechitæ victi: Iabin, Sylara, Zeb, Zebce, Sal-

mana etudeles tyranni trucidati; Madianitæ occisione occisi; Ammonitæ caesi; Philistæi variis claudibus attriti; cæteri que sacri populi hostes, quorum iam cõplacẽ erant iniquitates, superati ac domiti.

Eorundẽ Iudicũ pietate, & fide, lex sacrosancta promulgata fuit in omnib⁹ finibus Palæstinæ; verus Dei cultus & inter Ethnicos propagatus, & inter Hebræos frequẽter instauratus; falsæ gentiũ religiones & idolomanie sublata: populus post perfidas patriũ suorũ defectiones, in meliorem mentẽ reductus; atque respublica Israëlitica tũ civilibus tũ externis bellis toties labefacta & conuulsa, in optimũ statũ formamque restituta est. At Regum tẽporibus, cuncta ambitione, auaritia, luxu, proditiõibus, cædibus fœdata sunt. Aliquot eorũ impietate, decem tribus vitulos aureos in finem vsq; coluerunt: filios suos & filias immolauerunt dæmoniis, & Chananeorũ sculptilibus: Luci, id est, nemora in honorẽ falsorum deorũ consista: aræ idolis erecte: & immolationes ferẽ semper in excelsis. Per reges suos ab hostib⁹ nõ fuerunt tandẽ liberati sed victi, protriti, in exilia vt pecudũ greges abacti libertate, patria, regno, sacerdotio, omniq; dignitate spoliati sũt. Fuit itaq; vt diximus, populi Iudæici stat⁹ multo scælicior sub Iudicib⁹ quã sub regib⁹.

Hæc porrò non à nobis scribuntur, vt Regum dignitati & potestati quicquã detrahamus, aut eorum existimatiõem lædamus: sed vt quosdã Nemrodos, Pharaones, Antiochos, Cæsares si maluerint & Alexandros, & veterum Gigantum fratriculos sacris propositis exẽplis moneamus, patriæ, atque populorũ potius pastores, quã expulatores & oppressores se præstent. Optamus vt a

gnosca
dempti
Dei ex
iudici
Iesu Ch
Cæter
ue reg
rit: extr
gistratũ
in terris
gerentib
etiam v
præscrib
ad histo
Quo
aut quo
thæ hist
tentia:
pauca sũ
tutionẽ
lere. Pri
cuius lib
verba, R
interpre
tis Sacer
prehend
hem. ciu
vxorem
mens, r
sentit Io
quitatis
amplius
tifex: su

gnoscant se populis, ac ouibus Filij Dei morte redemptis præesse, vt eis prosint: se nõ hominũ sed Dei exercere iudiciũ: se aliis præfectos vt faciant iudiciũ & iustitiã: & tandẽ aliquando se regi regũ Iesu Christo rationem de omnibus reddituros.

Cæterũ, siue aristocratia Iudiciũ vel Sacerdotũ, siue regũ monarchia res Iudæorũ administrata fuerit: extra omnẽ dubitatiõnẽ esse debet, omnẽ Magistratũ à Deo ordinatũ & cõstitutũ esse, ac ipsius in terris vices gerere. Ideo nõ solũ vt magistratum gerentibus obtemperẽt obediãtque subditi, sed etiam vt eos colant, diligantque, ex verbo Dei præscribimus. Sed de his alibi commodius. Nunc ad historiam nostram redeamus.

Quoniã nominatim nõ indicauit Samuel quis, aut quotus fuerit Iudex, sub quo cõtigat hæc Ruthæ historia, duæ de illo fuerunt interpretum sententiæ: vtraque magnos habet assertores, & non pauca suppeditat quæ ad pietatis, morũq; institutionẽ faciũt: quare non est animi alterutrã reflexere. Prima est Iosephi rerũ hebraicarũ penitissimi, cuius libro quinto Antiquitatũ, cap. 14. hæc sunt verba, Rufinõ Aquileiensũ, B. Hieronymo æquali, interprete: Post mortem Samson, præfuit Israëlitis Sacerdos Eli. Sub hoc prouinciam eorum apprehendente fame, Elimelech quidam de Bethlehẽm ciuitate, tribu Iuda, famem ferre nõ valens, uxorem suam Noemin, & filios ex ea natos sumens, migravit in terram Moabitarũ. Consentit Io. Zonaras, & ipse Græcarũ literatũ & antiquitatis bene peritus, his verbis: Post Samsonẽ nõ amplius Iudices populo præfuerunt, sed Elius pōtifex: sub quo fame ingrauescente, vir quidam

*Dua de Iudice
dice sententiæ.*

Tom. 1. Annualium.

Bethleemiticus, Abimelechus nomine, cum vxore
& duobus filiis, in Moabitidem transmigrat, &c.
Idem sentit Petrus Comestor, & alij aliquot Latini
scriptores. Docent itaque Eli sacerdote, rem
publicam procurate & administrante, famem isti
contigisse. Non sum nescius hanc sententiam D.
Lyrao, Tostato, Cartusiano, Fontano, minimè
placere: propterea (aiunt) quod tēporum ratio illi
ferre non potest. Sed probè nouerant prioris sen-
tentiaē Authores, etiā post diluuium, multos tunc
Hebræos, tū Gentiles fuisse *μαροβίς*, id est, pe-
multa annorum secula vitā prorogasse. Quid et-
go interest, si Ruthæ, Boozo & Noëmi ducentos
& quod excurrere potest, vitæ annos dederint?

Valer. lib. 8. c.

14.

Plin. lib. 7. c.

4. 8.

Ethnici quoq; suorum quosdā cc, alios ccc, alios
alios d. c. c. c. annos vixisse asseuerant? Incre-
dibile scilicet, aut absurdum est, Deum his Christi
sui progenitoribus contulisse, vt aliqua viuacitate,
hoc breue viuere nostrum superauerint!

Admissa itaque priore sententiā, liquet Dominum
iustissima famis vltione in Israël animaduertisse
eumq; omnium rerū penuria tam extrema afflixisse
& domuisse, vt ditiores (qualis fuit Elimelech) Mo-
lo migrare terramque tot promissis benedictā
linquere coacti sint: & inter hostes, ethnicos, id est,
solatras peregrinari, ac penè medicare. Siquidem
pōtiffex Eli aut raras, aut nullas cōciones de legē
decalogo, Messia, & diuinis in peccatores iudicium
habebat. In arguēdis vitiis populi, & corripiēdi
castigandisq; præsertim filiorū suorum sceleribus
supramodum mollis, remissus, & negligens. Ergo
quippe (ait Scriptura,) filij Eli, filij Belial, nesciēti

1. Reg. 2.

Don
pulu
de ni
nes
cieba
mieb
berna
tur o
bant
conte
Exper
bitati
nec h
sacril
mus i
accep
impio
petran
Ponti
minist
igitur
gello p
no &
Hebra
inter
autho
inedia
ratur.
Hæc
ditoru
rent hu
quibus

Dominum, neque officium sacerdotum ad populum. Et postea: Erat peccatum puerorum grāde nimis coram Domino, quia detrahebāt homines sacrificio Domini. Eli audiebat omnia quę faciebāt filij sui vniuerso Israël: & quomodo dormiebant cum mulieribus, quę obseruabant ad tabernaculum Domini. His paucis comprehenduntur omnes scelerū formę, quibus sese contaminabant. Vigebat ego in eis maximus legis diuinę contemptus, fons & origo vniuersorum malorū, Expertes erant religionis, pietatis, & omnis probitatis. Sine iugo & disciplina viuentes, nec Deū, nec homines verebantur. Ganeones, heluones, sacrilegi, factorum profanatores: quorum animus in patinis, & sinu matronarum. Populus tot acceptis scandalis legem contemnebat, exemplo impiorum sacrificulorum, ad scelera quęque perpetranda audacissimus & impudentissimus: Eli Pontifice moderatore, diuini & humani iuris administro, tot tantisque sceleribus conniēte. His igitur laceratus & irritatus Dominus, duplici flagello populum castigat: bello Palestino, in quo vno & altero congressu triginta & quatuor millia Hebræorum incircumcisorum gladio perierunt, inter quos Ophni & Phinees tot calamitatum authores. Sequuta est deinde fames, grauisque inedia, quę initio huius historię commemoratur.

Hęc vtinam, iterum autem vtinam, suo & subditorum magno commodo diligenter attendent huius seculi Pontifices, Iudices, Magistratus, quibus tot prouinciarum, totque populorū ad-

ministratio credita est. Velim Samuëlis diligentiam, Phinees zelum, & Dauidis æquitatem potius sibi imitandã proponerët: quàm Eli negligentia. Non tot cladibus afflictus, & propemodum prostratus iaceret populus Christianus; Non magna pars tot hæreseon môstrosis opinionibus periret: nec maior in summa omnium rerum ignorantia versaretur, si orationibus & verbi, potius quàm mensarum, instarent ministerio, qui de Apostolorum successione gloriantur. Non tot cædes indignissimæ & frequentissimæ; non tot matronarum nefarię constuprationes; non tot furra, sacrilegia, prædationes; non tanta hominum esset perfidia; non tot insidiæ bonorum hominum vitæ pararentur; non tot regnorum proditores & perditores; non in Deum, sanctos, & sacramenta eius insurgerent tot scelerati & nefarii homines, si non cum viris sanguinum, lenonibus, scortatoribus, prædonibus, proditoribus, hæreticis colluderët, & dissimularët, qui clauũ imperiorũ tenët, & gubernacula rerũpublicarum tractant. Quid, quod etiã isthæc flagitia, tâquã obsequia sibi grata, scriptis publicatis quidam probauerunt? O homines excordes ac planè demëtes! Quam ergo interuallis Eli socordia nunc superatur? Et miramur, imò & murmuramus, si bellis ciuilibus, si fame, si pestilëntia plectimur? Sed ad secundam de huius Iudicis nomine sententiam transeo.

Chaldæus paraphrastes, quem Rabbinum Akibam docti putant, vnà cum reliquis Hebræis (vno tantum Seder ollam Rabbæ authore, excepto) pari consensu docent Abessan, qui etiam Booz nominatur, tum Iudæis præfuisse, cum Noëmi &

Ruth
tiam si
rè siue
stat il
lũ, & E
sa est:
ribus
sub Bo
textus
Et fuit
bessan,
Cæte
bo 27
varia e
mœnẽ
est nig
plices i
suadã,
anhelã,
stã, cycl
ratione
lius lib
letudin
cap. 24
sima fu
liberati
benefici
vt serui
niorum
rũ. Prop
tra Israe
& filior
octo an

Ruth viduæ in Bethlehé redierunt: quam sententiam studiosè libentérque comprobât omnes ferè siue Græci siue Latini patres. At quoniam constat illum septem duntaxat annis iudicasse populû, & Elimelechi peregrinatio in decenniû protèsa est: oportet famem peregrinationémque tēporibus Iephte qui illum præcesserat incepisse, quæ sub Boozo cessauit. Ideo fortasse Hebraicus contextus habet in plurali numero; omisso singulari: *Et fuit in diebus quando Iudices* (Iephte nimirû & Abessan, qui & Booz) *iudicabât, facta est fames in terra.*

Cæterùm fames Hebræis dicitur צָרָה, à verbo צָרַע esuriit. Græcis λιμός: habetque apud eos varia epitheta. Vocatur ἀρεπνῦ, quasi dicas inamœnè & insuauem. Alibi vocant eam ἀιτοπᾶ, id est nigrâ & atram. Latini propter varios & multiplices illius effectus, appellât dirâ, obscœnâ, maleuadâ, pestiferâ, rapidâ, sæuam, crudelè, violētam, anhelâ, mœstâ, lentâ, inertè, tremulâ, acerbâ, funestâ, cyclopicam, pallidâ, alumnâ mortis, &c. Horû rationes explicât Basiliius Homil. de fame, A. Gellius lib. 16. noct. Att. Plutarchus de tuèda bonâ ualerudine, Rhodiginus lib. 13. lectionû antiquarû, cap. 24. Porrò famis immissio nihilo secius æquifima fuit: quando ingratisissimi Israëlita memoriâ liberationis ab Ægypto, & omniû præcedētium beneficiorû ac miraculorû Domini deposuerant, ut seruirent Baalim & Astaroth, diis Syrorû, Sidoniorum, Moabitarû, Ammonitarû & Palæstinorû. Propterea inquit, iratus est furor Domini cōtra Israëlè, & tradidit eos in manus Palæstinorû, & filiorum Ammon, qui attriuerunt eum decè & octo annis. Ecquod satis grande supplicium tam

*Judic. 11.**Judic. 12.**Causæ famis.**Psal. 77.**Deut. 32.**Judic. 10.**Psal. 77.*

propudiosa defectioni constitui potuisset? Ad hæc, paulò antè Iephte imprudenti gentiù æmulatione filiam sacrificauerat. Ephraimitæ viri feroces, & rerum nouarum studiosi, contra Iephte patriæ rectorem ac liberatorè, & Manassæ os fratres suos, bello ciuili insurrexerant, & pro nihilo, armis animisque tã infestis concurrerant, vt quadraginta duo hominum millia eo prælio ceciderint. Famis ergò iustissimæ causæ istæ fuerunt: beneficiorum Dei obliuio. Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulâtis. Obliti sunt Deum qui saluauit eos, canit Psaltes. Legis ac fœderis diuini contemptio ac despicientia. Auertuerunt enim se & non seruauerunt pactum, & in lege Dei noluerunt ambulare. Diuinæ, paternæ atque auitæ religionis, in profanâ nouâque commutatio: Prouocauerunt eum, ait Moses, in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Immolauerunt demoniis & non Deo, diis quos ignorabant. Noui recetêsque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Frequens ad vomitum, id est ad præcedentia scelera reditus. Filij Israël, inquit Samuël, peccatis veteribus iunxerunt noua, & fecerunt malum in conspectu Domini. Et Psaltes: Sæpe liberauit eos: impii autem exacerbauerunt eum in consilio suo. Quoties exacerbauerunt eum in deserto, &c?

Causæ etiam naturales ac humanæ tantæ famis non defuerunt. Decem enim & octo annis graui Ammonitarum tyrannide oppressa, & excursionibus populata fuerat terra Israël. Successerat grauisimum cum ipsis bellum, quod paucis die-

bus co
& sedi
quas
pud se,
litudo,
ta, & re
fruge,
mes. V
& vari
ex sacr
sum est

Q
P
mis flay
famen
quæ id
his cor
stras d
re, & o
dicem
morti t
pessima
bestias
lem, vt
Et Mo
Domin
terat te
mat te
tuos: e

bus confici non potuit. Deinde, discordia ciuilibus, & seditio exitiosissima Ephraimitarum aduersus quasdam alias tribus. Recogitet ergo quisque apud se, qualis inter hos tumultus esset in pagis solitudo, quæ vastitas in agris, quàm deserta, inculta, & relicta omnia: quàm triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus, & inde sæua & ieiuna famas. Verùm, breui rursus digressionem de causis, & variis incommodis atque euentibus famis, cum ex sacris, tum ex profanis hinc differendum visum est.

Digressio de fame.

Quatuor genera calamitatum commemorat Prophetæ, quibus Deus tanquam grauissimis flagellis peccata hominum castigat, gladium, famem, pestilentiam, & malas crudelisque bestias: quæ ideo frequenter occurrunt in sacris, vt cum his corripimur, discamus seriò conscientias nostras discutere, de peccatorum grauitate cogitare, & oculos in cælum attollere ad iustissimum iudicem & Dominum, qui castigans castigat nos, morti tamen non tradit. Si quatuor iudicia mea pessima, ait per Ezechielē, gladium & famem, ac bestias malas, & pestilentiam immiserō in Ierusalem, vt interficiam de ea hominem & pecus, &c. Et Moses legis præuaricatoribus minatur: Mittet Dominus super te famem & esuriem, donec conterat te. Adiungit tibi pestilentiam, donec cōsumat te de terra. Tradet te corruentem ante hostes tuos: eritque cadauer tuum in escam volatilibus

Jerem. 15.

Ez. ec. 14.

Ps. 117.

Cap. 14.

Dent. 28.

Dent. 32.

cæli, & bestiis terræ, & nō erit qui abigat. Et iterū, Congregabo super eos mala, & sagittas meas cōplebo in eis. Id est: immittam in eos omnes quatuor sagittas meas. Consumentur fame, en prima. Deuorabunt eos aues morfu amarissimo. Hebrei habent: Cōsumentur ardenti lue, & amara zgritudinet v: peste acerba, vel alio exitiali morbo, qui secunda sagitta est. Sequitur tertia. Dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Postrema, Foris vastabit eos gladius, & intus pavor, iuuenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. His itaque quatuor verberibus hominū improbitatem coërcet: sed horum grauissimum & durissimū videtur esse fames. Fame nihil miserius, ait, & rectè quidem, Tullius, lib. 5. ad Atticū Idipsum subindicauit Dauid rex, qui maluit postilentia quàm fame castigari. Hinc Menander *Λιμὸς μέγιστον ἄλγος ἀνθρώποις ἐστίν. Λιμὸν γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀντιπεῖν ἔπος.* Fames maximus est angor hominib⁹. Fami enim nihil obluētari potest. Pro uerbio ferebatur inter Græcos, Platone authore: Miserrimum est fame mori. Famē quoque ex ædibus virgis eiicientes, dicebāt: *Ἐξω βούλιμον, ἐστὶ πλεῖστον καὶ ὑγιείαν.* Foras famē: intrō diuitias & sanitatē. Cæteri dolores mitigantur vetustate: sed famis crescit quotidie pœna. Celebratur à Plutarcho Gelliōque dictum illud Catonis ex oratione quadā, qua dissuasit legē agrariā. Eam sic exorsus est: Arduū est ad vētrē verba facere, qui careat auribus. Quod veluti declarans Seneca scribit: Vētræ præcepta nō audit, poscit, appellat. Et Poëta: Nō est improbius res altera vētrē molesto. Quippe vel

2. Reg.

In Comæd.

Fames grauissimū malum.

Lib. 3. epist. 21.

itui
quo
pug
mor
fame
troc
tion
stim
thag
prop
me p
serui
gis q
paul
certa
rat. L
quād
nēsq
nylio
quos,
ptis, c
Postn
instar
iugo s
Roma
tā redi
bustus
bellū g
theniē
nibus l
vescerē
iumētis
mētū v

iturū,
 eas cō-
 es qua-
 prima.
 He-
 marā z-
 morbo,
 Den-
 ore tra-
 Postre-
 uor, iu-
 n homi-
 nominū
 ssumum
 il mise-
 Atticū
 aluit pe-
 nanderi
 rap' dū-
 st angot
 est. Pro
 uthorei
 e ex ad-
 uov, èra
 uitias &
 itate: sed
 à Plurac-
 oratione
 exoritur
 areat au-
 bit: Vete-
 ceta: Nō
 ippe vō

iturū meminisse sui iubet. Nihil est tam sanctum
 quod non violare, nihil tam munitū quod nō ex-
 pugnare, nihil tam turpe & fœdum, quod non
 mortalia pectora admittere cogat maleuada
 fames & turpis egestas. Fame pressi ad furta, la-
 trocinia, sacrilegia, grassationes, cædes, fornicationes,
 adulteria, prostitutiones, mēdacia, falsa tes-
 timonia, & omnia genera scelerū profiliūt. Car-
 thaginem nō prius cepit ac deleuit Scipio, quàm
 propugnatores fame coacti animo defecerūt. Fame
 potius quàm armis, Sylla Atheniēses rursū
 seruire Romanis cōpulis. Mithridates fame, ma-
 gis quàm ferro compulsus, tandē Pōpeio cessit: vt
 paulo antè eadē victus necessitate, ad Cyzicū sine
 certamine à Lucullo exercitū excindēdū relique-
 rat. Luciuū Æmyliū fames, non hostes superarunt
 quādo Cæsaris hostis sui potestati, se, commilito-
 nēsque cōmisit. Rhegini vndecim menses à Dio-
 nysio tyrāno obsessi, tanta fame pressi sunt, vt e-
 quos, iumētāque comederint. His quoq; absum-
 ptis, coriis & pellibus maceratis & coctis vsi sunt.
 Postmodū herbas circa muros crescentes pecudū
 instar depasti sunt, antequam crudelissimi tyranni
 iugo se submiserint. Fame coacti orbis victores
 Romani, à Gallorum regulis mille pondo auri vi-
 tā redinūt. Nemo enim est tā fortis, tāmque ro-
 bustus, ait Xenophon, vt aduersus famē pugnādo
 bellū gerere possit. In Sexto castro obsessi ab A-
 theniēsis Perse, tā dura fame vexati sunt, vt fu-
 nibus lectorum (cū alia omnia deessent) elixatis
 vescerētur. Atheniēses obsidēre Sylla, consumptis
 iumētis omnib; elixarūt coria, & discōcta in ali-
 mētū verterūt, nec à suorū cadaueribus abstinue-

Appianus li. de bellu Punic. Mithrid. & ciuili.

Linii lib. 5.

Diodor. lib. 14.

Lib. 6. de Ins. Sic. Cyri.

Herod. lib. 9.

Appianus li. de bell. Mithridia.

Lib. 7. bell.
Zud.

runt. Nota sunt proueria Saguntinæ, Meliæ, & Perusinæ famis. Iosephus, Iosippus, Hegeſippus Hebræi; & qui ab his acceperunt Eusebius, Nicephorus, Zonaras, & Glycas Græci ſcriptores, dictu horrenda, & miſeranda memoriæ mandauerunt de fame Ieroſolymitanorum, dum illos in vltionem mortis dominicæ obſiderent Romani. Perſeuerante obſidione, nulla palam erant frumenta, menſa nuſquam apponebatur, vxores viris, & filij parētibus, & quod miſerrimum, mattes cibum infantibus ex ipſo ore rapiebant. Ruptis foribus clauſarum domorum irruebant milites, victumque iam cōtuſum dentibus, ex guturē eorum qui intus edebant, ipſos penè ſtrangulantes, reuocabant. Cloacas rimabantur, vt boum veterem ſimum alimentum haberent. Stercus inde collectum, quod nec viſui quidem tolerabile fuerat, iis cibus erat. Denique nec cingulis, nec calciamentiſt abſtinuerunt, coriâque ſcutis detractâ mandebant. Quinetiam ſœni veteris laceramenta victui habebantur. Et quid ſceleftum & nefarium facinus addere cunctamur? Mulier Maria nomine, abſumptis cunctis facultatibus, quæ ſecum in oppidum portauerat, vi animi & neceſſitate impulſa, rapto filio, quem lactentem habebat, ait. Miſerum te infans, in bello, & fame, & ſeditione, cui te ſeruauero? Apud Romanos ſi vixeris, ſeruiturus es: fames autem præuenit ſeruitutem: hi vero ſeditioſi ſæuioreſ ſunt. Eſto igitur mihi cibus, ſeditioſis furia, & humanæ vitæ fabula. E hoc ſimul dicens, occidit filium, coctumque matrem comedit, &c. Hic poſt Auguſtinum exclu-

Serm. 211. de
ſemp.

mare
renda
tas ve
tatur
epula
trum
ditur,
horro
dius:

Quibu

Hæc
la, ſoli.
que ſol
naturæ
at qui
Deo im
ris in te
Nam y

ma

mare libet. Proh dolor! Inquinatas carnes, & horrendas escas famis necessitas poscit! In cibum pietas vertitur, in pabulum suscepta soboles comutatur! Ante parricidium geritur, quam ad funestas epulas veniatur! Anima artubus elicitur, & matrum viscera polluuntur. Innocens sanguis effunditur, vt parentum rabida fames saginetur. Famis horrorem eleganti prosopopeia describit Quindius:

*Famis multa
incommoda.*

Metam. 8.

*Quasitâque famem lapidoso vidit in agro,
Vnguibus, & raris vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, caua lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabri rubigine dentes,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
Ossa sub incuruis extabant arida lumbis.
Ventris erat pro ventre locus: pendere putares
Pectus, & à spine tantummodo crate teneri:
Auxerat articulos macies, genuisumque tumebat
Orbis, & immodico prodibant tubere tali.*

Quibus hæc Plautina meritò addi possunt:

*Tenebræ oboriuntur, genua inedia succidunt.
Os amarum habeo, dentes plenos, lippunt fauces*

*In Curculio
ne.*

fame,

Ita cibi vacinitate venio lassus lactibus.

Hæc porro & sexcæta eiusmodi diræ famis mala, soli, lunæ, syderibus, gelu, æstu, imbribus, aliisque solis naturalibus causis ascribunt cæci quidam naturæ admiratores, Epicuræi, ac planè infideles: at qui diuinis oraculis & vocibus fidem habent, Deo immortalis (sine cuius nutu nec folium arboris in terram cadit) isthæc eadem accepta referent. Nam vt agrorum vbertas, copia frugum, cæli tē-

peratio, & fecunditas terrarum diuinae benedictionis sunt effectus: sic & sterilitas, inopia, fames, ira atque maledictionis. Maledicta, inquit, terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinæ & tribulos germinabit tibi. Et ad Cain fratricidam dicitur: Cum operatus fueris terram, non dabit tibi fructus suos. His aduersis præpotēs Deus peccata hominū plectit & corripit, non ut perdat: sed ut more parentū ac medicorū emendet, ac sanet. Ficus maledictione & execratione diuina, citò citius aruit: ut impiis hominibus incuteretur terror. Propter peccata veteris populi, posuit Deus flumina in desertū, exitus aquarū in sitim, terramque fructiferā in salū ginē. Si audire nolueris vocē Domini Dei tui, scribit Moses, veniēt super te omnes maledictiones. Maledictus eris in agro. Maledictū horreū tuum, maledictus fructus vētris tui, & fructus terræ tuæ, armenta bouum tuorum, & greges ouium. Mitte super te Dominus famem & esuriem. Erit cælus quod supra te est æneū, & terra quam calcas fereā. Properantibus post Deos alienos minatur Deus: Cōuertar & sumā frumentū meū in tēpore suo, & vinū meū in tēpore suo, & oleū meum in tēpore suo, & lanā meam, & linum meum, quæ operiebāt ignominiā eius. Et rursus: Ventū seminabūt, & turbinem metēt: culmus stans non erit in eo, germē non faciet farinam: quod & si fecerit, alieni comedent eam.

Decies mundus fame afflictus.

Non est alienum ab hac tractatione, quod scribit hoc loco Paraphrastes Chaldaeus, famem mirum, decies mundo cœlitus decretam esse, ab ipsius creatione, ad Messiaē tempora, ad castigand-

Quim
ait, A
ētun
tus, q
te Lar
exem
braha
idem
pericu
horren
homin
sublat
pluriu
Diabo
Cleme
Isaac: o
lech re
state I
Abrah
cob: qu
Ægypt
lius sec
& eius
natus e
est que
cuius c
Dauid
giter te
num. F
pinas, &
Nec cess
abducti

dum terræ incolæ. Incessit autem prima fames, 1.
 ait, Adamo viuente. Nam grauissimum eius deli- L.
 ctum meruerat, vt terra negaret illi suos prouen- Gen. 3.
 tus, qui Creatori subiici renuerat. Secunda, viuente 2.
 Lamech. Is enim contempta lege naturæ, malo 3.
 exemplo bigamiam induxit. Tertia, viuente A- Gen. 5.
 brahamo: Nam inualescente inedia, coactus fuit Gen. 12.
 idem Patriarcha, magno sui, & vxoris pudicitiaë Lib. 1. Recog.
 periculo, Ægyptum petere. Eo autem tempore In Panario,
 horrendæ vltionis factæ per diluuium iam obli- 4.
 timines, ad priora peccata redierant. Præterea, Gen. 26.
 sublato vnus, solius, veri, ac viuentis Dei cultu, 5.
 plurium falsorumque Deorum impias religiones Gen. 42.
 Diabolus in orbem inuexerat, vt authores sunt 6.
 Clemens Ro. atque Epiphanius. Quarta, viuente Ruth 1.
 Isaac: qui vt sibi & familiæ consulere, ad Abime- 2. Reg. 21.
 lech regem Palæstinorū perrexit. Illa verò tempe- 7.
 state Ismaël deficiebat à vero Dei cultu, quem ab 3. Reg. 17.
 Abrahamo patre didicerat. Quinta, viuente Iac- 8.
 ob: quando rei frumentariæ causa, filios suos in 8.
 Ægyptū semel & iterum ablegauit. Nota sunt il-
 lius seculi crimina in fratribus Ioseph, in Putifare,
 & eius vxore. Sexta, viuente Booz, qui cognomi-
 natus est Abessân, iustus Bethleemita Iudæus. Ea
 est quæ huius libelli initio commemoratur: & de
 cuius causis superius diximus. Septima, viuente
 Dauide Israëlitarum rege. Hac tribus annis iu-
 giter terram affligente, consuluit David Domi-
 num. Responsum est ei, quod propter Saulis rap-
 inas, & domū eius sanguinariâ, immissa fuerat.
 Nec cessauit, donec septē filij eius in malam crucē
 abducti fuissent. Octaua, viuente Elia propheta,

4 Reg 6.

quando Achabi perfidia, & Iefabelis tyrannide sublata è medio fuerat vera religio, & tot orthodoxi trucidati, vt solum se relictum existimaret propheta. Nona, viucnte Elisæo: quando caput a fini veniit Samariæ octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoreis columbarum quinque. Duæ quoque inuentæ sunt à rege mulieres, quarum vna filium comederat, altera de suo tantum dē sponderat. Decima verò futura est, inquit, non famem comedendi cibum, aut bibendi aquam, sed audiendi verbum diuinæ prophetiæ. Hac inedia premuntur nunc vbique terrarum Iudæi, quæd sine rege, sine lege, sine aris, sine sacris, sub omni Gentium dispersi tyrannide gemunt. Famem patiuntur vt canes. Christiani qui Messia nominis dederunt abundant panibus verbi Dei, illi autem esuriunt. At vereamur, ne etiam à nobis aufertur regnum Dei. Sed ad historiæ contextum iam redeamus.

Facta est fames in terra.

P Araphrastes Chaldæus adiungit, *Israëliitarum* ne quis putet vniuersã fuisse. Quorsum enim ad Moabitas fugissent, si æqua fame laborassent. Emphasim verò maximam mihi videtur continere particula, *in terra Israëliitarum*. Vult enim S. muël. Terra Moab idolis dedita, Ægyptus supersticiosissima, quæ omne ferè bestiarum genus consecrat, Arabia, Edom, Chaldæa, Græcia, Italia in quibus non Deus verus, sed spurcissima idola colebantur, circūfluebant omnibus copiis, atq;

in omni
rò Isra
gebat.
maxim
tibus,
simum
manan
Israëlit
culo ha
sitioni
rū, & l
se; steri
menti,
eis filij
tæ ad f
fæctosa
ceriæ, n
quam
afflicti
tiores
vertere
care co
Istha
diuinis
rum p
litaris t
missis f
curæ ef
da? & c.
rum ser
eis inco
nibus n

in omnium rerū abundantia viuebant: in terra verò Israëlitarū vbi veri dei cultus, inuocatioque vi-
gebat, sūma erat omniū rerū inopia, dura fames,
maxima annonæ caritas. Terra, quæ reprobis gen-
& quarta tibus, & à diuino fœdere alienis, veluti fœcundis-
simum Copiæ cornu, vniuersa quæ ad vitam hu-
manam pertinet affatim, vltroque suppeditabat;
Israëlitis, primogenitis Dei, parti Domini & funi-
culo hæreditatis eius, genti sanctæ, populo acqui-
sitionis cuius erat adoptio, & gloria, & testamen-
tū, & legis constitutio, & promissio, & Messias ip-
se; sterilis, infœcūda, & planè ferrea. A fructu fru-
menti, vini, & olei Gentes multiplicabantur; erāt
eis filij sicut nouellæ plantationes, filiæ composi-
tæ ad formam templi: promptuaria plena, oues
fœtosæ, boues crassiæ: nō erat inter eas ruina ma-
ceriæ, non clamor luctuosus in plateis, non quis-
quam transiens in exilium: Israëlitæ, aded miseri,
afflicti, ærumnosi, calamitosi; vt eorum opulen-
tiores & præstantiores impellente inedia, solum
vèrtere, & inter profanos peregrinari, ac mendi-
care coacti fuerint.

Is hæc porrò videntur esse aduersa & contraria
diuinis promissionibus: nec ambigo multo-
rum popularium animos tunc variis increduli-
tatis tentationibus pulsatos fuisse: an Deus pro-
missis stare? An res Israëlitarum præ cæteris, illi
curæ essent? An prophetarū oraculis fides habenda?
&c. Pro certo pollicitus fuerat Patribus, & ho-
rum semini, atq; cōfirmauerat, se daturum terram
eis incolendā, quæ lactis, vini, olei, & mellis flumi-
nibus manaret: terrā bonam, terrā riuorum, aqua-

Exod. 4.

Ps. 4. v. 143.

Exod. 3.

Deut. 8.

rūmque & fontium, in cuius cāpis & montibus erumperent fluuiorum abyssi: terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, & malograna-
 ta, & oliueta: vbi absque vlla penuria comederēt panem, & rerum omnium abundantia perfruerentur. Dabo vobis, aiebat, pluias temporibus suis & terra gignet germen suum, & pomis arbore replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem, & comedetis panē vestrum in saturitate. Et alibi: Constituet eū (sunt enim præterita pro futuris in editione vulgata) super excelsam terrā, vt comedat fructus agrorū: vt sugeret mel de petra, & oleū de saxo durissimo. Butyrū de armēto, & lac de ouibus cum adipe agnorū & arietū filiorū Basan. Et hoc cum medulla tritici, & sanguinem vix biberēt moracissimū. Hæc quidem Israëlitis Dominus quondā promiserat: nunc autem *facta est fames terra*. Ne granū quidē frumenti, aut micam panis habent incolæ vnde fame rugientē latrantēque ventrē placare possint. Furit ardor edendi, Peregnauidas fauces immensaque viscera regnat.

Verum enimvero nūquam vanæ, nunquā irritæ aut fallaces erunt diuinæ promissiones. Est enim Deus verax, cuius consiliū stabit, & omnis voluntas fiet. Nec ingratitude, nec infidelitas, nec mendacium hominum fidem Dei euacuabit. Quæ processerunt de labiis suis non faciet irrita. In digni quidem erant Hebræi tot bonis promissis: idcōque meritō eisdem ad tempus priuantur, & sæua premūtur fame, vt ab impietatibus suis redpiscāt. Discant quoque omnia genera bonorum Dei viuientis quem reliquerant, dona & beneficio

Leuit. 26.

Deut. 32.

esse: n
 nerab
 lerato
 eos in
 taque
 uelcer
 tius a
 rū pro
 Adcri
 res vt
 ne po
 nec pi
 proue
 Deum
 rantur
 Hir
 Primū
 gellar
 tis: qu
 exper
 quit:
 tibus,
 iudici
 tur, ca
 tur. Se
 vrbem
 aliqua
 Omni
 re. Ait
 altera
 est; &
 gelido

esse: non simulacrorum & fictitiorum quos venerabantur, deorum. Pioram verò qui inter sceleratos viuebant, fidem, paciētiamque exercet, vt eos maioribus & amplioribus præmiis afficiat. Itaque morbis, bellis, fame, aliisque aduersis ingruentibus, os in cælum non aperiamus: sed potius agnoscētes peccata nostra, vīnque lacrymarū profundentes, diuinā bonitatem inuocemus. Aderit proculdubio aut crucem auferens, aut vires vt alacrius feratur, subministrans. Nec pro pane porriget lapidem, nec pro pisce serpentem, nec pro ouo scorpionem. Faciet cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere. Diligentibus *Rom. 8.* Deum omnia siue prospera, siue aduersa, cooperantur in bonum.

Hinc verò duo præsertim considerare licet. Primum, Deum publicis calamitatibus orbē flagellando, etiam incipere ab electis & prædestinatis: quoniam & ipsi non omnino peccatorū sunt expertes. Angelis gladio orbem percussuris inquit: A sanctuario meo, id est leuitis & sacerdotibus, incipite. Et Petrus: Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Quos amore complectitur, castigat, & corripit, ne cum hoc mūdo dātentur. Secundū, alto, iusto tamen Dei iudicio vnam urbem, aut prouinciam fame, bello, pestilētia aut aliqua alia publica calamitate affligi: non aliam. Omnia secundissima huic, aduersissima illi accidere. Ait enim. Plui super vnam ciuitatem, & super alteram ciuitatem non plui: pars vna compluta est; & pars super quā nō plui, aruit. Quū primum gelidos rores aurora remittit, perfundet vellus, *Amos 4. End. 6.*

non terram: aut terram si voluerit, non vellus. Ægyptij grandine, fulgure, tenebris, mortibus denique primogenitorū afflictabantur: Hebræis magna tranquillitate, luce, & salubritate perfruentibus. Potest enim huic parcere & benefacere, non illi: idque sine iniuria, quoniā neutri debitor est. Huius humilitatem intuetur, illius superbum cor diiudicat. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

2 *Abiitque homo de Bethlehem Iuda, ut peregrinaretur in regione Moabitiide, cum uxore sua ac duobus liberis. Ipse vocabatur Elimelech, & uxor eius Noëmi: & duo filij, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephrathæi de Bethlehē Iuda: ingressique regionem Moabitiidem, morabantur ibi.*

Aliquot propria nomina complectitur hæc periodus, quæ prius examinabimus, quàm fusiore explicatione diffūdāmur. Primū est Bethlehem Iuda. Hebræi scribunt Bethlachem: Stephanus vocat Βέτλεμα: Suidas & alij Βηθλέεμ. Hieronymus in 31. Ieremiæ, & 2. cap. Matthæi euincit duplicem esse Bethlehem. Primam in Galilæa, quæ pertinet ad sortē, tribūmque Zabulonis, ut scribitur in libro Iosue. Alterā, quæ Micheæ 5. Iudicum 19. Matth. 2. & hoc loco dicitur Iudæ: quoniam in diuisione terræ data & concessa fuit huic tribui. Hæc ab Hierosolymis distare sex miliaribus, contra meridiem, in itinere quo itur Hebron, testis est Hieronymus. Paut in ea pecora sua patriarcha Iacob, atque ob loci fundique fertilitatē, id ei fortē nomē imposuit. Ibidē dolorib⁹

Iosue 19.

In loc. Ezech.

Gen. 31.

partus fracta Rachel animam efflauit, & sepultura est tradita. Hæc nobilitata est natali & cohabitatione Dauidis: sed multo magis partu beatissimæ Deiparæ, Christi redemptoris nostri cunis, angelorum doxologia, pastorum & piorum Magorum aduentu, & religione. Eandem Hieronymus appellat Villulam Christi, & Mariæ diuersorium, locumque Tarpeia rupe longè sanctiorem. In hanc religionis ergò Paula, Eustochium, Marcella nobiles Romanæ, idémque Hieronymus commigrarunt. Sed & quicumque in Galliis, scribit Hieronymus, fuerit, primus huc properat. Diuisus ab orbe nostro Britannus si in religione processerit, quærit locum fama sibi tatum & scripturarum relatione cognitum. Armenij, Persæ, Indi, Æthiopes, Aegyptij, Pontici, Cappadoces, Syri, Mesopotamij, cunctique orientis populi illuc pietatis gratia peregrinabantur. Ei æqualis Chryostomus scribit, vicum illum à Virginis partu, non tantum in omni Palæstina, sed in vniuerso prorsus orbe factum esse illustrem: quoniam ab extremis mundi finibus venirent ad visendum illum. Et quanta ipse pietate circa eundem afficeretur, indicat hac exclamatione: O si mihi liceret videre illud præsepe, in quo Dominus iacuit! Sed hæc obiter tantum dicta sint.

Beth-lehem porro duo cognomina habuit. Primum Ephratha, de quo Moses: Mortua est Rachel, & sepulta est in via, quæ ducit Ephratham, hæc est Beth-lehem: Et rursus: iuxta viam Ephrathæ, quæ alio nomine appellatur Beth-lehem. Eiusdém meminerunt Dauid Ps. 131. Ecce audiuius eam

*Epist. ad
Marcellam,*

*Hom. 7. in
Matth.*

*Homil. de
Nat. Dom.*

*Gen. 35. &
4°.*

in Ephratha: & Michæas, cap. 5. Et tu Beth-lehem Ephratha. Et idcirco non solum filij Elimelech hîc vocantur Ephrathæi, id est, Beth-lehemitæ: verùm & Iesse, Ephrataeus, & David filius viri Ephrathæi pari nuncupantur cognomine. Ephratha autem D. Hieronymo sonat quasi frugiferam, aut vberem: aliis, incrementum, vel ad incrementum: quæ omnia Christi inde mundo exhibitæ mysteriis optimè quadrant. Alterum Beth-lehem cognomentum est, Ciuitas David, quòd inde natus, educatus, primòque in regem victus: & (vt quidam volunt) ibidè sepultus fuerit. Luc. 2. Ioseph ascendit in ciuitatem David, quæ vocatur Beth-lehem. Et angelus pastoribus dixit: Natus est vobis saluator in ciuitate David.

Secundum nomen est Moab, quod hîc regionem Arabiæ: alibi verò etiam urbem, significat. Incolæ passim Moabitæ vocantur. Nomen primum imposuit filia Lot natu maior, filio ex patre suscepto. Hauferat dubio procul plusculum è Sodomitana impudentia, quæ scelus prædicabat, Filium scilicet nefario incestu à patre conceptum. Moab enim significat, à patre. Huius prouinciæ Rex fuit Balac filius Beor, qui conduxit Balaam hariolum de Mesopotamia, vt malediceret Israël: vbi & post scortationes populus Hebraicus initiatus est Beelphegor. Prouinciæ tunc præerat Eglon, cum in eam migravit Elimelech, vt cum aliis Hebræis, vult Paraphrastes Chaldæus. Aduersus Moabitarum potentiâ, opes, thesauros, luxum, superbiâ, tyrannidem, & cætera horrèda sce-

*Hiero. in Tra-
dit. Heb. 1.
Reg. 17.*

*Hierony. epi.
ad Fabiol.
Gen. 19.*

Num. 22.

*Vide Hiero-
nym. in 15.
Ist.*

lera vaticinantur Hieremias cap. 48. Isaias cap. 15. Ezechiel cap. 25. Amos cap. 2. Sophonias cap. 2. Graues, insitatasque inimicitias Moabitæ semper habuerunt, & gesserunt cum populi Hebraici nomine, idcoque cautum lege fuerat: Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in æternum. Rationes mox adiiciuntur. Quia noluerunt vobis occurrere cum pane & aqua in via, quando egressi estis de Aegypto: & quia conduxerunt contra te Balaam ut malediceret tibi. Quæ constitutio de viris tantum, intelligenda est, ut Ruthæ à Boozo ductæ exemplum confirmat. de illorum impia religione postea dicemus.

Tertium nomen est Elimelech, viri proprium, maritumque Noemi. Chaldaus Paraph. habet: *Discessit vir eximius de Beth-lehem Iudæa.* Alij Hebræi docent hunc fuisse virumobilem & ditissimum. Quod his rationibus confirmant. Fuit de tribu regali Iuda, quæ propter Messiam ex ea nasciturum omnibus in primis suspicienda erat. Deinde, alter filiorum eius Maalon nupsit Ruthæ, quam arbitrantur filiam fuisse Eglonis regis Moab. Ad hæc, Noemi paulo post ingemiscens ait: *Egressa sum plena, & reduxit me Dominus vacuum.* Postremo, ipsum nomen indicat summum singularemque virum fuisse: significat enim Elimelech idem quod Deus meus rex. Zonaras & Theodoretus Abimelechum vocitant.

Quartum nomen est Noemi, vxoris Elimelech. Chaldaus Naoumi: Heb. Nahomi. id est, pulchra, decora, iucunda, & felicitas, ut vult Iosephus. Sic dicta propter formam eximiam, venustatem corporis, morum suauitatem, mundumque muliebrem.

Philo.
Hieron.

*Lib. de nom.
Heb.*

Quintum nomen proprium est filij natu maioris Elimelechi, & Noëmi, Maalon. Significat verò, Hieronymo auctore, De fenestra, siue, à principio, vel cōsummationē. Hebræi scribūt Machlō, quod alij interpretatur, infirmitatē, chorū. Postremū nomē est Cheliō, Theodoretus Cheleō, Heb. Chilion bisyllabum. Apud Iosephum, Chelionon, ni mendum fuerit, & Chelion legitur: quod defectū aut deficientiā significare putant. Alij cōcupiscentiam: vnde & Chelaioth, renes, concupiscentiarum sedem. Atque hæc de propriis nominibus: ad contextum redeamus.

*Lib 5. Antiq.
cap. 14.*

Abiit homo de Beth-lehem Iuda &c. Nobili genere ac summo loco natus dicitur, de tribu nimirum Iuda, quæ regia erat; & ciuitate Beth-lehem, de qua superius diximus. Hæc autem inter honesta, & exteriora huius seculi bona numerantur, nec patum ad res præclaras gerendas putatur prodesse. Indignum siquidem natalibus putant quid turpe agere, aut præclarum prætermittere, qui ex generosis parentibus descendunt: aut non responderē nomini, qui ex celebri ciuitate, aut patria oriuntur. Quantum ad parentes attinet, fortes persepe creantur fortibus: nec imbellem columbam feroces progenerant aquilæ. Maioribus dedecori esse, nefas vitiūque iure putatur. Multum etenim valet apud generosos & nobiles animos virtutis, fidei, pietatis, & de republica meritorum, etiā mortuorum, maiorum suorum memoria. Maiorum laudata probitas & integritas posteris veluti faces prælucent; & virtutum stimulos incredibiles eorum animis admouent, quibus noctes &

dies ad eorum imitationem incitantur. Romæ, maiores natu in conuiujs ad tibias egregia superiorum suorum opera carmine comprehensa pangebant, quòd ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, Cæsares. Sallustius sæpè se audiuisse testatur Q. Maximum, P. Scipionem, aliòsque ciuitatis præclaros viros solitos dicere: Cum maiorum imagines intuerentur, vehementissimè animum sibi ad virtutem accendi: memoriæque rerum gestarum eam flammam egregijs viris in pectore crescere: neque prius sedari, quàm virtus eorum famam, atque gloriam adæquauerit. Superiorum virtutes posteris ad imitationem propositas, pietatem sibi exprobrantibus proximis, his verbis docet Thobias: Nolite ita loqui fratres mei, nam filij sanctorum sumus, &c. Christus Iudæis de Abrahamo patre gloriâtibus, dixit: Si filij Abrahamæ estis, opera Abrahamæ facite. Et Paulus Timotheum adhortans, maiorum exempla proponit: fidei nimirum non fictæ, quæ habitauerat primum in eius auia Loide, deinde matre eiusdem Eunice. Velim hæc altius infedissent in animis multorum, & patrum probitas plus apud eos valuisset, quàm aliquot neotericorum impietas. Nunquàm tam flagitiosè ac turpiter à vera, prisca, & catholica religione, ad falsas & impias quorundam nouatorum opiniones defecissent, &c.

Nec parum etiam ad pietatem confert clara, & insigni ciuitate natum esse: quando hinc domestica virtutis exempla desumuntur. Platonem impensius Diis gratias egisse scribit Lactantius, quòd

Valer. lib. 2.
cap. 1.

Histor. de bello
Iugur.

Lib. 3. cap. 19.

Athenis, omnium bonarum artium domicilio, natus esset. Nemo pius negabit melius olim fuisse nasci & educari Hierosolymis, aut Beth-lehem, vbi penè cum lacte nutricis fides, vera Dei inuocatio, adoratioque fugebatur, quã in Babylone, Damasco, Ascalone aut aliis Ethnicorũ vrbib⁹, in quib⁹ Beelzebub, Astaroth, &c. Ita & nũc præstat Lutetia, Rothomagi, Colonia, Bononia, Salmatica, aut in quadã alia vrbe catholica nasci, in quibus filij secundum maiorũ instituta, erudiuntur & discunt iugum Domini ferre ab adolescentia: quàm Londini, Rupellæ, Geneuæ, Lipsiæ, aut Tiguri, vbi impiis de Deo, de sacramentis, bonis operibus, de sanctis, & aliis prauis opinionibus à teneris confuescunt. Ideo omnem curam & diligentiam adhibebãt hinc inde sub Gẽtibus dispersi pij Iudæi, vt filios suos ablegarent Hierusalem; vbi collegia plurima erant Libertinorum, Cyrenensium, Alexandrinorum, Cilicum, Asiaticorum, &c. vbi piissimj Rabbini Hillel, Samæus, Simeon, Zacharias, Nicodemus, Ionathan, Rabbenu Haccados, Gamaliel, (ad cuius pedes noster Paulus legis sensa didicit) vnã cum liberalibus disciplinis; veri Dei cultum & religionem tradebant. Faxit Deus vt tam diligenter liberis suis prospiciant Christiani, &c.

Quam igitur ob rem Elimelech in Beth-lehem natus & educatus, eã cum vxore & liberis deseruit, vt in Moab regionẽ idolorũ cultibus deditã pergeret? Duas causas adferunt longè diuersas: quarum neutram conuellere libet, quoniam & magnos adsertores vtraque habeat, & non pauca

ad pi
est B
Ru
patro
& sa
rum
uerit
port
pecc
cius
emen
xum
Iosue
stim
tem
& pr
millã
cont
dom
alien
hoste
que
sus a
vxore
neces
verb
valen
tos su
Ex
& va
preca
affid

ad pietatem & doctrinā adferat vtilissima. Prima est B. Hieronymi, eamque sequuntur Lyranus, Rupertus, Hugo, Carthulianus, Fontanus, & alij patres Christiani. Quod vir iste vt ditissimus, ita & sanctissimus fuerit: qui tot Israëlitarum sanctorum idolomaniis, & sceleribus prouocatus, orauerit Dominum vt è supernis horribili quodam portento edito impios terreret, & vel inuitos à peccatis & impietatibus reuocaret. Tuncque ad eius preces cunctis quidem spectantibus, sed non emendatis, Solem aliquot horis stetitisse quasi fixum & immobilem; quemadmodum pridem sub Iosue contigerat. Id cōfirmant hoc scripturæ testimonio: Qui stare fecit solem, &c. impios autem tantum prodigium contempsisse & irrisisse: & propterea famem tam sauiam duramque immensam esse, vt etiam Elimelech magna ex parte consumptis opibus, coactus fuerit solum vertere, domum, terramque sanctam deserere, vt inter alienigenas, profanos, & antiquos populi sui hostes peregrinaretur, vt victum sibi, familiarique compararet. Fame itaque & inopia compulsus abiit vt peregrinaretur in terra Moabitide, cum vxore sua, & duobus liberis. Quantum ad famis necessitatem attinet, Iosephus huic sententiæ, his verbis adstipulatur: Elimelech famem ferre non valens, vxorem suam Noemin, & filios ex ea natos sumens, migravit in terram Moabitarum.

Ex his autem primùm obserua, quàm potens & valens sit apud Deū sancti & iusti hominis deprecatio. Multū valet inquit d. Iacob^o, oratio iusti assidua. Quod mox probat exēplo. Helias homo

In Quest.
Pleb. in 1. pa-
raliz. c. 4.

1. Paralip. 4.

Iacob. 5.

erat similis nobis passibilis, & oratione orauit vt non plueret super terram, & nō pluit annos tres & menses sex: & rursus orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra fructum suum. Moses orationis virtute Aegyptum horribilibus plagis decies percussit, & sanauit. Mare Erithraum in duodecim diuisiones diuisit; aquam de petra, & manna de cœlo excussit: quin imò sola oratione munitus iræ diuinæ ac flammis cœlestibus sese opponere non timuit. Proposuerat quippe Deus disperdere Israëlitas, nisi Moses electus eius intercessisset, vt auerteret iram eius, ne disperderet eos. Dimitte me, aiebat, vt irascatur furor meus contra eos. O misericordem Deum, qui se sanctorum suorum precibus superari permittit! Decem viri iusti parem veniam obtinissent quatuor ciuitatibus, cum ea quam Lot vbi Segor impetrauit. Thobias ab angelo visitari, à cacadæmonis carnificina atque crudelitate filium eripi, demùmque visionem oculorum recipere orationibus meruit. Susanna à iudicio iniquo, Ionas è ventre cœti, Dauid de manibus Saulis, Ezechas à lethali morbo, Iosaphat ab obsidione, diuini numinis inuocatione liberati sunt. Stephanus Pauli cōuersionem mirabilem, ecclesia Petri summi pastoris sui libertatem precibus impetrauerunt. Quin imò, cùm non inuenit Deus homines viuos, scribit Chrystostomus, qui possint intercedendo veniam obtinere; confugit ad defunctos, & per illos se remissurum peccata pollicetur. Ezechia enim dixit: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid seruum meum. Olim autem mortuus erat Dauid. Et rursus

*Pf. 105.
Exod. 32.*

Gen. 19.

*Homil. de
penitent. &
confess.*

4. Reg. 19.

fus ic
clem
Post
lati
Ol
Dum
mort
ratio
ctoru
tangi
dunt
prof
viger
à cor
thor
pecc
deter
cuius
Itaqu
verbi
tauen
esse s
& tri
potu
quid
Ob
impit
fame
frequ
Mali
Sodo
perii

sus idem : O rem admirandam ! O dei ineffabilis
 clementia ! Homo mortuus viuis patrocinator.
 Post mortem iustus inuenitur viuis præstitisse so-
 latium . Mortuus est, sed merita eius vigent, & c.

Obstreperunt verò post Vigilantiù, Caluiniani.

Dum viuunt, pro nobis impetrare possunt Sãcti:
 mortuorum autem nullius pro alio exauditur o-
 ratio. O lepida capita, si cerebrum haberent ! Sã-
 ctorum animæ in manu Dei sunt, ô boni, & non
 tangit illos tormentum mortis. Qui corpus occi-
 dunt, animam necare non possunt. Viuunt enim
 profectò, viuunt ac benè beatèque tum maximè
 vigent spiritus beatorum, cum plurimum absunt
 à corpore, & apud Deum valent. Sunt enim (au-
 thore filio Dei) sicut angeli in cœlo: qui de vno
 peccatore pœnitentiam agente lætantur. Non est
 deterior eorum conditio, diuitis epulonis sorte,
 cuius anima pro fratribus superstitionibus orabat.
 Itaque si Apóstoli & martyres (vt B. Hieronymi
 verbis cõcludam) adhuc in corpore constituti o-
 rauerunt pro cæteris, quãdo pro se adhuc debebãt
 esse solliciti; quãto magis post victorias, coronas,
 & triumphos? Si Solem susterẽ Iosue & Elimelech
 potuerunt dum hic viuerent miseri & mortales:
 quid non poterunt iam immortales & beati? & c.

Obseruandù rursus pios & sãctos viros, vnà cù
 impiis & Dei cõtempторibus, bello, pestilentia,
 fame, incedio, submersione, aliisque calamitatib⁹
 frequenter perire, nedum laborare ac periclitari.
 Malis publicis etiã boni implicantur. Lot cum
 Sodomitis in captiuitatem abripitur. Cum Saule

*Homil. 41. in
 Gen. 2. in ps.
 50: 27. in
 Math. 3. &
 77. ad pop.
 Ant.*

Sap. 3.

Math. 11.

Math. 2.

Luc. 15: 16.

Gen. 13.

niel, Esdras, Thobias, cum sceleratis capiuntur. E-limelech (vt docet prior sententia) pius & iustus, annona pressus inopia fameque afflictus, domū, agros, cognatos, & (quod omnium acerbissimū erat) terra, quæ tabernaculo & arca Dei altissimi inclita erat, deserta, *abiit vt peregrinaretur in terra*

Gen. 12. 26. Moabitide, cum uxore, & liberis. Sic longè antea magnus Abrahā fame compulsus descenderat in Aegyptum, Nili incrementis fertilissimam, ob idque mundi horreum, ab antiquis nuncupatam. Isaac orta fame, in Geraris, ad Abimelechum Palæstinæ regē profectus est, vt familiæ victui cōsuleret. Iacob semel & iterum compellente communi patriæ inopia, filios in Aegyptum ablegauit, rei frumentariæ gratia. Dauid vir secundum cor Dei, in desertis agens, apud Nabalem opulentū hominē mendicare compellitur. Helias esuriens frustulū panis, & pauxillum aquæ à vidua paupercula postulat. Apostoli etiam sabbato, spicas vellunt & terunt manibus, vt famem depellant. Christus esuriit in deserto, fatigatus itinere & sitiens aquā petiit à Samaritide, & moriens de siti ardentissima conquestus est. Paulus fame & siti, frigore & nuditate se laborasse non diffitetur. Et de patribus ait: *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, e-gentes, angustiatī, afflictī. Quæcunque sunt generis humani incommoda, scribit Cyprianus, sunt nobis cum humano genere cōmunia.* Sic cum fætu sterili terra iciuna est, neminē fames separat: sic cum irruptione hostili ciuitas aliqua possessa est, omnes simul captiuitas vastat. Et quādo imbrem nubila serena suspendūt, omnibus siccitas vna est.

Gen. 12. 26.
47.

1. Reg. 25.

3. Reg. 17.
Artib. 12.

2. Cor. 11.
Heb. 11.

Serm. de moral.

Et cū nauē scopulosa saxa constringunt, nauigātib^{us} naufragiū, sine exceptione commune est, &c.

Sed quomodo dicet aliquis, isthæc stare possūt cum diuinis promissionibus? Nunquid nō seruis suis agrorum, frugum, horreique benedictionem promisit? Nonne eius verba sunt: Si me audieritis, bona terræ comedetis? Et per Dauidem ait: Spera in Domino & fac bonitatē, inhabita terrā, & pasceris in diuitiis eius. Nō confundentur (pij) in tempore malo, & in diebus famis saturabūtur. Nō vidi iustum derelictū, nec semen eius quærēs panē. Ampliores adhuc promissiones sunt in Euāgelio. Videte, ait, volatilia cœli, considerate lilia agri &c. Quærite primū regnū Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Cētruplum recipietis in hoc seculo, &c. An ergo Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Helias iniusti & exleges, qui terræ bonis destituti esuriunt? Si sic dixerimus; & patres, & Apostolos, & Christum ipsum, & cunctā filiorū Dei nationem reprobabimus. Consulit enim ac prouidet pius pater rebus seruatorū suorum, non solum vniuersis, aut spiritalibus; sed & singularibus, & quæ ad hanc vitā pertinent: verū longē alia ratione quàm carnalis homo aut cogitat, aut desiderat. Superius nominatis sanctis victus non defuit necessarius, sed aliter, atque aliter subministratus. Deinde, & si ad tempus laborent sancti, id iustē contingit: quoniam & in eis adhuc peccatorum vigent reliquiæ, quæ camino harū calamitatum purgandæ sunt. Castigabo te, ait Dominus, in iudicio, ne tibi videaris innocēs. Electorū quoque ecclesiæ vox est: Irā Domini portabo, quoniā

*Dent. 28.**Isa. 1.**Pf. 36.**Matth. 6.**Mar. 10.**Pf. 72.**Ierem. 30.*

*Miche. 7.
Daniel. 9.*

peccauit ei: donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum, educet me in lucem, &c. Et Daniel: Peccauimus, inquit, iniquitatē fecim⁹, impiē egimus, declinauimus à mandatis & iudiciis tuis, &c. ideo stillauit super nos maledictio & detestatio, &c. Quia periculū erat ne magnitudo reuelationū extolleret Apostolum, stimulis carnis, & à Satana impactis colaphis fuit coercendus. Quin imò, propter peccatum originis, ait Augustinus, vniuersa massa hominum pœnas debet: & si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, nō iniuste reāderetur. Manet tamen, vt idem alibi docet, dissimilitudo passorū, in similitudine passionum: & licet sub eodem tormento, non sunt tamen idem virtus & vitium. Nam sicut sub eodem igne aurum rutilat, palea fumat: & sub eadem tribula stipulæ comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo amurca cum oleo confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur: ita vna eadēque vis irruens, bonos probat, purificat, eliquat; malos damnat, vastat, exterminat. Nihil igitur habent serui Dei quod iure cum illo aut de illo conquerantur, si ad momentū aduersis exerceantur. Imò si hæc cum fide, patientia, & humilitate perferant, magnum pondus gloriæ operabuntur in illis. Sed hæc sufficiant de priorē peregrinationis Elimelechi & eiusdem familiæ causa.

2. Cor. 12.

Lib. 2. de natura & gratia, cap. 5.

Lib. 1. de ciuitate, cap. 7.

Hebræorum de peregrinatione Elimelech semitā.

Posteriorem huius peregrinationis causam, sed lōgè diuersam, ac priori planè contrariā assignant Hebræi. Nimirum, virum hunc vt ditissimum, sic tenacissimum & auarissimum fuisse: & ideo fame

inu
tor
aut
re c
ter
libe
for
tun
mu
pin
mar
plu
& a
mò
cul
Mo
cul
nul
mir
cen
diu
biti
fœc
vxo
per
gen
red
in A
niti
biti
ope
ctu

inualescēte, ne pauperum clamoribus, aut cognatorum importunis precibus cogeret^rur erogādo, aut commodando, fruges ac opes suas imminuere & consumere, omnibus secum asportatis, in terram Moab, quæ tum abundabat, cum vxore ac liberis concessisse. Deum porrò pauperum defensorem, & auarorum iustissimum vltorem, tantum scelus mala viri ac amborum filiorum morte multasse. Admissa hac Patrum circuncisorum opinione, nullus satis dignè execrari posset viri immanitatem, feritatem, & animi duritiam: qua se plurimorum & grauissimorum criminum reum & alligatum coram deo & angelis reddidit. Primò enim terram sanctam, in qua sola verus Dei cultus tum vigebat, deserere non debuit, vt cum Moabitis infidelibus, & falsis falsorum deorum cultibus contaminatis commoraretur. Scelus est nulla necessitate excusabile, ad fidei & diuini nominis hostes confugere; cum quibus aut acquiescendum, aut impiè dissimulandum est, si aliquandiu, & tranquille agere voles. Ad hæc, cum Moabitis præsertim, prohibuerat Deus omnipotens fœdera inire, vt superius diximus. His adde, quod vxorem, ac filios suos idololatriæ & impietatis periculo exponebat. Dauid quidem ad Achis regem Gerh confugit, sed cōficta amentia salutem redemit, & cito citius aufugit. Abraham & Iacob in Aegyptū concesserūt, sed diuinis oraculis moniti. De aliis qui temerè gentibus adhæserūt scribitur: Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorū, & seruiuerunt sculptilibus eorū, & factum est illis in scandalum. Salomon idololatria

1. Reg. 21.

3. Reg. 17.

4. Reg. 8.

vxorum deceptus, falsis diis templa arásque dica-
uit. Ioram filius Iosaphat ambulauit in viis regū
Israël: filia enim Achab erat vxor eius. Et postea:
Ochofias ambulauit in viis domus Achab, & fe-
cit malum coram Domino; gener enim domus
Achab fuit. Et de vniuerso Israële dicitur: Mora-
batur Israël in Sethim, & fornicatus est populus
cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacri-
ficia sua, at illi comederunt, & adorauerunt deos
eorum. Prohibuerat autem Dominus: Nō habi-
tent in terra tua gentes, ne fortē te peccare faciāt
in me, si seruieris diis eorum. Siquidem, qui teti-
gerit picem, inquinabitur ab ea.

Num. 25.

Exod. 23.

Ecl. 13.

2. Pet.

2. Tim. 2.

Quod de infidelibus dictum est, etiā de his in-
tellectum volo, de quibus Petrus: Melior erat illis
viā iustitiæ non cognouisse, quàm post agnitio-
nem retrorsum conuerti: id est de hæreticis, & a-
postatis, qui morē canū ad vomitum redeunt, &
porcorum rursus in luto volutantur. Horum ser-
mo ait Apostolus, vt cancer serpit. Modicū fer-
menti, totam massam fermentat.

Sed fidē, veramq; patrū suorū religionē fortasse,
perpetuò constantēque inter Ethnicos retinuit
Elimelech. Et vnde istud euinces? Quorsum ergo
filios suos cum infidelibus mulierculis in matri-
moniū collocauit? Verū istud cōcedamus quo-
niā de Noemī ex sequentibus perspicuum est, &
Paraphrastes Chald. scribit eū in regno Moab se-
cundas tenuisse: indeque peccatū eius paululum
cleuemus & excusemus. Certum est enim multos
Iudæos olim sub Ethnicis, vt hodie quoque sub
Christianis, Turcis, Persis & Mauris, sacra sua mor-
dicus seruasse, Moses, Iacob Daniel, Ananias, A-

zati
uid,
mo
liter
& in
& ap
rem,
istis
Mau
bere
pict
fere,
in A
bicu
pau
E
gna
si in
la Pu
sticit
min
colu
Cac
care
scrib
lian
peiu
Gon
piet
me
viu
patr

zarias, Misael, Thobias, Mardocheus, Esther, David, inter infideles verā fidē sancto fortique animo retinuerunt. Minus enim hostiliter & crudeliter catholicā religionem, fidem, ritūsque oderūt & insectantur infideles & Turcæ, quā hæretici & apostatæ. Tutius & liberius sub illis sacerdotem, monachū, catholicum prosterberis, quā sub istis. Sub Moscovitis, Tartaris, Turcis, Persis, Mauris; sub rege Calicut & aliis ethnicis, licet habere altaria, sacrum facere, crucis ac sanctorū depictas imagines, inuocare Diuos, sacra loca inuisere, catholico more ordinare, baptizare, vngere: in Anglia, Scotia, Germania, Dacia, Heluetia, & vbi cunque perfidi sectarij summam rerum occupauerunt, non licet, &c.

Ergo huius exēplo discamus, fidem verā magna constantia & firmitate animi retinere; etiā si inter hostes eius versari cogamur. Ioseph in aula Putipharis & Pharaonis in vero Dei cultu persistit. Ancilla Naamā ex terra Israël captiua Dominā suā, ac herū Deo vero lucrificet, nedū ipsum coluit. Benevolus Iustinæ imperatricis Anianæ Cæcellarius, maluit cingulo deposito, honoribus carere, quā impiis eiusdē Iezabelis decretis subscribere. Iouinianus & Valentinianus in aula Iuliani apostatæ enutriti, eiusdem impietatem cauepius & angue sunt auerfati. Petrus, Dorotheus, Gorgoni⁹, Sebastianus in aula Diocletiani nostrā pietatē illustrissimis martyriis cōfirmauerūt. Qui me erubuerit coram hominibus, inquit supremus viuorū & mortuorū iudex, erubescam eum corā patre meo, & angelis eius.

Ruff. lib. 11.
hist. eccl. cap. 16.

Idem lib. 11.
cap. 1. & 2.
Euseb. lib. 8.
hist. cap. 6.

Matth. 10.

Ad hæc, quomodo Elimelech parentes, amicos, patriam in summis periculis cū iuuare posset suis opibus, deserere iustaratione potuit? An nō tranfugam iure quis eū vocare posset? Sed quo pacto excusaretur, in eo quod putauit se se manū Dei effugere posse, si solum verteret: Scilicet, Ionas impunè conatus est nauigio fugere à facie Domini? Et bellè cessit Adamo dum se se subtrahit è medio, & sub frōdosa arbore latere studuit! Videlicet, diuina vltione corripì non poterat, noster Ephrataeus, *cum peregrinaretur in terra Moabitide, ibidem quæ moraretur!* Oculi Domini in omni loco contemplantur bonos & malos. Si exaltatus fueris vt aquila, ait Dominus ad Edom, & si inter sydera posueris nidum tuum, inde detraham te. Sapientia Domini gyrum cœli circuit, profunda penetrat abyssi, & in fluctibus maris ambulat, & in omni terra stat. Infelices ergo filij hominum, qui se manu, iudicio, & aspectu eius subtrahere conantur! Præstat cum Dauide, faciem eius præuenire in confessione, procidere, ante eum, & plorare coram Domino qui fecit nos, quia ipse est Dominus Deus noster: quàm post Cainum fugere, aut proteruè respondere. Deuisset Elimelech magna fide amplecti promissiones factas suæ genti, & sibi aliisque persuadere Deum tandem aliquando minas flagellâque remissurû; benè sperare Israëlì breui adfuturû, eumque ab erumnis liberaturû, mox vt à peccatis omnes respuissent: atque vt hæc ocyus & maturius euenirêt, summis & assiduis precibus postulare. Bonus est enim Dominus sperâ-

Abdia. 7.

Ecc. 24

ribus in eū, animę quæreri illum. Bonum est præ-
 stolari cū silentio salutare Dei. Si pœnitentiã ege-
 rit gens à malo suo, inquit, agam & ego pœniten-
 tiam super malo quod cogitavi vt facerem ei. O-
 portuisset itaque nostrum B̄th-lehemitam con-
 ciues ac cõtribules suos de peccatis admissis mo-
 nere, pœnitentiã prædicare, diuinæ prouidetiæ
 confidere, horumque omnium euentum Deo cõ-
 mittere.

Postremò, nullus culpa liberare, nullus crimi-
 ne eximere potest illius crudelem, immoderatã,
 ac planè barbaram inhumanitatem, quã (si quidẽ
 vera est Hebræorum sententia) ne miseriam pau-
 perum cõspiceret, nève clamoribus eorum victus
 rem familiarem eleemosynis imminueret, maluit
 cum opibus inter infideles Moabitas confugere.
 Oportuit sanè eum immisericordi, durissimo, &
 impio animo præditum esse, qui nulli compate-
 retur, nullius miseriam releuare vellet. O quãtum
 à perenni contestatãque humanitate & virtute
 maiorũ suorũ degenerauit! Abraham & Lot etiã
 in ipso feruore dici vias obseruabãt, vt peregri-
 nos, pauperesque colligeret ac foueret. Hic vt ne
 quidem videat, aufugit. Thobias in captiuitate
 positus, omnia quæ habere poterat, concaptiuis
 erogabat: hic ne qua arte sua largiri cogatur, pro-
 prios agros domumque relinquit. Parum hãc Do-
 mini vocem attendebat: Si vnus de fratribus tuis
 ad paupertatem deuenit, non obdurabis cor
 tuum nec cõtrahes manum, sed aperies eam pau-
 peri, & dabis mutuum quo eum indigere prospe-
 xeris, &c. vt benedicat tibi Dominus Deus tuus

*Thren. 3.
 Jerem. 18.*

Gen. 18. 19.

Thob. 1.

Deut. 15.

- in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miseris. Et alibi: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, cum videris nudum operi eum, & domesticos sanguinis tui ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & fanitas tua citius orietur, &c. Id est, tunc eris fœlix, omnia tibi prosperè cedent, & à cunctis calamitatibus liberaberis. Est enim elemosynis, & muneribus quæ egenis ex commiseratione dantur, magna merces reposita à Domino. Qui miseretur pauperis, & vicissitudinè reddet ei. Pater qui videt in abscondito reddet.
- Isa. 58.* Et qui calicem aquæ frigidæ in nomine Domini dederit, non perdet mercedem suam. Iustitia eius qui dispergit datque pauperibus, manet in seculum seculi: & cornu eius exaltatur in gloria. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Eripiet eum, viuificabit, beatum faciet in terra, non tradet eum libidini inimicorum eius. Opem feret illi super lectum doloris eius, &c. Qui sequitur misericordiam, inueniet vitam, iustitiam, gloriam. Qui dat pauperi, non indigebit. Elemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam. Qui vendiderit omnia, & dederit pauperibus, magnum thesaurum habebit in cœlo. Hostiis beneficentiæ & communionis promeretur Deus. Miseri filij hominum, qui tot tantisque præmiis non excitantur. Perfidi, improbi, malitiosi sectarij, qui vt Simonis magi, & suū de sola fide iustificante decretū confirmēt, homines
- Prouerb. 19.*
- Matth. 5. & 10.*
- Psal. 111.*
- Psal. 40.*
- Prouerb. 21.*
- Prou. 28.*
- Thob. 8.*
- Matth. 19.*
- Heb. 12.*

à bonis operibus reuocēt, eleemosynis meritam mercedem negant. Quinimò iustum etiā in quouis bono opere peccare cōminiscuntur. Et quod his adhuc execrabilius est, ac planè blasphemum & contumeliosum, Christū Dei sapientiam improprie locutū esse autumāt, cū aut ieiunio, aut eleemosynis patrem redditurum esse mercedem, pronunciauit. De his rursus, & de crudelium auarorumque iustissima ultione postea dicemus.

*Caluinus, Be-
za, Marloratus in 6. cap.
Matth.*

Non caret etiā vtilitate ac fructu, quod Moabitæ tum rebus omnibus quæ ad istam vitam pertinent, abundarent, cū Israëlitaæ fame propemodum enecarentur. Hinc enim videmus frugum vbertatem & copiam non esse satis euidentis ac certum argumentum gratiæ diuinæ, aut electionis aeternæ. Possunt etenim infideles, profani, & reprobi, quales erant Moabitæ, circumfluere omnibus copiis, atque in omnium rerum abundantia viuere, electis inopia tabescentibus. Opum semper maiorem partem possident improbi, scribit Nazianzenus, & serui principis huius mundi. Vnde est figmentum illud apud Ethnicos, Plutum à Ioue missum tardum esse, & vtroque claudum pede, ira vt agrè ad metā pertingere queat, sene interim facto, qui illum opitulabatur. Quoties autem à Dite mittitur, allatus est: vt significetur improbos ac malos ferè semper melioribus successibus frui, probos autem & à Deo delectos aut nunquam, aut rarè in hac vita fœlices vel diuites fieri. Possunt nihilominus diuitiæ aliquando etiam à bonis haberi,

*Ser. 9 de
uerb. Do.*

*Lib. 5. de Ci-
uit. cap. 18.*

In ps. 37.

Math. 6.

*Quaest. 5. 87
126.*

quoniam & ipsæ bonæ sunt, sed (Augustini sententia) bonos facere non possunt. Aurum, argentum bonum est, non quod te faciat bonum: sed vnde facias bonum. Et alibi: Fœlices nos vel filios nostros, non diuitiæ terrenæ faciunt, aut nobis viuētibus amittendæ, aut nobis mortuis à quibus nescimus, vel fortè à quibus nolumus possidendæ. Sed Deus fœlices facit, qui est mētium vera opulentia. Et Chrysostomus ait: Diuitiæ istius seculi malis bonisque cōminunes sunt. Dat illas Deus malis, vt non habeant quid de Deo queri. Non dat bonis, vt æterna bona de Deo sperent. Non dat illas malis, vt paupertatē humilientur. Dat illas bonis, vt doceant malos quomodo vtātur bonis. Ergo dat ista temporalia bonis & malis, sed se non dat nisi tantummodo bonis.

Itaque non extollātur, non sibi quasi fœlices ac beati placeāt impij Turcæ, apostatæ, hæretici, si ad tēpus floreat, si abundātes in seculo obtineāt diuitias. Nō inde impietatē eorū probat Deus: sed aut ad suū cultum & agnitionē reuocat, vel quasdam eorum morales virtutes in hac vita compēsat. Nam & opera Phariseorum mercedem habuerunt: & Romanis pro bonis moribus summi in orbe imperij gloriam Deus dedit, quibus vitā æternam cum angelis in ciuitate sua cœlesti daturus non erat, vt tradit Augustinus lib. 5. de Ciuit. cap. 15. 16. 17. Iustinus martyr quatuor ferè seculis Augustino superior, de his ab orthodoxis interrogatus, responderet: Sol oritur in bonos & malos, pluitque in iustos & in iniustos, non vt his Deus malos & iniustos confirmet in malitia & iniusti-

tiā:
A re
ne a
con
Deu
lia v
lior
ciun

T
me
pra
ros
solu
imp
do
gra
pia
bu
pee
ran
pra
(p
lib
ni
au
lib
ti

tiat sed præparet ad iustas pœnas . Et alibi rursus :
 A rebus secundis,annonæ vbertate, & habitatio-
 ne aut desertione vrbium & agrorum , non licet
 coniiicere meliorum pietatem : cùm Dominus
 Deus cunctis hominibus ad eorum vtilitatem ta-
 lia vel præstet, vel adimat. Iudicatur autem me-
 liorum pietas ex rebus bonis, quas data opera fa-
 ciunt,& c.

*Abiit Elimelech cum vxore sua Noëmi, & duo-
 bus liberis Maalon, & Chelion.*

T Ametsi auarus, immitis, & crudelis in pau-
 peres ab Hebræis dicatur Elimelech, hîc ta-
 men duo virtutis ac boni viri officia præstitisse
 prædicatur: alterum in vxorem, alterum in libe-
 ros. Sunt etiam inter Christianos, perditî ac dis-
 soluti nebulones, qui legitimas vxores prostituunt,
 impura earum corpora vulgando, vt egestatem
 domestico lenocinio sustentent, vel Principum
 gratiam ineant. Et sunt erronei improbi, qui ino-
 pia pressi, vel tedio cohabitationis, vel aliis qui-
 buslibet etiam exiguis molestiis affecti, vt his cõ-
 pedibus se expediant, & liberius per orbem ter-
 rarum vagentur, miseras vxores, aliquot liberis
 prægrauatas furtim deserunt. Sunt denique, qui
 (proh nefas!) sub Euangelicæ reformationis &
 libertatis specie, legitimas vxores repudiât & om-
 nino abiiciuat, infœcunditatem, morositatem,
 aut alias difficultates causari; sed reuera vt nouis
 libidinibus sese oblectent & suam salacitatẽ exfa-
 tient. Sic Henricus octauus Anglorum rex, Ca-

tharinam Hispaniarum regis filiam, præstanti sanè pudicitia & pietate vxoré, quam supra viginti annos in matrimonio habuerat, & ex qua liberos susceperat, magno totius regni exitio repudiauit: vt Bolanam, Cliuensem, Hauardam, & alias plures insignes meretrices ordine duceret. Princeps Auraius, Belgij pernicies, propriæ vxori, filix ducis Saxonix remisso nuncio, Deo antea sacram Monialem, abbatissam, Mon-pêserij Christianissimi Ducis hæreticam filiam, Calviniani Euangelij autoritate, nunc sibi desponsatam habet, alia adhuc superstite. Nefarium, & plusquàm Achitofelicum consilium Lutheri est: Si vxor nolit, velit alia: recusat vxor, veniat ancilla, &c. Multis, indéque leuibus de causis, Geneuenses viris concedunt vxores relinquere, & alias ducere, &c.

*Concione de
vita cõingali.*

Verùm, & si durus & nequam Elimech vt alter Nabal, honesti tamen ac legitimi conjugij iura retinet ac seruat, quando profecturus peregrè, vxorem quasi quoddam grauissimum onus non abiicit, non deserit: sed secum vt perpetuam omnium fortunarum sociam ac participem, abducit. *Abiit*, inquit, *cum vxore sua Noëmi*. Nouerat leges matrimonij esse penitus indissolubiles, atque adedò æternas, vt nullus morbus, nulla molestia, nullum bellum, nulla fames, nulla pericula, nulla quantumuis diurna absentia, earum nexus ac vincula soluere possit. Verbum omnipotentis est: Relinquet homo patrem & matrem, & adharebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quibus apparet Deum nuptiarum authorem,

*Gen. 2.
Math. 19.*

tam arctum instituisse earundem vinculum, ut citius pater qui genuit, & mater quæ concepit, peperit & aluit, dimittantur, quàm vxor à marito, vel maritus ab vxore. Magna est parentum & liberorum necessitudo: sed sanctior, & arctior debet esse viri & vxoris coniunctio. Permissum est quidem Indæis dare libellum repudij, sed non probatum: imò ad duritiam cordis dissimulatum. At, qui dimissam tum ducebat, Christo aathore, mœchabatur. Nunquam igitur summæ illius connexionis nodus vinculumque soluebatur. Quos Deus coniunxit, ait filius Dei, homo non separet. Et rursus: Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupsierit, mœchatur. Idem postea Apostolus inter Gentes verbis & scriptis confirmauit: his qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptram, aut viro suo, reconciliari. Et iterum: docens sola morte dirumpi matrimonij vinculum, inquit: Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quod si dormierit vir eius, liberata est à lege, cui vult nubat, tantùm in Domino. Et ne quis putaret viro maiorem concessam esse facultatem, addidit: Alligatus es vxori, noli quærere solutionem. Qua ergo autoritate, qua confidentia, tot modis soluunt hæretici, & secundas, tertias, quartas, etiã si voles, decimas nuptias concedunt? At nõ eos pudet Iudæorù, & Maometanorù sala-

Math. 5. & 19.

Mar. 10.

Luc. 16.

1. Cor. 7.

cem polygamiam; pro Christiano coniugio constituere & inuere? Num credunt Christi & Ecclesiæ vnitionem, (cuius matrimonium etiam ipsi concedentibus, sacrum signum est) perpetuam esse? Omnis spiritus qui soluit Iesum, ait Ioannes, Antichristus est. Caueat ergo ab hoc mysterio iniquitatis, si Christi esse velint. Habemus totius Ecclesiæ Christianæ iudicium ac sententiã istiusmodi cui omnino acquiescendum: Si quis dixerit propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à coniuge, dissolui posse matrimonij vinculum: anathema sit. Sed operæpretium etiam hoc loco videtur, digressione explicare, quæ sint piorum maritorum in vxores officia: & e contrario, vxorum in viros.

Digressio de maritorum in vxores officiis.

Primum est, vxorem vti à Deo sibi datam, omni amore & benevolentia complecti. Adamus quippe è manu Dei coniugem suscipiens, aiebat. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: & vocabitur Virago, quia de viro sumpta est. Et paulò post: Mulier quam dedisti mihi, &c. Isaac Rebeccam in tantum dilexit, vt dolorẽ quem ex morte matrìs contraxerat, temperaret. Iacob Rachelem impensius amauit. Malachias prohibet viro vxorem adolescentiæ suæ despiciere. Et Salomon: Qui inuenit mulierem bonam, hauriet iucunditatem à Domino: qui expellit mulierem bonam, expellit bonũ. Et iterum: Domus, ac res paternæ hæreditate obueniunt: à Domino

VXOR

1. Io. 2.

Concil. Trid.
Sess. 24.
Can. 5.

Gen. 2.

Malac. 2.

Prou. 18. &
19.

vxor
xore
tuã. I
lij, di
stus d
suas, v
ligat s
nolite
& var
exper
dum s
atque
tiri.

Sec
cogni
& ab l
Sanct
virum
res) di
non in
lieris:
Eccles
Moset
nius v
cob de
que fa
secum
uenti
suas s
prouo
David
pietat

vxor prudens. Et Syracides: Pertuere vita cum vxore, quam diligis, cunctis diebus instabilitatis tuæ. Idem sub Euangelio personat tuba Euangelij, dicens: Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Viri debent diligere vxores suas, vt propria corpora. Vnusquisque vxorem diligit sicut seipsum. Viri diligite vxores vestras, & nolite esse amari ad illas. Petrus quoq; molestias, & varias tentationes quibus pulsantur coniugati, expertus, docet viros cohabitare vxoribus secundum scientiam, & tanquam infirmiori vasculo, atque cohæredibus gratiæ honorem impartiri.

Secundum, vxorem verbo & exemplo in Dei cognitione, cultu, timore, amoréque instituere; & ab his etrantem cum moderatione corrigere. Sanctificatur, ait Apostolus, mulier infidelis, per virum fidelem. Et rursus: Si quid volunt (mulieres) discere, domi viros suos interrogent. Ad hoc non ineptè referetur, quod vir dicitur caput mulieris: & quod eius curâ gerere debeat, vt Christus Ecclesiæ. Nô dubito Iudam patriarchâ, Iosephû, Mosen, & Samsonem vxores suas gentiles, ad vniuersi veri Dei fidem & religionem traduxisse. Iacob domum suam lustrans, iubet vxores cunctamque familiam abiicere deos alienos, mundari, & secum ascendere in Bethel, atque vni vero & viuenti Deo sacrum facere. Iob & Thobias vxores suas sibi exprobantes miseras, & ad blasphemias prouocantes grauitè & seuerè reprehenderunt. Dauid non parum Micholi succensuit, quôd eius pietatem irrideret. Si vxor quæ dormit in sinu

Ephes. 5.

1. Pet. 3.

1. Cor. 7. 14.

Gen. 31.

Dent. 3.

tuo; inquit Moses, tibi voluerit persuadere: Eamus & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui; nō acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, &c.

Thob. 8.

Tertium, vxorem ad preces & orationes incitare, cum eadem orare, atque pro eius salute, & consolatione precari. Thobias iunior vxori dixit: Sara, exurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, &

1. Reg. 1.

secundū cras: quia his tribus noctibus Deo iungimur. Eleana sacrificaturus Deo in Silo, Annam & Phenennam vxores secum duxit. Deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua, eo quod sterilis esset: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebecca. Ne impediantur orationes vestrae, ait ad coniuges D. Petrus. Et Paulus permittit fraudare inuicem, id est corporum mutuam potestatem subtrahere, vt vacet ieiunio & orationi: quibus satis indicat, preces & alia bona spiritualia debere coniugibus esse communia.

Gen. 25.

Quartum, corpus, libertatem, famam, vitamque vxoris ab omni externa violentia defendere, ac vindicare: eandemque in miseris & afflictis rebus siue priuatis, siue communibus, consolari.

*1. Pet. 3.**1. Cor. 7.*

Dauid duas vxores suas Achinoam & Abigailē fortissimo praelio redemit à seruitute Amalechitarum, à quibus abductæ fuerant: istiusque commilitonum suorum coniuges, vnoquoque eorum pro sua dimicante. Eleana charissimam sibi Annam, quæ innatam sibi sterilitatem, & æmulæ suæ Phenennæ exprobrationes merebat, & flebat amarissime, his verbis amicissime demulcer & solatur:

1. Reg. 30.

Anna cur fles? & quare non comedis? & quā obrē

1. Reg. 1.

affli-
quā
pter
ter
pesc
nes:
ipse
vestr
ea vt
vxor
Q
miss
sanct
conco
perr
ris. N
liā, n
tion
Sanct
Cau
tuā n
mon
in car
extor
Se
quid
planc
re &
Sub
tui
cupa
ni ma

affligitur cor tuū? Nunquid non melior tibi sum, quàm decem filij? Thobias senior vxoris suæ propter filium diutius absentem, lamentis muliebriter lacrymisque deditæ, planctus ac gemitus cōpescit. Huc pertinent istæ Apostoli adhortationes: Vir est caput mulieris, sicut Christus Ecclesię: ipse saluator corporis eius. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus Ecclesiã: qui se tradidit pro ea vt illam sanctificaret, &c. Viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua, quæ nutriūt & fouēt.

Quintum, fidē coram Ecclesia vxori semel promissam, nec occultè, nec palam vnquã violare, sed sanctè, perpetuòque seruare: abstinendo ab omni concubinato, scortatione, adulterio, &c. Ad hoc pertinet ista Decalogi præcepta: Non mœchaberis. Non concupisces vxorem proximi tui: non filiã, non ancillam. Adulterorum quoque lapidationes, & combustiones diuina lege præscriptæ. Sanctissimi patris Thobiæ ad filium verba sunt: Caue filij, ab omni fornicatione; & præter vxorē tuã nunquam patiaris crimen scire. Prima matrimonij lex est: Adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Scortatores, & adulteros à regno dei extorres facit Apostolus.

Sextum, dominationem & principatum, non quidem tyrannicum, superbum, aut crudelem, sed planè moderatum ac paternum, in vxorem seruare & tueri. Eux siquidem præscripsit Deus: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Et sub lege Moïsi, votis à se factis & nuncupatis vxores coram Deo non astringebantur: ni maritorú ad probationes accessissēt. Syracides

*Exd. 9.**1. Tim. 2.**Officia vxor-
rum erga ma-
ritos, i. he xii**1 Reg. 18.**Cap. 10.**Tit. 2.*

etiam vetat maritum dare mulieri potestatem animæ suæ, ne pessundet potestatem eius, & sic confundatur. Mulierem quoque cum omni subiectione, discere à viro, vt à capite & principe suo, vult Apostolus. Quæ supersunt viri studiosi ex facris facile colligent.

Porro, vt Elimelech maritis, sic Noëmi in dura alioqui peregrinatione à viro non discedens, aliis vxoribus in exemplum proposita est; vti ab eadè quoque discant, quid viris suis debeant. Et licet ex superioribus id cuique facile sit & obuiū: paucis tamen & ordine, matrum familias præcipua in viros officia quoque describere non inutile erit.

Primū itaque illarum munus est, agnoscere diuinitus sibi hunc maritum contigisse: atque ideo ipsum suspicere, adamare, & vereri. Euam è costa formatā deduxit Dominus ad Adā, tāquam pronubus, atque paranymphus aliquis, inquit Theodoretus: atque in manus eius tradidit. Michol Davidis vxor, diligebat eum, ait Samuël. Apud Thobiam, Raguel filiam suam Saran: monet diligere maritum, soceros autem honorare. Virum & mulierem bene inuicem consentientes, inter ea quæ Deo beneplacita sunt, recenset Syracides. Adolescentulas hortare, inquit ad Titum Apostolus, vt viros suos ament. Præclara huius vxoris amoris exempla de Julia Pompeij vxore, Portia Bruti, Artemisia Mausoli, Hipsicratia Mithridatis, & aliarum coniugum narrant Valerius, Appianus, Plutarchus, Gellius, Plinius, Herodotus.

Secundum piæ matris familias munus est, vi-

rum
seru
tu, r
in q
Et P
& si
uerf
in ti
miti
ret,
Assu
carn
temp
mon
nus
in fa
fabe
ropa
strax
Te
re, re
nihil
inqu
testa
bat
Petr
di ac
lus in
ti De
Chr
ta e
bus.

rum infidelem, deoque nec obtemperantem, nec
 seruientem, admonere sedulo de pietate, Dei cul-
 tu, timore, obedientia, inuocatione. Sanctificatur, *1. Cor. 7.*
 inquit Paulus, vir infidelis per mulierem fidelem.
 Et Petrus: Mulieres, ait, subditæ sint viris suis, vt *1. Pet. 3.*
 & si qui non credunt verbo, per mulierum con-
 uersationem, sine verbo lucrifiant, considerantes
 in timore castam vestram conuersationem. Suna-
 mitis virum monuit, vt Elisæum hospicio collige-
 ret, eidemque cellulam cõstrueret. Esther regem *4. Reg. 4.*
 Assuerum maritum reuocauit ab impia Iudæorũ *Cap. 7.*
 carnificina. Abigail virum suum Nabal de con-
 temptu Dauidicæ postulationis prudenter com-
 monefecit. Non stetit per vxorem Pilati, quomi-
 nus à Christi damnatione abstineret. Damnantur
 in sacris literis Ethnicæ mulieres Solomonis, Ie-
 sabel Achabi, Zares Aman, imò & Eua Adæ pro-
 toparentis vxor, quòd viros suos vel à Deo ab-
 straxerint, vel ad graua scelera illexerint.

Tertium est viro, vt Domino suo morem gere-
 re, recta cõsilia sequi, humiliter sese ei demittere, *Gen. 3.*
 nihilque sine eius bona venia capessere. Ad virũ,
 inquit Deus mulieri, conuersio tua: sub eius po-
 testate eris, & ipse dominabitur tui. Sara obedie-
 bat Abrahæ, Dominum cum vocans, scribit D. *1. Pet. 3.*
 Petrus. Sunamitis petiit à marito facultatem eun-
 di ad Elisæum, cum filius mortem optiussset. Pau-
 lus iubet: Vxores subditæ sitis propriis viris, velu-
 ti Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut *4. Reg. 4.*
 Christus caput est Ecclesiæ. Sicut Ecclesia subie-
 cta est Christo, ita & mulieres viris suis in omni-
 bus. Et alibi; non permittit dominari in virum. *Eph. 5.*
1. Tim. 2.

Hoc nec Ethnicos latuit, qui semper ab imperio
 fœmineo abhorruerunt, γυναικὶ δὲ ἄρχειν οὐ δί-
 δωσιν ἢ φύσις, inquit Menander. Id est: Natura
 non dedit fœminæ imperium. Et Medæa apud
 Euripidem conqueritur: ἡμῶν δ' ἀνάγκη πρὸς μὲν
 φυχῶ βλέπειν, Necessè est nos ad vnam viri ani-
 mam respicere: δεσπότην τε σώματος λαβεῖν, &
 corporis dominū accipere: καὶ πάντα ἐν τῷ πόσει
 γινώσκειν, & in omnibus rebus totas ab eodem
 pèdere. Et Electra: γυναιχὰ γὰρ χρῶ πάντα συρ-
 χαρῆν πόσει. Mulierem oportebat per omnia viro
 acquiescere. Pittacus quoque scribit: γυναικὸς
 ἄρχε, Mulieri impera. Hugnostici in Anglia
 factorum suorum caput habent muliebri,
 &c.

Quartum, fidem nunquam violare, nec tho-
 rum alterius cuiusquam admissione nefariè pol-
 luere. Huc enim pertinent supplicia legibus di-
 uinis & humanis decreta in adulteras. Iesabelis,
 & Herodiadis supra publicis & priuatis execra-
 tionibus damnantur: Iosephi verò & Susannæ
 castitas e contrario laudibus æternis celebrantur.
 Propter Gabaonitarum scelus, qui sacerdotis
 coniugem constuprauerant, bello cæciderunt vi-
 ginti quinque virorū millia de tribu Ben-iamin.
 Ideò Paulus ab eis postulat, vt maritum diligant
 & reuerantur, quod fieri non potest, si adultero
 commisceantur. Vt sint castæ, modestæ,
 puræ, bonæ, sobriæ, pudicæ, verecundæ: non
 ociosè circuire domos, non garrulæ, non cu-
 riosæ, &c.

Quintum, corporis potestatem viris cōcedere,

Exod. 20.

Leuit. 20.

Deut. 22.

Eccl. 27.

Num. 5.

Jud. 19. 20.

Tit. 2.

1. Tim. 3.

Philip. 4.

filiol
 plina
 lem,
 de r
 brab
 cob,
 lizab
 bus p
 redd
 lier p
 Qua
 do p
 per fi
 nior
 milia
 Se
 tati p
 neud
 aut e
 Afflu
 rabā
 Davi
 dend
 raui
 labor
 quut
 pere
 lēstiu
 tami
 terra
 phor
 Ægy

filiosque generare, ac educare in timore & disciplina Domini. Eva peperit Adamo Cainum, Abelm, Seth, aliosque plurimos filios & filias: vti etiam de reliquis Patribus postea scribitur. Sara ex Abraham, Rebecca ex Isaac, Læa & Rachel ex Iacob, Sephora ex Mose, Beth-sabea ex Dauide, Elizabeth ex Zacharia sanctis & legitimis coniugibus prolem susceperunt. Vir vxori suæ debitum reddat, ait Apostolus, similiter & vxor viro. Mulier potestatem corporis sui non habet, sed vir: &c. Quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Et alibi rursus: Saluatur mulier per filiorum generationem. Et iterum: Volo iuniores viduas nubere, filios procreare, matres familias esse,

Sextum, marito prorsus adherere, eius incolumitati prospicere, inuestitiã, atque miseriam lenire, ac beneuolè subleuare, & si fors coegerit, peregrinãtẽ, aut exulantẽ benignè comitari. Esther regi & viro Assuero aperuit insidias, quæ ei ab Eunuchis parabatur. Michol honestis dolis patrem delusit, vt Davidẽ maritum seruaret. Sephora filios circumcidendo, Mosen sponsum ab angelico gladio liberavit. Anna Thobiam senio, cæcitate, & ægestate laborantẽ, suis operibus fouit & nutriuit. Sara sequuta est suum Abrahamum vbicumque locorum peregrinaretur, siue inter Chaldaeos, siue inter Palestinos, siue inter Ægyptios. Rebecca ex mesopotamia, & domo patris sui Labã, venit ad Isaac in terra Chanaã, nec vnquam à latere eius discessit. Sephora ex Æthiopia cum Mose viro suo concessit in Ægyptum: & ea relicta, per mare, per saxa, per ignes,

Exod. 4. 11.
 &c.

Luc. 2.
 Matth. 2.

per Arabiae deserta penetrare cum eodem non ægrè tulit. Thobiam exulem & profugū vxor non deseruit. Læa & Rachel maritum Iaacob intempesta nocte fugientem magna alacritate comitatur. Sanctissima Deipara Ioseph sponsum ad descriptionem in Beth-lehem properantem non reliquit: fugientem in Ægyptum non deseruit: redeunti continuò adfuit. Sed hæc propter Elimelech vxorem secum abducentem; & Noëmi virū in Moab sequentem, ibidémque quandiu vixit, commorantem, de virorum erga vxores, & vxorum erga viros officii, dicta sufficiant. Qui profanorum exempla & testimonia desiderauerint apud Aristotelem lib. Oeconomicorum primo, cap. 3. & 4: lib. 2. cap. 1. 2. 3. 4. Platonē, Plutarchū, Herodotum, Senecam, Tullium, Valerium, Plinium, &c. inuenient abundè vnde sitim ardorémque restingant. Subiicit Samuël de Elimecho loquens.

Abiit cum duobus liberis, &c.

QVibus indicat secundum eius officium in liberos. Hos etenim non negligit vt alienos, non abiicit à se vt fame pereant, non eloçat seruituros austerò alicui domino, non vendit extraneis, non repellit vt grauissima onera. Sed custodit quasi sacra pignora sibi à Deo credita, eorum curam gerit, ac diligit vt propriã carnem, & tanquam omnium fortunarum suarū participes, eodem secum peregrinatos, & permanfuros assumit. Inde verò colligimus quæ sint parentum in liberos suos officia; de quibus etiã hoc loco opportunè differetur.

Officia parentum in liberos,

Digressio

Digestio de officiis parentum in liberos.

Primū est educatio, tuitio, nutritio, donec adoleuerint: quibus etiam cultum iuxta sortem honestum, adiunctum intelligo. Non est enim bonorum parentum, quos procreauerunt & eduxerunt, eos non vestire & ornare. Hoc autem etiam à natura cunctis animantibus inditum est, nimirum vt fœtus suos diligant, foueant, nutriant, protegant. Bestiæ pro suo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident. Gallinæ, auésque reliquæ, & quietum requirunt ad pariendum locum, & cubilia sibi, nidósque construunt, eosque quàm possunt mollissimè substernunt, vt quàm facillimè oua feruentur: ex quibus pullos, cum excluserint, ita tuctur, vt & pennis foueant, ne frigore lædantur, & si est calor à sole illi se opponant. Cùm autē pulli pennulis vti possunt, tum volatus eorum matres prosequuntur, reliqua cura liberantur. Vrsa non tam parit, quàm lambendo informes fœtus paulatim figurat. Imo vt Poëta scribit:

*Ouid. 15.
Met.*

*Nec catulus partu, quem reddidit vrsa recenti,
Sed malè vna caro est: lambendo mater in artus
Fingit: & in formam, quantum capit ipsa, reducit.*

Pelecanus, cuius etiam David meminit in Ps. *Glycas parte
1. Annalium,* animaduertens serpentes veneno suo pullis interitum attulisse, vitam restituendi illis hanc nouit artem. Leniter super illos alas expandens, & feriens vtrinque latera, guttas in eos sanguinis

demittit: quo factò, noua & inopinata quadam ratione pulli vitæ redduntur. Catulus Leoninus in lucem quidem mortuus editur, verùm adflatu patris vitam accipit. Læna fœta dimicans pro catulis, oculorum aciem in terram defigit, ne venabula expauescat. Canis marinus si strepitum quædam sentiat, catellos suos in sinu occultat proprio, ac deinceps eos vicissim educit. Balenas etiã referunt, imminente tempestate, suos vitulos utero, vt tutiori hospitio, ac placido sinu receptare, donec fiat tranquillitas. Habet foueam Ericius, inquit sacri authores, & enutrit catulos, circũfodit, & fouet. Sed & lamia (Heb. dracones) nudant mammas, vt lactent catulos suos. Aquila prouocat pullos suos ad volandum, super eos volitans. Gallina congregat pullos suos sub alas. Passer inuenit sibi domum, & rurtur (seu, hirundo) nidum, vbi reponat pullos suos. Vaccas fœtas quibus plaustrum nouum, arcamque testimonij Dei cum Israële imposuerunt Palæstini, nouerant ipsi magno vitulorum suorum desiderio teneri. Cum itaque in his, & sexcentis aliis bestiis communem naturæ instinctum, vocemque videmus audire de parentum in suos cura ac officiis: vel ex his saltem homines discere oportet, primũ, quod liberis debet pietatis officium. Præsertim cũ illos pro eximiis Dei donis agnoscere debeant. Paruuli sunt, aiebat Iacob ad Esau, quos donauit mihi Deº seruo tuo. Et Ioseph de Efraim & Manasse liberis suis loquens, Iacobo patri dicebat: Filij mei sunt, quos donauit mihi. Demisus in hoc loco. Fœcunditatem hominum à diuina

Plin. lib. 8.
cap. 16.

Isa. 34.

Thren. 4.

Deut. 32.

Matth. 23.

Psal. 83.

1. Reg. 6.

Gen. 33. & 48.

benedictione p̄cedere, Deūmque ipsum manibus suis fœtum in vteris matrum formare, & plas-
 re totum in circuitu: initiōque nos vt lac mul-
 gere, vt caseum coagulare, pelle & carnibus vesti-
 re, ossibus & neruis compingere, &c. ex Mose, Iob-
 bo, & Dauide apertum & certum est. Notum est
 quanto amore & studio Adamus Abelem, Iacob
 Iosephum & Ben-iamin, David Absalonē & So-
 lomonem, Anna Samuēlem, altera Anna Thobiā,
 imò & meretricula corā Solomōne cū æmula li-
 tigans, filium suum prosequeretur.

Secundum parentum munus est liberos doce-
 re Dei cultum, amorem, & timorem. Ideò omne
 primogenitum sibi offerri Deus lege sanxerat.
 Rursusque præcipiebat Israëlitis, cū interroga-
 uerit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? Res-
 pondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus
 de terra Aegypti, & occidit omne primogenitū,
 &c. Et iterum: Docebis ea filios tuos, ac nepotes
 tuos, &c. Thobias filium ab infantia timere Deū
 docuit, & abstinere ab omni peccato. Si institue-
 ris adolescentem in via sua, in eadem & senex per-
 seuerabit. Plura eiusmodi præcepta Syracides
 memoriæ mandauit, Ecclesiastici 22.

Tertium, arguere eorum scelera, & virgis, fla-
 grisque si opus fuerit, eadem castigare & emen-
 dare. Qui parcit virgæ, inquit Solomon, odit
 filium suum. Et rursus: Castiga filium tuum dum
 spes est fore vt corrigatur. Et: Noli subtrahe-
 re à puero disciplinam: si enim percusseris eum
 virga, non morietur. Tu virga percuties eum, &
 animam eius de inferno liberabis. Iacob peccata

Gen. 34. &
48.

Simconis, Leui, & Ruben, grauius reprehendit. Noë filij sui Cham irrisiones diris execrationibus multauit. Fuerunt etiã inter Ethnicos Bruti, Cassij, Manlij, Fuluij, qui exiliis, verberibus, gladiis in filios immorigeros seuerè animaduernerunt. Horribiles pœnas perfoluit tota Eli summi pontificis & Iudicis Hebræorum familia, quòd in filios remissior & indulgentior fuisset.

Gen. 48.

Quartum, sedulo precari, & sacrificare pro illis, eisdemque etiam vel moriendo, benedicere. Iacob extremos trahēs spiritus singulis filiorum suorum benedixit, benedictionibus propriis. E-

Gen. 27.

fau multis lacrymis, vel alteram ab Isaac patre extorsit benedictionem. Iob mittebat ad filios suos, & sanctificabat eos, cõsurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos, dicens: Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Et Dauid his verbis orabat pro Solomone. Da cor perfectum Solomoni filio meo, vt

Iob. 1.

custodiat mandata tua, & testimonia, & ceremonias, & ædificet domum, cuius impensas parauit.

1. Paralip.
29.

Quintum, cum omni Christiana moderatione aut diuitiis, aut liberalium artium scientia, aduersus inopiam liberis prospicere: aut si datum non est, saltem artificium quoddam docere, quo vitæ suæ consulere possint. Verba sunt cuiusdam haud aspernanda: Si tibi sint nati, nec opes, tunc artibus illos instrue.

Artes enim mechanicæ à Deo sunt reuelatæ hominibus, & sanctificatæ sanctorum virorum laboribus, adeoque ad hanc vitam mortalem ne-

cessaria. Nemini dubium est patrem Adamum artem agri colendi, pastoritiam, sutoriam, aliasque filiis tradidisse. Tubal-Cain fabrilem, Noë nauticam, &c. Manus Ioseph in cophino serui-erunt. Hebræi luto, paleis colligendis, & lateribus conficiendis quadringentos annos operam dederunt. Apostolorum pars è laboriosis nautis, facti sunt hominum piscatores. Paulus erat scenofætorix artis: qui & nocte dièque propriis manibus se operatum esse scripsit, ne quem grauaret. Ioseph Christi nutritius faber erat: Christum autem fabri filium ideo appellari vult Iustinus martyr, quòd illum aliquot annis in fabricandis aratris iuuerit. Quantum ad opes attinet, exemplum extat Abraham, qui cuncta quæ possederat dedit Isaac: filiis autem concubinarum largitus est muna. Dauid noluit Adoniam regnare pro se, verum Salomoni filio Beth-sabæ, sceptri, regni-que gubernacula commisit. Thobias cum mori se putaret, filium cum schedula obligatoria misit ad Gabaëlum, vt ab eo pecuniam olim accomodatam reciperet. Iosaphat rex Iudæ filiis suis multa munera argenti & auri, & pensiones cum ciuitatibus munitissimis in Iuda: regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus. Iacob vltra communem tribuum sortem, prædium dedit Ioseph filio suo. Et Iob tribus filiabus hæreditatem inter septem fratres dimisit. Nec Paulus tantus mundi contemptor, vetat parentes thesaurizare filiis. Sed de his pro re nata satis: ad literam redeo.

*Dialog. cum
Triphone.*

Gen. 25.

2. Paralip.

21.

Io. 42.

Ingressi regionem Moabitidem, morabantur ibi.

Hebraei habent *יבאן שד* quod: *ingressi in agros, vel campos*, quidam interpretantur: ideoque volunt Elimelechum cum suis vrbes fugisse, (in quibus multæ peccandi occasiones quotidie obii-
ciuntur,) & in agris habitasse, vt minus corrump-
peretur. Pari consilio quo postea Ionadab filius
Rechab, suis posteris consuluit, vt in tabernaculis
instar Nomadû habitarent, & rē pastoritiã exer-
cerent, quo sincerius & magis religiosè Deo ser-
uirent. *ij.*

Et si verum sit, quod de peccandi maioribus in
oppidis occasionibus, & Rechabitis scribunt:
quod tamen de Elimelecho autumant, adeo leui
& infirma coniectura nititur, vt adserendum non
sit. Nam vox Hebræa Schedei, siue Schadæh, ex
quâ patrociniuni quærunt, ipsis etiam agnoscenti-
bus, agros, campos, itémque terram, prouinciã,
regionemque significat. Chaldaeus quoque inter-
ptes, regionē, semel & iterû reddidit; & secūdas
in eadē regione eosdē tenuisse testatur; quod fieri
haudquaquã potuisset, si vrbes perpetuò fugisēt.

Sed quomodo in tuto potuerūt esse inter Moa-
bitas, quos paulò antè Aioth, siue Ehud imperan-
te, graui bello fuderant & protiuercant, selectissi-
morum illorum decē millibus occisione deletis?
Quæ fides, quæ tranquillitas cum antiquis hosti-
bus? An sic domiti & oppressi erant, vt quidam o-
pinantur, vt virû Israëlitam ad se confugientē læ-
dere, & thesauris spoliare ausi non sint? Hercules
scilicet, non tantum contra duos, sed contra decē
millia. Potuit ergo suis opibus Elimelech animos
primorû Moabiticorû sibi conciliare & ad vsus

Ierem. 35.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

suos adiungere: Deo in primis corda illorum ad humanitatē erga eū & familiā eius mitigante ac flectente, qui hac peregrinatione Ruthā ad se vocare, atque ex ea Verbum suū nasci disponebat. David postmodū sibi metuens à Palæstinis, & parentibus suis à Saule, cum eis cōfugit ad Regem Moab, à quo humaniter & benignē susceptus fuit. Parat etenim Deus seruis suis, ab impiis eiectis & fugientibus, vbi cūque voluerit, etiā inter infestissimos hostes, tutissima, liberalissima & magnificentissima hospitia. Abrahā à Chaldæis provincia exturbatus, ab Abimelech Palæstinorum rege beneuolē admittitur. Moyses ex sinu matris raptus, & in profluentē Nilū crocodilis cōiectus, in aula Pharaonis nutritus, eunāque sibi diuino consilio paratas inuenit. Thobias nō modo hospitio, ciuitate, securitate, sed & pecuniis ab hostibus Assyriis donatus fuit: Dabat enim Deus Israēlitas seruos suos in misericordias, etiā in conspectu eorū qui cōpetāt eos: memor testamētī sui, & pēnitēs fecundū multitudinē misericordiæ suæ. Deū itaque nobis benē propitiū super omnia habere studeamus, & ferocissimos etiā hostes non tantū elēntiores, sed & eōmodis nostris inferuientes reddet. Discamus quoque Moabitarū exemplo, exulū ac profugorū misereri; & hi quibus facultas adest, domū egētibus apertissimam & perhospitalē exhibeāt. Sic enim & sanctorū virtutes imitabūtur, & Deo passim nobis hospites commendante, ac hospitij merita amplissima mercede compensante obedient. Peregrino, ait in lege, molestus nō eris: scitis enim aduenarū animas, (variis nimirū molestiis affici & deiici): quia & ipsi peregrini

1. Reg. 22. 1

21. 10. 3

21. 10. 4

21. 10. 5

21. 10. 6

Ps. 105.

21. 10. 7

21. 10. 8

4. 10. 9

Exod. 23.

Exod. 22.

fuiſtis in terra Ægypti. Et iterum: Aduenam non contriſtabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipſi fuiſtis, &c. Exhortatio eſt à communibus vitæ humanæ caſibus, & ea lege naturæ: quæcunque volueritis vt faciant vobis homines, &c. Pro eiſdem rurfus has leges tulit. Si habitauerit aduena in terra veſtra, & moratus fuerit inter vos, non exprobreſtis ei, ſed ſit inter vos quaſi indigena, & diligereſtis eum quaſi voſmet ipſos. Prohibet quoque meſſis remanentes ſpicas colligere, ſed pauperibus & peregrinis vult dimitti. Et rurfus: Deus amat peregrinum, & dat ei victum atque veſtitum: & vos ergo amate peregrinos, &c. Et poſtea: Peregrino qui inter portas tuas eſt, da vt comedat, aut vende ei, quia tu populus ſanctus Domini Dei tui eſ. Hæc verò toties reperuntur, vt cogitemus quantæ curæ ſint Domino noſtro, qui hoſ ſuſcepit in ſuam cuſtodiam, & pro eis leges tulit plenas humanitatis: quantæque ſupplicia maneant eos, qui illos læſerint. Apoſtoli hoſpitalitatē impenſius commendant dicentes: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Hoſpitalitatem ſectantes. Hoſpitales inuicem ſine murmuratione. Nota ſunt præmia quibus Deus Abrahamæ, Loti, Raabæ, Sunamitidis, Marthæ, Simonis coriarij hoſpitalitatē remunerauit. Inter præcipuas epifcopi virtutes, Paulus præcipit eum eſſe hoſpitale. Quantū verò nunc ab hac pietate, ipſi abhorreant, & illi perſonati Abbates, quos Commendatarios vocant, pudet dicere.

Apud Ethnicos ius hoſpitij ſanctiſſimum ac diuinum

Leuit. 19.
Leuit. 23.
Num. 15.

Deut. 14. &
& 26.

Heb. 13.
Rom. 12.
1. Pet. 4.

1. Tim. 3.
Tit. 1.

uinu
gnu
qui
ideo
ob i
hoſp
diuſ
Tull
lari p
hoſp
coru
mitt
nim

Et p

Id
co d
honi
huiu
que
part
pulf
tem
dam
τιζε,
Et I
ποτε
liqu
coh
qua
ſou

uinum fuit, adeo vt illud violasse piaculú tá inagnum æstimarent, cuius nulla esset expiatio. Ioué quippe summum Deorú, putabant illud sanxisse, ideóque eiusdem vindicem fore & assertorem: ob idque vocari Hospitalem. Virgilius: Iuppiter, *lib. 1. Æneid.* hospitibus nam te dare iura loquimur. Et Ouidius: Ante fores horum stabat Iouis hospitis ara. *lib. 10. met.* Tullius Iouis hospitalis numen nihil vnquam cèlari posse: nec hospites offendendos esse, ne Iouis hospitalis fidé implotent, non semel docuit. Græcorum insignia sunt de hospitibus benignè admittendis, & fouendis præcepta. Phocilidis enim verba sunt.

Ἀστρον εἰς οἶκον δέξαι, καὶ τυφλὸν ὁδηγεῖ.

Et paulo post:

ἔσα ταν ὁμότιμοι ἐπήλυδες ἐν πολιήταις.

Id est: Peregriinum in domum suscipe, & cæco dux esto. Et: Aduenæ inter ciues sint æqualis honoris. Sola enim duce natura nouerant pelagi huius vitæ navigationem esse incertam; omnèque paupertatis ac exiliorum posse aliquádo fieri participes. Nullus est enim qui non possit patria pulsus, exul esse. Menander Comicus hospitalitatem non tantum præcipit, sed & præmiis ornandam docet, his verbis: — ξενίας ἀεὶ φρόντιζε, id est: Hospitalitatis curam semper habeto. Et Idé rursus: — ξένοις ἐπαρκῶν, τῶν ἰσὸν τέυξῃ ποτέ. Peregriinis opitulans, paria consequeris aliquando. Hospites quoque honorariis donis *Lib. 5. de epi- ped. Cyri.* cohonestatos esse ab indigenis scribit Xenophó, quando Cyri milites à Trapezuntiis acceperunt βοῦς, καὶ ἄλφιστα, καὶ οἶνῶν, boues, & farinā, & vi-

nū. Horū rursus meminit libro sexto Exped. Cyri: & libro tertio de institut. eiusdē. Hōmerus in prima commendatione Hospitalitatē posuit, vt Odyseos eius lib. 8. 9. 13. 14. omnibus peruiū est. Toxaris cūm Anarchasim peregrinū ad Solonē duceret, illū sic est allocutus: Venio maximū tibi munus adducēs, virum peregrinum egentē amicitia. Inde colligimus cuiusmodi erga peregrinos se ostendere solerent, & quā humani ac liberales se præberent accedentibus. Videant, & timeāt qui Christiani haberi volunt, feras, canes, equos, mimos domi fouentes, & peregrinos excludentes; ne ab his ethnicis tum quoque iudicentur, cum à Christo eis exprobrabitur: Hospes fui, & nō collegistis me. Ite ergo maledicti, &c.

Et mortuus est Elimelech maritus Noemi: remansitque ipsa cum filiis.

Nihil dubitant Hebræi scribere, illum immatura morte periisse; idque in terra profana, & uxorem viduam, filiosque pupillos, (quorum conditione nihil miserius) & inter idololatrias ac hostes, (quo nihil periculosius) reliquisse: quòd in pauperes ac egenos durus, ferreus, planèque inhumanus fuisset. Vult itaque Samuel. Attendite filij hominum, attendite & horrete in vno vestrū, tremenda Dei iudicia: Supplicia vnus, omnium sint documenta. Discite sapere alieno periculo ac damno. Elimelech legis Dei oblitus, conditionis suæ ac salutis immemor, pluris faciens aurum quā cælū, ob idque crudelis in fratres suos pauperes: ne Deo fœneraretur, collectis omnibus quos in Bethlehem possidebat opibus, illinc protinus vt

famem sensit, se itineri accinxit, & ad infidelium terram transiit. Verum, manum Dei haudquam effugit: quoniã nec opes, nec thesauri, nec Moabitica fœdera, eum liberare vnquam valuerunt. Fraudes auarissimi hominis vltus est Deus, ille zelotes, pupillorum pater, viduarumque ac egenorum vindex acerrimus, non vnico dumtaxat, sed plurimis, grauissimisque suppliciis: cum diuitias amisit, in mala fata concessit, & viduam miserabilem, pupillosque omni ope destitutos, vrbe, domo, penatibus, foro, congressu æqualium, extorres dereliquit.

In his autem primùm obserua hanc esse conditionem, fortémq; vniuersorum filiorum Adæ, vt tandè aliquando moriantur; & pecunias, charos, hancque terram velint nolint deserat. Cætera pericula quæ hominibus intéduntur, vitari possunt: sola mors nunquam potest. Cætera nostra & bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Cõceptus est puer? fortè nascetur, fortè abortum faciet. Fortè crescet, fortè nõ crescet. Fortè senescet, fortè nõ senescet. Fortè diues erit, fortè pauper. Fortè habebit filios, fortè non habebit. Respice omnia mala, vbique est fortè erit, fortè nõ erit. Fortè ægrotabit, fortè non ægrotabit. Nũquid potes dicere fortè morietur, fortè nõ morietur? Clemes Alexandrinus ex maiorum, id est apostolorum, traditione, refert Salomen aliquando Dominum interrogasse: Quousq; mors vigebit? Dominumq; respondisse. Quousq; vos mulieres paritis: naturalè docēs cõsequentiã ortus & interitus. Vita nostra, inquit Gregorius, similis est nauigati: stet, sedeat, ia-

*August. Ser.
21. de verb.
Dom.*

Lib. 3. Strom

In Registro.

ceat, vadatq; impulsu nauis ducitur. Et nos siue vigilantes, siue dormientes, siue iacētes, siue ambulātes, siue volētes, siue nolētes, per momēta tēporū quotidie ad finē ducimur. Et Hiero. Quoti die morimur, quotidie cōmutamur. Hoc ipsum quod dicto, quod scribitur, quod relego, quod emēdo, devita mea tollitur. Quot pūcta notarij, tot meorū dāna sunt tēporum. Subnectatur Ambrosius: Mors, ait, æqualis est omnibus, indiscreta pauperibus, inexcepta diuitibus. Per vnus peccatum in omnes pertransiuit: vt quē generis nō refugimus autorem, nō refugiamus & mortis. Lata est enim in Adamū, & omnes eius posteros nulla atate reuocanda sententia: Puluis es, & in puluere reuerteris. Itaque omnibus semel ingredienda est via vniuersæ carnis, nec hīc licet vllis pro voto morari. De vnoquoque illorū, qui vel nongentis, vel octingentis, vel septingētis annis in terris vixerūt, moyses tandē scribit, Et mortuus est. Ecquis est homo qui viuet, & nō videbit mortē? Omnes morimur, & quasi aquę dilabimur super terram. Statutum est omnibus semel mori. Abraham mortuus est, & prophetæ mortui sunt. Si quis hīc vellet perpetuò morari, & aliū suo loco mori, nunquā id consequeretur. Eò itaque nobis eundem, quo omnia eunt.

Ethnicorū nō minus veræ, quā graues sentētiæ sunt. Omnibus semel calcanda est via lethi: Pallida mors æquo pulsat pede, pauperū tabernas, Regūque tures. Mors & fugacē persequitur virū, nec parcit imbellis iuuentæ poplitibus, Mors vltima linea rerum est. Rigidū ius est & ineuitabile

Epist. ad Hebr.
1.iod.

Orat. de fide
vsur.
Rom. 5.

Gen. 5.
Pf. 88.
2. Reg. 14.
Heb. 9.

Io. 8.

mort
fanat
ergo
dit,
ante
nos
tabit
vltim
hac c
deter
ineui
habe
mus,
A
Ita sa
talita
ta æ
his q
sed h
qui r
etior
fieri p
eras
ex C
lib. d
xioc
H
Deu
Dea
pote
vidu
paup

mortis. Scilicet omne sacrū mors importuna profanat: Omnib⁹ obscuras iniicit illa manus. Quid ergo nobis nouum si mors instet? Hoc patri accidit, hoc matri, hoc auis & abauis, hoc omnibus ante nos, hoc omnibus post nos. Quantus rogo, nos moriturorū populus sequetur? quātus comitabitur: quātus præcessit? Moriar, nec primus, nec vltimus: omnes me antecesserūt, omnes sequētur: hac conditione intraui, vt exirem. Pios igitur nō deterreat, mortis recordatio, nō cōsternat eiusdē inenitabilis necessitas: quando tot in ea comites habeant. Si chari nostri moriantur, eos nō amittimus, sed præmittimus, mox sequunturi.

*Senec. Epist.
78. & 86.*

At, mors est omnium terribiliū terribilissimū. Ita sanè senserit Aristoteles, cui animorū immortalitas incerta, corporū verò resurrectio, atque vita æterna omnino ignota fuit. Terribilis sit, sed his qui vitæ futuræ spē non habent. Terribilis sit, sed his qui cū vita, omnia extingui putāt. Non his qui renati in Christo, per eius mortis & resurrectionis beneficia, eiusdē gloria ac regni cōsortes fieri piē credunt, ac benè sperāt. Ampliores, & sacras super morte consolationes, pius lector petat ex Cypriani Serm. de Mortalitate, & Ambrosij lib. de bono mortis: ethnicas autē ex Platonis Axiocho, & Phedone, Tullij quoque Tusculanis.

*3. Ethic.
cap. 7.*

Hic quoque mecum expende, quàm abundē Deus noster nominibus ac titulis suis respōdeat. Deus est vltionum, zelotes, ignis consummans, potens, fortis. Rursus, pater orphanorum, iudex viduarum: faciens iudicium inopis, & vindictam pauperum. Dominus Deus vester, ait Moses, est

*Ps. 64. &
139.*

*Deut. 10.
Exod. 22.*

Deus deorum, qui facit iudicium pupillo & viduæ. Et iterum: Viduæ & pupillo non nocebitis; si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum. Caue hæc fallacia, vel inania putes. Elimelechi iudicium considera. Ut pupillorum, viduarum, egenorū molestis vociferationibus se expediret, & opes malè forsan partas, iniquiore consilio seruaret, aufugit: sed diuina vltione periit, horrendis desperantium damnatorū clamoribus cruciandus. Opes quibus contribules afflictos iuuare noluerat, ab impiis alienigenis diripiuntur & dilapidantur.

Atque hoc diuini iudicij opus est, Christiana animaduersione dignissimum: vt qui diuitiarum amore nimio abutuntur, eisdem non gaudeat diuitius. Hic mortis effectus, vt nos caducarum opum gloria & splendore penitus spoliet. Relinqueret (inquit diuinus cytharædus) alienis diuitias. Itæ Diues cū interierit, non sumet secū omnia, neque descendet cū eo gloria eius. Rursus: Thesaurizat, & ignorat cui cōgregabit ea. Nudus egressus sum ex utero matris meæ, ait Iob, & nudus reuertar illuc. Sed & his paucis Apostolus egregiè philosophatur: Nihil intulimus in hūc mundū: haud dubiū quod nec auferre quid possumus. Horū consideratione ad diuitiarū contemptum se, suosque incitauerunt etiā Ethnici. Propertius scribit:

*Haud vllas portabis opes Acherontis ad vndas,
Nudus ad infernas, stulte, veheris aquas.*

Hoc Lucianus in Dialogis περὶ νεκρῶν, venustè & graphicè suo more, depingit. Nullus est enim alius Diogenis & Pollucis; Menippi cū

Psal. 48.

Psal. 38.

Iob 2.

I. Tim. 6.

Cræso, Philosopho & cæteris, Mercurij & Charontis ad transfretandos colloquiorum scopus.

Quin imò, mors æquat quos pecunia, gloria, potentiaque hic separat: & non rarò multos deterioris conditionis esse facit. Hinc Phocylides: *πῶν-
τες ἴσοι γενέσθαι*. Omnes mortui æquales. Et Seneca: Hoc est iustitiæ præcipuum, quòd cum ad exitum ventum est, omnes in æquo sumus. Et poëta.

Mors Dominos seruis, scepra ligonibus æquat,

Disimiles simili conditione trahens.

Quis nescit longè deteriorè Pharaonis, Antiochi, Holofernis, Balthazaris, Herodis, Cayphæ, Iudæ, & omnium impiorum cõditionem ac sortè morte factam esse: Mors etenim peccatorù pessima. Hoc & Lucianus, ridens licet, docet in Menippo suo, vbi potissimos monarchas & tyrános facit apud inferos vel mendicantes, vel salsameta vendentes, vel detritos calceos mercede refarciētes, vel literas vrgēte inopia profitentes, cõtumelias denique à quouis affectos.

Sed ad Elimelechi calamitates & miserias, redeūdū. Facti sũnt filij eius orphani, & vxor eius vidua, pro eo quod nō est recordat⁹ facere misericordiã. His flagellis deus castigat improbos auaros, acerbos fœneratores, & humanitatis immemores. Nabal qui egēris, ac exulis Dauidis misert⁹ nō fuerat, vino sepult⁹, repētina morte rapitur ad seuerarum omnipotentis tribunalia. Avaro & impiisericordi, cui amplissima horrea non sufficebāt, dicitur: Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te; quæ autem congregasti cuius erunt? Quem nō

1. Reg. 15.

Luc. 12.

terrebit Epulonis mors, damnatio, supplicium, desperatio? Referunt quendam Hatonem ex Abbate Faldēsi, Archiepiscopum Moguntinum anno Do. 914. horribili simulque terribili morte viuendi finem fecisse; eo quòd grauissimæ famis tēpore, pauperes magno numero, largitionis spe in horreum vocatos & conclusos, flammis iniectis barbarica planè crudelitate consumpsisset. Omni siquidē ex parte mures tāta copia ebullierunt, tantaque pertinacia illum inuaserunt, vt nulla stipulatorum opera, nullis carbonibus ac flammis circum eundem positis, nullis denique Rheni fluctibus, aut turris crassissimæ muris, quibus tandem conclusit prohiberi potuerunt, quo minus immanem tyrannum immaniter corroderent ac lacerarent. Huius meminit, & quid fermè simile Regi Polonorum contigisse, subindicat Auctor fasciculi tēporum, ad annum Do. 1014. Viderint personati huius seculi Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, & purpurati galeroque redimiri, qui ecclesiæ Cardines haberi gaudent, quanta illos maneant supplicia, pro tantis bonis pauperum, quæ tam miserè & propudiosè helluantur. horum quidā decem, alij viginti, alij quinquaginta, alij centum, quidam etiā ducenta aureorū millia è sacerdotiorū, reditibus possident: qui tamen nec docent, nec sacra faciunt, nec pēsū solvunt: nec vnquam fortasse, aut vestem nudo, aut panē esurienti porrexerunt, aut hospitem peregrinūque domibus collegerunt. Viderint qui amplissima patrimonia ambizioso corporis cultu, gaueonibus, lustris, & cōiuiis dissipāt: & vix è mēsa

decidētes micæ, per Christi nomen obrestātibus egenis largiuntur. Viderint etiā huius mūdi principes & Rectores, horūque improbi Publicani, qui ex intollerabilibus tributis, grauissimis vectigalibus, ciuiū, agricolarū, pauperiorū artificum, ac pupillorum bonis, montes ferē aureos coaceruāt; qua æquitate hoc totum in vnus mollissimi pulci quæstum, aut vnus procaçissimæ meretriculæ pretiū conuertant: tot interea Christi membris fame pereuntibus. Utinam isti vel salutem Herodem intollerandum tyrānum, sibi proponerent imitandum; qui propter maximum gellu, ingenti fame in Iudæa exorta, populum sibi nō esse negligendum censuit: sed omnibus gazis in publicam salutem cōsumptis, ornatum etiam regium incidit, neque pretiosissimis vasis, neque artificio pretiosissimis parcens: quo frumenta (quibus abundabat Ægyptus) in Iudæam affatim aduehenda curaret. Illi quoque à Sixti Papæ, Laurentij Diaconi pietate utinā nō abhorrerent; qui thesauros philippi imperatoris suę fidei cōmissos egenis maluerunt erogare, quàm Decio tyranno prodere, Ambrosio authore. Qui & de seipso subiicit: Et nos aliquando in inuidiam Arrianorum incidimus, quod confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus. Utinam vel Cypriani Episcopi & martyris vmbra assequerentur, qui non tantum facultates proprias pauperibus distraxit: sed & pro fide Christi relegarus ad clerū suę Ecclesię scripsit, vt libros, vestesque suas venderent, & pretio pauperum miseriam releuant. Faxit Deus vt vel vnus eorum, Exuperij Tholosa-

*Josephus 19.
antiq. cap. 17.*

*Ambros. lib.
2. off. cap. 28.*

*Epist. ad Ru-
stic.*

ni Episcopi misericordiam æmulétur, qui (Hieronymo laudatore) in redemptione captiuorum & egenorum opẽ omnibus expensis, corpus Domini in canistro vimineo, & sanguinem eius in vase vitreo in usum infirmorum seruare cogebatur. Phœnice rarior nunc est, qui paria præster. Anathema; anathema ingeminant cõgregati in eos qui Ecclesiæ decretis non obaudiunt: & hæc Ecclesiæ decreta audacissimè spernunt: Pasce esuriẽtem; si non pauisti, occidisti. Et: Aurum habet Ecclesia, non vt seruet, sed vt erogat. Superi meliora velint, &c.

Considera deniq; in Elimelechj profana sepultura, pœnam peccati, & diuinæ ultionis ac vindictæ signum, imò & opus esse, priuari honesta, sacrâq; piorũ patrũ sepultura. Argumentum enim est eũ qui illa priuatur nõ pertinere ad cœtum electorũ, & filiorum Dei, sed ab hoc tandem segregandũ esse, vt hædi ab ouibus. Hinc inter maledictiones quas legis suæ cõtemptoribus minatur Dominus, dictum est: Sit cadauer tuum in escam cunctis volatilibus cœli, & bestiis terræ, & nõ sit qui abigat. Cuius rei exempla, in Achabo, Iesabele, Athalia, Ioacimo, Ioram, & aliquot aliis reipsa exhibita, ostenderũt non fuisse minas inanes. De Achabo nẽpe & Iesabele dixit Elias: Canes comedẽt Iesabel. Et: Si mortuº fuerit Achab in ciuitate, comedẽt eum canes; si autem in agro, comedẽt eũ voluẽres cœli. Et de cõscelerato hypocrita Achaz scriptũ est: Neq; enim receperũt eum in sepulcris regũ Israël. Equum profectò nõ erat, vt vel motuus eis adiungeretur, quorum viuẽs pietatẽ reli-

Dent. 28.

3. Reg. 21.

2. Paralip. 28.

querat. De Ioachim quoque qui ab optimi patris Iosix singulari contestataque religione tam nequiter degenerauerat, ait Dominus: Non plangēt eum, Eheu frater! Eheu soror! Heu Domine! Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Hierusalem. Prohibet etiam Dominus Hieremix, vxorem accipere, & filios in Anathoth procreare, ne parem cum impiis vltionem subeāt. Ecquānam ista est? Non plangentur, ait Dominus, & non sepelientur, in sterquilinum super faciem terre erunt: & gladio & fame confumentur, & erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.

Ierem. 22.

Ierem. 16.

Digressio de sepulturis.

Mirabile est Ethnicis quoque sepulcrorum tantam fuisse religionem, vt extra sacra, & gētem inferri fas esse negauerint. Imperatoribus, summis ducibus, viris de republica optimè meritis, magnifica monumenta, sepulcra operosa vnā cum inscriptionibus, quas hodie passim Epitaphia vocamus, cōstruxerunt; iustaque feralia persoluerunt. Hinc leges istæ: Honoratorum virorū laudes in concione memorantur: easque ad cantus, & ad tibicinem prosequantur. Vestibulū sepulcri, bustumve ne vsu capito. Tā Solonis, quàm Romana lege grauiissima pœna fuit interdictū, ne quis alienum bustum violaret, aut deiiceret: & violati sepulcri actio constituta. Locum etenim sanctū, & religiosum effici, mortuorum humationibus ac cineribus, non dubitauerunt: quinimò

sepulcris dirutis, nihilominus loca sacra esse, ipsorum sepulcrorum sanctitate in solo remanente, illis persuasissimum fuit. Secum etenim, Seneca & Tullio authoribus, ita ratiocinabantur: Omnibus natura sepulturam postulat. Naufragos iidem fluctus qui iactant & submergunt, sepeliunt. Crucibus suffixorum cadauera, etiam in sepulturam suam defluunt. Qui viui vruntur, etiam flammis inuolui, & cineribus adoperiri & sepeliri videtur. Et Phocylides: Corpus de terra habemus, & omnes in ipsam soluti puluis sumus. Æther vero spiritum suscipit: Dei namque imago est. Spermum est terra in vitam redire. terra itaque impertire insepultis: mortuis nec sepulcrum mortuorum aperias, neque non aspicienda ostendas soli, & diuinam iram concites. Huius vitæ finibus, virtutis præmia concludi non possunt. Mors non omnia tollit, sed quandam bonorum in cælum migrationem adornat. Sit ergo magna cura sepulcrorum. Ideo Priamus inter confertos hostes, supplex pergat ad Achillæ, multisque muneribus Hectoris filij sui cadauer ad sepulturam redimit: quod quadriugo curru raptans, & omni crudelitate lacerans, in sepulcrum canibus se prædam obiecturum minabatur. Bella quoque non raro excitata, propter bello interemptos à sepultura suorum prohibitos, docet Euripidis Phœnissæ, ac Supplices: & Sophoclis Antigone. Lycurgus, auctore Plutarcho, lege sanxit, ut in vrbe, & secus Deorum templa, sepulcra construerentur: quasi mortales, Deorum immortalium hac ratione hospites & conciuies efficerentur. Et quidem, scribit Xenophon, si quis parentum

mortuorum sepulcra non ornet, hoc quoque res publica Athen. Magistratuum in explorationibus inquiri. Pro immanibus ac barbaris habiti sunt Græci suorum corpora exurentes, Persæ defodiētes, Indi adipe suillo oblinientes, Scythæ deuorātes, muria condientes Aegyptij, Magi feris tradentes lanianda, canibus lacerāda Hyrcani, Masagetæ senes suos macantes & comedentes, Tibareni præcipitantes, Colchi atque recentiores Tartari ex arboribus suspendentes, Diogenes denique ac pares Cynici, feris proiici se inhumatos iubentes.

Lucian. de inctu.

Tull. 1. Tuscul.

Theod. lib. 9.

Tantum homines insigniter improbos, nefarios, & omni scelere contaminatos sepultura, & iustis exequiis carere voluerunt: ad eò hac in re cū diuina lege conspirarunt. Romani parricidas insui volētes in culeū viuos, atque ita in flumen deiciētes, non modò sepulcrum eis denegabant, sed & terra, mari, aère, cœloque indignos eos iudicabant. Atheniensium lex erat, laudatore Xenophonte: Si quis hanc urbem prodiderit, vel res sacras clepserit, in Attica non sepeliatur. Proditores itaque ac sacrilegos sepulturis arcebant. Tyrannos quoque patriæ libertatem opprimentes, & qui in seipos crudeles spontaneo laqueo peribant, condi sepulcro aut humari non decebat, itaque insepulti abiiciebantur. Græcis lege cautum erat, vt qui patrimonium decoxerat, sepulcro patrio priuaretur. Apud Aegyptios si quem prauis moribus vixisse contigisset, eorūque reū agi, etiam si rex fuisset, eius eiectum in solitudinibus cadauer, coruis, ferisque discerpendum daba-

Tull. orat. pro Rosc.

Lib. 1. historiarū Græc.

Lilius Gyral.

Herodot.

tur. His quasi legibus ac institutis, aliquot sunt exempla subiicienda. Scribunt Suetonius & Eutropius Domitianum Ro. imperatorem, alterum à Nerone Christianorum persecutorem, à propriis satellitibus multis vulneribus trucidatum, iussu Senatus Romani, populari sandapila (i. feretro) per vespillones contumeliosè in quosdam hortos exportatum fuisse. Aurelij Heliogabali hominis post homines natos turpissimi, in latrina ad quam confugerat, militari tumultu interfecti, corpus per vrbis vias, more canini cadaueris (inquit Sex. Aurel. Victor) à milite tractum est, militari cauillo appellantium, indomitæ & rabidæ libidinis catulam. Nouissimè cum angustum foramen cloacæ corpus minimè reciperet, vsque ad Tiberim deductum, adiecto pondere ne vnquam emergeret, in fluuium proiectum est. Cōmodo imper. à Palæstrita strangulato, à Senatu populóque acclamatū est: Hosti patriæ honores detrahātur, parricidæ honores detrahātur, parricida trahatur, parricidæ honores detrahātur, parricida trahatur. Hostis patriæ, hostis deorū, carnifex Senatus, parricida Senat^o, gladiator, in spoliario lanietur. Qui senatū occidit, qui innocētes occidit, qui sanguini suo nō pepercit, qui tēpla spoliavit, qui testamēta deleuit, qui pretia vitæ exegit, & fidē nō seruauit, vnco trahatur. Parricida ciuiū trahatur. Carnifex vnco trahatur. Carnifex senat^o more maiorū vnco trahatur. Parricidæ cadauer vnco trahatur. Iulius Capitolinus author est, Maximino crudelissimo imperatore, adeoq; altero Busiride, ac Phalaride interfecto, Senatū decre-

Sueton.
Eutrop.

Aelius Lam-
prid in He-
liogab.
In Epitome.

Aelius Lā-
prid. in Com-
mod.

Iul. Capit.

uiffe: hostis publici caput in profluētē abiiciatur: Corpus ei⁹ nemo sepeliat. maximinū cū filio, Diis inferis deuouemus. Tandēmq; de eodē, ac filio eius quē imperij consortē ascieuerat, subiicit: Sepulcra eorum nulla extant: in profluentem enim cadauera eorum missa sunt, & capita eorum in cāpo Martio, insultante populo, exusta. Quin & eius fautores senatusconsulto occisi, tracti sunt, & in cloacam missi. Decius post cruentas Christianorum cædes, in solo barbarico, ait Aurelius Victor, victus, inter confusas fugientium turbas, gurgite paludis submersus est, ita vt nec cadauer eius potuerit inueniri. Prætermitto Valerianum, Iulianū, Valentem, & alios innumerabiles tyrannos, Deo & hominibus exosos, quorum cadauera vel in cineres redacta, vel feris, anibus, piscibusve in prædam data fuerunt, sicque iustis sepulturis priuata: vt de Christianorum institutis dicam.

Aurel. Vict.

Extant Ecclesiæ Catholicæ amplissima atque ornatissima de sacris sepulturis decreta, quibus piorū virorum maximē cōmendatur in locis sacris facta cum maioribus, coniugibus, & amicis humatio: impiorum autē aliquot districtē prohibetur. Siquidē Gregorius nonus summus Ecclesiæ pōrifex his verbis decernit: Nos instituta maiorū patrū cōsiderātes, statuimus vnumquēque in maiorū suorū sepulcris iacere: vt Patriarcharū exitus docet, &c. Abrahā, Isaac, Iacob & Ioseph intelligit, qui Mose authore, sūmis votis exoptarūt in terra ob Messīā venturū benedicta, cū suis amicis fidelib⁹, ac maioribus in sepulcro cōdi. Quinimō & ipsū Adamū volūt Origenes, Cyprianus, Athanasius, Basilius, Epiphanius, Augustinus, post

*Lib 3.
decretal. tit.
38. cap. 1.*

Gen. 25. 35. 50.

multos casus & discrimina rerū, quibus nongētis & triginta annis iactatus fuit, venisse tādē in mō-tem qui postea dictus est Caluariæ: ibidēque curasse sepeliri, vbi oraculo didicerat Christum mundi redemptorem moriturum. Rursus causa 13. q. 2. Can. Ebron, superioribus patriarcharum exemplis constituitur, vt coniugati in vno sepulcro recondantur: quando Abrahā & Sara, Isaac & Rebecca, Iacob & Læa in spelunca duplici simul quieuerint. Thobias quoque filio suo præcepit: Cūm acceperit Deus animam meam, corpus meum sepelies: & honorem habebis matri tuæ, & cū ipsa compleuerit tempus suum, sepelias eam iuxta me in vno sepulcro. Quos coniunxit vnum coniugium, coniungat vnum sepulcrum, quia vna caro sunt: & quos Deus coniunxit homo non separet. Continuo subiicitur: Vnaquæque mulier sequatur virum suum, siue in vita, siue in morte. Soror B. Benedicti condita est in sepulcro, quod ipse sibi parauerat: vt quorū mens vna fuit, inquit Gregorius magnus, eorū quoq; corpora sepultura non separaret. De aliquot piis regibus scribitur: Obiit, & appositus est ad patres suos. Concilium Triburienſe circa annū Do. 895. cap. 15. constituit vnumquemque sepeliendum esse vel in maiori Ecclesia, vel in ea in qua religiosorum Canonicorum, vel monachorum, vel sanctimonialium religiosa congregatio communiter degerit: vel saltem vbi decimas persoluerit.

Thob. 4.

Math. 19.

*Lib. 2. dial.
cap. 34.*

*13. q. 2. Can.
Vbi cumque.*

*Lib. 2. me-
morab.*

Hāc porrò sacræ sepulturæ religionē, vnā cū piis ritibus, ac stas solemnibusque ceremoniis, quæ

qua
sti A
xiff
mo
scrip
mun
Mag
ri m
vnq
refu
runt
cto
tu si
& p
qua
fiste
diu
teis
bus
dun
cet
tum
elat
extr
rum
eifa
& C
run
dun
rau
ctu

quæ à Catholicis religiosè seruatur, ab ipsis Christi Apostolis, horumque discipulis, originem traxisse & per totum orbem Christianum dimanasse nemo dubitabit, qui sacris literis & antiquissimis scriptoribus fidem habuerit. Nemo nescit ipsum mundi seruatorem Iesum Christum, Martham, *Io. 11.* Magdalenam, ac pios aliquot Iudæos super Lazari morte lacrymas profudisse. Sed & omnes, qui vnquam de animorum immortalitate, corporum resurrectione, ac vita æterna piè rectèque senserunt, suorum funera diligenter curauerunt. Extincto homine Iudæi tibicines conuocabant, qui cætu subtristi alios ad commiserationem, lacrymas, & preces incitarēt. Dein, corpora sedulo lauabāt, *Matth. 9.* quasi aliquando pura & sancta diuino tribunali sistenda, & inter angelos collocanda; & aliquandiu adseruabant, vt de Tabitha legitur. Postea, *Act. 9.* lintheis mundis, & pro viribus, preciosis aromatis prius condita inuoluebant, quemadmodum Iacobi, Dauidis, Lazari, Christi denique docet historia. Præterea, frequenti ac honesta parentum, amicorum, vicinorumque comitiua, oculis elata cadauera, in cœmeteria deducebant, quæ tū extra urbium mœnia extabant, vt cap. 7. Lucæ clarum est. Monumenta opulētiorum in lapides exiis & parata fuisse indicat Lazari, Arimathiensis, *Io. 11.* & Christi sepulcra. Magdalenæ exitus, & Iudæorum verba satis declarant, eos consueuisse interdum excurrere ad tumulos suorum, vt fierēt. Curauerunt protomartyrem viri timorati, cum planctu magno, ait S. Lucas. *Act. 8.*

Constat quoque veteris Ecclesiæ historiis,

Apostolos cœmeteria, id est dormitoria, human-
dis (quantum per tranquillitatem à persecutioni-
bus licebat) piorum Christianorū corporibus cō-
secrassē: in quæ non sine religiosa comitiua, sacrifi-
cio, psalmis, & precibus deferebantur, & terra
mandabantur. Apostolicam constitutionem col-
legit, & posteris cōmendavit B. Clemens, his ver-
bis: σωαθροίζετε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις, τὴν ἀνάγνω-
σιν τῶν ἱερῶν βιβλίων, ποιούμενοι καὶ ψάλλοντες ὑ-
πὲρ τῶν κεκοιμημένων μαρτύρων, καὶ πάντων τῶν
ἀπ' αἰῶνος ἀγίων, καὶ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν τῶν ἐν κυ-
ρίῳ κεκοιμημένων. Conuenite in cœmeteriis ad le-
gendum sacros libros, & canendum psalmos pro
mortuis martyribus, & sanctis omnibus qui sunt
à seculo defuncti; ac pro fratribus vestris, qui in
Domino mortui sunt. Quibus liquet cœmeteria
tū dicata fuisse sepulturis, sacrisque lectionibus,
psalmodiis, & cantionibus pro defunctis. Ad ho-
norem & gratiarum actionem siquidem marty-
res erāt: ad requiem verò & salutem postulādā,
si pœnis expiatoriis adhuc detinerentur. De obla-
tione autem corporis Christi pro fidelium anima-
bus, & psalmodiarum modulatione in efferendis ho-
rum corporibus, subiicit: Καὶ τὴν ἀντίτυπον τῆ
βασιλείου σωματος χριστοῦ δεκτὴν ἔνχαριστιαν προσ-
φέρετε ἐντε ταῖς ἐκκλησίαις ὑμῶν, καὶ ἐν τοῖς κοιμη-
τηρίοις. Καὶ ἐν ταῖς ἐξόδοις τῶν κεκοιμημένων ψάλ-
λοντες προπέμπετε αὐτὰς, εἰάν τις πῖσι ἐν κυρίῳ.
Et antitypon (id est, sacramentum) regalis corpo-
ris Christi, & acceptabilem Eucharistiam offerte
in Ecclesiis vestris, & in cœmeteriis. Atque in exi-
tibus defunctorum psallentes ipsos deducite, si

Lib. 6. Const.
ca. 29. in tra-
lat. Turriana:
& 30. in O-
stunensi.

fuerint fideles in Domino. Hæc est doctrina & traditio verè Apostolica, per omnes orientis, meridiei & occidentis Ecclesias ab illorum temporibus ad nos vsque fideliter conseruata. Accedit alterius discipuli Apostolorum exploratum certumque testimonium, Dionysij nimirum Areopagitæ, eisdem sepeliendi ritus cõfirmantis. Coactò sancto cœtu, ait, venerandus Antistes (siquidè sacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormiuit) ante sanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autè honestissimis Monachis, aut sanctæ plebi insertus erat, ad venerandum sacrarium ipsum ante sacerdotum reclinat ingressum, deinde perficit sacrum solempne precationis, & gratiarum actionis Pontifex. Deinceps vero ministri diuinis inserta eloquiis, verissima de nostra resurrectione promissa recitantes, consentanea tantumdemque valentia canunt psalmorum Cantica, &c. Postea accedens venerabilis præsul precem super eo sacratissimam peragit, & defunctum salutatur, & post illum qui astant omnes: & honesto in loco ponunt corpus, cum æqualibus aliis corporibus sanctis. Hactenus magnus Dionysius, Pauli Apost. auditor, & Timothei condiscipulus. Sacro itaque templi aut cœmeterij loco Christianos sepeliri, & ad id cum psalmorum, orationum, gratiarum, & Canticorum quæ de resurrectione sunt, melo, ab eorum qui sacris præsunt choro efferri, ab Apostolis traditum est.

Sed de precibus & sacrificiis pro requie defunctorum paulò post aptior occurret dicendi locus, nunc tantum de sepeliendi ritibus

Euāgelicis & Christianis aduersus hereticos Caluiniānos dissero : qui suorū putida cadauera perinde ac si brutorum essent , nullāmq̃ spē resurrectionis haberent , aut noctu in suis hortis : aut si interdū , in aliquam vilissimam scrobem , vel sterquillinium , siue vllis sacris abiiciunt & obruunt : quos iam euicimus esse doctrinæ Apostolicæ hac in re contemptores & hostes. Magdeburgensium quoque Centuriatorum magnum ac impudens mendacium refellimus , qui non erubuerunt scribere , *neque præceptum , neque exemplum vllum , de cantionibus vel orationibus pro mortuorum requie & salute , in probatis primi & secundi Ecclesiæ seculi authoribus inueniri : sed neque consuetudinem aliam agendi cum vita defunctis , quā sepeliendi iniecta terra .* Quod quā impudens quā falsum , & impium sit , duo superior citati testes ostendunt . Quibus meritò addi possunt ea , quæ Nicephorus , Glycas , Cretēsis , Damascenus , Euthymius , Metaphrastes , Iuuenalis Hierosol . Melito Sardensis monumentis tradiderunt de sacris B. Deiparæ exequiis . Nimirum quòd Apostoli diuinitus illic adfuerūt , & corpus illud quod authorē vitæ & salutis peperit , magna reuerētia subiectis humeris in Getsemane asportarunt , cum incredibili cereorum ardentium , florū , psalmorumque pompa & melodia . Tertullianus etiam quem virum Apostolicorū temporum appellat Hieronymus , disertè adfirmat Christianis cōsuetū fuisse mortuos suos ad sepulturā religiosè cōponere , tum Sabæorū vnguentis , tum maxime presbyterorū orationibus . Eusebius quoque prudens , seuerus , & grauis explicator rerum , quæ

Cent. 1. lib. 2.
pag. 504.
& Cent. 2.
pag. 121. 122.

Apolog. cap.
42. et lib. de
anima.

tem
post
pro
lum
ibid
lò p
Ron
Paul
ris c
ris e
sus C
lipp
tu p
iuda
ptor
men
Eecl
pij v
igne
fuer
se sa
Verū
reda
poti
nerit
deco
xand
pist.
bio t
in m
mar
dio i

temporibus illis contigerunt, refert Iacobum Apost. à Iudæis de templi fastigiis præcipitatum, prope idem honesto tumulo collocatum, cui columella eiusdē nomini inscripta addita fuit, quæ ibidem ad sua vsque tēpora permanserit. Et paulò post, meminit inscriptionū quæ in cæmeteriis Romæ erant super SS. Apostolorum Petri & Pauli monumētis. Caij etiam vetustissimi authoris citat testimonium, qui de trophæis & præclaris eorundem Apostolorum monumētis aduersus Cataphrygas gloriatur. Sepulcri quoque Philippi diaconi, & quatuor filiarum eius, quæ spiritu prophetico floruerant, vt celebri & sancti cuiusdam operis, Gaium quendam antiquum scriptorem in suis contra Proclum disputationibus, mentionem fecisse refert. Citat etiam Epistolam Ecclesiæ Smyrnensis ad Ponti Ecclesias, in qua pij viri qui Apostolicum virum Polycarpum ad ignem pro Christi nomine damnatum, comitati fuerant, contestantur, se ingēti desiderio cupiuisse sancti martyris corpus ad sepeliendum rapere. Verùm furore gentium & Iudæorum in cineres redactum fuit. Sed nos, inquiunt, postea ossa eius potiora lapillis preciosis, auróque puriora, ex cineribus selecta, eo loco reposuimus, qui illi erat decorus & consentaneus. Sed & Dionysius Alexandrinus Eusebio Cæsariensi longè superior, Epist. ad Domitium & Didymum, cuidam Eusebio tum diacono, sed postea Laodiceæ Episcopo in magna gloria & laude ponit, quòd non solum martyribus qui carceribus tenebātur, summo studio inseruierit; sed etiam quod lintea, quibus illo-

Lib. 2. hist. cap. 22. & 24.

Lib. 3. hist. cap. 25.

Lib. 4. ca. 14.

Euseb. lib. 7. hist. cap. 10.

rum iam vita defunctorum corpora ad sepulturam inuoluerentur, neglecto vitæ periculo conficienda, præparanda curauerit. Idemque rursus Dionysius Epist. ad Hieracem Aegypti Episcopum, aliquot sepeliendorum ritus his verbis comprehendit; Sanctorum corpora (pij viri) non sunt grauati manibus erectis supinisque excipere, gremio suo reponere, occludere oculos, ora obturare, gestare humeris cadauera, decenter ornare, illis adhærescere, amicè complecti, lauare accuratè, & linteo funcbri inuoluere. Asterij senatoris Romani egyptium facinus celebrat Eusebius, quo S. Marini fortissimi militis martyrio præstò adfuerit, & eius corpus simul atque è vita migravit, pretiosa & splendida veste obtectum sustulit, atque humeris impositum, denique magnifico & sumptuoso linteo inuolutum decenti sepulcro condiderit. Sed quo in loco? In religiosis cæmeteriis proculdubio, quæ Christianis restitui iusserat imperator Galienus, vt idem laudata Principis epistola, recitat Eusebius. Quinetiam Origenes, primus post Apostolos (iudicio B. Hieronymi) Ecclesiarum magister, docet humana corpora veluti animæ rationalis domicilia & organa, sepulcro honorificè demandanda. Alibi quoque meminit preciosi vestitus, quo defunctorum ornabantur membra, cum terræ condebantur: quem si quis pro consuetudine amico mortuo mitteret, prius conscindebat, ne eo à flagitiosis surrepto, funus irreuerèter abiceretur. Simulq; publici recordatur luctus, qui septè diebus & septè noctibus super mortuos fiebat. Atq; hæc pauca ex innumeris exëplis & testi-

*Euseb. lib. 7.
hist. cap. 17.*

*Euseb. lib. 7.
hist. cap. 14.*

Lib. 7. cap. 12.

*Origen. lib. 5.
& 8. cont.
Celsum: &
lib. 1. & 3.
in Iob.*

mon
runc
prob
stian
hare

Qu
fiastic
ad El
rede
mo, c
res, c
ritu s
bis: P
aut p
do vi
illis i
mis a
de is
niã s
impu
Quo
se ip
occa
dextr
nò ap
insep
prop
hum
S
crite
das,

monii, quæ ex duobus primis Ecclesiæ, marty-
rùmque seculis colligi possunt, sufficiant ad com-
probationem sanctorum rituum sepulturæ Chri-
stianorum; simulque Centuriatorum, & aliorum
hæreticorum redargutionem.

Quot autem, qualisve iuris diuini, atque Eccle-
siastici authoritate sacra sepultura sint arcendi, vt
ad Elimelechum (qui profanam tantum accepit)
redeamus, iam ordo postulat vt disseramus. Pri-
mo, omnes eos qui propriæ necis sibi sunt autho-
res, quomodo cumque id contingat, Christiano
ritu sepeliri prohibet Conciliû Bracarêse, his ver-
bis: Placuit aut qui per ferrum, aut per venenum,
aut per præcipitiû, aut suspèdiû, aut quolibet mo-
do violentam sibi ipsis inferunt mortẽ, nulla pro
illis in oblatione cõmemoratio fiat, neq; cû psal-
mis ad sepulturã eorû cadauera deducãtur. Quod
de iis interpretandû est, qui sui cõpotes sunt: quõ-
niã si per furorẽ & amentiam id contingeret, non
imputaretur, vt abundè docetur 15. quæst. 1. Can.

Canon 34.
23 quæst. 5.
Can. placuit.

Quod autẽ. Hebræi (Iosepho authore) eos qui in
se ipsos eo modo crudeles fuissent, vsque ad solis
occasum insepultos abiiciebãt: Gentes autẽ etiam
dexteris illis abscondebant. Menelaus & Agame-
nõ apud Sophoclẽ enixissimè contendunt Aiacẽ
insepultum auius & feris relinquẽdum, quod se
proprio pugione cõfodisset. Adeo mirificè leges,
humanæ cum diuinis in his consentiunt.

Lib. 3. de bell.
cap. 14.

In Aiace Fla-
gellif.

Secundo, publicè facinorosos, veluti fures, sa-
crilegos, pyratas, prædones, incendiarios, homici-
das, arceat sepultra idem Concilium, subiiciens:

Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus moriuntur. Hoc tantummodo de impœnitentibus accipiendum esse vult Gratianus, dum adiicit: Impœnitentes subaudiatur. Nam conciliū Vormatiense, cap. 80. permittit suspensos in patibulis pro suis sceleribus, modò de omnibus peccatis suis puram confessionem & pœnitentiã egerint, sepulturæ mandari. Cui leges humanæ adiciunt, dummodo Principis, aut Magistratus accedat autoritas. ff. de cadaue. l. 2. Volunt enim hac publica ignominia expositi cadaueris, alios deterrere & reuocare à similibus facinoribus.

33. quæst. 2.
Can. quæstio
4. ff.

Lib. 5. Decretal. tit. de hæret. cap. 2.

Tertiò, hæreticos, horumque fautores, propugnatores, & receptatores sepeliendos vetat hoc decretum Ecclesiæ: Quicumque hæreticos, credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorū sciẽter præsumperint Ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsq; ad satisfactionẽ idoneã excõmunicationis sententiæ se nouerint subiacere. Nec absolutionis beneficiũ mereãtur, nisi propriis manibus publicè extument, & proiciant huiusmodi corpora dånatorũ. Et locus ille perpetua careat sepultura. Nõ desunt scripturæ testimonia, nec historiarũ exẽpla, quib⁹ corroboretur hoc decretũ. Sub lege nãque hæreticorum typum gesserunt leprosi, qui extra castra eiiciebantur: Nadab & Abiu, quorum cadauera diuina vltione exanimata, & ipsa quoque castris eiecta: Dathan, Core, Abiron cum asseclis, quos terra viuẽs deglutiuit, & ad inferos rapuit. Insepulti quoque manebant falsi prophetæ populum à patrum suorum

Leuit. 13.
Leuit. 10.
Num. 16.

sacris abducentes, & nouis, falsisque religionibus
 initiantes. Horum quadringentos & quinquaginta
 Elias trucidauit in torrente Kison. Id est,
 extra terram promissionis, ne videlicet eorum
 sanguinibus & cadaueribus ipsa contaminaretur.
 Et piissimus regum Iosias aliorum pseudoprophetarum
 ossa ex tumulis extrahi, & in fauillas conuerti,
 atque dispergi iussit in auras. Sub euangelio,
 iussit filius Dei eum habendum esse pro ethnico
 & publicano, qui ecclesiam non audierit. Paulus
 iubet hæreticum hominem deuitare, subtrahendum
 se ab eo qui non ambulat secundum traditiones
 apostolicas; nullam partem esse infidelium cum
 fidelibus, tenebrarum cum luce, filiorum Be-
 lial cum seruis & membris Christi. Ioannes illos
 recipere in domum vetat, aut etiam Aue dicendo,
 salutare. Petrus Simonem magum omnium hæreticorum
 parentem, unam cum pecunia sua, iubet ire in
 perditionem. Quomodo igitur sacræ sepul-
 turæ locum illis impostoribus, pestilentissimis
 hominibus, grauissimisque lupis, inter oues
 Christi concessissent? Simonis cadauer in Romano
 foro aliquandiu computruit: Cerinthi in balneo
 oppressum, lacerumque iacuit: Montani, ac Priscillæ
 & Maximillæ de infælici arbore suspenderunt:
 Theodoti ex æere (cum cælum petere tentaret)
 graui lapsu confractum est. Sabellius turpiter
 occubuit: Manes in Perside excoriatus, lupis
 & coruis præda fuit. Arius latrinas, Nestorius
 terræ horrendos hiatus pro sepulcro habuerunt,
 &c.

Quartò, sacra sepultura interdicitur Iudæis,

*De cons. dist.
1. Can. Eccle-
siam.*

ethnicis, & vniuersis infidelibus: quoniam absurdum visum est mortuos illos sacrorum ecclesiam participes esse, qui ab eius communione vixerunt extorres. Canonis verba sunt: Ecclesiam in qua paganus sepultus est, non liceat cōsecrare, neque Missas in ea celebrare: sed iactare foras, & mundare oportet. Et continuò post: Ecclesiam in qua mortuorum cadauera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet, sed si apta videtur ad consecrandū, inde euulsis corporibus, reā dificitur.

*Concil. Lat.
cap. 25. lib. 5.
Decretal. 11-
tul. 19. cap. 3.*

Quintò, acerbissimi sceleratores, nisi ante supremum diem pœnitentia ducti, malè parata restituerint. Concilium Lateranense sub Alexādro 3. de his ita definit: Constituimus vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianā, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam: sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ: reddere cōpellatur, & donec ad arbitriū Episcopi sui satisfaciat, ab officij sui maneat executione suspensus. De his rursus præclara & eximia decreuit Concilium Parisiense, sub Ludouico & Lothario. Imp. lib. 1. cap. 53: item Clemens quintus in Concil. Vientiensi, lib. 3. Clement. cap. 1. Hoc autem de vsurariis manifestis duntaxat intelligendum inuenit ibidem Clemens pontifex: sicut & Gregorius decimus in Concil. Lugd. vt refertur in sexto Decretal. lib. 5. titulo de Vsuris. Qui verò manifesti dicantur, ibi reperies. Rursusque, dum viuentes nullam, vel minus sufficientem fecerunt de restituendo cautionem,

Sextò, nominatim interdicti; itémque publicè excommunicati, ab homine vel à iure, idque maiori (quam vocant) excommunicatione, ecclesiastica sepultura prohibentur. Si quidem Clemens quintus in Concil. Vien. hanc edidit constitutionem. Eos qui propriæ temeritatis audacia, defunctorũ corpora in cœmeteriis vel excõmunicatos publicè, aut nominatim interdictos sciẽter sepelire præsumunt, decernimus ipso facto excommunicationis sententiæ subiacere. Quæ nõ solum tales sepelire vetat, sed & sepeliẽtes sacris interdicit, & Christiana communione submouet.

Lib. 3. Clement titul. de Sepult.

Septimò, prædones, raptores, & sacrilegi, qui ante diem supremum nec pœnitentiam, nec satisfactionem peregerint sepeliri prohibentur. Eugenij tertij hac de re decretum refert Gregorius nonus lib. 5. Decretal. titulo 17. qui est de raptoribus incendiariis, & violatoribus ecclesiarum.

Octauò, idem Gregorius lib. 5. Decretal. titulo 26. qui est de maledicis, Ecclesiæ ingressum, & post obitum ecclesiasticam sepulturam interdicit iis, qui contra Deum, vel aliquem Sanctorum, & maximè beatam Virginem, linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit, si pœnitentiam eodem loco præscriptam recipere ac peragere renuerit. Id verò æquissimum indicabit quisquis attenderit diligenti animo quàm seuerè, iustèque vniuersam blasphemiam prohibeant sacræ literæ. Quin imò, etiam humana iura supremo supplicio adiudicant eos, qui Principem, Regem, Imperatorem, aut etiam eorum statuas contumeliis affecerint. Theodosij magni

22. quest. 2. c. Si quis per capillum.

6. Quest. 1. c. Quæro, & c. Si quis.

C. titul. ad legem Iuliam maiest.

crudelis in Thessalonicenses animaduersione, propter deiectam imperatricis statuum nota est.

Num, iis qui in manifesto, grauique peccato mortali decedunt, in sacris locis sepeliri, plus obesse quàm prodesse, ecclesiæ canones decernunt: 23. quæst. 2. canone Quibus. Eos enim (ait canon) sacra loca non liberant, sed de culpa temeritatis accusant. Ibidem quoque, can. Cum graui, & sunt verba Gregorij magni. Nam quos graui peccata deprimunt, ad maiorem cumulum damnationis, potius quàm ad solutionem eorum corpora in ecclesiis ponuntur.

Decimò, Monachi cuiuscunque ordinis aut instituti, qui sine Abbatis aut alterius superioris sui licentia, in extremis constituti cum peculio fuerint inuenti. Decreuit namque Concilium Lateranense: Qui peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta administratione permissum, à communione remoueatur altaris: & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturam. Quod etiam de vniuersis religiosis præcipimus obseruari. Petrus in Actis Ananiam & Saphiram partem venditi agri, contra vœrum seruantes, terribili ac subitanea, morte multauit. Refert Hieronymus apud monachum vita defunctum in Nitria Aegypti, inuentos esse centum solidos, quos lina texendo acquisierat; cum autem SS. Macarij, Pambonis, & Isidori sententia in sterquiliniû humatum cum pecunia, dicèdo: Pecunia tua tscû sit in perditione.

Vndecimò, Gregorius quintus, Alexander

Lib. 4. dial.
cap. 40.

Lib. 3. Decretal. tit. 31. de statumonach.

Act. 5.
Epist. ad Eusto. de custodia virg.

Act. 8.

tertius, Innocentius, Eugenius, & Concilium Lateranense eos Christiano more sepeliendos prohibuerunt, qui in hastiludiis & torneamentis (quæ vocant) occubuerint. Hi namque ludus eum ad ostentationem virium, & vanam gloriam cum vitæ & animarum periculo fiât, meritò prohibentur, Lib. 5. decretal. titulo 13. cap. 1. & 2. & ff. ad legem Aquil.

Duodecimò, Innocentius tertius in concilio Lateranensi, anno do. 1215. cap. 21. sanciuit eos omnes & viuentes ab ecclesiæ ingressu arceri, & morientes Christiana carere sepultura, qui semel saltem in anno, peccata confessi non fuerint proprio sacerdoti, nec ad minus in Paschate, Eucharistiæ sacramentum susceperint. Hoc autem decretum suis calculis probauerunt Patriarchæ Constantinop. & Hierosolym. qui vnâ cum 70. Archiep. & 400. Episcop. huic concilio adfuerunt. Sed de sepulturis, & Elimelecho iam satis: de liberis eius, quos inter Moabitas, orphanos reliquit, dicendum.

4. *Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum vna vocabatur Orpha, alteraque Ruth: manseruntque ibi decem annis.*

Hebraei: Et tulerunt, ceu assumpserunt sibi: Chaldæus paraphrastes addit: Transgressi autem decretum diuini oraculi, sibi duxerunt extraneas uxores Moabitidas, quarum vnus nomen erat Ourpa, alterius verò Rutha, quæ filia fuit Eglonis regis Moabitarum: ibique manserunt plus

minus decem annos. Ex Hebræis quoque non desunt, qui Orpham etiam ipsius Eglonis filiam, & Ruthæ germanam putent: quod nec improbant quidam Latinorum. Author fasciculi Mirhæ, ex suis Rabbinis in Genesin, etiam contendit ipsam Noëmin nobilem Ammonitidem fuisse: quorum fides apud illos sit. Difficile siquidem creditu, Regem ethnicum Hebræis, pauperibus & exulibus, filias in vxores dedisse: nisi forsan diuinares, illas post necem patris, regno in aliâ fortè familiam translato, in tantam paupertatem, & miseram conditionem redactas fuisse, vt etiam exulibus elocarentur. Miserrima profectò & omnium abiectissima est nobilium conditio, quando ex summis honoribus & diuitiis, in altam pauperiem deiiciuntur. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit? Sisygambis Darij mater, & Zenobia Palmyreorum regina, ex summa gloria in miseram seruitutem abactæ sunt. Et sanctissima Deipara tot Regum, patriarcharum, & prophetarum filia, fabro nupsit. Verùm, pro Rabbino- rum, aut Paraphrastis sententia cum nemine pertinaciter contenderim: noui etenim illos patres circumcisos sæpenumero ineptos & deliros. Solent etiam pro innata genti superbia, generis sui antiquitatem, nobilitatem ac claritatem super cœlũ extollere, de hisque superbire. Hinc ista popularis iactationis, etiam corã mundi iudice, voces: Semen Abrahamæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Vnum patrem habemus Deum. Quibus aptissimè dictũ est: Si filij Abrahamæ estis, opera Abrahamæ facite. Nã virtute decet, non sanguine niti,

No
tas
ste
Isti
iact
nus
cto
Ni
Sec
Ic
nig
& a
lius
fert
scip
pra
exp
hoc
abe
om
rap
mit
ami
liis
rit t
per
eis f
cũ e
filiã
xor
quã
tuos
pop

Non census, nec clarum nomen auorū, sed probitas magnos, ingeniumque facit. Parum prodest stemma, pictique vultus maiorū, si malē viuunt. Istiusmodi gloriosos & intolerabiles sui generis iactatores, his verbis retundit Boethius: Quid genus & proauos strepitis? Si primordia vestra, Auctoritoremque Deum spectes, nullus degener extat, Ni vitiis peiora fouens, proprium deserat ortum. Sed his valere iussis, alia expendamus.

Iosephus putat Maalonem & Chelionē his alienigenis nupsisse, adhuc viuente, imo consentiente, & autore patre suo Elimelech: alij post obitū illius factū existimāt. Quicquid sit (parū equidē refert) pater legi Mosaiçę parū addictus, filios indisciplinatos, & diuinorū mandatorū audacissimos præuicarios & contemptores reliquit. Nam exploratū & certum est illos grauius deliquisse in hoc matrimonio cōtrahendo: eosque toto cælo aberrare, qui aliquot friuolis ac ineptis ratiūculis omni culpa illos liberare conātur. Etenim (vt Paraphrastis, & aliorū Hebræorum censurā prætermittā) diuina lege strictē prohibebatur, ne aliquo amicitia, aut affinitatis cōdere cū Palestinis & aliis infidelibus Israëlitę iungerētur. Cū ita dixerit tibi eas gētes Dominus Deus tuus (ait Moses) percuties eas vsque ad interneciōnē: nō inibis cū eis cōdus, nec misereberis earū. Neque sociabis cū eis coniugia: filiam tuā nō dabis filio eius, nec filiā illius accipies filio tuo, &c. Et iterum: Nec uxorem de filiabus eorū accipies filiis tuis: ne postquā ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciāt filios tuos post Deos suos. Iosue rursus in publicis toti? populi comitiis, quę paulō ante obitū suū habuit

Lib. 3. de com-
sol.

Lib. 1. An-
tiq. cap. 14.

Deut. 7.

Exod. 34.

Josue. 23.

easdem cautiones repetens, & confirmans, dixit: Si volueritis cum his gentibus miscere connubia, atque amicitias copulare, erunt vobis in foueam, ac laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & fudes in oculis vestris, donec vos auferat Dominus, atque disperdat de terra hac optima, quàm tradidit vobis. Hæc sunt iuris diuini testimonia, quibus omnem pacem, omnem cognationem, omnem arctiorem necessitudinem cum illis barbaris, idololâtris, & à vera religione alienis habere vetabantur. Quod non solum de septem illis nominatim proscriptis Gentibus, sed de omnibus in vniuersum infidelibus cautum fuisse, adiuncta ratio probat. Ne (inquit) seducant cor tuum, & fornicari faciant cum diis suis: quod periculum imminet omnibus iis, qui ethnicis iungebantur.

Deut. 23.

De Moabitibus, singularis quoque est hæc prohibitio: Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem nõ intrabunt ecclesiam Domini in æternum. Id est, filias vestras nunquã eis elocabitis. Ciuitate & patria vestra nunquam eos donabitis, sic vt veri Israëlita censeantur: sed potius sortem spuriorum subibunt, quando & ipsi ex stupro filiarum Lot nati sint. Causa verò duplex additur. Quia noluerunt vobis occurrere cù pane & aqua, quando egressi estis ex Aegypto: & quia conduxerunt contra te Balaam, vt malediceret tibi. Subiicitur: Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum. Id est, nullo vnquam fœdere publico studebis eorum tranquillitati, aut vtilitati.

Tertiam

Tertiam
tuum
vxore
raëliti
Eldras
lum eo
& Mo
dem c
bus ex
si legi
pernic
animu
ridæ &
infæli
Iudæi
Ad
Maha
vero
sine li
nas pu
chol,
riles t
uam f
rò ac
sterili
ter vo
cut ne
mo, c
Mo
ra alie
trimo
enim

Tertiam rationem addit Theodoretus: In perpetuum vetat cōmunicare cum Moabitibus, eò quòd vxorēs, & filias suas adornantes, prostituerunt Israëlitibus, vt eos ad sacrificandum idolis allicerent. Esdras & Nehemias post captiuitatem, non solum eos coarguerunt, qui vxores Ammonitidas & Moabitidas sibi assumpserant, verū etiam eadem cum liberis suis penitus repudiare, & domibus expellere compulerunt: quòd non fecissent si legitimo connubio copulati fuissent. Inter perniciosas & sceleratas vxores, quæ Salomonis animum ad impietatem inclinauerunt, Ammonitidæ & Moabitidæ numerantur: quo exemplo, & infelici euentu clarum est, perniciosissima fuisse Iudæis huiusmodi matrimonia.

Ad hæc, cū de vxoribus natura fœcundis Mahalon & Chelion nullos liberos susceperint, vero simile est in vltionem id contigisse: quoniã sine liberis decedere inter maledictiones & pœnas præuaricationis diuinæ legis recensetur. Michol, & vxores Abimelech propter peccata steriles sunt. Et propheta imprecatur impiis, vuluam sine liberis, & vbeta arentia. Fœcunditas vero ac liberorum copia inter benedictiones. Nec sterilis (inquit Dominus) nec infœcunda erit inter vos. Vxor tua sicut vitis abundans, Filij tui sicut nouellæ oliuarum, Ecce sic benedicetur homo, qui timet dominum.

Mors denique immatura, qua exules, & in terra aliena defuncti sunt, satis ostendit illorum matrimonium Deo inuisum & ingratum fuisse. Illa enim inter supplicia peccatis debita numeratur.

*Quæst. 16. in**Dent.**Num. 25.**1. Esdræ 9. &**10.**Nehem. 13.**3. Reg. 11.**2. Reg. 6.**Gen. 20.**Osæ. 9.**Exod. 23.**Dent. 7.**Pf. 127.*

Dent. 28.

Proverb. 11.

☞ 13.

Percutiet te Dominus egestate (ait Moyses) febrī, fugore, ardore, æstu, aëre corrupto, rubigine, ac persequetur donec pereas. Et Salomon. Impius morietur, quia non habuit disciplinam, & in multitudine stultitiæ suæ decipietur. Et rursus: Lucerna impiorum extinguetur. Aetas autem diuturna, & filios filiorum suorum videre cum pace Israëlīs, merces pietatis. Exod. 20. Ps 90. 10. 2. 127. His rationibus fretus Paraphrastes Chaldæus, nihil dubitat scribere: Propterea quod verbi Dei decretum transgressi sunt, & iuncti sunt cognatione barbaris populis, immatura morte obierunt Mahalon & Chelion in terra profana. Hæc nequaquam infirma sunt argumenta (vt quidam huius matrimonij approbator autumat): sed adeo certa & firma, vt quisquis ea accuratè expendit, non dubitabit mecum illud coarguere & damnare.

Nimis frigidum ac ineptum est hos velle excusare, quòd vxores suas ad veri Dei cultum adducere in animis habuerint: quoniam id omnino incertum est. Imò (cum bona venia dixerim) falsum & commentitium, quando Orpha post tot annos, ad patrios suos lares & deos concesserit. Rutha quoque tum primùm profelyta facta sit, cum in Beth-lehem vnà cum focru proficisceretur: vt paulò post apparebit. Neque omni culpa liberari possunt exemplis Salomonis, Samsonis, Boozī, Dauidis, qui sub lege, vel Moysis aut Iosephi, qui ante datam legem cum ethnicis mulieribus matrimonio iuncti sunt: quo-

niam
reuel
collig
num
tius
sanct
ciper
tur)
stitue

Ex
liber
cuos
tene
fieri p
ète in
patru
bulis
man
ciléq
sumu
que
reola
prac
tram
duce
ather
gene
Mos
roso
nefar
Man
& fil

niam prius profelytas illas effecerant; & quadam reuelatione mysterij ecclesiæ ex gentibus olim colligendæ, id præstiterunt, veluti post Iustinum martyrem, copiosè disserit Augustinus. Satius ergo his Beth-lehemitis fuisset, vel terram sanctam repetere, & ex contribulibus vxores accipere: vel (si tanto istarum desiderio tenebantur) eas prius in Dei veri notione, cultuque instituere, postea ducere.

Ex his porrò obseruandum, quantum malum liberis sit parentes habere diuino timore vacuos, religionis & pietatis negligentes, cū his à teneris consuescere, & ab huiusmodi educari. Vix fieri potest, vt boni & pij euadant, qui cum lacte impietatem & Dei contemptum sugunt, & patrum matrūque prauis exemplis ab incunabulis inficiuntur: quoniam alta mente reposita manent, quæ à pueritia didicimus, & rarè difficilèque abstrahimur ab his, cum quibus nutriti sumus. Quemadmodum mollis cera quacunque volueris formam recipiet, & veluti aqua in areola (scribit Hieronymus) digitum sequitur præcedentem: ita ætas mollis & tenera in vtramque partem flexibilis est, & quocunque duxeris trahitur. Filij Caini gygantes, patris sui atheistmum, & nefandissima scelera in totius generis humani pernitiem imitati sunt; sicuti post Moysen annotarunt Iosephus, & Targumi Hierosolymitani autores. Cham magus, impudens, nefarius, prolem dedit vitiosiore. Damnantur Manasses, & quidam alij Hebræi, quòd filios & filias suas consecrabant Moloch, idolis, & dæ-

*Dialog.
Lib. cont.
Fauft.*

*Epist. ad
Gaudentiū,
de Instit. Pa-
catulæ.*

*Lib. 1. An-
tiq. ca. 4. & 5.
In Gen.
Berof. lib. 3.
& 5.
4. Reg. 21.
Ierem. 32.*

Jerem. 7.

monii. Conqueritur Deus per Ieremiam: Filij colligunt ligna, patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli: id est, quòd liberos suos ad idolatriam, falsosque cultus prouocarent. Iudæos vocat Ioannes genimen viperarum, quòd infidelitas, hypocriseos, & crudelitatis venena à parentibus accepta seruarent. Et Christus grauissimam maledictionem fulminat in illos, qui aliquem ex paruulis scandalizauerint, eos ceu verbo, ceu exemplo ad peccandum incitauerint, &c.

*Mat. 3.**Luc. 3.**Mat. 18.**Digressio de matrimoniis fidelium cum infidelibus.*

EX horum insuper Iudæorum, & quorundam aliorum fidelium cū infidelibus infælici ac reprobato matrimonio, obseruandū est etiam christianos Theologos ab apostolicis temporibus, ad hanc vsque diē, istiusmodi connubia iure optimo damnasse ac reprobasse. Adeo omnem infidelitatem, omnemque Iudaicā cæcitatem, omnem falsam & impiā religionē sunt execrati, vt inter eos qui sunt disparis omnino cultus, quales sunt Christiani, Iudæi, Turcæ, Ethnici, negarint verū ac legitimū iniri matrimoniū. Quod si fieri cōtigerit, tanquam adulterinū dirimēdum esse: atque istud hoc loco confirmabimus, contra Theodori Beze vesanas inficiationes & irrisiones. Qui vt Matrimonium de numero septem sacramentorū ecclesiæ catholicæ expūgeret, & Christianismum cum Paganismo, Iudaismo, ac etiā Atheismo confunderet, non erubuit scribere, illud ipsum esse adeo ratū & firmum inter Christianā & Iudæam, Tur-

*Lit. de repul.
& diuortio.*

cam, E
cum v
catho
uersa v
produ
Deo o
bentu
omne
fuerūt
ter in
dētissi
dē dāt
verò S
ci cau
annos
mirun
lā fat
bat fo
vir tal
docet
Quid
adfer
apost
esse p
nis nu
stea b
qua f
mem
nega
mutu
ciunt
sed le

cam, Ethnicum, Cannibalem, Atheum, &c. atque cum viro baptizato & pio. Militat in primis pro catholico dogmate, aduersus Bezae vesaniam, vniuersa veteris testamēti testimonia paulò superius producta, quibus, non ab homine vllò, sed à Deo omnium æquissimo iudice, districtè prohibentur tanquã nefariæ, impiæ, & consceleratæ, omnes eiusmodi copulationes: ideòque disũctæ fuerũt, tametsi proles inde suscepta esset. Et ne putet in nouo testamēto probatas, Theologos euidētissimis rationibus, & firmissimis scripturis easdē dānantes & omnino reprobantes attendat. Ne verò Scholasticos, aut neotericos sibi frustra obici causificetur, ab vno qui ante millē & ducentos annos in Ecclesia floruit, exordior, Augustino nimirum, quē fidelem totius antiquitatis testem palā fatetur Caluinus, Beza in hærēsi pater. Ne nubat scēmina (ait ille) non suæ religionis viro, vel vir talē ducat vxorē. Id enim, vt dicis, iubet Deus, docet Apostolus, vtrunque præcipit testamētũ. Quid his Augustini verbis euidentius, aut certius adferri posset? Dominicũ præceptum, doctrinam apostolicã, ac vtriusque testamenti constitutionē esse profiteretur, inter eos qui disparis sunt religionis nulla nuptiarũ scēdera inire. Nec multò postea beatissimi martyris Cypriani sententiã laudat qua fidelis cū infideli matrimoniu, prostitutionē membrorũ Christi cum gentilibus appellat. Non negat pius pater, contractum quendam esse, quo mutuum corporũ potestati copiamque sibi faciunt, (hoc enim nemo Theologorũ inficiatur): sed legitimũ, verum ac sacramētũ esse, cuius vin-

Lib. i. de adulterinis coniug. cap. 21. Causa 28. q. 1. c. Sic enim.

Cap. 25.

culum nulla vnquã ratione dissoluatur, pernegat. Nouerat enim sacramentorũ omnium primũ esse Baptismum, ideoque partem contrahentium infidelẽ, alterius sacramenti participatione prorsus indignam. Sciebat totius antiquitatis diligentissimus inuestigator, concil. Chalcedonense, & Carthaginense permisisse quidẽ fidelem cum infideli nuptias inire: sed ea lege, vt infidelis palam polliceretur atque iuraret, se Christi baptismũ legẽque suscepturũ. Quod cum nesciuit Beza, aliquot Augustini testimoniis ad suã hæresim stabilendã turpiter abusus est. Augustino succedat Ambrosius, qui (prout citatur à Lombardo) incunctanter pronunciat: Non est putandũ matrimonium, quod extra decretũ Dei factum est: sed cognoscitur emendandum, vt quãdo fidelis infideli copulatur. Idem iterũ: Caue Christiane, Gentilem, vel Iudẽ, vel alienigenã, hoc est hæreticã, & omnem alienã à fide tua, vxorem accersas tibi. Si idola colat, si Christũ neget, quomodo potest diligere pudicitiam, quæ prima coniugij gratia est? Primum, in coniugio religio quæritur. Ideo Abraham, proximã quæsiuit dare filio suo: & tu proximã quære. Nõ licet tibi accipere alienigenam. His non solum verbis, sed & rationibus, & scripturæ exemplis, probat nuptias fidelis cũ infideli penitus illicitas: quod etiam confirmat Epistola 70. Cyprianus martyr nuptias fidelium cum infidelibus prostitutiones membrorum Christi gentibus appellat: ob idque nihil dubitat indignationem Dei adeo commoueri, vt intollerabili persecutione ecclesiam suam sinat flagellari: quod Augusti-

cap. 14.

Lib. 4. dist.
39.Comment. in
7. cap. prioris
ad Corint.Lib. 1. de A-
brab. cap. 9.
Gen. 24.Serm. 5. de
lapsis.

nus
dat,
mor
biur
dire
certi
esse
con
& te
post
tes n
his c
tilib
duco
tio i
ci ac
ad E
aute
enin
fæui
dem
in n
baco
quo
se,
non
uen
rius
ceat
lum
por
libe

nus etiam de eodem citatum plurimum commēdat, Tom. 4. lib. de fide & op. cap. 19. Deum immortalem, quā seuerè, quā acriter, tale cōnubium Hieronymus detestatur? Præstat ipsum audire sua verba resonantē, vel ideo libentius, quod certissimis Apostoli testimoniis euincat illud ipsū esse penitus interdictum. Pleraque (ait) Apostoli contemnes iussionem, iunguntur Gentilibus, & templa Christi idolis prostituunt. Ignoscit Apostolus infidelium coniunctioni, qua habentes maritos, in Christum postea crediderunt: non his quæ cum Christianæ essent, nupserunt Gentilibus: ad quas alibi loquitur: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei cum infidei? Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei viui. Licet enim in me scuituras sciam plurimas matronarum, licet eadem impudentia qua Dominum contempserunt, in me pulicem & Christianorum minimum debachaturas, tamen dicam quod sentio: loquar quod me Apostolus docuit: non illas iustitiæ esse, sed iniquitatis: non lucis, sed tenebrarum: non Christi, sed Belial: non templa Dei uiuentis, sed fana & idola mortuorum. Vis apertius discere, quod Christianæ omnino non liceat ethnico nubere? Audi eundem Apostolum: Mulier (inquit) alligata est viro, quanto tempore vir eius viuit. Quod si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino,

Lib. 1. aduersus Ionin.

1. Cor. 6.

1. Cor. 7.

id est, Christiano. Qui secundas tertiasque nuptias cōcedit in Domino, primas cum Ethnico prohibet. Vnde & Abraham adiurat seruum suum in femore suo, hoc est in Christo, qui de eius semine erat nasciturus, vt filio suo Isaac alienigenam non adducat vxorem. Et Eldras offensam Dei huiusmodi vxorum repudiatione compescit. Et Malachias propheta: Præuaricatus est (inquit) Iudas, & abominationem fecit in Israël & in Hierusalem. Polluit enim sanctum Domini, & dilexit & habuit filiam Dei alieni. Disperdat Dominus virum qui fecerit hoc. Hucusque verba Hieronymi: quibus apparet connubia fidelium cum infidelibus esse penitus illicita & damnata, ideoque etiā dirimenda. Ostēdit enim illa prohibita esse ab Apostolo, vocat prostitutiones, matronas viris à suis alienis nubentes appellat filias iniquitatis, tenebrarum, belial, atque fanū idolorum. Eisdem Christiano viro tantummodo nubere ab Apostolo permissum ostēdit: aliis autem prohibitum. Prophetarum exemplis tales nuptias dissolutas, & grauissimis imprecationibus fuisse damnatas euincit. His omnibus superior Tertullianus ex Apostolicis traditionibus & testimoniis concludit: Fideles gentilium matrimonia subeuntes, stupri reos esse constat, & arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex literis Apostoli dicentis, cum eiusmodi nec cibum sumendum.

His veterū Thelogorum adsertionibus, iā subiicienda sunt amplissima & ornatissima totius Ecclesie decreta: quibus qui non obaudierit,

Gen. 24.

1. Esdra. 10.
Malach. 2.

Lib. 2. ad vxorem.

1. Cor. 5.

ethnicus nobis erit & publicanus. Concilium Elibertinum ante mille & trecentos annos de hac re ita definiuit: Propter copiam puellarum, Gentilibus minimè in matrimonium dandæ sunt virgines Christianæ: ne ætas in flore tumens, in adulterio resoluatur animæ. Huic rationi, subiecit cōcilium totius Christianismi summum supplicium, vt vel huius metu, improbos saltem coërceret. Si qui fortè sacerdotibus idolorū filias suas iunxerint, placuit nec in fine dandam eis communionem. Consentit concilium secundum Aurelianense his verbis: Placuit vt nullus Christianus Iudæam, neque Iudæus Christianam in matrimonio ducat vxorem: quia inter huiusmodi personas, illicitas esse nuptias censemus. Qui si commoniti, à consortio hoc se separare distulerint, à communionis gratia sunt sine dubio submouendi. Et cōcilium tertium habet: Christianis omnibus interdicitur, ne Iudeorum coniugiis misceantur. At nemo nescit Iudeorum religionem multò propius ad Christianam accedere, quàm Gentilium impietatem: igitur si cum Iudæis prorsus illicitum est nuptiarum societatem coniungere, multò magis cū gentibus. Atque hæc de matrimonio inter fidelem & infidelem.

De nuptiis inter fidelem & apostatam, aut hæreticum, longè difficilior est disputatio. Certissimum est quidem ex concilij Tridentini anathematismis, istiusmodi matrimonium nequaquam dissolui, si altera partium post illud contractum & cōsummatum, à Christo, vel eius Ecclesiæ fide ac vnione deficiat: sed an præcedens apostasia, vel

Cap. 15. & 17.

Cap. 19. aliàs 18.

Vide caus. 28.

q. l. can. Cane: can. Non oportet: can. Non si quis Iudæi-

ca. Cap. 13.

hæresis, omnino contrahendum impediatur, aut contractum dissoluatur, necdum mihi apertè explicatū occurrit. Græcorum conciliorum, patrumque iudicio videntur huiusmodi nuptiæ prorsus illicitæ, atque omnino dissoluendæ: quando apostatas & hæreticos eisdem cum infidelibus censuris & anathematibus subiiciunt: & pari decreto cum utrisque matrimoniis coire prohibent. Sed præstat Chalcedonensis vnus ex quatuor illis primis vniuersalibus Synodis, decretum proponere. Neque copulari debet nuptura hæretico, aut Iudæo, vel pagano: nisi fortè promittat ad orthodoxam fidem se per personæ orthodoxæ copulam transferre. Si quis hanc definitionem sanctæ Synodi transgressus fuerit, correptioni canonicæ subiacebit. Aperta sunt Concilij verba, quibus hæretici cum infidelibus pares habentur: nec cum eis licere connubia inire, nisi ad Catholicam redierint, decernitur. Canonicas autem correptiones, quibus huius decreti contemptores subiacent, non alias censet Theodorus Balsamon, quàm separationem coniugum, irritumque fieri huiusmodi matrimonium. Longè apertiora sunt adhuc sanctæ sextæ Synodi vniuersalis hæc decreta. Non licet virum orthodoxum cum muliere hæretica coniungi, neque orthodoxam cum viro hæretico copulari. Sed & si quid eiusmodi ab vilo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimare, & nefarium coniugium dissolui. Neque enim ea quæ non sunt miscenda, misceri; neque ouem cum lupo, nec peccatorum sortem cum Christi parte coniungi oportet. Confirmatur in hac Sy-

Cap. 14.

Canone 72.

nodo Concilium Laodicenum, cuius & de his tale decretum constitutum fuit: Non oportet cum omnibus hæreticis miscere connubia, vel filios vel filias dare: sed potius accipere, si tamen profiteantur Christianos se futuros, Catholicos. Atque hæc de Græcarū & orientaliū Ecclesiarū iudicio.

Can. 31.
Causa 28. q.
1. c. non oportet.

Quantū ad Latinos pertinet, iam superius Ambrosium audiimus nuptias Catholicorum cum hæreticis, æquè ac cum Iudæis vel gētilibus auersantem & damnantem. Concilij quoque Elibertini circa tempora S. Siluestri Papæ celebrati, hoc decretum est: Hæreticis qui errāt ab Ecclesia Catholica, nec ipsis Catholicas dandas puellas; sed neque Iudæis, neque hæreticis dari placuit, eoque quod nulla possit esse societas fidelis cum infideli. Si contra interdictum fecerint parentes, abstinere per quinquennium placet. En hæreticos æquæ cum Iudæis censura percussos & reiectos, à patribus illis antiquissimis. Qui concilio Agatenſi adfuerunt Episcopi, iisdem omnino verbis cum patribus Laodicenis, prohibuerunt cum omnibus hæreticis misceri connubia. His si addas cautiones, quibus nos sacræ literæ iubent hæreticos deuitare, cum eis nec cibum sumere, nec in domum recipere, nec aue dicere: sed potius pro ethnicis habere: satis cuique clarum & certū erit, aut connubiorum fœdera cum illis omnino prohiberi; aut certè nō sine præſeti salutis discrimine, diuina maledictione, grauissimo, maximòq; piaculo cōtrahi. Aliquot exēplis, quæ hac nostra ætate contigerūt, ostēdere promptū esset, malorum Iliada hæc imparia matrimonia perpetuò comitari, &c.

Can. 16.

Can. 67.

Discant quoque parentes, Elimelechi ac filiorū

cuius in felicitate, pias, prudentes, ac quantum fieri potest genere, ac sorte æquales & honesto, sanctoque genere ortas puellas, potius quam formosas, diuites, aut nomine solo nobiles, vxores filiis suis quærere: & filiabus æquales maritos: vicissimque liberi, magis istiusmodi coniuges ambire. De solitudine Abraham pro Isaac, iam supra diximus. Rebecca sanctissima matrona vitam sibi fore acerbam apud Isaac queritur, si Iacob delitię suę Syram, Phœnicam, aut Palaestinam ducat vxorem. Tædet (inquit) me vitæ meæ propter filias Heth. Si acceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ, nolo viuere. Malè siquidem audiebant illæ propter perditam libidinem, cultum Veneris, questum publicum corporis, & magicas artes. Esau ex eis duxerat, & ab eisdem in Dei contemptum abductus est. Ideo Isaac prudentissimus senex, Iacob filio innocèntissimo fœlix parans coniugium, præcipit: Noli accipere coniugẽ de genere Chanaan, sed vade in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe inde tibi vxorem de filiabus Laban auunculi tui. Huius familia nec ob malas artes infamis, nec à veri Dei cultu adeò erat aliena. Deinde satis iusta erat vtriusque domus ac generis æqualitas, quæ pacem domesticam & mutuam benevolentiam coniugũ non parũ cõciliat & fouet. Sunt enim isthæc apud veteres prouerbia. Æqualis equalẽ delectat. Vxorem ducito ex æqualibus. Si duxeris potentioribus te prognatam, dominos tibi parabis nõ affines. Hæc Pittaco dicuntur frequentia fuisse, quòd Draconis sororem, nobiliorem se duxisset,

Gen. 27. &
18.

cuius imperia, fastidiâque molestissimè ferebat. Queritur apud Ouidium Deianira, quod Herculi tanquam potentiori atque nobiliori in coniugiū venerit.

In Epist. heroid.

Quàm malè in aequales veniunt ad aratra iuueni,

Tam magno premitur coniuge nupta minor.

In Rheso.

Et Euripides: *οὐ θέλω μεῦτος μετ' ἰσχυρῶν γαμῆν θέλω.* Id est. Nolim ex potentioribus me, coniugē. Sed de Hebræis coniugibus subditur.

5. *Et ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion, remansitque mulier (Noëmi) orbata duobus liberis ac marito suo.*

NVnquam legis suæ præuaricatores, ac decretorum contemptores inultos, in punitosq; finit Dominus: sed visitat etiam iniquitatem patrum in filios, (cùm præsertim iisdem sceleribus astringuntur) vsque in tertiam & quartam generationem. Huius diuinæ vindictæ hoc loco, exemplum accipe. Elimelech diuini fœderis contemptor, mala morte sublatus è medio, filios iisdem flagitiis contaminatos superstites reliquit: verùm & ipsi breui tempore, pari vltione perierunt. Immatura quippe morte tolluntur, quod inter supplicia peccatis debita numeratur: vt contra: piis pro quadam mercede, longitudo dierum, longæuos fore super terram, promittitur. Si Abraham, Isaac, Iacob, Iosue, Dauid, diuino munere contigit, plenos dierum, in senectute bona ex hac vita migrare: proculdubio Nadab, Abiu, Ophni, Phinees, Ammon, Absalō, & his duobus Mahalō & Che-

Gen. 15. 35.

48.

Iosue 13.

1. Reg. 2.

Ps. 54.

Isa. 38.

Ecl. 41.

lion, pro malè meritis denegatum fuit. Vir Dei ad Heli missus, illi inter multa minatur: Non erit senex in domo tua. Id est, liberi tui vitam ad senium vsq; nō protrahent, sed in vigēte, florentēq; ætate morientur, propter tua, illorūque peccata. Et Dauid ait: Viri sanguinum & dolosi nō dimidiabunt dies suos. Id est: non ad venerandam canitiem peruenient, sed potius è medio vitæ suæ cursu abripiuntur. Quàm verò acerba, quàmque amara sit mors istiusmodi, satis ostendunt Ezechie, quum in dimidio dierum suorum sibi moriendū existimaret, gemitus & querelæ. Nec dissimulat Sapiens Syracides: O mors (inquiens) quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis: viro quieto, fœlici in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum!

An verò vniuersi qui vel in pueritia, vel adolefcentiâ, vel ætate florētiore & robustiore ex hac vita decedūt, propter peccata propria tali fato plectūtur? Absit. Nā aliquos singulari beneficio domin⁹ ex innumeris huius vitæ calamitatib⁹ & periculis celerius eripit, vt secum coronet: alios verò vt hæc etiam luce indignos, ad tartara, æternâque supplicia iusto iudicio abripit. Christus, Abel, Stephanus, Baptista, Iacobus, in media ferè ætate obierunt. Parum refert coram Deo, quamdiu, sed quàm benè, quisque vixerit. Nam Augustino teste, qui maior est ætate, maior est iniquitate, cum in dies peccata peccatis addantur, & senes maiore peccatorum fasce onusti hinc proficiantur. Porro, in vtrorūque morte conspiciamus non

Serm. 36 de
verb. dom.

formæ, non ætati, non robori, non iuuentuti fi-
dendum esse: quando hæc omnia haudquaquam
à morte liberant. Omnis caro fœnum, & om-
nis gloria eius tanquam flos fœni. Quasi flos
egreditur & conteritur, & fugit velut umbra.
Quid Absalone inter Hebræos pulchrius? Quid
Samfone, Holoferne, Alexandro, Cæsare, He-
ctore, Achille audacius, & fortius? Vniuersi ta-
men repentino interitu conciderunt, cæca facti
vermibus. Non gloriatur itaque fortis in forti-
tudine, non diues in diuitiis, non formosus aut iu-
uenis in specie, aut iuuentute: sed qui gloriatur, in
Domino gloriatur.

Isa. 40.
Iob 14.

Ierem. 9.

Nec prætereundum, quòd decem nimirum an-
nis, nostri Bethlehemitæ profanis suis nuptiis, ac
delitiis gauisi sunt, spatio temporis abutentes,
quod eis Dominus ad respiscendum concesser-
at. Dissimulat namque longanimis & multæ
miserationis pater, peccata hominum propter
pœnitentiam, pœnâsque differt; sua nos beni-
gnitate ad meliorem fragem inuitans & expe-
ctans: sed suam tandem ignominiam vltus est
quàm cumulatissimè. Lento gradu ad vindictam
sui procedit: at, tarditatem supplicij grauitate
compensat. Ad tempus impij rident, florent,
sibi beati, fœlices, semidij videntur, Deo
& seruis eius audacter insultant: & vt scri-
psit Iob, tenent tympanum & cytharam, Iob 21.
gaudent ad sonitum organi, ducunt in
bonis dies suos, & in puncto ad inferna
descendunt. Dicunt Deo, Recede à nobis, &

Sap. 11.

Valerius.

scientiam viarum tuarum nolumus. Quis est Omnipotens, vt seruiamus ei? Sequitur. Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit. Nullus ergo hominum existimet, quod effugiet iudicium Dei. Nullus diuitias bonitatis eius & patientiæ cōtemnar. Nullus duro & impœnitenti corde, thesaurizet sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij.

Rom. 2.

Alio etiam supplicij genere plectuntur isti Euphratæi, cū vxores iuenculas, viduas relinquere coguntur: quod & inter pœnas peccatis debitas recensetur. Fiant (inquit Psātes) filij eius orphanij, & vxor vidua, qui non est recordatus facere misericordiam: sed persequutus est hominem inopem & mendicum. His ergo contigit quod Babyloniis comminatur Propheta: Venient tibi subitò duo hæc in die vna, sterilitas & viduitas. *Mortui sunt itaque ambo, Mahalon scilicet & Chel'son*, ait Samuel, & Elimelechij posteritas funditus deleta ex Israël, in vltionem delictorum suorum. Mortui sunt, inquam, & citius quàm cogitassent, vitæ simul & voluptatibus finem inuenerunt. Quid tunc putas miseram Noëmin animi habuisse?

Psal. 108.

Isa. 47.

Remansit, inquit, mulier orbata duobus filiis, ac marito suo.

MUltis calamitatibus & grauissimis ærumnis, nec sine diuinæ prouidentiae mirabili iudicio, prius affliguntur Noëmi & Rutha, quàm ad fœlicitatis & honoris aliquem gradum perueniant:

niant: id est, antequam in auias & matres tot Regum, Prophetarum, Messia denique assumantur. Eas paucis verbis hoc loco considerandas Samuel obiicit. Ac primò de Noëmi, secundò de Rutha, postremò de fructu ac vtilitate horum, dicendum.

Miseria Noëmi sunt in primis, quòd mulier. Quo vel solo nomine, & fragilis, & multis aduersis, ac iniuriis exposita declaratur. Solet enim sex^o ille ob inconstantia, leuitate, garrulitatem, impotentiam animi, & multas improbitates, apud factos & profanos malè audire: & ab omnibus passim stylo flagellari. Vt corpus, sic mens infirma & imbecilla mulieribus. Varium & mutabile semper fœmina. Mulierem initio facilè ad impietate *Gen. 3.* pellexit Satanas: ipsaque non adiutorium, sed scâdalum & laqueus mortis facta est viro, & vniuersæ posteritati. Hinc Syracidis querela: A muliere *Eccle. 3.* initium factum est peccati, & per illâ omnes morimur. Mira de mulieribus idem scribit, ibidem: rursusque cap. 9. & 26. Salomon quoq; Prouerb. *Eccle. 7.* 2. 5. 7. 9. 19. 21. 25. 27. Idem rursus in libello pœnitentiæ suæ concionatur: Inueni amariore morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagnea cor eius, vincula sunt manus illius, qui placet Deo effugiet illam. Quoniam verò septingentas *3. Reg. 11.* reginas, & trecentas concubinas, id est mille vxores sibi duxerat, nec ex tantis gregibus vllam repererat, quæ bonæ & perfectæ fœminæ titulo responderet, subiicit: Virum de mille vnum reperit, mulierè ex omnibus nò inueni. Omnibus prope modum verborum contumeliis mulieres lacerat

& vexat Euripides, in Medæa, Hippolyto, Bacchis, Helena, &c. Eisdem multis conuitiis profcindunt Menæder, Sophocles, Simonides, Seneca, Iuuenalis, Plautus, Ouidius, & summatim, poetæ omnes. Verùm, aliquot consceleratum causa, vniuersas damnare iniquissimum est. Fuerunt enim plurimæ multis virtutibus insignes, quales Sara, Rebecca, Debbora, Maria, Anna, Judith, Esther, &c. Sexus autem qualis qualis sit, Deum creatorem & rectorẽ habet. Vterque sexus sub peccati, mortis ac diaboli tyrannide oppressus, æquali Christi pietate ac misericordia liberatur. Nõ est acceptio sexus coram Deo. Non est apud illum Græcus aut Barbarus, masculus aut fœmina. Vtrisque misericordiam, gratiam, & regnum cœlorum offert. Alter ergo ne insultet alteri, sed potius benignè indulgeat & compatiatur.

Secundò, Noëmi remansit vidua, id est, omni solatio & ope viri destituta: ac tanquam altera suæ carnis parte imminuta, si coniugati sunt duo in carne vna. Quinimò veluti despicabilis & abiectus sine capite truncus erat, quãdo quidem vir mulieris caput ab Apostolo nuncupatur. Viduarũ oculis occurrunt continuò loci in quibus cum maritis amabiliter versatæ sunt: occurrunt animis eorundem gesta, voces, dulcis consuetudo, & cõiugis ante oculos defuncti stans imago: quæ omnia conceptæ mœstitiæ aded refricant, & adaugēt vulnera, vt ab altis suspiriis & profusioribus lacrymis rarò abstineant. Coguntur, vt quædam ait, deserto iacere frigidæ lecto: & queri tardos ire relictæ dies. Gemebundæ turturi comparantur,

quæ pro omni voce ac modulatione perpetuò gemit. Si iuniores fuerint & opulentæ, in eas turba ruunt luxuriosa proci. Si vetulæ, & à suis etiãnum liberis frequenter irridètur & despiciuntur: & à crudelissimis fœneratoribus præter omne ius fâsq; diuexantur. Hinc ad Elisæum magna & queribûda voce vidua dicit: Seruus tuus vir meus mortuus est, & venit creditor, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi. Voces istæ sunt impiorû: Opprimamus pauperè iustû, & non parcamus viduæ. Sed hac graui maledictione illos subiicit Esaias: Veq; qui condunt leges iniquas, vt opprimât pauperes, & sint viduæ præda eorum.

4. Reg. 4.

Sap. 2.

Esa. 10.

Tertiò, nec liberi superstites fuerunt Noëmi, qui anxietates matris viduæ vel tantillum mitigarent: nam *orbâ mansit duobus filiis & marito*. Tria igitur suorum funera conspexit, adornauit, extulit. Recogitent apud se patres, matres, viduæ, omnes denique quibus non est ferreum aut adamantinum pectus, quantis suspiriis & lacrymis id factum sit. Quantò siquidè arctior & dulcior est piæ mulieris cum viro & liberis necessitudo, tantò grauior & amarior est horû separatio. Iacob vnus Ioseph (quæ à fera pessima deuoratum credebat) absentia tam impotenti animo tulit, vt nullas cõsolationes admitteret. Dauid vnum Absalonem diuina ultione è medio sublatum, tantis lacrymis est prosequutus, vt apud exercitum victorem inuidiam sibi conflauerit. Anna Thobiaz vxor ob filium absentem muliebriter sese lamentis, lacrymisque conficiebat. Notæ sunt lugubres lamentationes fletûsq; Marthæ ac Mag-

dalene super Lazaro fratre: viduaque ad portam Naim in funere vnici filij. *Quantò* igitur plangere, ac ciulatu fora, vicòsque compleissent, si instar Noëmi non duo tantùm, sed tria charissimorum funera curassent?

Quantò, Noëmi accedebat paupertatis ontis, & miserum & graue. Thesauri enim quos secum asportarat Elimelech, breui absumpti fuerant. *Egressa sum* (inquiet postea) *plena, & vacuam me reduxit omnipotens*. Pessimum est isthuc ver. ù, habuisse, & nihil habere. Nihil tam miserabile, quàm ex beato miser. Egestas enim ridiculos, contemptibiles, ac pudibundos tum præsertim nos reddit, cùm opum ac gloriæ huius seculi præcedens splendor imminutus ac detractus est. Magnum certè inter filios huius seculi, pauperies opprobrium: nam iubet quiduis & facere & pati. Quid verò magis calamitosum & miserum paupere vidua?

Quintò, iam multorum annorum vetula erat, quæ vulgò delira, inspiens, indocilis, deformis, edentula, lusciosa, imbecillis audire posset. Ergo tam ætate, quàm variis commigrationibus, doloribus, & ærumnis fracta, manum cuicumque vix operi adiuuere poterat, cuius mercede vitæ suæ consuleret. Equidem senectus omnes corporis vires aut debilitat aut tollit, adeo vt nihil nisi timidè gelidèque ministret senio confectus. Accedit quædam in senibus odiosa morositas, qua faciliè & leui de causa excandescant, iras verò difficilè ponant. Etenim rectè poëta ait de homine ætatis prouectæ:

S
nun
vt
tam
quit
ab
fluu
rug
iden
no
pen
fisti
nat
tera
ius
lios
&
que
des
me
S
fero
dar
star
gna
pat

Stat dubius, tremulūque senex semperque malorū

Credulus, & stultus, quæ facit ipse, timet.

Laudat præteritos, præsentēs despicit annos:

Hoc tantum rectum, quod facit ipse, putat.

Se solum doctum, se iudicat esse peritum,

Et quod sit sapiens, desipit inde magis.

Senectam denique comitantur morbi absque numero: imò & ipsa morbus est, & huiusmodi, ut sola morte curari possit. Senio confecti non tam viuunt, quàm lentè moriuntur. Caput, inquit Hieronymus, incanescit, decidunt tanquam ab arbore capilli, dentes cadunt, balbutit lingua, fluunt salivæ, tremunt genua, & fronte ob senium rugis arata, vicina est mors in foribus. Et rursus idem de seipso iam sene loquens: Nunc iam cano capite, & arata rugis fronte, & instar boum pendentibus à mento palæaribus, Frigidus obfistit circum præcordia sanguis. David annos natus septuaginta, senectute frigescente, non poterat calefieri. Huic adde patriarcham Isaac, cuius præ senectute caligauerant oculi, adeo ut filios sola voce ac cōtactu discernere valeret. Quod & Iacob, & Heli contigisse scribitur. Afa quoque rex Iuda tempore senectutis suæ doluit pedes. Ecquis vniuersa senectutis incommoda numeraret?

Sextò, Noëmi durum inter Moabitas, gentem ferocem, superbam, crudelem, barbaram, cultui dæmonum deditam, ac Israëlitis perpetuò infestam, exilium perferre cogebatur. Illic nullos cognatos, nullos propinquos habebat: nullas de patienter tolerandis aduersis, de diuino inuocan-

Epist. ad Fulviam.

Epist. ad Nepotianum.

Gen. 27. & 48.

1. Reg. 3.

1. Reg. 15.

do auxilio tempore tribulationis, de vita altera longè fœliciore speranda conciones audiebat, quibus saucium atque consternatum animum vel târillum solari potuisset. Rursus, vel ipsum solum exulis nomen calamitatis & opprobrij etiam inter suos, censetur. Quid ergo inter alienos? Nouerūt Iudæi in Ægypto, & Babylone: nouit & Noëmi in terra Moab.

Postremò, non poterat non exagitari variis & acutissimis conscientie stimulis, quòd contra diuina decreta cum Gentibus moram, & fœdus cõtraxisset, & à sacris, legitimisque Dei viuientis tandiu abfuisset. Huiusmodi etenim aculeis morsibusque percussa, in has veræ confessionis voces paulò pòst erupit: *Egressa est manus Domini contra me. Afflixit & humiliavit me omnipotens.* Quibus se iram ac ultionem cœlestem peccatis suis in caput proprium prouocassè & incendiissè palam confitetur. Quæ verò pax, quæ tranquillitas, quod bonum ei inesse poterit, qui sese in ira Dei constitutum existimat? Verùm hæc de Noëmi cruce ac calamitate sufficiant: de Ruth arumnis nunc dicendum.

Grauiissimum illi inter suos probum ac dedecus erat viro Israëlite, circúciso, profugo, ac exulis filio traditam fuisse vxorem. Licet enim de populo Dei esset, talis nihilominus à Moabitibus non existimabatur: quin potius hac ratione eisdem exosus erat. Eius itaque matrimonium talem tunc speciem habuit, ac si nunc puella Turcica nobili loco nata nuberet homini Chri-

stiano, qui egestate ac inopia pressus ad ditiones Turcarum confugisset. An non suis omnino ærumnosa ac infœlix videretur istiusmodi puella? Ad hæc, manserat Ruth cum coniuge decem annis infœcunda & sterilis, quod tunc opprobrij loco, ac diuinæ maledictionis effectus putabatur. Legi namque obtemperantibus liberorum copia, præuaricatoribus sterilitas pro mercede promittebatur. Abraham multis precibus & bonis operibus Isaac promeruit: pro Rebecca vxore sterili Isaac orauit: Rachel vix peperit: Elisabeth simplex gratias agit, quod abstulisset Dominus opprobrium eius ex Israël. Ecquod nam aliud præter sterilitatem? Impiis propheta precatur vuluam sine liberis, & vbera arentia. Liberi inter præcipua coniugij bona computantur: quibus priuantur steriles. Molestissimum igitur erat ipsi Ruth videre socias, quæ infidelibus viris nupserat, multiplici, egregiaque liberorum copia stipatas & comitatas incedere: se verò & viduam, & sterilem. Quid hæc mirum, quando Leæ & Phenennæ fecunditas, Racheli & Annæ sterilibus negotium fecerit: &c. Ruth denique abiectissima & pauperima vidua inter suos nec maritum, nec tranquillum forsan viuendi locum reperire poterat; atque ideo cum misera focu diuersabatur. Socrus nurui, & nurus focui maiorum angustiarum occasionem præbebat, quando illa filiorum, hæc mariti memoriam renouabat.

Quis ergo has viduas non planè miseras, & à

Deo abiectas, derelictasque non iudicasset? Aut quis Dauidem, Solomonem summos reges & prophetas, Messiam denique Dei filium, ac mundi saluatorem atque iudicem, ex tam afflictis & despectis mulierculis nascituros credidisset? Sed hoc opus dexteræ excelsi: hoc inuestigabile iudiciū eius, qui terribilis est in consiliis super filios hominum. A Domino factū est istud, & est mirabile in oculis nostris.

Hinc verò patet quàm stupendus & admirabilis sit Deus in sanctis suis: & quæ sit horū in præfenti fors ac cōditio. Illos quippe prius deprimit, quā extollat: variis tormētis & molestiis prius exercet, quā in requie & tranquillitate cōstituat; paupertate & egestate prius cōficit, quā cælestibus diuitiis illustret: cū mortis deniq; & desperationis horrib^o prius luctari permittit, antequā gloria & honore secū in cælis coronet. Iure omnium optimo canere possunt: Transiimus per ignem & aquam; & eduxisti nōs in refrigerium. Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. Deducit enan illos in via mirabili. Fingit laborem in præcepto: & illis omnia laboribus vēdit. Mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Pauperē facit & ditat, humiliat & subleuat. Suscitāt à terra inopē, & de stercore erigit pauperem, vt collocet eum cum principib^o populi sui. Et in Apocalypsi de sanctis omnibus dicitur: Hi sunt qui venerunt de magna tribulatione. Exēpla illustrissima sunt, Ioseph qui prius fratrum acerbissimis odiis, & conuitiū laceratur, conuicitur in cisternam, venditur alicis,

Psal. 67.

*Psal. 65. &
80.*

Sap. 10.

1. Reg. 1.

Psal. 110.

Apoc. 7.

& innocens inter sceleratos rapitur ad carcerem, antequam in Ægypto secundus à rege domine- tur, & quasi saluator totius regni saluretur. Da- uid inter leones, vrsos aliásque feras versatur; au- dacissimum & pugnacissimū gigantem, quem v- niuersus formidabat exercitus, solus bello adori- tur, fratrum odio, aulicorum inuidiæ, Saulis de- nique ingratiissimi simul & crudelissimi tyranni rabiei exponitur, aliisque innumeris aduersis exer- cetur, antequam assumatur in regem & pastorem Israëlis. Et Christus omnium sanctorum exem- plar & caput, ieiunat, esurit, sitit, tristatur, angit- tur, sanguinei sudoris grumos toto profert cor- pore, rapitur, ligatur, flagellatur, conspuitur, spi- nis coronatur, irridetur, damnatur, cruci affigi- tur, prius quàm gloria resurrectionis & honore coronetur. Oportuit ipsum pati, & ita intrare in Luc. 24. gloriam suam. Videmus Iesum (ait Apostolus) Heb. 2. 12. propter ignominiam mortis gloria & honore co- et 13. ronatum. Ergo per patientiam curramus ad pro- positum nobis certamen, aspiciētes in authorem fidei nostræ Iesum, &c. Recogitemus eum, qui talem sustinuit aduersus semetipsum à peccatori- bus contradictionem, vt animo non deficiamus. Virtus versatur circa difficile. Amara est eius ra- dix, verùm fructus eius dulcis super mel & fauū. Corona (inquit Chrysostomus) non est sine cer- tamine, æstas sine hieme, messis sine labore, re- gnium Christi sine cruce. Nemo coronabitur, nisi legitimè certauerit.

Expediit rursus sanctos & electos quamdiu hîc degunt, his & similibus ærumnis exerceri, & sub

*Arist. 3. E-
thic.*

*Homil. 4.
de Lazar.*

crucis onere gemere: vt suæ corruptionis & conditionis moncantur, atque peccatores se ferio agnoscant, qui egeant gratia Dei. Concludit enim Dei verbum omnia sub peccato. Omnes declinauerunt, & inutiles facti sunt. Daniel, Esaias, Esdras sua, suorumque præterita peccata palam confitentur, eisdemque afflictiones suas imputant. Deinde, calamitatibus quasi quibusdam iniectis frænis, feruorum suorum lasciuientem carnem domat & coërcet Dominus, ne in varia peccata præcipites ferantur. Bonum mihi ait rex Dauid, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Paulo quoque datus fuit stimulus carnis, & angelus Satanæ, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Postremò, crux compellit sanctos istam vitam ex animo despiciere, & ad aliam longè sæliciozem ardentissimis votis aspirare.

Deinde, ex his perspicimus quot quantisque incommodis, aduersis, & miseris muliebris sexus præsertim, corripiatur & iactetur. Eidem iam ab initio dictum est: Sub viri potestate eris, ipse dominabitur tui, ad virum conuersio tua. Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos: in tristitia paries &c. Euangelium docet mulierem quandam sædissimo sanguinis fluxu duodecim annos laborasse: aliàmque decem & octo annis Satanæ artibus, quasi ferreis vinculis, prodigiosè alligatam & contractam mansisse. Miserrimum aliquando spectaculum mundo exhibuit Magdalena, cum à septem diabolis obsideretur. Mulierem Petrus appellat infirmius vasculum. Ita superis visum est, hoc genus animalium plus satis quæ-

Pf. 118.
2. Cor. 12.

Gen. 3.

Matth. 9.
Luc. 8.

Luc. 13.
Mar. 16.

1. Pet. 3.

λοιόσμον καὶ φιλοδόξον deicere ac humiliare : vt
sanct atque saluet . Suas enim cruces si cum fide,
humilitate, patientia, obedientia, & peccatorum
agnitione veluti de manu Domini susceperint &
pertulerint, regnum cœlorum adipiscuntur.

Denique, prius narrantur Noëmi & Ruthæ
acerbi casus, quàm fœlicitas aut gloria, vt harum
exéplo doceamur aduersos fortuna flatus æquo
ac præsentis animo tolerare, ac benè semper de
Deo nostro sperare . Faciet enim cum tentatione
prouentum . Potens est eripere nos ab omni-
bus aduersis, & id proculdubio tandem aliquan-
do præstabit, cùm è re nostra fuerit . Sollicitat
quidem corda nostra diabolus, vt tempore tri-
bulationis, nostra tantùm carnis prudentia no-
bis consulamus : diuinam verò opem negligamus:
quin imò & in diuinam iustitiam, prouidentiam,
bonitatem blasphemis cogitationibus ac vocibus
insurgamus . Benedic (per organum suum dicebat Iobo) Deo, & morere . At forti animo,
ingentique fide & spe retundendus est: dicendumque,
Etiam si occiderit me, sperabo in eum . Abi retro Satana . Diligentibus Deum omnia,
seu prospera, seu aduersa, cooperantur in bonum .
Mundi, impiorum, ac diaboli maledictiones & opprobria,
suâ benedictione in fœlicitatem conuertet . Nunquam nos odio habebit,
quos proprio sanguine redemit . Noemi, Rutham &
innumerabiles ex altissima miseriarum abyssorexit gloriose . Sequitur.

6 *Et surrexit ut in patriam pergeret cum utraque nuru sua, de regione Moabitide; audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.*

Longæ ac duræ peregrinationis pertæsa, infideliumque Moabitarum mores ac consuetudinem execrata, ingenti desiderio patriæ suæ, id est, terræ sanctæ capitur. Secum itaque prudens matrona ratiocinatur. Quid imbelli aniculæ, cum his rapacibus lupis? Quid simplici columbæ, cum vulturibus & coruis? Quid ancillæ Dei, & filiæ Abrahæ, cum seruis cacodæmonum? Iam mariti lege & autoritate, qua hîc cômigraram, & huc vsque retenta fui, soluta sum. Iam charissima veteri mei pignora, quos relinquere graue & molestû erat, sublata sunt è medio. Hîc nihil nisi spurcissimorum idolorum cultus intueor, ac laudes audio: in patria verò, & villula Beth-lehem, Dei veri ac viuientis oracula, voces, mandata, prophetæ personant, miracula visuntur. Hîc non nisi offenticula, exempla impietatis & plurima irritamenta malorum: illic arca fœderis, lex scripta digito Dei, amplissimæ promissiones, & vera religio. Hîc durum exilium: illic genus, altrix terra, & multa maiorum vestigia. Terra est quam promisit Deus Abrahæ, Isaac, Iacob, & semini eorû. Quid igitur filia sanctorum patriarcharum, hîc cum profanis exul & profuga sum? Patriæ vt cõmuni parenti, debeo genus, educationem, pietatem, & quicquid sum. Tantum voluptatis, tantumque charitatis habet patria, vt nihil dulcius,

nihil charius mihi sit. Amor itaque patriæ, ac veræ religionis quæ tum solum in ea vigeat, prima causa est quare Noemi surrexerit, *ut in patriam pergeret, &c.*

Ex his liquet, quàm vehemens sit cunctis mortalibus insitus amor patriæ, quando præsertim de illius defensione, atque veræ in eadem religionis exercitio, ac diuini cultus propagatione atque assertione agitur. Laudantur inter Ethnicos, qui mortem oppetierunt pro reipublicæ libertate, quique docuerunt chariorem esse patriam nobis, quàm nosmetipsos. Chari sunt liberi, ait Tullius, *Lib. 1. offic.* propinqui, familiares: sed omnes omnium charitates patria vna cõplexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere? Et poëta: Nescio qua natale solum dulcedine cunctos Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Huius enim dilectioni, & auctoritas parentum vires suas subiicit: & fraterna charitas, ac liberorum dulcedo, æquo ac libenti animo cedit: quoniam euersa domo, intentatus reipublicæ status manere potest, patriæ verò euersio, vix ac ne vix quidem sine legum omnium, ac pietatis ruina contingit. Curtius eques Romanus in vastum *Valer. lib. 5. c. 6. & 2.* terræ hiatû, militaribus insignibus ornatus, præcipitem se conicere nihil dubitauit, vt patriæ cõsulere. Decij duo forti ac spontaneo interitu suo fecerunt, vt Romani sui vincerent. Codrus rex Atheniensium depositis insignibus imperij, hostium globo sese immiscuit, vntumque ex his falce percussum in cædem suam compulit. Cuius interitu ne Athenæ occiderent effectum est. Aulus

Fulvius vir senatorij ordinis, filium iuuenem, & ingenio, & literis, & forma inter æquales nitentem, Catilinæ castra sequentem, medio itinere abstractum supplicio mortis affecit: præfatus non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catilinam genuisse.

Paucis hisce ex Gentibus petitis exemplis erga patriam pietatis, quædam ex sacris subnectam. Iacob solum patrium, ob Esau infensum sibi hostem, fertilissimis Mesopotamiæ agris, in quibus tutus iam quatuordecim annos egerat, præferens, socero Laban dixit: Dimitte me, vt reuertar in patriam meam. Non minore animo præditus Ioab, Hebraici exercitus sub Dauide imperator, contra Syros & Moabitas pro patria pugnaturus, hac verè militari oratione, Abisai fratri suo, ac reliquis militibus animum addebat: Esto vir fortis: & pugnemus pro populo nostro, & ciuitate Dei nostri: Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo. Iudæi in Babylonem abducti à lacrymis abstinere non poterant, cum montis Sion recordarentur. Illic (inquiunt) sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. Et cum barbari illis insultantes, oblectari cuperent atque peterent hymnis, quibus in Hierusalem Deum celebrauerant, respondebant se non posse, præ amaritudine animi, captiuos & exules in terra aliena, cantare cantica Domini. Rursus præ desiderio terræ ac ciuitatis sanctæ, eiusdem Psalmi author exclamat: Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non me-

Gen. 30.

2. Reg. 10.

Pf. 136.

minero tui. Nimis dulcis est (sicut ibi commen-
tatur Cassiodorus) recordatio patriæ, quæ in ho-
stili terra probatur existere. Nã quãtò hæc ama-
ra sentitur, tantò illa suauior. Et Augustinus, O-
dit valde patriam, qui sibi bene esse putat cùm
peregrinatur. Rursus, piorum Iudæorum, dum
euerlis Hierosolymis exulabant desideria, vota,
precèsque pro eorum instauratione exprimens
Psaltes ait: Tu exurgens Domine, miserearis Siõ, *Ps. 101.*
quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.
Videndorum quoque lapidum, ruderum, atque
puluerum illius eisdem amore arsisse, subiicit,
dicens: Quoniam placuerunt seruis tuis lapides
eius, & terræ eius miserebuntur. Notæ sunt
Danielis, Ananiæ, Azariæ, Mizaëlis, Neehe-
miæ, Eldræ, Thobix ardentissimæ preces, alta
suspiria, ieiunia & lacrymæ ad præpotentem
Deum pro patriæ & Sionis liberatione. Ferus,
immò planè ferreus esset, qui vnus Matthariæ
lamentationibus pro euerfione sanctæ ciuita-
tis, non commoueretur. Væ mihi inquit, vt
quid natus sum videre calamitatem populi mei,
sanctæ ciuitatis interitum, & sedere illic cùm
datur in manus inimicorum. Sancta eius in ma-
nu extraneorum facta sunt: templum eius sicut
homo ignobilis. Vasa gloriæ eius captiua abdu-
cta sunt: trucidati senes eius in plateis, & iuuenes
eius ceciderunt in glado, &c.

His porrò tum sacris tũ ethnicis exëplis apparet
Caluinianæ & Zuinglianæ impietatis per Galliã
sectatores & propugnatores, omnib⁹ Babyloniis,

*Cass. in Ps.
136.*

*August. in
Ps. 93.*

Ps. 101.

Dan. 3. & 9.

1. Math. 2.

Græcis, Barbaris Romanis, Antiochis, Nabuchodonosoribus, Nabuzardis, Simonibus, Menclais, Iasonibus infidelibus immaniores esse, qui in dulcissimam & propriam patriam crudeliora longè patrarunt, quàm illi in alienam & aduersam. Prætermitto bellum ciuile iam nunc sextum, à viginti annis ab istis perduellibus cum omni hostilitate, in omnibus eiusdem patriæ finibus redintegratum. Taceo munitissimas regni arces, ab eisdem Anglis schismaticis, & antiquis hostib⁹ proditas. Omitto harpyias illas Germanicas, quas ià quater ad omnia etiam regni interiora exploranda, vexanda, diripienda, inflammanda conduxerunt. Missas facio prodiciones & insidias, quibus fortissimos & illustrissimos principes trucidarunt: atque clarissimas vrbes fraudibus interceptas, cecidibus, incendiis, & direptionibus deuastarunt. Equis enim posset illorum vniuersa in patriam flagitia non ditam complecti orando, sed percensere numerando? Ergo vt pauca tantum commemorem, nullis templis, nullis aris, nullis sacris percerunt: sacerdotes, fratres, religiosos viros altaria amplexantes trucidauerunt: sanctum chrisma, sacrum oleum, fons aquæ, in quo etiam Christo paulò ante regenerati fuerant, eorum cuique turpissimo ludibrio fuit. Non solum (quod Hieronymus de Gothis conquerebatur) ab his capti

Epist ad Heliod. episcopi, interfecti presbyteri, & diuersorum officia clericorum: subuersæ ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossæ reliquiæ, vbique luctus, vbique gemitus, & plurima mortis imago: verùm & altaria euersa & comminuta: templa

templa vel in cineres, vel in acruos lapidum re-
 ducta, visibilia sacramentorum signa pedibus con-
 culcata. Non tantum calices Christi sanguinis
 portitores fregerunt, (quod vt immane facinus
 & nefarium scelus, Donatistis exprobrat Opta- *Lib. 6.*
 tus) & in massas redactos conflauerunt in num-
 mos, sed & ipsissimum Christi Iesu corpus & san-
 guinem (horresco referens) vel pedibus concu-
 catum, vel gladiolis dissectum, vel globulis bom-
 bardarum perfossum, in cœnum aut latrinas pro-
 iecerunt. Non modò episcopos, pastores, mo- *Lib. i. persic.*
 nachos sedibus ac domibus nudos eiecerunt: *Vand.*
 (quod in Vandalis Artianis execratur Victor Vti-
 censis) sed omnibus probis affectos partim sus-
 penderunt, partim exusserunt, partim vi orij admo-
 ta bombardula, globulis enecarunt. Quorumdam
 sacerdotum frustratim discerptorum membra, *Baiocis 1562.*
 canibus & lupis escam proiecerunt, eò quòd Mis-
 sæ sacrificium obrulissent. Illud (more Vandalor-
 um) Caluiniani celebrandum prohibuerunt. Van- *Victor Vtic.*
 dali, scribit Victor Vticensis, rapaci manu cuncta *lib. 2. persecut.*
 ecclesiastica ornamenta depopulabantur, atque *Vand.*
 de palliis altaris (prò nefas) camisas sibi & fe- *Idem lib. 1.*
 moralia faciiebant. At gallici Caluiniani templa
 diripientes, vilia, lacera, aut vetusta quæque in
 accensam è cathedris, scannis, & sacris imagini-
 bus & codicibus piram coniecerunt: preciosa
 verò & integra in vsus perduellium ciuium; fu-
 rentium, rapacium, ac sceleratorum militum:
 profanorum Ministrorum, & procacium mere-
 tricum conuerterunt & absumpserunt. Ecquid
 his immoror? Sacras bibliothecas flammis in-

cenderunt: patrum suorum, episcoporum, regum, sanctorum, martyrum ossa è tumulis eruta in sterquilinia, vel profluentes abiecerunt. Quid plura? Postquàm reges per insidias, & terribiles domorum ac vrbiũ suarum obsidiones, è medio tollere nequiuerunt, eorundem famam, & venerandam omnibus maiestatem libellis editis & euulgatis, probris omnibus maledictisque vexauerunt. Hæc, & multò plura sunt Calviniani & reformati (si superis placet) euangelij in Franciam, patriam suam beneficia; hæc in antiquissimam & sanctissimam parentem merita; hæc in natale solum officia, quibus patriam scilicet, conseruarunt, adiuerunt, auxerunt, vt æuo sempiterno fruantur. Meliorem mentem horum superstitibus Deus inspiret, vel illos è medio ocysimè tollat, seruosque suos ab eorum crudelitate eripiat. Ad Noemi redeo.

Audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.

Hebraei habent, שָׁמְעָה בְּשָׂרָה מוֹאָב בִּי פֶרֶר. Audierat in regione, seu agro Moab, quòd visitasset &c. Ergo, etiam inter alienos, popularium suorũ cura & sollicitudine pia matrona tenebatur: & hinc aduenientes singulos de illorũ statu percontabatur. De loco peregrinationis, proprii domicilij crescebat affectus. Verbum *Pakad*, quod interpres vertit *respexisset*, non est vnus significationis. Nam significat constituere & committere, Iob 34, & Nehem. 12. item reponere

4. Reg. 5. Aliquando iubere ac præcipere, Ezech. 43. aliàs numerare ac recensere, 1. Reg. 11. & 13: & in hithpael numerari, Iudic. 20. & 21. &c. Rursus, idem est quod visitare, & alicuius rationem habere, vt pro peccatis castigetur, Exod. 20. Visitans iniquitatem patrum in filios. Et cap. 32. Ego in die ultionis visitabo. Esa. 10. Visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur; id est, factum & superbiam eius castigabo. Et cap. 13. Visitabo super orbis mala, id est, affligam orbem propter peccata sua. Pl. 19. Intende ad visitandas omnes gentes. Id est, animaduerte in impios tuæ diuinitatis contemptores, & à fœdere tuo alienos. Et 88. Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata ipsorum. Itaque Deus peccata animaduerte, ac visitare dicitur, cùm ea punit, de peccatoribus pœnas sumens. Postremò, significat recordari alicuius, vt in eo promissa adimpleas, soleris in aduersis, & beneficiis iuues & exornes. Visitauit Dominus Saram, quemadmodum dixit, inquit Moses, Id est, recordatus eius, præstitit quod promiserat, nimirum filium. Exodi 3. Visitans visitauit vos, & vidi afflictiones vestras: finem videlicet eisdem impositurus, stupenda liberatione. Eodem sensu scribitur de Christo: Visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Visitauit nos oriens ex alto. Sic hoc loco vsurpatur, dum dicitur, *Audierat quod respexisset, seu visitasset Dominus populum suum.* Id est, solita bonitate ac paterna beneuolentia in Israël pietatis oculos cõiecerat, eiusque misertus, cœlũ, terrã, cœtera

elementa propitia reddiderat, vt fructuum vbertatem, & omnis annonæ copiam illi affatim supeditarent. Sic dicitur Deus visitare terram, quam irrigat & fœcundat. Visitasti terram ait Psaltes, & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam. Parasti cibum illorum. Campi replebuntur vbertate &c. Itaque terræ irrigatio, & fœcundatio nihil aliud est, quàm benigna & larga visitatio Dei.

לֶחֶם *Lechem*, quod *escas* vertit interpres, Hebræis non tantùm significat panem vulgarem; sed & omnem cibum, comæatum, edulium, annonam, messem, fruges & quodcunque genus cibi necessarij: imò quicquid ad necessariam vitæ sustentationem iustè desideratur. Sic manna pluiturus, panes promisit: & herbas terræ concedens homini, ait: In sudore vultus tui, vesceris pane. Elisæus iussit, Pone panem & aquam coram eis: & apposita est, inquit scriptura, eis magna ciborû abundantia. Iudam quoque vt Israëlẽm traditurus ait, Auferam à Iuda omne robur panis, & omne robur aquæ. Quotidianum victum à cœlesti patre petituos iussit Dei filius dicere, Panem nostrum da nobis hodie: id est, omne quod ad mortalem vitam sustentandam conducit.

Est itaque reditus Noemi secunda ratio, Israël̃s fœlicitas. Eam fames expulerat: verùm rerum copia eandem patriæ restituit. Sed Domino has rerum vices temperante. Memor fuit Deus congregationis suæ, quam possederat ab initio. Apposuit vt complacitior esset adhuc. Non potuit obliuisci misereri, aut continere in ira sua misericordias suas. *Dedit ergo panem atque escas populo*

Pf. 64.

Exod. 19.

Gen. 3.

4. Reg. 6.

Esa 3.

Pf. 73.

suo.
 seu
 buu
 lian
 ras
 nita
 diu
 Pij
 Dei
 por
 piur
 ami
 nus
 cuit
 ctur
 uina
 ope
 nun
 vt
 leon
 om
 por
 can
 gest
 odi
 abs
 nun
 ra
 le
 lo
 niu
 lem

suo. Hæc peruersi quidam naturæ admiratores, seu potius Athei, cælo, syderibus terrisque tribuunt, sicque Deum viuentem sua gloria spoliant, vt eadem muras ac sensus expertes creaturas exornent. At fides verbo Dei nixa, diuinæ bonitati ac potestati, cuius nutibus omnia obediunt & subseruiunt, hæc accepta referre docet. Pij itaque isthæc temporalia bona, vt præclara Dei dona, quasi è cælis allata, & ipsa manu Dei porrecta, cum omni gratiarum actione suscipiunt, his abuti omnino cauent, & si aliquando amittenda sunt, cum Iobo exclamant: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Rigat montes de superioribus suis, ait diuinæ prouidentia eximius prædicator, de fructu operum suorum satiabitur terra. Producit fœnum iumentis: & herbam seruituti hominum: vt producat panem de terra, &c. Etiam catuli leonum rugientes quærunt à Deo escam sibi. Imò omnia ab eo expectant, vt det illis escam in tempore, &c. Dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. Caue igitur homo, in maxima egestate & penuria Deum blasphemus, tanquam odio te habeat, aut res humanas minimè curet: absit, nefarias furum, sacrilegorum, prædonum, artes sequaris, vt vitam sustentens. Sed spera in domino, & fac bonitatem, inhabita & cole terram, & pascaris in diuitiis eius. Non in solo pane uiuit homo. Heliam, Paulum, Antonium coruorum opera fouit in desertis: Danielem in lacu, Moysen in monte, Ioannem in cre-

*Iob. 1.**Ps. 103.**Ps. 36.**Matth. 4.**Hiero.*

mo fame perire non est passus, vt his & aliis exemplis, quasi quibusdam sigillis promissiones de victu cuiuslibet nostrum factas, confirmaret.

Matth. 6.

Considera lilia agri, quæ Deus vestit: attende volucres cæli, quas pascit: licet nec serant, nec metant, nec congregent in horrea. Nõne illis te pluris facit? Quære itaque primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur tibi. Non est abbreviata manus Domini.

Esa. 59.

Porro, non parum gloriam & virtutem Dei in sanctis suis illustrat, quod hîc cum Chaldæo paraphraste tradunt Hebræi, nimirum famis angustias & molestias sublatas fuisse, Dominumque escas largitum esse Israëlî, propter æquitatem & preces, quas coram Domino fundebat Abessam iudex, qui & Boos pius dicitur. Vt enim propter scelera quorundam nefariorum, vrbes ac prouincias iuste affligit: sic aliquot bonorum pietate & precibus prouocatus parcit. Ob Iezabelis fornicationes & Achabi tyrannidem, non pluit annis tribus, & mensibus sex: sed orante Helia cælum aperrum dedit pluuiam, & terra fructus suos. Si in Sodomis decem iusti inuenti fuissent, in eorum gratiam non conflagrassent. Sancti patris Lot pietate & orationibus, incolumes euaserunt Segoris ciues. Quoties proposuit Dominus vniuersum disperdere Israëllem, idque reipsa peregisset, si non Moyses electus eius (inquit Psaltes) stetit coram eo, vt auerteret iram eius? Num etiam decies, grauissimas plagas ab infidelibus Aegyptiis, suis ad Deum orationibus abstulit?

3. Reg. 17.

Iacob. 5.

Gen. 18. *U*

19.

Pf. 106.

Exod. 32.

Exod. 5. 6. 7.

8. 9. 10.

Responfant cum suo illo Dormitatio, Caluiniani. Quamdiu hinc nobiscum, nostrarum calamitatum participes degunt Sancti, id precibus suis à Deo consequuntur: non autem postquam vita functi sunt. At, quis furor, quæ dementia, sic apertis, clarisque scripturæ testimoniis reluctari? Infana capitis humani figmenta Deo opponere? Ego tecum sum, ait Dominus ad Isaac, (iam Abrahamo patre è terris sublatobenedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, propter seruum meum Abraham. Et ad Salomonem: Non scindam regnum in diebus tuis, propter David patrem tuum. Et rursus: Nec totum regnum auferam, sed tribum vnã dabo filio tuo, propter David seruum meum. Et ad Ezecciam: Protegam urbem hanc, & saluabo eam, propter me, & propter David seruum meum. Mortuus erat David, inquit Chrysostomus, sed merita eius vigeant. Homo mortuus viuus patrocinatur, præstatque solatium. Homil. 2. in Ps. 50: 41. in Gen. 3: & 77. ad populum Antiochenum. Eo paulò superior Ambrosius, docet Petrum & Paulum nunc pro nobis, & pro omnibus posse impetrare, martyresque pro nobis lubenter orare, modò ipsis deuotionis societate iungamur. Rursusque, fratris sui Satyri defuncti precibus se iuuari posse confidit. Orat. de fide resurrect. Augustinus quoque asserit, omnes martyres, qui cum Christo sunt, interpellare pro nobis. Nec transire interpellationes ipsorum, nisi cum transierit genus noster. Idemque piè ac suppliciter se precibus

*Gen. 26.**Ecal. 34.**3. Reg. 11.**4. Reg. 19. &**20.**Esai 37.**Lib. de vi-
dus.**In Ps. 85.*

immaculatæ Dei genitricis Mariæ, sanctorum angelorum Michaëlis, Gabriëlis, Raphaëlis, simulque patriarcharum, prophetarum, apostolorum, Euangelistarum, martyrum, confessorum, monachorum, virginum, iustorum denique omnium, sedulo commendat, Lib. Meditationum, capite 40. Vnus homo Moises, scribit Hieronymus, sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus pro persecutoribus veniam deprecatur: & postquam cum Christo esse ceperint, minus valebunt? Paulus ducentas septuaginta sex animas sibi dicit in naui condonatas, & postquam resolutus esse ceperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro his qui in toto orbe suum euangelium crediderunt, mutire non poterit? An non Potamicæ virginis, & martyris precibus & meritis, carnifex eius Basilides, veram in Deum fidem, baptismum, martyriique lauream suscepit? Et Iustina virgo, Cypriani magi, ipsiusque cacodæmonis artes, beatissimæ deiparæ fulta præliis, superauit? Ut igitur cum Augustino concludam, toto mentis affectu, beatissimæ virginis nos intercessionibus committamus, omnes eius patrocinia imploremus, ut dum nos supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cælis.

Sed quo pacto aiunt refractarij, ad eos vique, vel nostrarum molestiarum sensus, vel precationum vota pertingunt? Vicissim illos excipio. Quo pacto orationes sese humiliantium, nubes, chorosque angelorum penetrant? Quo pacto sanguinis innocentis, mercedis vi re-

*Lib. cont.
Vigil.*

*Euseb. lib. 6.
cap. 5.*

*Nazianzen.
Orat. 39.*

*Serm. 35. de
Sanctis.*

*Ecl. 25.
Gen. 4.*

rentæ, oppressæ viduæ, & Sodomitici criminis voces ascendunt in cœlum. Quo pacto damnati epulonis clamor ex inferis, ad Abrahami & Lazari spiritales aures peruenit? Quo pacto nouerat alterius seculi incola, diuitem dum in hoc viueret bona, Lazarum verò mala recepisse? Quo pacto fratres epulonis, cōciones de Mose & prophetis habuisse, quibus satis ad pietatem incitari potuissent. Quo pacto Helisæus absens corpore, vidit seruum suum Giezi accipientem munera, quæ dedit ei Naaman Syrus? Quo pacto idē propheta nihil eorum ignorabat, quæ in abdito & sacro regis Syriæ consilio tractabantur? Quo pacto Petrus sciuit Ananiam & Saphyram defraudasse de pretio agri? Hæc mihi clarē perfecteque explicant: & eos non celabo, quo modo in vita, luminēq; cœlesti, nostras miseras, precēsq; beati spiritus haudquaquā nesciāt. Et quid est quod nescirent, qui scientem omnia sciunt? Quid non viderent, qui videntem omnia vident? Quisquis in illo manet, ait Augustin⁹, & potest humanas preces sentire. Scire possunt, inquit idem alibi, ab angelis, qui hīc nobis præsto sunt, & animas nostras ad illos deferunt. Spiritu etiam Dei reuelante, cognoscere possunt, quæ hīc aguntur, quæ necessarium est eos cognoscere. Et rursus alibi: Possunt defuncti quæ hīc aguntur audire, ab eis qui hinc ad eos moriendo pergunt. Possunt etiam non solum præterita, vel præsentia, verum etiam futura, spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut propheta dum hīc viuerent cognoscebant ea quæ illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicabat.

*Iacob. 5.
Gen. 18.*

Luc. 16.

4. Reg. 5.

Act. 3.

*Lib. de vera
relig. c. 55.*

*Lib. de Spiritu
et anima,
cap. 39.*

*Lib. de cura
pro mort. a-
genda, cap. 25.*

7. *Egressa est itaque Noëmi de loco peregrinationis sue, cum utraque nuru: & iam in via reuertendi in terram Iuda, posita, dixit ad eas. Ite in domum matris vestrae, &c.*

VT pro certo accepit Deum propitium esse Israëlī, & solita benedictione agros fecundasse, nullas nequit moras, sed omnes abruptit, ut terram sanctam reperat. Moabiticum regnum, suorum cadauera & sepulcra, gentem profanam & falsis religionibus deditam, tanquam procellasam & periculosam tempestatem deserit, & ad populum Domini veluti tranquillum & securum animi portum sese recipit. Diuinas legis ac prophetarum voces audire, sacris cœtibus interesse, arcam, tabernaculum, sacrificia inuifere summo-pere cupiebat: consuetudinis idololatrarum peritosa. Sic nos decet pestilentum, & alienorū à Deo, non solum societatem & consuetudinem, sed etiā ædes, ut res omnino periculosas, & diuino iure prohibitas procul fugere: ne natura corrupti, & plus satis ad malū proni, ab his multò adhuc magis corrumpamur. Sensus enim & cogitatio humani cordis prona sunt ad malū ab adolescentia sua. Nō abs re, deprauatum genus humanum comparatur cum torre, recens extracto de igne: quem si in camino cū carbonibus reponas, facile acceditur. Ita si cū ebriosis, helluonibus, scortatoribus, blasphemis, hæreticis cōsueueris, deterior euades. Amicus stultorū, ait Sapiens, similis illis efficitur. Potest guttula veneni totum dolium intoxicare meri. Potest vnicus sceleratus nebulo, quod non centum pij yiri. Loti coniunx voluptatibus So-

Gen. 6. & 7.

Amos 4.

Zach. 3.

Ecd. 13.

Gen.

domeorum illecta, eas non nisi egro animo deseruit. Eiusdem filia impiorum exemplo didicerant etiam philtris, ad incestum patrem quoque prouocare. Undecim discipuli ab vno Iuda incitati, in Christum & Magdalenam obmurmurant, & dentibus frendent. Petrus in atrio pseudopontificis cum militibus peierat, negat, detestatur: qui cum coapstolis confessus fuerat. Ouis morbida inficit omne pecus. Quid ergo vbi totas vrbes, ac prouincias videris palam profiteri impietatem? Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Quanto fortius mala exempla? Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Recedite aiebat ad suos Moyfes, recedite à tabernaculis hominum impiorum istorum, nimirum Dathan & Abyron schismaticorum, & nolite tãgere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum. Laudatur Thobias, quòd fugerit consortia eorum, qui diuina paternaque religione contempta, pergebant ad cultum vitulorum, quos fecerat Hieroboam filius Nabath. Arguitur autè Iosaphat, quòd impio & desertori Achab præberet auxilium, & his qui oderant Dominum amicitia iungeretur.

Grauiusimè igitur in Deum & proximum delinquent respublicæ, cõmunitates, vrbes, ac principes, qui cum Turcis, aut Hereticis illis cum magna fidei Catholicæ iactura, fœdera ineunt, quos omnino delere oportebat. Magnis quoque periculis sese exponunt curiosuli adolescentes, qui nulla necessitate, nulla vtilitate publica, sed animi tantum gratia, prouincias illas oberant, & ciuitates quæ à fide Catholica

*Gen. 19.**Matth. 26.**et 27.**Matth. 16.**Ecl. 13.**Num. 15.**Thob. 1.**2. Parap. 19.*

Psal. 1.

defecerunt inuisunt, & in his cum perfidis diutius morantur. Beatus e contrario qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiae non sedit. Beatus Abraham qui cum primum potuit, è medio Chaldaeorum, quibus ignis loco Dei erat, in terram Chanaan in qua Melchisedec Deo viuenti sacra faciebat, aufugit. Beatus Dauid, qui statim vt audiuit Saulem interemptum, ex Palaestinarum consortio, terraque infidelium, ascendit in Hebron, vt sacris, diuinisque interesse posset. Hoc enim tum maximè in votis sibi fuisse, cum exulare cogere-tur declarat, dicens se non minus id sitiisse, quam ceruus desiderat fontes aquarum. Quando veniam (inquiebat) & apparebo ante faciem Domini? Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie (ab exprobratoribus incircumcisus,) Vbi est Deus tuus? Huius pietatis exemplum Ruth à piissima parente sua Noemi acceperat, quae contemptis ac relictis Moabitibus, vt commodè potuit, Bethlehem repetiit.

Gen.

2. Reg. 2.

Psal. 41.

Commisit se igitur itineri *de loco peregrinationis* suae, ait Samuël, cum utraque nurus, Orpha videlicet & Rutha. Sicut quondam prudentis matronae, & pia matris officia his nuribus suis praestiterat, sic nunc in recessu ab illis vicissim obsequentium filiarum munera recipit. Illam non aspernantur veluti delyram annum, nec vt morosam aut crudelè nouercam affligunt, nec quasi alienigenam, Iudaeam, exulem, infelicem domo patriaque expellunt. Sed quamdiu in terra Moab permanet, sicuti propriam matrem diligunt, colunt, suisque laboribus

fo
co
ma
fu
m
no
vt
m
di
ei
ab
ft

fu
b
n
c
li
fi
c
8
P
i
P
u
f

fouent: & nunc recedentem magna humanitate comitantur. Secum enim cogitabant. Hæc est mater virorum nostrorum quibuscum vna caro fuimus, igitur & nostra. Hæc nunquam dura vel molesta locrus extitit, sed potius instar filiarum nos semper complexa est. Aequissimū itaque est, vt quasi filiæ eam colamus, obseruemus, comitemur. Ergo cū inter nos diutius morari nolit, sed discessum parer, iam iamque itineri accincta sit, eidē vt indiuulsæ comites adhæreamus, nunquam ab eius amplexu, nunquam ab eius latere nos abstrahi patiamur.

Hinc verò liquet, quā morigeri parentibus suis, quamque horum amantes & obseruantes debeant esse vtriusque sexus liberi. Id etiam sagax natura visceribus inseruit ac insculpsit ferarum, cū easdem inter sese partu & educatione conciliet. Aristoteles & Plinius summi philosophi, Bassilius & Ambrosius summi Theologi referūt Ciconias parentes suos iam præ senectā deplumes, & ad volatum ineptos, in nido ad id parato reponere, & circumstantes alis plumisque fouere, insuper cibum magna alacritate querere & suppeditare. Et si in alium locū volare velle animaduertent, leniter ex vtraque parte alis suis auxiliū ferre. Adeo nullo articulate vocis ministerio, nullo literarum vsu indigens rerum natura, propriis ac tacitis vocibus, charitatem parentum liberorū pectoribus infudit. Itaque portentum atque monstrum humana specie tectum, iure censetur is, qui eos indignissimè tractat, per quos hanc lucem aspicit. Parentibus enim nos primū natura concil-

Lib. 9. de nat.

au. ca. 13.

Lib. 10. hist.

ca. 23.

Lib. 5. Hex.

cap. 16.

Hom. 8. Hex.

liat, tanquam surculos arbori. Ab his post Deum, accipimus corpus, vitam, educationem, patrimonium, libertatem, ciuitatem, religionem. Solon aliquando interrogatus, cur in patricidas supplicia nulla constituisset: respondit, se id neminem facturum putasse. Romani verò authore Tullio, in eosdem supplicium singulare exegitauerunt, vt quos natura in officio retinere non posset, ij magnitudine pœnæ à maleficio deterrerentur. In sui itaque voluerūt viuos in culeū, atque ita in flumē deiici. noluerūt feris obiicere, ne effertiores efficerētur. Nō nudos deiicere, ne ipsam aquā polluerent, qua violata quæque expiari putantur. Denique ita illos mori decreuerunt, vt eorum ossa terra non tangeret: ita iactari fluctibus, vt nunquam abluerentur: ita postremò eiici, vt ne ad saxa quidem mortui conuiescerent. Parentes senio confectos domi habere, magnum preciosumque thesaurum, ac summi Dei simulacrum existimat Plato. Eos qui dubitant vtrum oporteat Deos venerari & parentes obseruare, sensu carere, egerēque pœna iudicat Aristoteles. Valerius refert filiam quandam, exerto vberē, matris (quæ fame in carcere enecanda erat) famem diu leniisse. Alteram quoque patrem fame in vinculis periturum, tanquam filiolum proprio lacte non paruo tempore nutriisse. Laudatur Æneas quòd Anchisen patrem ab excidio & conflagratione Troiæ, humeris sublatum eripuerit, dicens:

*Orat. pro
Roscio.*

*Dialog. 11. de
legib.*

*Lib. 1. Ethic.
Lib. 5. cap. 4.*

*Virgil. 2.
Amid.*

*Ergo age chare pater, cervici imponere nostræ:
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit.*

Quò res cunq̄ue cadent, vnum & commune periculum,

Vna salus ambobus erit.

Ad hæc naturæ præcepta, & gentilium exempla, factorum diuinorumque librorum decreta adiciantur. Primum secundæ tabulæ præceptum est, Honora patrem & matrem, vt sis longæuus, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Hoc idem filius Dei euangelio suo confirmauit: & Phariseos vt grauissimi sceleris reos damnauit, quòd liberis authores essent parentibus victus necessaria subtrahendi, simulata in Deum pietate. Apostolus autem obseruat hoc esse primum mandatum, cuius obseruatoribus promissiones fuerint additæ. Obsequentissimorum parentibus liberorum exempla sunt Isaac, qui patri ad gladium ignem, & necem vsque morem gerere voluit: filia Iephte, quæ imprudenter vouenti patri dixit: Fac mihi quæcumque locutus es: Christus denique, qui Ioseph fabro nutritori, & Mariæ genitrici se sponte subiecit. Eandem de cruce commendans discipulo, docuit nos, ait Chrystostomus, ad vltimam vsque respirationem parentum eorum & diligentiam habere. Thobias testamento iubet filio suo: Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus eius. Memor enim esse debes quæ & quanta passa sit propter te in utero suo. Ne cõtēnas, inquit Salomõ, cum senuerit mater tua. Et Syracides: Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Retribue illis quomodo

Exod. 20.

Leuit. 19.

Deut. 5.

Matth. 15.

Eph. 6.

Gen. 22.

Iudic. 11.

Luc. 2.

Io. 19.

Tho. 4.

Proverb. 23.

Exod. 7. & 9. & illi tibi. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses. Et postea: In opere, sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta. Sicut qui thesaurizar, ita & qui honorificat matrem suam.

*Exod. 21.
Deut. 27.*

Experientur pij liberi nunquam esse vanas, nunquam irritas, nunquam fallaces istas diuinas promissiones. Sicut ex aduerso certissimas esse in violatores & contemptores parentum, tot terribiles comminationes. Qui percusserit patrem aut matrem, ait Dominus, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Nec verbo igitur, nec opere vnquam impunè lacessuntur. Et rursus: Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem suam. Ecquid horribilius & grauius, quam à præpotenti Deo maledici? Quid infœlicius etiam dånatis & diabolis, diuina imprecatione, accidere posset? Qui affligit patrem, & expellit matrem, scribit Salomon, ignominiosus erit & infœlix. Et iterum: Oculum eius qui subfannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, suffodiant corui de torrentibus, & aquilæ pulli deuorent. Quis enim eis fausta precaretur, quos constat ore Dei diris omnibus esse deuotos? Si his nondum mouentur, si non trepidant, qui Parentes contumeliis afficiunt; vel vnus parricidæ Absalonis exemplum exhorreant. Infestis armis in clementissimum patrem, eumque regem insurgit; domo & ciuitate sancta expulsum, fuga sibi consulere

Pro. 19. & 30.

2. Reg. 18.

consulere & vitam seruare compulit. Sed qui natura legem oppugnauit, arborum comas præter naturam, quasi quorundam fortissimorū satellitum, & sæuissimorum carnificū manus secum pugnantes sensit: cū ab illis abreptus, & de fuga retractus, deque illis pēdens, miserrimè periit. Putabat armis opprimere patrē: sed Deus etiam arborum ramos in eius perniciem armauit, vt excogitati patricidij pœnas exolueret: simulque cunctis patricidis, in exemplum iræ ac vindictæ suæ eum proponeret. Sed de his rursus in sequētibus: ad Noëmi & nurus suas redeamus.

8. *Dixit ad eas, Ite in domum matris vestre. Faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicuti fecistis cum mortuis, & mecum, &c.*

Confecta iam maiori parte itineris, iis que tribus in Iudææ confinibus constitutis, paulatim subsistens Noëmi, nurus quoque gradum sistere iubet. Dubitat namque insigni prudentia mulier, ne cū peruenissent Beth-lehem, ac inter Israëlitas illis commorandum esset, horum ritu viuere, religionem fidemque amplecti recusat. Rursus, si se proselitas fieri paterentur, id potius faceret in gratiam sui, quam Dei: aut ficto, ac hypocritico, quam sincero animo. Cogitabat prauum esse cor hominis & inscrutabile; multas in illo esse latebras, multosque recessus: ideoque illarum animos explorare ac pertentare constituit. Quocirca quatuor facit. Primò redeundi licentiam illis impertit: secundò, misericordiam & gra-

Hier. 17.

tiam à vero Deo precatur: tertio, commodam requiem & felicitatem huius vitæ desiderat: quarto, cum osculo easdem valere iubet, atque de his ordine dicendum.

Principio itaque dicit: *Ite in domum matris vestræ.* Ex quo quis forsan non ineptè colliget, patrem earum iam vita functum fuisse. Quod omnino certum est, si quidem iuxta Hebræos, Eglonis regis essent filia. Aut domum matris ideo appellat, quòd filia præsertim cum matribus libentius ac familiarius subinde viuere consueuerint. Hinc Rebecca domum matris suæ potius vocat, quàm patris. Booz quoque postea Rutham celebrat, quòd relictis patre & matre, concessisset in terram Israël. Vult igitur Noëmi. Satis superque ô filia, quæ pias nurus decent, præstitistis. Grata omnino mihi est charitas & dilectio vestra, Socrus tatum vobis sum: matrem adhuc habetis, cuius magis naturalis, ac constans, certusque est amor. Ad eam ergo reuertimini, de cuius solitudine & dilectione nunquam ambigere, nunquam cadere poteritis. Non enim potest mulier obliuisci infantem vteri sui. Iam ad meos populares & conciuies perueni, ad vestros redire vobis per me licet. Vale itaque vobis dico, charissimæ, vos quoque hoc tempore & loco, me valere iubete.

Obseruandum diligenter, quod nec consulit, nec hortatur, vt ad cultum falsorum deorum redeant. Non dicit: Ite ad Deos vestros, amplectimini Deos vestrorum Moabitarum, &c. sed, *Ite in domum matris vestræ.* Neque reuocat à vera religione suscipienda: verum tentat quo sint in eam ani-

Gen. 24.

Ruth 3.

Isa. 49.

mo : explorat an serio & constanter Iudæorum pietatem diligerent, ac desiderarent. Sed neque imperiosè iubet profelytas fieri, aut comminationibus ad suscipiendam Mosis legem compellit. Ex quibus colligere licet, adeo liberam ac spontaneam debere esse fidei & religionis Christianæ professionem, vt nullis tormentis ad eam amplexandam infideles, Iudæi, Turcæ cogantur. Non est religionis, scribit Tertullianus, cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi: cum & hostiæ ab animo libenti exoptulentur. Et rursus: Irreligiositas est adimere libertatem religionis, & interdicare optionem diuinitatis. Iniquum videtur liberos homines inuitos vrgeri ad sacrificandum. Nam & aliàs diuinæ rei faciendæ libens animus inducitur. Hæc ille, & rectè certè. Cum enim homo eius ætatis est, vt iam ratione vtatur, nec possit credere, sperare, diligere, inuocare, (quæ religionis sunt præcipua capita) nisi velit: voluntas autem propter innatam sibi libertatem ad hos intimos actus compelli nõ valeat: profectò ad suscipiendam religionem, cuius sacris nunquam antea initiatus est, cogi non debet. Cætera potest homo nolens, ait Augustinus, credere verò non nisi volens. Quinimò, ipsum credere in Christo, inquit idem, opus quidem est Christi, quod operatur in nobis: sed non utique sine nobis. Et rursus: Qui fecit te sine te, non te iustificabit sine te. Fecit nescientem: iustificat volentè. Nec sine scripturarû præfidiis isthæc patres asserunt. Nam à quolibet petit Deus: Fili, præbe

Lib. ad Scapulam: idem Apologet. ca. 23. & ca. 28.

August. Enchir. ca. 32.

Tract. 72. in Io. Serm. 15. de verb. Apost. Proverb. 23.

michi cor tuum. Neque Prophetas, neque Apostolos legimus quemquam infidelium tormentis compulisse, vt vel circumcissionis signaculum susciperent, vel regenerationis lauacro tingerentur. Et Iudæis ait Dominus: Volui vos congregare, & nolulistis. Apostolis quoque: Nunquid & vos vultis abire? Vocat equidem frequenter, & amabiliter inuitat Christus, dicens, Venite ad me omnes qui laboratis: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, &c. sed neminem infidelium vi adigit.

Quid ergo, dices, Hæreticos & schismaticos à fide & vnitatem Catholica deficientes, legibus & tormentis compellendos docetis, vt redeant? Cur regum authoritate, edictis, gladiis & seueritatibus aduersus illos abutimini? Cur non potius eos concionari, baptizare, cœnas celebrare suo more permittitis? Vel cur non vnico gladio verbi Dei in eos pugnatis?

Censuit fateor aliquando Augustinus neminem ad vnitatem Ecclesiæ Christi esse cogendum, solo verbo esse in hæreticos agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos nouimus. Sed re accuratius considerata, & experimento edoctus, sententiam omnino mutauit, vt idem ipse palam fatetur. Alia igitur est infidelium, alia hæreticorum ratio. Illi quia Ecclesiæ Catholice nunquam fidem dederunt, nunquam sacris eius sunt initiati, ad eius tribunal non pertinent. Quomodo enim eos qui foris sunt, secundum Apostolum, iudicaret? In hos verò omnem habet authoritatem, omnem

*Matth. 23.
Io. 6.*

*Matth. 11.
Io. 4.*

*Epist. 48. &
lib. 2. Retr.
cap. 5.*

1. Cor. 5.

vitæ ac necis potestatem, quoniam cum eisdem in Christo pareret & regeneraret, ab eis sacramentum fidei & obedientiæ accepit. Ergo, postquam diuinis verbis eorum errores conuicit, rationibus coarguit, à Deo data sibi potestate damnauit, & immorigeros filios diu patienter ad penitentiam sustinuit: debet illos iam desertores, sediciosos, turbulentos, pestiferos, & hostes infestissimos persentiscens, omnibus diuinitus sibi concessis modis compellere, vt à blasphemis abstineant, & in viam veritatis (à qua longè aberrât) reuertantur. Qui diliguntur, scribit Augustinus, malæ suæ voluntati non sunt impunè permittendi: sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Si voluntas mala (subiicit) semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlita recusantes & murmurantes tam duris flagellis & à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Quare Paulus non est permissus vti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam? Quare monetur pater filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius fundere, vt ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur? Quare corripuntur negligentes pastores? In hæreticis cogendis, ait rursum idem Augustinus, Ecclesia Dominum suum imitatur, qui ad cœnam magnam prius adduci iussit conuuias, postea cogi. An non pertinet ad curam pastorem etiam eas oues, quæ à grege aberrauerint, inuentas ad ouile dominicum si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam

*Epist. 104.**Exod.
Num.**Act. 9.
Ecc. 30.
Prouerb. 23.
Ezech.
Epistola 50.**Luc. 14.*

doloribus reuocare? Maior non debet esse Ecclesie indulgentia, Apostoli lenitate, qui districtè iubet, corripere inquietos: peccantes coram omnibus arguere: malum auferre ex nobis ipsis: abscindere eos qui nos conturbant: blasphemos & apostatas homines Satanæ tradere in interitum carnis. Ecquem sæuiorem ac crudeliorem carnificem aut inuenire, aut saltem cogitare potuisset, cui istiusmodi pestiferos homines daret plectendos?

Ad hæc, piorum regum & magistratum officium est, seruire Domino cum timore, nutritores & protectores esse Ecclesie sponsæ illius, custodes ac vindices eius decretorum, & gladiis suis uti ad vindictam malorum, laudem verò bonorū. Moses propheta simul & imperator Israël, populares suos Beel-phegor initiatos iure trucidauit: Saul magos & ariolos sustulit è medio: David in matutino. i. citò citius, interfecit omnes præuicarios terræ, ut disperderet de ciuitate Domini iniquitatis operarios: simul perfecto odio profectus est eos, qui oderant Dominum: & Christiani principes lupos in ouile Christi grassantes non arcebunt? Non subiicient iustis suppliciis? Pseudopphetas auertentes à diuinis legibus & sacris iussit Dominus interfici: & Pseudoapostolos ac hæresiarchas suum virus in omnes effundere permittent Christiani? Furta, homicidia, adulteria, falsa testimonia, aliæque scelera plectentur: & perfidia, apostasia, perniciofa, blasphemæque

1. Theff. 5.
1 Tim. 5.
Gal. 5.

Rom. 17.

Exod. 32.
1. Reg. 28.
Psal. 100.
Psal. 138.

Deut. 17.

dogmata inulta manebunt? Apagesis tantam amentiam.

Iosaphat, Ezeccias, Iehu, Iofias, & alij quidam Hebræorum reges, qui falsos recetēsque cultus prohibuerunt, ac euerterunt, magnis laudibus celebrantur: sed Ieroboam, Achab, Ochozias, Manasses, qui eisdem vel propagauerunt, vel permiserunt, coarguuntur. Imò aliquot aliàs minimè malis Principibus vitio datur, quòd siuerint populū sibi creditum adhuc immolare in locis excelsis. Imperatoris Babylonici semper celebrabitur editum, quo constituit, vt quicumque blasphemaret Deum viuentem grauissimis pœnis subiaceret. Quis mente sobrius regibus diceret, Nolite curare in regno vestro à quo tueatur, vel oppugnetur Ecclesia sponsa Domini vestri? Vix satis leges Constantini, Theodosij, Gratiani maximorum imperatorum potest commendare Augustinus: quarum seueritate hæreticorum Arrianorum & Donatistarum repressa est sæuitia, prohiberi conuentus, & Catholicis vnà cum libertate templa sunt restituta. Testatur idem, totam suam ciuitatem à parte Donati, ad vnitatem Catholicam conuersam esse timore legum imperialium. Aliàs quoque non paucas se vidisse ciuitates Donatistas confirmat, quæ postea ex animo factæ sunt Catholicæ, legum timore. Multos etiam nouisse, qui initio ad Ecclesiam pertracti, intus inuenerunt, vnde se intrasse lætarentur.

2. Reg. 3. 25.

22.

Daniel. 3.

Porro, qua audacia, qua impudentia freti, libertatem conscientiae, id est, liberam cuiuscumque; volueris cultus ac religionis electionem postulant isti, qui omnem arbitrij humani libertatem tollunt? Qui omnia quadam absolutae necessitatis lege sursum deorsumque ferri, fierique praedicant? Qua fronte, quo supercilio, quo ore, sibi vt liceat suo more coire, cõcionari, baptizare, communicare requirunt; qui id in Anglia, Scotia, Dania, Germania, Gallia, Belgio, vbi armis & viribus superiores euaserint, Catholicis non permittunt? Seruetum haereticum, Castalionem aliter quam Beza sentientem, Spifanium ex Episcopo Niuernenfi, patriae proditorem, Dei ac salutis suae desertorem, atque ideo Geneuae profugum, pro animi libidine viuere permiserunt? Scilicet? & nõ potius exusserunt, fugauerunt, capite damnarunt? In quos placuerit, religionis ergo acerbis animis, armisque sauiant: & illis quicquid volent agendi dicendi que impunita facultas ac licentia concedetur? Apagete fictores tantae dementiae. Sinant ergo bonos viros amore dirigi, alios timore corripere.

Verum his omissis, diligenter considerandum quid secundo loco praestiterit nuribus suis Noemi. *Faciat vobiscum Dominus, ait, misericordiam, sicuti fecistis cum mortuis, & mecum.* Precatur illis ex toto pectore misericordiam, & omnem gratiam, à Deo vero. Etenim IHOVAM, id est, ipsum verè existentem & viuentem Deum, ipsum totius boni authorem, fontem, & largitorem inuocat: non fictitios Deos Moabitarum, ceu aliarum gentium. Chamos idolum à

Moabitis pro Deo habitum & cultum fuisse, scribitur Num. 21. 3. Reg. 11. & Hieremiæ 48. Hieronymus putat illud alio nomine vocatum Beelphegor: itémque ab Ammonitis, Tyriis, & multis aliis populis adoratum. Isidorus & Theophylactus opinantur hoc infelix & horrendum mōstrum, nomine Priapi, à Græcis in honorē susceptum. Ergo tam abominandum & propudiosum idolum semper execrata Noemi, Iehouam omnium bonorum authorem precatur, ab eodémque orationis suæ capit initium. Quod certum ac euidentis est argumentum, illam nunquam abiecisse ex animo veram fidem ac religionem: nunquam ad Moabiticam impietatem deflexisse, tametsi inter eos diu mansisset. Fundata supra firmam petram, id est, futurum Messiam, nullis impij populi verborum flaminibus, nullis exemplorum illecebris, nullis persecutionum fluctibus à fide patrum suorum, prophetarum doctrina, & veteris ecclesiæ, id est, Synagogæ, vnitae ac obedientia deiici aut abduci potuerat. Huius constantiam & infractum animum sibi proponant imitandum piæ matronæ, quæ vel inter hæreticos, vel sub maritorum alienorum à Deo tyrannide viuere coguntur. Monica semel & iterum D. Augustini mater, & Patritij seueri Manichæi coniūx, constanti pietate vtrumque Christo lucrificat. Iob inter orientales, Melchisedec inter Chananæos, Moses inter Ægyptios & Madianitas, Abraham inter Chaldæos & Palæstinos, Daniel inter Babylonios, Persas, & Medos, veræ diuinæque religionis defensores & assertores inuictos

*Com. in 15.
Isaie.*

*Ethim. 8.
Comment. in
4. cap. Ose.*

*Matth. 7.
Luc. 6.*

Ecl 50.
Philp. 2.

Thob. 1.

Luc. 8.

Pf. 105.

sefe præstiterunt. Quasi stellæ in medio nebulae, & quasi luminaria in medio nationis prauæ & peruerse sibi & aliis effulserunt. Et Thobias in captiuitate positus, viam veritatis, idest, veram in Deum fidem, spem & charitatem, non deseruit &c. Leues autem, imò quauis arundine aut pluma leuiore ac inconstantes & reprobi homines, vt sibi impiorum beneuolentiam concilient, aut bonis huius vitæ consulant, mox veram Dei religionem deserunt, abnegant, produnt, blasphemant. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Malunt eos apostatas imitari, qui commixti inter gentiles didicerunt opera eorum, seruiuerunt sculprilibus eorum, immolauerunt filios suos & filias suas dæmoniis: quàm superius nominatos patriarchas, aut apostolos & martyres &c.

Verùm, quid suis nuribus à Deo exoptat Noemi? *Misericordiam à Domino.* Id est, omne bonum animi, quod sua bonitate & clementia cõfert iis, quos diligit. Puta veram Dei agnitionem, amorem, fiduciam, clementiam, beneficentiam, peccatorum condonationem, in aduersis consolationem, in tribulatione auxilium, vitam denique præceptis suis conformem. Vox namque Hebræa *חסד* Chesed isthæc vniuersa significat. Eo sensu scribitur: Deum custodire misericordiam in millia, & auferre iniquitatem & scelera. Misericordiæ Domini plenam esse terram. Miserationes eius super omnia opera eius. Præparatum esse in misericordia solium eius. Gratia Dei & misericordia est in sanctos eius. Misericordia eius à proge-

Exod. 34.
Deut. 5.
Pf. 32. &
144.
Esa. 16.
Sap. 4.

nie in progenies. Samaritanus fecit misericordiam cum vulnerato. Addit Noemi: *sicut fecistis cum mortuis & mecum.* Quod his verbis Chaldaeus extulit. Clementer ita tractet vos Dominus, atque maritos vestros iam vita functos, & me clementer tractauistis. Illis enim mortuis, viris aliis nubere nolulistis: quin meipsam aluistis & sustentastis. Vobis tribuat Dominus absolutam mercedem pro beneficio, quod detulistis ad me. Vult itaque Noemi dicere: Tantra Abraham patri nostro præmia pro sua in pauperes & peregrinos liberalitate à Deo vero sunt data, quanta antea nemini. Lot quia pauperes hospitio mensaque suscepit, ab Angelis visitari, & concuium suorum horrèda internecone liberari meruit. Et vt summatim dicam, omnibus qui peregrinis ac egentibus miserebuntur, promisit Deus noster se misericordiam & gratiam, eadem imò & cumulatori mensura redditurum. Eam ob rem illum obnixè deprecor, vt priorum operum vestrorum memor, vobis perpetuò, & in omni negotio sit pius, propitius & misericors, sicut mecum, & demortuis duobus filiis meis fuistis officiosa.

His autem duæ coarguuntur hæreses; prior eorum qui omnia prorsus opera infidelium, aut etiam fidelium eorum qui gratiæ Dei sunt expertes, verè peccata esse, ac iram Dei promereri autumant. Siquidem hæ viduæ Moabiticæ necdū profelytæ, aut in populum Dei cooptatæ erāt: quarum operibus mercedem absolutam sancta

Luc. 1. & 10.

Gen. 18. &
19.

Gen. 30. 39.
39.

Exod. 1.

Act. 10.

Lib. 1. de ba-
pif. cap. 8.

August. 5. de
ciuis. cap. 15.

Epist. 5. que
est ad Mar-
cellinum.

Rom. 14.
1. Cor. 13.

Lib. de pat.
5. p. 4.

Noemi exoptat. Labani & Putipharis idololatra-
rum domibus benedixit Dominus, quòd ille pro-
fugum Iacob, iste venditum Ioseph cum omni
humanitate suscepisset. Obstetricibus Ægyptio-
rum benefecit Deus, eò quòd regie crudelitati in
nece paruulorum Hebraicorum parere detrectaf-
sent. An non Cornelij adhuc ethnici, necdum in
Christo credētis, aut renati, eleemosynæ acceptę
sunt, & orationes exauditæ? Illis (vt præclare
docet Augustinus) & angelum ad se mitti, &
missum intueri meruit. Quis mentis compos cę-
sebit ethnicum hominem dum naturali pietate
parentes colit, nudum operit, famelicum pascit,
mortuum sepelit, ab alieno thoro, à mēdacio, fur-
to, homicidio abstinet, his operibus iram diuinā
in se prouocare? Satius eidem fore, si his huma-
nis virtutibus & officiis abstineret? An non bo-
nis artib⁹, id est, ciuilibus & philosophicis virtu-
tibus Romanorum, pro mercede concessum &
datum est ad tantam gloriam peruenire, vt totius
orbis domitores, victores, imperatores euaderēt?
Ostendit in illis, ait Augustinus, quantum vale-
rent ciuiles etiam sine vera religione virtutes: vt
intelligeretur hac addita, fieri homines ciues alie-
rius ciuitatis, cuius rex veritas, cuius lex charitas,
cuius modus æternitas. At quæcunque fiunt abs-
que charitate, Apostolo authore, nihil profunt.
Respondet Augustinus, ea nihil quidem prodesse
ad regnum cælorum obtinendum: sed plurimum
valere ad extremi iudicij tolerabilius supplicium
subeundum.

Posterior hæresis est illorum, qui vociferantur

per nos bona opera nihil apud Deum mereri. Etenim si civilibus ethnicorum virtutibus præmium temporale iuste redditur: quomodo iustus piorum iustis & sanctis operibus spiritale, æternumque rependeretur? An non grandis iniustitia apud Deum, si bonorum operum nostrorum obliuisceretur: si mala nostra tantum puniret, bona non præmiaret? Si benè feceris, ait Dominus ad Cain, recipies. Et ad Abraham: Ego merces tua magna nimis. Et iterum: Quia fecisti rem hanc & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te sicut stellâs cœli, possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ: eò quod obediuisti voci meæ. Papæ! quantis præmiis, quanta mercede vna iusti hominis obedientia coronatur? In custodiendis mandatis diuinis Dauid agnoscit retributionem, multam: ideoque inclinât cor suum ad faciendas iustificationes propter retributionem. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis, ait Dominus captiuo Israël, quia est merces operi tuo. Sed quoties bonis operibus mercedè ac præmium Christus pollicetur? Merces vestra ait ad Apostolos, copiosa est in cœlis. Qui dedit calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam. Viticolis operatoribus merces redditur. His qui religionis suę gratia reliquerint parentes, uxorem, liberos, agros, promissit centuplum in hoc seculo, & vitam æternam in futuro. Hinc Apostolus: Pietas ad omnia utilis est, promissionè habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Bonum ita-

*Heb. 6.**Hieron. lib.**1. cont. Ioni.**Gen. 4. 15. &**22.**Pf. 18. & 118.**Hierem. 31.**Matth. 5. 10.**20.**Matth. 19.**Mar. 10.**2. Timot. 4.**Gal. 6.*

que faciētes nō deficiamus aliquādo, suo enim tēpore metemus: nec his perditissimis nebulonib⁹ attēdamus, qui vt a bene operandi studio cūctos reuocent, nō solū virtutibus præmia apud Deū reposita negāt: sed ad totius dānationis suæ aliorūque cumulū, etiā iustos in omni bono opere peccare blasphemāt. Sed de hoc infra copiosius.

Postremò, Noemi exemplum nos docet, quid liberis, affinis, & aliis qui bene de nobis aliquando meriti sunt, in primis optare debemus. Nimirum dei gratiam, timorem, amorem, misericordiam, &c. Sulti ac cæci iis quos diligunt, aut salute impertiunt, primū honores, opes, corporis sospitatem, ac vitā in terris bene longā precantur. Quo quid tā peruersum, præposterumve excogitari potest? Suis Christus pacem suam, quā mundus dare nō poterat, ante omnia conferebat. Apostolus omnibus quos literis conuenit, & salutat, initio gratiam, misericordiā & pacem à Deo patre nostro, & Domino nostro Iesu Christo cupit. Det dominus, ait, misericordiā Onesiphori domui: quia sæpe me refrigerauit, & cathenam meā non erubuit. Det illi Dominus inuenire misericordiā à domino, in illa die. Et quid proderūt externa illa bona, si spiritalia defuerint? Cauendū itaque ne istiusmodi assentatorib⁹ patefaciamus aures, nec adulari nos sinamus.

Sed quorsum addidit Noemi, *sicut fecistis cum mortuis, & mecum*? Quænam est illa misericordia, quā vita functis maritis exhibuerant ethnicae viduæ? In primis quandiu hac vita & cōmuni spiritu gauisi sunt, eos amarunt quasi propriā carnē,

Jo. 14.

Rom. 1.

1. Cor. 1.

1. Tim. 1.

2. Tim. 1.

coluerunt vt dominos, obseruauerunt vt capita, omnibus honestis obsequiis animos illorum sibi deuinxerunt, atque modesta, pudicâque cōuersatione cū eis perseuerarunt. Deinde, vigente adhuc in pectoribus defunctorū maritorum amore, noluerant mox conuolare ad alias nuptias: sed & socrum superstite omni officiorum genere quasi filia matrem, in eorū gratiā prosequutæ sunt. Laudat itaq; Noemi nurus suas ab honestis & debitis piarū vxorū in maritos filios suos officiis: quod ad imitandum omnibus aliis matrimonio iunctis mulieribus exēplar propositū est. Sed de officiis coniugum erga maritos, superius dictum est. Tātum hīc addo, quarumdā imprudentū muliercularum importuna garrulitate, pertinacia, impotentia animi, atque extrema quadam malitia fieri, vt sæpiusculè à maritis minus liberaliter ac humaniter tractentur. Laudatur in sacris Cecilia, quòd maritum quē quasi ferocē leonem acceperat, sua solertia & pietate quasi mansuetissimum agnum reddiderit. Et Monica S. Augustini mater, quòd Patritium virū suum improbū plus satis & sæuū, sua modestia & lenitudine deuicerit. Maritos itaque obseruent, si fœlici matrimonio gaudere, & mala sibi non accersere velint vxores.

Præterea, obseruandū *facere misericordiam cū mortuis*, ab Hebræis ad alia duo pietatis officia sæpe refertur. Primum, quando fidelium corpora veluti sacra quædam pignora religiose terræ mandātur. Dauid enim legatos misisse legitur ad viros Iabes Galaad, qui suo nomine illis gratias haberent, *quòd fecissent misericordiam cum Saule Domino suo, & Ionatha filio eius*. Ecquam amabò

*Metaphrast. 1
in vita S. Cecil.*

*August. lib.
Confess.*

*1. Reg. 2.
1 Reg. 31.*

te, misericordiam? Tulerant cadauera illorum de muris Beth-san, & igne consumptis carnibus, ossa apud se honorificè & decorè sepelierant.

Secundum in vita functos misericordiæ officium Hebræis est, ieiuniis, precibus, eleemosynis, & sacrificiis, illorum animas diuinæ indulgentiæ ac pietati commendare. Hoc ibidem semel & iterum probatur. Nā viri Iabes Galaad audita Saulis, filiorum eius, totiusque Israël strage, ieiunauerunt (inquit Scriptura) septem diebus. Dauid quoque, & omnes viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionatham filium eius, & super domum Israël, eò quòd corruissent gladio. Ad quid verò tot ieiunia, tot planctus & lamenta sine precibus? An non hæ, illa perpetuò in factis comitantur? An non Moses, Helias, Dauid, Hester, Iudith, Daniel, Esdras, A chab, Niniuitæ suis ieiunationibus preces continuò ianxerunt? Constat igitur pietatis & misericordiæ in mortuos opus esse, quando piis lacrymis, ieiunationibus, & feruentissimis precibus manes illorum Deo commendantur: hocque inter Hebræos omni æuo, communibusque sententiis receptum & sanctissimè obseruatum.

Quoniam verò ab aliquibus illustribus & amicis viris accepi, Calvinianos nostræ inferioris Northmanniæ, conscripto speciatim contra me libello (hunc enim illis iam ostentarunt, & cuidam suæ farinæ homini, à conuiciis & probris quibus semper abundant Ministri, repurgandum dederunt, priusquàm prælo committant pernegare

1. Reg. 31.

2. Reg. 1.

Thob. 12.

Matth. 17.

Act. 13.

Rom.

neg
car
me
pre
tut
ne
bus
coa

E
car
&c
Iud
def
go
in o
tor
trib
que
tis
pla
acc
po
qu
cin

negare Hebræos vel nunc mortuis suis bene precari, vel vnquam aliàs in suis Synagogis & cæmeteriis, pro defunctis præces effudisse, operæpretium visum est breui per digressionem instituta disputatione, tantam hominum audaciam, ne dicā impudētissimum mendaciū, hīc ex fontibus Hebræorum sumptis testimoniis refellere ac coarguere.

Digressio de fide Purgatorij, precibus & oblationibus pro defunctis inter Hebræos, Syros, Chaldæos, Arabes, & Aethiopes, contra Calvinianorum noua commenta.

EXtat Hebraicè & Latinè Supremum lugentium officium ex libro precationum Hebraicarū, qui inscribitur *M A H Z O R* sanctæ synagogæ &c. quo vtuntur nunc per totum orbem dispersi Iudæi. In eo constitutum est, vt ad sepulcra suorum defunctorum populus Hebraicus Ministro synagogæ præeunte, inter multa alia concinat: *Iustus in omnibus viuis suis Deus, perfectus, longanimis, misericordis & plenus: Indulge queso, parce obsecro, tum patribus, tum filiis. Tua enim est o Domine, propitiatio atque misericordia.* An non hoc est præcis suæ gentis hominibus defunctis veniam precari: & ad id psalmi, qui inchoatur, *De profundis*, versus accommodare?

Ibidem rursus, quando è feretro suorum corpora extrahunt, vt terræ committant, Minister sequentes versus, præcèsque sigillatim præcinit: *sucinat verò repetitque populus: Hac est via totius*

M

Argumenta quibus euincitur Hebræos perpetuò pro defunctis orasse.

I

Pf. 144.

Pf. 129.

2.

mundi. Congregamini & præstate vniuersi opera misericordiae. Anima vestra vitæ sempiterna perfruatur. Requiescat anima ipsius in cubili suo in pace. Iaceat in pace. Dormiat in pace, donec veniat consolator qui pacem audire faciat. His apertè misericordiae opera defunctis exhibenda & præstanda esse docent, nimirum ardentes preces, vt animæ illorum requiescant in loco pacis & quietis, & iisdem ferè verbis, quibus nos Christiani catholici: subringantur licet hæretici.

3. Post hæc, ad sanctos patriarchas, prophetas, & angelos facta apostrophe, eisdem defunctorum suorum animas his verbis commendant. Patres seculi qui dormitis in Hebron, portas horti Eden (i. paradisi) aperite illi, atque dicite: Aduentus eius sit in pace. Colles æterni de spelunca duplici, portas paradisi patefacite illi, ac dicite: In pace veniat. Angeli pacis, egredimini in occursum ipsius, portas paradisi voluptatis reserate illi, atque pacem aduentui ipsius denunciate. Custodes thesaurorum horti Eden, patefacite illi portas horti Eden, & ingrediatur N. paradysum, fruaturque fructibus paradisi. Experenda sint ab eius dextera: dulcia à sinistra. Hoc exaudiis ô Domine, eique dicas: In pace esto aduentus tuus. Quid his planius & apertius dici potest? An non his manifestè & dilucidè pro defunctis precantur: & eisdem beatorum spirituum patrocinii commendant? Hæc quoque mirificè ad verbum cum nostris Ecclesiasticis orationibus conueniunt. Ex antiquissima enim traditione canimus, aliquem in sepulcrum illaturi: Subuenite

sancti Dei, occurrere angeli Domini, suscipientes animam eius, offerentes eam in conspectu altissimi. Itémque: Aperite portas iustitiæ, &c. Et rursum: In paradysum deducant te angeli, &c. Ne verò quis vel saltem cogitare audeat, doctores Catholicos isthæc de Hebræis confingere, non sine iudicio diuino factum est, vt non solum D. Genebrard⁹ noster, sed & Sebastianus Münsterus, & Paulus Fagius magni inter hæreticos nominis, & ecclesiæ Romanæ hostes infestissimi, eadem, iisdem ferè verbis, ex Hebræis latina fecerint, Annotat. in 14. cap. Deut. Oportet igitur illos omnes verecundiæ fines transiisse, & bene nauiterque impudentes esse, qui negant Hebræos pro reque pacèque defunctorum orare.

In eruditorum quoque oculis & sermonibus versatur nunc Hebræorum H A S C A B A, id est, oratio pro defunctis, quam H A Z A N sine Minister synagogæ recitat ad defunctorum sepulcra: & id toties, quoties rogatur à diuersis flagitantibus sibi dari H A S C A B A pro anima N. eodem fermè modo quo Christiani à Sacerdotibus decantari, L I B E R A M E, vel R E Q V I E M &c. His autem verbis precatur Hebræus minister. *Requies firma in superna habitatione sub alis Dei, in gradu sanctorum & purorum, propitiatio delictorum, accessio salutis, indulgentia & miseratio, pars denique bona in vitam venturi seculi, sit anima sapientis huius magistri, vel Domini. Spiritus Domini quiescere faciat eum in horto Eden, & societur ei pax, quemadmodum scribitur in Isaia: Veniat pax, quiescat in cubilibus suis* Isa. 57.

ambulans ante ipsam, ipse ac omnes defuncti Israël, ipsius misericordia & propitiatione. Amen. Quid est Deum defunctorum animis propitium rogare, si istud non fuerit? Quibus verbis, quibus sententiis, quibus argumentis ac testimoniis clarius & certius probari posset, Iudæos defunctis suis bene precari; atque purgatorium erubum nobiscum credere ac confiteri? Verum, aliud quoque hîc à nobis discant hæretici, quod prauas opiniones eorum refellat, nostra dogmata confirmet.

- Inscribunt etiamnum hodie Hebræi lapidibus
 5. sepulcrorum parentum atque amicorum suorum:
Sit anima eius in horto paradisi. Amen. Sit anima eius colligata in fasciculo uiuentium. Amen. Eant nunc
 1. Reg. 25. Calvinianæ sectæ propugnatores, seniores, superintendentes, diaconi, latellites, & ministri, & sibi persuaderi ab impostoribus sinant, nunquam Hebræos pro vita functis orare.

Potro hanc perpetuam constantemque fuisse totius Synagogæ doctrinam atque fidem, ex libris Talmudicis, Misnaïoth, Thargumi, Zoharis; deinde ex Rabbini Mosis Ægyptij, & aliorum Rabbinarum scriptis apertè cõuincitur: ex quibus nos quædam tantum in præsentiarum, sed dilucida firmaque testimonia, proferemus. Quoties alicuius defunctorum patrum, magistrorum, regum, pontificum suorum in scriptis meminerunt, toties ferè hac prece illum Deo commendant: *Super eum sit pax. Vel: Requiescat in pace. Vel Pace fruatur.* Ioannes Mercerus, & ipse ecclesiæ catholicæ desertor, Calvinismi autem assertor, Li-

bro *Rofce Thenoth*, 1. Abbreuiationum, vel notarum compendiofè scribendi, annotauit ad eò frequenter in Rabbiorum fcriptis hanc pro vita functis orationem occurrere, vt fuperfluum fit plura exempla in medium adferre. Certè vnus Rabbi Iofippus Ben-Gorionis, Hiftoriæ belli Iudaici capite nono, ter quaterque eam orationem vfurpat, prout etiam eam ex Hebræo Latinam fecit Dauid Kyberus Argentinenfis, hæreticus, & Romanæ ecclefiæ aduerfarius: ne quid à Catholicis confingi & fibi obiici queri poffint noftri Caluiniani.

Insuper, ex eadem Iofippi Hebræi hiftoria luculenter apparet, hoc pro vita functis officium folis fui interfectoribus, veluti profanis & omnino Domino inuisis hominibus, inter Hebræos fuiſſe denegatum. Scribit namque deuicta à Romanis Iorphan, Iofephum Ben-Matthiæ qui eam urbem à Romanis aliquandiu defenderat, vnà cum aliquot militibus in quamdam specum fe abdidiffe. Quum autem mutuis cædibus velent commilitones fe à Romanorum feruitute adferere: Iofephum à tam nefario ſcelere illos dehortatum eſſe longa oratione, quam finierit his verbis: *Ignoro commilitones, qua fit propitiatio anime hominis, qui feipſum interficit. Quis intercedet pro nobis apud Deum ſi peccauerimus, & quiſque proximum ſuum interficiat?* Orationem denique hoc pacto clauſiſſe: *Quomodo amouebimus opprobrium hoc? Quomodo expiabimus peccatum hoc? Quis tandem pro nobis intercedet?* Ex quibus clarum & conſtans euadit, in Synagoga receptum & probatum fuiſſe.

se, propitiationes, intercessionones apud Deum, expiationes, & orationes fieri pro aliis piè vita functis: ideoque purgandarum animarum aliquem locum in altero seculo superesse.

8. Hoc ipsum Rabbi Bachaii longa disputatione è sententia Magistrorum suorum confirmat, super eum Decalogi locum. Memento diei sabbathi, *affirmans mortuos die sabbathi recreari & quiescere à doloribus & pœnis suis, adeo ut potent etiam ex deliciis Eden 1. paradisi.*

9. Quin imò & flammatarum ardoribus easdem animas in quodam crebi loco purgari & expiari, nobiscum constanter credit & fatetur Rabbi Scimeon Ben-Iochai, in eum locum Ezechielis. 1. Et ego in medio transmigrationis super fluvio (Heb. splendore) Cobar. Sic enim ibidè D. Nicolao Fabritio interprete, commentatur: *Hic fluvius igneus derivatur & prorumpit à conspectu Dei, & decies centena millia Angelorum ipsum circumstant. Iudicium sedit, & libri illic aperti sunt. Nimirum libri aperiuntur. Et tunc abluuntur anime in eo flumine igneo à sordibus suis, quibus coinquinata fuerant in mundo inferiore.*

Dan. 7.

10. Alij Hebræi in Midras Tehillim, Midras Iob, Midras Cohelet, id est, Expositione Psalmorum, Iob, & Ecclesiastes, de inferis differentes, multa ibidem animarum receptacula esse, varios recessus, & gradus suppliciorum, & in his quasdam earum indies expiari, & purgari, denique ex iisdè liberari, & in sinum Abraham, 1. locum amœnum & quietum euadere, constanter docent & adfir-

mant. Quid ad hæc igitur mussabunt Calviniani? Respondere ne ad hæc, aut omnino hiscere ultra audebunt, Hebræos nunquam pro defunctis precari? Nusquam expiatorium locum in altero seculo agnoscere? Tot potius tamque claris Hebræorum testimoniis conuicti, errorem agnoscant & emendent; aut fracti cum pernicacibus, & in Spiritum sanctum peccantibus discedant, & negotium vltius Catholicis non facessant.

De industria hîc missa facio quæcunque ex aliis Hebraicis scriptoribus, quæcunque ex Apostolis, & Euangelistis, quæcunque ex Maccabæis, Thobia, Dauide, Ezeciele, Daniele, Solomone, Isaia, Malachia, Mose denique in hanc rem adducere possem. Hæc nos Deo bene propitio, in lucem proferemus, & totius antiquitatis sanctissimis testimoniis communiemus, quâdo bellum libellum suum sicut mussitant Calviniani, contra nos in lucem emiserint. Hîc tantum velitationis gratia in illos subiicere liber, quæ sit Syrorum, Chaldæorum, Arabum, Æthiopum, & quotquot ab Hebræis literas, religionemque acceperunt, de proposita inter nos quæstione sententia.

Syros omnes in sacris cæteribus oblationes & preces pro defunctis facere, liquidum ac certum est vel ex inscriptionibus, quæ visuntur in nouo testamento, Viennæ Austriacæ Syriacis characteribus impresso: & in manu scripto, quo vsi sunt Boderiani nostri, cum Biblia Antuerpiana iussu & impensis Catholici Regis Hispaniarum à Plantino excuderentur.

Tremelius infœlix & miser apostata (vt hoc dicam obiter) in suo nouo testamento Syriaco, quod ad grammaticam vsque corripit, eos titulos Euangelii & sacris lectionibus præfixos, Hæretica & planè Iudaica, atque Ischariotica licentia penitus obliterauit. Scribunt ergo Syri ad cap. 9. Matthæi, versu 8. ante hæc verba, Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus accessit, &c. *Bedoucrono deghanidé*, in commemorationem defunctorum. Ibidem cap. 11. vers. 34: & cap. 12. vers. 23: & cap. 24. vers. 36. *Queriono deghanidé*, Lectio defunctorum, vel, pro defunctis. Rursus, capite 25. versu 31. Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, &c. *Queriono bedoucrono de Kine veZadique; vdegharoubro dechanore*. Lectio in commemorationem rectorum & iustorum, Feriæque sexta candidatorum.

Apud Marcum cap. 5. versu 21. Et cum transiisset Iesus in nauis, habetur: *Queriono desahade vdegghanide*. Lectio martyrum & defunctorum. Ibidem capite 12. versu 18. *Dekourbo degghanide*. In oblationem pro defunctis.

Apud Lucam capite 16. vers. 19. Homo quidam erat diues, &c. *Queriono de ramsço dechad besçabo degghanide*. Lectio ad vespertas Dominicæ defunctorum.

Apud Ioannem cap. 5. vers. 19. Et in Actis Apostolorum cap. 5. versu 1. Item cap. 10. versu 36. Et in prima Pauli ad Corinthios cap. 15. versu 34. Rursus in secunda capite 5. ver-

*Characteres
Syriaci tunc
non aderant:
ideo Latini
vtriusque sui-
tus.*

su 1. Præterea in epistola ad Theſſalonicenſes cap. 5. verſu 13. His omnibus in locis prænotatum eſt: *Queriono deghanide*. Vel ſolum: *Deghanide*. Lectio defunctorum. Vel dumtaxat: Pro defunctis.

Iterum in epistola ad Hebræos cap. 12. verſu 28. inſcriptum eſt: *Abahotho Vmalke Mehaimene*. Patribus & regibus fidelibus.

Beatus Seuerus patriarcha Alexandrinus in Libello de ritibus Syriorum, D. Guidonis Fabricij Boderiani diligentia Syriacè, Hebraicè, & Latinè à Plantino editoſ, ſcriptum reliquit. Quando ſacerdos accipit patenam in dextera ſua, & calicem in ſiniſtra in modum crucis, poſt commemorationem Chriſti, beatiffimæ Virginis, omnium denique ſanctorum, & fidelium defunctorum, his verbis orationem claudit: *Eloho gabed lehon Neicho vedoucrono touo*. Deus, præſta eis requiem, bonamque memoriam.

Item, quando ſacerdos dicit commune precium, ita orat: *Lehan Sceuicho Vmeſcauecho daureb doucron Ioldatheh baſcemaio Vbaargho Venat ſach doucron quadifſauhi becul Atro Vſonem vetolo derachame Vadechanono daſes ghal garmaihon deghanide Mehaimene dileh toe Sçoubecho*. Glorioſum ac celebrandum illum, qui genitricis ſuæ memoriam in cælo & in terra magnificauit, & ſanctorum ſuorum omnibus in locis & modis victorioſam reddidit commemorationem, atque rorem miſericordiarum & gratiæ ſuper defunctorum fidelium oſſa diſtillauit, decet collaudatio.

Præterea, in conſecratione hoſtiæ, poſt inuo-

cationem sacrosanctæ Triadis, ita precatur. *Eloho gabel neiocho Vedoucrono Tobo lecul man diith leh ghaman scautofuto Velaro dili velemo dili Vmalpono dili derabeni*. Deus, præsta requiem bonamque memoriã unicuique societatem nobiscum habenti, & patri meo, & matri meæ, meoque præceptori qui me educavit.

Clauditur autem Libellus ista prece. *IESVA* Verbum Deus, ad vitam defunctos per crucem tuam conserua, parce propter misericordiam tuã: atque tibi, patrique tuo qui te misit, & Spiritui sancto laus detur in omni tempore.

Citatur quoque in eodem Libello ista oratio, qua in Mesopotamia ante mille & ducentos annos, utebatur beatus Ephrem & ipse Syrus, in cõsecratione & oblatione corporis Christi. *Behaimonoutho Karbeh Hobil debcho, Abraham behaimonoutho Karbeh Luschoq datreim Mite men Kourbono hodo galio Veraguesho naphszo mo demetquareb debcho, Chalosfeh lan cul dagned Zodeq denetdecar beth chousoio diith ghanide de lo Todghin leh lebar Eloho mite ilen decalu pagreb Veesxtiu laðmeh holen de Zodeq denetdecar enom beth Chousoio*. Hæc Syriaca istis Latinis verbis extulit D. Guido Fabritius: Fide obtulit Habel sacrificium pacificum, Abraham etiam fide obtulit Isaak. Ex hac oblatione patet & sentit anima, quando pro ea offertur sacrificium. Non omnis qui defunctus est, recordari meretur inter propitiatorium. Sunt defuncti qui ipsum Dei filium nequaquam agnoscunt. Mortui illi qui comederunt corpus eius, & biberunt eius sanguinem, hi sunt

quorum æquum est mentionem fieri inter propitiatorium.

Sequitur ibidem hæc quoque pro defunctis precatio, quam Latinis tantum verbis profereamus. Condonator, mundator, dimissor, deletor, expunctor peccatorum nostrorum multorum & magnorum, & peccatorum populi tui fidelis, Cōdona ô bone, & miserere nostri. Recordare nostri Domine Deus, in misericordiis, quæ sunt à te. Et recordare animarum nostrarum, & animarum patrum, & fratrum nostrorum, & defunctorum nostrorum, omnium denique defunctorum fidelium filiorum Ecclesiæ sanctæ & gloriosæ. Tribue requiem Domine Deus, animatus eorum, & eorum spiritibus, eorumque corporibus; & asperge rorem miserationum super ossa eorum. Miserator & misericors esto nobis & ipsis, Christe rex noster. Hactenus ex libris, sacrisque Syrorum, & omnium per Mesopotamiam fidelium tum priscorum, tum recentium.

Vos nūc Calviniani schismatis Propugnatores & Assertores quotquot estis, per hæc lucē oro: per fidem & spem quam vos putatis (nā charitate iam excidistis) habere in viuente in secula seculorum; perque tremendum IESV CHRISTI tribunal, cui nos omnes aliquādo astare oportet, precor & obtestor, apertè & ingenuè dicite, Nō iā vos pudet pigetq; vestro cōtra me Libello scripsisse, nunquā Hebræos, vel (qui ab his orti sunt) Syros pro defunctis orasse? Date, per oīa sacra vos obsecro, glo-

riam Deo, Non fatis superque superioribus testimoniis euici & adserui Hebræos, Syrósque eadē nobiscum Catholicis, contra vos, sentire, credere, docere, profiteri de precibus pro mortuis fundēdis? Eorum libros, vocēsque citavi: vestræ etiam hærescos homines, non solūm nostros, interpretes adhibui: si hi vobis præsto non sint, illos cum placuerit, vobis exhibebo, vobis ostendam, vobis proferam. Quid ultra ad confirmationem nostri dogmatis, & vestri confutationem ego adferre, & vos cum ratione exoptare possētis? Redite itaq; quæso vos præuaricatores ad cor. Auferte cor lapideum, & carneum assumite. Nolite Spiritui sancto ulterius resistere, sicut patres vestri Ariani. Ponite hanc frōtem æream & meretriciam, quam tantopere detestatur Dominus: & cum vnica eius columba & sponsa Ecclesia sapere discite.

*Chaldeorum
sententia de
purgatorio, et
precibus, pro
defunctis.*

Verūm, his omīssis placet etiam hīc proferre, quid Chaldæi & Assyrij de proposita quæstione sentiunt. Anno à Christi natiuitate 1562. Abdysu Christianorum qui adhuc in Assyria partim sub Turca, partim sub Sopho Persarum imperatore degunt Patriarcha, longa difficilique peregrinatione suscepta, Romam tandem peruenit. Hic ad genua summi pontificis aduolutus, iurauit se Cōciliorum œcumenicorum, & speciatim Tridentini, quod tum fœliciter peragebatur, statuta atq; decreta omnia suscipere, seruare, & suos omnes vt eadem obseruaret docturum. Manu præterea, etiam sacris Euangeliis admota sanctissimè iurauit, se non tantūm habere, sed & ab omnibus suis veluti sacrosancta Dei viuētis oracula probari

omnes libros veteris & noui testamenti, etiam quos hæretici velut apocryphos, ex Canone reiciunt, cuiusmodi sunt duo præsertim libri Macchæorum. At, quis nescit per illos probari sanctam & salubrem esse cogitationem pro defunctis offerre & orare, vt à peccatis soluantur?

Eadem sacra & religiosa affirmatione confirmauit idem Patriarcha, se diligenter legisse eosdè antiquos Doctores & Græcos & Latinos, quibus & nos vtimur, partim Chaldaicè partim Arabicè magna fide veros: horum monumenta à multis seculis inter suos circumferri & euolui: eadem sacramenta (quantum ad eorum essentiam & naturæ finitionem attinet) nobiscum se, suosque habere: Confessione ad aurem sacerdotis, precatione pro mortuis, & in celebrando Missæ sacrificio eadem Canonis forma hætenus vsus fuisse, tactis sacrosanctis palam contestatus est. Atque hæc inter illos de Expiatorio loco, & orationibus pro mortuis fundendis fides & religio.

His omnino consentiunt Christiani, qui sub latissimo Pretiosi-Ioannis imperio in Æthiopia degunt. Anno siquidem Domini 1524. ZAGAZABO eiusdem imperatoris legatus, vir linguæ Arabicæ atque Æthiopicæ peritissimus, & religionis callentissimus ac obseruantissimus, primò Vlyssiponæ in Lusitania, Romæ deinde palam asseruit, & propria etiam syngrapha confirmauit, à suis inter reliqua religionis Christianæ capita, constanter teneri, eleemosynas pro mortuis factas, eorū animabus in Purgatorio degentibus maximè prodesse, ad pœnas minuendas, & earumdem crucia-

*Æthiopum
persuasio de
precibus pro
mortuis.*

*Lib. de fide,
religione, mo-
ribusque Æ-
thiopum.*

tus tempus attenuandum. His enim verbis Latinis Damianus à Goës, eques Lusitanus, superius nominati legati verba Æthiopica fideliter expressit. Subiunxit quoque eundem legatum ad calcem Cōfessionis suæ suorúmque fidei adiecisse. Mortui apud nos cum crucibus & orationibus sepeliuntur in certo loco, super quos mortuos inter alias præcipuè orationes, initium Evangelij Ioannis dicimus: & sequente die à sepulto mortuo, elemosynas pro eis offerimus. Id etiam facimus postea certis diebus. Cum hoc Æthiopū legato Romæ, se collocutos fuisse gloriantur in scriptis Erasmus Roterodamus: & Helias Leuites Iudæus, ne nos quidpiam confingere comminiscantur hæretici.

Extat denique Arabicè & Latinè Aethiopum Missa, quæ & Canon vniuersalis à quibusdam nominatur: in qua etiam quinquies meminerunt defunctorum principum, sacerdotum, diaconorum, parentum, & omnium in recta fide quiescētium: horum nomine offerentes, precantésque, vt illorum animæ collocentur in sinu Abraham, Isaac & Iacob. Addūt quoque huiusmodi verbis precem conceptam. O Domine, præbe requiem animabus patrum & fratrum nostrorum, qui in recta fide dormiunt & quiescunt. An non hæc appositè conueniunt cum hac prece Catholica, Requiem æternam dona eis Domine, &c?

Postremò, in publicis orationibus, quæ apud eosdem Aethiopes Baptismi celebrationem præcedunt, semel & iterum pro defunctis in hæc ver-

ba precatur. Domine viuentium, vita mortuorū,
mundator peccatorum, &c. rogamus te pro his
qui dormierunt, & quieuerunt in fide. Quiescere
fac eorum animas in loco amœno, apud aquam
quietis, in sinu Abraham simul cum Isaac & Iacob,
tu, in quo potestas quietis Domine Deus noster.

Atque hæc sufficiant de Hebræorum, Syrorum,
Chaldæorum, Arabum, atque Aethiopum fide ac
persuasiōe de precibus pro defunctis fidelibus,
& erebo expiatorio. Quicumque his non credi-
derit, opinor eum nec sexcētis aliis testimoniis fi-
dem habiturum. Itaque summi flagitij ac inexpli-
cabilis sceleris coram Deo rei sunt Calvinianæ im-
pietatis Ministri & Propugnatores, quum fasci-
natis & delusis à se miserimis turbis, pro rostris
ad rauim vsque ingeminant, Purgatorium ignem
esse inuentum Gregorianum, figmentum Mona-
chorum, & commentum sacerdotum papistico-
rum. Tantam calumniam, impudentiam, & amē-
tiam etiam nobis tacentibus, refellūt Iudæi, coar-
guunt Syri, reprehendunt Chaldæi, explodunt
damnantq; Arabes ac Aethiopes, tot modis à no-
bis seiuncti. Rogo itaque ac hortor in Domino
Iesu, eos qui adhuc inter Calvinianos sanabiles
sunt, si vel adhuc modica salutis suę cura tægūt,
isthæc trāquillatis animis meditari: quàm firmis
præsidis munita sint Catholica dogmata secum
perpendere: & illis cæcis ductoribus & impostor-
ibus extremum vale dicere, qui quæcūque igno-
rāt blasphemāt, quæcūque autē naturaliter tan-
quam muta animalia norūt, in his corrumpūtur.

Cætera, quæ de proposita quæstione dicenda sunt, Cõfutationi Ministrorum libelli, quum inter manus nostras peruenerit, reseruantur. Noëmi nunc suas nurus alloquentem audiamus.

9. Det vobis Dominus inuenire requiem in domibus virorum, quos sortitura estis. Et osculata est eas.

Posteaquàm misericordiam & gratiam, id est, spiritalia & intèrna animi bona suis nuribus precata est, tertio nunc loco, eisdem exoptat temporalia & externa, quæ iuxta sexum ad bene beatæque viuendum pertinent. Nimirum, quia iuniores viduæ erant, quæ vix cælibem vitam vixissent; matrimonia honesta: maritos qui suis impuritatibus & scortationibus fidè thori nõ violèr, suis improbitatib⁹ pacè domesticã non turbèt, sed omni amore coniugali eas amplexentur. Deinde, omni opprobrio sterilitatis & abortus, liberorum inobedientia vel repentinis mortibus, aliisque variis molestiis, quibus coniugati solent afflictiari, cupit esse liberatas. Non optat illis carnis voluptates, quarum memoria vnà cum satietate moritur. Nõ opes, irritamenta malorum. Non splendorem vestium, aut honorum huius seculi. Nõ turpe ac periculosum otium: sed fausta, fœliciãque matrimonia. Hæc prudens matrona suis nuribus religiosè desiderat. Ergo nobis, proximisque tẽporalia bona eatenus postulare licet atque decet, quatenus hanc mortalem vitam ad eò piè & tranquillè viuamus, vt ad æternam pertingamus. Isaac filio suo precatur de rore cæli & pinguedine terræ, abundantiamque

stantiamque frumenti, vini, & olei. Moses diuinis benedictionibus annumerat, benedictum ac felicem esse in ciuitate, agris, fructibus terræ, iumentorum, armentorum, horreorum, & cellariorum. Promittit piis cultoribus suis Dominus: Si me audieritis, bona terræ comedetis. Et Christus iubet nos à patre postulare, panem nostrum quotidianum, id est, omnia ad hanc vitam necessaria. Nū Moses suis Hebræis postulauit & accipit à Deo panem, aquam, carnes? Num Iacob panem ad edendum, vestimentum quo operiretur, & vt cum salute in domum patris aliquando rediret? Quoties David toto pectore rogauit eripi de manu Saulis, & aliorum hostium? An non Ezechas magnis precibus & lacrymis corporis sospitatem, & quindecim annos huius vitæ consequutus est? Et Christus nihil in patre deliquit, cum transferri à se calicem poposcit. Itaque, & infirmi sanitatem, & afflicti consolationem, & qui turbinibus bellorum concutiuntur pacem, & qui egestate laborant, moderatas opes pie ac religiose à domino flagitant.

Deinde, ex his certum & constans est; fœlix matrimonium diuinæ benedictionis effectum ac fructum esse: pacem & mutuam coniugum beneuolentiam, atque domesticam totius familiæ tranquillitatem, inter maxima dona Spiritus sancti rectè connumerari. Beatus (ait Syracides) qui habitat cum muliere sensata. Commorari leoni & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam. Et rursus: Mulieris bonæ beatus

*Gen. 27.**Deut. 28.**Isa. 1.**Matth. 6.**Exod. 15. 16.**17.**Gen.**Isa.**Isa. 37.**Matth. 16.**Eccles. 25. 6.**26.*

est vir, numerus enim annorum illorum duplicabitur. Pars bona mulier bona, dabitur viro pro factis bonis. Idem quoque testatur honestam concordiam viri & mulieris probatam esse coram Deo & hominibus. Quae de mulieribus dicta sunt, viri quoque ad se pertinere putent. Non ergo sortibus superstitiosis, non philtris, non lenociniis, aut quibusdam aliis Deo inuisis artibus vxores ambiant proci, nec maritos exquirant sibi puellae: sed à Deo piis moribus, operibus, & precibus dari contendant, & ab eius voluntate ac consilio pendeant. Illi namque cura est de omnibus, eisque proculdubio prospiciet, sicut olim Sarae, Rebeccae, Leae, Racheli, Susannae, Ruthae, & innumeris aliis.

Postremò obseruandum matrimonia etiã sanctissimorum hominum, vix vnquam tam beata, aut pacifica esse, quin domesticis quibusdam iurgiis ac rixis interturbentur. Ob hæc autem pij coniuges nec animum despondere, nec sortis suae pœnitere, nec hanc veluti à Satana excogitam, deoque inuisam cum Encratitis, maledictis insectari debent: sed ad preces, & alias Christianas consolationes confugere. Sara despici se ab Agare arbitrata, eius superbiæ culpam in Abrahamum virum suum reiicit, & cum eo rixatur. Videns denique Ismaëlem ancillæ filium, cum Isaac ludetẽ, id iniquissimo fert animo, nec quiescit, donec (quantumuis egrè ferente viro) penitus eiecta fuerit ancilla & filius eius. Notæ sunt

Gen. 16. 20.
21.

Gen. 30.

rix
che
ce
pro
mo
rit.
dic
nas
lus
bur
est
ri,
mo
fus
nia

C
tère
inq
run
Ad
vbi
ni
dile
ma
cha
con

rixæ, concertationes, ac zelotypiæ Leæ & Rachelis vxorum Iacob. Thobiæ seniori pietatem, *Thob. 2.* cæcitatem, paupertatem tam contumeliosè exprobrauit vxor, vt vir sanctus vitæ suæ pertæsus, mortem à Deo profusus lactymis obnixè petierit. Acutiores doloris aculeos Iobo infixit male- *Iob 2.* dica & petulans coniugis lingua, quàm ipse Satanas: adeo malè inter se conueniebant. Et Paulus de nuptis ait: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Cætera matrimonij incommoda, ex Theophrasto, Socrate, Tullio, diffusè recenset Hieronymus libro 2. contra Iouinianum. Sequitur.

Et osculata est eas.

Quarto & postremo loco, nurus suas Noëmi amplectitur amicissimè, & dulcissimè bis terque basia iungit. Consuetudinis enim fuit, *Quæst. 87. in Gen.* inquit Augustinus, in illa simplicitate antiquorum, vt propinqui propinquos oscularentur. Addo, in recessu vel occurso amicorum, hoc vbique ferè gentium inualuisse, in testimonium pacis, & veræ certæque amicitiae ac dilectionis non fictæ. Nihil inter Hebræos magis vulgare ac commune, quàm hoc charitatis insigne. Isaac senex Iacob filium compellit, Da mihi osculum, fili mi.

N ij

Gen. 27. & Idem Iacob postea cognatam suam Rachelem cum fletu osculatur. Helisæus ab Helia vocatus

29.

3. Reg. 19.

petiit inducias, quibus patrem matrémque osculari, eisdémque extremum vale liceret impertiri. Christum quoque hoc amoris signo ab amicis excipi, & suos excipere fuisse solitum, inde colligitur, quòd Pharisæo exprobrauit, Osculum mihi non dedisti, &c. Et Iudas ausus sit ad eius osculum currere. Paulus iubet Christianos se inuicem amplecti & suscipere in osculo sancto.

Luc. 7.

Io. 19.

Matth. 26.

Rom. 15.

Quoniam verò in eiusdem facti corporis ac sanguinis consecratione, oblatione, & communionem consistit omnium maxima, quæ inter Christianos coire potest charitas, ab Apostolis constitutum fuit, vt ante communionem, in tesseram reconciliationis & charitatis, sese inuicem oscularentur Christiani. Clamabat enim Diaconus, vt author est D. Clemens, Salutent inter se viri, & inter se mulieres osculo in Domino. Et rursus: Diaconus dicit, Salute vos inuicem in osculo sancto, salutent clerici Episcopum, & viri laïci laïcos, & mulieres salutent mulieres. Addebat autem populum commonefaciens, quid vellet hoc signum: Ne quis contra aliquem. Ne quis in hypotrysi. Ne quis dolosè, vt Iudas. Hoc etiam in oriente seruatum, testis est Iustinus martyr: scribens in posteriore Apologia: Mutuo nos inuicem osculo salutamus. Augustinus tantum monet, vt hoc fiat in conscientia, quod ostendunt labia. Ergo

Lib. 2. cõstit.

Apost. cap.

61. & lib. 8.

cap. 15.

Iust.

Serm. in vigil. pasche.

qui
res,
dos,

M
dam
mat
relin
tate
inter
esse.
testa
mat
tum
mœ
vici
tur.
ter s
quer
ptu
cru
rudi
econ
Ob
gion
cet p
ra er

qui sacris istis symbolis abutuntur ad proditiones, vt Iudas, & Ioab; vel impuros amores ciendos, vt traditores & falsarij plectendi sunt.

10. *Qua eleuata voce, flere ceperunt, & dicere: Tecum pergemus ad populum tuum.*

MVtuam socru suæ gratiam referūt duæ nurus. Illas instar prædilectarum filiarū quōdam fouerat, nūc eam vicissim quasi charissimam matrem amplexantur. Adeo durum estimant eam relinquere, vt præ dolore cordis, ac animi anxietate in sletus vberimos prorumpant. Hos vocis intentione & eleuatione produnt minimè fictos esse. Queruntur, plangunt, & ipsum cælum contestantur, se ægerrimè terre tam piæ, ac prudentis matronæ discessionem. Sicut enim risus argumentum est effusi læticia animi: sic lacrymæ pressum mœrore testantur. Beneuolentiam itaque Noëmi, vicissitudine studiorum & officiorum remuneratur. Rara est in hac mundi senecta eiusmodi inter socrus & nurus charitas & beneuolentia. Frequentes verò socrum de petulantia, contemptūque nurum querelæ: & harum vicissim de socrum stomachosa, submorosa, & difficili consuetudine. Illæ percuperent istas ad Indos abripi: & econtrario, istæ ad Garamantas illas deportari. Ob hæc scelera amplissimas familias, ciuitates, regionésque funditus nonnumquam deuastari, docet propheta, euersæ Iudææ ac Ierosolymæ scelera enumerans. Filius, inquit, vituperat patrem,

filia insurgit aduersus matrem suam, & nurus aduersus socrum suam: inimici viri, domestici eius.

Isthæc quoque docent non esse impium, aut forti, sapienti, sanctoque homine indignum, aliquando in lacrymas erumpere, cum à parentum complexu, & amicorum consuetudine auellitur; imò & humanum, & perfectæ ac intimæ amicitia signum. Seneca quantumvis stoicam apathian professus, fateri cogitur, inhumanitatem esse non virtutem, funera suorum iisdem oculis quibus ipsos videre, nec commoueri ad primam familiarium diuisionem. Excidunt (subiicit) etiã retinentibus, lacrymæ, & animum profusæ leuant. Permittamus itaque illas cadere, non imperemus: fluant quantum affectus eiecerit, non quantum poscet imitatio. Et Plinius qui abdita naturæ & acutissimè indagauit, & odoratus est omnia, In oculis (inquit) animus inhabitat. Hinc illæ misericordiæ lacrymæ: hinc fletus, & rigantes ora riui. His quodammodo pascimur, mentem alleuamus, refrigeramus pectus, & mœsti consolamur. Iacob scissis vestibus, indutusque cilicio, absentem Ioseph charissimum filiorum luxit multis diebus. Filia Iephte à patre petijt inducias, vt cum sodalibus liceret ei in montibus virginitatem suam deslere, antequã immolaretur. Omnis Israël Mosen, Aaronem, Samuelè, Dauidem, & alios benè de republica meritos prophetas & reges, multis lacrymis persecuti sunt. Dauid Saulem, Ionatham, Abnerum, Amasam,

De his rursum infra versu 14.

Epist. 100.

Lib. 11. ca. 37.

Gen. 37.

Judic. 11.

Deut.

2. Reg.

Abſalonem grauiter luxit. Ex Chriſti ſuper Lazarum profuſis lacrymis Iudæi non malè colligunt, ecce quomodo amabat eum. Nam paulò ante ſcripſerat Euangelifta, Diligebat Ieſus Martham, Magdalenam, & Lazarum. Aſiæ Epifcopi ac ſacerdotes à Paulo Miletum conuocati, procubuerunt ſuper collum eius, & plangore ac lamentatione compleuerunt locum, quando dixit eis, quòd faciem eius non eſſent vltra viſuri. Cæſarièſes quoque cùm ab eis diſcederet, lamentis ſe & piis lacrymis dediderunt. Non ergo ſugillandæ ſunt hæ mulierculæ, ſi amantiſſimæ ſocrus diſceſſum lacrymis proſequuntur.

Tecum, aiunt, pergemus ad populum tuum. Id autem eſt. Tam chara nobis es optima ſocrus, vt præ te nihil faciamus patrem qui genuit, matrem quæ concepit & peperit. Nihil patriam, nihil religiones, aut Deos Moabiticos. Non erubescimus tuam pauperiem aut ſenectam. De noſtra in te voluntate ſic iudices, nos opera, cõſilio, & omni ſtudio obſequiis tuis vbique præſtò futuras. Nihil nos terret iter longum ac difficile: nihil Iudæorum mores, diuerſaque religio. Chaldæus namque Paraphraſtes hoc modo reddidit: *Neque ad populum noſtrum, neque ad Deum noſtrum reuertemur: quin potius ad populum tuum tecum ibimus, vt proſelyta ſiamus.*

Hæc porrò ſatis indicant, eas non fuiſſe admodum pertinaces in falſa Ethnicorù religione, cùm paratè videãtur ad eã ex animo depellendã & eiuandam, vt Iudaicam, id eſt, veram ac diuinam

profiteantur. Atque hæc animi promptitudo sua mercede non caret. Vt enim laudabile est constantem esse in rebus veris & optimis, ita improbandum ac vituperabile nimis præfractè falsa & impia defendere. Tunc pro certo est consummata infelicitas, Seneca authore, vbi turpia non solum delectant, sed etiam placent, & desinit esse remedio locus. Et Augustinus: Sicut laudabile est à vera sententia non moueri, ita culpabile persistere in falsa: quam nunquam tenere prima laus est, secunda mutare, vt aut ex initio vera permaneat, aut mutata falsa, vera succedat. Diuinis oraculis probatur Abrahæ pietas, qua Tharæ patris idololatriam execratus, vnum, verum & viuentem Deum coluit. Achior & Raab patriis superstitionibus nuncio remisso, prophetarum vocibus magna sui vtilitate obaudierunt. Paulus prostratus, & monitus à Christo, nequaquam vltorius contra stimulum calcitrauit, aut Synagogæ impiis decretis pertinaciter adhæsit: sed ad omnia quæ Christianum decerent paratus dixit: Domine, quid me vis facere? Thomas constantius postea dominicam resurrectionem prædicauit, quam pertinacius eidem sese obiecerat. Non videbatur quondam Augustinus Manichæorum suscepta causa propositaque sententia, vlla vi, vllò periculo posse auelli: verum & piæ matris lacrymis, & Ambrosij sermonibus victus, Christianæ veritati facilè manus porrexit. Pharaos, Balthasar, Iudæi, Iudas, Simon Magus, & vniuersi hæresiarchæ, qui in peccatis &

In prouerbiis.

Lib. 3. cont.

Crese. cap. 3.

Gen. 11.

Iosue 24.

Heb. 11.

Iudich 10.

Act. 9.

Io. 70.

August. lib.

Conf.

erroribus obdurerunt, sua pertinacia vitam amiserunt.

11. *Quibus Noemi respondit: Reuertimini filie mee, cur venitis mecum? Num ultra habeo filios in utero meo, ut viros ex me sperare possitis?*
12. *Iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali. Etiam si possem hac nocte concipere, & parere filios, si eos expectare velitis donec crescant, ante eritis vetula, quam nubatis.*

PRudentissima mulier nolens abuti nuruum suarum amore, timet ne cum venissent in Bethlehem, Iudæorum ritus seruare recusarent, sicque eas susceptæ peregrinationis pœniteret, socruimaledicerent, & magno totius Synagoge scandalo, suâque grauiore damnatione, ad priorem idololatriam relaberentur. Idcirco animos illarumpertentat, etiam tertio repetens, *Reuertimini filie mee, reuertimini. Ite in domum matris vestrae.* Tres rursus adiicit vrgentissimas rationes, quibus permotæ, eas de reditu monet, vt omnino exquirat quid in recessu animæ ac pectoris illarû lateat, & quo animo eam comitari velint: an salutis æternæ, an verò commodi temporalis gratia. Quando igitur dicit, *Reuertimini filie mee, &c.* non hortatur ad malum, non consulit vt extinctis veræ religionis igniculis, ad cultum dæmonum redeant, (nihil enim magis in votis habebat, quàm earum salutem) sed de constantia animi facit periculum. Explorat an seridè dixissent, Efficiemur proscelitæ.

Nouerat valde leues & inconstantes esse affectus muliercularum. Timebat ne apostasiæ ac desertæ veræ fidei crimen incurrerent, quo grauioribus suppliciis dignæ redderentur. Quot enim fidei proditores, ac ecclesiæ catholicæ desertores, vidimus nunc ad Luteranam, mox Calvinicam, Epicuream denique impietatem deficere? Quot ex eisdem mox vt vel leuissimum periculum imminebat, ficta pœnitentia, & priorum hæreseon abiuratione, ad catholicam redire? Qui rursus omni violato iuramento, omni etiam sub propriis (quæ apud nos in testimonium eorum perfidiæ manent) syngraphis contestata fide, neglecta, ad hæreses reuersi sunt. O leuissimos, & periurissimos homines? O ter quatérque apostatas? Quas latebras vestris quæretis periuriis?

Quis vnquam à vobis dextras tutus recipiet, aut porriget, quas tanta perfidia, tantisque sceleribus violastis? Quis à cætero intrepidè fidem accipiet, dabitque? Quæ perfidia vestræ poterit comparari? Melius vobis fuisset non cognouisse viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti ab eo, quod vobis traditum fuit sancto mandato. Contigit enim vobis illud veri proverbij: Canis reuersus ad suum vomitum: & Sus lota in volutabro luti. Manum admoentes aratro, retro aspexistis, ideóque regno Dei excidistis. Sanctissimi nominis Dei maiestatem ac veritatem à vobis non solùm in vanum assumptam, sed & profanatam, & toties conspurcatam credite, haudquaquam impunè feretis. Sed de his adhuc paulò post.

2. Pet. 2.
Proverb. 26.

Luc. 9.

Volunt Hebræi, Noëmi consultò ter dixisse *Reuertimini*, vt ritum obseruaret Synagogæ, quo profelytum in eius communionem & vnitatem Iudæi admittebant. Tertio namque huiusmodi hominem reiiiciebant sacrorum Antistites. Qui si in sententia constans perseueraret, dum quarto admitti & recipi postulabat, suscipiebatur, & in filiorum populi Dei album referebatur: modò paulò antea, in fidei articulis, præceptis decalogi, legisque obseruatione ac iudiciis eruditus fuisset. Hanc à patribus circumcisis acceptam traditionem, tum suo more obseruauit Christiana ecclesia, cùm gentiles adultos fidem nostram profiteri cupientes, prius aliquandiu Catechumenos esse voluit, quàm Christianos. Id est, ab aliquot piis & doctis viris edoceri Symboli articulos, diuina præcepta, ecclesiastica sacramenta & ritus: de hisque publicam rationem pastoribus reddere, tum demum ad baptismum admitti, quo planè perfectèque Christum induerent. Quod etiam euangelicis testimoniis, & apostolicis actibus confirmatur. Christus namque *Math. 28.* prius iussit, prædicare euangelium omni creaturæ, & docere omnes gètes, postèrius verò baptizare in nomine patris & filij & spiritus sancti. Petrus concionem habuit de donis Spiritus sancti, de Christi aduentu, perpeffione, descensu ad inferos, resurrectione, & ascensione, postea subiūxit: *Act. 2. & 10.* Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisq; vestrū in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum. Sed & cum his qui in domum

*Act. 8.**Gal. 6.**Euseb. in hist.*

Cornelij conuenerant, de præcipuis fidei nostræ capitibus antea copiosè & accuratè disseruit, quàm sacris vñdis illos regeneraret. Philippus Diaconus Eunucho Æthiopi, & Samaritis prius euangelizauit, quàm sanctum baptisma impertierit. Hunc ritum non solùm probat Paulus, sed etiam constituit, vt is qui catechizatur verbo, cõmunicer ei qui se catechizat in omnibus bonis: id est, eius laborem & diligentiam, etiam temporalibus bonis remuneret. Huic tam præclaro & utili negotio, operam studiũque nauant in ecclesia Alexandrina Heraclas, Pantenus, Clemons, Origenes: in Hierosolymitana Cyrillus, cuius etiamnum extant Catecheseon fragmenta. Magna cum cura & diligentia catechumenos docuerunt Antiochiæ Euodius, Ignatius, Theophilus, Hero: Athenis, Quadratus, Aristides: in Africa, Augustinus, qui & quatuor libros edidit, de fide ad catechumenos; vnum de fide & symbolo: & varios sermones ad Neophitos. Ambrosius Mediolanensis scripsit lib. de his qui mysteriis initiantur. Petrus Chrysologus Rauennas septem sermonibus suis neophitis Symbolum Apostolorum explicauit. Extant quoque Chrysostomi aliquot homiliae, de oratione dominica, de symbolo Apost. & ad neophitos, quibus æquè pium ac disertum & impigrum se catechisten ostendit. Quemadmodũ illos de republica christiana, hac tempestate, mereri optimè censeo, qui aliquot seculis intermissum hoc negotium, in collegiis, ac monasteriis suis, multis vigiliis & sudoribus instaurant: sic illi malè & perniciosè, qui vel negligunt, vel etiam

in eo laborantibus obstrepunt. Viderint qui publicis sacerdotiis præfunt, & de Apostolorum, discipulorum, & sanctorum patrum successione gloriantur, quid summo iudici super tanta commissarum sibi ouium inscitia, & cæcitate sint aliquando responsuri.

Ex his, rursus Synagogæ & Ecclesiæ ceremoniis, in admittendis in sinum ac gremium suum nouitiis obseruandum, quanti facienda sit, quàmque serio amplexanda & asserenda religio: à qua vel latum vnguem nunquam discere liceat. Hæc enim hominis præcipuus finis videtur, atque adeo ipsius summum bonum: qui ideo factus est, vt summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo frueretur. Scitè iudicauit Iustinus martyr, nos in mundo nihil proprium habere, præter fidem, religionemque. Consentit Lactantius his verbis: Si quis hominè interroget, cuius rei gratia natus sit? Respondet, colendi se Dei gratia natum, qui ideo nos genuerit, vt ei seruiamus. Et rursus: Summum bonum hominis in sola religione est: nam cætera in cæteris quoque animalibus reperiuntur. Summo itaque delectu ac consilio hæc tradenda, & assumenda est. Non est recondendum vinum nouum in vtres veteres, nec margaritæ porcis exponenda, neque sanctum dandum canibus.

Ad hæc, docet etiam exemplum Noëmi, eos peruerso quodam zelo facere, qui falsis artibus, dolo malo, aut vanis promissionibus infideles prolestant ac impellunt ad religionem Christianam. Spe etenim sua cadentes, ac delusi, eam po-

August.

Orat. ad Zenonam.

*Lib. 3. cap. 9.
& 10. & lib.
de ira Dei
cap. 7.*

Matth. 7.

Matth. 23.

*Caluiniana
blasphemie in
Christum:
Haym. in 2.
Luc. in 24. et
26. Matth.*

*Lib. 2. Instit.
cap. 16. sect.
20. 11. 12.*

stea abiurant, detestantur, maiorique odio perse-
quuntur. Testes sunt Porphyrius, Lucianus, Pere-
grinus, Iulianus: & nostræ tempestatis Leo quidam
Africanus. Scribis ac Phariseis succenset Chri-
stus, quod circuirent mare & aridam ut facerent
vnum profelytum, & cum id contigisset, faciebant
eum filium gehennæ duplo magis quam ipsi es-
sent. Docebant enim illum Christum, matrem
eius, euangelium, sacramenta christiana conui-
tiis proscindere. Illis non sunt absimiles mini-
stri Geneuenses ac Tigurini, qui quosdam misel-
los Iudæos in suam sectam pertrahunt. Verum eos
in grauiorem errorem & damnationem abripiunt,
obtrudentes eis Messiam, qui carnem edendam
pollicitus, id præstare nequiverit. Qui instar alio-
rum filiorum Adæ, ignorans fuerit, ac improprie
frequenter loquutus sit. Qui non reputauerit se
missum esse humani generis redemptorem. Qui
diros in anima cruciatus damnati ac perditii ho-
minis pertulerit. Qui senserit se à Deo derelictum
& alienatum. Qui in summo reconciliationis no-
stræ articulo, præsentem cælestis decreti memo-
riam amiserit. Qui de ligno pendens desperaue-
rit. Quem abyssus horribilis exitij, metu & anxie-
tate duriter cruciauerit. Quæ diuinæ maledictio-
nis horror perculerit. Quem Deus iratus in laby-
rinthum malorum proiecerit. Quem Deus sub-
miserit in locum sceleratorum, ut eorum omnes
pœnas dependeret ac persolueret: hoc vno dun-
taxat excepto, quod perpetuò in eis detineri non
potuit. Hi sunt omnes triumphii, hæc ornamenta
omnia honoris, hæc monumenta gloriæ, hæc lau-

dis insignia, quibus Messium exornant Sacramentarij. Quid dixi exornant? Imò adeo tetris blasphemis, & summis sordibus ac facibus ore, lingua, manu maiestatis eius splendorem inquinat, contaminant, deformant, vt istiusmodi Christum prophetarum monumentis promissum fuisse nunquam sibi persuadeant.

Num ultra habeo filios in utero meo, vt viros à me sperare possitis? Iam enim &c.

Iam tres grauissimas rationes, totidem repulsis adiicit Noëmi: quarum hæc prima est. *Num ultra habeo filios in utero meo, &c.* Quasi dicat. Nolo vos vana spe lactare, nolo falsis promissis deludere, Filiæ. Nolite me aliorum maritorum expectatione comitari. Nec enim alios filios habeo: cui nubere valeatis: nec à cætero habere possem. Videtis me iam senectute confectâ, indeque coniugio, ac proli suscipiendâ ineptâ. Quod si nunc grauida, & iâ ad pariendû vicina essem, vos prius vetulâ, ac tot annorû eritis, quâ liberi mei coniugio vobis possent copulari. Ecquid necesse est iuniores viduas innumeris incontinentiæ periculis exponere? Hinc porrò discimus, nec ampliorû honorum, nec voluptatum causa, Christi religionē, aut aliquam sub ea sanctam vocationem amplexandam esse: sed tantum eo animi proposito, vt benè beatèque viuentes, vitam æternam cōsequamur. Vix vnquam feliciter contigit his, qui alio fine aut Christiani, aut sacerdotes, aut monachi propositum ac nomen suscipiunt. Christi cognatis & affinibus sub concionum ac miraculorû

Ro. 7.

Act. 3.

Matth. 4.

Act. 9.

Lib. 22. de ci-
uit. cap. 22.

Ps. 5. & 54.

Isa. 58.

eius splendore, gloriam ac opes quærentibus dicitur: Non potest mundus vos odisse, sed me odio habet, quod arguam opera eius. Simoni mago diuitias & honores sub christianis sacris ambienti dicitur: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Non sunt itaque quærendæ præfecturæ vt præsis, vt diteris, vt domineris: sed vt Deo seruias, & tibi, aliis quoque prosis. Christus enim omnes ad certamen, nullum ad voluptatem, nullum ad fœdum ac perniciosum otium vocauit. Venite post me, ait ad piscium captatores, faciam vos piscatores hominum. Et de Paulo dixit: Ostendam illi quanta eum oporteat pati pro nomine meo. Quin imò vt sapienter docuit Augustinus, visibilia & corporea miracula prioribus Christi annis frequentissima, his temporibus nouissimis idè ex parte cessauerunt, ne propter huius vitæ cōmoda Christi religio quæreretur: sed propter aliam vitam, vbi omnia bona, & nulla mala crunt.

Noëmi tam simpliciter & candidè cum simplicibus mulierculis agens, ostendit incautos, ac minus astutos homines nunquam esse decipiendos. Imò pij animi opus esse, omnia cum omnibus sine fuco & fallaciis pertractare: Satanæ verò innocentes opprimere ac circumuenire. Fallacium autem ac prōditorum Deus acerrimus vindex erit. Virum sanguinum & dolosum abominatur. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Dissolue (ait per prophetam) colligationes impietatis, & fasciculos deprimentes, id est, falsas obligationes ac schedulas, quibus proximū grauissimis debitis illaqueasti. Sed quid tandem lu-

cti

eri consequuntur hi, qui dolos & fallacias in proximum commoliuntur? Dominus, inquit Sapiens, deludet illusores, & mansueris dabit gratiam. Et iterum: Non inueniet fraudulentus lucrum. Rursusque: Qui decipit iustos in via mala, in inritu suo corruet, & simplices possidebunt bona eius. Ne quis igitur supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus.

Prov. 3. 14.
28.

1. Theff. 4.

Lex quidem Hebræorum erat, vt eius qui sine hærede moreretur, relictam vxorem frater acciperet, & defuncto fratri suscitaret liberos, qui demortui parentis, ac si ex eo procreati essent, omni iure gauderent. Quod etiam antelegem inter patres obseruatum fuisse, vel ex Thamaris historia certum est. Quæ Her primogenito Iudæ, priore loco nupsit: quo sine liberis defuncto, fratrem eius Onan virum habuit, &c. Hinc non est vero absimile Moabitas quoque hanc à patribus acceptam, legem seruasse: quod & hoc loco contendunt Hebræi interpretes. Hac porrò lege iuniorum viduarum honori simul & consolationi consulebatur, ne scilicet solæ, sterilesque manerent: quod tum probrosus erat. Defunctorum autem perpetuabatur memoria suscitatis hæredibus, qui eorum nomen, iusque referrent in populo Dei. Vivantium quidem natura filij erant, mortuorum verò, iuxta præscriptum legis. Itaque ne Orpha & Rutha occasione huius legis accepta, falsa spe nuptiarum Noëmi, ex eadem nasciturorum

Deut. 24.

Gen. 38.

liberorum quibuscum aliquando nubent, deluderentur, prudentissima socrus palam profiteretur, se in primis omnem de secundo matrimonio, & procreandis liberis opinionem animo penitus abieciſſe. Deinde, etiam ſi denuo nuberet, ſe ad eam ætate prægrauatam & exhaustam, vt frigerent iam effortæ in corpore vires. Denique, & ſi quidem breui filios conciperet ac pareret, illis nihilominus non eſſe ſatis commodum ac tutum cœlibes expectare donec illi adoleuiſſent. Nouerat quàm durum eſſet viduis aſſucta voluptate carere: quidque Thamari cupitis Sela nuptiis defraudatæ, cum Iuda ſocero contigiſſet. De nuptiis iuniorum viduarum poſtea dicemus. Hic tantum, viduæ Noëmi in exemplum continentæ ſibi propoſitam putent. Poterat, & quidem ſine peccato coram Deo, ruſum nubere, vel ad vitandam ſcortationem, vel ſolatij & opis mutuæ cauſa: (vt non eſt vnicus nuptiarum finis ac ſcopus,) ſed maluit deinceps vitam cœlibem ac continentem viuere. Hanc etenim iam* prouectæ ætatis viduas decet, vt de alterius vitæ potius, quàm de huius delitiis, & carnis illecebris ac voluptatibus cogitent. Quæ ſine viro eſt mulier, facilius cogitat quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, vt ſit ſancta & corpore, & ſpiritu. Monſtroſum ac prædigioum eſt, videre vetulam algentem, tremulam, recaluam, ac edentulam, mundo ſtudere muliebri, vt virum ambiat: quæ duntaxat ad aliam vitam comparare ſe deberet. His adde, quod ſi voluptati ope-

ran
piſi
Iud
ten
reſi
rit.
nor
pti
Am
virt
libr
mu
H
tem
poſ
Cal
ribu
tula
uen
deri
te)
effu
13
H
tam
anim
no d

rām dare omni ætati turpe, tum senectuti turpissimum est. Magnam laudem consequuta est *Judith 16.* Judith, quod vnico ac breui matrimonio contenta, multos procos respuerit, & vidua ad centesimum quintum annum domi suæ consentiret. Debbora quoque viduali castitate insignis, *10. iic. 4.* non solum iudicauit, sed & graui Syrorum captiuitate liberauit Israëlem. At quoniam D. Ambrosius nobilium & sanctarum viduarum virtutes ac laudes eleganter copiosèque tribus libris persequitur, in his recensendis non erimus effusi.

Hoc duntaxat superest obseruandum, castitatem non esse adeo obseruatu difficilem aut impossibilem, vt impudenter blaterant Lutherani ac Calviniani, iis præsertim qui ieiuniis, duris laboribus & castigationibus corpus exercuerint, à petulantium consortio se se subtraxerint, atque feruentissimis precibus eam à Deo sibi dari contenderint. Nam & eam fragiles mulierculæ (Deo dante) seruauerūt, etiam antequam Spiritus sanctus effunderetur in nos abundè. Sequitur.

13. *Nolite quaeso, filia mea, facere hoc: quia vestra angustia magis premit me. Et egressa est manus Domini contra me.*

HÆc est secunda ratio, qua nutus suas Noëmi ad reditum hortari quidem videtur: reuerentiam tamen explorat (vt diximus) quales sunt earum animi in vera religione capessenda. Nam si omnino decreuisset eandem reuocare à vero veri Dei

cultu, & ad damnabiles idolorum adorationes remittere, grauiſſimè in Deum, proximùmque deliquiſſet. Pœnas etenim grauiſſimas dabunt ij, qui alios vel conſilio, vel exemplo inducunt ad peccandum: quos reuocare tenentur. Nam vnique Deus mandauit de proximo: eùmque ſicut ſemperipſum diligere, ac eius ſalutem vt propriam curare. Legem quoque tulit de correctione fraterna, vt ſi in nos peccauerit aliquis, corripiamus eum, & vt fratrem lucrari ſtudeamus. Regnum Dei propagare quiſque pro virili ac conditione tenetur. Qui proximi bouem aberrantem inueniſſet, legis decreto tenebatur illum reducere: quanto magis hominis ſaluti conſulere? Charitas non quærit quæ ſua ſunt. Qui conuerſi fecerit fratrem ſuum à via ſua mala, ſaluabit animam eius. Quorſum tot prophetarum atque apoſtolorum labores? Nonne vt aliorum ſaluti prodeſſent? Contra verò, ſanguis eorum qui noſtra negligentia perierint, è manibus noſtris repoſcetur. Non ſolum qui malum faciunt digni ſunt morte, ſed & qui conſentiunt facientibus. Mali ſuaſor, ait Auguſtiniſ, reus erit, etiam ſi non ſuaſerit. Et Clemens Alexandrinus: Incédij reus eſt qui igne non reſtinguit: & furti, qui furem non cohibet: & homicidij, qui homicidam non coërcet. Iuſtinus martyr, Quæſtione prima ad Gentes, exiſtimat eum verius eſſe in culpa facinoris, qui negligit peccatum cohibere, cum id facile poſteſt. Tertullianus quoque aperte ſcribit: In cuius manu eſt ne quid fiat, eius iam deputatur

*Ecl. 17.**Matth. 22.**Matth. 18.**Exod. 23.**1. Cor. 13.**Iacob. 5.**Ezech. 33.**Rom. 1.**Lib. 1. cont.**Crefcon. ca. 5.**Lib. 1. cont.**Marc.*

quod fit. Viderint itaque illi Reges & Magistratus quantorum criminum rei coram Deo sint futuri, qui tot adulteria, homicidia, sacrilegia, blasphemias, in Deum, in sanctos, in Sacramenta, non tantum impunè fieri permittunt: verum etiam edictis ac placitis suis tanquam obsequia sibi grata & accepta probant. Viderint episcopi, cardinales, summi pontifices, qui in tot simoniacis sacerdotiorum nundinationibus, bonorum ecclesie dilapidationibus, & vagis factorum hominum libidinibus, non solum conuiuent: sed & eorum omnium participes videntur. Viderint patres familias, quid vxoribus, liberis, familie facere permittant. Id si quidem vniuersum in capita eorum tandem aliquando reciderit.

Non ergo impietatem suis viribus consulit Noëmi: sed sagaciter peruestigat, quid de legis obseruatione cogitarent, ac si sic ratioeinaretur: Commodius videtur o filiæ, vt ad vestros Moabitas redeatis: quando quidem & tutius illic manebitis, & citius nubetis. Verum, si me in Iudæam sequi perrexeritis, vix ac ne vix quidem inuenietis, qui vos ducere velint. Estis enim alienigenæ, gentiles, viduæ, & paupercula. Viris quidem adhuc estis aptissimæ, sed periculis fornicationum ac vagarum libidinum vos expositas nolo. Grauißima vobis hæc conditio erit, sed mihi vel ipsa morte grauior. Miseriam meam priuatam utcumque feram: verum si in gratiam mei vos miseræ & afflictas videro, tanto oneri succumbam. Ergo piorum est animorum compati miseris, sed his omnium maximè, qui no-

stri causa & ratione in discrimen veniunt. Scel-
 fti quidam naturæ hostes, ac omnis humanitatis
 expertes, vellent omnes secum affligi dum ad-
 uersis premuntur aut periclitantur: at boni vi-
 ri suis certaminibus contenti nolunt amicos suos
 ærumnarum socios, miseriarumque habere par-
 ticipes. Dauid audiens Abimelech summum sa-
 cerdotem, vnà cum octoginta quinque sacerdo-
 tibus, in sui odium, à Saulis satellitibus fuisse
 trucidatos, ad filium eius exclamauit: Ego sum
 reus omnium animarum domus patris tui. Istud
 enim vehementer pium pectus commouet, atque
 ad compassionem concitat. Prophetæ & marty-
 res inter tormenta Deo præpotenti obiecerunt:
 Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus
 sicut oues occisionis. Propter verba labiorum
 tuorum custodiimus vias duras. In hoc labo-
 ramus & maledicimur, quia speramus in Deum
 viuum. Nec mihi videtur Paulus insolenter glo-
 riari, quòd sit vincetus Iesu Christi: & quòd pro-
 pter spem Israël's grauiissima pateretur.

1. Reg. 21.
 & 22.

Pf. 43.

Pf. 16.

1. Tim. 3.
 Eph. 3 & 4.
 1. Tim. 1.
 Act. 18.

Et egressa est manus Domini contra me.

HÆc est postrema & valentissima ratio, qua
 Noëmi nurus suas in speciem reicit à se.
 Vult enim. Dominus ille ac Deus verus, cæli ac
 terræ conditor, qui longè latèque dominatur,
 quémque gens Hebræa vnice colit ac timeret, o
 Filiæ, manu me armata vbique gentium vt vi-
 detis, affligit & persequitur. Olim in Beth-
 hem inter conciuēs non postremo loco nata,

clarissimo marito, honestis liberis, ac opibus nobilitata matrona; nunc vidua, egena, misera, orbata vagari cogor. Nec fortuna casuue, sed diuina voluntate, saueritate, vltione hac contigerunt. Peccata adolescentiæ meæ, opinor, non finit inulta Deus ille vltionum. Manum suam contra me extendit, cum exilio, paupertate, ac graui senio me premit. Quid igitur mihi & vobis? Quomodo vestræ vtilitati ac commodo inuitis & repugnatibus superis, consulerem? Non igitur sequamini me quasi futuram inter populares meos gloriosam, ac multis opibus diuitem, &c. Si quidem lingua sancta, per manum extensam ira, iudicium, furor Dei persæpe significantur. Esa. 14. Manus eius extenta, id est, parata ad percutiendum. Et Ps. 31. Grauiata est super me manus tua, id est, durè & acerbè me affligis. Heb. 10. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. i. iram, furorem, ac vltionem eius. Et Iob ait: Manum tuam, id est, se-
 uera flagella à te immissâ, longè fac à me. Iob. 13.

Hic mihi obserua piæ conscientiæ perfectissimum exemplar. Credit, ac palam fatetur omnes humanas afflictiones immitti à Deo, vt peccata quidem castigentur & eluantur, homines verò seruentur. Sunt itaque tanquam è manu optimi patris ac iustissimi Domini excipienda, atque cum omni fide, moderatione animi, patientiâque toleranda. Non insurgendū obtestationibus aut blasphemis in Deum, nec acerbis in secundas causas inuehendū, aut vehementius

1. Reg. 2.
Deut. 32.

1. Reg.

Pf. 38.

homines prauis infectandi. Rectè Anna mater Samuelis prædicat: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Et Deus per Moysen ait. Ego occidam & viuere faciam, percutiam & sanabo. Hinc piæ Heli voces ad mortis nuncium: Dominus est, quodcunque visum fuerit in oculis eius fiat. Et Dauid graui morbo decumbens ait: Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti. Ecquid ergo maledictis, ac desperatis vocibus, acerbius se se cruciant, ac conficiunt in aduersis infœlices filij hominum?

14. *Elevata igitur voce, flere rursus cœperunt: Orpha autem osculata est socrum, ac reuersa est. Ruth verò adhesit ei.*

Hic aperit propheta quid suis repulsis ac rationibus effecerit Noëmi: quando Orpha Moabiticis mores ac cultus Iudaicis prætulit, Rutha non item. Prius tamen *rursus voce elevata & intensa fleuerunt*. Iteratus porrò fletus ac repetitæ lacrymæ ostendunt quanto amore & studio piæ socrum prosequerentur, cum ægrè ferunt ab ea diuelli. Hæc enim signa sunt ardentem amantium, qui que duriter ferunt ab inuicem separari. Stoici ἀσπογῶι nimis & acerbi, voluerunt lacrymas esse mollis & effœminati animi argument, proinde nunquam eas decere fortem & sapientem virum. Sed hæc philosophia nõ moderata, nec mitis, etiã Marco Tullio visa est: sed asperior & durior, quàm aut veritas, aut natura patiatur. Non est enim

Orat. pro
Murena. 58.
præ, vers. 10.

cor hominis ferreum, lapideum, aut adamantinū: sed carneum. Nō ex filicibus, sed hominibus, omnium animantium facillimis, benignissimis, lenissimis, & vt vno verbo omnia dicam, humanissimis, nascimur. Natis non admovent vbera Hircanæ tigres. Nos humanos affectus & perturbationes, inquit Hieronymus, quamdiu in tabernaculo corporis huius habitamus, & fragili carne circūdamur, moderari & regere possumus, amputare non possumus. Hanc duritiem, & vt planius & verius dicam, immanitatem ac feritatem Stoicam, grauissimis argumentis è finibus hominum eliminat Augustinus, lib. 9. de ciuit. Dei, à capite primo ad nonum vsque. Nam sanctissimi ac fortissimi homines in amicorū tum præsentium cum absentium acerbitatibus, propriis que calamitatibus plurimas lacrymas effuderunt. Ioseph videns paruulum fratrem suum Ben-iamin, eleuauit vocem suam cum fletu: commota quippe fuerunt viscera eius, & fletum continere non potuit. Dauid & Ionathas mutuis lacrymis fœdus confirmauerunt. Idem Dauid post delictum, laborauit in gemitu suo, lauit per singulas noctes lectum suum, lacrymis que suis stratum suū rigauit. Quid his lacrymis meruit? Exaudiuit (inquit) Dominus vocem fletus mei, ac orationē meam suscepit. Et qui vrsos, leones, gigantes nō timuerat, diuini iudicij terrore perculsus, adeo sese lacrymis dedit, vt essent illi panes die ac nocte: & aquarū exitus deducerēt oculi eius, eo quod non custodissent legē Domini. Nec dubitat quin Deus istas lacrymas admiserit in conspectu suo. Iob, Thobias Ie-

*Epist. ad
Demetriad.*

Gen. 45.

1. Reg. 20.

Psal. 26.

*Psal. 41. &
118.*

Psal. 55.

remias, Eltras, Daniel suam suorúmque calamitatem lamentabili voce deplorauerunt. Populum suum hortatur Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu, &c. Nullas effundere lacrymas, nec vnquam flere cū flentibus, auctore Augustino, & inobedientia, & inhumanitas est. Non ergo damnādum est, quod hæ mulierculæ socrus suæ discessionem repetitis lacrymis prosequantur: præsertim cū ad fletus & lamenta sexus adeò procliuis sit. Quo volunt plorant tempore, quoque modo.

Hinc verò primùm colligimus, pauperculorum & abiectissimorum lacrymas etiam Deo curæ esse, quod eis nō parum adferet solatij. Deinde, nō semper verum esse, quod vulgo iactatur: Socrus odiisse nurus. Parit namque vinculum nuptiarū tantam inter eas affinitatem, quanta debet esse inter parentes & liberos: quando nurus filix, socrus matres, soceri patres, generi filij efficiuntur. Par ergo debet esse inter eos, atque inter consanguineos pax & charitas. Moses soceri sui oues seruare non detrectauit: quod & ante cū Iacob summus patriarcha similiter præstiterat. Raguel & Anna filiam suam Thobia iuniori elocatam, monuerant honorare soceros suos. Petrus socrus suę atque proprię matris, curam habuit, cū febribus laborantem domo fouit, proq; eadem Christum obnixè rogauit. Lot ab incendio Sodomitico liberandus, generos suos veluti proprios filios monuit, vt vnâ secum seruarentur. Sed quid tandem his contigit?

Ioel 2.

*Lib. de visit.
infern. ca. 1.*

*Gen.
Exod. 3.
Theb. 12.*

*Math. 3.
Luc. 4.
Gen. 19.*

Orpha osculata sacrum, reuersa est.

DE osculorum vsu inter Hebræos & Christianos supra quædam attigimus. Hic adiicere visum est, eundem à nostris Theologis multiplicem constitui. Quum enim osculum sit internæ propensionis & affectionis animi externum indicium ac symbolum, efficitur vt pro rerum ac passionum discrimine, vsus illius varius sit.

Primò, potest esse summæ adorationis & diuini cultus nota, quando videlicet quis diuinam maiestatem aliqua re externa sibi exhibitam persentiscens, tum in eius amplexus & oscula ruit, ac eadem prostratus adorat. Hoc animo Magdalena cum aliis mulieribus, Christum rediuuam, sibiq; obuium amplexatur, & apprehensis pedibus dulcissima figit oscula. Psaltes quippe iussit, iuxta Heb. Hieronymique interpret, Osculamini filiū, nequando irascatur Dominus. Id est, omni humilitate Christum Dei & Virginis filium suscipite, eidē fasces submitтите, & verè purèq; adorate. Et Iob pernegat se osculatum esse manum suā, quando vidit solem cum fulgeret, & lunam incedentē clarè: id est, hæc corpora cælestia pro numinibus adorasse. Hæc, inquit, est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Laudantur quoque à Domino, ij qui non adorauerant Baal, osculantes manum, 3. Reg. 19.

Secundò, veteri vlu receptum & probatū fuit, religiosæ venerationis ergò, quicquid ad Dei cultum pertinebat, quicquid sanctitate eminebat,

Matth. 28.

Psal. 2.

*Apol. 1. ad-
uers. Ruff.*

Iob 31.

Epist. 27.

etiam si animi expers esset, amplecti & exosculari. Scribit namque Ambrosius milites Valentiniani Imp. turmatim in suam Basilicam Mediolanensem aliquando irruisse, & (ut ego interpretor, in pacis, ac cultus Eucharistiae signum) altaria amplexatos, atque deosculatos esse. Et Hieronymus Paulae peregrinationem describens ait: Caluariae montem ascendit, prostrataque ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret adorabat. Ingressa sepulcrum, resurrectionis osculabatur lapidem, quem ab ostio monumenti amouerat angelus, & ipsum corporis Domini locum, quasi sitiens desideratas aquas fidei ore lambebat. Augustinus quoque refert mulierem caecam, decerptos à reliquiis D. Stephani flores oculis admouisse, & protinus vidisse. Rursum, innumeros contactibus, & osculis infixis sanctorum reliquiis, ex variis infirmitatibus, & daemonum vexatione liberatos esse, idem aliique patres passim adfirmant.

*Epitaph. Paulae.**Lib. 22. de ciuit. cap. 8.**Epist. ad Aescll.**In vit. b. Amb.**Epist. 8. Lib. de penit.*

Tertio, homines pios, doctos, ac sanctos honoris gratia osculis petere & salutare ferè inter omnes tritum ac vulgare fuit. Hoc de Paulo non semel refert Lucas. Hieronymus author est, multos cum adhuc Romae ageret, & eruditionis, pietatisque famam consequutus esset, sibi manus deosculatos esse. Paulinus scribit matrem, sororemque D. Ambrosij solitas fuisse ad finem mystici sacrificij, sacerdotum manus deosculari. Pœnitentiæ ritus veteres adeoque Apostolicos, enumerantes Areopagita & Tertullianus, referunt his operam dantes, sacerdotum genibus & pedibus se aduoluisse, & charis Dei seruis adgeniculatos esse.

Quartò, etiam apud profanos, oscula manuum, genuum, & pedum, signa fuerunt honoris, obedientiæ, ac seruitutis. Summitatem virgæ sibi ab Assuero Imperatore simul & marito porrecta, Esther omni demissione animi osculata est, maiestatem regiam reuerita, & obeditionem vxoriam simul declarans. Plutarchus in Bruto, scribit quendam Lænatē discessisse à Cæsare, deosculata eius dextera, in fidem nimirum fidei ac obedientiæ. Idem author est, milites Catonis de prouincia digredientis, manū osculatos esse reuerenter. Quod genus (inquit) honoris, Imperatoribus modò, idque per paucis, contribuebatur. Pomponius Lætus scriptis mādauit, alios Imperatores Rom. nobilibus quidem suas manus, aliis verò genua osculanda exhibuisse. Caius & Domitianus sese pro Diis venditantes, iusserunt sibi ad oscula pedum prosterni. Persæ quondam ad Regum suorū pedes prostrati, eosdem colebant. Antonius Verderius in variis lectionibus suis, testatur se domi habere membranam perueterē, in qua vassalus Domini sui manus officij & honoris caussa, deosculatur. Verba membranæ sunt hæc: Anno Domini 1352. pro quibus rebus, fundis, possessionibus, ipse fecit homagium Domino de N. vt assuetū est, genibus flexis, manus suas iunctas tenendo inter manus ipsius Domini, eiusque pollices osculando. Maximin^o senior, Capitolino authore, nescio qua religione, & imbecillitatis suæ ac infirmitatis humanæ sensu permotus, nunquam ad oscula pedum quemquam admisit, dicens: Dij prohibeant, vt quisquam ingenuorum pedibus meis oscula

Esther 4. 6

5.

*Plus.**Pompon.**Verder.**Tul. capit.*

figat. Relatu quoque non indignum, alios Principes Romanos peregrè profecturos, & postea urbem reperentes, cōdito more Senatores osculo solitos excipere. Ideo Suetoni⁹ Neroni vitio ponit, quòd neque adueniens, neque proficiscens, quemquam osculo impertiuerit, ac ne resalutatione quidem. Cælius Rhodig. lib. 4. cap. 3. & Budæus prioribus Annot. in pandect. pag. 63.

Quintò, osculum quondam fuit reconciliationis, ac reditus in gratiam eius quem offenderas, certum ac publicum insigne. Ideo peccatrix anima toto sponsum rogat animo, Osculetur me osculo oris sui. Et Dauid rex Absalonè filiù, fratricidam, peracto exilij ac pœnitudinis tempore, osculatus est. Peccatrici pœnitenti permisit Christus sibi pedes osculari: & pater filij dissoluti ac perditij, redeuntis ad meliorem frugem oscula nō recusauit, sed ambiuit.

Sextò, Romæ institutum fuit Valerio, & Gellio authoribus, vt cognatis mulieres osculum ferrent, quo odore iudicium facerēt, num temetum bibissent. Abstemias enim esse Romanas decuit. Sed & noster Tertullianus scribit: Romanam matronam ob resignatos cellæ vinarie loculos, inedia necatam fuisse. Et sub Romulo imper. aliquā quæ vinum attigerat, impunè à Mecenio marito trucidatam. Hunc osculandi vsus, iam quotidianum effectū, postea Tiberius Cæsar edicto prohibuit. Ad hoc spectat illud D. Hieronymi, vbiq; prædicandum & ingerendum. Vinum nunquam sedoleas, ne fortè illud Philosophi audias: Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare.

Suet.

CANT. I.
2. Reg. 14.
Luc. 7. & 15.

Apolog. c. 6.

Septimò, offerabant olim oscula, qui demisso animo sibi aliquid ab aliis concedi postulabant. Scribit namque Homerus libro vltimo Iliados, Priamû ad Achillê Hec̄toris filij sui cadaueris redimendi caussa venientê, eius primû manibus genua apprehendisse, deinde manus eiusdem deosculatum esse. De huiusmodi osculis plura longè exempla referuntur ab Euripide.

Octauò, fuerunt quoque oscula quondam officij humani, ac mutua beneuolentiæ significationes & symbola. Carthaginensium alij aliis olim occurrentes, nihil dicebant: sed officij, beneuolentiæque caussa, sibi manus mutuo porrigebant, eademque osculabantur. Homerus quoque scribit Eumenem, cum oculorum, manuûmque deosculatione Telemachum Vlyssis filium excepisse. Penelopem quoque viri sui Vlyssis, post tot casus, post tot discrimina rerum redeuntis caput & ambas manus osculatam.

Odys. 16.

Odys. 23.

Notos omnibus esse puto Francorum humanissimi mores, quibus passim oscula tanto studio colunt, vt honori ac beneuolentiæ ducant, aduenientes hospites vxorem, filias, sorores, pedisse quas osculis salutare. Hæc basia pudica & sicca, boni Poëtæ appellant etiam Sororia, vt Ouidius 4. Metam.

Poscenti nympha, sine fine, sororia saltem oscula.

VT autem finiam, nihil dubito harum mulierularû mutua oscula ad hoc postremû genus referre. His enim mutuam beneuolentiâ, humani-

tatem, & gratiam testantur. His quàm egrè ab inuicem dilcedant, palam faciunt: & quàm amicè ac facilè Affines, licet dispari sint genere, & dissimili lingua, coalescere debeant, ostendunt. De his, iam satis. Ad Orpham redeamus.

Quantumuis graui animo, recessit tamen, audiens se nullas voluptates, nullas opes ex peregrinatione Beth-lehemitica consequi posse. Terram Moab terræ sanctæ prætulit, & Deos falsos, id est cultum dæmonum, vero Deo, veræque fidei ac religioni. Cogitauit enim: Quid mihi & recutitis illis? Quid mihi & sacris eorum? Quid mihi & cęlibatui? Malo quàm citius potero nubere, ac genio indulgere. Malo Veneri sacra facere. Malo Beel-phegor, (quē Isidorus, Theophylactus, Gyraldus, Priapum existimant) Chamos, Melchom, Astaroth, & Beel-zebub, quàm Iehouæ feruire.

Primò, hæc mulier typum illorum gerit, qui diuitias, voluptates, honores diuino amori, timori, & cultui anteferunt: quales fuerunt miseri Israëlita, cum voluerunt ducem sibi constituere, & Ægyptum repetere, vt sederent super ollas carniū &c. In hunc lapidem offendit vxor Lot, quæ voluptatū sodomiticarum desiderio, retro aspexit. Istiusmodi apostatæ ac desertores nunquam non fuerunt. Quot audita Christi de Eucharistia conuisione, abierūt retro, d. Durus est hic sermo? Multi principes ac sacerdotes (scribit Euangelista) credebant in eum, sed palam non confitebantur, ne extra Synagogam pellerentur. Dillexerunt enim gloriam hominum, magis quàm gloriam Dei.

Deum

Num. 14.

Gen. 19.

Luc. 17.

Io. 6.

Io. 12.

Deum agnoscentes non sicut Deum decet glorificauerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis. Ideo traditi in passiones ignominia, &c. Semen Dei multi sibi eripi sinunt à volucris cœli, à diabolis: vel à spinis suffocari. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Deus huius seculi obcæcat mentes eorum. Ob præcedentia scelera, quibus Deum reliquerunt, incidunt in spiritum erroris, vt credant mendacio. Tales quondam inter Christianos fuerunt Simon, Hymenæus, Alexander, Hermogenes, Philetus, Nicolaus, Ebion, Cerinthus, Carpocrates, Valentinus, Marcion, Basilides, Appelles, Montanus, & alij innumerabiles, qui desertis factis, quibus initiati fuerant, in monstrosas ac dannabiles hæreses prolapsi sunt.

*Rom. 1.**Matth. 13.**Luc 8.**2. Cor. 4.**2. Thess. 2.**Act. 8.**1. Tim. 1.*

Hos sequuti sunt mediis ecclesiæ seculis, Arius, Manichæus, Donatus, Pelagius, Nestorius, Fotinus, Eutyches, Vigilantius, Eunomius, Macedonius, Iouinianus, Priscillianus nefarias perditionis sectas introducetes. Temporibus nouissimis successerunt illis Vviclephus, Huis, Luterus, Melancthon, Oecolampadius, Zuinglius, Bucerus, Musculus, Breatius, Calvinus, Bullingerus, Suenkfeldius, Osiander, Anabaptistæ, Deistæ, Trinitarij, turrim Babylonicam toties dirutam ac euersam, idest, prisca hæreses toties profligatas & damnatas incredibili pertinacia & impudentia instaurantes. Hi omnes aliquando simul nobiscum verbi Dei & sacramentorum dulces ceperunt cibos, & in domo Dei (quæ est Ecclesia) ambulauerunt cum consensu. Nunc verò plaustra

2. Pet. 2.

Psal. 54.

mendaciorum & iniquitatum in eam coniciunt, & in ira molesti sunt illi. Aduersus illam diducit os suum. Conculcant eam & impugnant tota die. Mysticam Noëmi aliquando pro matre agnosce- re, eamque in terram sanctam proficiscentem se comitari sinxerunt: sed tandem cum infideli Orpha ad vomitum redierunt. Orpha cum osculo & fletu à socru discedens, haudquaquam contumelias eam affecit. Isti ingratiissimi desertores ac trās- fugæ, matrem Ecclesiam probris omnibus maledictis que vexant & proscindunt.

1. Io. 2.

Rursum, ostendit Orpha recessu suo, quod nō serid, non ex toto pectore dixerat, *tecum pergemus in patriam, ut efficiamur profelytæ*: sed tātum perfun- ctoriæ, ac in gratiam socrus. Sic reprobi & hypo- critæ ad tempus simulant veram fidem, inuoca- tionem, & sacramentorum communionem, quasi corā Deo vera essent Ecclesiæ mēbra, & oves gre- gis dominici: sed sua se apostasia produnt hircos esse, & Satanæ mācipia. Exeūt ex nobis, quia non sunt ex nobis, si enim esēt ex nobis manerēt utiq; nobiscū. Quamdiu Ecclesiæ Catholicæ cōmunio- ni adhæserūt, fuerūt ut angeli mali cum bonis in cœlo, mali pisces cū bonis in sagena, virgines stul- tæ cum prudentibus in domo, palea cum tritico in area. De horum verò discessione, potius gau- dendum quàm mœrendum docet his verbis mar- tyr Cyprianus. Gratulandum, gratulandum est, cum tales de Ecclesia separantur, ne columbas, ne oves Christi venenata contagione prædentur. Quid facit in pectore Christiano luporum feri- tas, canum rabies, venenum lethale serpentum,

Lib. de unit.
Ecl.

cruenta sæuitia bestiarum? Nemo existimet bonos de Ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus, nec arborem solida radice fundatam procella subuertit: inanes paleæ tempestate iactantur, & inualidæ arbores subuertuntur. Hactenus ille. Deficere quidem à fide & Ecclesiæ unitate aliquando possunt etiam electi, sed tantùm ad tempus. Thomas aliquando fuit incredulus, Petrus negauit, Paulus Christum confitentes persecutus est, Zacharias minus credidit Gabrieli, Moses non sanctificauit Deum ad aquas contradictionis, Aaron vitulum conflauit, Ionas à facie Domini fugere se posse credidit, &c. sed non ad finem vsque aberrarunt; prius errandi quàm viuendi finem fecerunt. Iustus cum ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Præuenit eos in benedictionibus dulcedinis. Peccant, sed non ad mortem. Alios autem adeo difficile & rarum est resurgere ad pœnitentiam, vt id impossibile dicat Apostolos.

Verùm, solent rudes ac imprudentes quidam mirari tot clarorum hominum apostasiam, & de quibusdam ab hæresi captis (inquit Tertullianus) ædificari in ruinam. Quare, aiunt, vel ille, vel illa fidelissimi, prudentissimi, vsitatissimi in Ecclesia, in illam partem transierunt? Quis hoc dicens, non ipse sibi responderet, neque prudentes, neque fideles, neque vsitatos æstimandos, quos hæreses potuerint demutare? Non mirum, vt aliquis retro probatus postea excidat. Saul, Dauid, Salomon quondam aberrarunt.

Io. 20.

Math. 26.

Act. 8.

Luc. 1.

Num. 20.

Ps. 105.

Exod. 32.

Ps. 36.

Heb. 6.

Lib. de præscriptis.

Et angeli de cælo, & primus homo de paradiso
 ceciderunt. Nonne ab ipso Domino quidam scā-
 dalizati diuerterunt? An non ipse traditor Chri-
 sti, de Apostolis eius fuit? Num ex numero septē
 selectorum Diaconorum Nicolaus? Quid mirum
 si planta, quam pater cœlestis non plantauit, era-
 dicatur? Quid ergo si Episcopus, si Diaconus, si
 vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr, lapsus
 à regula fuerit? Ex personis probamus fidem, an
 ex fide personas? Auolent igitur quantum volent
 paleæ leuis fidei, eo purior massa frumenti in hor-
 reum Domini reponetur.

Io. 6.
 Matth. 26.
 Act. 7.
 Matth. 15.

Ruth autem adhæsit socrui suæ.

Primò, hîc obseruandum est admirabile & tre-
 mendum Dei iudicium in reprobatione Or-
 phæ, & electione Ruthæ. Pares antea videban-
 tur in patria, domo, cognatione, idololatria, nu-
 priis, viduitate. Ambæ socrum sequutæ fuerant,
 eamque osculatæ. Vtraque dixerat, *tecum pergemus,*
ut efficiamur profelytæ. Nunc vna assumitur à Deo,
 altera relinquitur. Vna Spiritus sancti interna in-
 spiratione, donum fidei, spei, charitatis, & perse-
 uerantiæ accipit: altera his omnibus destituta, re-
 dit ad profanos & damnabiles cultus dæmonū.
 Sic ab initio, boni angeli gratiæ cooperantes in
 Dei cultu perseuerarāt, mali superbientes propria
 malitia defecerant. Alterius duorum fratrum, A-
 belis nimirum, sacrificia grata & probata fue-
 rant: alterius, id est, Caini exosa & reprobata. De
 Iacob & Esau vterinis fratribus, priusquam nati

Esai. 14.
 Luc. 10.
 Gen. 4.

Gen. 25.

essent, aut boni aut mali quicquã egissent, à Deo dictum est: Iacob dilexi, Esau verò odio habui. *Malach. 1. Rom. 9.*
 Alteri latronum qui cum Christo pendebant, datum est Saluatorem suum & iudicem agnoscere, *Luc. 23.*
 inuocare, peccatorum pœnitere, & regnum Dei adipisci: alteri iustè denegarum. Quot tyrannis, homicidis, & hostibus Christianæ religionis prætermisissis, vnus tantum Saulus Christi voce prostratus & monitus vocatur? Quot publicanis & meretricibus in scelerum suorum cœno derelictis, Matthæus, Zachæus, Samaritana, Magdalena eliguntur? Apostolus miratur quidem & stupet ad tam arcanũ Dei iudiciũ, illud nõ explicat. O homo, tu quis es qui respõdeas Deo? Nunquid figmentum dicit ei qui se finxit, cur me fecisti sic? An nõ habet potestatem figulus facere ex eodem luto, aliud vas in honorem, aliud in contumeliã? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? *Act. 9.*

Augustinus isthæc refert tum ad mysterium æternæ reprobationis, quæ fit propter peccatum originale, & alia præuisa scelera: tum prædestinationis, quæ omnino pendet à gratuita Dei bonitate & misericordia. Qui liberatur (inquit) gratiam agnoscat: qui non liberatur, debitum & iustitiam. Et rursus: Duo paruuli nati sunt, si debitum quæras, ambo tenent massam perditionis. Sed cur mater alium portat ad gratiam, alium mater dormiens suffocat? Dicturus es mihi. Quid ille meruit, qui portatur ad gratiam? Quid ille me-

Rom. 9. 11.

Lib. 2. de bono per se. cap. 3.

Ser. 13. de verb. Apost.

rui, quem mater suffocat? Ambo nihil meruerunt. Sed habet figulus luti potestatem facere ex eadem massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Mirare, & exclama mecum, O altitudo diuitiarum, &c. Item, Mirum est quod prædicato crucifixo, audiunt duo, vnus contemnit, alter ascendit. Qui contemnit, imputet sibi: qui ascendit, non arroget sibi. Audit enim à veraci magistro, Nemo venit ad me, nisi datum fuerit ei à patre. Itémque, Si à Deo auertimur, nostrum est. Conuersos adiuuat, auersos deserit. Sed etiam vt conuertamur, ipse adiuuat. Cur autem illum adiuuet, illum non adiuuet: illum tantum, illum non tantum: istum illo, illum alio modo: penes ipsum est & aquiratis tam secretæ ratio, & excellentia potestatis. Et iterum: Vniuersa massa pœnas debet: & si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iniustè redderetur. Qui ergo inde per gratiam liberantur, non vasa meritorum suorum, sed vasa misericordiæ nominantur, &c. Hæc rursum diffusius tractat libro 1. de prædest. sanct. cap. 9. & 14: lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 8: lib. de prædestinatione Dei, cap. 5: lib. de correptione & gratia, cap. 11. & libro quo refellit aliquot articulos sibi falsò impositos. Frequenter hanc & similes disputationes claudit his verbis: Cur illum vocat, istam non vocat, noli querere, nisi volueris errare. Iudicia Dei occulta esse possunt, iniusta non possunt.

Secundò, hæc Ruthæ constantia ac conuert-

*Serm. 2. de
verbis Apost.
Io. 6.*

*Lib. 2. de pec.
merit. Et re-
miss. cap. 5.*

*Lib. de na-
tura & grat.
cap. 5.*

sto
dia
ris
ac
ad
tra
illu
ime
pot
re
lit
ex
no,
filia
can
nor
Ma
glo
tor
stor
aur
cre
mo
ait
ope
mu
cere
nih
per
con
est,

fio continet illustrissimum exemplum misericordiae diuinæ, qua sine vllis præcedentibus meritis præuenitur, illustratur, vocatur in sortem ac communionem sanctorum. Nunquam enim ad Messiae fidem spemque venisset, nisi pater traxisset eam. Occulta igitur inspiratione Deus illius animum præuenit, flexitque vt socruī fideli, imò Deo vero ac viuenti penitus adhæreret. Sua potestate cor mundum creauit in ea, & spiritum rectum innouauit in visceribus eius. Abstulit ab ea cor lapideum, & dedit cor carneum: cum ex lapide, id est, interprete Clemente Alexandrino, ex gētili deorum lapideorum cultrice, effecit filiam Abrahæ. Pari gratia Matthæus ex publicano euangelista, Zachæus ex principe publicanorum, Episcopus tandem Hierosolymorum: Magdalena de vase contumeliæ, in vas translata gloriæ: & Paulus ex lupo agnus, & ex persecutore eximius Christianorum prædicator & pastor effectus est. Nam nisi Spiritus sancti lenior aura propter Christi meritū prius aspirarit, nemo credere, nemo sperare, nemo verè pœnitere, nemo corā Deo iust^o apparere potest. Nisi adiuuet, ait Augustinus, nihil pietatis atq; iustitiæ, siue in opere, siue etiam in ipsa volūtate habere possumus. Operatur quippe in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Et idē alibi: Si sine Deo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus dictum est, Misericordia eius præueniet me. Et vt perficiamus dictū est, Misericordia eius subsequetur me. Rursūmq;

Io. 3.

Ps. 50.

Ezech. 11. &

36.

Inprotreptico.

Matth. 3.

Epist. 106.

Philip. 2.

Lib. 2. cont.

duas Epist.

Pelag. cap. 9.

Ps. 58.

Lib. de præ-
dest. sanct. ca.
2.

Si non simus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, perfectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus: sed sufficientia nostra, qua credere incipimus, ex Deo est.

Math. 12.

Lib. 2. de a-
ctiis cum Feli-
ce manich. ca.
4.

In his autem nequaquam putandum est cum Simone Magò, Marcione, Manichæo, & neotericis hæreticis, otiosum esse aut tantummodo passiuum liberum hominis arbitrium, non etiã actiuum: quando eius sit gratiam oblatam admittere, atque eidem ad credendum, sperandum, obediendum inclinanti cooperari. Cum enim Christus dicit, Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem malam & fructum eius malum, potestatem, ait idem Augustinus, indicat, non naturam. Habet quisque in voluntate aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona: aut eligere quæ mala, & esse arbor mala. Dicens, aut facite illud: ostendit esse in potestate, quod facerent. Verbum enim *facite*, voluntatis vim agendi & operandi designat. Idem rursus constanter asseuerat Augustinus, ex eo quod propheta clamat:

In psal. 26. Et
78. & Serm.
11. de verbis
Apost. Et
Tract. 4. in
Epist. 10. &
lib. 2. de pecc.
merit. & re-
miss. cap. 5.

Adiuua nos Deus salutaris noster, & Deus in adiutorium meum intende, itẽmque, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Quando quidem qui adiuuatur, etiã aliquid per seipsum agit. Spiritus agentibus adiutor est, ipsum nomen adiutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliquid agis. Agnosce quid posscas, agnosce quid confitearis, quando dicis, adiutor meus esto. Adiutorem vtique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, si ab

illo nihil agatur. Item. Aduuari non potest, nisi qui aliquid sponte conatur. Quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis, in quorum natura rationem voluntatémque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis. Qui fecit te sine te, non te iustificabit sine te. Fecit neg-
Serm. 15. de verbis Apost.
 ciontem, iustificat volentem, &c.

15. *Cui dixit Noëmi: En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade cum ea.*

PRudentissima mulier cernens Orpham defecisse, ac domum rediisse, acutè colligit illam nunquam syncerum & integrum animum habuisse ad veram fidem religionémque amplexandam. Vltima igitur tentatione periculum facit de Rutha, an vellet ex animo superstitionem Moabiticam abiicere, & profelytam fieri. Obiicit autem illi exemplum sororis suæ, quæ patriam repetierat; postea deos paternos, an horum consideratione moueretur. Valent namque plurimum ad labefactandam animi præsertim muliebris, constantiam, exempla domestica fratrum, sororum, mariti, parentum. Si viderint hos omnes à veritate deficere, & falsas religiones amplecti, vnà cum illis facilè sinunt se se abduci. Vnius Iudæ coapostoli exemplo incitati omnes alij discipuli, in
Matth. 26.
 Magdalenam obmurmurantes dentibus fredebant. Quod enim charorum & probatorum exemplo fit, id etiam iure fieri putant.

Deinde patriæ ac natalis soli, quo nihil charius, nihil dulcius ac iucundius occurrit, commemo-

ratio grauiſſimam tentationem animo Ruthæ inferbat. Vt enim natale ſolum neſcio qua dulcedine cunctos ducit: ſic ab eodem relinquendo vt alibi peregrinus & hoſpes vageris, nullum non abſterret. Ithacam ſuam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir Vlyſſes, immortalitati antepoſuit.

Postremò, deorum patriorum quorum ſacris ab incunabulis initiata fuerat, recordatio, ſatis erat non tantùm ad concutiendum, verùm & penitus euertendum omne ſuſceptæ peregrinationis proſiſtitum. Quis enim paternam auitamque religionem eiurat facilè? Rachel quantumuis domeſtico viri ſui Iacob pietatis ac veri Dei cultus exemplo, etiam quatuordecim annis erudita, vix ab idolorum paternorum ſuperſtitione reuocatur. Quis ergo dubitat his ſocrus arietibus Rutham deiectam & proſtratam fuiſſe, & ad ſuos rediſſe, niſi Dominus occulta pietatis ſuæ manu eam retinuiſſet? Fundata erat ſupra firmam petram, ideò nullis fluctibus, nullis procellis deiici potuit. Fuit autem hoc modo tētanda & probanda, ne poſtea quereretur ſe ſocrus artibus impulſam in alienam ac minus gratam religionem.

Dum itaque occurrerint ſimiles tentationes, toto pectore ad Deum recurrete oportet, ab eodemque poſtulare, ne nos ſuperari ſinat à tentatione, ſed liberet à maligno. Cum Petro exclamandum, Domine, ſaluum me fac. Cum Apoſtolis orandum, Salua nos, perimus. Da ſeruis tuis conſtantiam. Deinde confirmandi ſunt ani-

Gen. 31.
Iosephus lib.
I. antiq. cap.
27.

Matth. 7.

Matth. 6.
Matth. 14.
Matth. 8.
Act. 4.

mi verbi Dei meditatione, & innumeris sanctif-
simorum martyrum, episcoporum, doctorum,
ac patrum, qui nos à mille quingentis annis in
eadem fide catholica præcesserunt, exemplis &
doctrinis. Obiicientes patrem vel matrem, vxo-
rem vel maritum, sororem vel fratrem à fide ma-
iorum, ad hæreses defecisse, his Christi verbis re-
pellendi sunt. Qui amat patrem aut matrem plus-
quam me, non est me dignus. Frater non redi-
mit, redimet homo? Qui reliquerit domum, vel
fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut
vxorem, aut filios, aut agros propter nomē meū,
centuplum accipiet, & vitam æternam posside-
bit. Nihil Christo ac religioni eius præferendum.
Sed quid Ruth ad hæc?

Math. 10.

Pf. 48.

Math. 19.

16. *Quæ respondit. Ne aduerseris mihi, vt abeam
& relinquam te. Quocumque perrexeris, per-
gam: vbi morata fueris, morabor: populus
tuus, populus meus: Deus tuus, Deus meus.*

IAm perfectam conuersionem suam ostendit,
imò constantissimam & fructuosissimam fidei
sue professionem his verbis. Vult autem. Fi-
lio tuo, charissima socrus, locata fui in vxorem,
vt cū illo essem caro vna: me igitur vt propriā fi-
liam maternis visceribus amplecti debes. Feræ
etiam suos fœtus amant, colligunt, fouent. Quæ
leena vel pardalis catulos prodit venatoribus,
aut deatibus lacerat? Ne me igitur filiam tuam
dæmonibus prodas, ne ad profanos cultores

illorum remittas, ne à consortio tuo repellas. Sentio secretum diuini spiritus afflatum, impellentem me ad tuam, imò suam veram, ac vnicam religionem. Illi te obiiicies & reluctaberis, si me vltra rogare ac impedire pergas. Ne me itaque hostiliter ab itinere cœli reuoces. Ne Deum fontem viuum toto pectore sitienti, & ad eum anhelanti mihi, aditum fontis obtures. Ne me à tenebroso inferni carcere, à vinculis peccatorum liberam exilientem, iterum vincias & protrudas. Ne me ouiculam ab erroribus reducem, in fauces infernalium luporum coniiicias deuorandam. Miserebere animæ meæ, cuius etiam Deus sua pietate miseretur. Non vltra tentes me obsecro, nec aduerferis: quoniam omnino conuersa sum, vt efficiar profelyta. Nihil vnquam, Deo bene aspirante, me ab hoc proposito reuocabit.

Es. 72.

Act. 10.

Hinc primò obserua, quàm sit bonus ac clemens Deus Israël, his qui recto sunt corde, cuiuscunque sint generis, linguæ ac sexus. Mulierculam hanc ethnicam, & despectam ad se mirabili modo vocat, sanctificat, & amplissimis donis illustrat. Rectè ac iure optimo Petrus cernens Cornelium militem, centurionem, Italum, cum vniuersa familia salutis participem fieri, exclamauit: In veritate comperi, quod non est acceptio personarum apud Deum: sed in omni gente qui operatur iustitiam acceptus est illi. Iudæus sis aut Græcus, nihil refert, seruus aut liber, mas aut fœmina, omnes vnum sumus in Christo. Si Gentilis iustitias legis custodierit, præputium illius in circuncisionem reputabitur. Non est Iudæorum

Gal. 3.

Rom. 2. 3. 9.

Deus tantum, sed & Gentium. Non filij Abraham qui tantum sunt filij carnis, sed qui filij promissionis, id est, quicumque credunt, obediunt, & adherent Deo vt Abraham, hi sunt filij Dei. Enitatur quilibet pro virili diuinæ vocationi obtemperare, atque ad meliora aspiret, repulsam non feret.

Hic quoque non tam designatur, quam inchoatur Gentium vocatio ad veram veri Dei agnitionem, ecclesiam, & salutem, per euangelij prædicationem. Obmurmurent, fremantque quantum volent Iudæi, non ad eos duntaxat pertinent diuina beneficia per aduentum Messiae mundo collata. Est namque vel patre eorum Iacob authore, expectatio gentium. In eo, ait Esaias, gentes sperabunt: eum gentes deprecabuntur. Lapis est angularis faciens vtraque vnum, id est, Iudæos & gentes vnam ecclesiam & sponsam Dei, vnumque ouile. Samson, Moses, Ioseph, Solomon vxores alienigenas sibi assumentes, adumbrarunt Christum sibi ecclesiam sponsam ex gentibus desumpturum. Abraham & Iacob ex ancillis liberos suscipientes, idem significasse volunt Irenæus lib. 4. cap. 38. Tertullianus libro contra Iudæos. Origenes in Genesim: Augustinus lib. 12. cont. Faustum, cap. 52. Hæ sunt oues alienæ à synagoga, quas ad se adducere Christus volebat. Vide ergo bonitatem & clementiam Dei in eos qui vocantur. Gentes itaque super hac misericordia Deum honorent.

Docemur postremò, viriliter resistendum esse malefuitis suggestionibus, etiam si à fratribus, pa-

Gen. 49.

Esa. 11.

Esa. 28.

Eph. 2.

Iustin^o mars.

in Dial.

Io. 11.

Rom. 11.

*Gen. 3.**Matth. 18.**Dent. 13.**Galat. 1.**Lib. 4. cap.**14.**Lib. 4. hist.**cap. 17.**Lib. 1. Reco-
gnis.*

rentibus, & propria carne orientur. Peccauit gra-
uiter Adam, qui vxori plusquam Deo credidit &
obediuit. Si oculus, manus, vel pes scandalizat te,
inquit filius Dei, erue eum, & proiice abs te. Ius-
sit quoque in lege occidendum esse pseudopro-
phetam, fratrem, filium, vxorem, qui suadere vo-
luerint colendos esse deos alienos. Petro, Paulo,
imò & angelo anathema dicendum est, aliud præ-
terquam quod euāgelizatum est annunciantibus.
Laudant Irenæus & Eusebius istam Iustini mar-
tyris libro contra Marcionem, sententiam: Ipsi
quoque Domino non credidissẽ, alterum Deũ
annunciãti, præter fabricatorem, & factorem, &
nutritorem nostrum. Clemens quoque Roma-
nus semel B. Petro dixit: In tantum de me debes
esse securus, quod de his quæ didici abs te in du-
bium venire non possim, etiam si tu ipse aliquan-
do fidem meam à vero propheta trãsternere velles.
Hæc verò eo pertinent, vt suadeant quàm con-
stanter & audacter obfistendum sit insanarum hæ-
reseon & damnabilium opinionum incentoribus.
Sequitur.

*Quocunq; perrexeris, pergam: & ubi morata
fuero, & ego pariter morabor: populus tuus, po-
pulus meus: Deus tuus, Deus meus.*

Superius quidem generatim atque vniuersẽ,
nunc verò sigillatim Ruthæ conuersio descri-
bitur. Eam paraphrastes Chaldæus, Talmudistæ,
ac alij Hebræi quinque articulis perfici docent.
Volunt enim Noëmi prius nurui suæ magna pru-
dentia proposuisse grauiora & difficiliora legis

capita, vt postea susceptæ religionis eâ nullo modo pœnitere possit. Primò itaque obiecit illi Sabbathorum, atque aliorû festorû obseruationẽ tâ-
 tã apud Iudæos esse religionis, vt eis non liceret
 vltra duos mille cubitos ambulare. Nã Deus no-
 ster, aiebat, cû sex dierû curriculo mundû condi-
 disse, cessauit die septimo ab omni opere, illûm-
 que sanctum, atque benedictû omni ex parte esse
 voluit & decreuit. Moses denique Dei optimi
 maximi interpret ac internuntius, prohibuit fieri
 in eo omne opus seruile, tâ per se, quã per seruos,
 ancillas, boues, asinos, & iumenta. Et quicumque
 cõtrã fecerit, morti adiudicatur. Atque hæctenus
 ex verbo Dei. Quod autẽ ad itineris spatiû perti-
 net, potius à Rabbiniis, quã ex legis præscripto cõ-
 stitutum fuit, vt opinantur Hieronymus & Epiphanius.
 Hoc tamẽ nec Christus, nec Apostoli videntur
 improbasse, quãdo præscriptû quoddam Sabbathi
 itineris spatiû obseruarût. Dominus namque
 dicit, Orate ne fiat fuga vestra hieme, vel sabbatho.
 Et Apostoli reuersi sunt à monte oliueti Hierosolymam,
 itinere vnus sabbathi. Ad hæc verò quid Rutha?
Quocũque perrexeris, pergam. Hæc obseruatio me
 nihil terret. Dũ quieueris iuxta legẽ, ego quoque
 quiescam: dum omne opus intermitteres, ego cessabo:
 & quocunq; spatio perrexeris, ego proficiscar.
 Nihil mihi difficile, cû Deo seruiendum erit.

Et Christus legem euangelicam profiteri volentibus dicit, Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suã: docēs non honorû, opû, aut voluptatum gratia amplexandã

*Gen. 2.**Exod. 23. 31.**35.**Leuit. 19. 23.**25. 26.**Deut. 2.**Quest. 10. ad**Algasiam**Cont. hæres.**Matth. 24.**Act. 1.**Luc. 9.**Act. 9.*

2 Tim 3.
Ecl. 2.

esse. De Paulo dixit: Ego ostendā illi quāta oportebit illū pati pro nomine meo. Qui cū euāgelij ergo infinita pericula subiisset, ait: Omnes qui piē volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Hinc quoque Syracidis exhortatio, Fili, accedēs ad seruitutem Dei, sta in timore, & prepara animam tuam ad tentationem. Longē ergo falluntur opinione, qui sub Christi & ecclesię illius vmbra, quietem, otium, voluptates, ac opēs tantummodo quærunt. Isthęc ex lege non expectat Rutha.

Vbi morata fueris, ibi morabor.

Pf. 105.

Num. 25.

Secundò dixit Noēmi ad aurum. Prohibemur cum incircuncisis, & omnibus à nostra pietate alienis habitare: ne illorum consuetudine ac exēplo reuocemur à Dei veri cultu, & ad falsas religiones abducamur. Nam aliquando multi ex nostris commixti inter gentes, didicerunt opera eorum, & seruiuerunt sculptilibus eorum. Maiores nostri fornicati cum filiabus Moab & Madian, adorauerunt Beel-phegor. Respondit Rutha, Perpetuò tibi adhærebo, obseruanda focrus, nec vllum patrię meę desiderium, nullum coniugium, me vnquam à te separabit. Quocunque loco habitaueris, mihi locus habitationis erit. Vir meus erit, qui te velit esse presentem. En tibi magna voce iuro verissimum pulcherrimūque iusiurandum, me ex toto animo patris, matris, ac sororis abrenunciare consuetudini: ac vniuersis Moabitarum, ceterorūque gentium terris extremum vale dicere.

Hoc

Hoc exemplo discant vtriusque sexus iuuenes
adhærere senioribus ac prudētioribus: loca etiam
fugere in quibus vigēt impietas, falsæ religiones,
mala exempla. Dina è matris conspectu ac taber- *Gen. 34.*
naculo discedens, vt extraneorum spectaculis se
oblectaret, rapitur, violatur, &c. Rectè Sapiens *Ecl. 6.*
monet, In multitudine seniorum prudētium sta,
& sapientiæ illorum ex corde coniungere, vt om-
nem narrationem Dei possis audire.

Populus tuus, populus meus.

Tertiò, subiunxit Noemi. Populus Hebræorū
nō passim vagatur, nec more aliorū sine legis
iugo viuere permittitur. Multorū namque ac gra-
uissimorum præceptorum cæcellis, velut quibus-
dām repagulis ac vectibus coërcetur. Nam serua-
re tenemur sexcenta tredecim præcepta, quorum
trecenta sexaginta quinque negātia sunt, quippe
vitia prohibent: & reliqua ducenta quadraginta
& octo affirmātia, virtutes namque ac bona ope-
ra præcipiunt.

Ad hæc verò Rutha. Nec istud quātumuis mo-
lestum ac graue, vnquam me ab instituto reuoca-
bit. Quæcūque obseruat populus tuus, observa-
bo, perinde ac si semper meus fuisset: & vniuersis
ceremoniis ac decretis eius me cū omni humilita-
te subiiciā. Mosis ac prophetarum vocibus, quasi
diuinis, iā iam inclino aurem meā, obliuiscor po-
pulum meū, & domū terreni patris mei, vt à cæ- *Is. 44.*
lesti suscipiar. Moabitas nihil moror, Madianitas
despicio, nihil mihi à cætero cum Ammonitis, Si-
doniis, Palestinis, Arabibus, & cæteris gentibus:
quādo quidē profelyta sum, & in Abrahamidarū,

Q

Gen. 15.
Heb. 11.

Isaacidarum, & Israëlitarum coloniam omnino transeo. O constantiam promissi, & fidem miram ac spectatissimam! Quid eximius aut præstâtius fecit Abraham, quum Deo iubente, exiuit de terra, cognatione, & domo patris sui? Laudatur Moses quòd negauerit se esse filium filiaë Pharaonis, maiores diuitias æstimans improprium Christi, thesauris Ægyptiorum. Ruthæ quoque virtutem omnium mortaliũ fama semper celebrabit, quæ parentes, ac natium solum valere iussit, vt Synagogæ Dei adhæreret.

Deus tuus, Deus meus.

Exod. 20.

Deut. 5.

Exod. 34.

Leuit. 19.

Gen. 35.

Iosué 24.

Exod. 32.

Quartò, addidit Noëmi. Deos omnes alienos execrari ac fugere iubemur: vnicum autem credere, colere, ac metuere. Lex namque præcipit, Non habebis deos alienos coram me. Sed neque illorum simulacra aut in templis, aut in nostris domibus extare licet: quandoquidem Deus noster iussit, Deos constatiles nõ facies tibi. Quicumque secus fecerit, exterminandus ac tollendus est de medio Israël. Iacob pater noster è Mesopotamia cum vxoribus ac liberis rediens, familiam lustrauit dicens: Abiicite deos alienos, qui in medio vestri sunt. Et Iosue totius populi post Moſen imperator, iussit: Auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominũ Deum Israël. Et Moſes vnà cum Leuitis tria millia nostrorum occisione occidit, quòd idolum vitulinum adorassent. Adeo graue & odiosum est nostris hominibus omne genus idolorum.

Quibus Rutha. *Deus tuus, Deus meus erit; illum* vt vnicum cœli ac terræ conditorem & rectorem adorabo & inuocabo. Fictitios deos Moabitarū & Chananæorū, vt falsos ac mortuos iam despicio: imò veluti spiritus immundos ac damnatos toto pectore abhominor. Deum Abraham iudicem viuorum & mortuorum profiteor: eundemque ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, & ex omnibus viribus meis diligo & obseruo: & à placitis eius, ita salua sim, nunquam recedam, &c. Non absimilem veræ fidei confessionem ediderat Raab, dicens: Dominus Deus vester ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum. Achior quoque Ammonites, cōspecto Holofernus capite, detracto sibi præputio, vnici ac solius veri Dei sacris initiatus, eius laudes celebravit. Isthæc ad imitationem eis proposita sunt, qui à Dei cultu ac religione aliquando aberrarūt. Hos non pudeat errores agnoscere, & agnitos damnare, &c. Paulum sequantur, qui aliquando blasphemus fuit & persecutor, &c.

Iosue. 2.

Iudith 14.

Act. 9.

1. Tim. 1.

17. *Quæ te terra morientem susceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepultura. Hac mihi faciat Deus & hac addat, si non sola mors me te separauerit.*

Q Vintò, legis iudicia nurui suæ proposuit Noëmi, d. Pietatis nostræ præuicacores seuerè plectuntur, nec vnquã euadūt impunè. Sūt em̄ reus pposita quatuor genera tormetorū. Lapidib⁹

Leuit. 24.

Quij

*Leuit. 20.**Dan. 14.**Leuit. 10.**Deut. 21.**1. Reg. 31.**Matth. 26.**Io. 11.*

opprimuntur blasphemi, arioli, magi, & qui cōtra proximum falsum dixerint testimoniū. Flam-
mis traduntur, qui superbia elati sacras ceremonias contempserint. Nam aliquando flammis extin-
cti sunt duo filij summi pontificis nostri, Nadab & Abiu, quòd contra legem, ignem profanū obtulissent. In malam crucem aguntur vt cū maledictione pereant sacrilegi, seditiosi, grassatores. Gladio etiam cæduntur homicidæ, aliisque permulti facinorosi. His & aliis suppliciis scelera, fraudesque nostrorum hominum constringuntur: nullumque crimen in populo Dei finitur inultum. Non ergo mecum pergas, vt tibi sit potestas quicquid libuerit impunè faciendi. Respondit. Quocumque supplicio pereant in populo tuo præuicatores, dispeream & ipsa, si rea inuenta fuerim. Sicut tu Israëlita genere, his omnibus subiaces, & ego adoptione Hebræa, eisdem subiacebo. Atque hæcenus iuxta mentē Hebræorū.

Cæterum, huius primæ clausulæ simplicior videtur sensus, si dicas Rutham adeo in focerū Noëmi magno amore extitisse, vt etiam in morte eisdem coniungi vellet. Hoc enim ardentè amantium est, vt & simul viuere, & simul mori desiderent. Saulis armiger cernens Dominum suū proprio gladio corruisse, vt ei se probaret, ibidē quoque seipsum interemit. Petrus Apostolus magno feruore dilectionis concitus dicebat Christo: Paratus sum tecū & in carcerem, & in mortem ire. Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et alius ad condiscipulos, Eamus, inquit, & moriamur cum illo.

Ibi locum accipiam sepultura.

Volunt Hebræi Noëmi sexto & postremo loco nurui dixisse. Post hanc vitam iudiciū diuinū superesse, vniuersæ carnis resurrectionē futuram, ac vitam æternam credimus, & certo expectamus. Hanc, ferunt nostri, nullis obtingere, nisi qui sepulti fuerint in terra patribus nostris promissa & concessa, in qua Messias aliquando apparebit. Ideo patribus nostris magna semper cura sepulturæ. Abrahā, Isaac, Iacob, Ioseph, voluerunt in ea sepeliri. Quod dicit eos tantum vitæ æternæ futuros participes, qui in terræ sanctæ finibus sepulti sint, ni spiritualiter intelligas, qui in sanctæ & vnus catholicæ ecclesiæ cōmunionē ex hac vita migrarint; ad insulsa figmenta Rabbīnorum referas. Nam neque Melchisedec, neque Abel, neque Daniel, neque Hieremias, neq; Moses aut Aarō in ea locum sepulcri acceperūt. Respondit Rutha. Et hoc sum mopere cupio, nimirum, relictis Moabitaram ritibus, vestros in morte, sepultura, & exequiis celebrādis amplecti. Ter quaterq; me beatā putabo, si sanctissimorū patriarcharū & prophetarū Dei corporibus, vel mortua saltē cōiungar.

Hinc verò omnibus patet, Omnium bonorū ingenium esse in charorū, ac sanctorū virorū sepulcris velle sepeliri, vt eis cōsortes tandē aliquando euadāt in resurrectione iustorū. Atque vt hoc impiis & sceleratis aut parū aut nihil prodest, sic proculdubio piis multū. Thobias senior filio suo precepit, Cū mortua fuerit mater tua, eā iuxta me honorificè sepelies, &c. Pseudo propheta quidā

Rabbīnica opinatio.

Thob. 4.

3. Reg. 13.

Lib. de eccl.
hier. c. 7.Euseb. lib. de
vita Const.
Chrysof. ho.
66. ad pop. &
Hom quod
Christus sit
Deus.Lib. de cura
pro mort. cap.
18.Ibidem cap.
4. & 5.

moriturus filios adiuravit: Quū mortuus fuero, sepelite me in sepulcro in quo vir Dei est sepultus: iuxta ossa eius ponite ossa mea. Hoc verò inde beneficium consequutus est, vt eius ossa nec eruta, nec combusta fuerint, cū aliorum arderēt tempore Iosæ. Dionysius Areop. primorū Christianorum ritus in sepeliendis suorum corporibus describēs, ait: Sacerdos honesto in loco corpus defuncti, cum aliis corporibus sanctis reponit, &c. Quod & laudat alter Apostolorum discipulus Clemens Romanus, lib. sexto Constit. Apost. cap. 30. Maiorum nostrorū literis & memoria celebratur Constantinus summus imperator, quod moriēs optarit ad ostium basilicæ Apostolorum corpus suum tradi sepulturæ. Gaudent, ait Chrysof. imperatores, si fiant piscatorū ostiarij. Gaudent si non prope Apostolos, sed si vel extra eorū vestibula sepeliantur. Non hinc confundūtur: sed honestantur & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Quod quisque, scribit Augustinus, apud memoriam Martyrū sepelitur, hoc tantū mihi videtur prodesse defuncto, vt commendans eū etiam martyrū patrocinio, affectus pro illo supplicationis augeatur. Et idē rursum: Cū fidelis corpus defuncti desiderauit in basilicā martyris poni, credidit eius animā meritis martyris adiuuari. Iterūq;: Profectò prouisus sepeliēdis corporibus apud memoriā Sanctorū locus, bonę affectionis humanę est erga funera suorum. Dū enim recolūt, vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tāquam patronis susceptos, apud Dominum adiuuandos orando com-

me
loc
ri,
iuu
me
uen
xili
fun
cia
qu
Ga
Ap
pro
tyr
fun
tyr
cui
ue
fo

S
an
mo
cru
lie
fel
lar
Id

mendant. Patrum itaque sententia, eo prodest in locis sacris & memoriæ Martyrum dicatis sepeliri, quòd illorum meritis defunctorum animæ adiuuantur, orationum patrocinio Deo charius cõmendantur, loci consideratione commoniti viuentes, eisdem frequentioribus orationibus auxiliantur: piùmque dilectionis affectum erga defunctos amicos hoc argumento viuentes patefaciant. Impij ergo ac conscelerati sunt Calviniani, qui his superioribus viginti annis, per nostras Gallias, non tantùm ad memorias Martyrum & Apostolorum sepelienda corpora catholicorum prohibuerunt: sed & vbicunq; illis per vim ac tyrannidem licuit, ipsas basilicas vel flammis cõsumpserunt, vel funditus euerterunt, & ipsa Martyrum ossa è sepulcris & thecis eruta, turpissimo cuique ludibrio exposuerunt. Sed ad Rutham reuertor. Dum percontationibus ac tentationibus focrus suæ fecit satis, subiecit.

Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si non sola mors me & te separauerit.

Solenni, sacroque iureiurando cõuersionis suæ fidem claudit, atque confirmat non fictam esse animi sui sententiam. Vult itaque. Constantiæ meæ nulla te moueat dubitatio, charissima focrus, nec suspiceris pari quo fratria affectu, muliebri, id est, leui ac inconstanti me dixisse: Profelyta ero. Accipe indubitata propositi mei stipulatione. *Hæc mihi faciat IEHOVA, & hæc addat, &c.* Id est, eius maiestatem testor, qui omnia creauit,

qui uiuit in secula seculorū, qui speculatur & iudicat omnia, quique potest corpus & animā mittere in gehennam, me ex animo loqui. Nunquā sit mihi propitius: sed omni seueritate plectat me peccatricem, si vnquam à te, loco, moribus, religione defecero.

Obseruandum quod non iurat per falsos deos gentiū, sed per verum ac viuentem, id quoq; forma inter Hebræos vulgatā & cōmuni. Nam pari forma Saulem, Ionathan, Dauidem, Abnerum, Solomonem, ac plurimos alios iurasse legimus. Non exprimit quidem formula illa, quæ sibi imprecarentur mala, si fidem non seruassent: sed grauiſſima fuisse fatiſ subintelligūtur. Docet interea non nisi magna prudentia utendum esse iureiurando. Nunquam enim assumetur impunè nomen Dei sacrum. Cauendum ne vnquam lingua mentem præcurrat. Secum quilibet meditetur: Lingua, quò vadis? Iuramentis quoque non assueſcendum hoc exemplo docemur. Iusiurandum ait Hieronymus, hos habeat comites, veritatem, iudicium, atque iustitiam: quæ si defuerint, periurium est. Hinc Sapientis consilium: Iuramento non assueſcat os tuum. Et comminatio: Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga. Chrysostomus leuiter iurantes è sua ecclesia olim expellebat, & cōmunionem interdicebat. Utinam, iterum autem utinam, id quoque efficerent ecclesiæ pastores. Non tam indignè, non tam frequenter passimque Christi corpus, caput, sanguis, mors, virtus, cæteraque redemptionis nostræ organa &

1. Reg. 14. &

20.

2. Reg. 3.

3. Reg. 2.

*Lib. 2. in
Ierem.*

Ecl. 23.

*Homil. 9. in
Acta.*

mysteria, à vilissimis quibúsq; nebulonibus in vanum vsurparentur.

Deinde, cum iuramentis Deum in testem, iudicem, ac vindicem inuocemus, certum est in iurandum ad Dei veri cultum pertinere, modo in iudicio fiat & veritate. Rutha itaque per eum animi fidem confirmans, ostendit se eundem verè non fictè colere ac timere. Lege enim cautum fuerat, Per nomen Dei tui iurabis. Iurabis per nomen illius. Et rursus: Per nomen deorum externorum nō iurabitis. Iurabat impia & fornicatrix Iesabel, Hæc mihi faciant dij, & hæc addant, &c. sed non ita Ruth piissima. Conqueritur Dominus de apostatis Israëlitarum; Iurant in his qui non sunt dij,

Dent. 4. *E*

10.

Exod. 23.

3. Reg. 19.

Ierem. 5.

Præterea, certissimum æternæ prædestinationis indicium in Rutha obseruandum est, nimirum eius constantissimam perseverantiam in disciplina, timore, & cultu Domini. Possunt reprobi ad tempus credere, inuocare, timere, amare, sed in his virtutibus non persistunt ad finem vsque. Saulus, Absalon, Achitophel, Ieroboam, Iudas aliquãdo circumcisionis signaculo insigniti, aliquando in sortem populi Dei cooptati fuerunt: sed ante mortem retrò abeūtes post Satanam, cum eodem perierunt. Non incepisse, sed perfecisse virtutis est.

1. Tim. 5.

Iis tantum salutem pollicetur Christus, qui perseverauerint vsque in finē. Veros ac synceros discipulos suos esse pronunciat eos dūtaxat, qui manserint in sermone suo. Ioānes Christi delitiæ, euincit apostatas & desertores non verè esse ex numero piorum, eo quod ex illo exeant. Si essent ex nobis inquit, mansissent vtique nobiscum. Et

Matth. 10.

10. 24.

10. 8.

1. Jo. 2.

1. Jo. 2.

Smyrniensem Episcopum hortatur, Esto fidelis vsque ad mortem, &c.

Hanc verò perpetuam perseuerantiam Ruthę ac consimilium, singulare ac eximiũ diuini Spiritus donum esse, multis & rationibus & scripturę testimoniis probat Augustinus, toto libro de bono perseuerantię. Christus namque dixit Petro. Rogauit pro te vt non deficiat fides tua. Illius itaque fidei constantia Christi precibus accepta ferenda est. Quũ Paulus scribit, Confido quoniã qui cępit in vobis opus bonum, perficiet vsq; in diẽ Christi Iesu; quid aliud quã perseuerantiã in bono vsq; in finẽ, de dei miseratione promittit? Idẽ multos à pernicioſa elatione reprimit, quando ait: Qui videtur stare, videat ne cadat. Voluntate sua cadit, qui cadit: & voluntate Dei stat, qui stat. Et libro de corrept. & gratia, scribit: Nec de perseuerantia boni voluit Deus sanctos in viribus suis, sed in ipso gloriari: quia operatur in eis velle & perficere. Rectẽ igitur ac piẽ definiuit Concilium Tridentinum, Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantię donum se certò habiturũ absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc speciali reuelatione didicerit, Anathema sit. Oremus igitur vt nobis detur.

18. *Videns ergo Noëmi quod obstinato animo Ruth decreuisset secum pergere, aduersari noluit, nec vltra ad suos reditum persuadere.*

Perspectam satis ac exploratam Noëmi habens nurus suę cõstantiam, nullãque iudicans falsę religionis reliquias in eius animo amplius superesse, desiit eam vltterius tẽtare, ne Spiritus san-

Luc. 22.

Philip. 2.

1. Cor. 10.
Cap 21.

Philip. 2.
Ses. 6. can. 16.

Et inspirationi resisteret, proximæque salutē impediret. *Videns*, ait Samuël, quod obstinato, id est, cōstātī, fixo, ac stabili animo, decreuisset secum pergere, &c. Gaudet pia matrona de conuersione gentilis ac peccatricis, eam recipit, secūmque ducit in terram sanctam, vbi Dei cultus & vera religio vigeat.

Hoc autē exemplo discamus illorum desideria & conatus, qui ab hæresibus vel aliis peccatis serio resipiscūt adiuuare ac promouere. His enim Deus nō solū relinquit, sed & offert, confertque pœnitentiæ locū ac beneficiū. Totius orbis Christiani suffragiis iuste dānata & explosa fuit Noua sententiā, qua lapsos ad pœnitentiā admittendos negabat. Crudelior illis latronibus, qui semiuuētem hominem à se spoliatum & vulneratum reliquerant: quoniā lapsos pœnitens interficiēs, in desperationē adigebat. In Dei cultu, timore, & obedientia turpissimè lapsi sunt aliquando Adā, Eua, Aarō, Dauid, Ionas, Ezechias, Achab, Manasses, totus deniq; populus Hebræorū: qui resipiscētes, veniæ locū inuenerūt. Noë imminēte diluuiō: Isaiās & Ieremias instāte captiuitate Babylonica, captiuis quoq; in eadē Babylone Iudæis, passimq; ad impios cultus deficientibus: Ezechiel, Daniel, Ananias cum sociis, Esdras & alij aliquot, nunquā non impij consilij mutationē ac pœnitentiā, cum certa spe veniæ à Deo cōsequendæ prædicauerūt. Clarissimæ, certissimæq; sunt istæ diuinæ promissiones, Si pœnitentiam egerit gens à malo suo, agam & ego pœnitentiā super malo, quod cogitauī, ut facerem ei. Item, In quacunq; hora ingemuerit

Cyprianns
lib. ad No-
uat.
Euseb. lib. 6.
hist. cap. 33.

Luc. 10.

Ierem. 18.
Ezech. 18.

Isa. I.

peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et, Si rubra fuerint peccata vestra ut coccinum, super niuem dealbabuntur. Nullum delictorum discrimen, nullam temporis conditionem circumscribit. In nouo testamento Zacharias, Petrus, Thomas, Paulus, Iudæorum pars à religione aberrantes, per pœnitentiam emendantur & saluantur. Christus omnes laborantes & onere peccatorum grauatos ad se vocans, Matthæi, Zachæi, Magdalenæ, Nicodemi, latronis pia desideria prœuenit, & excipit. Quorsum, amabo te, sese cõparat cum pastore ouem quærente, muliere drachmam inuestigante, atque clementissimo patre filium à perditione redeuntem amplexate ac excolante, si ad meliorem vitæ frugem reuertentes non admitteret? Crudeles ac immites istos pœnitentiæ hostes etiam atque etiam rogamus, ab omni Ecclesiæ Catholicæ cõmunionem facestant. Sinant maiorem humani generis portionem vim inferre regno cœlorum, illudque rappare. Permittant aliquid diuinæ misericordiæ, dent nostræ fragilitati, cedant humanitati, tribuant resipiscentiæ. Aliàs (vt rectè ac piè dixit ad Acesium Constantinus) scalas arripiant, & ipsi soli in cœlos ascendant si possunt & valeant.

Matth. II.
Luc. 16.
Casiod. hist.
tripart.

19. *Profecta itaque sunt simul, & venerunt in Bethlehem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit. Dicebantque mulieres: Hac est illa Noëmi.*

Socrus veluti matris suæ omnium itinerum, laborum, periculorumque sociam & comitè

se præbet Rutha, donec Beth-lehem perueniat. Ab illa non recessit nec ad dexteram nec ad sinistram. Ac verisimile est iuniorem seniori inseruuisse atque ministrasse: quin & itineris molestias suauibus, piis que colloquiis leniisse ac depulisse. Est enim iuniorum maiores natu vereri, horum consilio & autoritate niti, eosque tanquam superiores colere. Legibus suis sanciuit diuinus Plato: Quilibet seniore & re & verbo colat. Si viginti annis maior, & vir fuerit, quasi patrem: aut matrem, si mulier, reueretur. *Dialog. 9.*

Duas mulierculas animis attentis admirantes excipiunt Beth-lehemitæ. Eisdem spectatum conueniunt omnes, obstupefcunt, commouentur, & varios de illis miscent sermones. Inde apparet non vulgarem, plebeiam, aut obscuram antea fœminam Noëmi exitisse: sed nobilem, diuitem, & eximie nominatam in populo suo. Non enim solent commoueri ciuitates ad aduentum pauperum & obscurorum. Commotæ sunt omnes copiam Palæstinarum, cum sacra arca in castra Israëlitarum adducta fuit. Dixeruntque, Ve nobis. Quis liberabit nos de manu Deorum fortium istorum? In aduentu Magorum, turbatus est Herodes, & omnis Hierosyma cum illo. Christo quoque a sinæ insidente, ac cum incredibili omnium piorum applausu Hierosolymam ingrediente, commota est (inquit Matth.) vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Vt tunc, sic nunc ancipitis pugnat sententia vulgi. *1. Reg. 4. Matth. 2. Matth. 23.*

Dicebant enim Beth-lehemitæ. Hæc est illa Noëmi? Hebræi siquidem volunt interrogatione

esse, irridendum atque insultatum turbarum. Quasi dixissent. Hęcine est illa, quę quondam vecta curru, ornata diuitiis, vestibus decora, auro & argento diues, marito celebri, filii ingenuis, hinc recessit? Vbi nunc forma illa non vulgatis, vultus affluens omni venustate & suauitate: quorum etiam nomine gaudebat? En omnium miserrima & infœlicissima reuertitur. Iam marito, liberisque orbata, pedes, pannosa, lacera veste, canis pillis, rugis arata fronte, squalida, deformis, à Deo percussa & humiliata redit! Quę abierat ne importunis pauperum clamoribus vexaretur, pauperrima domum repetit. Vah, quid ea nunc magis ærumnosum & calamitosum?

Peccabant verò grauissimè istiusmodi irrisores, & in Deum, & in proximum. Prohibet enim tum lex diuina, tum humanarum rerum vicissitudo ac instabilitas, quantumuis iustè ac pro sceleribus afflictis & miseris insultare: sed vult potius benevalentes his compati, condolare ac misereri. Omnibus nobis innatum est vehementer commoueri, affligi, & perturbari, cum in afflictionibus constituti irridemur, ac sarcasmis, id est, iocis amarulentis, hostilibusve insultationibus prouocamur. Mordet namque aduersum omne, tametsi ratione illud bonęque mente dicatur. Sic enim comparatum est, vt cum calamitosi hominis erratum reprehenditur, miseria illi potius videatur exprobrari, quàm culpa: quo fit vt ei liberius patefacta veritas non tam monendi, quàm obiciendę infœlicitatis causa explicata putetur. Nam vt mei natura suauē quidem, vlceribus tamen salubriter ad-

motum acerbos dolores concitat, ita & infelicē aduersi sermones vel si salutare sunt, mordent tamen, nisi prudenter admodum, & cum aliqua misericordia proferantur.

Honesti, nobiles, fortes, ac maximi animi præferrim irrisiones tam grauitè ferunt, vt mors sit illis longè tollerabilior. Samson maluit seipsum cum hostibus certissima ruina opprimere, quàm eorum diutius pati conuitia. Saul maluit seipsum occidere, quàm in manus Palæstinorum infideliū incidere. Canunt gentiliū historiæ mortes Car-
Iudic. 16.
 tonis, Bruti, Hannibalis, &c. Grauitè conqueritur Iob cū à parentibus, vxore ac famulis in suis afflictionib⁹ irridetur. Deridēt me iuniores tēpo-
1. Reg.
 re, quorum patres non dignabat ponere cum
Iob 3. & 30.
 canibus gregis mei. Halitum quoq; meū ex-
Iob 19.
 horruit vxor mea. Pereat dies in qua natus sum,
Thob. 3.
 &c. Thobias ingemuit, & mortē deprecatus est, quando insultauit illi vxor. Dauid domo à filio pulsus, & à Semei irrisus, cū lacrymis exclamat & precatur: Dilatauerunt super os suum, dix-
Psal. 34.
 erunt, euge, euge, viderunt oculi nostri. Vidisti domine, ne sileas, ne taceas, ne discedas à me. Im-
Psal. 102.
 precatur etiam illis dirissima scribens: In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini, oratio eius fiat in peccatū, cū iudicatur exeat cōdēnatus, &c. pro eo quod nō fecit misericordiā: sed persequutus est hominē in opem & medicū. Pōtificū, seniorū, adstātiūq; morti suę insultationes adeo graui animo tulit Christus, vt de his apud patrē grauitè conquestus ita sit. Ego opprobriū hominum, & abiectio plebis. Omnes

Psal. 21.

videntes me, deriserunt me, loquuti sunt labiis & mouerunt caput. Atque hæc iuxta mentem Hebræorum.

Latini depræssè & absolutè legunt, *Hæc est illa Noëmi.* Vt sit vox vicinorum ac piorum, congratulatiuum illius reditui. Quasi dixissent, Fælix, faustusque sit ad nos reditus tuus charissima, te debat totam viciniam tam duræ ac longæ peregrinationis tuæ. O quàm vellemus te nunquam à nobis recessisse? Obierunt quidem maritus tuus & liberi, sed grato animo ferendum tibi est diuinum iudicium. Ne despondeas animum optamus, sicut Domino placuit, ita factum est, sit eius nomen benedictum. Cæterùm, tu domum benè reueneris: reuersione tua vniuersi lætamur amici ac parentes.

Ecl. 7.

Hinc verò liquet, quantum bonum sit, vel aliquando operam virtuti dedisse: quando istud & bonum nomen, & sui desiderium apud pios maximum conciliet. Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ, & vnguenta præciosa. Hoc enim amicos etiam acquirit, qui tempore vtilis sunt, &c. Horum quoque exemplo discamus compati miseris & afflictis, siquidem Deum velimus habere nostri misericordem. *Qua mensura inquit, mēsi fueritis, remerietur & vobis.* Et ad feruum crudelem ac barbarum, Nónne oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut ego tui misertus sum? Si patitur vnum membrum, compatiuntur cætera. Nos autem omnes vnum corpus sumus in Christo, alter alterius membrum.

Matth. 7.

Matth. 18.

Rom. 12.

1. Cor. 10.

Facilè verò compones duas istas in speciè pu- gnantes

gnantes sententias, si diuersorum hominum diuersa studia, & longè dissimiles affectus consideraueris. Qui oderant, insultabant, de hisque loquuntur Hebræi. Qui verò amabant, compatiebantur & congratulabantur. Simile quid etiam Christo contigisse censuerunt patres, quando eo Hierosolymam intrante, commoti ciues & aduenæ dicebāt, *Quis est hic?* Populus bestia est multorum capitum. Scinditur incertum studia in contraria vulgus. Mobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus. Vulgus ait Plato ingratus est, morosus, crudelis, inuidus, immodestus, ut qui sit ex colluuiæ turbæ, & stultis insolentibus collectus. Sed quid ad hæc Noëmi?

Matth. 21.

In Aniechô.

20. *Quibus ait, Ne vocetis me Noëmi, id est, pulchrâ: sed vocate Mara, hoc est amaram: quia amaritudine valde repleuit me omnipotens.*
21. *Egressa sum plena, & vacuam me reduxit. Cur igitur vocatis me Noëmi, quam humiliavit & afflixit omnipotens?*

Occurrit prudens mulier vel insultantium irrisionibus, vel congratulantium læticiæ: vt hac suarum angustiarum & miseriarum narratione illi desinant, isti exultationem moderentur. Nā musica luctui minus conuenit. Dicit itaque. Vniuersa ô boni, nūc mihi verè calamitosa & luctuosa sunt. Nam adeò grauiter afflictæ sum senio, paupertate, pudore, mariti ac liberorum orbitate, vt omnia mihi olim iucundissima & charissi-

R

ma, nunc exosa sint & tristia. Etiam ipsius nominis mei me pudet. Quondam à præstanti forma, & suauissimis moribus, N O E M I, id est, amœna, iucunda & venusta dicebar: nunc propter animi mœrorem, acerbiter casuum, & amaritudinem cordis, digna sum M A R A, id est, amara vocari. Pudet honorificis & ambitiosis titulis honorari: pigetque muliebriter gloriari de ornatu & pulchritudine. Mihi infœlicissimæ vetulæ ac misere viduæ tantum superest, peccata agnoscere ac desistere, veniamque & misericordiã à Domino postulare. Deum tot miseriarum iustissimum auctorem fateor, & adoro: non cæcam aliquam fortunam. In illum nunquam obmurmurabo, nunquam desperatione frangar: quoniam vt meritò me castigat, sic poterit, cum volet, aduersa in prospera commutare. Ille est I E H O V A & S C H A D A I, Deus viuens, & omnium bonorum copia affluens: quos deiecit extollere, & quos ad extremam inopiam redegit, opulētissimos reddere potest. Vultu suos vt sanct, occidit vt viuificet, deprimit vt extollat: ideòque nominis ac numinis eius recordatione animum meum vtcunque semper recreabo & sustentabo.

Docet autem suo exemplo, animum diligenter exercendum esse in meditatione & agnitione propriarum miseriarum, vt hac consideratione furentes ac violentos carnis lasciuiantis & infanientis impetus reprimamus, & nos in humilitate & modestia contineamus. Ideò Clemens Alex. omnium disciplinarum maximam & pulcherrimã

iure existimat esse, sui ipsius noticiam. Plato non vno tantū loco scribit, Amphictiones pro foribus templi Delphici inscriptionem hanc curasse apponi: Nosce teipsum, veluti sūmo Deo dignissimam sententiam. Item, Seipsum ignorare, esse desipere: & e contrario, Seipsum nosce, sapere: idque solius prudentiæ opus esse. His concinnè allusit Poëta:

E cælo descendit, ἔνωδι στωτόν,

Figendum, & memori tractandum pectore, siue

Coniugium quæras, vel sacri in parte senatus

Esse velis. --

Iuuen. Sat.

11.

Ex hac disciplina hausit Abraham se esse cinerem ac puluerem: Iob, putredinis filium, fratrem & escam vermium: Dauid, canem mortuum, & pulicem vnum: dies suos vt umbra declinare, seq; instar fœni arescere. Sux quippe imbecillitatis ac infirmitatis conscij, sibi vilescabant, & Deo fonti omnium bonorum gloriam tribuebant. Quanta posset voce Isaias iussus est contendere, vt hoc vniuersum genus hominum exaudiret: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Diuitiæ, voluptates, honores, & quæcunque mortalibus charissima sunt, in sacris literis cum umbra, cum nuncio præcurrente, cum nauis fluctu ante, cum aue transuolante, cum arcu emissa sagitta comparantur. Quid his magis lubricum ac inconstans?

Gen. 18.

Iob 17.

1. Reg. 24.

Psal. 101.

Isa. 40.

Sap. 8.

Discimus quoque nunquam gloriandum ob egregiam formam, nec propter opes superbiendum: quâdoquidem hæc multorum malorū

Lib. de cultu
Fam.

Gen. 12. et 20.

Lib. 2. de ar-
te.

sint irritamenta, & citissimè pereant. Decor scribit Tertullianus, non est quidem accusandus ut fœlicitas corporis, ut diuinæ plasticæ accessio, ut animæ aliqua vestis urbana: timendus tamen est vel propter iniuriam & violentiam spectatorum, quæ etiam pater fidei Abraham in vxoris suæ specie pertimuit, & sororem mentitus Saram, salutè contumelia redemit. Susannæ, Dinæ, Beth-sabæa pulcritudo iudicibus, Sichimitis, ac vniuerso Israëli exitiosa fuit. Consulat pius lector hac de re Clementem Alexandrinum lib. 3. Pædagogi cap. 2: & lib. 2. Stromaton. Tanrum hos Nasonis versus adiicio:

*Forma bonum fragile est. quam tuncumque acci-
dit ad annos,*

Fit minor: & spatium carpitur ipsa suo.

Nec semper viola, nec semper lilia florent,

Et riget amissa spina relictæ rosa.

Et tibi iam venient cani, Formosæ, capilli:

Iam venient rugæ, quæ tibi corpus ærent.

Præterea, conspicimus seruos Dei vbicumque fuerint, variis ærumnis ac incōmoditatibus subiacerè. Expediit autem eos hac cruce exerceri, ut discant terrena seridè despiciere, & cœlestem vitam meditari. Noëmi grauißima inter Moabitæ passâ est, rediens ad suos, fannis excipitur. Christo cruci affixo compatiendum, ac de calice eiusdem potandum est his, qui cum illo regnare voluerint. Suadere conatur diabolus, Deū nos odio habere, cū ærumnis premit: sed reuera summæ dilectionis argumentum est. Quos

amo, inquit, castigo & arguo. Tanquam aurum in fornace probat electos suos. Corripit ne cū hoc mundo damnentur. Magnæ iræ indicium existimat Hieronymus, cū peccātibus nobis nō irascitur Deus.

Sed quo animo prædita fuit Noëmi sub hac cruce? Potuisset alia muliebri impotentia, occurrentium turbarum leuitatem arguere, ac dicere. Quæ est hæc vestra impudentia? quid sibi vult hæc concursatio? Nunquam vidistis mulierculas pauperes & afflictas? Nihil habetis domi quid agatis? Gaudetis alienis malis? Hæc certa signa sunt vobis inesse stolidæ præcordia mentis. Verùm, prudens matrona nihil asperè respondet, nihil contumeliosam vel in Deum, vel in homines effutit. Confitetur res suas malo loco positas esse. Illusoribus placidè concedit, vt pro Noëmi, id est pulcra & suauis, Maram, id est, amaram vocitent, si lubet. Has verò angustias tam forti ac præsentis animo tulit, eò quòd à Deo optimo & maximo iustè immittas esse constanti fide sibi persuaderet. *Amaritudine, inquit, repleuit me omnipotens. Humiliauit & afflixit me omnipotēs.* Non accusat mariti auaritiam, non Moabitarum barbariem, non liberos, non cælum, non astra, nō fortunam, non denique diabolium. Sed omni humilitate agnoscit omnipotentis manū, qui nemini facit iniuriam. Qui iustus est in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operib⁹ suis. Qui mortificat & viuificat. Sic Dauid graui morbo afflictus dicebat: Obmutui & nō aperui os meū, quo-

*Apoc. 3.
Sap. 3.
Ecc. 27.
1. Cor. 11.
Epist. ad Castratium.*

*Psal. 144.
1. Reg. 2.
Deut. 32.*

*Pfal. 38.
Cap. 7.*

COMMENT. IN LIB. D. RUTH

niam tu fecisti. Et Michæas: Iram Domini portabo, quia peccaui ei. Agnoscam⁹ & nos in afflictionibus diuinam manū nos iustè pro peccatis nostris castigātem: nec anxie cogitemus, quibus vel hominum, vel diabolorum flagellis tanquam organis, & seueritatis suæ tortoribus vtatur. Ad preces sedulas & feruentes cum prophetis, apostolis, & patribus confugiamus.

22. Venit ergo Noëmi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ, ac reuersa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

Tempus reditus Noëmi tam studiosè diligentèrque obseruatur, tum ad maiorem fidem historię, tum ad præparationem eorum quæ sequuntur de spicilegio Ruthæ. Pertinet quoque tam accurata temporis notatio ad allegoriam, vt suo loco dicitur. Venerunt inquit Chaldæus paraph. in principio diei paschatis, quando incipiebant metere manipulos primitiarum, qui erant hordeacei. Illo autem veris tempore omnia lætiora & iucūdiora videbātur: & terra veluti tributo hominibus persoluto, victui necessaria affatim supeditabat: ideo pauperculis viduis, & peregrinis facilius ac vberius vitæ necessaria colligere licebat. Lex enim præcipiebat spicas casu prætermittas illis esse relinquendas. Ad quid autem expectasset, donec omnia in horrea collecta essent? Omnia, inquit Sapiens, tempus habent. Tempus seminandi, metendi, & congre-

*Lewis. 29.
Ecl. 3.*

gandi in horrea. Pigrum ad fornicam ablegat *Prou. 6.*
 diuinus Spiritus, quæ congregat in ætate, ex quibus hyeme viuat. Virtus est, vbi occasio admonet, dispicere. Occasionem fingit Aufonius, rotulæ insistere, ac nullo posse stare loco. Deinde talaria ob pernitem volatum habere. *Epigram.*
 Crine faciem tegere, ne dignoscatur, & initio capi valeat: occipiti verò caluam esse, ne dilapsa teneatur. Comitum postremò illi facit Metanæam id est, pœnitentiam. Hinc Cato: Fronte capillata, post hæc occasio calua. A temporis occasione hortatur Paulus, bonum facere ad omnes, maximè autem ad domesticos *Gal. 6.*
 fidei.

Obseruandum Noëmi secum Rutham, a-liàs ethnicam & infidelem adduxisse: quasi pro marito & filiis quos inter profanos Moabitæ amiserat. Illos non valens Synagogæ restituere, hanc vt ouem à perditione seruata offerret. Sic nos decet vitam instituere, vt si quosdam verbo aut exemplo perdidimus, alios maiore studio Christo lucrati nitamur. Paulus ad Christum conuersus, longè diligentius eidem plurimos lucrifacere studuit, quàm auersus perdere conatus fuerat. Quot obsecro te, pro vno Stephano à se neci dato, Christo acquisiuit? Feruentius multò Petrus post lapsum & negationem adhæsit Domino, Thomas, Magdalena, Zachæus peccatis præcedentibus cautiore euaserunt. Augustinus prius Manichæus, eosdem postremò vehementius expugnauit.

*Lib. de pra-
script.*

Hac lege inquit Tertullianus, Marcioni datum est recipi in Ecclesia, si quos perdidisset, restitueret. Huiusmodi leges his constitui debent præsertim, qui falsis opinionibus, ac renouatis veterum hæreticorum erroribus, simplices decipiunt, & tanquam fures ab ouili Christi abripiunt.

*Mystica & spiritalis totius primi capitis
explicatio.*

*I. Cor. 10.**Lib. de Re-
surr. carnis.
Lib. contr.
Faust.**Gal. 4.
Gen. 22.**Matth. 12.*

QUUM vniuersa patrum veteris testamenti scripta, dicta, gestaque, auctore Apostolo, figuræ & adumbrationes fuerint, mandata literis ad correptionem nostram, certum est historiam Ruthæ noui testamēti mysteria significasse, & veram prophetiā extitisse rerū sub Messia futurarū. Nā vt Tertullianus acutè vidit, sicut vocibus, ita & rebus prophetatum est. Et Augustinus scribit: non tātum lingua, sed & vita præcorum prophetica fuit. Ergo quemadmodū Abrahæ duæ vxores & filij, Isaac animo cōceptū sacrificiū; Israël ex captiuitate Ægyptiaca stupēda liberatio; manæ cibus, aqua de petra, agnus paschatis; dauid, & Solomonis regnum; Ionæ fuga, demersio, deglutitio, liberatio, prædicatio, historiæ veræ quidem certæque extiterunt; & tamen vaticinia, præfatiōque rerum Euangelicarum: eodem modo de huius historiæ rebus gestis iudicandum. Hæc nos strictim breuitérque attingemus. Qui ampliora desiderauerint, Bedæ, Rabbani, Isidori, Lyrant, Hugonis Carthusiani, Fontani, atque aliorum commentaria consulant.

I. Dura & longa fames, quæ decennio, Iudicū temporibus, Israëlẽ grauitèr diuexauit, eam significabat cœlestis doctrinæ ac gratiæ penuriam, qua vniuersus orbis ante aduentum Christi laborauit. Tum enim vbique Satanas impotenti tyrânide grassabatur per horribilem veri Dei ignorantiam, & execrabiles idololatrias. Apostolus vocat tempora ignorantiæ & cæcitat̃. Erant vniuersæ gentes sine lege, sine testam̃to, sine Deo. *Ast. 17. Eph. 2.* Hic pro Deo, truci minitans falsè Saturnus, illic Iuppiter fallacissimus corniger, isthic Mars homicida, aut omnium latrociniorum artifex Mercurius colebatur. Hoc loco Laidi & Veneri procacissimis meretricibus; illo, Vulcano, Proserpina, aliisque infernalibus vmbri, monstris, ac furiis; isto autem, soli, lunæ, ac vniuersæ militiæ cœli sacra faciebant. Imò vt verius dicam, tot colebant dæmonia, quot idola: quandoquidem omnes Dij gētium dæmonia. In Iudæa quidem legis ac prophetarum de vno Deo voces personabant, sed rari erant qui easdem satis accuratè docerent, & spiritualiter intelligerent. Sectæ plurimæ synagogam miserè dissipabant, vt Samaritanorum, *Egesippus.* Essenorum, Gorthenorum, Dositheanorum, *Ioseph.* Herodianorum, Ossenorum, Hemerobaptistarum, *Euseb.* Sadducæorum, quæ prauis opinionibus magnam *Epiphani.* populi partem corrumpebant. Scribæ & Pharisei doctorum sanior pars, sua hypocrisi, auaritia, ambitione, crudelitate, ac superstitionis falsisque traditionibus reliquam labefactabant. Tantum abfuit vt principes sacerdotum, & seniores populis Christum sibi exhibitum exciperent, vel audirēt:

Luc. 5.

Lib. 1. Reco-
gnit.

Io. 7.

Amos 8.
August. lib.
4. de ciuit.
Dei, cap. 30.

Isa. 7. & 9.

Hierem. 23.
Michea. 5.

Io. 3.

Io. 20.

Rom. 9.

vt populum ab eius concionibus ac cultu vniuersis viribus auerterint. Quin imò etiam Ioannis discipuli Christo inuidentes, eum cù Pharisæis aliquid sunt adorti. Et vt testatur Clemes Rom. Ioannem Baptistam præceptorẽ suum Messiam esse, non Iesum Nazarenum, prædicauerunt. Proh pudor! Nec ipsi fratres Iesu, id est, consanguinei ac parentes credebant in eum. Incredibilis itaque verbi Dei erat penuria, dira egestas fidei ac religionis, & omnium bonorum spiritualium crudelissima fames in terra. Dudum Deus comminatus fuerat: Mittam famem in terram, non panis & vini: sed audiendi verbum Dei. Agamus Christiani Domino Deo nostro gratias, qui ethnica superstitiones, & Iudaicas umbras dispulit, vt nobis illucescat, per saluberrimum Christi aduertum, Apostolorum prædicationem, & fidem Martyrum pro veritate morientium, &c.

1. Elimelech, qui Hebræis idem est, ac Deus meus rex, natus in Beth-lehem Iudæ, vir ditissimus, Christum verè Deum nostrum, patri consubstantialem, ac totius mundi regem & iudicem, designat. A prophetis namque vocatur Immanu-el, id est, nobiscum Deus: itèmq; Deus fortis: & I E H O V A iustitia nostra. Eius egressus, ait Michæas, à diebus æternitatis: quibus perspicuè docuit Messiam futurum verum & æternum Deum. Hunc Ioannes appellat Verbũ Deũ, qui in principio erat apud Deũ patrem: Thomas, Dominum suum, & Deum suũ: Paulus, Deum benedictum in secula, obstrepent licet Ebionitæ, Ariani, & consimiles tenebriones.

Necesse verò fuit hominum Saluatorem natura
 Deum esse, primò vt iræ ac vindictæ diuinæ cõ- *Causse ob*
 tra genus nostrum peccato omnium maximo suc- *quas oportuit*
 censæ occurreret, ac eã placaret: quod pura creatu- *Messiam esse*
 ra ex constituta lege, præstare non poterat. Hinc *Deum.*
 vates: Deus ipse veniet, & saluabit nos. Et Domi- *Isa. 35. & 43.*
 nus ipse: Seruire me fecisti in peccatis tuis. Deinde, nullus hominũ, sed neque angelorũ potuisset
 peccata totius mudi delere, omnibus aliis à se iustitiã, ac gloriã æternã promereri, Spiritũ sanctũ,
 & miraculorũ potestatem conferre, ex mortuis reuocatos, immortales & gloriosos patri offerre,
 diabolos, infernãque superare ac spoliare. Ideo huic operi perficiũdo filiũ dei oportuit destinari. *Ose. 13.*
 Illis nãq; cõminatus fuerat, Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne. Et alibi: Eos qui iudica- *Isa. 49.*
 uerũt te, ego iudicabo: & filios tuos ego saluabo. Sciẽt omnis caro, quia ego Dominus saluãs te, &
 redẽptor tuus fortis Iacob. Discipulus quoq; quẽ *I. Io. 3.*
 diligebat Iesus, scribit, in hoc filiũ Dei apparuisse, vt dissolueret opera diaboli. Et Petrus, impossibile
 fuisse eũ teneri à morte. Solus erat qui fortem *Act. 2.*
 armatum arrio depellere, armis exuere, ac eiusdem spolia aliis distribuere valeret. Deo itaque *Luc. 11.*
 gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum *I. Cor. 15.*
 Christum Dominum nostrum. Ad hæc, absoluta perfectãque hominum reconciliatio, postulabat
 absolutissimam perfectissimãque obediẽtiam, ac integerrimam totius voluntatis atque legis
 diuinæ adimpletionem. Eam verò propter innatam omnium viriũ humanarum deprauationẽ
 ac corruptionẽ, nullus satis dignè præstiterat.

*Act. 15.**Rom. 7.**Gal. 5.**Rom. 8.**Matth. 26.**1. Cor. 15.**Item. 17.**Gen. 3.**Pf. 39.**Io. 6.**Io. 4.**Apoc. 12.**Pf. 50.*

Neque nos, neque patres nostri, inquit Apostoli, legis iugum portare potuimus. Et vas electionis: Quod volo bonum, hoc non ago: sed quod odi malum, illud facio. Hinc istæ Spiritus sancti voces in scripturis: Caro concupiscit aduersus spiritum. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Caro infirma. Caro & sanguis regnũ Dei non possidebunt. Præuam est cor hominis. Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt ad malũ ab adolescentia. Oportuit itaque Dei coæternum & coæqualem filium totius salutis ac redemptionis nostræ authorem esse, qui toti legi iuxta summum Dei iudicium ac præscriptum integerrimè satis faceret, omnemque requisitam, debitam & possibilem obedientiam Deo redderet. In capite libri ait, ad patrem, scriptum est de me, vt faciam voluntatem tuam. Et iterum. Holocaustomata pro peccato noluit, tunc dixi: Ecce venio vt faciam voluntatem tuam Deus. Et in euangelio palam profitetur se venisse in mundum, non vt faceret voluntatem suam, sed patris qui miserat. Suumque cibum esse, vt volũtati patris omnino morem gereret. Præterea, ex filiis iuxta ac gehennæ, vera, certaque adoptione nos filios ac hæredes Dei efficere nullus potuisset, præter vnicum & naturalem Dei filium. Hoc autem veri Messæ officium ac opus erat. Quomodo id angeli aliis præstitissent, quibus sanguine agni opus fuit, vt tentatione cacodæmonõn superiores eaderent? Aut patres, qui & ipsi in iniquitatibus concepti fuerant, & nati in peccatis? Solus itaque typicus noster Elimelech Christus, verus Deus,

dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Solus tantam charitatem dedit, vt filij Dei nominemur, & simus. Solus effecit, vt adoptione ius filiorum Dei acciperemus. Solus contulit, vt pater suus, noster quoque & pater, & Dominus, & Deus esset. Quis ad hanc tantam Dei charitatem ac bonitatem, qua proprio filio suo non pepercit, non assurgeret? Quis ob istiusmodi summæ miserationis opus erga nos miserrimos homines, & terræ vermiculos, non obstupesceret? Quis sic amantem, non toto corde redamaret? Væ hominum cæcitati ac ingratitude, quorum hodie maxima pars, isthæc nec recogitat, nec meditatatur, sed neque in laudes ac gratiarum actiones inde confurgit, &c.

3. Cæterum, quis negabit animalis ac terreni Elimelechi natale solum, Beth-lehem nimirum, spiritualis ac cælestis natiuitatem ex virgine in eodem oppido futuram significasse? De eadem & Michæas postea cecinit: Et tu Beth-lehem terra Iuda, nequaquam minima es in familiis Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël. Chaldaeus paraph. Ex te coram me exhibit Christus: cui vniuersa Synagoga coram Herode subscripta: Figuræ consummationem his verbis recitat euangelista: Factum est cum essent (Ioseph & Maria prægnans) ibi, impleti sunt dies Mariæ vt pareret. Et peperit filium suum primogenitum. Et pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio.

Locupletissimus est autem ac ditissimus noster spiritualis Elimelech, omnium charismatum, virtutum, ac bonorum abundantia: quoniam non est

Io. 1.

1. Io. 3.

Gal. 4.

Io. 10.

Mich. 5.

Matth. 2.

Luc. 2.

*Io. 3.
Iſa. II.*

illi Spiritus datus ad mensuram, sicuti prophetis, apostolis, aliisque electis. Si quidem requieuit super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiae & timoris Domini. Idque tanta copia & ubertate, ut de eius plenitudine omnes accipiant. Habitat in eo, ait Apost. omnis plenitudo diuinitatis, etiam corporaliter. In eo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae reconditi. Summa, pater dedit ei omnia in manibus: omnia quaecunque pater habet, eius sunt: data est ei omnis potestas in caelo & in terra. Contumeliosi ergo sunt in Christum, ac Spiritum diuinum in eo habitantem Caluiniani, Zuingliani & Brentiani, quando illius sanctissimam animam multa nesciisse, & communi omnium nostrum ignorantiae subiectam, ac inuolutam fuisse blasphemant. Mirum, quod non pudeat eos veterum Gnosticorum, Arianorum, Photinianorum, & Agnoitarum haereticorum, omnium patrum calculus damnatum errorem instaurare. Contra hos longe lateque differimus Libro tertio Appendicis contra haereses, haer. 4.

Col. 2.

*Io. 13.
Matth. 11.
Matth. 28.
Calu. in 24.
Matth. & 2.
Luca.*

4 Noemi sponsa dulcis, amœna, iucunda & pulchra, Ecclesia est catholica, quam spiritalis Elimelech fide, spe, & charitate sibi desponsauit. Pollicitus quondam fuerat: Sponsabo te mihi in fide. Eam vocat in Cantico canticorum, pulcherrimam inter mulieres: amicam suam, sororem suam, columbam suam, dilectam suam, sponsam suam. Dilectus autem discipulus, non semel nominat Ecclesiam, uxorem & sponsam agni. Ornatur ve-

*Oſe. 2.
Cant. I. & 3.*

Apoſt. 21.

rō monilibus sacramentorum, ac bonorum ope-
 rum. Cum sponso dilucidē seipsum comparat
 Christus in parabola decem virginū, dicens: Exie-
 runt obuiam sponso. Ecce sponsus venit. Et alibi:
 Non possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum
 illis est sponsus. Dereliquit autem patrem & ma-
 trem, vt sponsæ adhæreret: cum à patre exiuit, &
 venit in mundum, forma, sortēque serui suscepta.
 Et cum matri dixit: In his quæ patris mei sunt, o-
 portet me esse. Mysticæ verò Noëmi id est. Eccle-
 siæ catholicæ, tanta est pulcritudo, tam egregia
 & præstans forma, vt nulla species ne excogitari
 quidem possit ornatior. Eius suauitatem, iucundi-
 tatem, amœnitatem, quis enarraret? Hanc etiam
 angelicæ mentes demirantur, dicentes: Quæ est i-
 sta, quæ progreditur quasi aurora confurgēs, pul-
 cra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum
 acies ordinata? Et sponsus his suauissimis verbis
 eam alloquitur: & singularum ferè partium ele-
 gantiam formamque describit. Quàm pulcra es
 amica mea, quàm pulcra es! Oculi tui colum-
 barum. Quàm pulchræ sunt mammæ tuæ, soror
 mea sponsa! Sicut vita coccinea labia tua, & elo-
 quium tuum dulce, mel & lac sub lingua tua: &
 odor vestimentorū tuorū sicut odor thuris. Sicut
 turris David collū tuum. Duo hubera tua sicut
 duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in li-
 liis. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis: col-
 lū tuū sicut monilia. Vox tua dulcis, & facies tua
 decora. Quàm pulcri sunt gressus tui in calceamē-
 tis, filia principis! Statura tua assimilata est palmæ.

*Math. 25.**Math. 9.**Mar. 2.**Luc 5.**Gen. 2.**Math. 19.**Io. 10.**Philip. 1.**Luc. 2.**Cant. 4.*

Cant. 1. 4. 6. Surge, propera amica mea, columba mea, forma-
& 7. sa mea, & veni. Tota pulcra es amica mea, &
 macula non est in te. Pulcra es amica mea, sua-
 uis, & decora sicut Hierusalem. His etenim Eccle-
 siae catholicae ornamenta parabolicis describi &
 numerari nullus, qui melliflui patris D. Bernardi
 diuinissimos sermones perlegerit, vnquam infi-
 ciabitur. Sed vnde huic tam exquisita munditia,
 venustas & pulcritudo? Sponsus eam lauit à pec-
 catorum maculis in sanguine suo. Prius & gratis
 dilexit eam, & semetipsum tradidit pro ea: vt il-
 lã sanctificaret, mundans eã lauacro aquæ in ver-
 bo vitæ, vt exhiberet ipse sibi pensam gloriosam,
 non habentem maculã, aut rugam, aut aliquid hu-
 iusmodi: sed vt esset sancta & immaculata. Dedit
 quoque illi consolatorem perpetuum ac doctorem
 Spiritum sanctum, qui eam nunquam à vero aber-
 rare sinit, quum de fide ac moribus definiendum
 fuerit. Illi confert vt columna sit ac firmamentum
 tam constans certumque veritatis, vt omnes in-
 ferorum copiae ac portæ, nequeant illi præ-
 ualere.

5. Sed quid sibi volunt duo Beth-lehemitz,
 ceu Ephrataei Mahalõ & Chelion filij Elimelech,
 in terra infidelium tum morte sublatis, cum liberis
 operam darent inutiliter? Mahalon inquit Glos-
 sa ord. qui de fenestra, vel à principio interpre-
 tatur, chorum prophetarum significat, per quos,
 quasi de fenestra, primum fidei lumen in orbem
 processit: qui etiam veri luminis, id est, Christi,
 primi prædicatores fuerunt. Huic, Christo nimi-
 rum, omnes prophetae testimonium prohibent,

ait Apostolorū Koryphæus. Exultans quoque incredibili lætitia Philippus exclamat. Quem scripsit Moses & prophetæ inuenimus Mellîā, Iesum filium Ioseph à Nazareth. Idem quoque Chistus: Si crederetis Mosi, crederetis utiq; & mihi: ille enim de me scripsit. Oportuit impleri ea, quæ scripta sunt in lege, psalmis, & prophetis de me.

Act. 10.

Ioan. 1.

Io. 5.

Luc. 24.

Cheliō autē, vt habet eadē Glossa, idest cōsummatio: Apostolos designat, qui enigmata prophetarū ad consummationē pleni intellectus perduxerunt. Hi merito Ephratæi, & Beth-lehem Iudæ orti: qui cœlesti pane satiati, per prædicationem Euāgelij fructū prædicationis collegerunt. Ephratæus enim frugifer, Beth-lehem domus panis, Iudas confessio interpretatur. Vtrique Christi vel effundēdo, vel iā effuso sanguine Deo renati & sanctificati: vtrique veluti cœlestis regis ac Dei nostri præcones, missi sunt in hoc nostrum plusquā Moabiticū exiliū: vtrique eodē Spiritu diuino afflati: vtrique (licet suo quisque modo) eundem Christum vnicū hominū, seruatorē ac iudicē, toti mūdo in incredulitate (vt Paulus docet) concluso prædicauerūt, vt eius incolas vitæ æternæ parerēt.

Rom. 11.

At, quam multis frustra & sine causa? Moses quidem filios Iacob in vnus veri Dei cultu quantum potuit, continuit: sed nōne ipso absente, vitulū aureū instar Ægyptiorū bouis, pro Deo coluerunt? Quid quod ex sexcentis bellatorū millibus, quos ex Ægyptō eduxit, duo tantummodo Caleb & Iosué terrā Abrahæ promissam intraerunt? Daniel quidē Nabuchodonosorē, Darium ac Cyrū fortasse, Deo vero lucratus est: Ionas ci-

Exod. 32.

ues Ninivæ : sed quanti hi, si cum innumeris populis gentiū comparentur? An non plurimū operæ oleisque predidisse videbūtur? An non Helia, Helisæique labor in reducēdis ab errore decē tribubus propemodū inanis videtur? Apostoli selecti fuerūt vt aduentus, concionū, miraculorū, passionis, resurrectionis, ac peractæ redēptionis humanæ à Christo Iesu, testes essent in Hierusalem, Iudæa, Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Elegi vos, ait Dominus, de mūdo, vt eatis, & fructū adferatis, & fructus vester maneat. Rursūmq; Eūtes in mundum vniuersum, prædicate euangeliū omni creaturæ. Verūm inanes profus ac vani fuisset eorū conatus, nisi virtute fuissent induti ex alto. Quomodo enim pauci, ineruditi & imbecilli piscatores vniuersum orbē vicissent? Quibus artib⁹, vt crucifixū hominē pro Deo, redēptore, iudice, & saluatore susciperet, crederet, adoraret, persuasissent? Qui plātat, & qui rigat, ait vnus ex illis, nihil est. Deus autem dat incrementū. In finitos licet Elimelecho nostro spiritali gignere studuerint, pars nihilominus hominum maxima, prohdolor! à veri Dei cultu & sacris adhorret. Quātis myriadibus Iudæi, Turcæ, Maometani, ac recens inuenti noui mundi Gentiles, Christianæ religionis cultores superant? Pauci sunt electi. Latam perditionis viam plurimi terunt. Commissō autem negotio incumbentes siue prophetæ, siue apostoli, vitam profuderunt, infidelium Iudæorum, ac crudelissimorum tyrannorum immanitate. Moses non semel lapidibus à suis petitus fuit, Isaias serra dissectus, Ieremias saxi obrutus. Nul-

Act. 1.

Jo. 15.

Math. 28.

Luc. 24.

1. Cor. 3.

lus Apostolorum euasit, qui non biberit de calice Domini.

6. Elimelech inter ethnicos, hostesque vnâ cum vxore ac liberis exulans, & post varios casus è viuis discedens, Christum adumbravit: qui per seipsum inter Iudæos, per internuncios ac legatos inter Gêtes peregrinatus est. Reliqui, ait, domum meâ, dimisi hæreditatem meâ: dedi dilectam animâ meam in manum inimicorû eius. Verè peregrinus & aduena fuit, qui in alienis edibus natus est, qui in Ægyptum fuga sibi consulere coactus, qui certo nullo loco constitit non habens vbi caput reclinaret. Verè in terris Christi membra peregrinantur, in quibus nec ciuitatem, nec domum, nec vitam permanentem inueniunt. Dauid potentissimus alioqui imperator, de seipso, & priscis patribus scripsit: Aduena ego sum & peregrinus apud te, sicut omnes patres mei. Et Apostolus: Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Petrus quoque cunctos obsecrat, tanquam aduenas & peregrinos abstinere à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam. Est namque nobis omnibus è vita decedendum, non tanquam ex domo, sed tanquam ex hospitio. Infideles qui per fidem non ambulant, quique minimè electi aut ordinati sunt ciues supernæ ciuitatis ac cœlestis patriæ, non possunt veraciter dicere se in terra peregrinos: quando ibi sunt, vbi omnem spem suam reponunt. Non enim habent alibi ciuitatem, ac per hoc non sunt in terra alienigenæ, sed tertigenæ. Vocauerunt nomina

Jerem. 12.

Pf. 98.

2. Cor. 5.

1. Pet. 2.

August. Cœc.

8. in Pf. 118.

sua in terris suis. Hic eorū thesauri, hīc eorū cotāda, hīc tota eorum merces, &c. In huius porrò mundi exilio, crudeli ac ignominioso crucis supplicio affectus, extremū tandem vitæ spiritū reddidit spiritalis Elimelech, id est, Christus rex ac Dominus noster. Id que profani iudicis Pylati sentētia, infideliumque militum Romanorū manibus: atque monte Caluarix, nocētum supplicis ignominiosissimo, & craniorum, ossium, cadauerumque illīc sparsorum scētoribus abominabili. Et ad summum ignominix cumulum, inter duos facinorosos latrones, ac si omniū sceleratissimus esset is, qui pendeat medius. An non ergò pulchrè respondet veritas figuræ? Elimelech in medio Moabitarum agens animam, & Christus spiritum emittens in medio latronum? Ita decuit eū cum sceleratis reputari, & indignissimè rebus humanis eripi, vt pro totius mundi sceleribus satisfaceret, Deo patri nos reconciliaret, mortem, Satanam, infernum superaret, gloria denique & honore ipse etiam coronaretur.

7. Noëmi decora licet & amœna, inter Moabitas ab omni diuina religione alienos, variis arumnis exposita relinquatur. Sic & Christi ecclesia post eius ascensionē in terris constituta est, vt aduersus innumerabiles hostiū copias, ad finem vsque seculi dimicet. Rosa est ac lilium inter spinas, ouile ouium luporum patens incurfibus, columba inter accipitres, nauis que fluctibus, scopulis, & piratis exposita. Confertur cū muliere prægnate, quæ partus assiduis laboribus penè frangitur. Oppugnaverunt eam Iudæorum synagoga,

Cant. 2.

Matth. 10.

Mar. 6.

Apoc. 12.

variorum hæreticorum phalanges, & imperij Romani Cæsares, senatus, legiones. Mundus (ait ad suos Christus) gaudebit, vos autem contristabimini, Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitratu se obsequium præstare Deo. In mundo pressuram habebitis. Cõqueritur spiritalis Noëmi non ignobile membrum, Periclitamur omni hora. Periculis fluminum, periculis latronum, periculis in mari, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in falsis fratribus. Quotidie morti tradimur propter Iesum, vt & vita Iesu appareat in nobis. Et de vniuersis ouibus Christi, Qui piè volunt viuere in Christo, ait, persecutionem patietur. Summa, mystica Noëmi domus est super petram extructa, in qua descendunt imbres, veniunt exundationes, & veteri insiliunt perpetuaque procellæ. Sic decet electos fieri conformes imaginis filij Dei, vt compatiens, simul regnent. Si me persecuti sunt, inquit, & vos persequentur. Sufficit discipulo, vt sit sicut magister.

Afflictionibus autem & persecutionibus istius ecclesiæ Christianæ, discernuntur verè ac ex animo credentes, ab hypocritis, qui tempore tentationis recedunt. Pij excitantur ad preces ardentiores: sicut Apostoli dum submergebantur exclamauerunt, Domine, salua nos perimus. Maiore itè desiderio vitam æternam ambiunt, dum istam non nisi angustiis, tormentis, & lacrymis refertam experiuntur. Merces vestra, inquit filius Dei, copiosa est in cælis. Animaduertunt quoque quantum sit odium diabolorum in homines, quum eos expectant cribrare sicut triticum. Inde toto pectore ad

*Iob. 16.**1. Cor. 15.**2. Cor. 11.**2. Cor. 4.**2. Tim. 3.**Matth. 7.**Rom. 7.**Io. 15.**Matth. 10.**Luc. 6.**Afflictionibus
utilitates.**1.**Matth. 8.**2.**3.**4.**Luc. 22.**Matth. 5.*

[5.

6

patrem qui in cœlis est, exclamare cogimur. Ne nos inducas in tentationem: sed libera nos à maligno. Expugna impugnantes me. Agnoscunt denique Ecclesiam in terris nequaquam humanis artibus aut viribus firmam consistere, sed diuina prouidentia, potestate, ac prouidentia: itémque regnum Christi, à regnis mundi plusquam toto cœlo distare, &c.

8. Prudentissima Noëmi terræ atque consuetudinis alienigenarum tandem pertęsa, sponsi sui ac dulcissimorum pignorum absentiam lugens, itineri se accinxit, vt terram sanctam repeteret. Et piorum omnium cœtus magno in terris afficiuntur tædio, ac summoperè cupiunt Christo capiti suo iungi in cœlis: prophetarum, Apostolorum, martyrum, confessorum, sanctorum denique omnium ordinibus annumerari. Peregrinationem istam vberioribus deslent lacrymis: patriam verò cœlestem ex toto corde, ac ex omnibus viribus requirunt. Voces istæ sunt spiritalis Noëmi: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Tunc satiabor, cum apparuerit gloria tua. Educe de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo, etenim me expectant iusti donec retribuas mihi. Cœlestis rursus Beth-lehem desiderio flagrans addit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Mihi mundus crucifixus est, & ego mun-

Ps. 119.

Ps. 41.

Ps. 16.

Ps. 141.

Philip. 1.

Galat. 6.

do.
Hæ
ac p
fel
don
suos
pale
mar
rent
non
fran
gnu
rent
rat,
de r
9
la B
cas
xan
alte
mif
bra
sibi
fced
cre
fide
per
cau
mo
Per
cio
ac v

do. Quis liberabit me de corpore mortis huius? *Rom. 7.*

Hæc enim terra nostra plusquam Moabiticum, ac profanum est exilium: itaque cum Noëmi festinemus egredi, vt in illam cœlestem panis domum peruenire valeamus, qua Deus sanctos suos suæ deitatis visione ac fruitione omnino pascit atque satiat. Patriam nostram, inquit martyr Cyprianus, paradysum computemus. Parentes patriarchas iam habere cœpimus: quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus nos illic charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum frequens turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita, &c.

Serm. de mortalitate.

9 Sola in exilio remanserat Noëmi, sed non sola Beth-lehem rediit. Nam duas nurus Moabiticæ itineris comites habuit: quarum alteram examinatam & probatam populo Dei adiunxit, alteram in infidelitate permanentem redire permisit. Hæc quoque Ecclesiæ Christianæ adumbrauerunt mysteria. Corporali namque ac visibili præsentia sponsi sui ad dextram patris condescendentis destituta, vehementi, assiduo ac incredibili labore studuit Iudæos & Gentiles ad fidem Euangelij, baptismum, & veri Dei cultum perducere. Profecti discipuli (ait Marcus) prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Vnus Petrus prima ad Hierosolymorum ciues concione, eorum circiter tria millia fidei nostræ, ac vitæ æternæ socios sibi adiunxit. Secunda

Mar. 16.

Act. 2. & 4.

Act. 7. & 8.

duo millia ex infidelitate, veluti ex quodam Moabitico ac profano exilio, ad veram in filium Dei religionem, ac spem cœlestis patriæ perduxit. Stephanus ad extremum vsque spiritum, turbis tamen furentibus, Christum annunciat. Philippus nunc eunuchum Æthiopem, mox vniuersam Samariæ urbem vitæ ac religionis Christianæ consortes fecit. Vnus Paulus Arabes, Damascenos, Cyprios, Cretenses, Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Thessalonicos, Romanos orbis domitores, Hispanos, & alios sine numero, secum regni Christi participes, & cœlestis itineris socios ac consortes reddere satagit. Quot putamus duodecim Apostolos, septuaginta duos discipulos, ac quingentos illos fratres, qui Christum à mortuis gloriose excitatum viderunt, triginta & quadraginta annorum spatio, tum ex Iudæis, tum ex gentibus in ecclesiæ consortium cooptasse? Huic namque operi tanto studio ac diligentia incubuerunt, vt intra paucos illos annos totum exploratum orbem peragrarent, ac in omnibus prouinciis euangelij famam sparserint. Paulus scribit Romanæ ecclesiæ fidem iam suo tempore annunciatam fuisse in vniuerso mundo. Idem quoque Davidis vaticinium, in omnem terram exiit sonus eorum, adimpletum esse contendit. Alibi rursus adfirmat Euangelium prædicatū esse apud vniuersam creaturam, quæ sub cœlo est. Atque hæc sunt mysticæ Noëmiurus, hæc dum in supernam Hierusalem pergit, itineris comites & affectæ.

Rom. I. &
10.

Coloss. I.

10. Verùm, dum collecta ex gentibus Ecclesia, quæ per Rutham designatur, Christo constanter adheret, dum sacrosanctè profitetur se nunquã ab eius consortio, fide, ac obedientia recessuram; Iudæorum Synagoga, veluti altera ceruicosa, superba, atque peruicax Orpha, oblatum sibi Messia summa ignominia affectit, nedum cõtempnit. Maluit Cæsaris durum ac planè ferreum iugum ferre, quàm Christi suauæ. Inuitata tot Domini & discipulorũ eius cõcionib⁹, excitata tot prodigiis ac miraculis, pulsata tot Romanorum, Græcorũ, aliarũque gentium flagellis ac direptionibus, nec quicquam tamen credidit: sed in mala ceremoniarum legalium, vmbraũque consuetudine obduruit. A se tolli Christum, Barrabbam verò dimitti adhuc vociferatur. Mauult Mosis adherere temporalia bona promittenti, quàm Christo beatos pauperes prædicanti. Tu discipulus illius sis, inquiunt principes Synagogæ ad hominem illuminatum, nos Mosis discipuli sumus. Nuncios Christi partim exquisitis suppliciis enecarũt, partim contumeliis affectos è finibus suis expulerũt, vt in actis videre est.

11. Nec mysterio caret, quod Noëmi vnã cum Rutha Beth-lehem tum appulerit, cum tempus esset messis, ac hordea colligerentur. Nam tẽpus quo clementissimus ac misericors omnium creator ac Deus Gentes ad sui cognitionem & cultum vocare disposuerat, Apostolorum seculo adimpletum est, Samaritanis ad Christum prope- rantibus, & salutem quærentibus, idem ad Apo-

Io. 19.

Matth. 11.

Matth. 27.

Io. 9.

COMMENT. IN LIB. D. RVTH CAP. SECVND.
stolos dicebat : Leuate oculos vestros & vide-
te regiones , quoniam iam albæ sunt ad mes-
sem . Et alibi : Messis quidem multa , operarij
autem pauci . Rogate Dominum messis vt
mittat operarios in messem suam . De
conuersione Ethnicorum, quos sege-
tum nomine intelligit, alio loco
dicit . Alias oues habeo,
quæ non sunt ex hoc
ouili: illas oportet
me adducere.

Io. 4.

Matth. 10.

Io. 10.

LIBRI RVTH

CAPVT SE-

CVNDVM.

1. *Erat autem viro Noëmi Elimelech, consanguineus, ho-
mo potens & magnarum opum, nomine Booꝑ.*

SUPERIORI capite dictum est à
Samuële, qualis fuerit Rutha inter
suos Moabitas, & quomodo secre-
to Dei cōsilio in terram sanctā per-
uenerit : hoc secundo explicabitur
quo pacto cū socru, ac inter Iudęos sit cōuersata,
quibus laboribus vitam sustentauerit, ac quomo-
do Boozi iudicis Hebręorū notitiā, ac fauorē cō-
sequuta est. Præmittitur tamen Boozi futuri eius
mariti genus, potentia, opes, ac pietas. Primò erat
Elimelecho viro quondā Noëmi cōsanguineus. Hebræi
in Seder olam Rabba, volunt Elimelechum fra-
trē fuisse illius Salmonis, qui duce Iosue, terram
promissionis intrauit; quique Boozum hunc ge-
nuit : indēque Boozum nepotem Elimelechi fa-
ciunt, Ruthæ verò ex mariti affinitate cognatum.
Paraphrastes Chaldæus Boozum Elimelechi

Cap. 12.

*Lib. 3. antiq.
9. 14.*

cognatum appellat, virumque strenuum ac legitimum affirmat, cui Iosephus astipulatur. Theodoretus & Zonaras cognatum quoque vocitant. Nec obstat longior ætas, quo minus & ad iudicandum Israëlẽ, & ad prolem ex Rutha suscipiendam aptus fuerit: quoniam (vt superius diximus) patres isti fuerunt *μακρόβιοι*.

Booz ex tribu Iuda.

Gen. 49.

Primo igitur loco notatur genus Boozii. Erat Salmonis qui Raab duxerat filius, & Elimelechj ex fratre nepos: atque ita de tribu Iudæ descēderat, quæ regia, & in gratiam Messia ex illa nascituri omnibus suscipienda, & multis promissis ac benedictionibus nobilitata erat. Iuda, aiebat Iacob, laudabunt te fratres tui, manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est, &c. Hoc verò non parum cõfert ad auctoritatem supremi iudicis ac rectoris, qualem hunc Boozum fuisse inter Israëlitas initio diximus. Alacrius siquidem ac libetius eius dominationi subicimur, ac imperata facimus, quem scimus summo loco, ac regali semine cretum, quàm nescio cui obscurissimo nebuloni, ac terræ filio. Ideo quoque, qui claro ac nobili genere nati sunt, debent in eam potissimum curam incumbere, vt impressis maiorum suorum vestigiis insistant, ad eandem laudis æternitatem aspirēt, vt ne plus splendoris à suis maioribus accepisse, quàm posteris reliquisse videantur. Humanitatẽ, liberalitatem, moderationem animi, pietatem ante omnia, cæterasque maiorum suorum virtutes, quib⁹ & illustre nomẽ, & imperij honores adepti

*Qualia studia
nobiles de-
ceant.*

sunt, veluti domestica exēpla cū Boozo imitanda sibi proponāt. Salmon nāque pater eius, fide ac constantia Raab Hiericōtinæ delectatus, nec illi patriā, nec captiuitatē, nec pristinōs mores dedignatus, eam sibi in vxorem assumpsit. Alterum quoque singularis fidei, & conuersionis in Deum exemplum Boozus habebat in matre Raab, quæ exploratores Hebræorum hospitio collegerat, & cum summo vitæ discrimine seruauerat, tandemque incolumes dimiserat. Eam idcirco inter illustres veteris testamenti personas laudat Apostolus. Boozus itaque maiorum inhærens exemplis, illorum pietatem & virtutē vel superauit, vel saltem adæquauit. Paulus non vereretur Timothæum hortari, vt recordationem accipiat eius fidei quæ primū habitauit in eius auia Loide, deinde in eiusdem matre Eunice: adeo parentum, ac maiorū pietas ob oculos posita, ad incitandos liberorum animos valet, &c. Vanissimum verò ac stultissimū foret pro generis antiquitate ac claritate efferrī atque insolescere, cū vitiiis & turpitudini seruiēdo maiorum nobilitas obscuratur. Quid enim prodest ei quem sordidant mores, generatio clara? Aut quid nocet generatio vilis, ei quem mores adornant? Genus Apostolorum non aliunde, quàm ex morum ingenuitate, fidei fortitudine, ac rebus pro Christo præclare gestis, nobilitatū est. Ille proculdubio clarus, ille sublimis, ille nobilis, qui peccatis seruire dedignatur. Hinc Hieronymus: Summa apud Deum nobilitas est, clarū esse virtutibus. Et Augustinus: Ismaēli vt separaretur à populo Dei, non obfuit ancilla mater Agar, sed

*Iosue 2.**Heb. II.**2. Tim. I.*

Epist. ad Ce-
lantiam.
Lib. de unico
bapt.

Io. 5. & 8.

Dan. 13.
Isa. 1.Ezech. 16.
Matth. 3. &
12.

fraterna discordia. Iudæos patrū stēmata iactātes
Christ^o reprimat dicens: Si filij Abrahæ estis, operā
Abrahæ facite. Vos ex patre diabolo estis, & desi-
deria patris vestri facitis. Impuros iudices Daniel
vocat semē Chanaā, & nō Iuda. Isaiās suos cōtri-
bules appellat gentē peccatricē, semē nequā, filios
sceleratos. Ezechiel verd, pater tuus Amorrhæus,
& mater tua Chetæa. Et Baptista, genimina vipe-
rarum. Christus quoque generationem pravam
& adulteram eosdem vocitat. Deum immortalē,
quā aptē hæc conueniunt in quosdam, qui hac
tempestate de diuitiis, de mercata, vel etiam emē-
tita nobilitate, déque auorū fumosis imaginibus
intolerantissimē gloriantur! Viuunt eorū pleriq;
vitam latronum, prædonum, homicidarū, & glo-
riam sibi conantur vendicare nobilium, & c.

Booz i poten-
tia & opes.

Secundo, Booz dicitur *homo potens & magnarum
opum*. Hebræis est: *איש גבור חיל* vir fortis ac stre-
nuus, vir magna animi virtute ac corporis firmis-
simo robore præditus. Decet enim Magistratu
fungentem ac Principem esse animo excelso, in-
fractō, ac imperterritō, qui nullis blanditiis emol-
liri, nullis terroribus aut minis à vero rectōq; ab-
ducatur. Nihil extimescat, nullum ob potentiam
vereat, omnia humana despiciat, nihil quod ho-
mini accidere possit intolerandum putet. Præsen-
ti ac confidenti animo quæque pericula pro re-
publica subeat, aduersa æquo animo ferat, atque
in causā honesta piæque nec certam mortem per-
horrescat. Ethnica exēpla Valerius suppeditabit.
Noli querere fieri iudex, inquit Spirit^o sãctus, nisi
valeas virtute irrumpere iniquitates: ne fortè ex-
timeas faciem potentis, & ponas scandalū in-

Lib 3. cap. 2.
Ecl. 7.

tegritati tuæ. Et in lege, Iudiciis præscribitur: Quod iustū est iudicare, siue cuius sit ille, siue peregrinus. Nulla erit distātia personarū: ita parū audietis vt magnū, nec accipietis personā cuiusquā: quia Dei iudiciū est. Et Ieremias: Iudicate mane iudiciū, & eruite vi oppressum de manu calūniantis. At quis hæc præstabit nisi *Isch gibbor*, id est, vir potens, excelsiq̃ ac inuicti animi? Fortis ac valēs Iob, liberans pauperē vociferantē, & pupillum cui nō erat adiutor. Cōterens quoq; molas iniqui, & de dēribus illius auferens prædā. Vir maximi animi Daniel, qui Magos hostes suos vltimo supplicio eripuit: impij Balthazaris munera contempit: & Susannam insignem matronam infamia, morteq; liberauit. Abrahæ, Mosi, Phinees, Iosue, aliorūmq; fortissimorū iudicum, ac regū Istaëlis fortia facta prætermitto: quæ si proponerent sibi imitanda nostrarum Galliarum principes ac iudices, nunquā tam abiectè, tam ignauè, tam seruiliter, tam muliebriter, ne dicā turpiter ac perniciosè, florentissimū nō ita pridem regnū administrarent, seu potius deformatēt atq; labefactarēt, &c.

Significat etiam ^Π idem quod Māmon, substantia, diuitiæ: Ierem. 17: Pl. 62: & Isaia 30: quod hīc rectè dicitur *vir magnarū opū*. Erāt ergo illi auri & argēti sufficiētes thesauri, frugū copiosi prouētus, armētorū greges, splēdidæ dom^o, vrbana atq; rustica prædia, serui deniq; quorū honesto satellitio cum opus erat, stipatus incedebat. Hæc porrò sūmi rectoris ac iudicis muneri (quod inter Hebrēos gerebat) sūmoperè cōueniebāt, ne inopia & egestate pressus turpia lucra sectari, aut iura legēsq; peruertere cōgeretur, vt magna rerū publicarū

Dent. 1.

Ierem. 21.

Iob. 19.

Dan. 2. 5. 13.

ignominia pernicipiæque solent principes & magistratus, qui paupertate laborant. Tiberius imperator raro magistratus innouabat, quod iudices muscis ac vespis haud dissimiles putaret. Quæ si longius vlceribus insideant, minus graues sunt & molesta; quippe sanie vlcerum ad satietatem vsq; refertæ. Si saturis repulsis, famelicis alias admiseris, durius affligent ægrotos. Vespasianus suarum virtutum laudem non parum imminuit, rapacissimos quosque summis magistratibus præficiens, vt his veluti spongiis vteretur. Omissa sub Galba vestigalia reuocauit, noua addidit, auxit tributa prouinciis, nonnullis duplicauit, negotiationes vel priuato pudendas palam exercuit: nec candidatis honores, reiseve tam innoxiiis, quam nocentibus absolutiones venditare cunctatus est. Ad huiusmodi rapinas cõpulsus, Tranquilli sententia, summa ærarij fiscique inopia. Prudenter monet in Politicis Aristoteles, cauendum in primis esse, ne ex magistratibus lucra proueniant iis, qui eos gerunt: alioqui duplex malum & incommodum eos sequi. Primum, fiunt auarissimi & corruptissimi. Siquidem crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Nihilque non tentare, non audere mortalia pectora cogit auri execranda fames. Secundum, populus inde multiplici discriatiatur molestia: quum talium gratiam opimis muneribus ambit contentiosè, & assequitur tam turpiter quam perniciosè. His artibus quantumlibet scelerati tuti sunt, innocentes læduntur ac opprimuntur, & leges iuræque omnia labefactantur.

In iudicijs ergo deligendis ac præficiendis, amplexandum

Nicoph. lib. 1.
hist. c. 17.

Suet. in Vesp.
p. 4.

plex
Ma
de o
qu
stitu
gen
ni te
uita
qua
reg
atq
liari
pro
non
non
ris a
cipi
ba
aut
gio
cere
offi
mo
Sup
T
nio
diu
vol
pra
aut
gifi
po

plexandum esset à regibus nostris hoc Iethronis Madianitæ cōsiliū: Pronide (inquit ad Mosē) de omni plebe viros sapientes, timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiā: & cōstitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. O salubre cunctis rebus publicis, ciuitatibus, regnisque cōsiliū! Fælices Hebræi quamdiu huic paruerunt. Infelix verò Galliarum regnum, in quo nunc veniūt omnes præfecturæ, atque magistratus officia. Non iudex, non consiliarius, non præses, non senator, non municeps, nō procomes, non prætor, non à libellis supplicum, non amanuensis, non electus, non ærarij quæstor, non exactor fiscalium præstationum, non sanctioris ærarij aut parsimoniarum arcarius, non principis populivæ cognitor, non patronus, non scriba, non grammateus, non denique satelles aut apparitor, qui iustior, vel melior: sed qui largiore pecunia munus redemerit. Utinam nec sacerdotia, nec Abbatia, nec Episcopatus, nec alia officia sacra militibus, ganeonibus, meretriculis, mollibus aulicis prostituta, hastæ subiicerentur. Superi meliora.

Tertiò, Boozus paraphrastis Chaldæi testimonio, erat *legisperitus*. Id est, apprimè studuerat legi diuinæ, eam studiosè didicerat, in lege Domini volūtas eius, & meditatio diē ac noctē. Iuxta eius præscripta cuique ius dicebat, nec ad dextram aut sinistram declinabat. Principem verò ac magistratum diuinæ legis studiosum & peritū esse oportere cōvincitur, quum Iosue Hebræorum im-

Iosue 2.

peratori præcepit Deus: Non recedat volumé legis de ore tuo, meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias & facias omnia, quæ in eo scripta sunt. Et rectè certè: quandoquidem magistratus minister Dei est, in hunc finem cõstitutus, vt iuxta legis decreta populum in officio contineat. Neque reges (quantumuis infantiant & delirent) hoc iure soluti sunt coram Deo. Cùm sederit rex in solio regni sui, ait Rex regum, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus leuiticæ tribus. Et habebit secû, legèturque illud omnibus diebus vitæ suæ: vt discat timere Dominû Deû suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sũt. Sic em̄ diuinarû legû ac iudiciorû metu coercendus & reprimendus veniebat Regum fastus, insolentia, contumacia: ne regnum in apertam tyrannidem euaderet, quæ contèptis legibus, in has agrestes & barbaras voces erumpunt: Oderint, dum metuant. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Potestatem habeo crucifigere te, &c.

Dent. 17.

Psal. 2.

Sap. 1. & 6.

Illos per Dauidè monet Deus: Nûc reges, intelligite, erudimini qui iudicatis terrâ. Et per Sapientem: Diligite sapientiã rectores terræ, & benè sentite de Domino, & ipsum sincero corde quærite. Et iterum: Melior est sapientia, quàm vires: & vir prudens quàm fortis. Audite reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationû: quoniã data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniã

cū essetis ministri regni illius, nō rectè iudicastis, nec custodistis legē iustitiæ, neq; secundū voluntatē Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniā iudiciū durissimū in his qui præfūt fiet. Eāt nūc, & pestiferis assentatoribus illis patefaciāt aures, qui literis, legibúsque operā dare reges prohibent, quique ipsos legum omniū censurā liberos mentiuntur. Voces boum, nō hominū.

Si sacra fastidiunt, ab ethnico saltem discant, melius esse animam habere abundantem sciētiis, quàm habitum corporis bene indutum. Alius quoque scribit reges Cyrum & Mithridatem vtriusque industriæ laudem partitos esse. Cyrum omnium militum suorum nomina, Mithridatem duarum & viginti gentium, quæ imperio eius parebant, linguas discendo. Ille vt sine monitore exercitum salutaret, hic vt eos quibus imperabat sine interprete alloqui posset. Vitam, mores, studia duodecim Cesarum narrans Tranquillus, omnes Græcè & Latinè doctos, omnes & publicè declamasse, & ornate scribere potuisse scribit. Plato nullam rempublicam sælicem existimat, nisi in ea regnent Philosophi, aut reges philosophentur. Princeps sine literis, inquit alius, est auis sine pennis, nauis sine velis & remis, caput sine oculis, & corpus exanime. Confusa, imò ferè euersa fuerunt imperia sub insipientibus ac imprudentibus Roboam, Acham, Achab, Balthasar, Sardanapalo, Heliogabalo, Nerone &c. Optimam principis institutionē petat lector ex Isocrate ad Nicoclem, & Cyri pædia Xenophontis.

*Aristot. lib.
ad Alexand.*

*Valer. max.
lib. 3. cap. 2.*

2. *Dixitque Ruth Moabitibus ad socrum suam . Si iubes, vadam in agrum, & colligam spicas quæ fugerint manus metentium, ubicumque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit. Va-de, filia mi.*

HIS verbis primò declaratur arctissima paupertas, qua futuræ matres Christi & Davidis laborauerunt. Secum nullos asportarant thesauros, nullas vestes, nullas gemmas, nulla muliebria monilia habebant, quorum precio honestum victum compararet. Nallos agros frugibus fatos quos metere possent, reliquerat, nulla horrea aut promptuaria plena, nullos redditus annuos, nullos greges armentorum, quibus vitam agerent compererunt: inde in medicantium sortem ferre rediguntur. Ruth itaque fame (quæ grauissimum telum est) urgente, cum socrus suæ bona venia, egenorum more, hinc & illinc dispersas in agris alienis spicas quæsitura & collectura, domum egredi compellitur. Prius verò matrem cõsultat, veniamque postulat, quàm quid aggrediatur. Laborè denique suum ad eam nutriendam offert ac pollicetur: quod eximiæ pietatis, ac singularis obedienciæ est argumentum. *Si iubes*, inquit, *vadam in agrum, &c.* Perspicias nos fame, siti, omnique rei familiaris angustia premi, pia mater. Iam ferre non posses labores vitæ acquirendæ præ senio: ego autem bene valés & robusta, ut in eam rem magnum & utilem laborem impendam. Decet me filiam te matrem optimam quibuscunque honestis modis poterò iuuare, fouere, nutrire. Nonne & cico-

niæ sola duce natura, id parentibus senio confectis præstant? Num & filij Iacob, vt à te didici, in Ægyptũ profecti sunt, vt inde asportatis frumentis, patris ac familiæ suæ famem leuarent? Nihil autem sine tua venia tētabo. Iube ergo quod vis, faciam quod iubes. Dictum, factum puta.

Ruthæ exēplo, nurus obseruent quo loco suas socrus habeant, matris nimirum. Hæc enim vt deliram anum eam non temnit, sed piæ ac veræ matris instar honorat, tamen si maritum eius filium, & eum absque liberis amisisset. Iussum quippe de parentibus colendis ac verendis, soceros & generos, socrus & nurus quoque comprehendit. Sunt itaque & soceri & socrus à filiis, & filiabus præsertim consulendi, cùm protectiones suscipiuntur. Nec interdium, nec noctu inuitis parentibus domo exeant, nec in plateis oberrent, neque ad spectacula choreasque excurrant. Dina paternis tabernaculis, parentumq; ac fratrum consortio solutius quàm virgini fas erat, euagata, rapitur & constupratur; in corruptoris, totiùsque populi exitium, & vniuersæ Iacobi familiæ probrũ ac periculum. Inter tot Theseos, Parides, Iasones, rarò pudicitia tuta est puellarum, maximè cùm libidini forma lenocinatur. Filiæ tibi sunt, ait Sapiens, serua corpus earum. Augustus Cæsar prohibuit filiam Iuliam, & neptes alteram Iuliam, & Agrippinam loqui, aut agere quicquam, nisi propalã, & quod in diurnos commētarios referretur. Habebant Græci τὰ χωματέια, id est cœnacula quedam in domibus æditiora, mulierum & virginum habitationi destinata, in quibus illæ seorsim, & se-

Gen. 33.

Ecl. 7.

Suet. in Oct. 4.

Odyss. ultim. motæ ab hominibus agerēt. Homerus Penelopē fleturam virū absentem, fingit ita secum locutā:

*Sed ego certè in superius carnaculum ascendam,
Quiescam in lecto, qui mihi luctuosus factus est.*

In opèr.

Hesiodus in hac est sententia, vt censeat virgines puellas domi perpetuò asseruandas, & apud matrem manere debere, cui Euripidis Iphigenia consentit. Ait enim iste:

*Puella quæ nondum aurea Veneris opera nouit,
In domo apud charam matrem maneat.*

*Præcept. mat-
rim.*

Refert Plutarchus Phidiã Atheniensem statuarium clarissimum, Venerẽ ita finxisse, vt pedibus testudinẽ calcaret: tacitè significans vxoribus domi manendũ, silendũque. Tertullianus Christianas mulieres à publico deterrẽs, scribit: Vobis nulla procedẽdi causa nõ terrica. Aut imbecillis aliquis ex fratribus visitãdus, aut sacrificiũ offertur, aut Dei verbũ administratur. Quoduis horũ grauitatis & sanctitatis negotium est. Ecce quatenus eas exire vit apostolicorum temporũ sinit. Quod si maximè necesse sit, vt foras eundum sit puellis, nunquã Hieronymus illis permittit, vt sola aliqua procedat. Quæ viuũt in monasterio (inquit) nunquã solæ, nunquã sine matre procedãt. De agmine colũbarum, crebro accipiter vnã separat, quam statim inuadat ac laceret, cuius carnibus & cruore saturetur. Morbidæ oues suũ relinquũt gregẽ, & luporũ faucibus deuorãtur. Hæc cãtilena multarũ aulicarũ ac nobiliũ præsertim, auribus parũ fortasse grata erit: quæ accuratè cõsulto speculo, tortis, retortisq; toties crinibus, nudatis (proh pudor!) ferè ad vmblicũ pectorib⁹, extẽto collo, cõposito gressu, in publicũ prodeũt, vt omnium

*Epist. ad De-
met.*

oculos in se vertat. Hinc verò nascuntur inter procos odia & homicidia, puellarum & matronarum stupra, abacti veneficio partus, & non raro reperti in cloacis per summam crudelitatem infantes, &c. Verum his omittis, ad Rutham pia gesta redeamus.

Vrget fames utraque, labore igitur ac sudore vitæ consulendum recte existimat. *Vadã* inquit, *in agrum, & colligã spicas, quæ fugerint manus metentium.* Id autem optimo iure aggreditur: quoniam & peregrina, & vidua, & summa paupertate pressa erat. Amplissimas autem in gratiam pauperum, egenorum, peregrinorum, ac viduarum leges de spicis, aliisque fructibus remanentibus Deus tulerat. Prima est. Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solam superficiem terræ: nec remanentes spicas colliges. *Leuit. 19. & 23.* In vinea tua racemos & grana decidua congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenta dimittes: ego Dominus Deus vestester. Eadem paulo post, illudque verbis repetuntur, ut animaduertent homines quam severe huius instituti diuini reposcenda sit ratio. Altera lex, cui potius huius prioris confirmatio est: Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris ut tollas illum: sed aduenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus, in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris oliuarum, quicquid remanserit in arboribus non reuertentis ut colligas: sed relinques aduenam, pupillum, & viduam. Si vindemiaueris vineam tuam, non colliges remanentes racemos: sed cedet in usum aduenam, pupillum, ac viduam. Memento quod & tu serueris in Aegypto, & idcirco precipio tibi ut fa-

Leuit. 25.

cias hęc rem. Tertia lege præcipitur, vt annus seprimus sit sabbatum Domini: non seminandum, non putandum, non metendum erat: quę autem sponte nascebantur, pauperibus & peregrinis cedebant. Tantumdem obseruabatur anno quoque iubileo.

His autę legibus primò ostēditur, quantũ pauperes, peregrini, pupilli, & viduę Deo curę sint: cùm propter hos amplissimas leges tulerit. Deinde, monentur diuites, eosdem curę suę commissos esse, vt illos suis opibus iuuent: scientes sibi nõ vt possessoribus, sed vt dispēsatoribus opes esse creditas. Postremò, adduntur amplissima præmia, benedictiones nimirum, in omni opere, &c.

Quanta ergo qualiãve tormēta illis reposita putas, qui non solum egenos, pupillos, ac viduas agris & foribus suis abigūt: sed & domunculis, & hortulis propriis expellūt, horumque spoliis, suas opes augēt? Horũ prædiolis aut vi, aut dolo extortis, sua dilatāt pomeria? Horũ casulis sua cōstruūt palatia? Vę ei, inquit Dominus, qui multiplicat nõ sua. Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te oēs qui reliqui fuerint de populis. Vę qui cōgregat auaritiam malã domui suę, &c. Quia lapis de pariete clamabit, & lignũ quod est inter iūcturas ædificiorum cōtra te testabitur. Vę qui ædificat in sanguinib⁹, (id est, opib⁹ partis effusione sanguinis:)& instaurāt in iniquitate. Et alibi: Vę qui prædaris. Nõne & ipse prædaberis? Et qui spernis, nõne & ipse spernēris? Cùm consummaueris de prædationem, de prædaberis: & cùm fatigatus desieris contemnere, contemnēris.

Habacuc 2.

Isa. 33.

Hinc quoque attende, durissimam paupertatem, ac rei familiaris angustiam, non esse perpetuum iræ diuinę aut reprobationis argumentum, quemadmodum miseris & afflictis persuadere conatur Diabolus, vt ad malas artes, ad blasphemias in Deum, ad desperationem denique illos impellat. Quin imò, si cum humilitate, patientia, fide, & precibus feratur, recta ducit in cælum. Iobum, Thobiam, Dauidem, Heliam sanctissimos seruos suos, Deus ingenti rerum temporaliũ inopia aliquando exercuit & probauit. Circuierunt in melotis, pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti. In solitudinibus errantes, montibus, speluncis, & cauernis terræ. Apostoli pauperes, artifices, piscatores fuerunt: & à resurrectione Domini fame pressi, nauim maręque repetierunt, vt piscatu victitarent. Doct̃or gentium conqueritur de fame & siti, de frigore & nuditate. Paruis opibus ac facultatibus præditos fuisse Iosephum ac Mariam Christi parentes, certissimum est: quando arte fabрили, ac lanificio vitam sustentarent. Hofmeister, Lyranus, Iustinus martyr opinati sunt Christum ante trigessimum annum, aratra, iugaque cum Iosepho nutritio fabricasse, vt omnẽ adimpleret iustitiam, artes sanctificaret mechanicas, & honestis laboribus vitam mortalibus sustentandam, non turpi otio transigendam exemplo suo doceret. Refert Eusebius consanguineos Domini, coram Domitiano vocatos, imperatori manus partim callo obductas, partim laceras mechanicis laboribus ostentasse: hocque modo vitam tormentis eripuisse. Nihil ergo mirũ, nihil

*Heb. 11.**Io. 21.**2. Cor. 11.**In cap. 6.**Marc.**Dialog. cum**Tryph.**Lib. 3. hist.**cap. 19.*

absurdum si Dominus istas electas fœminas, filij sui futuras matres, cum egestate & inopia aliquãto luctari permittit. Habêt in iis pauperes exemplum, quo mentes suas consolentur: persuadéantque sibi egenos ac mendicos non esse Deo inuisos. Beati (inquit) pauperes spiritu. Quicquid vini ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Semper pauperes habebitis vobiscum.

Matth. 5. 25.
26.

Ad hæc, magna virtute, patientia, & animi moderatione præditas fuisse istas mulierculas clarum ac certum est: cum æquo animo ferunt tam graue paupertatis onus. Non enim impotentia vel desperatione animi fractæ conuicia in Dei prouidentiam aut promissiones iaciunt, non obmurmurant, non denique malis artibus sibi consulunt. Non furantur, non rapiunt, non meretricantur, non lenocinantur, non turpissimum quæstum corporis faciunt. Verùm, Noëmi vetula & imbecilla, domi orationibus vacat: Ruth autem iuuenis & vegeta, per illius licentiam, in sudore vultus sui vescitur pane, & labore manuum suarum matri victum quærit & suppeditat. *Colligam*, ait, *spicas, ubicunque clementis in me patris familias gratiam reperero.* Granis pulstem, pollentam, aut certè panem tibi mihi que conficiam: stramentis partim casam operiemus, partim in quiete somnòque vtemur. Nulli molesta, nulli grauis ero, mater, in illorum tantum agris colligam, quorum bona venia id agere permittat. Sed neque opus erit tibi, vt me duriter vrgeas & compellas ad hos labores, neque inuita ac repugnans opus capeksam: verùm sponte, alacri & prompto ani-

mo negotio incumbam. Magna spes me tenet; Deum Israëlís operibus meis sua pietate adfuturum.

Pauci sunt hodie liberi, paucæ nurus, imò & filia, quæ tam sedulò matribus obsequantur & seruiant. Si consulendæ matres de rebus agendis, si nutriendæ, fouendæ, vestiendæ, Deum immortalem! quàm inuitæ, quàmque huc atque illuc tergiuersantes & dolentes id faciunt! Hinc verò & omnium piorum sibi cõstant odia, & illis diuinis benedictionibus se indignas reddunt, quæ parentum obseruatoribus promittuntur.

Noëmi familiarissimè & dulcissimè respondens, *Vade filia mi*, ostendit quo loco socrus nurus suas habere, & qua ratione cum eisdem viuere debeant. Illam non irridet, non despicit, non amaris verbis irritat: sed filiam benignè vocat, & propositis, postulatísque annuit. Sic ergo se se gerant socrus, vt se filiarum loco sentiant esse nurus. Thobia Chaldaica historia refert eum aduentantem nurum suam Saram his amicis verbis ac amplexibus excepisse: Saluus sit aduentus tuus ô filia, Deo gratulor, qui te perduxit ad nos, tum etiam tuis parentibus.

Thob. 11.

Discaant etiam parentes non semper austerè & acerbè agendum esse cum liberis: sed aliquando aut dulciter acquiescendum, aut coniuendum prudenter in multis. Patres, inquit Apostolus, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, vt nõ pusillo animo fiant. Moderata enim tractatio liberos magis in officio retinet, adaugétque

Eph. 6.
Colloc. 3.

in illis obsequendi & studium & alacritatem: contrà, illiberalis austeritas ad contumaciam illos inflamat, & pernicipes adeo reddit, vt omne iugum excutiant.

3. *Abiit itaque & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem vt ager ille haberet Dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech.*

Non expectat otiosa de cœlis victum, sed duro, honesto tamen labori incumbit, vt diuinis præceptis obaudiens, corpus exerceat, otium fugiat, & vitæ suæ necessariis prouideat. Spicas siquidem hic inde sparsas colligere, in summis solis ardoribus, id quoque tota die, graue & operosum erat. Verùm, sicut auis ad volandum, sic se ad laborem natam rectè putabat. Ante hominis quidem lapsum, ne otio diffueret, honesto ac moderato laboris exercitio eidem incumbere præceptum fuit, quando iussus est operari ac custodire hortum Eden: at post peccatum dictum est illi: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es. Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. Ante noxam labor tantum erat ad honestam voluptatem: postea verò ad necessitatem, ærumnam, & peccati pœnam ordinatus est. Pigros per Salomonem ablegat Dominus ad formicas, vt ab eisdem laboribus victum comparare discant. His enim

Iob. 7.

*Gen. 2. & 3.
Laboribus
huic vitæ cõ-
sulendum.*

Prou. 30.

Tullij ac Plinij sentētia, mira inesse videtur ratio, memoria, cura. Semina quippe æstate collecta, prius arrosa, condunt, ne rursus in fruges crescāt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur & noctu, plena luna: & sepeliuntur inter se. De his Naso:

Metam. 7.

*--- parcum genus est, patiensque laboris,
Quæsitique tenax, et quod quæsitã reseruet.*

Basilii omnibus modis magnus, iis respondēs *In Ps. 14.*
qui queruntur, Heu quomodo viam? quomodo nutriar? scribit: Habes manus, habes artem, fac aliquid vnde mercedem capias. Multæ sunt excogitatæ parando victui exercitationes, occasiones multæ. At vires non suppetunt ferendo labori idoneæ. Ne petere pigeat te ab opulētis possessoribus. Verùm, turpe rogare. Turpius verò accepto scœnore, omnibus spoliari. Formica potest neque rogans, neque mutuò accipiens nutriri. Et apes propriij nutrimenti reliquias regibus gratuito condonant, quibus nec manus, nec artes natura dedit: tu autem industrium animal homo, vnã tantum ad vitæ vsum viam reperire nescis? Qui *2 Thess. 3.*
non laborat, inquit Apostolus, nec manducet. Et rursus: Qui furabatur, iam non furetur: magis *Eph. 4.*
autem laboret manibus suis operando quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Nouerat præceptum esse: Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Itémque: Qui *Exod. 20.*
operatur terram, saturabitur panibus; qui autem sectatur otium, replebitur egestate. Anna sancti *Ecc. 28.*
patriarchæ Thobiæ vxor, ibat ad opus texturinũ *Thob. 2.*
quotidie, & de labore manuum suarum victum

*Proverb. 31.**Epist. ad
Gaudent.**Sabellicus lib.**2. exemp.**cap. 4.**Ansel. Bern.**Niceph. Ce-
dren.**Episthan.**Ecl. 33.**Ezech. 16.**Exod. 32.**1. Reg.**Serm. de S.**Andraa.*

quem consequi poterat, conferebat marito & seni, & cæco. Prudēs ac optima mater familias à Solomone dicitur, quæ fuisse lanam & linum, ac operatam consilio manuum suarum: manum misisse ad colum, & digitis apprehendisse fusum. Ad hæc Hieronymus attendens, consulit Gaudētio patri, ut infantulam Pacatulā iam à tenetis iubeat lanā facere, tenere colum, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere. Et quo iure, quāve ratione, exemplo Ruthæ honestis ac vtilibus laboribus sibi ac familiæ consulere detrectabunt delicatæ ac molles mulierculæ, quantumvis nobiles: cūm & beatissima Deipara tot patriarchis ac Regibus orta, tam Latinorum quàm Græcorum patrum iudicio, in lana, lino, serico, & bysso laborauerit?

Accedit his, quod qui omni cura vacant, & negotio, qui otiosam ætatem sine vlllo labore traducunt, quælibet vitia facillè admittunt. Otium enim alit omne flagitiorum genus. Multam malitiam ait Syracides, docuit otiositas. Iniquitatis Sodomitanæ fons ac initium fuit abundantia panis, & otium ipsius & filiarum eius. Hebræi luxu ac otio vacantes in deserto, vituli simulacro diuinos honores per summum flagitium tribuere didicerunt. Dauid administrandi belli, regni que positis curis, atque nimio otio affluens, optimi ac fortissimi militis vxori stuprum intulit, eum demque nefaria prodicione ac perfidia incircuncisorum gladiis cadere iussit. Rectè docet Bernardus malas cogitationes, atque demum scelera, otio in animam irumpere, sicut per na-

uis hiulcæ rimulam sen sim aqua penetrat, qua tãdem mergitur.

Deum immortalem, quantum etiam seculi sapientes otiosis succensent? Quibus verbis otium damnant? Canit enim Publius & versibus, & exemplis in otium:

Ouid. 5. de trist.

*Adde quod ingenium longa rubigine laesum
Torpet, & est multò quàm fuit ante minus.
Fertilis, assiduo si non renouetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.
Tempore qui longo steterit, malè curret, & inter
Carceribus missos vltimus ibit equus.
Vertitur in teneram cariem, rimis que dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacabit aquis.*

Et idem rursum alibi:

Lib. 1. de re med.

*Quæritur, Aegistus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptæque iacent, & sine luce faces, &c.
Otium & reges, & prius beatas
Perdidit vrbes.*

Herodotus & Diodorus docēt olim inter Aegyptios, otiosos tanquã reipublicæ pestes capitis dånatos fuissè. Valerius author est, apud Athenienses inertia è latebris suis in forum, perinde ac delictum aliquod pertractã ac damnatam. Item Areopagos diligentissimè inquisiuisse, quid quisque Atheniensium ageret, aut quonam quæstus

Lib. 2. cap. 6.

susteraretur: vt homines honestatem sequerentur, & vitæ rationē reddendã esse memores fierēt. Massilienses quoque omnibus qui per aliquã religionis simulationē alimenta inertiq; quærebant,

suæ urbis clausisse portas : mendacem & fucosam superstitionem, vnà cum otio, submouendam esse existimantes. Si idē ante aliquot annos in Germania, Gallia, Anglia, Scotia, Dania obseruatum fuisset, tot apostatarum greges in summam orbis perniciem nō emerisissent. Nec tot ex monasteriis ac pres-byteriis trāsfigurarum id est, Prædicātium & Ministrorum suorum, meretriculas, atque innumeros spurios, incredibili liberorum suorum iniuria, hæreticorum auditores nutrire cogentur. Sed ad historiam redeundum.

Accidit, inquit Samuel, *vt ager ille haberet Dominum, nomine Βοοζ, &c.* Ruthæ siquidem casu, fortuna, & præter expectationem accidit, vt in agrū summi rectoris populi, affinis autē ac futuri mariti incideret, spicilegium factura. Nihil de illo vel tantillum cogitauerat: quin imò si agnouisset agros ad principem pertinere, discessisset forsitan illis quàm longissimè, ne crabronem irritaret, leonemve (vt in prouerbiis fertur) stimularet. Id est, Ne virum potentem ac diuitem in suum exitium prouocaret. Dei autem consilio ac prouidentia effectum esse, vt in agros huiusmodi viri quasi manu duceretur, nemo dubitabit, qui & foliorū cuiusque arboris, & liliorum agri, & volucrum cœli, & capillorum cervicis humanæ illum curā habere ex sacris literis sibi persuaferit. Illa igitur eo Dei nutu ac potestate quo mundus administratur, in agro optimi iudicis & affinis *Post terga metentium spicas toto die collegit: & cibo, potūque demùm refocillata, item multis bonis onerata focru suæ prouidit.* Talia sunt diuinæ bonitatis opera,

opera, tales benedictiones, in eos, qui plena fide totos ei se se cōmittunt, ab illo toti pēdent, in eū sperant, eum in miseriis ac necessitatibus suis humili animo inuocant. Spera itaque in domino, & fac bonitatem, in habita terrā, & pasceres in diuitiis eius. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Immaculati non confundentur in tēpore malo, sed in diebus famis saturabuntur. Iacta in dominum curā tuam, & ipse te enutriet.

Hæ promissiones quibusdam clarissimis exemplis, veluti sigillis cōfirmantur. Helias crudelissimæ proserpinæ Iesabelis furorem fugiens, cum se breui moriturū existimaret, sibi ab angelo conuiuolum paratum reperit. Daniel ob preces ad Deū verum fusas, leonibus adiudicatus & traditus, miraculò seruatus est. Iterum feris datus, allato opera angeli Abacuc cum prandio, quasi è cœlis pascitur. Moses gregem seruans in desertis, diuinam visionem, & sacri populi principatū cōsequutus est. Thobias patri obaudiēs, viā duntaxat ductorem quærens, angelum Raphaëlem obuiū, & suæ peregrinationis lociū, ac salutis propugnatore inuenit. Samaritana frigidā corporeā optās, ad aquas salientes in vitā æternā, imò & ad ipsum totius salutis humanæ fōtem peruenit. Quis hæc beneficia, ac munera profus diuina fuisse non agnosceratque profitebitur? Quis fallaci, volucris, ac cæcæ fortunæ hīc relictus locus?

4. *Et ecce Boos veniebat de Beth-lehem, dixitque Mesoribus: Dominus vobiscum. Responderunt eis: Benedicat tibi Dominus.*

CHaldæus Paraphrastes habet: *Sit vobis auxilio Verbum Domini.* Cæterùm, prudentis & diligentis patris familias officium præstat Boozus, dum messores sedulò visitat, & quomodo colligendis frugibus quisque eorum incumbit explorat. An omnes quos conduxerat adsint, an segnes quidam & desidiosus iaceant cõsiderat. Etenim dominorum præsentia ad res domesticas bene gerendas magnopere conducit. Hinc vulgare proloquium: Oculus domini impinguat equum. Plinius scribit: Maiores fertilissimum in agro oculù domini esse dixerunt. Aristoteles refert quendã rogatum, quod stercus agris optimũ esset? respõdille: Domini vestigia. Quantumuis fidos habeas famulos, omnia tamen te absente, negligētius facient. Liviùs appositè dixit, Non satis fœliciter procedere, quæ alienis oculis ac manibus administrantur. Et Tullius: Diligētia comparat diuitias: negligentia corrumpit animum.

Hæc quoque ad Regum, Magistratum, Episcoporum munera transferri possunt: qui si alienis operibus utatur, ipsi interim voluptatibus indulgeant, & se, & suos perdunt. Dum dormiret paterfamilias, inquit Euāgelista, inimicus homo supereminavit in agris zizania. Alibi proficiscente Paulo, pseudoapostoli Galatarum fidem labefactarunt. Post discessum meum, inquit ad seniores Ephesiorum, intrabunt inter vos lupi non parcēs gregi. Ideò toties Christus vniuersis, præsertim mundi rectoribus inculcat: Videte, vigilate, orate. Optimos pastores vult ante commissas sibi oues egredi, eas nominatim vocare. At quomodo

*Lib. 8. cap. 6.
Lib. 1. Oeconomic.*

Ad Hebræos.

Matth. 13.

Gal. 1.

*Act. 20.
Matth. 25.
26.
Mar. 13.
Luc. 12.
Io. 10.*

huic præcepto parebunt, qui plura sacerdotia venantur, emunt, rapiunt? Qui quãto possunt viliori pretio ac tenuiori mercede, pauperulos vicarios his præficiunt? Residentiam (vt vocant) personalem esse iuris diuini, definerunt vniuersalia totius ecclesiæ Christianæ concilia: quo igitur iure sua nobis de nunquam residendo obtrudent diplomata?

Concil Tri-
dent. Sess. 6.
& 23. cap. 1.
de reform.

Booz rursus humanissimum & piissimum virum se præbet, cum seruos conductitios comiter salutat, eisque in nomine *Verbi Domini*, id est, venturi Messia, benè precatur: Serui quoque vera pietate præditi apparèt, cum vicissim eum saluere iubèt, & cuncta fausta & prospera per Deum Israël ei optant. In his autem primò obseruandum aduersus Iudæorum infidelitatem, hinc nõ obscure tradi diuinarum personarum pluralitatem. Verbum enim Dei hinc non euanescentem sonum significat, nec aliquam vocem ex aëre moto: sed personam suis proprietatibus à patre distinctam, quæ tamè potestate, voluntate, scientia, natura, atque substantia prorsus cum illo sit eadem. Hoc est namque Verbum, de quo Dauid: Verbo Domini cæli firmati sunt. Ergo verbum cum patre vim habet creandi. Saluat quoque & corpora & animos. Misit (inquit) Verbum suum, & sanauit eos. Verbo Dei credimus aptata esse secula. Verbo, inquam, illo, quod erat in principio apud Deum, & deus erat Verbum. Quãuis enim Moses, cæteri que Prophetæ, minus clarè atque euidenter de hac personarum diuinarum distinctione ac pluralitate scripserint, ne populus ad idololatrias plus æquo procliuis,

Pf. 32. vsq. 106.

Heb. 11.

Io. 1.

Gen. 1.

plures esse Deos suspicaretur: sapientes tamen ac prudentes inter illos non omnino latuit hoc mysterium. Nam Geneseos initio dicitur, In principio creauit Elohim (Dij,) cœlum & terram. Nomen plurale adiectum verbo singulari, eò quod tres hypostases diuinæ, eadem virtute hoc mundi theatrum fabricauerunt & erexerunt. Paulò euidentius in hominis creatione manifestantur. Faciamus (inquebant) hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et quum e paradiso propter peccatum suum Adam homo eiiceretur, iterum aiunt: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est. Quorsum hæ phrasæ *faciamus, nostram, vnus ex nobis*, si non sunt inter se reapsæ distinctæ plures hypostases? Deinde frequenter à Prophetis Messias appellatur **I E H O V A**, ornatúrque diuinis prorsus operibus, proprietatibus, nomenclaturis.

Isa. 7. 9. 25.

Ps. 44. 73.

109.

Constat verò illum aliam esse à patre personam, quod nec Iudæi inficiantur. Sunt itaque plures diuinæ hypostases, in vna, eadem, ac simplici deitate.

*Salutandum
libenter.*

Obseruandum secundò, Boozii exemplo nobis obuios libenter & humaniter salutandos esse. Incredibile dictu, quantum ad conciliandos animos, fouendam amicitiam, lites compescendas, inimicitias denique sepeliendas id valeat. Benignè salutare, & comiter appellare vnumquemque, non solum piorum hominum vetustissimus mos est: sed & angelorum, quoties ferè à Deo, ad mortales missi fuerunt. Demùm, opus est ac effectus eius charitatis & dilectionis, qua tantopere nos inuicem complecti Deus præcepit.

Angelus Gedeonem frumenta excutientem his *Iudic. 6.*
 verbis salutauit. Dominus tecum, virorum for- *Thob. 3.*
 tissime. Raphaël seniore Thobiam hoc ser-
 mone conuenit: Gaudium sit tibi semper. Et *Luc. 1.*
 Gabriel beatissimam Deiparam saluere iubens,
 ait: Aue gratia plena, Dominus tecum. Paulus
 & alij Apostoli, initio ac sine suarum epistola-
 rum, his ad quos scribunt nunc generaliter, mox
 quibusdam etiam nominatim salutem dicunt.
 Iussu quippe sibi fuisse meminerant: Cùm in- *Luc. 10.*
 traueritis domos, dicite: Pax huic domui: Et ne
 inane tantum verborum strepitum aestimaretur
 hæc salutatio, Christus aperte subiicit efficacissi-
 mam fore his, qui digni essent. Si ibi fuerit filius
 pacis, requiescet super illum pax uestra. Christus
 ipse totius virtutis, ac vitæ honestæ lucidum e-
 xemplar & speculum, non est dedignatus mulier- *To. 10.*
 culis dicere: Aue. Et discipulis semel & iterum: *Luc. 14.*
 Pax vobis.

Peccant verò in hoc pietatis Christianæ præcep-
 tum, etiã hac tēpestate plurimi. Primò, quidã aut
 nobilitatis suæ opinione, aut dignitatũ præemi-
 nentia, aut diuitiarũ copia inflati buffones, cùm
 plebeios sibi obuios, demisse salutantes, eos com-
 muni salutatione indignos arbitrãtur. Splendorẽ
 pomparũ suarũ instar alterius Nabuchodonoso-
 ris, aut Herodis tantũ mirantur, ac propemodũ a-
 dorãt: ceteros homines tanquã fauillam aut lutũ
 aspernantur. Hinc autẽ, & in Deum delinquant,
 & sibi odium, contemptum, ac inuidiã apud pios
 omnes pariunt. Christo, si superis placet, nobilio-
 res sunt, aut angelos dignitate præstant.

Peccant secundò sceleratí traditores, quãdo verbis in speciem pacificis, dulcioribus, & obsequiosis alios conuenientes, circumueniunt, ac crudeliter trucidant. Altera manu ferentes lapidem, altera panem ostentantes. Hoc morbo aulicos præsertim laborare, & quotidianus euentus, & Ioabi olim euicit perfidia. Qui Dauidis regis sui ementita autoritate, Abnerum reuocás ab expeditione, eúmque pacificis verbis conueniens, ferro incautum transuerberauit. Pari fraude Amasan alterum ducem neci tradidit, gladio in eius ventrè adactò, cum pro more gentis, altera manu apprehensa barba, eundè se osculari fingeret. Dixit, Salue mi frater, ei quem trucidare festinabat. talibus insidiis, periuríque arte Sinonís, núc in aulis Regum luditur.

Peccant tertió infœlices Anabaptistæ dicentes nullos obuios salutatione impertiendos esse, eo quòd Christus aliquãdo discipulis dixerit, Neminem per viam salutaueritis. Verùm, hac prohibitione tantùm volebat eos nihil facere mudi amicitiam, non ambire fauores & honores: sed pluris existimare munus euangelizandi sibi creditù, quàm vniuersorum hominum amorem ac obsequia. Præcipit, inquit Augustinus, nos festinanter agere iniuncta, tanquam si diceret: Omnia præmittatis, dum quod iniunctù est peragatis. Aut sic pro festinationis exaggeratione dictù est: ita currite, sic agite quod iniunxi, vt ne minimù quidem vos retardent agentes: sed omnia contemnentés, ad finè propositum festinate. Eodem pacto Helisæus prohibès seruo ne obuios etiã salu-

2. Reg. 3.

2. Reg. 20.

Luc. 10.

Serm. 42. de
Sanct.

4. Reg. 4.

tantes resalutaret, solum iubebat eum tanta diligentia accingi ad opus, tamque prompte obedire, ut nullis fabulis in via occuparetur. Damnauit quoque Dominus Pharisaorum vanam gloriae immoderatam appetentiam, qua honorificas hominum salutationes in foro venabantur: sed officiosas salutationes quibus inuicem honore preuenimus, ac bene precamur, non prohibuit.

Math. 23.

Peccant denique nostrates Caluiniani, qui a nobis fratribus, ac sacerdotibus aliquando saluere iussi: (nam & Dominus proditori atque apostatae dixit, amice, ad quid venisti? Praecipitque, carbonibus ignis congerere in capita inimicorum) aut dentibus frendent in nos, aut conuiciis ac maledictis confectantur, aut denique, ubi fortiores euaserint, pugnis & calcibus pro sua euangelica modestia, & defecata religione, obuerberant. Quid ni scribam, quae ab his reformatis scilicet, atque mortificatis nouis euangelicis, crebro sum expertus & passus? Sed his valere iussis, ad Boozii virtutes reuertor.

Math. 26.

Rom. 12.

Seruos egregie fideles comiter appellans, ac benigne salutans, ostendit quo loco sint habendi a dominis: nimirum ut fratres in Domino, ac coheredes vitae aeternae, quod tertio loco praesertim obseruatione dignum videbatur. Natura enim illis eadem est cum dominis, tamen inter homines diuersa sit conditio. Non sunt itaque habendi velut rudera, ligna, pecora: sed humaniter tractandi. Non oportet Christianum (scribit Augustinus) sic possidere seruum, quomodo equum aut argentum. Si enim homo hominem

Lib. 1. de

Serm. Dom.

cap. 36.

tāquam semetipsum diligere debet, & ab omniū Domino etiam hostem infestissimū amare iubetur: cur hominem seruum, imò fratrem dies noctesque operibus suis inuigilantem contemneret? Eidem Augustino, & Tullio mirificè placet hoc paradoxon: Bonus etiam si seruiat, liber est: malus etiam si regnet, seruus est. Nec vnus hominis, sed quod grauius est, tot dominorū, quot vitiorū. Iob profitetur se tanta humanitate cū seruis vixisse, vt ab eis in ius vocatus, iudiciū subire non detrectauerit, tametsi illorū prouocationē cōtemnere potuisset, ac iure emptionis in eos durius agere. Si contēpsi (inquit) iudiciū subire cum seruo meo, & ancilla mea, cū disceptarēt aduersum me. Quid enim faciā cū surrexerit ad iudicandū Deus: & cū quæserit, quid respondebo ei? Deus in seruorū gratiā multa in lege cōstituit. Qui percusserit seruum, vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit. Et rursum: Si percusserit quispiā oculum serui sui aut ancillæ, & luscōs eos fecerit, Dimittet eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem si excusserit, similiter dimittet eos liberos. Iussit quoque diebus sacris seruos, & ancillas feriari, vt cultui diuino darēt operam. Si est tibi seruus fidelis, ait Sapiens, sit tibi quasi anima tua. Et Apostolus: Domini, quod iustum est & æquum seruis præstate, quoniam & vos Dominum habetis in cœlo. Dux Amalechitarum qui seruum ægrotantē in via aut fame periturum, aut dentibus ferarum laniandum reliquerat, immanitatis suæ pœnas dedit, cū Dauid diuinæ vindictæ exequutor, illius opera est vsus ad interneccionem totius prædonum exercitus.

Exod. 21.

Exod. 20.

Ecccl. 33.

Coloc. 4.

3. Reg. 2.

Causam seruorum contra dominorum sœuitiam perorantem Senecam adiiciam. Lucilium cum seruis suis, atque filiis liberaliter viventem, his alloquitur: Hoc prudentiam tuam, hoc eruditione
Epist. 47.
 decet. Serui sunt? imo homines. Serui sunt? imò contubernales. Serui sunt? imò humiles amici. Serui sunt? imò conferui, si cogitaueris tantumdè in utrosque licere fortunæ. Itaque rideo istos, qui turpe existimant cum seruo suo cœnare. Quare? Nisi quia superbissima consuetudo cœnantè Dominum stantium seruorum turba circumdedit. Damnans postea prouerbium istud, Tot hostes, quod serui, subiungit. Non habemus illos hostes, sed facimus. Vis tu cogitare istum quem seruum tuum vocas, ex hisdem seminibus ortum, eodem frui cœlo, æquè spirare, æquè viuere, æquè mori? Tu tam illum ingenuum videre potes, quàm ille te seruum. Contemne nunc eius fortunæ hominem, in quam transire potes. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in seruum liceat, veniat in mentem tantumdem in te Domino tuo licere. At ego (inquis) nullum habeo Dominum. Bona ætas est, forsitan habebis. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœperit? qua Cræsus, qua Darij mater, qua Plato, qua Diogenes? Colant te serui, potius quam timeant. Hactenus ille.

Obseruandam postremò, apostolica traditione nos in sacris Eucharistiæ mysteriis, eadè salutationis forma uti, qua Boozus seruos suos cõuenit, dicēs, *Dominus vobiscum*, dum celebrantes, populū fidelem salutamus. Ex quo discere debent Sectarij omnes sacros Missæ ritus, ex sanctis scripturis

2. Theff. 5.

2. Tim. 4.

Luc. 1.

Lib. 8. const.
apost cap. 12.
in transl.
Turriana: et
15. in Osn-
nensi.

Lib. Ecl.
hier. cap. 3.

desumptos faisse, & ab ipsis Apostolis diuina auctoritate toti Ecclesiæ traditos. Paulus similibus verbis & Thessalonicenses & Timotheum salutat, dicens: Dominus sit cum omnibus vobis. Dominus Iesus sit tecum. Quin & Gabriel Deiparam primò eisdé conuenit, Dominus tecú. Nū igitur verbū Dei reprobant, cū in vniuersum dānant Missæ apparatus? Sed ostendamus Apostolos sanisse, vt sacerdos stans pro aris hac prece populū saluere, & orare iuberet. Amplissimus Apostolicarum traditionum testis Clemēs Rom. scribit illos constituisse: ὁ ἐπίσκοπος εἰπάτω. ἢ εἰπὼν τῷ θεῷ εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς λεγέτω. Καὶ μετὰ τῷ πνεύματος οὗ. Episcopus dicat, Pax Dei sit cum omnibus vobis. Omnis autem populus dicat, Et cum spiritu tuo.

Alius earundem ordinationum certissimus. laudator Dionysius Areopagita, inter ritus celebrandæ synaxeos ab Apostolis constitutos refert: Venerādu antistes orationem sanctissimam peragens, Pacem sanctam omnibus nunciat, & cum se mutuò omnes salutauerint, mystica sanctorum recitatio fit. Aliquanto etiam post, explicans in theoria quid sibi velit hæc mutua Sacerdotis & populi saluatio, subiungit. Porrò sanctissima consalutatio idcirco celebratur, sanctorumque descripta nomina mysticè prædicantur, quòd fas non sit eos ad vnum colligi, atque vnus illius pacifica coniunctione frui, eiusque participes fieri, qui aduersum se ipsos dissident atque diuisi sunt.

Tertius ipsarum constitutionum non tantum

assertor & vindex, sed & author, est D. Iacobus frater Domini nuncupatus, qui in Liturgiæ à se condita forma, octo locis constituit Sacerdotem populum salutare dicendo: Pax omnibus vobis: ipsumque populum respondere: Et cum spiritu tuo. Basilij, Chrysofostomi Liturgiæ, ac Cyrilli Cartheses testes sunt hanc salutationem ab vniuersis Ecclesiis cōseruatam, ad nos vsque peruenisse. Huius rursus sanctæ precationis frequenter in scriptis suis meminit idem Chrysofostomus, Homilia 32. in Matthæum: Homilia 3. in Epist. ad Colossenses: Homilia 36. in primam Epist. ad Corinth: Homilia 18. in 2. Epist. ad Corinth: Homilia 18. in Acta.

Extat quoque forma Missæ Æthiopum, id est, eorum Christianorū, qui sub imperatore Æthiopiæ (quem preciosum Ioannem vocant) viuunt, in qua octies sacerdos populum saluere iubet dicens, Pax cum omnibus vobis. Dominus sit vobiscum. Resalutatur quoque à populo, d. Et cum spiritu tuo. In Anaphora Basilij magni recens ex Syriaca lingua per Masium Latio donata, septies repetitam eandem comprecationem reperies. Huius quoque ante mille & quadringentos annos meminit Sother Romanus pontifex & martyr. Hinc Missam oppugnaturus Georgius Maior, coactus est fateri, hanc salutationem mutuam Presbyteri ad populum, & populi ad Presbyterum veterem esse, diūque vsitatam fuisse apud Græcos. Quibus verbis seipsum vnà cum Sacramentariis, sacrilegij &

Epist.

Refutas. prophetas. causa dom.

impietatis alligat: qui eandem reprobant ac tollunt.

Constat denique rusticos, plebeios, artifices, seruos, non parum animis recreari & exhilarari, quando à nobilibus, diuitibus, clarisque hominibus amicè ac beneuolè appellantur. Attendunt se ab his non contemni, sed pro fratribus ac conseruis æstimari: ac ideo alacriores & promptiores susceptum laborem persequuntur, fortèmq; suã æquiore animo ferunt. Booz siquidem messorum non dissimulant Domini salutationè sibi gratissimam fuisse, cum vicissim eum resalutant, *Benedicat tibi Dominus*. Quibus verbis cuncta fausta & scelicia eidem precantur à Domino. Atque in his exemplum habent serui quid Heris debeant: & mercede conducti, qua fide & diligentia oporteat illos operi incumbere. Agar iure affligitur, demùmq; domo Abrahæ cum filio expellitur, eò quòd dominam suam Saram nec obseruaret, nec audiret. Serui inquit Apostolus, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi. Et rursus. Quodcūque facitis ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino accipietis retributionem hereditatis. Sed de seruorum ac mercenariorum officiis paulò post commodius ac fusius dicetur.

Gen. 16.

Ephes. 6.
Colos. 3.

5. Dixitque Booz iuueni, qui messoribus præerat. Cuius est hæc puella? Cui respondit. Hæc est Moabitida, qua venit cum Noëmi de regione Moabitida, &

rogauit ut spicas colligeret remanentes sequēs messorum vestigia: & de mane vsque nunc stat in agro, & nec ad momentum quidem domum reuersa est.

Diligentissimum patremfamilias fuisse Boozum, totamque familiam suam rectè ac ordine instituisse vel inde apparet, quòd messorum turbis seruum vnum sibi magis exploratum & fidum, tanquam œconomum prudentem & soletem præfecisset: qui in absentia heri omnibus inuigilaret, omnes in officio contineret, rem familiarem tutaretur, & de vniuersis Domino rationem redderet. Hunc vocat Iosephus ἀργούμωv, id est agri præfectum. Alij villicum nominant. Quemadmodum in exercitu imperatoris, aut alterius ducis cuiusdã præsentia omnino necessaria est, vt omnia ordine gerantur: sic in ampla familia, & copioso seruorum numero necesse est quemdã præfici exactorem operum, qui cuiq; præscribat, aliàs vniuersa susque deq; fererent. Abraham seruorum suorum seniore, & egregiè fidelem nomine Eliezer, cunctis aliis præposuit, eidemque & familiam, & vnigeniti filij sui Isaac nuptias commisit. Putiphar Iosepho adeo crederat omnia quæ ad domum suam pertinebant, vt nihil prorsus de rebus suis domesticis sollicitus esset. Eidem postea & Pharaò totius aulae suæ ac regni negotia commisit. Nabuchodonosor totius monarchiæ Chaldæorum clauum Danieli, & tribus sociis tradidit. Sibam Saulis quondam seruum, domui Miphiboseth David præfecit, iussitq; vt vnà cū quindecim filiis ac viginti seruis quos

Gen. 24.

Gen. 39.

Dan. 2. & 3.

2. Reg. 9.

domi habebat, eius agros coleret, fructus in horrea comportaret, & totius familiae illius curam haberet.

Seruoꝝ tres ordines.

Digestis de peculio, l. Stich.

De iniuriis l. i.

3. Serm. Satyr. 7.

In Catil.

Seruis uti licitum.

Porro huiusmodi seruos leges humanae vocant ordinarios. Nam tres ordines famulorum constituunt. Primum Ordinarios, eò quòd habeant designata sibi certa quaedam & ordinaria munera, vt alij sint sutores, alij villici, alij penum curent, alij cubiculum, &c. His permittunt aliquid possidere peculij, vnde in rem suam negociantur. Secundum, Vicariorum, eò quòd maioris serui in familia vices interdum gerant. Hi non habent certum ordinem in domo: sed quicquid iubetur capessunt. De his Horatius: Siue Vicarius est qui seruo paret, seu conseruus. Et Martialis: Esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse. Tertium seruorum genus Mediastinorum vocauerunt. Sunt verò qui domum verrunt, efferunt sordes, aquam lignaque comportant, & semper versantur in medio, vt etiam vilissima quaeque ministeria obeant. De his Tullius: Magnopere contemno exercitum collectum ex senibus desperatis, ex agresti luxuria, ex rusticis mediastinis decoctoribus, &c.

Ex his autem apparet, vsum seruorum ad rem domesticam administrandam, seruandam, & honestè augendam, viris nobilioribus aut ditioribus licitum esse: contra Anabaptistarum errores, qui autumant omnes aequales, omnes eiusdem ordinis esse ac gradus, & neminem debere alteri subesse, aut inseruire. Nam praeter superiora testimonia & exempla, sacrae literae referunt Iobum Deo tantopere probatum, familiam multam ni-

mis habuisse. Ne quadraginta quidem famuli tot millibus ouium, bouum iugis, camelorum, atque asinarum operibus fatis inuigilassent. Iacobum etiam recitant tam copiosum numerum liberorū, seruorum, ancillarum, & armentorum possedisse, vt inde aliquot eximias turbas conficeret. Dauid, Salomon, Ezeccias, Iofias, & alij pij principes, opera seruorum rectè vsi sunt. Iacob quatuordecim annos seruiuit Laban. Moses Iethronis Madianitæ gregibus quadraginta annis inuigilauit. Seruos & ancillas siue contribules, siue ex gentibus sibi cōparare Hebræis à Domino permissum legimus. Centurionem non reprehendit Christus quod seruum haberet, sed potius pietatem ac fidem eius laudauit. Quid ergo obganniunt fanatici, alterum alteri inseruire non debere? Quid totius vitæ humanæ ordinem confundunt ac perturbant?

Cùm autem prudenter Boozus seruum percūctatur, *Cuius est hæc puella*, videlicet aut vxor, aut filia, aut ancilla? peruigilis atque optimi Domini munus peragit. Videt mulierculam esse iuuentulam, vegetam, præstantis formæ, ex habitu conii-cit ethnicam, ac proinde & legis diuinæ ignaram, & faciliè meretricari posse. Meritò itaque perquirat: Quid puella? Cuias est? quid in agris suis, pone famulos quærat non conducta? vt omnem peccādi occasionem à domesticis suis tollat. Meminerat quàm fœdorum lapsuum causæ fuerant filii Seth, Iudæ patriarchæ, Samsoni, & cūctis Israëlitis dissolutæ atque impudicæ mulieres. Dauidi & Salomoni mulieres maiorem cladem

Tob. 1.

Gen. 32.

Gen. 29.

Exod. 21.

Deut. 15.

Matth. 8.

Gen. 6.

Gen. 38.

Num. 25.

attulerunt, quàm maximi & instructissimi hostiũ exercitus. Nouerat quoque tum iuuentutem, tum feruilem conditionem vltra modum procliuem, & promptam esse ad luxuriam: ideo his prospicere studet. Temporibus quidem messis ac vindemiæ multa permittuntur operariis, ad mitigãdos labores suos: sed non vult homo prudentissimus, suos hac abuti licẽtia. Ergo patresfamilias ac Domini, salutem seruorum & ancillarum suarum magna cura & diligẽtia complecti debent, hancque quibuscumque possunt modis promouere. De hoc enim mandatum habent à Deo, cui aliquãdo sunt reddituri rationem. Præcipit lex vt diebus sabbathorum illos feruari permittant, vt possint diuino cultui, & saluti suæ vacare. Dauid seruos impuros aut impios à se longè ablegauit. Dicit enim: Oculi mei ad fideles terre, vt sedeant mecũ: ambulãs in via immaculata hic mihi ministrabat. Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiã, &c. O quàm fœliciter ageretur cum principibus, atque omnibus qui familiis præfunt, si hanc Dauidis diligentiam imitarentur! Constantinus magni Constantini parens, omnes eos qui in sui gratiam Christianam religionem eiurarent, domo, aulãque expulit: prudenter arbitratus eos nunquam sibi fore fideles, qui Dei sui tam prompti fuerant desertores. Theodorus lector scribit Theodericum Vvandalorum regem Arrianum, diaconum quemdam Catholicum, antea sibi charissimum, capite damnasse, quòd vt ei gratificaretur, Arrianę impietati subscripsisset. Exprobrabat verò illi: Si fidem Deo non seruasti, quomodo homini

Deut. 20.

Leuit. 20.

Pf. 100.

*Cassiod. lib.
1. hist. trip.*

homi
abho
non b
S
tione
non i
cius p
Qua
suo &
tatis c
abieç
bus,
perce
quòd
fugif
nim i
felyta
quan
tatem
borit
quòd
cas le
tiam
infra
habe
intu
dom
bus
rima
E
dè à
fux

homini synceram conscientiam seruabis? Itaque abhorrent etiam infideles & tyranni à seruis, qui non bona fide & conscientia ducuntur.

Simpliciter & aperte de Ruthæ genere, conditione, modestia, & diligentia seruus respondet: non inuidorum more, laudes eius extenuans, aut eius pauperiem vel peregrinitatem exprobrans. *Rutham celebrat seruus Eozj.* Quam suis opibus iuuare non potest, Domino suo & diuiti, & pio commédât: quod magnæ pietatis officium fuit. Sæpe etenim tenuioris atque abiectæ sortis homines, à famulis eorum regibus, & viris claris laudati, magna commoda perceperunt. Laudat verò illius in primis fidem, quòd relictis superstitionibus Moabiticis, confugisset ad religionem synagogæ. Addidit enim iuxta paraphrasten Chaldaum, *venit & profelyta facta est.* Deinde, obseruantiam in socrum, quam nunquam deserere voluisset. Postea pietatem, cum eamdem anum imbecillam suis laboribus fouere studeret. Ad hæc, modestiam, quòd non nisi prius accepta ab illis venia, spicas legeret. Postremò, sedulitatem ac diligentiam: quoniam à prima luce vsque ad vesperam, infracto animo spicilegio incubuisset. Hebræi habent, *quòd sedit in tugurio, perpussillum est.* Quasi intulisset seruus. Hinc certum & euidentis est, eam domi otiosam nunquam degere, nec totis diebus è fenestris prospèctare, vt assolent plurimæ.

Ex his porrò mecum aduerte, quàm commodè à Menandro scriptum fuerit, *μακάριος ὁσπερ μακαρίοις ὑπερετεῖ,* Beatus est, qui beatis seruit.

Ecc1.10.

Et iterum: Ως ὕλὴ ἀλαφροῦ διαπόττε χριστῶ τεχέειν.
 Quàm suaue est seruo bonum Dominum nancisci! Inde Syracides: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Boozus enim pius, seruos habet modestos, prudentes, humanos, continentis, &c. Ruthæ miserti, eã in agris admiserant; eã nõ irriferãt vt peregrino cultu, lingua, moribúsvē p̄ditiã; de stupro non interpellarant, sed potius pios labores eius apud Dominum comprobant: quibus omnibus mirificè delectabatur pius senex. Rari nunc in aulis, & domibus magnatum sunt eiusmodi famuli. Malunt plurimi Holofernibus potius quàm Boozis seruos imitari: qui inuentam Iudith, ad eum tanquam impurissimi lenones, in totius exercitus Chaldaïci exitium perduxerunt. Seruos referunt Pharaonis, qui Saram vxorem Abrahamæ raptam Domino suo tradiderunt, facti illius (quantum in ipsis erat) adulterij & turpitudinis ministri. Multi non sunt absimiles seruo Annæ pontificis, qui gratiam & fauorem crudelissimi Domini, crudeliter sæuendo in Christum ambiuit.

Judith 10.

Gen. 12.

Jo. 18.

Sunt & inter seruos nobiliú ac diuitú adeò peruersi, vt nõ nisi mordacitate gaudeãt, studeãtq; famã illorú arrodere & denigrare, quos suis dominis ob res bene gestas chariores esse conspexerint. Illos simplicibus atque quietis infensos reddere satagunt, & ad scortationes, adulteria, sacrilegia, rapinas, homicidia, & quælibet scelera audacissimos. Seruos nunc multos videas, vel potius impurissimos nebulones, qui si puellã obuiam habuerint solam, vim adferunt; alios sicut equos &

multo
muli
iram
licita
nè de

C
virtu
uieru
man
seruo
lepra
prob
li, p
runt
quac
mali

H
Ruth
uitis
rum
etus
aut a
omn
facie
ab A
ces r
bus
lome
funt
noch
Nan
man

mulos quibus non est intellectus, ad cuiuslibet mulierculæ aspectum hinnire, &c. Tales omnem iram Dei, omnem maledictionem, omnem infœlicitatem in caput suum, ac familiæ in qua impu- nè degunt, citissimè accersunt.

Contrà verò, ob Iacobi & Iosephi pietatem & virtutè, domus Labá & Putipharis in quibus seruierút, Deus omni benedictione cumulauit. Naaman quoq; piam habès in famulatu Israëlitidem, seruòsq; moderatos, horú consiliis & operibus à lepra curatus fuit. Volaterranus scribit, omnes probos fuisse principes, qui quamquam ipsi mali, probos apud se seruos & administros habuerunt: contrà verò, bonos natura principes nequaquam bene rem publicam administrasse, qui malis seruis se suáque commiserunt.

Habent etiam pauperes & mendici quid in Rutha imitari debeant. Non furari; non inuitis diuitibus, agros, hortos, horreaque illorum intrare; non fruges, poma, legumina, fructus decerpere; non sepes, saltúsque destruere, aut alia dána inferre. Meminerint semper sibi ac omnibus à Domino prohibitum: Non furtum facies. Non concupisces rem proximi tui. Et ab Apostolo scriptum: Neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt. His enim artibus nunquam ditescunt: quoniam authore Solomone, qui rapiunt aliena, semper in egestate sunt. Verùm, inuocato diuino numine, dies & noctes laborent, sicut Rutham fecisse audiunt. Nam vt egestatem operatur manus remissa, sic manus fortium ac sedulorum diuitias parat.

Psal. 31.

Hierem. 5.

Gen. 30.

4. Reg. 5.

Lib. 30. philo-
logie.

Exod. 20.

1. Cor. 6.

Prouerb. 18.

Prouerb. 10.

Qui operatur terram, satiabitur panibus: qui autē
lectatur otium, replebitur egestate.

7. Et ait Booz ad Ruth, Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendū, nec recedas ab hoc loco: sed iungere puellis meis, & ubi messuerint sequere.
8. Mādaui enim pueris meis, vt nemo molestus sit tibi.
9. Sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri mei bibunt.

VEl hinc clarum & certum est Boozum virum humanissimum, & suauissimis moribus præditum fuisse: quando Iudæus ethnicam, natu maior iuniorē, iudex ac princeps populi pauperulam peregrinam, & ditissimus egenam amicissimis & blandissimis verbis prior salutatur & alloquitur. Filiam autem vocat tum ætatis, tum principatus ratione. Eximium honoris ornamentum, ac virtutis insigne præci existimauerunt nomen Patris patriæ, & Patris populi suis acquirere laboribus. Refert Tranquillus DOMINI nuncupationem, Romanis rerum quondam dominis, ad eò inuisam fuisse, vt ne Augustus quidem à domesticis eadem se vocari passus sit. Plinius iunior magnam principis laudem putat, vt pater patriæ vocetur: illud beneficiis in populum mereatur, antequam accipiat. Eos non armis, non præsidii militariibus tanquam seruos: sed humanitate, beneuolentia, & pietate, tanquam filios regat ac moderetur. Similis est namque Aristotelis iudicio, comparatio regis ad subditos, patris ad filios,

*Principis sit
pater patriæ.*

In Off.

*Panegy. ad
Traian.*

Ethic. 3.

pastor
trium
PATI
grau
hoc el
chus. C

R
No
nêre &
siue m
lat, n
in pa
libere
uata
latur
piens
prop
filios
Dion
& op
quen
lux i
catur
nus,
ditu
vole
verò
rum,
rus)
V
volu

pastoris ad oues. Furium Camillum de Gallis triumphantem, primum ioco milites vocauere PATREM PATRIÆ: at Ciceronem publico, grauique Senatus decreto, ob repressum Catilinã, hoc elogio decoratum & donatum refert Plutarchus. Quod Iuuenalis hoc versu cecinit:

Roma patrem patria Ciceronem libera dixit.

Non pauci post modum idem nomen appetuere & accipere, siue adulatione, siue timore, siue merito, Seneca Patrem patriæ non appellat, nisi qui scit potestatem sibi à Deo datam in patriam, temperatissimam, veluti parentis in liberos, quorum publicam vtilitatem priuatæ ac propriæ anteponeat. Quibus astipulatur apud Xenophontem Symonides, præcipiens vt princeps existimet rempublicam, suam propriam esse domum; incolas, propinquos ac filios; quos omni officio sibi deuincere studeat. Dion hortatur principem vt Pastoris nomen & opus habeat, sicut Homericus Agamemnon, quem ille ποιμένα λαῶν appellat. Iulius Pollux inter veri principis epitheta postulat vt dicatur & sit, pater, mitis, placidus, lenis, humanus, sollicitus pro his quibus imperat, facilis auditu, comis in congressu, commodus alloqui volentibus, blandus, expositus, &c. Malum verò principem vocat tyrannum, crudelem, effectum, violentum, rapacem, & (quod dixit Homerus) populi deuorantem.

Viderint nunc principes qui Christiani haberi volunt, an non potius sæuissimorum tyranno-

Saty. 8.

Lib. de Clement.

rum, quàm piorum regum moribus & nominibus digni sint. Viderint inquam, quales sint habendi, quando suis tantùm voluptatibus inferuiant; rapinis, & in dies nouis excogitatis, aut veteribus adauctis exactiõibus miseram plebẽ deuorent; æqui & iusti nullam rationem habeant; administrationem sacrarum legum non minus indignè quàm in foro & nundinis bruta venum exponant; innumera denique stupra, sacrilegia, homicidia, incendia, direptiones militum suorum, non solùm non plectant, sed etiam obsequia sibi grata edictis publicis appellent.

Longè quoque absuit Booz ab hypocrisi Pharisæorum, qui suæ sanctitatis falsa opinione inflati, omnes alios postmodum despexerunt, & procul à se repulerunt. Redeuntes à foro, se, suaque lauuerunt, ac si ex alieno consortio polluti fuissent. Apostolos pro immundis habuerunt, quòd ederent illotis manibus. Christum pollutam hominem, non prophetam iudicarunt, eò quòd à muliere peccatrice tangeretur. Discipulis exprobrauerunt, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? tametsi intus ipsi pleni essent superbia, ambitu, auaritia, simonia: atque sepulcris omni fœtore repletis simillimi. Aliquis itaque illorum dixisset Ruthæ, quod est apud Isaiam. Recede à me, ne appropinques mihi, quia immunda es. Quia totum agrum, & vniuersas fruges, ac famulitium propter eam pollutum inclamasset. At, vera charitas non cogi-

Mar. 9.

Math. 15.

Luc. 7.

Math. 9.

Math. 23.

Isa. 65.

tat m
qui sp
de ali
diiu

Ni
ac res
pter f
fulge
res a
confe
pone
educ
tribu
sed v
suos
xus e
post
bus
nes,
rint,
curi
defe
non
stri
uers
ded
tem

H

tat malum: vera iustitia compassionem habet: & 1. Cor. 13.
 qui spiritu Dei aguntur, potius de propriis quam
 de alienis peccatis cogitant; & seiplos, non alios
 diiudicant & despiciunt.

Nihil quoque commune habet Princeps iste
 ac rector, cum illorum fastu ac superbia, qui pro-
 pter stemmata, opes, dignitates, auro & argento
 fulgentes vestes adeò superbiunt, vt nec mino-
 res alloquò, nec miseros & afflictos minimo
 consolationis verbo dignentur. Mosen sibi pro-
 ponebat imitandum, qui licet in aula Pharaonis
 educatus, & in filium adoptatus, Hebræos con-
 tribules suos quantumuis afflictos, non erubuit,
 sed visitavit & liberauit. Ioseph quoque fratres
 suos pastores licet, egenos & gregarios comple-
 xus est. Christus iam gloriosus & immortalis, A-
 postolos piscatores olim & desertores, pro fratri-
 bus agnouit. Multi verò contrà, si cognatos, affi-
 nes, imò & parentes inopes ac pauperes habue-
 rint, eos erubescunt. Similes sunt Lucianico Mer-
 curio, qui à Pane cornibus, pedibusque caprinis
 deformi, sibi gratificari postulat, vt pater ab illo
 non saluteretur, quoquam audiente. Sic hodie no-
 stri Gigantium fraterculi, tanquam probrosam a-
 uersantur progeniem pauperes, quos illis natura
 dedit. Verùm Boozum suam Rutham alloquen-
 tem audiamus.

Exod. 7.

Heb. 11.

Gen. 45.

Io. 20.

Audi, filia. Ne vadas in alterum agrum, &c.

Hebraei, *Audi sine filia mea?* Interrogatiò animù
 excitat ad attètionè, tãquã seriò ac ex animo

loquens. Quatuor autem illi præscribit. Primum, *Ne vadis in alterum agrum &c.* sed tantum in agris suis spicilegium faciat toto messis tempore. Quasi dixisset. Et si tibi ignotus sim, affinem tamen & integerrimum amicum me comperies. Cognatos licet inopes & afflictos non erubesco, sed iuno quantum possum. Consiliis itaque meis acquiesce, & ne de cætero pergas lectum spicas per agros aliorum, qui forsitan te cum probris repellerent: ego pro contumelia reputabo, si aliud concesseris. Hac porò miseratione, quid melius ac diuinius? Nulla re alia homines propius ad Deum accedunt, quam salutem hominibus dando. Estote, inquit Christus, misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est. Dei autem misericordiae in primis tribuitur, quòd pupillum & viduam suscipiat. Et quod oculi eius in pauperem respiciant. Sua laude non caruit Pharaò, quòd Iacob cum familia, dura, longaque fame vexat, magna humanitate in regno suo susceperit & fouerit. Dauid quoque eximiam humanitatem ostendit, cum Amalechitam fame periturum, etiam in ipso cursu ac impetu militari, cibo refecerit. Nihil tam regium, tam liberale, tam munificum aestimauerunt, quam opem ferre supplicibus, & egenis subuenire. Hoc enim maximè diuinam bonitatem & clemètiã sunt imitati. At, nunc pauperes durissimè aliò ablegantur, & non rarò cum minis expelluntur, &c.

Secundò quia par sibi quisque parem affectat, delectatq; magis quæ sit inter pares confabulatio, honestu & sexui suo percommodu illi consortiu designat, videlicet pudicas, modestas, & verecundas

Math. 6.
Psal. 145.
Psal. 10.

1. Reg. 30.

puellas suas, quæ mulieris afflictæ citius quàm homines miserentur. Siquidem inter petulantes seruos, ac lasciuos iuuenes, magis periclitari & erubescere potuisset. Ergo improborum societas fugienda, eò quòd nulquã tuta sit fides. Rectè proverbio dicitur: Ne cuius dexteram inieceris. Improbos socios necesse est aut imiteris, aut oderis. Cùm his ergo versare, qui te meliorem facturi sunt: & illos in consortium admitte, quos tu poteris reddere meliores: aut quantum poteris, tecum habita. Infaustissimus fuit Dinæ, & vniuersæ genti, consortium alienorum. Nec Pëtro apostolorum principi bene cessit conuersari cum blasphemis militibus. Quid oui & lapis? Quid columbæ in medio accipitrum? Modicum fermentum grandem massam fermentat. Ignis scintilla magnam siluam incendit. Qui picem tetigerit, inquinabitur ab ea. Scitè Hieronymus: Sicut ex vna oue morbida vniuersus grex inficitur, sic ex vno fornicante, vel aliud quodcunque scelus committente, plebs vniuersa polluitur. Et idem rursus: Non turbatur nauis quæ Petrum habet, turbatur illa quæ Iudam habet: caueamus igitur perfidum, proditorem, sacrilegum, apostatam, ne per vnum fluctuemus plurimi.

Tertiò, eius securitati ac tranquillitati consulit d. *Mandauit pueris meis, ut nemo molestus sit tibi.* Hebræi interrogatione vehementer asseuerant, *An non præcepi famulis ne te tangant, aut lædant?* Certissimè & seuerissimè præcepi. Nouerat vir prudens, peregrinos & pauperes multis improborum iniuriis expositos esse: idè seruorum petulantiam

Gen. 34.
Math. 26.

1. Cor. 5.
Ecl. 13.

Comment. in
Jerem. & in
6. cap. Marci.

existimemus eum simili oratione repressisse. Attendite famuli, nos omnes vnum in cælis dominum habere, qui omnia prospectat, omnia diiudicabit & factorum, dictorumque rationem repositet. Nos serui illius, nos eius beneficio præsentibus luce & vita fruimur, nos eius dono respiramus, nos præsentium bonorum dispensatores tantum sumus & ministri. Cur ergo duri & immanes cõseruis essemus? Nemo itaque vestrum huic viduæ pauperi & peregrinæ aut verbo, aut factõ molestus sit: alias acerrimè vindicabo, tantisper dum Deus iudicio suo terribili aderit. Huius verbis & factis docemur illos graui se delicto coram Deo astringere, qui peregrinis & viduis pauperibus molesti sunt. Lege enim cauetur: Peregrino molestus non eris. Ratio mox additur: Scitis quippe aduenarum animos (quo pacto nimirum affecti sunt) quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. Alibi, æterna tormenta viduarum oppressoribus reposita esse dicuntur. Accedam, inquit Deus, ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, adulteris, periuris, & qui humiliant viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum.

Quartò, etiam eius victui prospicit, adiiciens: *Sed & si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas &c.* Copiam facit illi vt tãquam domestica, ad aquas domo asportatas pro mercennariis cõfugiat, inde sitim extinguat, & ad labores corpus reparat. Magna siquidè in Palestinæ agris est aquæ penuria, & summi in æstate ardores. Isaac non semel puteos fodere, & aliis pacis gratia, relinquere coactus est. Moses filias Iethronis iuuit, vt greges inuitis aliis

Exod. 23.

Malach. 3.

Gen. 26.

Exod. 2.

pastoribus adaquarent. Non ergo contemnendū aut leue beneficium Ruthæ confertur, quum potum ex lagenis sumere permittitur.

Hoc autem exemplo discimus extraneos, maxime verò qui pietatis ergò, extra proprias sedes vagari coguntur, benignè colligere ac fouere. Hinc autem fiet, vt cū peregrinos & exules nos esse cōtigerit, ad nostri commiserationē aliorū animos Deus inclinabit, & maiorū donorum fœnore cōpensabit. Qui receperit, inquit, iustum in nomine iusti, mercedem iusti recipiet. Præstat D. Augustinum suis verbis hac de re differentem audire. Dicit fratres, à beato Abraham hospites libèter excipere, pedes eorū cum humilitate & pietate lauare. Lauate, inquam, sanctorū peregrinantiū pedes, ne fortè in eis remaneat puluis, quem ad iudiciū vestrū possint de pedibus suis excutere. Diligèter hæc audite Fratres, qui hospitalitatē exercere non vultis, qui hospitem velut hostem excipitis. Ecce Abraham dum hospites exciperet, ipsum Deum excipere hospitalitatis contemplatione promeruit. Hoc etiam Christus in euangelio confirmauit dicens: Hospes fui, & suscepistis me. Nolite ergo negligere peregrinos, ne forte quæ nō excepistis, ipse sit Christus. Lot quia quod potuit benigno animo peregrinis obtulit, de perditione Sodomorū liberari promeruit. Hactenus ille: & christianè certè, de admittendis peregrinis ceu in agris, ceu in mēsa & hospitio. Quid ad hæc vel mutire audebūt, quibus sunt domus amplissimæ, tot, tamque pulchra & fructuosa prædia; qui peregrinū, pauperemque vel ad ostium stipè vix

Matth. 10.

Serm. 71. de temp.

Gen. 18.

Matth. 10.

Matth. 25.

Gen. 19.

*Luc. 16.**Amb. 3. off.
cap. 7.*

postulare permittunt? An bona fide euangelio credere se iactabunt? Utinam, iterum verò utinam, quid inhumano ac crudeli epuloni post hanc vitam contigerit secum attentè meditentur. Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Canes ante mensam impastos esse non patimur, & homines extrudimus? Bestiæ conformem sui generis adiuuant, & homo impugnat, irridet, expellit? Pompis, ludis, conuiujs, equis, canibus nullus imponitur modus, nihil parcitur: peregrinis & afflictis nihil relinquitur? &c.

Sed vnde Ruthæ contigerunt tanta bona? Profectò à Deo optimo maximo, cuius gratiam ac benevolentiam fide, constantia, obedientia, pietatèque sibi promeruit. Ergo gratia Dei, etiam bonorum ac diuitem hominum fauorem, suis quantumuis despectis & miseris conciliat. Ruth non solum Deo & angelis, sed & Boozo principi opulentissimo & potentissimo, propter pietatem gratiosa est: & ab illo maiora beneficia consequitur, quàm à suis gentilibus. Thobia dedit Dominus gratiam apud Salmanasar regem Assyriorum: quoniam memor fuit Domini in toto corde suo.

*Thob 1.**Dan. 1. 3. 6.**Gen. 39. 40.*

Daniel, Ananias, Azarias inter suos contempti: in Chaldaea & Persia gloriose regnarunt: quia nunquam contaminare seipsum voluerunt escis, vel idolis eorum. Ioseph castitate ac integritate sua, primum in Ægypto post regem locum accepit. Studeamus itaque Deum in primis propitiū semper ac fauentem nobis reddere, tum nobis cuncta fausta & fœlicia erunt. Ecquis vnquam sperauit in eum, & confusus est? Benedictus qui confidit

In Domino, & erit Dominus fiducia eius. Erit enim sicut lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: & non timebit cum venerit aestus. Et erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. Maledictus autem qui confidit in homine, ponit brachium suum carnem, & à Domino recedit cor eius.

Jerem. 17.

10. *Quae cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum. Unde mihi hoc, ut inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me digneris peregrinam mulierem.*

HÆc est secunda pars huius dialogi, in qua Ruth tantam Boozii beneficentiam ac clementiam se nequaquam meruisse fatetur: atque de oblati beneficiis quam potest demissas & humiles gratias refert. Cogitabat enim secum. Pro beneficiis gratias non agere turpe est: benefactorem verò agnoscere, ac suspicere, laudabile, & ingenui animi argumentum. Gratitude non solum virtus est omnium ore laudata: sed & cæterarum virtutum fecunda parens. Quid enim est pietas, nisi voluntas grata in parentes? Qui boni ciues, nisi qui patriæ beneficia meminerunt? Qui sancti, nisi qui meritam Deo immortalis gratiam memori mente persoluunt? Num & bos cognoscit possessorem, & asinus animaliam rudissimam præsepe Domini sui? Num & canis herum quantumuis abiectum & vilem sequitur? Num & ter-

Isa. 1.

ra suis cultoribus accepti fimi, ac frugum vsuram
 rependit? Itaque non est æquum, vt tot in me hu-
 ius Principis beneficiorū vel senescat, vel pereat
 memoria. Verbis igitur & gestis, corpore & ani-
 mo, gratam memoriam & voluntatē manifestās,
cadit in faciem, indignā se significans, quæ à tanto
 viro amanter appellaretur. Hominē sacri populi
 Rectorem ac Iudicem, sapientissimū, æquissimū,
 sanctissimum, ad eius pedes prostrata veneratur,
 & adoratione (quam Græci *δούλειαν* vocant) co-
 lit. Suam gentem, exilium, inopiam, ac exilitatem
 gratiosis verbis cōmemorans, accepta beneficia
 mirè amplificat. Paraphrastes Chaldæus vertit:
 Procidit in faciem suam, & prostrauit se in terrā,
 dixitque: Quæ ista est humanitas tua, qua tibi no-
 ta sim ego, quæ barbara Moabitis sum, de gente
 quæ indigna est, quæ ecclesiam Domini ingre-
 diatur?

Huius porrò mulieris exemplo docemur, ac-
 cepta siue à Deo, siue ab homine beneficia inge-
 nuè agnoscere, libenter fateri & prædicare: at-
 que si mutuam officij vicem rependere non va-
 lemus, gratias saltem alacri animo referre. Hoc
 etenim ad iustitiæ virtutem maximè pertinet.
 Hebræorum imperator Iosue Raab cum tota fa-
 milia in Hiericuntis excidio seruauit incolumem,
 quòd suos exploratores in vrbe deprehensos,
 & ad supplicium quæsitos in domo celasset,
 noctūque tutos in castra dimisisset. Dauid filium
 Ionathæ Miphiboseth in mensa sua recepit, quòd
 patris eius ope non semel à morte liberatus fuisset.
 Saul alioqui hominum ingrattissimus, gratum

Iosue. 2.

1. Reg. 9.

tamen animum in Cinæos Iethronis posteros ostendit. Prius etenim quàm Amalechitas deleret, mādauit eis vt è medio Amalechitarum sese subducerent, ne cum illis excinderentur: eo quòd fecissent misericordiam cum Israëlitis, cùm ascenderent de Ægypto. At nunc iniuriarum memoria inter homines tenacissima est, beneficiorum autem breuissima. Si quid benefecerunt, & sine fine prædicant, & sine modo exaggerant ac exprobrant: si quid verò in eos collatum fuerit officij, mox aut obliuiscuntur, aut extenuant, aut dissimulant. Per se fugienda res est, ait Seneca, ingratum esse, quoniam nihil æquè cōcordiam humani generis dissociat & distrahit, quàm hoc vitiū. Athenienses capite plectebant ingratos, veluti grauissimi reos criminis. Plutarchus in Moralibus scribit, eum qui beneficium confert in ingratum, serpentem alere in sinu: neutri enim collata gratia benevolentiam conciliat. Sacra referunt ingratos grauissimis suppliciis multatos. Amasias rex Israël diuina ope victis Idumæis, illorum idola coluit, & ob hanc ingratitude ac impietatem, vitam & regnum amisit. Ieroboam inimemor beneficiorum, quibus decem regni Hebræorum partes à Deo acceperat, vitulosque aureos colendos obiiciens, non paruis suppliciis plectitur. Hierosolymitis extremum excidiū Christus minatus est cum lacrymis, eò quòd non cognouissent tempus visitationis suæ. De Iuda omnium post homines natos ingratisimo dictum est: Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille.

1. Reg. 15.

Lib. de benefic.

2. Paralip. 25.

3. Reg. 13.

Luc. 21.

Matth. 26.

Præterea, humilitas & animi demissio, qua Ruth se indignam tot beneficiis existimat, docet nunquam superbiendum aut intumescendum esse propter fauores hominum potentum, sed neque propter dona quædam eximia. Quanto magnus es, ait Sapiens, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Et Christus, Quicūque se humiliauerit exaltabitur. Non ergo gloriatur sapiens in sapientia sua, nec diues in diuitiis. Humilitas, authore Bernardo, est virtus qua verissima sui cognitione sibi ipsi quilibet vilescit. Idem, sextum humilitatis gradum in eo spectandum docet, quod quis credit, & ingenuè pronūciat se omnibus aliis viliorem. Septimum autem, ad omnia se indignum & inutilem. Quis ergo in tanta hominum philautia nunc verè humilis? &c. Præcursor à prophetis vaticinatus, & ex vtero sanctus, se minus dignum fatetur, qui Christi calceamenta solueret. Petrus consortio illius se indignum putat. Paulus, indignū apostoli nomine. Sed quorū quisque isthæc sequitur vestigia?

Ad hæc, pudor, modestia, verecundiæque Ruthæ, in eo eluxit, quòd se in terram demisit, quòd non impudenter aut lascinè Boozum aspexit, & paucis admodum verbis causam suā peregit. Est autem (vel Tullio teste) verecundiæ custos omnium virtutum, dedecus fugiens, laudè que maximè consequens. Hæc licet omnem ætatem ac sexum deceat, tamen adolentes, muliebresque animos ac vultus maximè exornat. Hæc omnium gemmarum

Ecl. 3.

Matth. 18.

Luc. 14. 18.

Jerem. 9.

Lib. de gradibus humilit.

Matth. 3.

Luc. 5.

1. Cor. 15.

In Partis.

gemmarum preciosissima & gratiosissima. Hæc potissimum puellarum atque pudicarum matronarum ornamentum. Hæc, ait Bernardus, vera bonæ spei nuntia, index bonæ indolis, virga disciplinæ, expugnatrice malorum, innatæ puritatis propugnatrix, conscientiæ gloria, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, naturæ laus, & insigne totius honesti. Gratia verecundiæ mulieris, ait Syracides, super aurum. Euripides fingit Hecubam Polymnestora Thracû principem oculis in terram demissis conuenisse, ac dixisse, lege inter suos cautum fuisse: *σωαῖνας ἀνδρῶν μὴ βλέπειν ἐναντίον*. Ne fœminæ aduersæ viros spectarent. Homerus exemplar mulieris pudicitæ ac verecundiæ Penelopen cunctis propositum percipiens, scribit eam coram prociis semper tecto capite stetisse. Circen quoque canit post omnes vestes, vltimò calyptram, imposuisse capiti. Orphæus & ipse antiquissimus poëta de eadem Circe sic loquitur:

Vbi vero Medeam vidit oculis

Tenui veste vestitam, statim genas obtexit

Rubore suffusa.

Nec ab simile est quod Musæus de Hero cecinit:

Virgo autem muta in terram fixit aspectum,

Pudore rubefactam abscondens genam,

Et terra rasit summitatem in vestigiis, cum pudore autem

Sape circa humeros suam contraxit vestem.

Mirum scribit Plinius de meris mulierum cadaveribus, & quod certum argumentum sit, naturam ipsam pudorem mulieribus veluti pro-

Y

*Serm. 86. m.
Cant.*

Ecccl. 7.

In Hecuba.

Odus. m.

Lib. 7. cap. 17.

prium concessisse: nimirum, ea non nisi in faciem prona in aquis fluitare, virorum supinis natantibus. Qui inter Moschos, Turcas, Arabes & Persas peregrinati sunt, referunt mulieres ibi miram in velando se curam impendere, & eas non solum demisso vultu, sed & capite (exceptis duabus exiguis ad visum rimulis) omnino velato incedere, ne penitus à viris conspiciantur. Nunc pro pudor! inter Christianos quàm procaces, quàm inuerecundæ, quàm petulantes plurimæ conspiciuntur? In sacris conuentibus, in concionibus, in compitis, in angiportis, in vicis, in plateis, in conuiujs, in choreis, in officinis, omnibus obuiæ sunt aperto ad vmbilicum ferè pectore, sparsis, aut in belluina cornua contortis capillis, & laxis tam incredibili impudètia mammis, vt nihil ab obsoletis meretricibus differre videantur. Quo namque spectant flexæ pectine comæ? Quo facies medicamine attrita, & oculorum mollis petulantia, nisi vt forma prostituatur & venditur? Sic nec propriæ, nec alienæ pudicitia hodie ab illis parcutur. Sic in multis nihil apparet ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens.

Verùm, breui digressione nunc inquirendum, qua ratione Ruth cadens in faciem suam, adoransque super terram Boozum sit alloquuta. Et an eiusdem exèplo, principes, sanctosque homines adorare liceat.

Digressio de adoratione.

I
N
Latin
fumi
fumi
cultu
nostr
thori
nam
ficio.
strati
nuu
quot
citur
ador
Silo
bi p
num
tu ad
lis at
rem
raue
dem
pop
pau
bus
ton
quer
reni
lij ri
fuer

In primis notandum est verbum Hebraicum *שבחה* vel *scabab*, quod Græci *προσκυνέω*, Latini incuruare, inclinare, procidere ante pedes, submittere se, atque adorare reddunt, bifariam sumi. Primò, vt significet eam animi demissionem, cultum, ac reuerentiam, quæ soli Deo veluti vitæ nostræ, atque omnium bonorum supremo authori debetur. Hanc verò adorationem internam ac spiritalem extrinsecus significamus sacrificio, inclinatione capitis, corporis totius prostratione, genuflexione, tunctione pectoris, manuum ac oculorum in cælos eleuatione, & aliquot aliis piis externis symbolis. Sic Elcana dicitur statutis diebus ascendisse in templum, vt adoraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Eliezer seruus Abrahamæ cernens cuncta sibi pro voto contingere, pronus adorat Dominum Deum. Iacob & Ioseph dicuntur pari ritu adorasse Dominum. Cuncti seniores Israelis audientes Mosen selectum esse in liberatorem suum, proni, ceu inclinato vertice, adorauerunt. In templi dedicatione Salomon quidem flexis genibus, & palmis in cælum leuatis: populi verò corruentes proni in terram super pavementum, adorauerunt. Iob auditis omnibus aduersis nuntiis, scidit vestimenta sua, & tonsa capite, corruens in terram adorauit. Dauid quemlibet ad Dei cultum inuitans d. Venite adorenus & procidamus ante eum. Hi & aliquot alij ritus exteriores, interiori adorationi adiuncti fuerunt sub veteri testamento.

Adoratio duplex.

1. Reg. 1.

Adorationis ritus.

Gen. 24.

Gen. 47. &

48.

Exod. 4.

2. Paralip.

6. & 7.

Iob 1.

Pf. 94.

*Matth. 2.**Matth. 8.**Mar. 1.**Luc. 5.**Io. 6. 11. 17.**Luc. 18.**Eph. 3.**Act. 20.**1. Tim. 2.**Adoratio qua
soli Deo de-
betur.**Deut. 6.**Matth. 4.**Exod. 20. &**34.**Deut. 17.**Epiphan. he-
ref. 79.**August. 10. de
civit. cap. 1.**& 22. cap. 10.**& 20. cont.**Fauf. cap. 21.**August. Ser.**58. de verb.**Dom.*

Nec absimiles in euangelica lege seruatō legimus. Nam Magi *προσκύνησαν αὐτῷ*, procidentes, ceu prostrati, ceu cū cecidissent, adorauerunt eum, infantem Christum. Leprosus, ait Matthæus, *προσκύνηναι αὐτῷ*. i. adorabat eum. Marcus autem scribit: *κουπετῶν αὐτὸν*, accidens ei ad genua. Lucas autem: *προσκύνη ἐπὶ πρόσωπον*, procidens in faciem rogauit d. Domine, si vis potes me mundare. Christus patrem adorans non raro in cœlum tollebat oculos. Publicanus eos in terram deprimens, pectus tundebat. Paulus flectebat genua: leuabat puras manus: &c.

Cæterum, quando de interna illa & spiritali agitur adoratione, aut etiam de superius commemoratis ritibus externis, pro vt eandem internam adorationem indicant, ac testificantur: summum idololatriæ crimen illos admittere, ecclesia catholica perpetuò constantérque docuit, qui alios quoscunque, præterquam solum verum ac præpotentem Deum hoc cultu afficerent. Scriptum quippe est. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Et de simulacris gentium dicitur: Non adorabis ea, neque coles. Nolite adorare Deum alienum. Damnantur rursus qui adorauerint solem, lunam, militiam cœli. Improbauit ecclesia Collyridianos, qui beatissimæ virgini Deiparæ, quasi cuidam deæ, panes sacrificabant. Coarguit illos qui martyribus, Apostolis, aut etiam angelis templa construere, erigere altaria, vel sacrificia offerre contenderent. Quin neque ipsi Iesu Christi humanitati,

si à di
ma h
iustif
suam
ni, C
ipsis
lapid
vinu
quod
à Luc
& T
stian
nos
na p
Non
vene
S
Heb
excip
tecel
cti,
ritus
nect
re &
velu
Hon
gæu
& m
Dau
dice
litic
ran

si à diuinitate separaretur, credendum, vel suprema hac adoratione feruendum esse censuit. In iustissimis igitur calumniis eam quondam matrè suam, vexant filij desertores Lutherani, Zuingliani, Calviniani hæretici, dicentes eam etiam ab ipsis Apostolorum temporibus, idola, lignum, lapides, aurum, homines mortuos, panem & vinum, suis adoranda proposuisse. Sed benè est, quòd hæc verè diabolica commenta didicerint à Iudæis, Manichæis, Vigilantianis, Ethnicis, & Turcis, infestissimis hostibus nominis Christiani. Hi etenim eisdem conuitiis & contumeliis nos omni seculo onerarunt, eadem cõficta crimina patribus, & bonis aibus nostris obtecerunt. Non ergo hac intentione aut consilio Boozum venerata est Rutha.

Secundò itaque Adorandi verbum vsurpant Hebræi, pro eo cultu, honore, ac reuerentia, qua excipimus & colimus eos, qui aliqua dignitate antecesserint, siue angeli, siue homines, aut vita functi, aut minus, nihil refert. Huic quoque omnes ritus dempto solum sacrificio, qui superiori connectuntur, rectè adiunxeris. Hoc autem honore & cultu prosequi tenemur primùm parentes, veluti post Deum, totius vitæ nostræ authores. Honora, inquit, patrem & matrem, vt sis longæuus &c. Maledictus qui non honorat patrem & matrem. Absalon hoc ritu dicitur patrem suum Dauidem adorasse. Deinde reges, principes, iudices, ac magistratus ceu ecclesiasticos, ceu politicos, qui nobis iure diuino præfunt & imperant, atque Dei vices in terris gerunt atque refe-

*Adoratio
que, quibus-
que homini-
bus tribuenda.*

1.

*Exod. 20.**Deut. 27.**1. Reg. 14.*

2.

runt. Qui bene præfunt, laborant que in verbo & doctrina duplici honore dignos censuit Apostolus. Hoc modo fratres Iosèph in terram proni ipsum adorasse dicuntur: sicut & Iacob Esau etiam septies procidens in faciem super terram. Mulier Thecuitis, Beth-sabee, Nathan, Miphiboseth atque Abigail regem Dauidem: Abraham filios Heth: & hoc loco, Rutha Boozum summum totius Israël's Rectorem ac Iudicem prona adorasse legitur. Tertiò, iustos sanctosque Dei seruos, quales sũt angeli, prophetæ, patriarchæ, Deipata, apostoli, martyres, & omnes cœli ciues, tanquam singulares Dei amicos, Christi fratres, cohæredes, membra, & assessores, augustè venerari, sanctè colere, suppliciterque precari iustũ, piũ ac vtilissimũ est, atq; sacris exẽplis satis confirmatũ.

Non possum autem hĩc non stupescere atque mirari amentiam Zuinglianorum & Caluinianorum. Coacti palam fatentur *fas esse adorare, id est, genua flectere, procumbendo honorem exhibere, in genua supplices procidere, cum in conspectum magnorum principum venimus*. Et Calvinus agnoscit nomen adorationis simpliciter pro ea reuerentia accipi, quam quis declarat geniculatione, vel alio corporis gestu. Eam porro reuerentiam communiter tam hominibus, quàm Deo deferre licere tametsi diuerso sine. Beza quoque scribit, duplicem adorationem constituendam esse, vnã religiosam, quæ soli Deo debetur: alteram ciuilem, quæ ad huius vitæ eũt & cetera pertinet. Annot. in 4. Matth. Consentit his verbis Bullingerus: Adorarũt, (id est, genuflexerunt, caput nudarunt, & procubuerũt) sancti ante magistratus, prophetas, principes, doctores populi, virosque v-

1. Tim. 5.
Gen. 33. 37.
42. 43.

2. Reg.

Gen. 25.

3.

Calvinus in
31. Gen.
vers. 7.

neral
salut
2. se
licos
Pro
rent
spec
lere
sign
bus
ner
dul
ner
hib
fur
fa f
dũ
ler
sup
off
ap
ear
cõ
qu
Th
co
sy
fo
id
da
gã
el

nerabiles: quia, Deus hoc præcipit, qui & operatur per illos salutē hominū, & homines sunt vna Dei imago. Decad. 2. serm. 1. Hæc illi. Alibi verò clamitant Catholicos idololatrias esse, quòd Deiparam, Angelos, Prophetas, Apostolos, Martyres supplices venerentur. Nefas vociferatur quacūque adorationis specie creaturā quātumuis sanctā excipere ac colere. Adorationē soli Deo debitū cultū duntaxat significare. Omnes idola colere, qui corā imaginibus Christi & sanctorum, illos vel tantillum venerantur. Eos pueriliter nugari, qui in vocibus dulciæ & latriæ fucum faciūt, quum scriptura generaliter adorationem ad homines transferri prohibeat. Ita non tam ignorantia, quàm sceleribus furiosi & obcæcati homines, secū, & cum vniuersa scriptura, atque sancta antiquitate configunt, dū Ecclesiæ catholicæ dogmata nitūtur conuellere. Si enim licet in conspectu principū, in genua supplices procidere (quod alicuius adorationis officiū est): cur coram Deipara, corā angelis corā apostolis nō licet? Si adorationis nomē aliquādo eam significat reuerentiā, quæ Deo & hominibus cōmunis est, quid peccauit Augustinus Caluine, quid post eū cuncti Latini patres, quid Anastasius Theopoleos, cū illis trecentis quinquaginta episcopis, qui ante annos ferè octingētos, in Nicena synodo docuerūt, adorationē aliquādo λατρείαν soli deo debitā significare: aliquādo verò δαδλείαν, id est, seruitutem ac cultum, qui eximiis quibusdam hominibus præstatut? Pueriliter inquit, nugatur. Imò tu plusquā aniliter deliras, δίαβολον, id est, improbū calumniatorē agis, aperto mēdacio

venerabilem antiquitatem, simulque veritatem
 contaminas. Inscite etiam nugatur filius tuus Be-
 za, qui duplicem adorationem constituendam
 præscribit. Tecum dissides ac pugnas, cum alibi
 scribis, sæpe adoratos (idque iure) fuisse homines, civi-
 li honore. Patere itaque Censor rigide, ut beatissi-
 mos martyrum & apostolorum spiritus, iam cum
 Christo regnantes: S.S. Deiparam, angelos, pro-
 phetas iam diuinæ beatitudinis cōsortes, adoremus,
 id est, civili saltem honore afficiamus. Patere, ut
 coram imaginibus Christi patientis, resurgentis,
 ascendentis in cœlum, aut venientis ad iudicium,
 nos ipsum Christū mente ac animo cōplectentes
 colamus. Patere, nos cū patre fidei nostræ Abra-
 hā pronos in terram, angelicos ac cœlestes spiri-
 tus adorare. Patere, nepotis eiusdem Lot, ac sum-
 mi Hebræorū ducis Iosua, pietatem imitari: qui
 coram obuiis sibi sanctis angelis in terram, ve-
 nationis ergō, prociderunt. Patere, cum viro
 secundum cor Dei, eiusdem amicos nimis hono-
 rari à nobis. Ecquis maiore cū Deo amicitia iūgi
 potest, quā fœlicissima Deipara, quā Petrus, quā
 Paulus, quā Ioannes, cæteri que discipuli, qui-
 bus dictum est: iam non dicā vos seruos, sed ami-
 cos: Omnes qui Christo ministrauerunt, honori-
 ficat Deus pater qui est in cœlis: & tu terræ filius,
 cadauer, escavermiū, orci fastidiū, putidū illos nul-
 la adorationis specie, nullo honore colendos esse
 persuadebis? Apagete tantam impietatem & in-
 gratitudinem hominum, his artibus viam paran-
 tum Antichristo: qui (sicut vaticinati sunt Da-
 niel, & dilectus à Christo discipulus) bellum

Lib. 1. instit.
 cap. 12. sect. 30

Gen. 18. &
 19.

Iosue. 5.

Pf. 138.

Io. 15.

Io. 12.

Dan. 7.

Apoc. 13.

faciet contra sanctos, & blasphemabit in eos qui in cœlis habitant.

Si Augustini doctrina, aliorumque patrum veterum, quorum seculo (etiam Caluino teste) nihil adhuc in doctrina Apostolica mutatum fuerat, sed adhuc florebat, vigebatque religio syncerior, dirimendum velint hæretici hoc certamen, vt certè videri velle cupiunt, ipsum primò Augustinum audiant. Nunc videtis (scribit ille ad Medauréses) imperij nobilissimi eminentissimum culmen (i. imperatorem Rom.) ad sepulcrum piscatoris Petri submisso diademate supplicare. Et alibi: Quis iam desperet de magnitudine criminis, aut de humilitate generis? Nam beatiss. Petrum piscatorem modò genibus prouolutis, adorat multitudo credentium gentium. Rursùmque: Ostendatur mihi Romæ in tanto honore templù Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. De cultu martyrum idem alibi scribit: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Et iterum alibi: Honoramus memorias martyrum tanquam sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus conuictis.

Quântum ad cultù reliquiarum sanctarum attinet, satis sit cuilibet fidelium nosse, Augustinum illos non habere pro Christianis, sed Eunomianis & Vigilantianis, qui Sanctorum corpora, & præcipue beatorum Martyrum reliquias, ac Christi mē-

*Lib. 1. inflit.
cap. 11. sect. 13.
lib. 4. cap. 2.
sect. 3.*

Epist. 41.

*Sancti.
In ps. 44.*

Serm. 25. de

*Lib. 20. contra
Faussum
cap. 21.*

*Lib. 8. de ci-
uit. cap. 27.*

*Lib. de dog-
matibus Eccl.
cap. 73.*

bra syncerissimè non honorauerit. Atque hæc ex Augustino.

*Epist. ad He-
liod.*

*Epist. ad La-
sam.*

In Epitaphio.

Luc. 10.

*Psal. 115.
4. Reg. 13.*

Summa cum eodem pietate & doctrina coniunctus Hieronymus, laudat Nepotianum, quod Martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adubraret. Romanos extollit, quod ante delubra tamen si semiruta, & tumulos martyrum currerent. Ad Marcelam quoque scribit: Martyrum sepulcra vbique veneramus, & sanctam fauillam oculis apponentes, si liceat etiam ore cōtingimus. Quam bonum est Samariam pergere, & Ioannis Baptistæ, Helisæi quoque & Abdix pariter cineres adorare? Paulam mirificè commendat, quod illorum ossa ibidem venerata sit. Vigilantium verò huius pietatis impugnatorem & hostem, tanto argumentorum pondere oppressit, tanto orationis splendore confudit, vt monstro simile sit Caluinianos illius furores aq̄ blasphemias sibi resuscitandas sumpsisse. Honoramus (inquit ille) reliquias Martyrū, vt eū cuius sunt Martyres adoremus. Honoram⁹ seruos, vt honos seruorū redūdet ad Dominū qui ait, Qui vos suscipit, ne suscipit, &c. Si non sunt honorandæ reliquiæ Martyrum, quomodo legimus, Preciosa in cōspectu Domini mors sanctorum eius? Quomodo Helisæus mortuum suscitauit? &c. Prætermitto ceteros, id est Basilium magnum in Iulittam martyrem, in quadraginta martyres, in Barlaam, & in Gordium: Chryso-stomum libro contra Gentiles: Eusebium lib. 4. hist. cap. 15. Cyprianum passim in Epistolis: Tertullianum in Corona militis, & Scorpiaco: Ignatium

ad Romanos : Martialem ad Tholosanos . Hi ,
 cæteri que omnes illius ætatis, qua adhuc nihil in
 doctrina apostolica per orbem immutatū fuerat,
 (etiā Caluino authore) sanctorum corpora non
 tantūm ueneratione digna, sed & multis editis m-
 raculis illustrata: sanctorum memoriæ dies festos
 ac solemnes celebratos: sanctis ubique seruata
 reuerentiam & obseruationem assensione, autho-
 ritate, & iudicio suo comprobant. Improbi ergo
 ac perfidiosi sunt hæretici, qui tantam pietatem
 nobis uitio uertunt. Sed ad Boozum Rutham que
 redeamus.

11. *Cui ille respondit. Nuntiata sunt mihi omnia, que
 feceris socrui tuæ post mortem uiri tui: & quod re-
 liqueris parētes tuos, & terram in qua nata es, &
 ueneris ad populum, quem ante nesciebas.*
12. *Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenā mer-
 cedem recipias à Domino Deo Israël, ad quem ueni-
 sti, & sub cuius confugisti alas.*

Ruthæ uirtutes sibi penitus perspectas esse ac
 probatas his uerbis indicat. Primo autē loco
 cōmendat eam à charitate & dilectione proximi,
 id est uiri sui iam uita functi, atque socrus: quam
 eius gratia constanter dilexit, honorificè coluit,
 benignè fouit laboribus, & nunquā deserere uo-
 luit. Mortuus quidē erat Ruthæ marit^o, sed socrus
 dilectio dies noctesque in animo nurus uigebat:
 eiusdēq; obseruatiā necquicquā imminuta fuerat.
 Dicit itaq; ad eā Boozus. Maçte uirtute generosa

& studiosa mulier, incunctanter persequere quod semel ingressa es virtutis iter. Præmia amplissima virtutibus tuis reposita sūt in cælo & in terra. Præclarū nāque nomē iam inter nos consequuta es, in populo Dei celebraris, adeò vt ad aures meas vsque fama tua peruenerit. Atque vtinam omnes Israëliticæ iuenculæ tanto amore viros prosequerentur; omnes iuniores viduæ adeò integrè, castèque viuerent; & nurus socrus suas tam diligenter obseruarent, &c.

Hinc autem obserua, tantas esse virtutis vires, tantòsque splendores, vt diu latere, etiam in abiectissimis mulierculis, haudquaquam possit. Vt ignis calorem, sol lumen, corpus umbram, sic illa præclaram famam perpetuò sibi adhærentem habet: admirabiles sui ipsius amores excitat, & omnium animos ad sui admirationem laudèmq; pertrahit. Præclare à Tullio scriptum est, Nihil virtute amabilius esse, nihilque quod magis alligat homines ad diligendū: quippe cùm propter virtutem & probitatem, eos etiā diligamus, quos nunquam vidimus. Hanc qui adeptus erit, vbiq; erit gentium, à nobis diligetur. Pereunt opes durissimis laboribus quæsitæ, formæ venustas aut morbo, aut senio marcescit; ferro, flammis, hostiū impetu excinduntur munitissimæ ciuitates; vniuersa tandem quæ per tempus oriuntur, tempore pereunt: at virtus nullis istis fortunæ incommodis est obnoxia. Etiam post cineres viuere sola facit. Rectè Seneca: Nūquam stygias fertur ad umbras incluta virtus. Eius officia & si in abditis recessibus, ipsòque centro terræ peragerentur, in

Virtutis splendores nunquā latere possunt.

apertum tandem cum laude proferuntur. Habent enim angelos spectatores & testes, deumque maximum & liberalissimum præmiatorem. Bonorum laborum gloriosus est fructus. Magdalene vnctio, & si in ludææ angulo contigerit, in toto orbe prædicatur in laudem eius. Thobias, Sara, Centurio in secretis cubiculis orantes, visuntur, laudantur, coram Deo offeruntur ab angelis. His qui patrem cælestem orauerint in abscondito, filius mercedē dabit in propatulo. Nunc cheu! in multis maior auri, honoris, famę suis est, quàm virtutis.

Ex his rursus obseruandum, charitatis officia etiam propter mortuorum memoriam viuentibus impensa, Deo grata esse: quoniam Ruthæ celebratur pietas, qua in defuncti mariti gratiam, Noëmi socru suæ seruerit. Commendatur à Mose Ioseph, quòd propter patris memoriam, fratribus non solùm acceptas iniurias condonauerit, sed & eos susceperit, & nutrierit. Dauid quoque propter Ionatham amicum suum, gratiam fecit cum eius filio Miphiboseph. Quinimò propter eundem Dauidem seruum suum, noluit Solomonem deprauatum Dominus imperio deiicere. Ioatham regem pessimum noluit perdere propter Dauid. Hierusalem diuinitus liberauit, centum & octoginta Chaldæorum millibus, qui eam obsidebant occisione occisis, propter se, & propter Dauid. Hinc os aureum: Sæpe quando non est inuentus in præsentī vita iustus, propter defunctorum virtutem, Deus viuentium miseretur & curam habet. Vnde clamat dicens:

Sap. 7.
Matth. 26.

Thob. 3.

12.

Act. 10.

Matth. 6.

Gen. 48.

2. Reg. 21.

3. Reg. 11.

4. Reg. 8.

4. Reg. 19.

Chrysost. ha.

42. in Gen.

Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum. Quasi diceret: Licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem: verum quia solitus sum misericorditer agere, & ad miserandum promptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meum Dauid. Qui ante tot annos migravit è vita, hic auctor fit salutis his, qui sua sese perdididerant desidia.

Ruth magna fides.

Porro, Boozus secundo loco Rutham laudat, à parentum, patriæque abnegatione, propter pietatem in Deum. *Nuntiatum est mihi, ait, quod reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es.* Oportuit sanè eam ingenti fide, ac in Deum verum amore unitam fuisse, vt huius gratia patris & matris dulce consortium relinqueret; proprij soli recordationem, imò & sui ipsius amorem extingueret, & patria sacra contemneret, vt vni Hebræorum Deo, iuxta Mosis præscriptum deseruaret. Nullos audierat prophetas, nullis de Messia & lege concionibus adhuc adfuerat, nulla viderat miracula: variis tantùm & grauibus calamitatibus fuerat afflictat: tamen constanter credit omnia idola Moabitica vana, vnicum autem verum ac viuètem Deum, mundi opificem, rectorem, ac iudicem, què gens Hebræa nouit, adorandum esse. Huius ergò, & sua omnia, & seipsam abnegat, eiusdemque sacris initiari summopere cupit & assequitur. Fidem Raab Iericuntinæ longè superat, quæ miraculorum factorum in Ægypto, mari rubro, muris denique ciuitatis suæ, consideratione permota, credit: hæc, solo Deo intus illucescente ac miserescente, fidelis euadit. Nec multum distare potest nostræ Moa-

Rosue 2.

biticæ fides, à fide Abrahæ, quoniã sicut & ille, *Gen. 12.*
 egressa est de terra sua, & de cognatione sua, & de
 domo patris sui, vt peregrinaretur. Ante euange-
 lium, istis euâgelicis vocibus obtemperauit, Qui *Math. 10. &*
 amat patrem aut matrem plusquam me, non est *19.*
 me dignus. Qui non odit patrem suum & matrẽ, *Luc. 14.*
 non potest esse meus discipulus. Qui reliquerit
 patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut a-
 gros propter nomen meum, &c. Veni separare fi-
 lium à patre, filiam à matre, &c.

Tantum itaque oportet esse in pectoribus no-
 stris studium veræ fidei, tantum salutis desiderium,
 vt (veluti eleganter docet Hieronymus) & si scis- *Epist. ad Hebr.*
 sis vestibus, vbera quibus nutriuit ostendat mater; *liod.*
 & si in limine pater iaceat; & de collo paruuli pẽ-
 derent nepotes, vt nos ab instituto sacro reuoca-
 rent, per calcatum pergamus patrem. Solũ, idẽm-
 que ter maximum pietatis genus est, in hac re esse
 crudelem. Helisæus vocatus ab Helia, & iugis *3. Reg. 19.*
 boum, & parentibus lubens valedixit, vt Dei ser-
 uo adhæreret atque seruitio. Paula nobilis Roma-
 na paruulum filium Toxotium, Ruffinamque fi- *Hieron. in*
 liam nubilem, & omnes Romanas delicias dese- *Epitaph.*
 ruit, vt in terram sanctam, soli Deo vacatura per-
 geret. Discant istis exemplis liberi, parentes hæ-
 resibus, & iampridem dånatis veterum seducto-
 rum blasphemis deprauatos, potius relinquere, si
 salutis suæ consultum volunt. Abraham imitetur,
 qui Thare patri Deos alienos colenti nequaquam
 adhæsit. Ezechiam & Iosiam piissimos reges, ex sce-
 leratissimis tyrånis & apostatis ortos sibi propo-
 nant. Confidant tutò, atque contra omnes tenta-

tiones animos suos erigant ac solentur his diu-
nis promissionibus: Qui reliquerit patrem aut
matrem, aut domum propter me, cētuplum acci-
piet in hoc seculo, & vitam æternam in futuro.

Tertio ac præcipuo loco Booz celebrat Ru-
thā à fide & religione, dicens: *Venisti ad Dominum
Deum Israël, & sub eius alas confugisti.* Hæc enim
superiorum virtutum origo & causa est. Meta-
phora porro alarum diuinarum, solemnī scriptu-
rarum consuetudine, significat diuinam omni-
potentiam, prouidentiam, defensionem ac patroci-
nium, cui se totam penitus commiserat. Sicut nã-
que aues extensione alarū nidus operiunt, & pul-
los suos fouent atque defendunt: sic Deus sua po-
testate & plusquam paterna prouidentia, solici-
tudinēque seruos, atque electos suos nunquam
non tutatur & protegit, vt Dauidis, Mosis, Danie-
lis, trium puerorum, Susannæ, & alia sine numero
indicant exempla. Eandem sæpe metaphoram v-
surpat Psalter, docens quanto studio seruorum
suorū rebus Deus inuigilet. Custodi nos, inquit,
vt pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum pro-
tege nos. Filij hominum in tegmine alarum tua-
rum sperabunt. In vmbra alarum tuarum sperabo
donec transeat iniquitas, i. calamitas. Protegar in
velamento alarum tuarum. In velamento alarum
tuarum exultabo. Alibi rursus prædicat illos fœli-
ces ac tutos esse, qui sub pennis eius sperant. Et in
Isaia, promittit Deus se montem Sionis contra
Assyrios protecturum, sumpta ab auibus similitu-
dine. Descendet Dominus exercituum vt prælie-
tur super montem Sion, & super collem eius. Si-

cut

*Matth. 19.**Mar. 10.**Ala quid in
sacris signifi-
cet.**Psf. 16. 35. 56.
60. 62.**Pfal. 90.**Isa. 31.*

cut au-
gens, &
militu-
ingent
inquit
gallina
enim i
reduci
fidian
Apost
que c
monu

Sed
ex ma
ta auc
di, de
futur
surre
omni
nisi d
sed v
habe
fiden
Dei e
nū n
te, a
que
que
stola
stum
re n
re a

cut auc̄s volantes, sic proteget Ierusalem, protegens, & liberans, & transiens, & saluans. Pari similitudine Christus docet se ciues Ierosolymorū ingenti studio ac labore seruare voluisse. Quoties inquit, volui vos congregare, quemadmodum gallina congregat pullos sub alas, & nolulistis? Vt enim illa nunquam non glōcitans pullos ducit, reducit, vocat, allicit, monet, pennis abscondit insidiantē miluo: sic Christus omnium prophetarū, Apostolorum, discipulorum, propriis denique concionibus, Iudæos vt Deo adhererent monuit.

Matth. 23.

Sed vnde Ruthæ tanta fides? Potuit equidem ex marito, socero Elimelech, ac socru Noëmi multa audiuisse de vnico vero Deo, de creatione mūdi, de lapsu hominum, de eorum reparatione per futurum Messiam, de decalogo, de iudicio, de resurrectione, de præmiis bonorum & malorū. Sed omnino ad salutem isthæc credere non potuisset, nisi datum fuisset ei desuper. Nec tamen inuita, sed volens & consentiens credidit. Possē etenim habere fidem, naturæ est hominum; habere autē fidem, gratiæ est fidelium. Fides namque donum Dei est cœlitus collatū hominibus. Verū, hoc donū nō est in nobis sinen obis: id est, nisi cōsentiente, ac cooperatē hominis libera voluntate. Vtrūque ex apertis scripturis sacris docet, confirmatque non semel Augustinus. Primū quidem Epistola ad Sixtū, quæ est numero 105. Fides ad Christum nos trahit, quæ nisi desuper gratuito munere nobis daretur, non diceret: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me attraxerit eum. Io. 6.

Fidei origo.

August.

Lib. de præ-
dest. san. ca. 2.
Rom. 11.
Philip. 1.

1. Cor. 7.

Act. 9.

Matth. 16.

Matth. 11.

Marc. 9.

Luc. 17.

Tract. 26. in
Io.

Lib. de Spiri-
tu. et lit. c. 31.
Rom. 3.

Col. 3.

Lib. de præ-
dest. san. c. 11.
Marc. 16.

Filius autem alibi scribit: Initium fidei nostræ ex eo est, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia. Et paulò post. Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo. Vtrumque ostendit Dei donum, quia vtrumque dixit esse donatum. Nec ait, ut plenius & perfectius credatis in eum; sed ut credatis in eum. Nec eum misericordiam consecutum dixit, ut fidelior, sed ut fidelis esset, quia sciebat non se initium fidei suæ priorē dedisse Deo, & retributum sibi ab illo eius augmentum, sed se ab eo factum fidelē, à quo & Apostolus factus est. His adde, quod Petro confitenti Iesum esse filium Dei viui, ab eodē illi dictum est: Caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater qui est in cælis. Rursusque, fidei nostræ arcana abscondita à sapientibus & prudentibus seculi, revelata verò paruulis. Suppliciter ergo ac iugiter orandum nobis est: Domine, adiuua incredulitatem meam. Domine, adauge nobis fidem.

Secundum verò, id est, liberum ac spontaneum voluntatis nostræ consensum ut perfecte credamus, necessarium esse, his verbis idē explicat, probatque Augustinus. Intrare Ecclesiam quisquam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens. Et rursus: Quid est credere, nisi consentire verum esse quod dicitur? Consensus autem utique volentis est: profectò fides in potestate est. Et iterum: Sicut donum Dei est facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis, proposito præmio vitæ: ita donum Dei est & fides, quamvis & ipsa cum dicitur, Si credideris, saluus eris, proposito præmio salutis, exigitur à nobis, &c. Sequitur.

Rede

Q
ralit
qui nu
finit, e
omnil
ritatis
nedica
stratib
quaru
seculo
ris &
phras
hoc sec
rectè
dupli
tum,
sum o
carne
tanti
lite in
tā ill
qui fi
stus h
est, &
dūtu
nā. E
futu
diti
vt at

Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israël.

Quarto ac postremo loco, Ruthæ bene precatatur summus Israël's Rector: quasi d. Liberalissimus munificentissimúsque Deus ille noster, qui nullum bonū quamuis exiguū, irremuneratū finit, etiā si calix dumtaxat frigidæ fuerit, redditq; omnibus secūdum proprium laborem; fidei, charitatis, & pietatis tuæ nunquam obliuiscatur. Benedicat tibi in præfeti, vt olim claris scēminis nostratibus Rebeccæ, Saræ, Racheli, Annæ, Raabæ, quarum virtutes imitaris, benedixit: ac in futuro seculo plenissima, amplissimáq; mercede corporis & animi cum eisdem coronet. Chaldæus paraphrastes reddidit: *Dignum tibi rependat Dominus in hoc seculo, & consummatam mercedem in futuro.* Ergo rectè sibi nobiscum persuaserant veteres Hebræi duplex esse seculum, duplicè vitæ hominum statum, duplicem bonorum operum mercedē. Rursum circumdabor pelle mea, inquit Iob, & in carne mea videbo Deum. Et senex Thobias insultantibus atque exagitatibus amicis dicebat: Nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitā illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidē suā nunquā mutant ab eo. Meminit Christus huius seculi, & futuri. Et Paulus, vitę quę nūc est, & futurę. Symbola fidei nostrę his verbis clauduntur: Credo carnis resurrectionē, & vitam æternā. Expecto resurrectionem mortuorum, & vitā futuri seculi. Amē. O ter quaterque miseri, ac perditissimi homines, qui horū memoriam extinctam cupiūt, vt audacius eūctis sese cōtaminēt sceleribus! &c.

Duplex seculum.

*Iob 19.
Thob. 2.*

*Marc. 10.
1. Tim. 4.*

Docet quoque hic locus bona seruorum Dei opera, quæ ex gratia propter Christi meritum fidelibus ac regeneratis collata, atque propter Deum fiunt, & in præfenti, & in futuro seculo diuina liberalitate magnis præmiis compensari. *Reddat, inquit, Dominus pro opere tuo*, temporalem videlicet quandam mercedem in hoc seculo, vt obstetricibus Ægyptiacis quondam reddidit: sed & *plenam*, perfectam, consummatamque mercedem recipias ab eodem Domino Israëlitis, in nouissimo die. Apostolorum suorum bonis operibus promisit Christus centuplum se redditurum in hoc seculo, & vitam æternam in futuro. Et Paulus palam constantérque docet: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. His quoque qui eleemosynas contulerant in subsidium fidelium qui erant in Iudæa, pollicetur: Qui administrat semē seminanti, & panē ad manducandū præstabit & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ. Quid porro ad hæc Luterani? quid Calviniani? quid Zuingliani? Triplici mendacio, cetū potius, graui in diuina scripta contumelia & iniuria peccat: de quibus hic breui digressionea-gendum.

Digressio de operum bonorum præstantia, necessitate, & meritis, aduersus hæreticorum mendacia.

1. Hæresis.

Luter. art. 31.
32. & 36. dæ-
nati à Leone
10.

Quantum ad excellentiam dignitatēque bonorum operum spectat, in primis Luteri, Caluini, & ceterorum hæsiarcharum magnum & impudens mendacium est: *Iustum hominem in omni*

opere bono
catum
in bono
nes ha
Ver
cat? A
opus e
ctus fa
stus in
non p
cūm t
postor
iuxta
nostra
lestem
mus,
nostra
ra, pe
in faci
oblat
des, I
suetu
Eliæ,
stanti
ctitas
tu lab
vitæ
que o
nem
fidē
prop
inui

opere bono peccare. Omne opus iusti esse damnabile, & peccatum mortale, si iudicio Dei iudicetur. Et rursus: iustus in bono opere peccare mortaliter. His succinūt alij omnes hæretici.

Eadem sentit
Calvinus
Antidoto cōt.
Cōcil. Trid.

Verūm, dicite ô boni: Si iustus, quomodo peccat? Aut quomodo peccat mortaliter, si bonum opus edit? Nam arbor bona nō potest malos fructus facere. Et qui facit iustitiam, iustus est. Si iustus in omni opere mortaliter peccat, quomodo non peccauit Iob in omnibus verbis & operibus, cū tot aduersis luctaretur? Quomodo iuxta Apostolum, nubens virgo non peccat? Quomodo iuxta Christi præscriptum, lucere poterunt opera nostra bona coram hominibus, vt inde patrē cælestem glorificent? Qua ratione satagere poterimus, certam reddere vocationem & electionem nostrā per bona opera? Si omnia iustorum opera, peccata sunt lethalia, quo iure, quōve merito in sacris tantopere laudātur Abelis innocentia & oblationes, Enos preces, Noë iustitia, Abrahamæ fides, Isaac obedientia, Iacob patientia, Moysis mansuetudo, Iosephi cōtinentia, Dauidis pietas, zelus Eliæ, Danielis abstinentia, trium puerorum constantia, Susannæ castitas, Ezecię religio, Iosifæ sanctitas, & tot veterum prophetarū pro diuino cultu labores? An non iniuria, Christus sui Baptistæ vitæ rigorem, vestium asperitatem, constantiamque celebravit? Magdalenæ lacrymas, & vñtionem commendavit? Chananæ, Centurionisque fidē laudavit? Siquidem in his (iuxta istos Pseudo-prophetas) etiam mortalia, deoque summo opere inuisa peccata admiserunt? Apagete ergo tantam

Matth. 7
1. lo. 2.
Confutatio.
Iob. 1.
1. Cor. 7.
Matth. 6.

2. Pet. 1.

Isa. 5.

blasphemiam. Væ istis dicentibus bonum malum, & ponentibus lucem tenebras, dulcēque in amarum. Tanta enim impietas, longiore confutatione non eget.

2. Hæresis.

Lib. de Lutēranor. cōcord.

Ab. proposit.
Mart. Lut.
Viteberg.
1560. edit.

Secundum hæreticorum mendacium, bonorū operum necessitati detrahit. Quoniam enim clamitāt omnes, *Sola & vnica fide hominem iustificari atque saluari*: inde concludunt, *opera bona non esse ad iustitiā, salutēque necessaria*. Quinimō eo impietatis prouectum fuisse Nicolaum Amsdorffium insignem Luteranum, scribit Fridericus Staphylus, vt libellum ederet hoc titulo prænotatum: *Quod hæc propositio vera sit, Bona opera esse perniciofa ad salutem*: atque cum illo sentire Flaccianos, & multos alios concionatores Saxonicos. Non ambigo has blasphemias ex officina Luteri prodiisse, quando quidem anno 1518. sexto Cal. Maij, in scholis Heidelbergensibus, eodē præside ac magistro, quidā Leonardus Beier inter 40. theses impias, has duas publicè asseruit: 1. *Lex Dei saluberrima vitæ doctrina, nō potest hominem ad iustitiā promouere, sed magis obest*. 2. *Multo minus opera hominum, naturalis dictaminis auxilio, frequenter, vt dicitur, iterata possunt promouere*.

Confutatio.

Exod. 20.
Matth. 5.

Porrò, quis non stupebit, ac prorsus exhæretet tantā impietatē? Quis nō mirabitur tātas Satanæ vires, vt homines lacris literis imbutos ad eò demētari? Si opera bona nihil ad iustitiā, nihil ad salutē prosunt, imò perniciofa sūt: quorsum decē præcepta Decalogi, quæ prorsus illa præscribunt, seuerēque exigunt? Quorsum Christi filij Dei eiusdem explicationes istæ: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro*

persequ
tus in
sola &
quid
quid
gratia
sancti
quas t
septem
cordis

Ad l
na, sol
ad vit
cauer
Frustr
Frustr
quis,

Si
iustit
& op
ieiun
pus s
bus e
iustit

mun
vnica
merit
Erro
testi
tio p
stes
R

persequentibus & calūniantibus vos? An nō penitus inanes, imō, secundū hereticos, pernicioſæ? Si sola & vnica fides ad iustitiā & salutē sufficit, ad quid spes, tuta animarum nostrarum anchora? Ad quid charitas, virtutū omnium maxima? Ad quid gratia Dei, mors Christi, communicatio Spiritus sancti? Ad quid octo aut nouē illæ beatitudines, quas tanto studio Christus prædicauit? Ad quid septem opera siue spiritualis, siue corporeæ misericordiæ, quas tanto pere commendauit?

Ad hæc, si min^o necessaria sūt ad salutē opera bona, solāq; sufficit fides, frustra dixit Christus: Si vis ad vitā ingredi, serua mādata. Frustra, Nisi māducaueritis carnē filij hominis, non habebitis vitā. Frustra, Nisi pœnitentiā egeritis, omnes peribitis. Frustra, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. At quis, nisi planē demēs & mēte captus, hæc dicit?

Si bona opera (vt aiunt) non promouent ad iustitiam, sed potius saluti pernicioſa sunt: oleum & operam perdidit Paulus, cū fame & siti, & ieiuniis multis, frigore & nuditate, castigauit corpus suū, & in seruitutē spiritus redegit, ne reprobis efficeretur. Nos sefellit, dicens factores legis iustificari apud Deum, non auditores. Vniuerso mundo imposuit, cū asseruit, Deum redditurū vnicuique secundum opera sua: Vnumquemque mercedē accepturū secundum proprium laborē, Errorem obiiciunt sexcenta factorum Bibliorum testimonia, quibus merces, præmium, ac retributio piis operibus promittitur. Quid ad hæc hostes bonorum operum?

Respondet Calvinus, *improprias esse locutiones,*

Heb. 6.

1. Cor. 13.

Matth. 5. &

19.

Matth. 19.

Luc. 11.

Ioan. 3.

2. Cor. 11.

1. Cor. 9.

Rom. 2.

1. Cor. 3.

cum vel precibus, vel ieiuniis, vel aliis piis operibus Deum mercedem promittere dicitur. Succinit ei in Rapso diis

In cap. 6.
Matth. vers.
16.
Heresis 3.

Marloratus: nec discordat in Annot. & Confessione Beza; nec in Homiliis Lauaterus minister Tigurinus. Atq; hoc est tertium de bonis operibus hæreticorum mendacium: ceu potius grauis in Deum contumelia.

Confutatio.

2. Cor. 13.
Matth. 10.
Mar. 13.

Ecquis verò vnquam propriè loquetur, si Christus ipse, si Spiritus sanctus inconsideratè, corruptè, depravatè, improprièque toties sunt locuti? An experimentum quæritis, aiebat Paulus, eius qui in me loquitur Christus? Non enim vos estis, inquit ad Euangelistas & Apost. Dei filius, qui loquimini: sed Spiritus patris mei qui loquitur in vobis. Ieremiæ quoque de infantia sua quærenti dictum est à Domino: Ecce dedi verba mea in ore tuo: quæcunque mādauero tibi loquèris. Isaia purgata sunt labia: David auscultat quid in se loquatur Dominus Deus: & vt paucis absoluam, Spiritus sanctus loquutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt prophetarum. Spiritu sancto inspirati locuti sunt omnes sancti Dei homines. Ergo prophetarum & Apostolorum sermones & scripta, non tam illorum, quàm Dei viuentis viua, vera, & propria verba sunt. Non potest autem Christus, non emendatè & purè loqui. Nō potest Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, Spiritus continens omnia, scientiámque vocis habens, non potest non sententiis verbisque lectissimè & propriissimè dicere. Non potest is qui aperit ora mutorum, & linguas infantium facit

Ierem. 1.
Isa. 6.

Psal. 84.
Luc. 1.

1. Pet. 1.

Isa. 11.

Sap. 1.

Sap. 10.

disertas: quique Apostolos docuit omnium Gen-
tium linguis diserè copioseque loqui magnalia
Dei, non potest, mihi credite, quicquam impro-
priè aut corruptè proferre. Ergo cùm Paulus di-
cit, vnumquemque mercedem accepturum secū-
dum proprium laborem: confidentiam nostram
magnam habere remunerationem: & beneficen-
tiæ hostiis homines Deum promereri, aptè & de-
corè loquitur. Et Matthæi non est impropria lo-
cutio, qua copiosa in cælis merces pro Christo
patientibus reposita, qua patrem reddere in pro-
patulo, qua denique operariis pro laboribus mer-
ces reddita dicitur. Non impropriè Ieremias affli-
cto cuique dicit: Quiescat vox tua à ploratu, &
oculi tui à lacrymis; quia est merces operi tuo,
ait Dominus. Non impropriè Isaias prædicat: Ec-
ce Deus vester, ecce Dominus Deus in fortitudi-
ne veniet; ecce merces eius cum eo, & opus illius
coram illo. Id est, præsentem habet mercedem,
quàm dabit piis fidelium operibus. Non impro-
priè Dauid concionatur: Retribuet mihi Domi-
nus secundum iustitiam meam, & secundum pu-
ritatem manuum mearum (i. bonorum operum)
retribuet mihi: In custodiendis præceptis diuinis
retributio multa: Inclinaui cor meum ad facien-
das iustificationes tuas, propter retributionem.

His, aliisque innumeris testimoniis victi qui-
dam Heræsiarcharū, Lutheri & Caluini impieta-
tum pudere illos iam cæpit. Nam Melancthon vl-
tima locorum communium æditione scripsit: *In*
reconciliatis, bona opera cum placeant fide, propter Media-
torem merentur præmia spiritualia & corporalia, in hac

Act. 1.

1. Cor. 3.

Hab. 10. &

13.

Math. 5. 6.

et 20.

Ieron. 31.

Isa. 40. &

62.

Ps. 17. 18.

118.

Heresiarcharū
vñ palimodia.

vita & post hanc vitam, sicut clarè ostendit parabola de negotiantibus: Habenti dabitur, &c. Et. 1. Tim. 4. dicitur: Pietas habet promissiones presentis vite & future.

Matth. 25.

Luc. 19.

Disput. de iustificat.

Ion. 1.

Disput. de bonis oper.

Zach. 1.

Articul. 20.

Et alio in loco: Verum est bona opera mereri remissionem pœnarum corporalium, sicut Niniuite meruerunt sibi pœnam remitti. Idem rursus alibi: Bona opera merentur multa præmia spiritualia & corporalia, quæ dantur tum in hac vita, tum post hanc vitam: ut multa tristes pœna publica & priuata mitigentur propter pœnitentiam, & bona opera aliquorum in Ecclesia, iuxta illud: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, &c. Idem rursus, non tam proprio, quàm communi omnium Protestantium nomine, in Confessione Augustana scripsit: Quamquam noua obedientia procul abest à perfectione legis, tamen est iustitia, & meretur præmia, ideò, quia persona reconciliata sunt. Atque ita de operibus iudicandum est: quæ quidem amplissimis laudibus ornanda sunt, quòd sint necessaria, quòd sint cultus Dei, sacrificia spiritualia, & mereantur præmia. Et paulò post citat, probatque sententiã Augustini: Dilectio meretur incrementum dilectionis, cum exercetur.

Audis bona opera Deo placere? quo igitur pacto peccata essent mortalia? Audis eadem mereri præmia spiritualia & corporalia, cum in hac, tum in futura vita: idque scripturis clarè probari? Audis hæc non modò vnus Melancthonis sententiã, sed & omnium Ministrorum, Principumque confessionis Augustanæ iudicio, fidèque confirmari? Symmetris igitur suis, atque etiam catholicæ religionis desertoribus impij sunt, & verbis diui-

nis f
mer
S
caf
nec
mu
inq
oper
&
con
cess
uar
ing
sun
qu
tia
di
ra
Sa
di
ti
C
ro
h
g

nis sese opponunt, hostes bonorum operum & meritorum, nedum Catholicis.

Sed ne quis putet senem Philippum hæc reuocasse, eundem rursus in locis anno 1541. editis de necessitate bonorum operum differenter audiamus.

Quoniam autem dixi de reconciliacione & fide, inquit, addendum est etiam quid de doctrina bonorum operum, & de nostra obedientia sentiam. Planè igitur & clarè dico: Obedientia nostra, hoc est, iustitia bonæ conscientie, ceu operum quæ Deus nobis præcipit, necessariò sequi debet reconciliacionem. Christus enim in Evangelio præcipit de pœnitentia. Item: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Et Ephesius Paulus: Dei opus sumus, conditi ad bona opera. Et idè paulò post. Requiritur autem non solum externa ciuilia opera: sed etiam spirituales motus, timor Dei, fiducia, inuocatio, dilectio, & similes motus. Et aliquanto post: Scriptura hanc iustitiam operum honorificentissimè prædicat in Sanctis. Est enim mandatum Dei, vt præstemus hanc obedientiam, quia Christus clarè præcipit, Agite pœnitentiam. Cur abhorream à vocabulo præcepti non video, cum & alibi dicat, Mandatum meum est. Et Paulus: Debitores sumus. Præterea tanta necessitas est, vt clarè dicat Paulus de adulteris, scortatoribus, homicidis &c. qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Atque hæc de necessitate & præcepto bonorū operū: de eorū dignitate postea differit his verbis. Non solū necessitas consideranda est, sed inuitet nos etiam dignitas bonorū operum. Quamquam enim in tanta infirmitate nostra, de nobis quidem non debemus arroganter sentire, tamen vocatio nostra magnificienda est. Et si virtutes, & bonæ actiones nostræ nequaquam satis

Cap. 15. quod est de operib⁹.

Matth. 3. & 19.

Melancthonis sententia de bonorum operū necessitate ac meritis
Ephe. 2.

excitatae aut munda sunt, tamen, ad gloriam Christi pertinent, ideo magna earum dignitas est. Et ut sciamus eas Deo valde placere, ornat eas Deus honorificis titulis. Vocantur sacrificia, hoc est, proprii & veri honores, quibus Deus delectatur. Petrus inquit nos esse Sacerdotium sanctum, destinatum ad spirituales hostias offerendas, & gratas Deo per Iesum Christum. Christus ornans opera nostra, vocat lucem, & dicit per ea gloriam Dei fieri illustriorem. Praeterea, cum benefacta sint dona Spiritus sancti, esset ingrati & impij animi non agnoscere autorem.

Tertiò quoque de operum præmiis & meritis hoc modo disputat. Bona opera iudicantur quaedam legis impletio, & merentur præmia, cum fiunt ab his qui iam consequuti sunt remissionem peccatorum. Et rursus aliquandiu postea: Sententia in Thobia, Eleemosyna liberat à morte, & similes, significant eleemosynas mereri ingentia beneficia, ut defendamur à Deo in magnis periculis. Ceterum, sciendum est bona opera mereri remissionem peccatorum temporalium, seu mitigationem, ut suo loco dicitur. Haec tenus Philippus, & rectè sanè aduersus Lutheri & Caluini errores.

Quid igitur meriti nomen tantopere auersantur, atque extinctum volunt? Quid insaniunt audientes à nobis vitam æternam bonis operibus rependí? Insurgant in Christum, qui ad regnum paratum à constitutione mundi electos vocabit, ideo quòd nudos vestierint, infirmos visitaerint, carceribus detentos soluerint, &c. Contentant cum illo, qui denarij nomine, etiam interprete Caluino, vitæ æternæ præmium in vinea laborantibus reddendum docuit. Expostulent cum Apostolo, qui in agone certatibus βαρεῖον,

Matth. 25.
Matth. 20.

Harmon. in
20. Matth.
vers. 1.

id est, retributionem, coronam, victoriæ præmiū, *1. Cor. 9.*
 siue vt Cyprianus & Ambrosius legunt, palmam, *2. Tim. 4.*
 in stadio cursum consummantibus iustitiæ coro- *Rom. 2.*
 nam; bona facientibus, & in spiritu seminantibus *Galat. 6.*
 vitam æternā, à summo & iustissimo remunera-
 tore reddendam asseruit. Ecquid aliud, quàm vi-
 tam æternam intellexit, cum pro temporariis &
 leuibus tribulationibus, æternum gloriæ pondus *1. Cor. 4.*
 piis Christi seruis rependendum scripsit? Certent
 cum alio apostolo, qui aliquos in factis suis bea- *Iacob. 1.*
 tos fore tradidit: alios coronam vitæ, proculdu-
 bio æternæ, accepturos, si tentationes constanter
 pertulerint. Pugnent cum b. Petro, quòd his qui
 per bona opera certam vocationem & electionē *2. Pet. 1.*
 suam fecerint, introitum in æternum regnū Do-
 mini & saluatoris nostri Iesu Christi abundanter
 ministrandum confirmauerit. Se se filio Dei ob- *Iuc. 10.*
 iiciant & opponant, qui à legisperito rogatus,
 quid faciendo, vitam æternam possideret, respō-
 dentēque scriptum esse: Diliges Dominum Deū
 tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum si-
 cut teipsum: subiunxit: Hoc fac, & viues. Con-
 tradicant illi palam prædicanti, idèd beatos pau- *Matth. 5.*
 peres spiritu, mites, misericordes, pacificos, munda-
 dos corde, quòd ipsorum veluti merces, foret reg-
 num cælorum, &c. Vna voce omnes reclament, *Io. 5.*
 ne dicat in nouissimo die, processuros qui bona
 fecerūt in resurrectionem vitæ æternæ: nobisque
 huius diuinissimis ac dulcissimis promissis ac-
 quiescentibus, vltèrius non obstrepant.

Sed Paulus, obiiciunt, pronunciat nos gratia *Obiectio hæ-
 reticorum.*
 saluatos esse per fidem, & hoc non ex nobis, Dei

Rom. 5.

donum esse, non ex operibus, ne quis gloriatur. Gratia Dei vita æterna. Hæc & aliquot alia testimonia similia coaceruât, & nunquã nõ iactitant, vt euincant sic beatis & electis omnibus vitam æternam conferri, vt Deus nullam bonorum operum rationem habeat, ea nullo iudicio expendat vel æstimet, sola fide contentus.

Dilutio.

In loc. com.
cap. de grat.
& iustificat.

Hic quæso, rursus audiant suum Melancthonem hæc pro nobis ita dissoluentem: *Particula conclusiua, quæ inesse putatur in vocabulo gratia, non excludit nostram penitentiam & bona opera: sed tantum conditionem dignitatis (rei ad rem) excludit, & totã causam beneficij Christi transfert in misericordiam.* Si hunc vt hominem leuem ac inconstantem, vt potè qui aliud stans aliud sedens de summis religionis capitibus persæpe dixerit, aspernati fuerint, Augustinum & grauem & constantem doctorem huc nodum sanè maximum, expedientem rogo, at tentis animis exaudiãt. Nascitur ait ille, non parua quæstio, quæ Domino donante, soluenda est. Si vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura, Quoniam Deus reddet vnicuique secundum opera eius: quomodo gratia est vita æterna? Aopstolo dicente, Gratia Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Ista quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad gratiã Dei pertinere propter illud quod ait Domini^s, Sine me nihil potestis facere. Itaque vita bona nostra nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio

Lib. de gra.
& lib. arb.
cap. 8.

Rom. 2.

Rom. 5.

Lp. 15.

& vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur gratia est tantummodo: hæc autem (vita æterna) quæ illi datur, quoniã præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia: vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicui que Deus secundum opera eius.

Matth. 16

Rom. 2.

Habemus Augustini viri tum Catholicorum tum sectariorum iudicio, ingenio prudentiãque acutissimi, & in scripturis exercitatissimi, locorum specie pugnantium conciliationem. Vita æterna bonis operibus sanctorum tãquam merces, ac iustum præmium redditur: ipsa quoque gratia est, quoniam & initia, & progressus, & finis, & compensatio bonorum operum à dono gratiæ præcedentis, & subsequenter dependet. Si opera bonæ expendas secundum solius humanæ naturæ vires, qualia in philosophis, ethnicis, aut extra gratiæ statum constitutis Christianis videntur, illis planè negat Apostolus gratiã, aut vitam æternam iure deberi: alioquin merces nõ imputaretur secundum gratiam, sed secundum debitum, gratia non esset gratia, homòque in se ipso gloriaretur. Sin vero bona opera æstimes ac perpendas, quatenus sunt hominis in Christo renati, qui sibi iam non viuit, sed in quo viuit ac omnino viget & operatur spiritus Christi: qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulat; qui non propria, sed diuina regitur & agitur voluntate; qui sibi ipsi penitus

*Duplex operũ
consideratio.*

2 Cor. 5.

Rom. 8.

vilefcit, vt in Domino propter meritum redemptoris Christi, cuius viuum membrum est, gloriatur: his omnino operibus Deus sua gratia & liberalitate promifit vitam & fœlicitatẽ æternam. Hanc vocat Paulus coronam iuftitiæ fibi reddendam, quia bonum certamen certauerat, &c.

2. Tim. 4.

Epift. 105.

*Vita æterna
quo pacto
gratia nuncupatur.*

Rurſum audiant Auguſtinum: Vita æterna meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita non à nobis parata ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa gratia nuncupatur, nõ ob aliud, niſi quia gratis datur. Nec idẽ quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita, quibus datur. Hinc ſubiicit, quod & alibi non ſemel repetit: Cũ Deus præmiat merita noſtra, coronat dona ſua. Ne verò putent hæretici hæc imprudenter exciſiſſe Auguſtino, aut eum (vt blaterare ſolent, dũ omni ſolida reſponſione deſtituuntur) hæc in re non ſibi conſtare, eadem rurſus doctè & copioſè aſſeuerat, in Enchiridio cap. 307. Epiftola 106. lib. 3. hypognoſticon: lib. de correptione & gratia, cap. 13: Commentariis in Pf. 83. 95. 110. & alibi paſſim. Atque hæc ſatis ſint pro occasione Boozii, piis ſtudiis Ruthæ precantis duplicem à Domino mercedem. Reliqua perſequamur.

13. *Quæ (Ruth) ait: Inueni gratiam apud oculos tuos Domine mi, qui conſolatus es me, & locutus es ad cor ancilla tuæ, quæ non ſum ſimilis vnius puellarum tuarum.*

HÆc eſt quarta pars huius colloquij, qua Rutha cum omni demiffione & obſeruantia indicat

dicat Boozo, cum nō contulisse tot beneficia ingratae mulierculæ: quoniam ex animo agnoscit illa, optatque se in illius beneuolentia confirmari. Quasi d. Optarim me tibi perpetuò gratam esse, ac semper à te adamari, siue nancisci perpetuam apud te gratiam, tibi semper commendatam esse. Nam Hebræis & Græcis verbum est optandi. Et enim eximia consolatione me pauperculā viduā, peregrinam, afflictam, ignaram mulierculam sustentasti & recreasti, atque gratissima cordi meo locutus es. Ego autem indigna sum non solū tāti viri colloquio, sed & quæ cum nouissima ancillarum tuarum comparer. Magnam lucem huic loco adfert ista Chaldæa paraphrasis: Clemens es admodum erga me Domine mi, quādo scelicem me dicendo vt digna recipiar in domo domini, atque etiam humaniter locutus cum ancilla tua, consolatus es me. Ad hæc, mihi attulisti fiduciam de venturo assequendo seculo, vbi pro meritis est præmium. Ego tamen mihi indigna videor, quæ quantum vna de ancillis tuis in illo merear, &c.

Loqui ad cor, genus dicendi est Hebræis perquam vsitatum, quo significant beneuolè, blandè, amicèque loqui, adeo vt ingenti quadam consolatione, cor antea mœrens & anxium affici possit. Sicheu dicitur locutus ad cor Dine, quam rapuerat & constupraverat: quod interpret extulit, Tristem deliniuit blanditiis: nimirū patrias opes, regni consortium, montes denique aureos (vt amatores solent) iactando & pollicendo, vt ad coniugij consensum flecteret. Ioseph quoque post patris decessum, locutus est iuxta cor fra-

*Loqui ad cor
quid est He-
bræis.*

Gen. 4.

Gen 50

Isa. 40.

Osse 2.

trum suorum, quando amicis verbis omnem illis metum ademit, dicens cum lacrymis, Nolite timere, ego pascam vos, & paruulos vestros, &c. In Isaia, Dominus iubet suos prophetas loqui ad cor Ierusalem, id est suaues & planè euangelicas conciones habere de Messia redemptore. Et Ossee 2. Loquar ad cor eius, j. cōueniam illam verbis blandis & plenis consolatione.

Omni obseruatione hîc dignum est, quod Rutha profitetur se se tum incredibili consolatione sustentatam, quum ex ore Boozii verba diuina percepit. Refert namque Chaldaeus paraphraustes, idque multum vero simile est, illum longè amplioribus verbis cum ea differuisse: nimirum, Quando prohibitum est in lege Moabitas admittere in Synagogæ communionem, hoc duntaxat de viris, non de fœminis cautum esse. Deinde, sibi per prophetiam reuelatum fuisse, quòd ex ea quantumuis tunc abiecta, nascerentur multi reges & prophetae. Adiecerit denique: *Ipsa porrò aequitas tua te à Gehenna iudicio liberabit, ut sit tibi portio cum Sara, Rebecca, Rachele & Lea.* Itaque breui quidem, sed graui concione illam de rebus diuinis erudit, bonoque animo esse iussit.

EX VERBO DEI
PETENDA EST IN
OMNIBUS AD-
VERSIS CONSOLA-
TIO.

Ergo in omnibus tentationibus, aduersisq; rebus, in omnibus angustiis & mœroribus, querenda est ex verbo & doctrina Dei consolatio. Ad hanc sacram anchoram confugiendum, in hunc tranquillissimum portum, & tutissimum asylum citò citius se se recipiendum est, si nobis rectè consultum velimus. Sunt qui in mœroribus suis

tabescunt, & luctu squaloréque marcescunt. Sunt qui suspiriis & clamoribus cælum fatigant. Sunt qui blasphemant, vt Cain & Iulianus. Sunt pro pudor! qui ad laqueos, præcipitia, gladios currunt, vt Saul, Achitophel, Iudas, Herodes, &c. Sed Deus opt. max. nos ad se se vocat, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam vos. Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite. Pij Hierosolymorum ciues grauissimis regum Ægypti & Syriæ persecutionibus oppressi, scribunt ad Spartiatas: Habemus pro solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris. Hinc felicem & beatum Dauid prædicat illum, qui in lege Domini meditatur die ac nocte. Et Paulus aperte clamat nos ingentem spem concipere, per consolationem scripturarum.

Non solùm verbis appellat, sed & amplissimis promissis nos Deus ad se inuitat, & sanctorum ad se confugientium exemplis, quasi admotis stimulis incitat, atque impellit. Inuoca me (inquit) in die tribulationis, eruum te, & honorificabis me. Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Spiritus misit me vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiâ, clausisq; apertionẽ. Quid his suauius? quid dulcius? quid iucundius? Origenes appositè verba Dei cõparat cû officina omnibus medicamentorũ generib⁹ referta, ex quib⁹ quisq; aduersus quamlibet infirmitatem, medelã facillẽ recipiet.

*Homil. 43. in
Gen.*

In Ps. 147.

Et Chrysoſtomus cum pratis virentibus, quę omnigenos & ſuauiſſimos flores oſtentant atque exhibent. Item, eum turri omni armorum genere inſtructiſſima. Rurſum, cū theſauris omni gemmarum copia refertis. Pinguiſſimus eſt ſermo diuinus, ſcribit Hieronymus, omnes in ſe habens delicias. Quicquid volueris, ex ſermone diuino naſcitur, ſicut tradūt Iudęi de manna, quod cū comedebant, ſecundum voluntatem vniuſcuiuſque ſapiebat in ore. Etenim ſi paupertate premimur, verbum Dei occurrit, beatos aſſerens pauperes ſpiritu: eos eſſe membra Chriſti: apoſtolos, prophetas, Meſſiam denique hęc paupertatem æquo animo tuliſſe. Si morborum doloribus corpore, vel anguſtiis afflictamur animo; ſcriptura aſſerit, Deū nos hęc caſtigare ne extollamur: nos hęc corripere, ne cum hoc mundo damnemur. Si mundi contemptus pungit atque lancinat ad impatientiam, verbum Dei obiicit Iobum, Lazarū his mediis in cęlos euafiſſe. Si ſuperbia quis tumet, in eodē animaduertet Deū ſuperbis reſiſtere. Luciferum Adamū, Nabuchodonoforē ſuperbia ſua deiectos. Si peccatorū multitudine ac grauitate quis frangitur animo, expendet in ſcripturis diuinę miſerationis abyſſum; Chriſtum nobis propitiatorem datum; ſacramenta, quorū opera eius meritum nobis applicatur; grauiſſimōsque peccatores in gratiam receptos, &c. His & multō pluribus atque amplioribus conſolationibus recreantur, qui eas ex verbis & lectionibus diuinis exoptant & quærunt.

Contrā verò, miſerabiliter gemunt, cruciantur, tandēmq; fractis animis deſperant quicūque illis

in extremis periculis carēt. HOC vel indicāt versus,
quos moriēs Hadrianus imperator fecisse dicitur.

*Animula, vagula, blandula,
Hoffes, comēsque corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut soles, dabis iocos.*

Suet.

Docet quoque Ruthæ modestia, quàm humiliter & demissè de nobis sentire ac loqui debeamus. Nata (vt volūt Hebræi) patre Eglone, Moabitarum rege, nupta Iudææ, id est, regis Hæbræorum stirpis homini, nullam præ se fert arrogantiam, nullam insolentiam, nullos altos spiritus: sed se etiam omnibus Principis Boozii famulabus inferiorem ingenuè proficitur: quæ demissio ad cōcitandū & sibi conciliandū animū optimi viri aptissima fuit. Natura enim comparatum est, vt superbos & arrogātes despiciamus: moderatè verò de se sentiētes & loquētes diligamus. Eā humilitatem sunt postea imitatæ nobiles matronæ Anna Samuelis mater, dicens ad Heli, Ne reputes ancillam tuam, quasi vnā de filiabus Belial: & Abigail d. ad Dauidē: Loquatur obsecro, ancilla tua: Et: Audi verba ancillæ tuæ. Et cū mississet qui eam adducerent, vt eius esset vxor, rursum dixit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruatorū domini mei. His exemplis discant mulieres Christianæ summisionē animi: vt è cōtrario ex historia Vasthi, Iesabelis, Herodiadis, fugere omnem superbiam & iactantiā. Nunc arrogantia plusquam thraonica, & iactantiis omnia perstrepunt in gyneciis, in aulis, &c.

I. Reg. I. &
25.

Rurfus, vocando Boozum Dominum suum, & se ancillam, refellebat futurorum Anabaptistarū ferinos errores, ac belluinos mores damnabat, qui Principes ac Magistratus nullo dignantur honore. Sed & honorificas appellationes Regum, Pontificum, Doctorum, Dominorū &c. cuiquā tribuendas esse negant: illis demū omnem obseruantiam & obedientiā detrectant. An nō hoc est omnē de rebus humanis ordinem tollere? An non regna, imperia, respublicas à Deo constitutas & probatas subuertere? An non prophetarū & apostolorum vocibus (quibus Principes honorare & obseruare iubemur) suos furores opponere?

At, hæc à Luteranis & Calvinianis didicerunt miserabiles Anabaptistæ. Si id negare ausi fuerint Sectarij, nos eis cōuitiorum plaustra obiciemus, quæ Luterus libris editis exonerauit in Henricū Anglorum regem, in Georgium Lipsiæ ductū, in Henricum ducē Brunswicensē, in Electorē ducem Augustanum, & Moguntinum, in Carolum denique ter maximum imperatorem. Maledicta

Luterani & Calviniani in principes sunt contumeliosi.

in summos ecclesię pontifices non commemoro. Librum edidit Luterus 1523, De seculari potestate: aliūque 1524. contra duo Cæsaris mandata, in quibus pro minimis in Principes cōuitiis sunt tyrannorum crudelium, morionum, deterrimorum nebulonum, Nembrothorum, Herodūm Christicidarum, peritrorum, perfidorum, infidelium, belluarum, hostium euāgelij, apostolorum Satana, homicidarum, raptorum, stolidorum, fatuorum, insanorum, furiosorum, amentiu, Turcis longē peiorum, porcorum, asinorum, &c. nuncupationes atque elogia. Negare nunquā poterūt Calviniani libris Geneuæ, Basileæ, ac Rupellæ æditis, De

statu rerum Frâcicarum, & aliis aliquot, se omnibus verborum contumeliis, omnibus probis & maledictis Christianissimos reges nostros Henricum secundû, Franciscum secundû, & Henricum tertium, vnâ cum matre Regina: deinde illustrissimos principes Guisianos Frâciscum ducẽ, & Carolum Cardinalẽ Lotharenum proscindere atque vexare. Si fuerint inficiati, præsto sunt illorum libelli. Ecquid in Monasterio Vvestphaliæ metropoli patrauerunt Anabaptistæ, ducibus Rotmano, Cnipperdollingo, & Crechtingo: quod non hac tẽpestate Calviniani rupelle, Aureliis, Sacrocæsariis, in Monte albano, & multis aliis Franciæ ciuitatibus, imperâtibus Beza, Collignio, & quibusdam aliis perduellibus, præstiterint? Taliãe vnquam in reges admiserunt Anabaptistæ, qualia iam ab aliquot annis Lutherani & Calviniani committunt in Belgio, aduersus principem suum legitimum Regem Catholicum?

Verùm, aduersus hos furiosos perturbatores omnino constituendû & inculcandû est, Imperatores, Reges, Principes, Magistratus à Deo, in sui gloriam, ac præsentis vitæ politiam ac necessitatem constitutos esse, siue boni sint, siue dyfcoli. Deinde diuino mandato nobis iniunctum esse, illis obedientiam, fidelitatem, tributa & vestigalia præstare. Postremò honorificentissimè de illis tentire ac loqui, simulque pro illorum statu & consiliis, & priuatim & publicè orare. *Romi 13.* Nô est potestas nisi à Deo. Quæ sunt à Deo, ordinata sût. Qui potestati resistit, (etiã si Nero imperaret) Dei ordinationi resistit. Dei em̄ minister est.

1. Tim. 2.

Hęc per os Pauli Christus. Qui & alibi iubet preces, & postulationes fieri pro illis, vt tranquillam & quietam vitam agamus. Petrus quoque iubet obedire Regi, deinde etiam ducibus ab eo missis, Tatum abest vt honorificos titulos illis vel Apostoli, vel apostolici homines inuiderint aut detraherint, aut Poltrocios subornarint, qui ex infidiis illos neci darent.

1. Pet. 2.

Denique, cum ex Rutha discamus pauperes ac despectos mente refici & recreari potentiorum benignis alloquiis; iidem huius exemplo monendi sunt, vt illos duris operibus insudantes non irideant, non despiciant: sed potius amicè compellant. Nam & Christus iam gloriosus mortis ac Satanae triumphator, piscatu intentos discipulos alloquitur: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Eximiorum namque hominum sauitate hilarantur maximè, atque alacriores ad perferēdos consuetos labores redduntur: ac tum potissimè, cum ex doctis ac eruditis audiant suam vocationem à Deo ordinatam & sanctificatam, Deum ab illis illas operas exigere, atque si in his cum fide, precibus, ac præceptorum obseruatione perrexerint, regnū Dei sese pro certo promereri. Verba sapiētum velut stimuli, & quasi clauis in altum defixi. Labia sapientum disseminabunt scientiam. Docent enim alios viam Domini, nec sinunt dona eius intra se ociosa. Celebratur Aescchyli versus, velut prouerbium: Ορεῖς νοσούσης εἰσι νίατροὶ λόγοι, Id est, Animo ægroianti oratio medicus est.

Io. 21.

Ecc. 12.

Prouerb. 15.

N
th
lu
mi
cu
ne
on
di
ra
de
rō
lia
na
cu
ca
da
lic
ct
ta
ne
vl
ri
re
I
c

14. *Dixit ad eam Booz Quando hora vescedi fuerit, veni huc, & comede panem, intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congesit polentam sibi, comeditque & saturata est, & tulit reliquias.*

Multiplices effectus diuinæ providentiæ, idemque maximè rari & singulares in Rutha conspiciuntur, quibus Atheorū furores reflexuntur: fides autè de totius mundi, rerumque; etiã minutissimarum, cœlesti administratione & procuratione confirmatur. Spicas casu tantum remanentes in agris lectura perrexit: sed præter omnem expectationem, solo Dei consilio, incidit in virum opulentissimum, doctissimum, liberalissimum, à quo est corpore & animo recreata, demùmque in vxorem desponsata. Inuitatur verò ab illo ad prandendum, quasi iam in eius familiam cooptata esset. Auidus aliquis ac nimium tenax, etiã propter Deum postulanti respondisset cum Nabal. Tollam panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum quæ occidi messoribus meis, & dabo ethnica mulierculæ? Sicque eam contumeliosè longè ablegasset. Verùm, Boozus sapiens rector, Abrahami charitatem sibi proponebat imitandam, qui etiã vias obseruauerat, vt peregrinos colligeret, ac cibis reficeret, non expectans vt vtrò ad se diuerterent. Nouerat Sodomitas horribili planè incendio deletos, quòd cum abundarent, manum pauperi & egeno non porreixerant. Ideò monuit Christus opulentos, vt cum fecerint conuiuia, ad ea vocent pauperes, debiles, claudos,

1. Reg. 25.

Gen. 18. &

19.

Exech. 16.

Luc. 14.

& cæcos. Et beatus eris, inquit, quia non possunt
 rependere tibi: retribuatur autem in resurrectione
 iustorum. Nunc isthæc sacra iussu, promissa que
 rident auari & furaces filij hominum. Nō iniquo
 animo tulit Habacuc obsonia parata messori-
 bus suis, alteri, id est Danieli deferre in lacum leo-
 num.

Daniel. 14.

Ad hæc, apparet Boozum hominem fuisse pro-
 uidum & sagacem, qui mercennariis suis cibum
 potumque opportunè ac commodè parari & ad-
 ferri iusserat. Hoc pacto decet patresfamilias fa-
 mulis suis prouidere, vt qui in eorum gratiã ma-
 gnis franguntur laboribus, copiosiore alimento
 vires reficiant. Bobus in area fruges tritulantibus

Deut. 25.

noluit Dominus ora ligari, vt ipsis manipulis, pa-
 leis, ac granis liberius vterentur. Et Salomon scri-
 bit, Iustum hominem etiam suorum iumentorum
 curam habere: quanto magis famulorum? Maxi-
 mos sumptus in famulos Salomonem fecisse nar-
 rat sacra historia, atque Hiram Tyri regē domus

3. Reg. 4: 6
5.

suæ impensas ab eodem meruisse: tanta seruorum
 suorum cura pij reges tenebantur. Mulier virtutis
 dicitur surgere de nocte, dare prædam (Hebræi,

Prov. 31.

cibum familiæ) domesticis suis, & cibaria ancillis
 suis. Ecquid sibi vult hæc apud Dauidē collatio:

Psal. 122.

Sicut oculi seruorum in manibus dominorum
 suorum, & sicut oculi ancillæ in manibus domi-
 næ suæ, ita oculi nostri ad Dominum, &c. si om-
 ne de seruorum alimento ludium patresfamilias
 abiecerint? Hoc faciunt pro pudor! nunc multi
 auari, crudeles, ac barbari homines, qui illos plus
 satis ad laborem vrgent: sed nō nisi caperata frō-

te, ac ægrè vel dimidiatum cibum præbent. Non defunt, qui pro laborum mercede minas & verba offerant. Verùm, nouerint mercedem messorũ vi retentam clamare, & clamorem in aures Domini Sabbaoth introire. *Iacob. 5.*

Obseruandum præterea, quàm modica & frugalita fuerint famulitij Boozi atque priscorum cibaria. Sitim in primis sola aqua restinguebãt. Supra enim d. *Si sitieris bibe aquas de quibus & pueri mei bibunt.* Eliezer seruus Abrahæ aquam requisit fibi, deinde camelis suis à Rebecca. Israëlitis in deserto aquam Deus è petra propinauit quadraginta annis. Angelus Helix sicienti vas attulit aquæ. Daniel à præfectis regiis solam frigidam postulat. Ante diluuium ignotum fuisse usum vini & siceræ nõ inscitè colligunt multi, ex his quæ Noë contigisse sacra biblia referunt. Quod & Sapiens innuit, Initium vitæ hominis aqua & panis. Quàm sedulò prophetæ atque Apostoli à vino temperandum præscribunt? *Gen. 24. Exod. 17. Dan. 1. 3. Reg. 19. Gen. 9. Eccle. 29.*

Aceto deinde vtentur pro condimento herbarum. Acetaria inde vocantur herbæ virentes aceto, oleoque guttatim instillato concinnatæ, que sumuntur tum ad excitandam appetentiam, tum ad refrigerium. Scribit quoque Plinius, Portulacam in acetariis sumptam stomachum corroborare. Eduntur etiam carnes frustulatim concisæ cum aceto. Vtuntur denique aceto, aqua & vino temperato, quod Græci *ὄξυμετρον*, Plinius Poscã, Celsus Puscã, Ætius & Ægineta Phuscam appellant: de qua hoc modo scribit Christophorus à Vega, Hispanus. Messores vini loco, vtuntur *Lib. 2. de arte medendi.*

aceto aqua copiosè mixta, éstque id quod Poscã appellat, ad eam mensuram dilutum, vt bibi possit: cui si oleum & panem addas, cibum conficies refrigerantem, vtilem laborantibus, & iter agentibus sub æstum Solis. Aceto summam refrigerandi, vim tribuit Plinius, adeo vt etiam in balneis, ore contentum, æstus arceat. Eodem itaque non vna ratione Boozi messorum vtebantur.

Adhæc, buccellæ panis hîc quoque fit mentio, cibarij nimirum, aut saltem secundarij. Hoc enim libentius & vtilius vtuntur artifices, quàm primario. Panis cor hominis confirmat: quod alij reddiderant, cordi vires subministrat. Abraham angelis buccellam panis se daturum pollicetur, quæ corda ad iter peragendum confortarent. Subcinericij panis esu robustior effectus Helias, ambulauit quadraginta diebus & noctibus. Frequens vsus hordeacei panis in Palæstina olim fuit, vt indicat illius multiplicatio, augmentumque mirificum, tum sub Christo, tum sub Helisæo. Ad finem quoque huius capituli sermo habetur de messe hordeacea.

Postremò, inter cibaria istorum messorum Polenta quoque numeratur. Conficitur autem Plinio auctore, quum hordeum aqua perfusum siccant nocte vna, postero die frigunt, deinde molis frangunt. Alij vehementius tostum rursus exigua aqua aspergunt, siccantque prius quàm molant. Galenus scribit illam laudatissimam esse, fierique ex recenti hordeo mediocriter frixo & tosto: & aqua sola conspersam siti mederi. Hanc Græci

Lib. 23. cap. 2.

Psal. 103.

Gen. 18.

3. Reg. 19.

Ioan. 6.

4. Reg. 4.

Lib. 18. cap. 7.

8.

*Lib. de alim.
facult.*

ἀλφιτον vocant, quo nomine etiam quicquid ad victum pertinet, intelligunt. Cassiodorus tripartitæ historiæ coaceruator, refert Spiridionem tum *Lib. 1. cap. 10.* domi nec panem, nec ἀλφιτα habuisse, cum sacro quadragesimæ tempore peregrino edendas carnes porcinas apposuit.

Quid attinet de loco prandij horum messorum, aut vasis quibus vsi sint, longius differere? Quid enim messoribus, cum palatiis, aut magnificentia ædiuæ regiarum? Locus ergo in aliqua parte agri, cuiusdam arboris diffusæ ramis, ac frondibus tectus, cœnaculum fuit. Rursumque, quid opus erat illis mercede conductis, & vasis magnificè & preciosè cælati? Illa igitur verisimile est fuisse lignea, vel fictilia, quoniam horum vsus populo huic frequens in sacris legitur. Exod. 16. & 27. Leuit. 6. 11. 15. &c. Et si aurea vel argentea domi Boozus habuisset, incommodè & periculose in agros delata essent. Assueri, & aliorum ethnicorum regum erat, ad opum ostentationem aureis & argenteis vasis esculenta, cælatisque poculis vina preciosissima delicatis aulicis exhibere.

Ex his itaque modicis ac frugalibus obsoniis, omnis in cibo & potu moderatio nobis commendatur. Esse oportet vt viuamus, non viuere vt edamus. Tantum igitur cibi & potionis adhibendum est, vt reficiantur vires, non opprimantur: nam nec etiam mente rectè vti possunt, multo cibo & potione repleti. Si non deliquisset prophoparens, vnà cum posteris, solis terræ spontaneis fructibus vitam sustentasset. Post peccatum quippe dictum est illi, vesceris pane tuo. Sobrie-

- Gen. 3.*
Ex. 16. & 17.
Psea. 104.
Num. 11.
Ex. 16. & 17. 32.

Judith 12.
& 13.

Gen. 7.

Gen. 19.

Ezech. 6.

Luc. 21.

Rom. 13.
- tas itaque illum in paradiso seruauit, gula inde detraxit. Vidit mulier quòd pulchrum esset lignum, & ad gustandum suaue. Quamdiu Israelitæ manna, & aqua de petra exiliente contenti fuerunt, submersis Ægyptiis, mare siccis uestigiis incolumes transierunt, nec erat in tribus eorum infirmus. At cum ollarum carnibus plenarum desiderio flagrantes, alios deliciores cibos petierunt: obliti sunt Deum qui saluauit eos, fornicati sunt cum filiabus Moab, initiati sunt Beel-phegor, mutauerunt gloriam Domini in similitudinem vituli comedentis fœnum, atque ob hæc illorum quadraginta millia prostrata sunt in deserto. Belli fulmen Holofernes dum abstinuit crapula, cunctas orientis prouincias terruit, domuit, prostrauit, diripuit: at cum vino sepultum obrutumque imbellis manus fœminea trucidauit, auulsum que illius humeris caput, vt trophæum secum tulit in Bethuliã, & sine nomine corpus suo cruore volutatum dereliquit. Quando mundum crapula demersit, Noe cum liberis & vxore abstinentia custodiuit. Ac tum primùm concessum fuisse carniū vsum rectè docent Hieronymus, Basilius, Chrysostomus & Glycas. Lot temulentus incesti adustus est ardoribus, qui sobrius Sodomitica restinxerat incendia. Sodomiticorum criminum irritamenta fuerunt abundantia panis, satietas, otium &c. Hoc pacto omne flagitiorum genus ebrietatem consequitur. Omnium namque perturbationum fons est intemperantia. Caueamus itaque ne corpora grauentur crapula & ebrietate. Opera tenebrarum abiicienda sunt, nimirum

comestiones & ebrietates.

Abstinentiæ utilitates & commendationes peret prius lector ex Tertulliani libro aduersus Pſychicos, Cypriani sermone de ieiunio & tentationibus Christi, Basilij magni duabus Homiliis de laudibus ieiunij, & Homil. contra ebriosos, Chrysoſtomi Homiliis de ieiunio, Hieronymi denique libro secundo aduersus Iouinianum. Vnius tantum & alterius Diui Clementis verba subiiciam. Clemens Rom. Petri successor, Pauli autem in euangelij prædicatione cooperatoꝝ, ex Apost. traditione Christianis esse ieiunandum, etiam cum ciborum delectu, sacrorum hominum exemplis, his verbis (Francisco Turriano interprete) docet: Moyses & Elias quadraginta diebus ieiunarunt, & Daniel tribus hebdomadis dierum panem desideriorum non comedit, & caro ac vinum non ingressa sunt in os eius. Et beata Anna cum à Deo peteret Samuelem, Vinum inquit, & temetum non bibi. Item: Niniuitæ factò ieiunio trium dierum, impendens diuinæ iræ periculum effugerunt. Item: Esther & Mardocheus, & Iudith ieiunio factò, malum quod impij Holofernes & Aman Iudæis moliebantur, declinarunt. Et Dauid ait: Genua mea infirmata sunt à ieiunio. Igitur colligit D. Clemens, & vos quæ à Deo petitis, ieiunando petite. En apostolica planè constitutio de ieiunio & abstinentia, etiam nouem sacrarum literarum exemplis confirmata. Vociferentur quantum uolent gastrimargi, ieiunium, & abstinentiam à certis cibis, libertati carnis officere.

*Lib. 5. constit.
apost. cap. 19.
in translatione
Ostun c. 21.
Dan. 10.
1. Reg. 1.
Ion. 3.
Esth. 4.
Iudith. 9.
Ps. 108.*

*Lib. 2. Pedag.
cap. 1. & 3.*

*Matth. 26.
10. 4. 5 & 13.*

Alter Clemens Alexandrinus, vir planè vè antiquissimus, ita & doctissimus, postquam enicit Antiphauis Delij medici autoritate, omniū morborum causam esse ciborum varietatem, cōtra eos qui esculentorum delicias appetunt, subiicit: Qui escis vilissimis vtūtur, sunt robustiores, saniores, & generosiores: vt famuli dominis, agricolæ possessoribus. Et non solū fortiores, sed etiam prudentiores, vt philosophi diuitibus. Neque enim mentem nutrimentis obruerunt, neque ipsam voluptatibus deceperūt. Postea verò quā longè lateque in helluones & ebriosos differuit, hæc quoque in eos qui opes suas ostentant in apparatū epularum, tricliniis amplè magnificèque exornatis aulæis ac peristromatis, discis, ampullis, & crateris argenteis adiicit: Videte, Christus in vili catino cibū sumpsit, & fecit discipulos super herbā accumbere, & pedes eorū lauit linteo accinctus. Deus à fastu alienus & dominus omniū, nunquid argenteum lauacrum è cælo deferens? Et à Samaritana potum petiit, quæ aquam vase fictili hauriebat in puteo, aurum regale non requires. Scopum enim constituebat vsū, non nimiam & inutilem magnificentiam. In conuiujs autem comedebat & bibebat, non terræ metalla effodiens, neque auri & argenti, hoc est, rubiginem redolentibus vasculis vtens. In summa enim & alimenta, & vestes, & vasa, & suppellectilem, & quæcunque in domo sunt, atque ipsam, vt semel dicam, vitā, oportet esse consentaneam rectæ Christiani hominis constitutioni, prout conducibile fuerit accomodatam

modatam personæ, ætati, studio, ac tempori. Hęc ille, & rectè pięque. Qua enim ratione miserimos subditos opprimunt, prouincias vastant ac diripiunt, amplissimos redditus dilapidant Tyranni, vt appareant magnifici ?

Porro, Rutha oblatum sibi beneficium grato sumpsit animo, atque cùm hora vescendi facta est, *sedit ad messorum latus, & cõgessit sibi polentã &c.* Hebraicè *לָחַץ בְּלֶחֶם* - & porrexit ei, subaudi aliquis messorum, aut potius ipsemet Boozus, polentã: Non impudenter seipsam ingessit in medium operariorum, nec prima in paropsides manus iiecit, quod helluones faciunt: sed ante euangelium promulgatum ea vitur moderatione euangelica, qua Christus præscribit: Cùm inuitatus fueris ad prandium, recumbe in nouissimo loco; &c. *sedit*, inquit, *ad messorũ latus*, nõ petulanter in conspectu, ne quemquem ad libidinem prouocaret. Sciebat verecundiam omnium maximè mulieres exornare: & sine hac nihil rectum, nihil honestum esse posse. Seneca vel idedò nutriendum esse docet pudorem, quod quamdiu in animo steterit, aliquis erit bonæ spei locus. Nouerint petulantes, procaces, ac inuerecundæ, mortem intrare per fenestras: & horrendum Væ illas manere, per quas scandala veniunt.

Luc 24.

Ierem. 9.

Matth. 18.

Honesti quoque ac ciuilis patris familias officium peregit Booz, quando verecundæ mulierculæ ciborum aliquam portionem porrexit. Hoc esse munus illorum docet Solomon in descriptione maris familias, Cibaria dedit ancillis suis. Dauid quoque scribens, oculos seruorum

Prouerb. 31.

1. Reg. 1.

10. 21.

1. Reg. 21.

Io. 13.

Luc. 24.

Io. 21.

2. Cor. 9.

Sermo. de
elect. &
collat. in san-
ctos: Tom. 4.
Rom. 12.

Conc. ad
Diuites.

intentos esse in manus dominorum suorum. Elcana uxori suæ Phenennæ, & cunctis filiis & filiabus eius partes immolarum carnum fecit in conuiuium. Et Christus non tantum Iudæ intinctum panem dedit, verum & post resurrectionem semel atque iterum ciborum reliquias propria manu porrexit discipulis. Infelices filij Adæ, qui verentur pauperibus quicquam per se ipsos largiri.

Porrexit autem Boos non rogatus, non coactus: sed volens & hilaris. Qui inuiti dant pauperibus, & gratiam, & pecunias, & cibos, & eleemosynarum fructus amittunt. Apostolus ordinauit vt gaudentes & hilares sint largitores, dicēs: Non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem datorem diligit Deus. Non simpliciter (scribit Chrysostomus) dicit datorem, sed eum qui libenter & volupè benefacit. Et iterum in alio loco: Qui impertit in simplicitate, qui præest in diligentia, qui largitur in hilaritate. Et propterea vera eleemosyna est, sic dare, vt gaudeas te dare, putēsque te accipere magis quam dare. Et magnus Basilius: In mercatu nemo ægrè fert præsentia si profundat, vt alia quibus indiget sibi acquirat: sed quanto viliori pretio preciosiores res comparauerit, eo magis gaudet, vt pote re splendido cum lucro permutata. Te verò angit, molestèque habet, si aurum & argentum possessionēque, hoc est, lapides & puluerem dederis, vt beatam vitam tibi inde compares?

Rutha, inquit Samuel, comedit, & saturata est, & tulit, ceu, vt Hebræi scribunt, fecit reliquias.

Chaldæus paraph. *Comedit autem ad satietatem, reliquidque fecit.* Comedit quantum sufficit viribus reparandis, non opprimendis: ad satietatem, non ad gulam. Victum ad valetudinem retulit, non ad voluptatem. Sciebat intemperantiam omnium perturbationum fontem esse, atque à tota mente, etiàmque à recta ratione defectiorem. Clemens Alex. comparat homines gulæ deditos cum pisce, quem Græci vocant ὄνον, id est, asinum, quem Aristoteles dicit solum ex animalibus cor habere in ventre. Hunc Epicharmus comicus vocat ἐκτραπελόγαστρον, hoc est, qui à cōmuni ventris consuetudine discedit. Tales sunt ij homines qui in ventrem crediderunt. Quorum Deus venter est, & gloria in ignominia ipsorum, qui terrena cogitant, quorum finis est interitus. Illos helluones quorum est insaturabile abdomen, rectè comparaueris cum vastis gurgitibus ac voraginibus, quibus cum infinita aquarum copia, quæcunque hinc inde rapta fuerint, absorbentur nunquam emersura. Imò, hos quoque inferorum barathro iure similes dixeris, quod nunquam sat sibi esse dicit. Cunctis enim brutis animalibus sunt magis bruti, quæ (vt vulgato fertur proverbio) nunquam bibere cogas, ni sitierint. Vas quodcunque cùm id quod capere potest, acceperit, impletum est: illorum autem venter quamuis dirumpatur, satis sibi esse nunquam dicit. Instar sanguisugæ semper dicit, affer, affer. His verò idem demum contigit, quod naui, aquæ maiorem

Lib. 2. Pædag. cap. 1.

Philip. 3.

Proverb. 30.

pro modo suo mercium vim receperit. Ea enim oneris magnitudine depressa hinc inde librata fluctibus, tandem submergitur: sic & illi ciborum pondere pressi stomacho infirmantur, capite laborant, febrium aestuant incendio, sensuum denique de quibus ipsius usu rationis (quo praesertim à belluis secernuntur) destituti, miseram frequenter cum foetidis ructibus exhalant animam. Propter crapulam, multi obierunt.

Ecel. 37.

Præterea, cum Rutha dicitur fuisse satiata, agnosce diuinæ prouidentiae opus singulare. Hac enim efficitur, ut cibus in viscera traiciatur, coquatur, digeratur, transeatque in carnem, sanguinem, & alimentum nostrum. Isthæc impij Libertini soli naturæ tribuunt: sed nihil hepar, nihil naturalis calor posset, ni Deus benedictione suam vim illis impertiuisset. Seruis quippe suis promissit: Comedetis, & saturabimini. Edent pauperes & saturabuntur. In diebus famis saturabuntur. Comedetis panem vestrum in saturitate, &c. Sublata verò hac benedictione, quantumlibet obsoniis & ferculis abundes, quantumlibet te ingurgites, quantumlibet dies noctesque hellueris, non satiaberis: sed deficies, fatisces, & multo magis esuries. Dicitur namque impiis: Comedetis, & non saturabimini. Comedent & non saturabuntur.

Deut. 11.

Ps. 21 & 36.

Leuit. 26.

Leuit. 26.

Os. 4.

15. *Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret, præcepit autem Booz pueris suis dicens: Etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam.*

16. *Et de vestris quoque manipulis proiicite de industria, & remanere permittite, ut absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat.*

Satiata non somno, non turpi otio, non perniciosis fabulis aliquid temporis absumpsit, sed diuinæ prouidentia actis gratiis, ad pristinos labores vegeta rediit & alacris. Aliæ mulierculæ sumpto cibo, frequentius vel ignauæ sedent, vel garrunt, vel luxuriantur, vel saltarios orbes versant. Hæc animosè intermissi spicilegij laborem capessit. Hæc porro assiduitas & diligentia sua laude non caret. Insuper, omnibus hominibus conducit, & omnibus in rebus plurimum valet. Istâ præcipuè colenda est egentibus, quando nihil est quod ea non assequatur. Diligentiam, ait Tullius, comparat diuitias, negligentia corrumpit animum. Inter præcipua bona externa laborem constituit Philo Iudæus. Hic enim bellum cum voluptate gerit perpetuum, hic omnis virtutis ac fœlicitatis initium est, & sine hoc nihil honestum inter mortales inuenies. Opta tibi bonum quodlibet, comperies eius possessionem labore parari ac confirmari. Considera vniuersarû artium studiosos, considera agricolas, viticolas, fabros, nautas: hi nec interdium nec noctu curis sunt vacui, sed semper & vbique laborare non desinunt, adeo vt pierumque suis immoriantur negotiis. Laborem his verbis Michaelæ Neandro interprete, Phocylides commēdat; Labora sudās, vt de propriis viuas: omnis enim piget vir viuut furtiuus de manibus. Si quis non didicit artē, fo-

Ad Heren.

*Lib. de sacrif.
Abelin.*

*Poemate
admonit.*

diat ligone: est enim in vita ubique opus, si laborare volueris. Nauta, si nauigare volueris, adest latum mare. Si verò agriculturam vis exercere, ampli agri adsunt. Nulla enim res sine labore facilis est hominibus. Extat Epicharmi præclarum axioma. τῶν πόνων πάλῃσιν ἡμῖν πάντα τ' ἄραθοὶ θεοὶ. Boni dij omnia nobis laboribus vendunt.

Booz vehementer oblectatus sedulitate huius mulieris, duo rursus optimi patris familias in eius gratiam officia præstat. Primum, cum seruis imperat vt non solum permittant eam colligere spicas casu remanentes, sed & data opera, quasdam illius commodo relinquere, ac etiam inter ipsos frugum suarum manipulos, imò & ex ipsis manipulis, quantum vellet legere, & sibi adsumere sinant. Secundum, quando graui oratione prohibet ne vllus eam à suis agris arceat, nullus pauperiem aut mendicitatem exprobrat, nullus cachinnis irrideat, nullus vel minimam causam erubescendi tribuat. Nouerat ex lege, his pietatis officiis eximiam mercedem repositam esse apud Dominum. Aduenam, inquit, pupillum & viduam auferre patieris, quæ in agris relinquuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Iubet quoque per Isaiam: Frange esurienti panem tuum, egenos, vagosque induc in domum tuam, &c. Tunc erupet quasi mane lumen tuum, anteibit faciem tuam iustitia tua, inuocabis me, & ego dicam, Ecce adsum. Beatum prædicat Psalter, qui intelligit super egenum ac pauperem: quoniam in die mala liberabit eum Dominus. Beatum qui miseretur & comodat, &c.

Deut. 24.

Isa. 58.

Ps. 40. vs. 112.

Animaduertendum quoque diligenter Boozū nequaquam ex illis fuisse, qui ex alieno tergo-
 lata secant lora: id est, de bonis iniuste acquisitis
 & retentis, largas præbent eleemosynas. Nam in
 propriis agris Rurham admittit, propriis cibariis
 fouet, propriis manipulis eius paupertati cōsulit.
 Beneficia ab iniquo quæstu in pauperes collata,
 Deo grata esse non possunt. Honora Dominum
 de tua substantia, ait Salomon, & de primitiis
 frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur
 horrea tua saturitate, & vino torcularia redun-
 dabunt. Et Syracides: Qui offert sacrificiū ex sub-
 stantia pauperū, quasi qui victimat filium in cō-
 spectu patris sui. Tunc Zachæi eleemosynæ
 Christo acceptæ fuerunt, cum reddidit quadru-
 plum iis quos defraudauerat.

Discant etiam Principes & magistratus Boozī
 exemplo, sui muneris partem esse, ne pauperes &
 viduæ vlla afficiantur iniuria: atque de hoc red-
 dendam sibi aliquādo esse summo iudici rationē.
 Viduæ & pupillo, ait, non nocebitis, si læseritis
 eos, vociferabuntur ad me, & ego exaudiam cla-
 morem eorum: & indignabitur furor meus, per-
 cutiāmque vos gladio, & erunt vxores vestræ
 viduæ, & filij vestri pupilli. Has vtinam minas
 attentis animis expenderent quidam immanes ac
 sæui tyranni, qui iniustissimis bellis nullum non
 vexāt, omnes opprimunt, quemlibet ad extremas
 quasque redigunt misérias.

17. Collegit ergo in agro vsque ad vesperam, & quæ
 collegerat virga cadens & excutiens, inuenit bordes
 quasi Ephī mensuram, id est, tres modios.

Basilus
 Con. de elem.
 Et iudicio.

Prouerb. 3.

Ecol. 34.

Luc. 19.

Exod. 22.

18. Quos portans regressa est in ciuitatem, & ostendit
socrus suæ: in super protulit & dedit ei de reliquiis
cibi sui, quo saturata fuerat.

Quia per matris, id est socrus suæ bonam ve-
niam Rutha ad spicilegium profecta fuerat, atq;
fide, spæque in Deum verum instructa in eodem
labore infracto animo perseuerauerat, vt vitæ so-
crus, suæque pararet necessaria: Dominus eius la-
boribus benedixit, & operas fortunauit. Habuit
enim ad finem dici magnum spicarum aceruum,
quas virga flagellans, & à paleis pulueribusque
secernens & excutiens, tres puri grani hordeacci
modios collegit. Quantum ad hanc mensuram
attinet, certum est Hebræos multas habuisse mē-
surarū species nunc nobis aut ignotas, aut incer-
tas. Hoc autem loco tantum habent, eam colle-
gisse hordei Ephā: quidā interpres addidit, *id est,*
tres modios, Chaldæus paraph. *Excussit ferè triū Sem*
hordei mensuram. Sea autem cuius plurale est Seia
Chald. nomen est mensuræ, continens vt Hebr.
interpretes volunt, 144. oua. Ergo Ephī, seu
Ephā. oua 432. continebit. Exodi decimo sexto
dicitur Gomor esse decimam partem Ephī, vnum
autem Gomor sufficiebat ad nutritionem vnus
hominis per vnam diem: hac ergo die Rutha col-
legit quantum sibi ac socrui quinque diebus satis
erat. Modius quoque hīc non sumitur pro men-
sura Francica, qua tritici venditores vtuntur, vix
enim curru quatuor aut sex validissimis equis
tracto, eiusmodi modius procul vehitur: sed pro
modio Romano: cui ferè in Galliis correspōde:

Vide Epiph.
lib. de mens.
& pond.

Exod. 16.

mensura, quam boëotium, vulgò bossellum vocant. Huiusmodi tres modios, id est boëorios, fortis virago non difficilè ferre potuit.

Cæterùm, hinc colligere licet, solos illos hominum labores verè esse fructuosos ac vtilis, qui cum obedientia & pietate suscipiuntur. Aliàs quantumuis diu noctúque operibus incumbant, ac sese disrutient, operam perdunt & industriã. Iudæis nihil curantibus templi & sacrorum instaurationem dicitur à Domino: *Seminastis multum, & intulistis parum: comedistis, & non estis fatiati: bibistis, & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti: & qui mercedes congregauit, misit eas in facculum pertusum. Adeo nec agricolarum, nec pistorum, nec viticolarum, nec pannariorum, nec sutorum, nec mercatorum artes laborésque proderunt, ni Deus pròptius adsit. Legis suæ præuaricatoribus minatur, frustra seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur: consumeretur in cassum labor vester: non proferet terra germen. Ergo nisi Dominus ædificauerit, & cæmentarij, & architecti in vanú laborant vt ædificent. Nisi custodiat obsessam ciuitatem, frustra vigilat custos. Frustra ante lucé surgunt, & serò quiescere tentant operarij, ni Dominus benedixerit. Nec qui plantat, nec qui rigat, aliquid efficiunt, ni Dominus det incrementum. Apostoli seiuncti à Christo, tota nocte intenti piscatui nihil capiunt: eo verò accedente & præcipiente, tantam copiam piscium præhendunt, vt rete rumperetur. Rursus, cum ad eiusdem iussione, in dexteram nauigij*

Aggei. 1.

Leuit. 26.

Psa. 126.

1. Cor. 3.

Luc. 9.

Ioh. 21.

partem verriculum iecissent, ceperunt 153. pisces. Moneantur itaque agricolæ, & omnis generis operarij, vt non nisi præuia ad Deum totius mundi rectorem, ac omnium bonorum fontem, sedula & feruenti prece, opus capeffant.

Inuocato autem diuino numine ac auxilio, vt rursus suo exemplo docet Rutha, instent operibus diligenter ac constanter, nihil prætermittant, nihil negligat eorum, quæ per vires, sortè suam, & temporis opportunitatem præstare poterunt. Mittentes manû ad aratrum, nõ retro aspiciat. Diligentia & assiduitas nihil non efficit. Semper boni assiduique Domini referta cellavinararia, olearia, mellaria, penaria. Omnia vincet labor improbus. Illis sæpe inculcandum, ac omnibus locis, horis- que ingerendum:

Ouid. 2.
De arte.

Dum vires, annique sunt, tolerate labores,

Iam veniet tacito curua senecta pede.

Aut mare nauigiis, aut vomere scindite terram,

Aut fera belligeras addite in arma manus.

Spart.

Scribit Ælius Spartianus imperatorem Seuerû Tribuno militum hoc symbolû dedisse: LABO-REMVS. Pertinacem verò, MILITEMVS. V-terque rectè: cùm indicto bello, huic toti milites incumberent: eodem sublato, ad agrorum cul- tum & opificia redirent, sicque nunquam intermitterent operas. Nam otium in pace delitias alit, & omne flagitiorum genus. Plutarchus in Laconicis testis est, apud eisdem prouerbio celebratum fuisse: Admota manu fortunam esse inuocandam. Eo autem significabant sic esse inuo-

Plut.

candos Deos, vt simul manum operi admoueamus, nostramque addamus operam. Volunt quippe sua munera ad nos deferri, sed nostra industria, ne fauere videantur otiosis, & sua dona contemnentibus. Hic prætermittere non potui delicatuli cuiusdam Flori in Cæsarem Hadrianum virum actuosum & operosum, huiusmodi versus:

*Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Sythicas pati pruinas.*

His autè argutè simul & festiuè Cæsar respondit

*Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.*

Quibus ostendebat fortis animi esse, honestos labores inutili turpique otio præferre. Sed omnis profanis, sacris monitoribus & autoribus attendamus. In Prouerbiis totus ferè in eo est Salomò, vt doceat nauiter & alacriter operantibus bona tēporalia affatim suppetere: ociosos & segnes fame laborare. Egestatè operata est manus remissa, manus autè fortiū diuitias parat. Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis. Vult & non vult (i. non allequitur) piger: anima autem operantium impinguabitur. In omni opere erit abundātia: vbi autem verba dumtaxat, ibi egestas. Pigrum deiicit timor, animæ autem effœminatorum esurient. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate. Noli diligere somnum, ne te

Prouerb. 10.
13. 14. 18. 20.
21. 24.

7
 egestas opprimat: aperi oculos tuos, (i. excute somnum) & saturare panibus. Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger in egestate est. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerat vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ.

Ruthæ operam & sedulitatem iterum laudat propheta. *Qua collegerat*, inquit, *virga cadens, & excutiens*, inuenit mensuram Eph. Oportet sanè eam fuisse excelso & infracto animo. Tota die spicas collegerat, vix per momentum opus intermiserat, serò cùm de fatigata paulisper requiescere debuit, rursus operatur. Spicarû manipulos colligit in locum mundum & opportunum, virga precario accepta tamdiu cædit, donec à culmis & paleis gramen secernat. Qui serui, qui liberi, operibus adedò intenti sunt? Obiter notandum hic ex Plinio, triplicem fuisse veteribus tritुरandi rationem. Messis inquit, alibi tribulis in area, alibi equorum gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Tribula verò, seu tribulum (vt hoc quoque obiter dicam) genus erat vehiculi, quo frumenta in area terebantur, à tribus lateribus sic appellatum. Hinc Varro: E spicis in area excuti grana, quod fit apud alios iumentis iunctis, & tribula. Et Maronis versus:

Tribula que trahaque & iniquo pondere rastro.

Oranibus autem ingenti studio ac labore peractis, Rutha, ait Samuel, modios grani sui portans, regressa est in ciuitatem, & ostendit socrui suæ. Iumento & vehiculo destituta, proculdubio tantum onus ceruicibus atque humeris impositum portauit v-

Lib 18. cap.
30.

Virgil. 1.
Georg.

que ad proprias focus ædes: quod & aliud quoque fuit sedulitatis & laboris eius argumentum. En futura prophetarum, regum, Messix denique mater, ingenti onere pressa & incuruata, gemit, anhelatque sub pondere. Quod mirum in modum debet laboriosorum, ac illorum actuosorum hominum, qui ad vitam sustentandam coguntur onera portare, conscientias animosque consolari. Nam si ad id se se natos, & à Deo vocatos æstimant, atque his operibus incumbentes cum fide, spe, charitate & obedientia Deo gratos & acceptos esse, vt Ruthæ contigit, audierint, nunquam deficient animis: sed cum paciëntia, securi regnum caelorum expectabunt. Proponant sibi rursus cum Ruthæ exemplo, Adami agriculturam; Abelis, Mosi, Dauidis laborem pastoritium: Noë vineam colentem; manus Ioseph in cophinis, & omnium Hebræorum in luto & lateribus Ægyptiacis seruiantes; Petrum, Andræam, Iacobum, Philippum, Thomam, piscatu vitam & vestitum quærentes, in his laboribus Deo placuisse, ac piè laudabiliterque vixisse. Intueantur animo Iosephum, iustum Deiparæ sponsum ac Christi nutritorem, fabrilis artis, aut ferrariæ secundum Hilarium ac Bedam, aut lignariæ iuxta alios omnes Theologos, quæstu & lucro familiolæ suæ victui consuluisse. Sed multò abundantius solatium ac fomertum reportabunt, cum acceperint à Iustino martyre, Basilio magno, & aliquot aliis patribus, Christum Dei filium, hominem factum ante trigessimum ætatis annum, aratra, iuga, aliisque fabrilia opera exercuisse, quatenus omnem erga parentes obedi-

Matth. 2. 23

13.

Mar. 6.

Hilar. can.

14. in Matth.

Bed. in 6.

Mar.

In Dialogo.

De institut.

Monach. ca. 5.

riam atque iustitiam impleret; insuper non otio, sed honestis & piis laboribus vitam transigendam nobis omnibus factò ostenderet, antequam verbo; artes denique mechanicas sanctificaret simulque probaret. Leuabuntur eorum mœores, atque inuentur dolores ac molestiæ, si vas electionis ac doctorem Gentium Paulum animaduuerterint suorum sudorū participem. Erat enim scenofactoriæ artis, id est, tentoriorū atque tabernaculorum fictor: & nocte dièque laborabat, operando manibus suis. Mulierem fortem & prudentem (qualis fuit Rutha) Salomon scribit, querere lanam & linum, manum mittere ad colum, digitos ad fufum, nec extingui noctu lucernam eius. Imprudentem verò garrulam, vagam, ociosam, &c.

Adiicit Samuel Rutham ostendisse socru suæ quæ collegerat, ut illius senectutem exhilararet. Alia fortasse, partem comparandis redimiculis, monilibus, fasciis, annulis, armillis, fibulis, palliolis, linteaminibus, aliisque innumeris muliebribus ornamentis consumpsisset, vel clam sibi reposuisset: sed hæc vniuersa ad matris pedes deponit, vniuersa ostentat, vniuersa ad illius nutum dispensanda relinquit. Hebræi legunt, *Vidit socrus quod collegerat*. Chald. *quantum collegisset*, Rutha nimirum. Additur, *Insuper protulit*, Heb. *fecit exire*, nempe de sinu, aut sacco suo vel pera, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. Id est, quod de prandio suo reliquerat saturata. Addit Iosephus, iuxta Ruffini translationem, Seruauerat ei & Noëmi partes ciborum, quos ei vicini præbue-

Act. 18.

1. Theff. 3.

Proverb. 31.

Proverb. 7.

Eib. 5. An-
tiq. cap. 14.

rant: quod mutæ ac ingentis beneuolentiæ certum est ac euidens argumentum. Rutha fortis & vegeta in agris pro socru laborabat: Noëmi senio fracta partem ciborum sibi à vicinis datorum, absenti & laboranti conseruabat. Vix nunc inuenias familiam, in qua tanta charitate atque dilectione secum conueniant socrus & nurus. Illarum potius turbis ac rixis dissipantur iugiter, ac distrahuntur liberi à parentibus, parentes à liberis.

Docet porrò hic locus liberorum officium esse, parentes iam debiles, aut fractos senectute domi alere & fouere. Equissimum profectò iudicabimus, etiam si solam naturam ducem sesequamur, illos nutrire, qui nos genuerunt & aluerunt. Illos charissimos habere, à quibus vitam, patrimonium, libertatem, ciuitatè accipimus. Parentes senio confectos domi habere, Plato eximium liberis thesaurum; imò ipsorum, deorum immortalium honoradum simulacrum, existimauit. Qui etiam rursus de his scribit. Putare quisque debet, omnia quæ possidet eorum esse, qui genuerunt & educarunt: ita ut illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat. Primùm quidem externa bona: deinde etiam corporis; postremùm quæ ad animum pertinent. Hæc parum distant ab his quæ sacris literis tradidit diuinus Spiritus. Nam apertè dicit Sapiens, eum qui matrem suam honorat, esse ac eum qui sibi thesaurum recondit. Et amplissima præmia piis in parentes

Dialog. 4. de legibus.

Dial. II.

Ecc. 3.

liberis subnectens, ait: Qui honorat patrem suū, incūdabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet, Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt. Primū quippe secundæ tabulæ diuinæ præceptum est; Honora patrem & matrem, vt sis longæuus sup̄ terram. In his autem præceptis honorandi voce non solū intelligitur vulgaris ac ciuilis honor, quo decedimus de via, caput aperimus, flectimus genua, modestè & cum reuerentia loquimur: sed & honor beneficiorum. Nimirum quum parentes nostra ope egentes, vestimus, domo, mensa, lecto colligimus: infirmos, omni auxilio iuuamus: afflictos, pro viribus consolamur: salutem Deo commendamus, & quæcunque dici possunt pietatis officia exhibemus. Sic cū Paulus iubet honorare veras viduas, & qui benè præsumt presbyteros duplici honore afficere, de honore beneficiorum, vt nihil eis desit quod huic vitæ conducit, intelligit. Hoc idem satis indicauit Christus, quando Pharisæis exprobrauit, quod liberos suis traditionibus ab obedientia & auxilio parentum reuocarent.

Laudem gloriāmque cuiusdam filiæ celebrant Plinius & Solinus, quæ matrem damnatam vt in carceribus fame vitam finiret, illam exerto vberelactis sui subsidio diu sustentauit & aluit. Alteram eximia laude ornat Valerius, quòd patris simili fortuna affecti eodem modo vitæ ac salutis consequuit. Duos quoque fratres Hispanos, quòd pro parentum

Exod. 20.

1. Tim. 5.

Matth. 15.

Plin. lib. 7.

cap. 36.

Solinus cap. de homine.

Lib. 5. cap. 4.

pare
ueri
gior
an
19

P
ope
cita
fuet
que
tule
exar
Qu
tian
daci
den
virt
faci
què
ptor
ac n
ferr
occ
min
dia,
cum
que

parentum alimentis spiritum atque vitam erogauerint. Viderint nunc liberi, qui de parentum longiore vita conqueruntur, patrios inquirentes in annos, &c.

19. *Dixitque ei socrus sua. Vbi hodie collegisti? Et ubi fecisti opus? Sit benedictus, qui misertus est tui. Indicanitque ei apud quem esset operata: & nomen dixit viri quòd Βοοζ vocaretur.*

Plæ ac studiose matris officiù præstat Noëmi; cù nurù interrogat, quibus cù versata, & quid operis fecisset. Optimorù enim parentù est scicitari diligenter atque nosse, cù quibus liberi consuetudinem ineant, quib⁹ in locis versentur, quidque in dies operis agant. Cùm quidpià in ædes attulerint, quod sibi dono datù, aut repertù dicant, examinent omni diligentia, ne furto ablatum sit. Quæcunque illis suspecta fuerint & dubia, excutiant & studiosè perquirant. Deprehensos in mendacio, multent iustis suppliciis: rectè agentes laudent ac præmiolis ornent. His etenim artibus ad virtutis studia mirù in modù illos excitabunt. Idè faciant vniuersarum artium magistri, si quidem equè bene viuendi atque dicendi velint esse præceptores. Còpertum quippè est locorù, sociorum, ac negotiorum qualitatem ac rationem multù conferre ad pietatem vel impietatem, atque maximas occasiones vel salutis vel perditionis æternæ subministrare. Hinc Philto senex in Plauri Comædia, Lyssitelem adolescentem instituit. Nolo ego cum improbis te viris Gnate mi, neque in via, neque in foro vllum sermonem exequi. Noui ego

*Trinummi,
Act. 2.*

hoc seculum moribus quibus sit, &c. Meo modo, & moribus viuito antiquis. Quæ ego præcipio tibi, ea facito. Respondet verò Lyfiteles. Ist hæc ego mihi semper habui ætati tegumentum meæ, ne penetrarem me vsquam, vbi esset damni conciliabulum: ne noctu irem obambulatum: neu suum adimerem alteri: neu tibi ægritudinem pater, parerem, parsi sedulò. Sarta tecta tua præcepta vsque habui mea modestia.

Tit. 2.

In sacris Paulus vult seniores viduas prudentiam docere adolescentiores. Thobias sollicitè

Cap. 2.

percontatur etiam ab vxore, an non hædus quam ea attulerat, furto sublatus fuisset: idemque nosse voluit, quis esset dux itineris susceptæ peregrinationis à filio. Iob quoque singulis diebus pro liberis sacrum faciebat, ne peccarent Domino. Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Hieronymus pudicitæ Demetriadis prospiciens consulti: Fuge lasciuiam puellarum, quæ ornant capita, crines à fronte demittunt, cutem poliunt, v-

Cap. 1.

tuntur pigmentis, &c. Cincinatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas, quasi quasdam pestes & venena pudicitæ deuuta. Demùmque, Auia tuæ tibi semper, ac matris in ore dulcedo versetur: quarum imitatio, forma virtutis est. Huic igitur ætati, ac muliebri præsertim sexui, parentes maturè seriòque prospiciant.

Prouerb. 12.

Epist. ad Demetriad.

Exemplo quoque suo ostendit Rutha, quo pacto ad interrogata parentum, præceptorum, tutorumque ac præfectorum liberi atque subditi

respōdere debeant. Nam nihil cunctatur, subterfugia non meditatur, non proteruē respōsat: sed ordine narrat quæcunque ei ab egressu contigerint. Iisdem itaque moribus iuuenes præditi sint, omnem simulationem, omnēque mendacium fugiant: atque ita demum vitā & opera cōponant, vt ingenuē ac sine pudore recensere valeant, quæcunque admiserint. Seruus bonus ac fidelis fidēter prodit, & liberè hero suo rationem roganti respondet: *Quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque super lucratus sum. Irenæus existimat Cainum grauius in Deū deliquisse, audacter & irreuerenter ipsi respondendo, Nunquid custos fratris mei sum? quàm ipsō fratricidio.*

*Matth. 25.
Iren. lib. 3.
cap. 36.
Gen. 4.*

20. *Cui respondit Noëmi. Benedictus sit à Domino, quoniam eandem gratiā quam præbuerat viuus, seruauit & mortuus. Rursumque ait. Propinquus noster est homo.*

21. *Et Ruth. Hoc quoque inquit, præcepit mihi, vt tamdiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur.*

P Rocul remotus atque distitus Booz, nihilque forsan de Noëmi cogitans, sed domesticis rebus intentus, ab eadē semel & iterū benedicitur, laudatur, deoque cōmendatur feruentissima prece: quia peregrinis, viduis, & egenis beneficus fuerat. Paulò enim ante illa dixit: *Benedictus sit, qui miserus est tui.* heb. *qui te agnouit.* Chaldeus paraphrastes reddidit: *Viro ei prospere eueniat, qui se tibi cognoscendū præbuit.* Idē vbique sensus. Nā verbo agnoscendi, Hebraico schemate significatur, rationem

habere alicuius, eum beneficiis afficere, curare, ac tueri. Prouerb. 17. Diligenter agnosce vultū pecoris tui. Id est, eius vtilitatis ac salutis curā habe, vt ei benè sit. Christus dicit se cognoscere oves suas, i. eas omni cura & fauore complecti. Deus cognoscit omnia volatilia cœli, quando ea fouet & nutrit. Cognouit Ieremiam, id est, elegit, rationeque ac sanctitate impertiuit, priusquam in vtero virum perfectum formaret, atque de vulua educeret.

Io. 10.

Ps. 49.

Ierem. 2.

Benedicendi quoque voce Hebræis frequētissima, (vt multa eius significata prætermittam) hîc signatur laus, cōmendatio, prædicatio beneficiorum, gratiarū actio, & feruens precatio. Eo sensu dicitur Bathuel cū vxore ac filiis, benedixisse Rebeccæ, id est, omnia fausta precatos esse. Iacob postulat benedici à colluctatore angelo, id est, eius precibus commēdari apud Deum. Idēque moriens benedixit filiis, quam pro eisdem orauit.

Gen. 24.32.

48.

Sūma ergo benedictionis Noëmi est hæc. Fausta & fœlicia omnia Dei veri ac viuētis misericordia succedant illi viro, imò & eius familiæ, agris & possessionibus, qui aded pauperum atque viduarum miseretur. Toto pectore precor I E H O V A M totius huius mundi opificem ac rectorem, vt eius in nos pauperulas benefacta, amplissima sua liberalitate cōpenset tum in hoc, cū in futuro seculo. Vera enim & sincera charitate ô bona, præditus est, quando virū meū & filios dum viuerēt, dilexit: nunc quoque nos pauperulas eorum viduas non aspernatur, sed magna benignitate ac liberalitate complectitur. Eius itaque beneficentiâ

& clementiam (quando aliud non valemus) saltē collaudemus, gratis animis commemoremus, & diuino numini acceptam exoptemus. Quid sit gratiam facere cum mortuis, superius diximus. *Fol. 88. 89. &c.*

Hoc itaque loco primū obseruandum, incredibilem esse eleemosynarum fructum atque vtilitatem. Nam qui proximis pauperibusque beneficiunt, etiam si voces illorum bene precantiū non audiant, ipsa tamen opera suas voces habent, suo modo pro illis ad Deum clamāt. Quid ni, cum & aliquot scelerum genera ad Deum, in cœlum, vociferari dicantur: Absconde eleemosynam in sinu pauperis, inquit Syracides, & ipsa exorabit pro te. Nihil tale cogitantium Thobia & Centurionis eleemosynæ ac orationes ascenderunt, deferētibz vtiq; beatis angelis, in memoriā apud Deum.

Infœlices filij hominum, quod his abundantius & alacrius non incumbant. Non seminant in benedictionibus, vt de benedictionibus metant vitam æternam. Hostiis beneficentiæ & communicationis nolūt Deum placare ac promereri. Pigrescunt eleemosynis à morte & peccatis liberari, misericordiam & vitam æternam quærere. Agricola non tristes, sed alacres frumenta mandant terræ visceribus, spe manipulorum, qui maiorem copiam referant: & panem esurientibus impartiri cunctabuntur, vt peccata redimant, & cœlestes diuitias adipiscantur: Appositè Bernardus: Da terram, vt accipias cœlum: da nummum, vt accipias regnum. Nec formidandum diuitibus, vt eleemosynis opes imminuant, quando quidem si-

*Gen. 4. 19.**Ion. 1.**Ecc. 29.**Thob. 3. 27**12.**Act. 10.**2. Cor. 9.**Heb. 13.**Thob. 12.**Chryso.**hom. 7. de pe-**nit: 42. in**Gen.*

Lib. 3. pedag.
cap. 7.

cut putei exhausti in pristinam mensuram reuertuntur, ait Clemens Alex. & ad vbera quæ suguntur & mulgentur, solet lac accedere: ita diuitiæ communicatæ augentur. Qui plura de eleemosynarum fructibus desiderauerit, Cyprianû, Basilium, & Chrysoptomum consulat.

Deinde, hinc quoque liquet, officium pauperum, mendicorum, atque omnium qui ex aliorû benefactis viuunt, esse, assiduis & feruentissimis precibus beneficos Deo commendare. Leuitæ sacris iugiter operari tenebantur, atque pro peccatis propriis & toti⁹ populi sacrificare, eò quòd decimis, & oblationibus populi alerentur. Augustinus lib. de labore Monachorum, eos instar latronum habendos iudicat, si secus fecerint. Viderint ergo qui multa, eaque pinguisima sacerdotia, episcopatus, abbatias, præbendas possident, & vix semel aut iterum in anno sacrum faciunt. Nescio an horarum canonicarum pensum persoluant. Viderint & ingratisimi quidam nebulones, qui benefacta dissimulant, extenuant, ne dicam benefactores maledictis prosequuntur, &c.

Ad hæc, parentum & affinium munus hîc etiâ demonstratur esse, se se mutuò diligere, mutuò iuare, atque etiâ pro opportunitate beneficiis mutuò certare inter se. Nã Booz in viuis agentes Elimelechû & liberos cognatos suos dilexerat, vita functis bene precatus est, atq; ob eorû gratam memoriâ viduis illorû admodum beneficus fuit. Omnino certû & exploratû est piorû defunctorû spiritus, viuentium beneficiis in suos collatos,

gaudere: quando quidem isthac nequaquam ignorant. Nouerat pater Abraham Lazarū aduersa, epulonem verò prospera in vita recepisse. Nouerat fratres Diuitis habere cōciones de Mose & prophetis. Nouerat idem Moses quorumdā Iudæorum incredulitatem, perfidiā, & cruentas cogitationes, quādo de his illos coram Deo acculabat. Nouerant Ieremiæ & Oniæ manes Iudā pro patris legibus mox pugnaturum, cū illi gladium porrexerunt. Audiunt, inquit Augustinus, defuncti quid hīc agatur, ab iis qui hinc ad eos moriēdo pergūt. Possunt & ab angelis qui rebus humanis præsto sunt audire, quod vnūquemque illorū audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. Possunt etiā spiritu Dei reuelāte, non solū præterita, vel præsentia, verū etiā futura cognoscere: sicut prophete dum hīc uiuerēt cognoscebāt. Hoc autē uiuentiū animos plurimū ad beneuolētiam accendere deberet. At multi e contrario, vicinorū atque affinium defunctorum viduis, & pupillis insidiātur, schedulis sæpe iniquissimis ad deserendam hæreditatis partem compellunt, & nonnunquam vindictas quas de uiuentibus patribus sumere ausi non fuerant, de liberis exigunt. Multi si vicinorum vel affinium viduas & filios semel aut iterum iuuerint, mox se omni officio perfunctos & absolutos putant. Hi palam faciunt se nunquam solida charitate suos dilexisse: nam omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. Istiusmodi amicos rectē Tullius comparat cum arundinibus, quæ æstiuo tēpore præsto sunt, frigore pulsa recedūt.

*Luc. 11.**Io. 5.**2. Maccab. 15.**Lib de cura
pro mort. a-
gend. cap. 14.
& 15.**Proverb. 17.**4. ad Hebræ-
num.*

Ita falsi amici sereno vitæ tēpore præsto sunt, simulatq; fortunæ hyemē viderint, deuolāt omnes.

Adiecit autem Noëmi: *Propinquus noster est homo*: quibus verbis additur in contextu Heb. & de redemptoribus nostris ipse. Chaldaus quoque interpret: *ex his est ad quos redemptionis ius pertinet*. Id est: magna nobis affinitate coniunctus est homo ille præpotens & beneficus, atque ex his qui secundū legem debent suscitare semē marito tuo. Propinquos redemptores appellat, quòd ad illos pertineret ius redēptionis. Hoc autē indicat Ruthæ, vt doceat hominē etiā naturali propensione affines suos quātumuis abiectos & pauperes, magna charitate complecti. Simulque, vt hac occasione cōfidentiorē reddat iuuenulam ad colligendū in agris illius, ne timore & pudore suffusa ad opus redire detrectaret. Licet itaque omni petenti tribuere debeant diuites, propinquis tamen & cōsanguineis pauperib⁹, & prius & abundātius subuenire tenentur. Per Isaiam Dominus dicit: *Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam* (Hieron. domesticos carnis tuæ) *ne despexeris*. Et Apostolus: *Qui suorum maximè domesticorū curam non habet, fidem negauit, & est infidelis deterior*. Hic enim erga suos naturali affectione ducitur.

Idem quoque iubet etiam rationem habendam esse fidei ac religionis, vt potius Christianis & catholicis egenis, quàm infidelibus aut hæreticis opem feramus. Dum tempus habemus (ait) operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Omnibus quidem nos debitores

Isa. 58.

1 Tim. 5.

Galat. 6.

facit communis humanitas: sed fidelibus, vinculum arctius spiritualis cognationis, quàm Dominus inter nos sacrauit. Rursus, inter domesticos fidei suus etiam ordo seruetur, vt benefici simus liberis, proximis, verbi Dei & sacramentorù ministris, deinde cæteris credentibus. Cùm verò facultas adest, vniuersos beneficentia demereamur.

Insuper, pietatis quoque & virtutis rationem in eleemosynis seruandã his verbis docet Syracides: Benefac iusto, & inuenies retributionem magnã: & si non ab ipso, certè à Domino. Da bono, & nõ receperis peccatorem: benefac humili, & nõ deris impio.

Eccel. 12.

Quin imò & hominù, quibus largiri paramus, statum perpendere commodum erit. Si incolumes, valentèsque viribus sint, moneantur in sudore vultus sui, vesci pane suo, & ad aliquas operas conducantur. His quoque qui flebilia carmina componunt, vt mulierculas decipiant, vel corporis mutilationes, vlceraque in membris confingunt, largas suppeditationes impartiri vetat magnus Basilius, ne ansæ sint ad vitium: sed modica eleemosyna talium à se latratum amãdare atque expellere consulit. Nunc multi sunt omnibus copiis circumfluentes, qui nec proximis nec alienis, nec bonis nec prauis opitulantur. Si ab illis vel panis frustulum, vel stipem postulãt egeni, etiam per Christi redemptoris ac iudicis nostri amorem, vel surda aure pertranscunt, vel nihil se habere impudenter mentiuntur. At si conuiuia instruenda, si vestes comparandæ, si coëmenda prædialia, si scorta, si histriones, si parasiti, si homicidæ

Conc. habitus
Laz. scis.

mercennarij, si proditores fouendi, effusis largitibus ingens patrimonium consumitur & dissipatur, &c.

Subiiciens Rutha, *Hoc quoque praecepit mihi, ut tandem messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur*, ostendit se animum habere ab omni ingratitude alienissimum. Nam Boozi comitatem, facilitatem atque liberalitatem commendat: ut quia par ei referre non potest, saltem gratiam habeat quantam maximam animus eius capere valebat. Ingrata alia beneficium aut extenuasset, aut dissimulasset. Rectè itaque Plautus scripsit, *Quod bene fit bonis, nunquam perit*. Tamen si enim tacuerint ingrati, excitabit tamen Deus alios qui largitatis & beneficentiae opera praedicabunt, & beneficorum salutem Deo precibus commendabunt. Et si vniuersi homines suo desint officio, beati & caelestes spiritus ante communem iudicem miserationes iustorum vocibus personabunt. Quod vni D. Martino contigisse narrat Sulpitius Severus, nimirum eleemosynam eius à Christo coram angelis laudatam fuisse: hoc idem omnibus qui pauperes iuuerint tandem aliquando continget. Illorum si quidem pietates Christus olim praedicabit toto prorsus orbe praesente; dicetque, *Esuriui & dedistis mihi manducare, &c.*

Matth. 25.

22. *Cui dixit socrus. Melius est filia mi, ut cum puellis eius exeat ad metendum, ne in alieno agro quispian resistat tibi.*

23. *Iuncta est itaque puellis Booz, & tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur. Additur in cōtentu Heb. Caterum apud socrum versabatur.*

ET si amicorum beneuolentia nusquā abutēdū probè nosset pia matrona, consulit tamē filiaē, vt in solius Boozī (postea quā ei gratum esse perpendit) agris colligat. Illinc enim copiosorem & vberiozem fructum adferre licebat. Deinde, quia affinis, legisperitus, & iudex, tutius ibidem & sanctius versabatur: nec periculum erat de pudicitia in sancti viri præsētia. Facile in alium incidisset, qui vel vitium obtulisset, vel saltem in periculis versantem non defendisset. Ideo addidit Noēmi: *ne in alieno agro quispiā resistat tibi.* Heb. *Et non obuiabunt in te in agro alio.* Chaldaeus paraph. *Non praepedieris in agro alieno.* Verbum *וַיִּשְׁבֹּר* significat reuultere, obuiare, occurrere, rogare, irruere. Vult itaque: In agro alterius, aliquis posset tibi resistere ac repellere te, d. aliis pauperibus imbecillioribus, aut propinquioribus se colligēdi potestatem fecisse. Item, vel interpellare rogareque de stupro. Possent & alij petulantes iuuenes messores in te lasciuē irruere. Sunt enim aliqui domini tam libidinosi ac salaces, vt nullam intactam velint praetermittere. Nullius ancillae, nullius puellae, nullius matronae in eorum possessionibus & ditionibus, tuta est pudicitia. Omnium insidiantur pudori, omnes constupratas volunt. Verūm, exoluent aliquando, exoluent certē iustissima suae impuritatis supplicia.

2. Reg. 12.

Iob 31.

Tit. 2.

Contigit non rarè, vt & illorum vxores ac filia: secreto, iusto tamen Dei vindicis iudicio constuprètur. Dauidi post quàm vxorem Vriæ vitiauit, dictum est à Domino: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis & dabo proximo tuo, & dormiet cū vxoribus tuis in oculis solis huius. Quod & factū est ab Absalone filio. Iob quoque sibi imprecatur: Si concupiscentiæ vxoris alienæ obnoxium fuit cor meum, scortum alterius sit vxor mea, & super illam incuruentur alij. Satis indicans mœchorum virorum mercedes esse vxorum adulteria.

Discant quoque exemplo Noëmi veteres matronæ, iuniores ad studia virtutis, & vitia procul fugienda, omnésq; peccandi occasiones à seipsis remouendas excitare. Rutha vrgente fame, cogebatur in agros ad spicilegium excurrere, ei autem præscribit focrus in quos hominis agros, & quibuscum id faciat: nimirum, vt relictis alia in parte viris, puellarum iungatur consortio. Vult Apostolus anus non esse criminatrices, non multo vino seruientes: sed bene docentes, vt prudentiam doceant adolescentulas, vt maritos suos diligant, & liberos ament, ne blasphemetur verbum Dei. Ergo vetulis non satis est piè viuere, ni & iuniores verbis & exemplis ad piè rectèque viuendum incitent & moneant. Virtutes sibi Iudith, Sarephthæ, Annæ, Thabitæ sanctissimarum viduarum imitandas proponant. Arceant imprudentiores non solum à malo, sed & ab omni specie mali. Cohibeant illas grauissimis

exhortationibus & comminationibus, à colloquiis priuatis virorum petulantium, comestationibus & choreis nocturnis, &c. Caueant autem omnino & ipsæ, caueant ne illis lenocinentur, ne easdem impuris scortatoribus prodant ac prostituant, &c.

Rutha etiam adiungens se puellis Boozi, docet suo exemplo, iuniores veterum atque piarum matronarum consiliis credere & obaudire. Parentum se se dirigere decretis, & obeditioni subiicere, si honori ac saluti suæ consultum volunt. Semper præ oculis habeant quid Dinæ contigerit, eò quòd à parentibus digressa sit. Præclare à Syracide dicitur. Filia tibi sunt? Serua corpus earum. Menti enim seruandæ ne centum quidem Argi sufficerent.

Eccle. 7.

Nec mentem seruare potes, licet omnia claudas:

Omnibus exclusis, intus adulter erit.

Domum autem singulis noctibus prudenter repetebat, rationem matri redditura de toto labore. Nolebat socrum anxia atque nimia de se solitudine scrutari, nolebat eam vel in minimo contristare; sed in omnibus moram gerere, atque molestias lenire senectutis. Multæ nurus abhorrent à socrum præsentia, multæ iuniores tum virgines tum viduæ variis affectibus ac desideriiis æstuantes, alibi quàm domi pernoctare cupiunt. Sed imprudentiæ suæ lamentabiles tandem fructus referunt.

Docet item postremus huius capituli locus, vtile ac licitum esse patribus familias grana, frugesque in horrea, & vinum atque oleum in prom-

ptuaria recondere pro temporibus opportunis & hoc non esse vitium auaritiæ, modò ritè fiat, sed opus prouidentia. Hoc autem constituere oportet aduersus hæreses Pseudo-apostolorum, Vvaldensium, & Anabaptistarum, qui id omnino damnant ac reprobant: digni profectò, qui famis temporibus inedia conficiantur. At istud est omnem in primis vitæ politicæ ordinem, atque æconomicæ disciplinam infœliciter peruertere. Decet namque principes, magistratus, patresfamilias, omni diligentia studere ne subditi, populares, ciues, ac liberi, summa annonæ difficultate, inopiâque rei frumentariæ laborent: quod præstare nequeunt si frugum ac messium copiam vno anno, aut breuiori etiam tempore absumi, aut ad externos distrahi permittant. Ideò Græcus poëta regem sapienter appellat ποιμένα λαῶν pastorem populorû. Soliti fuerunt & Romani & Græci magistratus præfectos constituere, qui huic negotio incumberent: qui ab illis Frumētatores & Frumentarij, ab istis σιτολόγοι dicebantur. Celebrant historici Traianum & Seuerum, quorum diligentia factum est, vt Romæ esset canon frumentarius septem annorum. Canon hîc dicitur tributum frumentarium, quod Ægyptus, Africa, & Sicilia statum populo Romano quotannis soluebant. Criminis autem loco obiiiciunt Heliogabalo, quòd iusserit canonem populi Romani vnus anni meretricibus, lenonibus, & exoletis intramuranis dari: extramuranis alio promisso. Magnam, perpetuamque laudem apud Christianos meruit Constantinus magnus

Lamprid.
Spartian.

& ipse Rom. Imper. quòd decreto iusserit, quò- *Cassiod. lib. 3. tripart.*
 tannis ab Alexandria Ægypti metropoli, Constā-
 tinopolin mitti in vsum pauperum octoginta
 milia modiorum frumenti. Eam curam diu com-
 misit eximio Dei seruo Athanasio magno: quod
 ei magnam conflauit apud Arianos inuidiam.
 Augustus Nili fossas longa verustate oblimatas, *Suet. in Aug.*
 militari deterisit opere, vt feraciorem annonam
 vrbicam Ægyptus redderet. Pompeius annona-
 ria expeditione suscepta, magnam frumenti vim
 ex Libya, Sardinia, Sicilia, collectam ad vrbē esu-
 rientem comportandam curauit: quæ res nō mi-
 norem gloriā ei contulit, quàm Orientis trium-
 phus. Claudius famis tempore frumentariis non
 contemnenda lucra proposuit, suscepto in se dā-
 no, si cui quid p̄t tempestates accidisset. Sed &
 fabricatoribus nauium mercaturæ gratia magna
 cōmoda, vt in vrbe nulli deessent cōmeatus. Vt
 hi laudem ista cura comparauerunt, sic econtra
 magnam infamiam consequutus est Caligula, cū
 horreis præclusis populo Romano famem non-
 nunquam indixit. Alij Cæsares legibus suis gra-
 ues pœnas constituerunt aduersus illos, qui con-
 tra annonā quicquā molirētur, quo carior fieret.

Ad hæc, cū Deus quotidie nobis non pluat
 manna & coturnices, vt Israëli; nec angelorū, aut
 coruorum opera victū diuinitus transmittat, ve-
 luti quondā Danieli, atque Helix: in super, frumē-
 ta, poma, vuāsque nec hyemis nec veris tempore,
 sed autumnī duntaxat suppeditet: satis constat
 illum velle nos ea opportunē colligere, ac recō-
 dere in nostros, nostrorūque ac pauperū vsus.

*Exod. 16.**Num. 11.**Psal. 114.**3. Reg. 17.**Dan. 14.*

Deut. 28.

Hinc per Solomonem ait: Qui congregat in messe filius sapiens est: qui autem stertit, filius confusionis. Denique, piis suæ legis obseruatoribus promittēs, Benedictus erit fructus terræ tuæ, fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & c. opes ad vsus opportunos repositas non damnat, sed benedictione sanctificat. Quin & his qui decimas inferrent in horrea constituta in circuitu templi, ad leuitarum com meatum, recipit se aperturum fenestras cæli, & benedictionem effusurum vsque ad abundantiam: tantum abest, vt in horrea congerere prohibeat.

Mal. 3.

Luc 12.

Matth. 6.

Obiiciunt Anabaptistæ, Christum vetuisse sollicitudinem de anima, quid manducabimus; atque de corpore, quid induamur. In epulis, in vicis, in agris, cantitant Hugnoscici, *O Domine Deus, qui nobis præscribis curam non habere de crastino*: ipsi interea auarissimi & rapacissimi omnium tēplorum direptores. Quibusdam diuinis verbis abutuntur, atque his inertes ac desidiosos quosque nebulones ad furta & sacrilegia, imprudenter incitant & exacuunt. Sed hallucinantur, totoque aberrant cælo, si putant omnem prorsus huius vitæ sollicitudinem illis prohiberi. Est enim quædam immoderata cura, quæ ex diffidentia in Deum nascitur, quasi aut non posset, aut nollet huic vitæ necessaria nobis subministrare: aut certè omnem de nobis curam abieciisset. Hinc nimis anxie homines opibus aggregandis, augendis, seruandis student: nulla eorum abundantia contenti, plura semper appetunt, & ipsa

& ipsi
fuga
ex ha
auan
prode
nera
stimo
do so
osten
abiici
stiani
inert
sed p
uant
neces
intell

M

P R
zu
typu
offic
& f
omn
Opo
bere
gelo
pecc
culo
colla

& ipsa copia magis adhuc accensi, instar sanguisugæ dicunt-perpetuò, affer, affer. Et quoniam ex hac insatiabili habendi cupiditate (quæ verè auaritia est) tanquam ex profundissimo gurgite prodeunt inter homines omnium malorum genera: eam Christus productis ab aduersariis testimoniis, districtè prohibuit. Altera est sollicitudo sobria & vtilis, imò & necessaria, atque vt ostendimus, à Deo constituta & præcepta, quæ abiici non debet. Cauere si quidem debent Christiani, ne cui oneri sint ac tædio, ne ociosi ac inertes oberrent omnibus graues & molesti: sed potius vt honestis laboribus non modò viuunt, verùm & habeant vnde tribuere possint necessitatem patienti. Sed iam spiritualem horù intelligentiam aperiamus.

2. *Thess.* 3.
1. *Tim.* 5.

MYSTICA TOTIVS CAPITIS
SECVNDI EXPLICATIO.

PRImò, extra omnem controuersiam est, Boozum multis in rebus Christi seruatoris nostri typum gessisse, eiusdemque vitæ conditiones ac officia adumbrasse. Nam cum Booz *potens dicitur*, & *fortis* Hieronymo interprete, Christi deitas, omnipotentia, & infinita virtus significatur. Oportuit sanè Messiam omnem potestatem habere in cælo, vt patrem nobis conciliaret, & angelorum redderet consortes. Omnem in terris, vt peccata condonaret, omnia signorum ac miraculorum genera ederet, atque omnium gentium colla suo euangelio subiiceret. Omnem in in-

Decui MRS-
SIAM esse
omnipotentē.

fetis, vt ex numero vinorum exturbatos à mortuis excitaret; & victo, victoque Satana, inferorum spoliis ornatus inde ad superos reuerteret. Omnem in beatis angelis, vt eos à lapsu seruaret, atque omnino beatos redderet, simulque eisdem tanquam suæ conceptionis, natiuitatis, ieiunationis, perpeñionis, resurrectionis, ascensionis, reuersionis denique ad iudicium nūciis, testibus, atque præconibus vteretur. Omnem in hominibus, vt morbis grauibus ac mortiferis affectos curaret, & oppressos diaboli & mortis tyrannide vindicaret in libertatem. Omnem in elementis, vt eum veluti creatorem suo modulo agnoscerent, illisque vicissim in suæ gloriæ testimoniam, & sacramentorum aspectabilia signa vteretur. Ad hæc enim præstanda virtus prorsus infinita & diuina requirebatur. Hinc antiquis patribus se ipsum multifariam insinuans, appellabat se **EL SCHADDAI, EL GIBBOR**, id est, Deus potens, Deus fortis, Deus præpotens, Deus absolute potens. Isaias quoque Messiam nominat Deum fortem, admirabilem, patrem futuri seculi. Daniel comparat eum cum lapide, qui omnia statuæ metalla, i. vniuersam vim tyrānicam & aduersam cōterit & cōminuit. Deinde subiicit: Potestas eius potestas æterna. David docet patrem dixisse Verbo suo: Postula à me, & dabo tibi gentes, & possessionem tuam terminos terræ, tanquā vas figuli cōfringes eos: potestatem Christi cum ferro, vniuersam orbis machinā cū luteo vasculo conferens. Booz denique spiritualis suam ostentans fortitudinem & virtutem dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Nihil exci-

Gen. 15. 28.
35. 43. 48. 49.

Isa. 9.
Dan. 2. 34. 7.

Pf. 2.

Math. 28.

pit, n
A
mi fu
meu
esse i
rores
Se
fangi
præd
guin
lieris
ctus
ptus
guin
eadē
pæn
facer
ci &
est, v
& pe
ex te
altiss
appe
Iusti
Paul
min
re, &
Qui
pell
refe
ex v

pit, nil excludit, nil fecernit.

An non ergo palam in eum impij ac blasphemii sunt Calviniani, qui vt errorem suum Sacramentarium tueantur, plurima vociferantur illi esse impossibilia? Sed de hoc in nostris contra errores illorum Dialogis, fusius differemus.

Secundò, Booz verus homo, & Elimelechì cōsanguineus, Christi humanitatē significauit, quæ præditus, non tantum omnium nostrum consanguineus, sed & verè filius Adæ, verè semen mulieris, verè secundū carnē semen Abrahæ, & fructus ventris Davidis, ex Deipara virgine conceptus & natus est. Decuit autem eum verè cōsanguineum nostrū fieri, vt mortalis & patibilis in eadē specie natura, quæ olim peccauerat, peccati pœnas exsolueret, atq; pro nobis diuino iudicio faceret satis. Nā diuinitas his perpessionibus affici & subiici nō potest. Verbū itaque caro factum est, vt carnem, id est hominem Deo & cōciliaret, & perfecta vnitione cōiungeret. Quod nascetur ex te, inquit celestis nuncius ad virginem, filius altissimi vocabitur. Passim seipsum filiū hominis appellauit, dum hīc vixit: cuius nomine Deiparā Iustinus, Irenæus, Tertullianus signatā volunt. Et Paulus disertè concionatur illū factū fuisse ex semine David secundū carnē: natūque ex muliere, & factum sub lege, vt nos illius onere leuaret. Quibus omnib⁹ Gnosticorū, Marcionitarū, Appellitarum, atque Manichæorum hæreses apertè refelluntur, qui veram ac solidam carnem illum ex utero mulieris adsumpsisse inficiabantur.

Tertiò, Boози terreni magnæ opes, & in

lege atque prophetis summa peritia, cœlestis
 Boozi, i. Christi immensas facultates, atque rerū
 omnium scientiā adumbrarunt. Nam omnia de-
 dit ei pater in manus. Omnia quæcunque pater
 habet, eius sunt. Et quid non potest, quid nō ha-
 bet, hic pater omnium? Filius est prædilectus, ergo
 (vt rectè Paulus ratiocinatur) hæres est vniuerso-
 rum. Omnia inquit, mihi tradita sunt à patre meo,
 id est tam visibilia, quàm inuisibilia vniuersa, pa-
 ter meæ fidei, possessioni, administrationi, pote-
 stati, & iudicio cōmisit. Fœlices nos, qui à tam po-
 tenti Domino pendemus: qui fratrem nacti su-
 mus tantis opibus ac cōpiis affluentem.

Nec minor est in illo, etiam quatenus filius ho-
 minis est, rerū omnium perfecta, absolutaque co-
 gnitio. Quod aduersus ingratiſſimos Gnosticos,
 Arrianos, & Hugnosticos, hîc paucis quidem, sed
 firmissimis testimoniis euincemus, vt Saluatoris
 nostri gloriam ac maiestatem quantum in nobis
 est, asseramus. Testis quippe est martyr Irenæus,
 Gnosticos etiam cōmunem infantulis literarum
 ignorantē Christo tribuisse: quod & Arrianos
 præstitisse memorię tradiderūt Athanasius & Hi-
 larius. Has blasphemias dieb⁹ nostris instaurauc-
 runt, imò & adauerūt Calvinus, Beza, Gallasius,
 Brentius, Osiander, Gualtherus, Molinæus, &c. vt
 illorū verbis euicimus, deinde apertis scripturis
 & rationibus cōfutauiſimus, Annot. in li. 2. Irenæi,
 cap. 49. & rursus, Appendice cōtra hæreses, Ti-
 tulo Christus, Hæresis 4. Si Christus homo cōmu-
 ni hominū ignorantia laborauit, quo pacto duo-
 decim tantum annos natus, adeo peritè ac scien-

Io. 3. & 13.

Matth. 3. &
 17.

Heb. 1.

Matth. 11.

Luc. 4. & 10.

*Christi sciētia
 adseritur cō-
 tra Hu- Gno-
 sticorum im-
 pietatem.*

*Lib. 1. cont.
 her. cap. 17.*

Serm. 4. cont.

*Arrian. li. 9.
 de Trinit.*

Luc. 2.

ter in
 differ
 cogit
 tulit
 rum
 igno
 pient
 nis p
 quo i
 intell
 nard
 hanc
 stra A
 ille)
 conc
 Siue
 inter
 plen
 Qu
 Deu
 luera
 gend
 diu c
 lut a
 scort
 ueni
 sto,
 testa
 tes,
 co, C
 nes,
 bou

ter inter doctores de legis & prophetarum sensis differuit? Quo pacto in latebris animorū latētes cogitationes hominum nouit, & in apertum extulit? Quo pacto de rebus vniuersis tum bonorū tum malorum iustam feret sententiam? Quid ignorare potuit, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ recōditi? In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, etiam corporaliter? In quo iam ab initio requieuit spiritus sapientiæ & intellectus? Apage hanc impietatē. Melliflui Bernardi verba hīc tantū subiiciam, reliqua quæ in hanc hæresim dici possunt, legat qui uolet in nostra Appendice. Non minus habuit sapientiæ (ait ille) vel potius, non fuit minus sapientia Iesus, conceptus, quàm natus: paruus, quàm magnus. Siue latens in utero, siue vagiens in præsepio, siue interrogans doctores in templo: æquè profectò plenus tuit Spiritu sancto.

Quartò, Rutha gentilis, vidua, mendica, & quæ Deum verum paulò antè nec agnouerat, nec coluerat, typum gessit Ecclesiæ ex gentibus colligendæ. Hæc verò legitimo animarum sponso diu caruit, post deos alienos fornicata, & his velut amatoribus multis, imò quasi impurissimis scortatoribus prostituta. Ephesios his verbis cōuenit Apostolus: Vos eratis aliquando sine Christo, alienati ab Israëlīs conuersatione, hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Quin & Dei loco, Gentes sibi constituerunt talpas, vespertiliones, mutas statuas, dracones, serpentes, colubros, boues, crocodilos, porros, cæpas, &c. Imò &

*Matth. 9. 22.**Mar. 2.**Luc. 5: 6: 9: 11:**24.**Col. 2.**Col. 1: 24.**Isa. 11.**Homil. 2.**Super Missus**est.**Ephes. 2.**Isa. 2.**Dan. 2. 24.**14.*

*Vide Clem.
Rom. &
Alex. de vi-
tibus Aegypt.
Ps. 5. 105.
114.
Rom. 1.*

*Lib. 2. de ci-
uit. cap. 22.
& li. 7. c. 21.*

*Lib. 4. de ci-
uit. cap. 30.*

iplos teterrimos cacodæmones humanis hostiis coluerunt. Nam omnes Dij gentium dæmonia. Immolauerunt filios suos & filias suas dæmoniis. Simulacra gentium argentum & aurum. Os habent & non loquuntur, oculos habent & non vident. Romanis tunc Gentium ac rerum dominis, crimini datur, quòd mutauerint gloriam Dei in similitudinem corruptibilis hominis, & quadrupedum, & volucrum, & serpentium. Augustinus illis exprobrat, quòd aliquando anseribus sacra fecerint: in super & sub Priapi nomine, hominum (proh pudor!) virilibus atque pudendis. An non ergo veraciter vidua dicitur Gentium ecclesia, i. omni ope & auxilio legitimi sponsi destituta? Ecquid utilitatis ab istis fictitiis Diis sunt consequuti, præter suarum filiarum prostitutiones, virorum fortium præcipitia, horrendas cacodæmonum illusiones, æterna denique supplicia? Crudelissima & turpissima quæque à suis cultoribus exigebant, nec quicquam eximium polliceri aut conferre poterant. Agamus itaque cum eodem patre Augustino, Christiani Domino nostro gratias, qui has superstitiones per altissimam Christi humilitatem, per Apostolorum prædicationem, per fidem martyrum pro veritate morientium, non solum in cordibus religiosorum, verum etiam in ædibus superstitionis, libera suorum seruitute subuertit. Commodè itaque mendicitate victum queritans vidua, Gentium ecclesiam adumbravit, quæ summa omnium bonorum spiritualium egestate laborabat.

Quintò, dum præter intentionem incidit in

agros
san s
quod
tes p
rent
Dei.
quæ
mis,
extir
perij
Don
cler
orbi
sunt
ber
non
con
mel
tes,
erat
ipse
Dei
Itac
tus
pec
tecu
est.
non
fite
tim
pep
ra

agros Booz, ibique clementer admissa, copio-
 sam spicarum collectionem fecit, significatū est,
 quod ad Gentes nihil tale cogitantes vel speran-
 tes penetraret Euangelium, quod à Christo voca-
 rentur, & admitterentur in consortium filiorum
 Dei. Quomodo doctrinam salutis ac regni Dei
 quæsuissent, quam sibi vltro oblatam ferro, flā-
 mis, ac omni genere tormentorum repellere, ac
 extinguere conati sunt? Nam totius Romani im-
 perij viribus huic reluctati sunt Nero, Decius,
 Domitianus, Traianus, Valerius, Aurelianus, Dio-
 cletianus, Maximianus, Maximinus, Valēs summi
 orbis monarchæ. Ergo præter intentionē admissæ
 sunt gentes, de quibus dicitur: *Vocabo non ple-*
bem meam, plebem meam: nō dilectam, dilectā:
non misericordiam cōsequutam, misericordiam
consequutam. Iudæi diuinorum mandatorum
 messem contemnentis, & quasi à tergo relinque-
 tes, Deum verum prouocauerunt in eo qui non
 erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis: &
 ipse prouocauit eos in eo qui non erat populus
 Dei, & ingente stulta & imperita irritauit illos.
 Itaque cū oleaster esset populus gentium, inser-
 tus est in Ionam oliuam: cumque adhuc omnes
 peccatore, inimici, filij iræ, ac gehennæ essemus
 secundum tempus, Christus pro nobis mortuus
 est. Gentes ergo propter hanc misericordiā ho-
 norent Deum, sicut scriptum est, Propterea con-
 fitebor tibi in gentibus. Non altum sapiant, sed
 timeant: quoniam si Deus naturalibus ramis non
 pepercit, ne insertis gentibus, paria Iudæis scele-
 ra perpetratis condonabit.

*Os. 2.**Deut. 32.**Rom. 11.**Rom. 5.**Rom. 15.**Pf. 17.**Rom. 11.*

Sexto, Booz Beth-lehem egrediens, seruo-
que in agris visitans, ac omni humanitate salutis,
Christi præsignauit aduentum. Visitauit enim
nos oriens ex alto: quando Verbum caro factum
est, & habitauit in nobis, conceptus quidem Na-
zareth, sed natus Beth-lehem. Tum enim vt alter
Booz nobiscum seruis suis in terris visus est, & cū
hominibus conuersatus est. Cū essent in Beth-
lehem eius parentes, impleti sunt dies Mariæ, vt
pareret, & peperit filium suum primogenitum.
Vt Booz terrenus seruos suos comiter salutauit:
ita & cœlestis, omnibus in se sperantibus salutem
verbis & operibus nuntiauit. Angelos demisit,
qui Pastores saluere, ac omni gaudio bachari iu-
berent. Magos duce fulgido cometa adluxit in
locum vbi puer erat: coram quo proci dentes, a-
dorauerunt. Qua precor, laticia perfusi quibus
gaudiis gestientes? Vix satis explicare sibi visus
Euangelista, d. Gausi sunt gaudio magno valde.
An non quoque Apostolos, agrorum suorum
spirituales messoros, Booz spiritualis salue imper-
tuit quoties dixit, Pax vobis? Ego sum nolite ti-
mere? Quid aliud quàm gratissimam & commu-
nem con salutationem sonāt hæ concimes, Ap-
propinquauit regnum cœlorum? Regnum Dei
intra vos est? Profectò peruenit ad vs regnum
Dei? Resalutant verò Christum, quotquot il-
lum fide adorant, & obedientia s. mandatis
eius exhibent morigeros: insuper quicunque il-
lius gloriam, maiestatem, doctrinam instituta a-
liis denunciant.

Septimò, Rutha foris in agro inuenta, mysteriū

Luc. 1.
Io. 1.
Luc. 2.

Baruch. 3.

Luc. 2.
Matth. 2.

Luc. 24.
Io. 20.
Matth. 3.
Luc. 11.

quoque fuit Gentium, iuxta parabolam Euangelicam, per vias & sepes oberrantium extra domū regij conuiuij: quas tandem seruus dominicus compulsi intrare. His in foro otiosis dictum est: Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis. Foris vagabatur Samaritana, Chanaanæa, Centuriones tres; foris erant Parthi, Medii, Elamitæ, Mesopotamij, Phryges, Pamphylj, Cilices, Cretes, Romani, Arabes: foris gentes omnes, quæ necdum in communionem Ecclesiæ (quæ sola est domus, ac proprium ouile Domini) vocatæ & cooptatæ fuerant: cùm Sapiencia foris prædicauit, in plateis dedit vocem suam, in capite (i. præcipuis comitijs) turbarum clamitauit, pro ostijs portarū, perque vrbes intonuit, d. Usquequo paruuli, diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient, & imprudentes odibunt scientiam? Conuertimini ad correptionem meam: en proferam vobis Spiritum meum, & ostendam vobis verba mea, &c.

*Luc. 14.**Matth. 10.**Io. 4.**Matth. 14.**Prov. 1.*

Octauo, quemadmodum Booz mera bonitate & clementia, ac sine vllis in se præcedētibus Ruthæ meritis, eam in agros suos admisit, inuitauit quoque vnà cum familia ad prandendum: sic & Christus omnino gratis incarnatus, sola sua per motus charitate & misericordia Ecclesiam Gentium vocauit, collegit, sanctificauit, & tanquam sponsam sibi intimè copulauit. Sic Deus dilexit mundum, non sic mundus prius dilexit Deum, vt filium suum vnigenitum daret. Zacharias cecinit: Per viscera misericordiæ suæ visitauit nos.

*Io. 3.**Luc. 1.*

Itaque nō ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, *Tit. 2.*

Enchirid.
cap. 36: Et lib.
13. de Trin.
cap 17. &
19.

sed per gratuitā misericordiā suam saluos nos fecit. Quinimò, cum Augustino contendimus omnes, nec ipsam naturam humanā à Verbo assumptam, per aliqua præcedentia opera meruisse, vt filio Dei personaliter ac hypostaticè copularetur. Ergo summa gratia in rebus per tempus ortis, tum apparuit, cum homo factus est Deus, & Deus homo.

Nullis rursus officiis, nullis meritis nostris, sacro primùm regenerationis lauacro abluimur, fidei, spei, charitatis ornamentis afficimur; à mortalibus noxis soluimur: carne Christi vescimur, sanguine potamur, aliisque Sacramentorum bonis ditamur. Sunt enim hæc fercula conuiuij, quo suam familiam Boozus cœlestis gratis sustentat & recreat. Inuitat ergo suam gentilem Rutham spiritalis Boos hac præconis sui voce: Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac. Vocat sitientes, iustitiam nimirum: nam fastidiosos, & sua iustitia tumidos repellit: illis verò satietatem promittit. Pauperes autem vocat & nummis destitutos, id est, humiles, pauperes spiritu, qui nihil de se sublime sentiunt, quique non gloriantur de suis operibus ac meritis, veluti omnino ex suis essent viribus; sed gratia Dei se id omne esse quod sunt, ex animo profitetur. Nam gratia Dei vita æterna. Consonæ sunt eiusdem Boozis mystici voces in nouo testamento. Ego, inquit, sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis. Et rursus: Qui sitit, veniat, &

Isa. 55.

Matth. 5.

1. Cor. 15.
Rom. 6.

Apos. 21. &
22.

qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis. Quis hic fons vitæ, nisi prima iustitia, qua ex filiis iræ & gehennæ, filij gratiæ & regni efficimur? An *Rom. 3. & 5.* non quoque de eadem Paulus scribit, Iustificati gratis per gratiam ipsius? Nihil enim eorum quæ hanc iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationem promerentur: alioquin gratia non esset gratia. Summo igitur Deo grates agamus, qui nos gratuito abluit & sanctificat. Grates etiam unigenito eius Domino nostro Iesu Christo, qui propter nimiam charitatem qua dilexit nos, sua sanctissima passione patri pro nobis satisfecit, & *2. Tim. 3.* iustificationem meruit. Grates denique Spiritui sancto, qui hanc gratiam in nos effundit abundè, &c.

Nonò, sicut magna prudentia terrenus Booz prohibuit Ruthæ, ne ad alienos agros pergeret collectû spicas, sed in suis permaneret: ita & cælestis, id est, Christus, in sola ecclesia catholica (quæ agri nomine non rarò significatur) vult nos *Matth. 13. &* verbi sui, fidei, & doctrinæ salutis spicas, atque *21.* sacramentorû effectus, & remissionis peccatorû fructus colligere. In alienis siquidem agris, hoc est, Iudæorum synagogis, Maometanorum Alchorano, Poëtarum, Philosophorû, Hæreticorû libris spicilegium facere districtè vetat. Illic tantummodo zizania, lappæ, tribuli, vrticæ: illic infælix lolium, & steriles dominantur auenæ: non triticum Domini, nec vinum germinans virgines. Illic solùm siliquæ porcorum, non panis *Zach. 9. &* *Luc. 15.* filiorû. Speciem quidè tritici præ se ferre possunt,

quando vnum Deum summè colendum, idola procul fugienda ingeminant, de virtutibus moralibus amplexandis, vitisq̃ue relinquendis differunt: sed si reliqua penitus inspexeris, & accuratè perpenderit, reuera zizania sunt, quæ humanas mentes infatuant ac dementant. Alchoran super aniles fabulas & delirationes, sanctissimam Trinitatem, Christi que deitatem impugnat, & toti Evangelio contradicit. Carmina poetarum, (scribit Hieronymus) secularis sapientia, rethorum splendor verborum & schemata, siliquæ porcorum sunt, quibus latrantem fame stomachum prodigus placare non potest. Maximi & clarissimi omnium philosophorum professio est: Hoc vnum scio, quod nihil scio. Hæreticorum, neotericorum præsertim, scripta nihil ferè præter conuicia in omnes ecclesiasticos ordines, in Sacramenta contumelias, in Sanctos patres & martyres probra & maledicta, in præpotentis Dei omnipotentiam, bonitatem & prouidentiam apertas blasphemias spirant atque concrepant. Possunt quadam suauitate atque eloquētia aures demulcere, fucumque facere imperitis: sed probè excussa, qualia nunc diximus comperientur. Horum studiosi & miratores, perpetua veri egestate, & virtutum penuria consumentur. De his itaque adhuc cœlestis Boozus animæ cuique nostrum ingeminat: *Ne vadis Filia, in alterum agrum ad colligendum, nec recedas de loco isto.*

Extra huc Boozis cœlestis agrum, id est, Catholicæ ecclesiæ communionem, nulla sacramenta prodesse, nulla bona opera, nullæ preces, nullæ e-

Epist. ad Da-
m-f.

Lactant. lib.
3. cap. 23.

leemofynæ diuino conspectui gratæ & acceptæ esse possunt. Sicut aqua paradisi autore Augustino, extra illum quidem effluebat, sed eiusdē fecunditas extra non protendebatur: sic sacramentorum veneranda signacula extra ecclesiam esse possunt, sed prodesse non possunt. Qui & iterū scribit: Sacramentum alibi quàm in ecclesia accipi potest, prodesse autem tantum in ecclesia potest. Et rursus: Quamuis apud Schismaticos & hæreticos idem sit baptisma Christi, non tamen ibi operatur remissionem peccatorum, propter discordiæ fœditatem, & dissensionis iniquitatem. Tunc autem incipit valere ad dimittenda peccata, cùm ad ecclesiæ pacem venerint. Et libro de fide ad Petrum, cap. 36. concludit. Firmissimè crede & nullatenus dubites, sacramentum baptismi non solum in Ecclesia, sed etiam apud hæreticos qui baptizant in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti esse posse: sed extra ecclesiam catholicam prodesse non posse. Ad hæc, Cyprianus lib. de vnit. ecclesiæ; August. lib. eiusdem nominis: & Hieronymus Epist. ad Damasum, Ecclesiam catholicam comparant cum arca Noë, extra quam omnes constituti perierunt: cū domo Raab, quæ sola in excidio Hiericentino seruata est: cum vna Hebræorum domo, in qua agnū edere oportebat: cum tunica Christi, quam milites non diuiserunt in partes: cum sole, à quo seiunctus radius non lucet: cum fonte, sine cuius continuo fluxu riuus arefcit: & cum arboris trunco, à quo præcisus ramus flammis traditur. Sic ab ecclesiæ vnitatem remotis, nulla potest esse spes salutis. Hęc

August. lib.
4. de bapt.
cap. 1. & lib.
1. cap. 2. &
lib. 3. cap. 13.

Cypri.
August.
Hiero.

1. Cor. 13.

communiunt apertis Apostoli verbis: Si linguis hominum loquar, & angelorum: si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia: si habuero omnem fidem: si tradidero corpus meum, ita ut ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, nihil sum. Addit Cyprianus: Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est. Exhibere se non potest martyrem, qui fraternam non tenet charitatem.

Eph. 4.

Patrum scripta & traditiones sequi iubemur.

Decimò, sicut Booz honestum ac commodum Ruthæ consortium adsignat, *d. Iungere puellis meis, & collige ubicunque messuerint*: ita & nobis Christus, cum iubet & pios mores sequi, & voces audire Prophetarum & Apostolorum: Discipulorum quoque & patrum, & martyrum, qui in horum locum successerunt. Illos enim perpetuos agri sui id est, ecclesiæ, dedit cultores & messores, donec omnes occurramus obuiam Christo iudici in viros perfectos. Illorum igitur scripta & traditiones vult nos sequi & amplecti, ab his nunquam discedere, illis ad finem usque messis huius seculi adherere, siue de credendis, siue de agendis ineamus consilia. Istius modi post Apostolos, messores agrorum Christi fuerunt Clemens, Titus, Timotheus, Dionysius, Martialis, Aurelianus, Hermas, Prochorus, Ignatius, Polycarpus, Abdias, Linus, Cletus, Aegesippus, Papias, Anacletus, Alexander, Sixtus, Iustinus, Thelesphorus, Polycrates, Quadratus, Aristides, Euodius, Melito, qui omnes primo à Christi morte seculo, Apostolorum autem electione & ordinatione, præclaris totius orbis ecclesiis

magna cum laude præfuerunt: & Christi euāgelium voce, scriptis, miraculis, gloriosis denique mortibus propagauerunt.

His secundo seculo sunt substituti Theophilus Antioch. Athenagoras, Pantenus, Ammonius, Potinus, Irenæus, Tertullianus, Minutius, Heraclas, Clemēs Alex. Serapion, Apollinaris, Hippolytus, Dionysius Corint. Agrippa, Bardesanes, Rhodō, Zoticus, Apollonius, Miltiades, Publius, Higynus, Pius, Anicetus, Eleutherius, Methodius, Theodorus, Athenodorus, Meletius, Origenes, Pierius, Cyprianus, Iulius Africanus, Zephyrinus, Calixtus, Urbanus, Fabianus, Cornelius, Stephanus. Hi ab auditoribus & discipulis Apostolorum verā Christi doctrinā edocti, eandem summā fidē retinuerunt, perpetuauerunt, & tam libris editis quā sanguine hac de causā fuso, animosē & fortiter confirmauerunt.

Tertio seculo per orbem vita & doctrina flourerunt illi trecenti decem & octo sanctissimi patres, & fortissimi Christianæ pietatis propugnatores, qui concilio Niceno primo adfuerunt: atque alibi passim per totum orbē plurimi. Nā pauci admodū ex Pannoniis, Germania, Italia, Galliis, Hispaniis, vel Africa huic sacro conuentui interfuerunt: quū tamen hæ omnes prouinciæ pastoribus ac doctoribus tum quoque abundarent, & doctrina clarissimis, & autoritate, pietatēque grauissimis.

Quarto deniq; ab Apostolis seculo, etiam hæreticorum testimoniis, tot Episcopi, tot pastores, tot doctores, tot patres, tot presbyteri Christianā

philosophiam qualem à superioribus acceperat, vocibus adseruerunt, scriptis propugnauerunt, & ab hæreticorum incurfionibus fartam tectam ab omni corruptela conseruauerunt, yt vix inuenias aliam ætatem, quam huic conferre possis. Hoc seculum & quod paululum excurrit, florentis ecclesiæ Christianæ hortus à quibusdam appositè nominatur. Insigni namque pietate & doctrina veluti præclara luminaria tum refulserunt in Oriente Ephrem Syrus, Iacobus Nysibenus, Petrus Edessenus, Mochimus Mesopotamenus, Basilius magnus, Gregorius Theologus, Gregorius Nyssenus, Eusebius Emiffenus, Amphilo-chius Iconiensis, Meletius, Paulinus, Synesius, Dorotheus, Clymacus, Sophronius, Epiphanius, Ioannes Antiochenus, Theodoretus, Cyrillus Alex. Cyrillus Ierosoly. Theophylus Alex. Procopius, Hefychius, Flauianus Antiochenus, & quot quot Constantinopolitano primo, Ephesino primo, & Calchedonensi œcumenicis Conciliis, interfuerunt. Floruerunt quoque sacris institutis & præceptis in Græcia Chrystomus, Nectarius, Atticus, Germanus, Gennadius, Photius, Pachymeres Constantinopolitani patriarchæ, Marcus eremita, Eustathius, & Socrates, Sozomenus, Palladius homines literati & historici. Nec Latina ecclesia suis luminibus tum quoque caruit. Nam ob egregias animorum dotes in ea magnam laudem consequuti sunt Hilarius, Ambrosius, Damasus, Hieronymus, Leo magnus, Innocentius primus, Chryfologus, Paulinus, Exuperius, Fæbadius, Pacianus, Gregorius Beticus, Prudentius, Isidorus

*Vide catalog.
Hieronymi,
& Gennadij.*

Isid
rus
mar
tus,
Cla
griu
res
Op
Pac
Alip
refu
Vi
fem
F
run
col
qui
refe
stiff
ftri
dun
firm
ctif
pto

C
ne,
cis
rib

Isidorus Cordubensis, Orosius, Sedulius, Seuerus Sulpitius, Hilarius Arelatensis, Ruffinus, Chromatius, Bacchiarus, Maximus Taurinensis, Auitus, Saluianus, Prosper, Victorius, Eucherius, Claudianus, Ausonius, Vigilus, Cassianus, Euaugrius, Iuuenus, &c. Africa quoque suos doctores & literis & pietate insignes habuit, nimirum Optatum, Victorinum, Macrobius presbyterum, Pachumium, Vitellium, Aurelium Augustinum, Alipium, Eugypium, Primasium, Possidium, Orestesem, Simplicianum, Timotheum, Asclepium, Victorem, Fulgentium, Eugenium Carthagenensem, Victorem Vticensem, &c.

Hi reuera spiritualis Booz, id est, Christi agrorum sunt cultores & vineæ, hoc est, Ecclesie agricolæ, cum quibus qui non sapit, planè desipit: & qui non colligit, dispergit. His perpetuò adhaerendum, his innitendum, cum his veluti castissimis simul & operosissimis Beth-Jehemite nostri puellis, perpetuò colligendum & metendum. Sed præstat breui digressionem istud confirmare aduersus hæreticos, & vniuersos sanctissimæ & doctissimæ antiquitatis contemptores.

Isa. 5.
Matth. 21.
Luc. 11.

Digressio de Patrum orthodoxorum scriptis, integritate, auctoritate, & unanimi consensu amplexandis.

Quoties de sacrorum Bibliorum reconditis sensibus eruendis, & germana interpretatione, de fidei nostræ summis capitibus, de Apostolicis traditionibus, de Sacramentorum efficacia, ritibus, vel vsu legitimo, aut quibuslibet aliis re-

bus in religione controuersis agitur, post eadem sacra Biblia, Patres sunt consulendi & audiendi. Quæcunque tot tantique viri cōsentientes adfirmauerint esse vera, sancta, catholica, & apostolica, ab vniuersis omnino pro talibus habenda & suspicienda sunt: quæcunque falsa, profana, hæretica, apostatica censuerint, ab omnibus damnanda & reicienda. Summa enim tot voluntatum, studiorum, & sententiarum consensus, non nisi Ecclesiæ, adeoque illius ipsius Spiritus sancti vox potest esse. Quod his argumentis manifestum & certum efficitur.

Primò, quamdiu in terris vitam & spiritum duxerunt, non solum singillatim fuerunt viua veraque membra vnius, sanctæ, catholicæ, & apostolicæ Ecclesiæ, sed & veri patres pastoresque Ecclesiarum: quinimo & in his ipsis reluxit & constitit ipsa IESU CHRISTI Ecclesia. Huic verò constanter credendum iusserunt Apostoli, & cuncti profitemur, d. Credo sanctam Ecclesiam catholicam. Constituit quoque Dei filius eum qui hanc Ecclesiam non audierit, non obseruauerit, non coluerit, habendum esse pro ethnico & publicano, id est, domo Dei, populo sancto, ac regno cælorum extorre. Patrum itaque consentientibus interpretationibus ac iudiciis penitus acquiescendum est. Huius argumentationis maiorem propositionem verissimam esse, vtrò nobiscum fatentur hæretici. Admittere enim coguntur tantos cœtus sanctorum Ecclesiæ Christianæ potiores partem fuisse: ipsamque populum subsistere, conseruari, sacris operati

*Symb. Apost.
& Nicen.
Matth. 18.*

per
mè
qua
esse
bol
eui
S
sti d
Ecc
nen
San
pub
retu
ribu
mea
cun
mei
giur
rum
suis
ber
rurs
fruc
quib
est,
Pat
iteru
sus e
nò d
que
Petr

per suos Pastores, Doctores, & magistros legitime vocatos & constitutos. Ecquæ verò vnamquam fuisset in terris vera ecclesia, si isthæc non esset? Minor propositio est ipsius Christiani symboli, adeoque filij Dei. Collectio itaque certa & euidens.

Secundò, amplissimæ sunt promissiones Christi de perpetua stabilitate & constantia eiusdem Ecclesiæ in fide & doctrina Apostolorum retinenda, & propaganda: insuper & de sua, atque Sancti spiritus iugi præsentia, qua in cunctis ad publicam salutem necessariis erudiretur, moneatur, & veluti satis firmo præsidio à cunctis erroribus defenderetur. Oves meæ (inquit) vocem meam audient. Cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ. Animam meam pono pro ouibus meis. Oves meæ alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum. Quis igitur vniuersum ouile Christi, cum suis tantis pastoribus, tam turpiter fœdèque aberrasset, quàm volunt quidam transfugæ? Et rursus: Ego elegi vos, & posui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. In quibus autem mansit fructus apostolicus, id est, vera fidei doctrina, si in superius laudatis Patribus, aliisque paribus non permanit? Et iterum: Portæ inferi non præualebunt aduersus ecclesiam meam. Iterumque: Rogavi pro te, vt nõ deficiat fides tua: An nõ verò præualuissent, atque omnino deuicissent eam, defecissetque fides Petri, si vniuersa Patrum doctrina pro sincero

Io. 10.

Io. 15.

Matth. 16.

Luc. 22.

Dei cultu, inuocatione, agnitione, retras idololatras, profanationes, errores cōplecteretur, traderet, inculcaret, sicut obganniūt apostata? Scipsum quoque Ecclesiæ perpetuò ad futurum præsentem, ducem, & assertorem, his verbis recepit. Audite me domus Iacob, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. Vsq̄ue ad senectā ego ipse, & vsq̄ue ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, & saluabo. At quæ nunc domus Iacob, nisi ea de qua angelus: Regnabit in domo Iacob in æternū, & regni eius nō erit finis? Et per Moysen: Ambulabo inter vos, inhabitabo in vobis, & ero Deus vester, vōsq̄ue ritis populus meus. Hoc enim ad Christianos præsertim attinere docet Apostolus. Alibi quoq; pollicetur se non modò tanquam murum & antemurale ad futurum ciuitati suæ, sed & murum igneum, videlicet vt nulla vis hæreticorum, tyrannorum, diabolorum illam vnquam valeat superare. Et in nouo testamento, Vobiscum sum, ait, vsq̄ue ad consummationem seculi. De Spiritu sancto autem dixit: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Item: Paracletus autem Spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia & suggeret vobis omnia, quæcunque dixi vobis. Cùm itaque in Apostolorum locum & ordinem à Spiritu sancto suffecti fuerint Patres, illisq̄ue clauus Ecclesiæ commissus, quin imò Ecclesia ipsa ex his coadunata & constructa fuerit, cui Christus vnā cum Spiritu suo, non vno, non duobus, non

*Isa. 46.**Luc. 1.**Leuit. 26.**2. Cor. 6.**Isa 26.**Zach. 2.**Matth. 28.**Io. 14.*

tribus, non quatuor solum seculis, sed in æternū, sed vsque ad consummationem seculi præsto adest: clarum est tot Patribus nunquam defuisse, siue palam in templis docerent, siue cum hæreticis disputarent, siue doctrinæ suæ præcipua capita chartis committerent, vt posteris traderet: qua propter nunquam ab illorum iudiciis ac placitis recedendum est.

Tertiò, veteris Ecclesiæ, id est Synagogæ, stante politia, in omni re dubia & obscura Israëlitarum ad Pontificum, sacerdotum, leuitarum subsellia remittebantur, veluti ad quoddam sacrum diuinumque interris tribunal, vt ab his tanquam ab ore diuino *νόμος*, i. sententias, decreta, & iudicia susciperent: quibus qui reluctarentur, veluti in Deum ipsum rebelles, morti subiacerent. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris (inquit), surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præsunt loco quæ elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis à verbo quod annuntiabunt tibi ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Et alibi: Labia sacer-

Deut. 17.

Malach. 2.

dotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. At non minore cura & solitudine Deus Ecclesie suae rebus prouidit, non minus honori, dignitati, integritati, ac necessitati in Christo filio suo renati populi fauit & studuit: igitur Patribus ac magistris Ecclesiarum, illorum loco constitutis, nos omnino obaudire voluit. Pro patribus, inquit, nati sunt tibi filij, &c. Arnobius: Pro duodecim patriarchis, nati sunt duodecim apostoli. Ergo pro septuaginta senioribus, septuaginta discipuli: & pro sacris vatibus, ac eorum filiis, leuitis, nathinais, &c. pastores, presbyteri, doctores sunt ordinati. Per omnia (scribit Clemens Ro.) tabernaculum testimonij Ecclesie figuram referebat, &c. Decet itaque nos non sub minore comminatione istorum iudicij & decretis subiaceri. An Clemens, Alexander, Sixtus, Telesphorus, Leo, Damafus, Innocentius, Gregorius summi ecclesie episcopi, Aarone, Eleazaro, Heli, Samuele, Abiathare autoritate ac potestate inferiores? Qua ergo ratione istis Hebraei subiicientur: illis vero & similibus, Christiani obedire detrectabunt?

Quarto, horum Patrum missionem, autoritatem, & doctrinam etiam per Prophetas quondam Deus praedixit & sanciuit. Nam per Ieremiam pollicitus est: Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascant vos scientia & doctrina. Figuratum quidem facta sunt haec, scribit Theodoretus, sub Zorobabel: re tamen vera prophetia finem accepit, ubi Deus saluator noster factus est homo. Et Hierony-

Ps. 44.

*Lib. 2. Const.
cap. 29.*

Ierem. 3.

Theod.

Hiero.

mus: Dati sunt pastores iuxta cor eius apostoli, & apostolici viri: & pauerunt multitudinem non Iudaicis cæremoniis, sed scientia Christi atque doctrina. At, quos vnquam verè apostolicos homines censebis, si paulò superius à nobis nominatos ab hoc nomine & ordine reieceris? Apostolici enim alij haberi non possunt, nisi qui Apostolicæ doctrinæ professores, & cathedræ successores ab vniuersis hæctenus habiti sunt. Rursus per eundem Ieremiam Deus pollicetur: *Ecce ego mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabuntur eos. Et post hæc, mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum.* Per hos piscatores Hieronymus vult Apostolos designatos fuisse, quibus Saluator dixit: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* Per venatores autem alios ecclesiasticos viros & pastores, qui in eorum locum & ordinem per totum orbem fuerunt cooptati. Iam verò, quis nisi sacrilego ac profano animo præditus, illos damnabit, quos Deus omnipotens probauit? Horum sententiam reiiciet, quos Deus tanto iure donauit?

Quintò, ad eosdem veluti ad sacrorū omnium scholâ diuinis vocib⁹ mittimur. State super vias, ait Dominus, & videte, interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Et iterum: *Interroga generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam, (hesterni quippe sumus &c.) & ipsi docebunt te: loquentur tibi,*

Proverb. 21. & de corde suo proferent eloquia. Postremò, districte quoque prohibemur transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri. Et quæ obsecro, semitæ antiquæ, quivè termini antiqui à verbis diuinis, præter apostolicorum virorum dogmata? Qui patres nostri, præter eos qui missi ab apostolis nos per euangelium in Christo genuerunt? Mementote (inquit Apostolus) præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum cõuersationis, imitamini fidem. Nam vt rectè & prudenter vidit Augustinus, isti patres quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Itaque spurij sunt, atque indigni Christianorum nomine, qui tantorum patrum canos despiciunt, & aspernantur iudicia.

*Lib. 2. cont.
Julia. Pelag.*

Sexto, mirabilis Patrum tot seculis, locis, linguis, spatiis terræ & maris disinctorum conspiratio atque concordia, qua de re vna, prorsus eadem sentiunt, scribunt & adfirmant, prorsus diuina est, non humana. Nam summi Philosophi, peritissimi historici, & hæresiarchæ secum, & cù omnibus aliis pugnant, plusquàm tragicè digladiantur, & ferarum instar mutuis se vulneribus lacerant & conficiunt: quia proprium spiritum quisque eorum sequitur, non diuinum afflatum. Ergo cùm tam mirificè conueniant Patres, à Spiritu sancto aguntur, qui illos in vniuersum aberrare non sinit. Itaque qui hos spernit, non homines, sed Spiritum Domini qui per eos loquitur spernit.

Septimo, perpetuo Ecclesiæ vsu receptum & confirmatum fuit Patres in omni controuersia testes citare, imò & iudices appellare. A quorum partibus steterūt, hi Catholici & orthodoxi æstimati sunt, alij minimè. Quin imò, & ipsa œcumenica Concilia primum semper post sacras literas locum, Patrum testimoniis, & vnanimi sententiæ optimo iure dederunt, & præsentibus controuersias ex illorum iudiciis & sacris placitis definiuerunt. Id autem confirmabitur subiectis exemplis. D. martyr Iræneus docet in omni disceptatione recurrendum esse ad antiquissimas ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt; & ab eis de præsentibus quæstione sumere, quod certum & re liquidum est. In eis enim quasi in depositorium diues plenissimè contulerunt omnia, quæ sunt veritatis. Ex quibus verò, nisi ex superius à nobis citatis Patribus constiterunt illæ veteres ecclesiæ? Idè quoque nō solis scripturis sacris Gnosticorū delirationes refellit: sed & Clementis, Ignatij, Papiæ, Polycarpi, Pastoris, Iustini, Lini, Euaristi, Alexandri, Sixti, Thelesphori, Hygini, Pij, Aniceti, Sotheris, Eleutherij, & aliorum qui Apostolicis ecclesiis præfuerant, testimoniis. Tertullianus præscribit aduersus omnes hæreses ex antiquis & apostolicis ecclesiis, quas etiam originales & matrices appellat, fortissimè contendens, non esse verisimile tot ac tantas in vnā fidem aberrasse. Aliàs officium suum neglexisset Spiritus sanctus, ad hoc missus & postularus, vt esset doctor veritatis, &c. Valentinianis idem quoque vt firmissima propugnacula, obiicit Iustini martyris, Mil-

Lib. 3. cap. 4.

*Lib. 3. cap. 2:
3:4:li. 4. c. 14:
37:45:47:49:
50:52:lib. 5.
ca. 26: & 28.*

Lib. de præf.

*Lib. aduers.
Valent.*

tiadis, Irenæi, Proculi superiorum patrum suorum iudicia. Et ut vela contraham, Alexander, Athanasius, Eusebius veterum ac superiorum patrum scripta constanter Arrianorum furoribus opponunt. Ex iisdem Basilii magni Eunomium refellit: Epiphanius, & Theodoretus in omnes hæreses pugnant: Hieronymus Iovinianum, Eluidium, Vigilantium, Io. Ierosolymitanum, & Luciferianos errorum coarguit. Augustinus Iulianum Pelagianum urget viginti & quinque prolati contra hæreses illius veterum patrum testimoniis: quorum sententiis (subiicit) credere & assentiri debuisset, si ullus in eo Dei timor, vel hominum pudor superfuisset. Illos alibi vocat idem August. catholicæ fidei strenuos defensores, civitatis Dei lumina, viros insignes & clara præditos sanctitate, beatos ecclesiæ filios, Dei sacerdotes & illustres antistites, templa Spiritus sancti, Ecclesiarum post apostolos, plantatores, rectores, rigatores & nutritores, muros antiquissimæ veritatis, sacrarum disputationum cognitores, & iudices ut hæreticis terribiles, sic à Catholicis optabiles.

Lib. 1. & 2.
cont. Iul.

Lib. de mon.
rib. cath. eccl.
cap. 1.

Tom. 1. Cœcil.
Vide Theod.
Socras. Soz. o.
Euag. Ni-
ceph. hist. eccl.

Quid necessum est de Conciliis latius differere? Magnum illud Nicænum definiuit Filiū Dei esse ὁμοῦσιον. i. consubstantialiē, coætēnum, & coæqualem patri, potius ex veterum patrum scriptis, quàm ex sacris Bibliorum literis. Ephesinum B. Mariam θεοτόκου, id est, Deiparam, contra Nestorium appellandam esse censuit, quòd à patribus ita sentire fuissent edocti, qui huic adfuerunt. Chalcedonense, impermixtas in Christo esse Dei

& hominis substantias, in vnica hypostasi, iuxta
priscorum patrum placita, contra Eutycis bla-
sphemias, confirmauit.

Octauò, Patrum auctoritatem, præstantiã, san-
ctitatem, & doctrinæ veritatem vehementer
comprobat, quòd horum contemptores & ad-
uersarios Ecclesia semper pro hæreticis & pro-
fanis hominibus habendos esse censuerit. No-
tat Irenæus impios Gnosticos ad tantam temeri-
tatem progressos esse, vt etiam Martyres sperne-
rent, vt vituperarent eos qui propter Domini
confessionem occisi fuerant. Item, dicerent se
non solùm presbyteris apostolorum successori-
bus, sed etiam ipsiis Apostolis & Discipulis, esse
longè sapientiores. Origenes, ait Lyrinensis, tum
errauit, cùm sibi plus satis credens, veterum ma-
gisteria contempserit. Obseruat Eusebius Tati-
num tum in hæreses incidisse, cùm nimia elatio-
ne inflatus existimauit se cæteris meliorem, &
maluit proprium instituere stilum docèdi, quàm
à veteribus traditum sequi ac imitari. Paulus Sa-
mosatenus inquit idem Eusebius, sibi à viris &
mulieribus in cõgregatione dum verba faciebat
volebat applaudi, antiquis autem & defunctis
tractatoribus insultari: psalmos & hymnos ve-
teres tolli, recentiores à se confectos cantari. A-
rius, inquit alij historici, nullos ex veteribus
dignos putabat, qui secum conferri possent. Ne-
storius ait Socrates, veterum interpretum libros
versare noluit: sed se omnibus præstantiorem ef-
se dixit. Basilius magnus conqueritur de Euno-
mio, quòd nihil daret antiquitati, nec reuere-

Lib. 3. c. 20.

Lib. 3. cap. 2.

*Lib. 5. hist. c.
29. in tral.
Ruf.*

*Lib. 7. hist.
cap. 27.*

*Theodores
Seyom.
Cassiod. Ni-
ceph.*

*Lib. 1. contr.
Eun.*

retur eorum multitudinem, qui ab eo tempore quo Ecclesiæ Christi fundamenta iacta sunt, magna posterorum admiratione floruerant. Euty-
cen reum agit Vigilius martyr, quod petulantis animi supercilio, antiquitus traditas à Patribus regulas pro viribus deiecit, ut à se confictas in Ecclesiam induceret. Summatim dicam, omnium errorum scaturigo, est sanctissimæ & doctissimæ antiquitatis contemptio ac despicientia.

Lib 1. cont.
Euty.

Hæreticorum
pro prisca
patribus te-
stimonia.

Lut.

Nono, etiam nostri temporis Hæresiarchæ, vel vi veritatis conuicti, vel instar Cayphæ, & immundorum spirituum imprudentes & coacti, vel pudore, vel publico omnium bonorum testimonio, vel conscientia quibusdam stimulis puncti ac superati, propriis se se iudiciis condemnantes, veterum Patrum integritati, authoritati, & veritati præclara testimonia reddiderunt. Luterus Epistola ad Moguntinum Electorem scripsit, se veteres scriptores, tanquam sua causse patronos suspicere, colere, venerari. Idem rursus cum Melancthone, Epistola ad ordines imperij qui Norimbergæ cõuenerant, volunt Euangelium doceri secundum interpretationes à prima ecclesia receptas, nimirum iuxta Cypriani, Hilarij, Cyrilli, Basiliij, Augustini & similibus sententias. Antonius Coruinus Epistola ad Marchiones Brandenburgenses, doctrinae Christianæ confirmationem vult petendam esse ex Origene, Basilio, Cypriano, Cyrillo, Ambrosio, Chrysostomo, Hieronymo, Augustino, quos cordatissimos patrum appellat. Melancthon Præfatione in locos communes editos VVitebergæ 1544. magnificis verbis iactat se nullam aliam doctrinam velle profiteri ac propagare,

Coruin.

Melanct.

quàm quæ Ecclesiæ catholice perpetua fuit, comprehensa in Prophetarum & Apostolorum libris. Eum quoque se scriptura sensum colere, quem Irenæus, Basilus, Ambrosius, Augustinus, atque alij doctores qui Apostolos proximè subsequuti sunt, de doctrina Christiana scripsere; quorum libri etiamnum supersunt, scriptis publicis tradiderunt. Idem Epistola ad Henricum octauum Angliæ regem, anno 1536. locis cõmunibus præfixa palam fatetur, non esse tutum dogma aliquod recipere, cuius prorsus nullum extat testimonium in veteri Ecclesia. Profitentur quoque Centuriarum Madeburgensium confarcinatores Illyricus, Vviggandus & Faber, Centuriæ quintæ capite quarto, illius seculi Patres doctrinam de vero Deo contra hereticorum corruptelas, summa fide tradidisse & defendisse. Trinitatis doctrinam sanctè custodiuisse, Christi incarnationem summa fide tractasse. De iustificatione, de fide, spe, & bonis operibus, &c. sacris literis consentanea docuisse. Quarto etiam seculo fatentur Ecclesia Christi faciem & formam omnino illustrem & præclaram fuisse: talèmq; conspectum in Nicana Synodo cœtū profitentium Christum, qualem post Ascensionem Domini, in Pentecoste viderant Ierosolyma. Habuisse insuper illà ætatem, si quæ vnquam alia, plurimos præstantes & illustres doctores, qui doctrinam Christi puram & integram custodierunt, summâque dexteritate propagauerunt. Tertiæ quoque à Christo centuriæ admittunt doctrinam consensisse cum ecclesiis apostolicis, eumque consensum ac concordiam communem fuisse omnibus in Europa, in Asia, in Africa ecclesiis. Doctrinam de Deo adhuc puram retentam: de creatione, de Angelis, de Homine, &c. satis commodè. Secundū seculum indicat

Illyric.
Vviggand.
Faber.

Centuriæ 4.
cap. 1.

Centuriæ 3.
cap. 4.

Prefat. in
Cent. 1.

ideò adhuc aliquanto floridius, quòd ad Zelum in tradenda atque propaganda doctrina Euangelij attinet, quia Apostolorum tempore adhuc erat vicinum. Scribunt

Cent. 2. s. 4.

rursum: Cum hæc ætas Apostolorum tempore admodum vicina fuerit, multique præstantes viri adhuc vixerint, doctrina Christi hoc seculo purior conseruata est. Extant & eius ætatis testimonia, quæ probant doctrinam Christi fideliter custoditam esse. Sed hæc satis sint de Germanorum hæreticorum testimoniis, pro asserenda veterum Patrum doctrina, auctoritate, integritate ac veritate. Quosdam Gallos subnectamus.

Caluin.

Caluinus totius Christianæ pietatis hostis nimis ferus & immanis, omnia vincentis veritatis potestate superatus, & fractus, palam fateri coactus fuit, quingentis primis ecclesiæ annis, puram Christi religionem adhuc floruisse, & sinceriores doctrinam viguisse. Et rursum: Extra controuersiam esse, nihil à principio vsque ad ætatem (Augustini, Optati, Origenis, Tertulliani, Irenæi, & aliorum, qui veræ Ecclesiæ certum signum euincunt esse, perpetuam in ea Episcoporum successione) mutatum fuisse in doctrina: sed ab ipsis vsque Apostolis, constanter & unanimi consensu retentam. Sed quorum studio & opera iam à tuis quæso, Caluine, nisi patrum & doctorum quos paulò supra enumerauimus? Constat igitur vel te iudice, in eorum scriptis veram, apostolicamque doctrinam contineri: & ideò tuæ impietatis Ministros illius audacissimos contempores, Christi & Apostolorum doctrinæ infestissimos hostes esse. Sic ex ore tuo iudicaris, serue nequam. Sed perge, teipsum tuosque sectatores proprio iudi-

Lib. 1. Inst. c.

11. sect. 13. &

Lib. 4. cap. 2.

sect. 3.

cio damnare. Nos, inquit, *Nicanam, Constantinopolitanam, Ephesinam, Calcedonensem, ac similes priscas Synodos, quæ confutãdis erroribus habitæ sunt, libenter amplectimur, reueremurque vt sacrosanctas, quantum attinet ad fidei dogmata. Nihil enim continent, quàm puram & natiuam Scripturæ interpretationem, quam sancti Patres spiritali prudentia, ad frangendos religionis hostes, qui tunc emerferant, accommodarunt. At, nominatim à nobis Patres has Synodos celebrarunt, Caluine, ad quorum iudicia prouocamus, quorumque auxilium fidemque aduersus tua placita imploramus: easdem Synodos & nos toto pectore veneramur & exosculamur. Nimis igitur proterui, nimis peruicaces & improbi sunt tui sectatores, qui præsentibus de religione lites nolunt ab huiusmodi Patribus & Synodis diiudicari. Verùm alia rursus tela nobis expedi, quibus te tuòsque conficiamus. Eam, inquit, doctrinam recipi ac vigere cupimus, quam suo sanguine obsignarunt Apostoli, & Martyres. Et nos idem summis votis exoptamus bone vir, vt sic cum Simone, Marcione, Manichæo liberi arbitrij primis hostibus, tua paradoxa pereant: nos autem cum Apostolis & Martyribus bonis operibus, sacrificio incruento corporis Christi, precibus pro defunctis, & reliquis sacris à te tuisque nefariè repudiatis, incumbamus. Scribit rursus Caluinus Epistola ad Sadoletum Carpentoractensem Episcopum: Statue tibi quæso, ob oculos veterem illam Ecclesiæ faciem, qualem Chrysostomi aut Basilij ætate apud Græcos; Cypriani, Ambrosij, Augustini seculo apud Latinos extitisse, ipsorum monumenta fidem faciunt.*

Lib. 4. Inst.
c. 9. sect. 8.

In 23. Math.
Verj 39.

Homil. 41. in Gen. 2. in Ps. 50: 3. & 77. ad pop. Epist. ad ul. De orat. Dominica: Epist. ad Moysen. Epist. 85. In Ps. 21: & 98. Lib. 9. conf. 64. 11: & 13.

Hortatorem te & monitorem sequimur magne Rabbi, nobisq; ob oculos statuimus Chrysolostomum Diuorum inuocationem asserentem, Basilium sacras imagines honorantem, merita bonorum operum asserentem Cyprianum, reliquias Sanctorum omni honore colligentem Ambrosium, Augustinum denique Eucharistiam adorantem, & ad altare Domini eandem pro defuncta matre offerentem. Tui igitur affectu nimum refractarij sunt & contumaces, qui in his nec illis, nec tibi ipsi obaudiunt, nos autem vere ecclesie membra, qui veterem Ecclesie faciem qualem illi depingunt, perpetuo nobis imitandam proponimus. Tu autem magnus veterator, nequam, & improbus, quando ad Franciscum Christianiss. regem nostrum scribis: *Si patrum antiquorum, & melioris adhuc seculi scriptorum auctoritate dirimendum esset certamen, melior victoria pars ad nos inclinaret. Na vniversa caussa caderes infelix.*

Fol. 78.

Antonij Sadeelij Calviniani euangelij ministri sententia qua se, suosque apertè coarguit, digressionem istam finiero. Is Tractatu de legitima vocatione ministrorum scribit: *Hic lectores rogamus, ut non tantum Apostolos & Euangelistas, verum etiam pios illos Ecclesiarum Episcopos sibi ante oculos ponant, quorum officia & studia eluxerunt in edificanda Christi Ecclesia. Reuocent in memoriam primos, illos Romanos episcopos, qui puram Euangelij doctrinam & sanctis concionibus promulgauerunt, & ipso tamen sanguine obseparunt. Intueantur animo summam Cypriani in exequendo suo munere diligentiam, summam in omnibus vite partibus integritatem, fortissimam in obcunda morte pro Christi confessione constantiam. Contemplantur Alexandrum, Athanasium, & plerosque*

plerosque alios strenuos ac fortes Ecclesiæ duces, qui Arrianam heresim, & innumerabiles alios errores, & scriptis, & voce profligarunt. Postremò, infinitam hominum multitudinem ad Gregorij, Chrysostomi, Augustini cathedram accurrentem, & undique circumfusam, atque ab ipsorum ore pendentem sibi adhuc videre videantur. Et nos isthæc omni religione præstamus Antoni, idèoque à vestris contra Dei omnipotentiam, bonitatem, prædestinationem, providentiam, cõtra Sacramentorum numerum, effectus, cæremonias: contra sedem Apostolicam, Concilia, opera bona: contra ieiunia, delectum ciborum, inuocationem sanctorum, & c. paradoxa, & lethalia mendacia toto corde abhorremus. Siquidem eorum omnium quæ de his docet Catholici, Patres istos habemus authores & assertores: vestrorum autem errorum seueros hostes & repressores. Atque hæc sufficiant de veterum Patrum auctoritate, integritate, & veritate, ad Boozum terrenum, cœlestemque redeundum.

Vndecimò, nõ caret suo mysterio, quòd Booz iusserit Ruthæ, cùm esuriret ad mèsam seruorù suorù recurrere: & cùm æstu sitiq; affligeretur, aqua pro eisdem in vasis allata ardori suæ mederi. Adumbratur enim præclarum illud septem Sacramentorum conuiuium, quod Filius Dei & redemptor mundi nobis magnificè ac splèdidè adòrnauit. His nãque vt cœlestibus dapibus atque conquestissimis epulis, omnis iustitiæ esuries expletur, & remissionis peccatorum sitis Christi merito, (quod his, veluti certissimis & efficacissimis cataplasmatibus) depellitur. Habemus igitur

in agro Christi elaborantes coloni & aratores, ad
 extinguendam iustitiæ originalis sitim, sacrae re-
 generationis vndam; ad molliendam crucem cõ-
 fessionis eius, Confirmationis oleum; ad explen-
 dam vitæ beatæ famem atque sitim, carnem ac
 sanguinem Christi; actualium delictorum remis-
 sionem in absolutione; &c. De hoc opiparo cõ-
 uiuiuo vaticinatus est Isaias: Haurietis aquas in
 gaudio de fontibus Saluatoris. Faciet Dominus
 exercituum omnibus populis in monte hoc cõ-
 uiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, conui-
 uium medullatorum, vindemiæ defecata. Et Da-
 uid: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus
 omnes qui tribulat me. Húc enim locú de altari,
 in quo Christi corpus cõsecratur, offertur, & edi-
 tur, interpretari sunt Euthymius, Chrysostronus,
 Cyrillus Hierosoly. Ambrosius. Et Salomon de
 mensa sacrae eucharistiæ vaticinatus est, Augusti-
 no & Cypr. interpretibus: Sapientia ædificauit
 sibi domum, miscuit vinú, & posuit mensam, &c.
 Duodecimò, Rutha in faciem cadens ante Boo-
 zum, ac eum magna demissione animi colens, ty-
 pus fuit Ecclesiæ iam ex gentibus collectæ: quæ
 Christum Deum hominẽ factum, iudicem & as-
 sertorẽ suum, summo cultu veneratur, eidẽque
 quantas potest humiles gratias agit, quòd eam
 præter omnẽ spem ac meritum respicere, vocare,
 & in communionem Sanctorum admittere di-
 gnatus sit. Idipsum & Psalter regius præcinuerat:
 Adorabunt eum omnes familiae gentiũ. Et: Ado-
 rabunt eum omnes reges, omnes gẽtes seruiet ei.
 Mádauerunt & adorauerunt (nimirum corpus
 humilitatis Domini, autore Augustino,) omnes

Isa. 12. &
 25.

Psal. 22.
 Comment. in
 psal.
 Catec. 4.
 myst.
 Lib. de He-
 lia. cap. 10.
 Lib. 17. de
 ciuit. cap. 20.
 Epist. ad Ce-
 cil.

Psal. 21.

pin
 sto
 id
 Ch
 rau
 qu
 N
 uin
 cun
 tras
 ace
 mir
 cha
 inar
 nuc
 lab
 illic
 sum
 De
 sent
 iest
 cha
 præ
 doc
 affi
 gno
 ege
 par
 spin
 rüt
 cha
 bus

pingues terræ. Quin & post patrē suum in Christo D. Ambrosium, fortiter & catholicè cōtendit idein Augustinus, neminem in Eucharistia rectè Christi carnem manducare, nisi prius eam adorauerit ex alio Pf. Adorate scabellum pedū eius, quoniam sanētum est.

*In comment.
in Pf. 21. F
98.*

Psal. 98.

Nimis ergo iniustè vexant nos Luterani & Calviniani, nimis temerè ac iniuriosè calumniantur, cū ad raucā rauimvsq; clamitāt, nos esse idololatrias, anthropolatrias, artolatrias, & si quid aliud acerbius excogitare valeāt, quòd Christum Dominū nostrū proni colamus & adoremus in Eucharistia. Non enim idolum, non simulacrū, aut inane spectrū illic colimus, sicut olim Ethnici: nō nudū solūmq; hominē, vt impius Nestorius cauilabatur: nec panis aut vini substantiā (quæ nulla illic remanet) veluti furētes autumabāt Manichæi, summa reuerētia veneramur: sed ipsissimū Iesum Deū & hominē, iuxta verbū suū illic reuera præsentē. Imò, ipsi immanes sunt diuinæ Christi maiestatis contemptores, qui cū illū in eadem Eucharistia realiter & substantialiter (vt loquūtur) præsentem, & exhibitum cœnantibus palam doceant, nullo eum dignantur honore, nulla afficiāt reuerētia. Illis similes, qui cū Deum cognouissēt, nō sicut Deū glorificauerūt, aut gratias egerūt, sed euauerūt in cogitationibus suis. Illis pares, qui eundē Christū sputis, colaphis, virgis, spinis, clauis, & omni specie ignominie affecerūt: quādo nō dissimilibus contumeliis eū in Eucharistia reapse præsentē insectantur, ab aliis re-

Rom. 1.

1. Cor. 11.

bus non diiudicantes corpus Domini.

At, ne desit tantæ perfidiæ pigmentum ac fucus, prætexunt nullum se mandatum habere à Deo, de adorando Filio eius in hoc sacramento. Ecquid opus est singulari & particulari hac de re præcepto, cum vniuersale & commune sufficiat?

Porro, quatuor iam è psalmis præcepta posuimus, quibus Christum hominem adorare iubemur. Nimis ergo malignè ac proteruè alia magis expressa requirunt. Verùm, vt sint inexcusabiles, alia congeramus. Præceptum est expressissimum, Dominum Deum tuum adorabis: Christo homini verè dicitur à Thoma, Dominus meus, & Deus meus: an non ergo vt sic adorandus? Illud enim generale præceptum nullius loci, temporis, aut modi existendi circumstantiis nos alligat. Nò præscribit, adorabis tantùm in sabbatho, tantùm in definito cæli loco, vel tantùm hoc vel illo modo presentem: igitur cum Christus verè Deus ac Dominus sit, vbicumque sit adorandus est. Profitentur autem illi nobiscum, ipsum verè, realiter, ac substantialiter in Eucharistia exhiberi, recipi, manducari, adesse: itaque nimis impij sunt qui adorare vetent. Præceptum est ac voluntas patris, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Præceptum est, cum introduxit primogenitum in orbem terræ dixit: Et adorent eum omnes angeli. Præcepti vim magnam continent Magorum, pastorum, Centurionis, leprosi, cæci, Chananeæ, Thomæ, Petri, omnium denique Apostolorum ac piorum exempla: qui Christum in carne, non modò licitè, sed & piè sanctèque adorantes, ab eodem probati & remunerati fuerunt.

*Deut. 6.
Iohan. 10.*

Iohan. 5.

Heb. 1.

Præceptum includit donum patris, quando Filio *Philip. 2.*
 tantū nomen contulit, vt ad eius maiestaté flectatur
 omne genu, cœlestiū, terrestriū, & inferno-
 rum. An non apertè Apostolus Christi in sacra- *1. Cor. 11.*
 mento adorationem præcepit, cū mandat, sus-
 cepturum prius seipsum probare & examinare,
 an tanta re dignus sit? Cū quorundam Corin-
 thiorum insolentiam coarguit, quòd ebrij, quòd
 inter se dissidentes, quòd pauperibus neglectis,
 quòd sacrum cœtum centemntes, quòd nō sa-
 tis filio Dei digna animi puritate ac sanctitate, ad
 mensam Domini accederēt? Nōne omnis ea quā
 tā seuerè exigit conscientiarū præparatio, & diu-
 dicatio corporis & sanguinis domini, ne indignè
 sumatur, ad veram adorationem pertinet? Ecquis
 vnquam ex animo credens, se Christum Deum
 & hominem verè, substantialiter, & realiter præ-
 sentem habere, eundem accipere, tangere, ample-
 cti, qui non illicò eundem vereatur atque colat?
 Qui non mox eidem procumbat, veniā postulet,
 ac toto pectore salutem suam cōmendet? Quādo
 seipsum oculis fidelium ingressit aspectabilē, nul-
 lus non præcidit, nullus non adorauit. In Eucha-
 ristia animo conspicitur, re ipsa totus præsto est,
 manu, ore, pectore suscipiendus: & eum adorare
 cunctabimur? Publicanis ac meretricibus, cū la-
 crymis ei ad pedes procidētibus, erimus deterio-
 res? Cacodæmonū & omniū damnatorū, qui ad
 eius nomen genua flectunt, ac trepidant, despera-
 tam rabiē nostra irreligione superabimus? Absit. *Matth. 2.*
 Sanctos potius Magos, vt piē cōsultit Chryosto- *Homil. 61. ad*
 mus, imitabimur: qui longo itinere cōfecto, cor- *ppp.*

24. in 1.
Cor: & ad
Eph. 3.

Matth. 8.

19. 20.

Lib. 2. Re-
cog.

Lib. 2. de pra-
dest. sanct.
cap. 12.

In art. dam-
nat. à Leone
10.
19. 9.

pūs illud in præsēpe reueriti, cum tremore pluri-
mo adorauerunt. Cēturionis pietatem (Origene,
Emisseno, atque Epiphānio adhortantibus) se-
quemur, qui obuium sibi Christum supplex ado-
rauit d. Domine, nō sum dignus, vt intres sub te-
ctum meum, &c. Cum Thoma (Cyrillo Alex. au-
thore) ad tantā Domini nostri bonitatem & cha-
ritatem stupētes exclamabimus, Dominus meus,
& Deus meus. Sed de his haecenus.

Tertio decimò, Rutha illico post epulas ad spi-
cilegium rediit, in eoque per Boozī licentiam di-
ligenter ac constanter perseuerauit, vsque ad finē
totius messis. Et filiis ecclesiae concessum est hu-
iusce peregrinationis tempus ad serendos, metē-
dōsque ac colligendos bonorum operum & me-
ritorum fructus. Nam vt rectè S. Clemēs scripsit:
Vnaquæque res suum tempus habet & locū: ope-
rum hoc tempus est, prēmiorum seculum futurū.
Et Augustinus: In resurrectione nouissima homi-
nes erunt in corpore, non ad vlla merita compa-
randa, sed ad recipienda pro bonis meritis prā-
mia, vel pro malis luenda supplicia. Errauit quō-
dam nimia humanitate Origenes, docens Gehē-
næ adiudicatos & traditos posse hinc eripi &
saluari, quemadmodū illi impingūt Epiphānius,
Theophilus, August. Errauit non ita pridē & Lu-
terus, scribens animas in Purgatorio afflictas, nō
esse extra statum merendi vel demerendi. Chri-
stus namque de tempore quod mortem sequitur
dixit: Venit nox, in qua nemo poterit operari.
Impio seruo ligantur manus & pedes: id est, om-
nis bene agendi ac elabendi facultas adiimitur.

Fatuis virginibus clauditur regni ianua, dicitur-
que, Nescio vos : quibus omnem reditū ad gra-
tiam & iustificationem vltiorem mortuis con-
feleratis denegari significatur, Nec exigua aquæ
guttam Diues impetrare potuit post mortē, pro-
pter cahos, hoc est, certissimum & iustissimū de-
cretum Dei, quod iustos à reprobis disternat.
Igitur monenti Apostolo pareamus : Dum tem-
pus habemus operemur bonum ad omnes.

Matt. 22: 12

25.

Luc. 16.

Gal. 6.

Quartodecimò, sicut Rutha spicarum manipu-
lo: suis multis vigiliis & sudoribus collectos, vir-
gatandem cecidit, vt à paleis grana excuteret &
fecerneret, excussa que in domū ad socrum refer-
ret: ita quemlibet studiosum decet omnes disci-
plinas suis variis laboribus ac vigiliis acquisitas,
censuræ ac iudicio ecclesiæ catholicæ subiicere.
Quicquid illa examine sui iudicij quasi virga no-
tauerit & excusserit, palea nobis sit ac puluis. Nō
plus æquo proprio iudicio, ac priuata ratiocina-
tionis nostræ innitendum aut fidendum, sed om-
nino Ecclesiæ vniuersali cedendum atque creden-
dum, ū quidem pij esse velimus. Omnibus quan-
tumcunque sibi sapere videantur, dicit Apосто-
lus: Nolite prudentes esse apud vos metipfos.
Noli alium sapere, sed time. Qui stat, videat ne
cadat. Ne sitis vobis ipsi sapientes. Sapientia car-
nis inimica est Deo. Sapientia huius mundi, stul-
ticia est apud Deum. Soli vniuersali ecclesiæ,
non singulis diuisim eius membris promissum
est: Non deficiet fides tua. Portæ inferi non præ-
ualebunt aduersus eam. Ideò non solūm pium
suorum scriptorum lectorem, sed & liberum

Rom. 8. 9. 11.

I. Cor. 3. 10.

Luc. 22.

Matth. 16.

*Præm. lib. 3.
de Trin. 2.
lib. 1. cont.
duas ep. Pelag.
cap. 1.*

Epist. ad Aug.

*Lib. cont.
eccl. statum.*

*1. Cor. 12.
Rom. 12.*

*Aug. lib. 50.
homi. hom. 15.*

correctorem cupit Augustinus. Idem quoque libros quatuor quos contra duas epistolas Pelagianorum ediderat, ad Bonifacij Papæ sanctitatem potissimum dirigit examinandos & emendandos. Hieronymus omnia scripta sua Damasi summi ecclesiæ pontificis iudicio subiecit. Quin imò Paulus forma factus nobis ex animo, exactis iam quatuordecim annis à sua conuersione, ascendit Hierosolymam, conferre cum Petro & cæteris Apostolis de euangelio quod inter gentes prædicabat, ne in vanum cucurrisset. Quo facto ostendit (autore Hieronymo) se non habuisse securitatem Euangelij prædicandi, nisi Petri & eorum qui cum eo erant, fuisset sententia roboratum. Oportet ergo Martinum Luterum hominẽ fuisse bene & immaniter impudentem, imò & inter omnes qui vsquam insani erũt insanissimum, qui scripta sua nollet à quocunque iudicari, nec ab Episcopis, nec ab Conciliis, nec ab angelis, &c.

Quintodecimò, Rutha proferens de sinu suo reliquias panis ac prandij, quo fuerat saturata, dantque esurienti socrui suæ, eam designauit cõmunionem sanctorum, quæ inter ecclesiæ membra coaluit. Huius etenim beneficio, & orationes, & suffragia, & bona opera, & satisfactiones aliorum aliis profunt: quod Apostolus commodissimo atque euidentissimo membrorum corporis humani exemplo declarauit & cõfirmauit. Equidem mutuis se officiis iuuant, mutuis laboribus & operibus corporis molem sustentant. Si gaudet vnum illorum, congaudent cætera: si tristatur, alia compatiuntur: pro se inuicem sollicita

sunt, mira sedulitate & sympathia. Spinam calcat pes: Vide quomodo cōuertuntur illuc cetera mēbra. Primū, ipsa spina dorsi incuruat se, & depouunt se omnia mēbra. Nūquid oculi cessant quærere? &c. Baiulorū paralitici fides sanitatē eidem promeruit. Vt Centurionis humilitas seruo, sic *Math. 8.*
Chananeæ cōstantia & oratio filie sanitatē impetrauit. Dauid super aurū & topazion concupiuit participem esse omnium timentium Dominum. *& 15.*
Paulus adimplebat ea quæ decant passionum aliorum Christianorum, in carne sua. Urbem Soly-morum propter se, & propter Dauid, non semel seruauit Dominus. *Colos. 1.*

Potuit & Ruthæ factō adumbrari, quod ad finem seculi futurum credimus: nimirum Iudæorum abiectam nunc synagogam, tunc Christi mi-

seratione, fidei, sacramentorum, atque aliorum ecclesiæ Christianæ charismatum

spiritualium participem. Fiet nam-

que illo tempore vnum ouile,

& vnus pastor. Et cum ple-

nitudo gentium intra-

uerit, reliquiæ Israë-

lis saluæ

fient.

Io. 10.

Rom. 11.

LIBRI RUTH CAPVT TERTIVM.

1. *Post quàm autem reuersa est ad socrum suam, audivit ab ea. Filia mi, quæram tibi requiem, & providebo, ut bene sit tibi.*
2. *Boo Iste cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat.*

HVCVSQVE narravit propheta ærumnosam & laboriosam vitam Ruthę in terra Iūda: nunc aggreditur felicitis eius matrimonij occasiones & præparationes, ex quo tandem natus est totius mundi saluator & iudex. Quatuor autem præcipuæ sunt huius capituli partes. Prima comprehendit vetulæ Noëmi & iuenculæ Ruthę consulatione ac deliberatione de futuro matrimonio. Secūda, eiusdē Ruthę promptissimā & impigrā obedientiā. Tertia, Boozī castitatē, prudentiā, pollicitationē, atq; iteratā liberalitatē. Quarta reditū Ruthę ad socrū, cui quęcunq; acciderāt ordine narravit.

Initio, notandum Hebraicam literam non habere: *Postquam autem reuersa est ad socrum suam: sed duntaxat, Dixitque ei Nahomi socrus sua, &c.* Deinde nõ absolutè, sed per interrogatiõnẽ enũtiare, quẽ illico sequũtur: *Nõne querã tibi requiem, vt bene sit tibi? Et nunc, nonne Boo 7 de consanguinitate nostra est, cuius fuisti cum puellis? &c.* Hæ porrò interrogatiõnes maiorẽ quandã affirmandi vim, atque non paruã animi dicentis alacritatem importat. Vult itaque Noëmi, Miseret me tuæ paupertatis & miserix, ô Filia. Tua in me obseruantia, atque in Deum verũ pietas meretur, vt honori ac tranquillitati tuæ consulã omnibus quibus potero modis. An non hoc quoq; mihi ex officio & debito incumbit? Queram itaq; tibi requiem, id est, spõsum legitimum ac diuitem, quẽ amabis & coles: ille vicissim te vt corpus suũ amplectetur & fouebit. Illi probatis à Deo nuptiis liberos paries, quos educabis in disciplina & timore Domini: ipsi autem omni obsequio te verebũtur & obseruabũt vt matrẽ. Hoc pacto à triplici opprobrio atque infelicitate qua premeris, liberaberis. Primo, à cõditione abiecta, seruili, & ethnica: quando transibis in sacram & liberã Israëlitarũ familiam. Secundo, à paupertate & egestate durissima, ad opes honestas. Tertio, ab opprobrio sterilitatis, ad honorabilem fœcunditatem. Sicquẽ omnibus modis, id est, corpore, animo, fama, fœlicitate temporali atque æterna, faustè tibi erit.

Hinc autẽ primò liquet Noëmi mulierẽ fuisse beneficiorũ acceptorũ memorẽ, cũ tam gratum animũ nurui suæ pollicetur, atq; oblata opportu-

Ephe. 6.

nitate, opere eum se ostensuram & comprobaturam recipit. Illi primo capite optauerat fœlix cōiugium, nunc operam offert, vt ei reperiat. Illius laboribus, vt secundo capite dictum est, domi nutrita fuerat, nunc vices rependere satagit, quādo eius paci & fœlicitati studet. Sunt in quos collocata beneficia omninò pereunt. Sunt si eos ex furca redemeris, id est ingenti opprobrio atque ignominia afferueris, de ligno te pendentem videre cupiant. Sunt item alij promissionibus adedò magnifici, vt montes aureos nihil formidēt polliceri: sed vix obolum præstant. Eū referunt, qui omnia mundi regna promittebat, modò instar Dei coleretur: diuinam quoque æqualitatē, & omnem boni & mali scientiam, si verbis eius potiusquam Dei fides haberetur. At simpliciter quod potest Noëmi promittit, idē quoque fideliter præstitit. Duplicis itaque officij omnibus exemplum reliquit: prius gratitudinis, posteriorum pactorum, promissorumque soluendorum.

Ostendit secundò, quanta debeat esse parentū pro liberis sollicitudo. Tenentur illos educare & fouere, donec ad annos pubertatis peruenerint, in disciplina & timore Domini. Deinde quātum commodè fieri poterit, vel hæreditatem paternam relinquere: (nam maluit lapidibus crudeliter obrui Naboth, quàm acceptum à patribus agrum, filiis subtrahendo, regi Achab tradere) vel certè artificium docere, vel in gradum statūmq; honestum euehere, quo vitam istam mortalem rectè pièque traducere valeant. Ruthæ namque author fuerat, vt in agris Boози spicas legeret:

Math. 4.

Gen. 3.

Eph. 6.

3. Reg. 21.

mo
se cu
fili
poti
ro e
rent
berc
gere
qua
la su
tur
cum
ris n
con
dati
de n
exte
pru
ben
uit
cob
seph
S
Pac
mar
ra
ri p
niu
fate
run
ac
An

modò verò vt honesto matrimonio collocaretur se curaturam recipit. Prospiciant igitur parentes filiabus de honestis & piis maritis, studeántque potius viris sine pecunia, quàm pecuniæ sine viro eas copulare: Pias quoque filias & honestis parentibus natas, filiis suis iungant: nec sinant liberos suos hac in re priuatis suis affectibus indulgere. Vim nullis afferant vt illi vel isti elocentur: quandoquidem vix vnquam scælicia & tranquilla sunt connubia violenter contracta. Copulantur corpora, sed longè dissident animi. Noëmi cum Rutha amicè maternèque confert de futuris nuptiis, at nullam vim adhibet. Abraham filiis concubinarum Agaræ & Cethuræ, muneribus datis, Isaac hæredem ex asse reliquit: eidémque de nuptiis cum piissima virgine Sara, antequam extremum diem obiret prouidit. Isaac Rebecca prudentia Iacobum filium frumento, vino, oleo, benedictione, stabiliuit, & ad Labanum ablegauit vt sponsam sibi ex eius familia assumeret. Iacob ultra sortem dedit prædium filio suo Ioseph.

Gen. 25.

Gen. 27. 28.

29.

Io. 4. i

Sed qua ratione requiem pollicetur Ruthæ? Pacémne habitura est vidua iuuenula, cum sene marito? Pauperula, cum diuitiis affluente? Libera nunc est atque suæ potestatis; nupta, erit sub viri potestate, & ipse dominabitur illi. Matrimonium plurimum otij ac quietis habere, nunquã fatentur qui eius iugum pertulerunt. Nec defuerunt Philosophi, qui nuptiarum diem primum ac postremum dumtaxat scælices æstimauerint. An non docet Christi Apostolus mulierem viro

Gen. 3.

1. Cor. 7.

desponsatam variis curis distrahi, quomodo placeat viro, tribulatione carnis perpeti: ideoque in nuptis & viduis bonum esse, si sic permanserint? Si nuptæ caruerint liberis, sterilitatis confunduntur opprobrio: si prolem susceperint, tot tantisque partuum, aduersorūque casuum quibus liberi obnoxij sunt, doloribus franguntur, vt beatos iudicent vteros qui non genuerunt. An non ergo melius dixisset, quæram tibi molestias, curas, ærumnas quibus abundant nuptiæ?

Verum altius totam rem expendit prudens matrona. Cogitat namque quod sit piæ mulieris in vita humana officium, & ad quos vsus ac fines hanc Deus formauerit. Nimirum vt legitimis nuptiis viro copulata, illi sit adiutorium ad procreandum numerum ciuium electorum, quibus cœlestis Hierusalem complebitur, & angelorum ruinæ instaurabuntur. Alta secum mente reputat, in mulieris creatione Dominum dixisse: Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Formatâ autem de viri costa Euam, & ad se adductam, Adamum veluti ex manu Dei suscepisse, atque dixisse: Nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Derelinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Rursus, animo reuoluit Saram, Rebeccam, Læam, Rachelem, Iochabed, Sephoram, Deboraham & alias præcedentium temporum illustres matronas viris sanctè nupuisse, prolemque ex his suscipientes, Deo nihilominus gratas & acceptas fuisse. His cupit Rutham suam similem euadere: hanc eius esse vocationem in qua co-

Gen. 2.

Matth. 19.

Marc. 10.

Eph. 5.

1. Cor. 6.

ram
fuge
uenc
forte
mò r
trim
ne c
Quo
que
hom
Mag
Item
cula
rat F
mili
lior
ferin
casti
tum
rum
uina
ram
catic
rem
num
licet
sult
H
cõfi
& n
les o
min

ram Deo ambulet: omnem scortationem procul fugere: atque hoc verè esse requiem viduæ iu- uenculæ & vegetæ quærere . Hanc mulierum sortem probauit Filius Dei, quando nuptias primò miraculorum suorum decorauit: imò & ma- trimonium singulari gratia & eximia benedictio- ne cumulauit , cùm Sacramentum esse uoluit. Quos Deus coniunxit (inquit, authorem adeo- que causam matrimonij effectricem indicans) homo non separet. Vas electionis palam uocat, Magnum sacramentum in Christo & in ecclesia. Item, honorabile connubium, & thorum immaculatum. Vult quoque iuniores uiduas (qualis erat Ruth) nubere , filios procreare, matres fa- milias esse: affirmatque mulierem saluari per fi- liorum generationem & educationem, si permã- serit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum castitate. Appellans sententiam eorum qui sta- tum nuptiarum damnant, doctrinam dæmonio- rum: eam qui de hoc piè rectèque sentiunt, di- uinam prorsus iudicat. Voluntas Dei est libe- ram mulierem, quæ continere renuit, huic vo- cationi deseruire: at qui uoluntati diuinæ mo- rem gerit, omnem sibi pacem, omnèque bo- num conciliat: iure igitur requiem nurui pol- licetur Noëmi , cùm de ea elocanda con- sultat.

His porrò exēplis animos suos consolari atque cōfirmare debēt piæ mulieres, aduersus ærumnas & molestias quib⁹ nō rarò percelluntur. Nā qua- les quales sint, à Deo opt. max. formatae sunt non min⁹ mirabiliter quā Eua, nō ut scortetur yagisq;

Io. 2.

Math. 19.

Eph. 5.

Heb. 13.

1. Tim. 5.

1. Tim. 2.

libidinibus misera corpora polluant, sed vt sanctissimo & honestissimo nuptiarum fœdere Deo inseruiant, tandêmque seruentur. Caueant interea, ne sua dicacitate, peruicacia, aut zelotypiis cõiugij sui molestias adaugeant, & vltro sibi miseria accersant. Diuam Monicam D. Augustini dupliciter matrem sibi proponant, quæ Patricio feroci ac ira feruido coniugi tradita, ita seruuit amabiliter, & diligenter obediuit, vt eidem amori simul & admirationi fuerit. Non resistebat irato viro, non tantùm factò, sed ne verbo quidem. Verùm tranquillato & quieto rationem facti sui reddebat, si fortè ille inconsideratius commotus fuisset. Denique, cùm matronæ multæ quarum viri mansuetiores erant, plagarum vestigia, etiã dehonesta facie gererët, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam.

August. 9.
Confess. ca. 9.

Deut. 25.

Duo subnectit Noëmi, primum Boozum illum in cuius agris spicilegium fecerat, defuncto marito propinquo sanguine iunctum: quod fiducia subministrabat futuri matrimonij. Erat enim lex, vt eius viri qui sine liberis discessisset, frater aut alius propinquus, viduam adsumeret in vxorem, prolemque excitaret, quæ defuncti & nomen & ius omne referret in Israël. Hoc Boozum confidit præstiturum Ruthæ, siquidem monitus & rogatus fuerit. Sed de hac lege fusius & commodius postea dicetur. Postremùm adiicit, ipsum ea nocte hordeorum aream ventilare: quod ad institutum nõ parum facere cogitabat, vti mox audiemus.

Obseruandum

Obferuandum interea, Boozum vigilantis ac strenui patris familias officium præftare, dum sub dio pernoctat in agris, vt fruges fuas conseruet, operarios ad vigilandum excitet, furésque fuæ præfentia terreat & abigat. Sic Iacob vt commif-
 ſos fuæ curæ ſoceri greges tueretur, æftu gelúque duriter afflictum fe fuiſſe duodecim annis non diſſimulat, omnémque ſomnum ab oculis fuís fugiſſe. Et paſtores euangelici vigilias noctis feruabant ſuper gregibus ſuis, quando de nato in Beth-lehem Meſſia nuncium acceperunt. Ariſto-
 teles in Oeconomicis, his verbis deſcribit optimum patrem familias. Expergiſci decet prius dominum quàm fertum, & cubitum ire poſte-
 rius, nec vnquam incuſtoditam eſſe domum, quemadmodum nec urbem, quando opus eſt, neque die neque nocte. Et ante lucem ſurgere, quod & ad ſanitatem, & ad curam rei familia-
 ris, & ad ſtadium philoſophiæ prodeſt quamplurimum. Refert & apud Xenophótem aliquis, regem quemdam equum aſſequutum, quæſiſſe quibuſmodis quàm celerrimè impinguaretur. Reſpóſione accepit, Domini oculis. Vrget præſentia Turni.

Gen. 31.

Luc. 2.

Ariſt.

In Oecon.

Vtinam ab hoc peruigili rectore, exempla curæ ac ſolicitudinis in conſeruandis piis ſubditis, malis verò coércen diſ, ac iuri dicundo, deſumerent Chriſtiani principes: & graui ſomno ſtertētibuſ aliis, ipſi quæ in rempublicam eſſent peruigili cura diſpicerent. Potiorem ducerent populi ſui ſalutem, quàm priuata cōmoda & voluptates. Perſarum rex, authore Plutarcho, vnum habebat

Lib. de doct. princip.

Horomafdes
numan Persi-
cum.

cubicularium, cui hoc negotij mandatum erat, ut diluculo ingressus diceret: Surge rex, atque cura negotia, quæ te curare voluit Meforomafdes. Numinis Persici opinor nomen fuisse. Ægyptij oculo regem optimam designabāt, quod alij veluti membris, perpetuò inuigilare debeat. Iouis simulacro principem describens Homerus, fingit illum insomnem fuisse, aliis diis ac hominibus dormiētibus. Quis æquo animo ferret nauarchū naui periclitante stertentē? Quis sine stomacho, præfectū expectantibus in ædiū suarum vestibulo consultoribus, dies noctesq; somno indulgentem, dum clarum mane fenestras intrat, & angustas extendit lumine rimas? Huic nihil aliud expectandum esset, nisi vt Iouis nuncius illud occineret Homericum:

*Haud decet obscuri concessas corporis horas,
Tota nocte ducem pigro transmittere somno,
Cui populi commissā salus, & credita summa
Imperij, tanta rerum stat mole tuenda.*

Velim quoque parem in suo munere obeundo, vigilantiam atque sedulitatem adhiberent ecclesiastici pastores, quorum fidei commissæ sunt immortales mortalium animæ. Hoc præsertim Paulus à suo Timotheo postulat. Tu verò vigila, in omnibus labora. Presbyteros quoque minoris Asiæ hortatur: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo posuit vos Deus pastores ecclesiz, quam acquisiuit sanguine suo.

2. Tim. 4.

Act. 20.

3. *Lauare igitur, & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit*

4. *Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat, veniesque & discooperies pallium, quo operitur à parte pedum, & proicies te, & ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas.*

EXaminandum est prius consilium Noëmi in generali, rectum piùmne fuerit, an secus: posterius, singulæ partes considerandæ. Duæ in speciem pugnantès sunt interpretum sententiæ de hoc negotio. Prima omnino damnat & improbat Noëmi suasionem ac decretum, veluti temerarium, impium, & quasi impurum vetulæ lenocinium: quò iuenculam filiam suam periculo scortationis exposuerit. Quid, enim aiunt, si Boozus egregiè potus rem cum ea habuisset, ut quondam Lot cum filiabus? An non ad id audentiosem reddere potuissent eum noctis tenebræ, solitudines, silentia? In vino enim luxuria. Vina parant animos Veneri. Rectè Ouidius Naso:

Nox & amor, viniùmque, nihil moderabile suadent:

Ille pudore vacat: Liber amorque metu.

Quisquis amat, loca sola nocent: loca sola caueto.

Quo fugis? in populo tutior esse potes.

Nam tibi secretos augent secreta furores: &c.

Sed ea inquis, penitus abstinuisset Boozus. Sit ita. Quid verò si propter nocturnum accessum ad cubile viri, eam ut procacem meretriculam ablegasset? Eandem ut vile scortum animo exoratus, coarguisset ac damnasset? An non

Duplex sententia de Noëmi consilio.

Primo damnatur.

1.

Eph. 5.

Lib. 1. am. & lib. 2. de remed.

2.

3.

quoque Ruth Deum tentat, atque in stupri periculum se imprudenter coniecit? Horum autem omnium Noëmi rea fuisset coram Deo. Si quidē nō solum qui faciunt mala digni sunt morte, sed & qui consentiunt, vel consilia & occasiones præbent facientibus. Nec abs re David rogat, Ab alienis (peccatis) parce seruo tuo. Nobis etenim imputatur, quicquid alij nostro consilio, exemplo, iussione, consensu, irritatione, adulatione, reticentia, conniuentia, participatione, aut praua defensione nostra peccant.

Hæc porro, & aliorum sanctorū peccata, quæ passim in sacris literis occurrunt, nō sunt scripta, ut ea tanquam iusta laudemus, aut imitemur: sed ut tanquam Deo inuisa caueamus. Nemo incestū Loti, Noë ebrietatem, Iudæ ac Thamaris scortationem, Davidis adulterium, Ionæ rebellionem, Mosis dubitationem, Aaronis & Mariæ murmur, negationem Petri, Matthæi & Zacchæi turpe lucrum, Pauli crudelitatem, aut Magdalenæ luxū, sibi ad imitandum proposita putet. Nemo iudicet exēplo Noëmi, licere sibi puellas, aut viduas iuniores subducere; easdēque prostituere ad quæstum corporis faciendum. Nemo omnium fœminarum audeat instar Ruthæ, ad nō suorum virorum cubilia clam pergere, iacere noctu, & libidinis pericula subire. Ab omni etiā specie mali abstinere iussum est.

Cæterum, ex his, similibusque lapsis sanctorū, primò expēdamus quàm infœlix, corrupta, & ad omne genus mali prona sit hominum natura: ad idque præceps feratur, nisi Dei gratiā fulciatur &

Rom. 2.

Ps. 18.

1. Thess. 5.

libe
na f
con
ho
ctū
ac r
est,
uer
ber
Iesū
S
te,
qui
ind
mil
ma
pra
cat
disc
iust
uen
se il
nos
tian
mal
erit
T
cor
mu
spli
niru
Iust

liberetur. Sēsus & cogitatio humani cordis pro-
na sunt in malum ab adolescentia sua. Prauum est
cor hominis & inscrutabile. De tanta turpificati
hominis fœditate & deprauatione, viri etiã san-
ctissimi cum Apostolo grauiter conueruntur
ac miserabiliter gemunt. Non inuenio in me, id
est, in carne mea bonum. Caro concupiscit ad-
uersus spiritum. Infœlix ego homo, quis me li-
berabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per
Iesum Christum.

Gen. 6. & 8.

Jerem. 17.

Rom. 7.

Gal. 5.

Secundò, ex his discimus, authore B. Clemen-
te, neminem peccati expertè reperiri, excepto eo
qui propter nos factus est homo. Pœnitentiã pro
inde agamus, & bonam spem habeamus nos re-
missionem consequuturos. Scribit etiam Ireneus
martyr se ab aliquo, qui auditores Apostolorum
præceptores habuerat, accepisse p̄scorum pec-
cata eis non esse à nobis exprobranda; sed ex his
discendum omnes homines egerè gratia Dei, &
iustificari non à semetipsis, verum à Domini ad-
uentu. In nostram correptionem conscriptos es-
se illorum actus, vt sciremus vnũ esse Deum
nostrum & illorum, cui non placeant peccata, e-
tiam si à claris fiant: deinde vt abstineamus à
malis, quorum Deus olim acerrimus vindex
erit.

Lib. 2. cap. 21.

Constit.

Lib. 4. ca. 45.

Rom. 3.

Tertiò, benè semper sperare de diuina miseri-
cordia, quantumlibet peccauerimus, hinc doce-
mur. Modò enim peccata nostra nobis seriò di-
splicuerint, modò tempestiuam perfectãmq; pœ-
nitudinem de his egerimus, veniã consequemur.
Iusti naufragium, inquit Chrysofomus, fit pecca-
t.

Homil. 1. in

Ps. 50.

tori stabilior portus. Si peccaueris, non desperes, sed curras illico ad surgendum. Ne dicas apud te metipsum, Væ mihi, væ mihi, perij, mæchatus sum, fornicatus sum, homicidium perpetravi. Ne desperes. Habes enim salutem repositam, remedium delictorū. Cūm videro iustum talia vulnera suscepisse, & faucium factum, & iterum per pœnitentiam ad sanitatem rediisse, confestim ad exomologesin curro, & audacter ad confessionē fontes lacrymarum profundo, &c.

Ecl. 3.

Deut. 4.

Ad hæc, omnes peccandi occasiones tum nobis, cūm aliis oblatas procul fugiendas esse discimus. Iusto namque Dei iudicio frequenter accidit, vt qui diligit periculum, in eo pereat, vt suæ temeritatis iustam capiat mercedem. Prohibet quoque lex tentare dominum Deum nostrum. Tamen si iustas nuptias potuit vtraque harū mulierularum ambire: non tamē debuit tam lubricis mediis. Honestum aliquem vicinū interponere debuissent, qui cū Booze negotiū pertractasset. Quòd autem totius rei euentus fœlix faustusque acciderit, hoc magis misericordiæ Dei, Boozique humanitati accepto ferendum, quàm illarum imprudentissimis consiliis. De paribus sanctorum gestis acurè decernit Augustinus. Cūm hæc in sacris scripturis narrantur, prophetia est: cūm in eorum vita, flagitium. Deus hæc proposuit cauenda, non imitanda.

Lib. 22. cont.

Fausst. ca. 42.

Postremò, ex ista priore sententiâ apparet, Christom huius mundi saluatorem ex impuris ac conceleratis aliquot parentibus genus traxisse. Hi fuerunt Iudas & Thamar scortatores, Raab me-

retr
lom
lerib
ne
hom
hum
dam
æqu
repr
fiere
locc
uan
cato
niur
tent
S
vtra
to li
ait.
gesti
mat
plur
puta
nuru
fiden
nego
dau
per
peri
in D
man
Ae

retrix, Ruth Moabitis, David & Beth-sabea, Salomon, Achab, Manasses &c. omnes multis sceleribus maculati. Huius rei triplicē adfert rationem Chrysostomus. Primam, vt vel sic Filiū Dei hominem factum nullis præcedentibus meritis humanis, sed sola Dei gratia, crederemus. Secundam, vt Iudæorum qui de patrum nobilitate plus æquo gloriabantur ac superbiebant, iactantia reprimeretur. Tertiam, vt hinc omnibus palam fieret, nulla parentum peccata filiis esse probri loco obiiicienda, modò eisdem se non inuoluant. Et Hieronymus scripsit: Qui propter peccatores venerat, de peccatoribus natus est, vt omnium peccata deleret. Hucusque de prima sententia.

In I. cap.
Matth.

In I. cap.
Matth.

Secūda, quæ est Theodoretī & aliquot aliorū, vtramque mulierem non modò ab omni peccato liberat, sed & vniuersa peccati suspicione. Ille ait. Verba narrationis indicant Noëmi non fugessisse Ruthē, vt formam venderet, sed legitimū matrimonium verecundè postulatet. Cōsidebat plurimū viri temperantiæ. Deinde, verisimile putat Noëmi religiosissimam fœminā monuisse ntrum, ne vnquam viro cōmisceretur, nisi prius fidem coniugij dedisset. Et quia ingenti fiducia negotium diuinæ prouidentię vtraque cōmēdauerat, ipsum in beatum ac fœlicē finem Deus perduxit. Abraham, Sara, David, Iudith, Esther in periculis æqualibus, aut etiam longè maioribus, in Domino confidentes puri & incolumes permanserunt.

Theodoret.

Consiliū Noëmi
secūdo excusatur.
I.

Ad hæc, multa aggressi sunt patres veteris testa-

2. menti ex secreto Spiritus sancti impulsu atq; afflatu, quæ nobis tentate aut imitari nunquã licet: quãdoquidem non simili ducimur reuelatione. Hæc in illis probanda & suspicienda, in nobis coarguenda. Exempla sint Abraham spontanea filij sui oblatio, proculdubio sanctissima: Egyptiorum ab Hebræis spoliatio, quam nemo fidelis damnabit: Dauidis cum Goliathe singulare certamen, &c. Quis speciali reuelatione destitutus, parianunc tentaret, nisi temerariè ac nefariè? His annumerant Noëmi consilium, ac Rutha tam promptam obedientiam: atque concludunt, mulieres inopes, quæ Principem Israël de coniugio lege debito, palam interpellare non audebant, nihil in Deum aut proximum deliquisse, quando clam, ac ratione nunquam in lege prohibita conuenerunt.

3. His accedit, quod verisimillimum est Christum Dominum, qui ex his nuptiis tandem nasciturus erat, vniuersam rem suo nutu direxisse.

4. Quid, quod Booz tantæ pietatis ac scientiæ vir, factum laudauit & probauit? Aliàs, profectò coarguere & improbare debuisset. Denique, cum actionum nostrarum bonitas aut malitia ex fine potissimum pendeat, ad eò vt cuius finis bonus est, ipsum bonum sit: neutra verò mulierum malum sibi finem præstituerit; videtur negotium non esse obnoxium culpæ.

Non desunt pij viri, qui placidè vtramque sententiam sic conciliare nitantur: vt dicant illud factum iudicij quidem humani statera

app
sin
mo
qu
den
qu
cap
om
pra
con
N
ra,
aqu
uer
nar
aut
sed
Ha
luc
vsu
pur
flut
des
diu
qui
han
pec
dic
gen
iuf
gen
cõ

appensum, reprehensione dignum apparere: sin verò ad occultum Dei tribunal referatur, non modò probabilem, sed & iustam legitimamque excusationem habere. Rursusque, illas quidem aberrasse in mediis excogitandis ac sequendis, sed non in ipso fine ac summo operis capite. Cui hæc conciliatio non attriserit, cum omni Christiana moderatione quam voluerit præcedentium opinionum sequatur. Nos huius consilij singulas partes nunc expendamus.

Noëmi itaque Ruthæ suæ nuptias procuratura, eidem quinque præscribit. Primùm, vt seipsam aqua omnino lauet, purgétque sordibus, ac pulueribus quos superiori labore contraxerat. Dicit namque, *Lauare igitur*, ne squaloribus, sordibus, aut fœtoribus à te animum viri omnino auertas: sed munditia potius ac honesta lanticia allicias. Hæc lotio illicita non fuit: quando quidem inter Iudæos, orientalésque vulgatissima. Deinde, in vsum hominum initio creatæ sunt aquæ, erumpunt fontes, riuique aquarum vbique bellissimè fluunt. Harum igitur adminiculo à corpore sordes abluere, ardentia membra refrigerare, aut diurnam sitim explere nusquam vetitum est: quin potius sanctorum exemplis probatù. Abraham & Lot summi patriarchæ se se ad lauandum pedes angelorum (quos homines peregrinos iudicabant) obtulerunt. Filia Pharaonis lotù pergens, Mosem aquis expositum reperit. Hebræi iussi sunt vnà cum vestibibus seipsos lauare, vt legem diuinam reciperent. In templo mare ancum cõstructum fuit, vt in illo sacrifici prius seipsos,

Ge. 18. & 19.

Exo. 1. 19.

Et 30.

*4. Reg. 5.**To 13.**3. Tim. 5.**Lib. 3. cap. 3.**Apolog. c. 42.**Lib. 3. pedag.
c. 5. & 9.**Can. 30.**Li. de discipl.**Et habitus**vir. 1**Lib. de lapsis.**Hieron.*

deinde victimas abluerent. Naamam ad aquas Jordanis ablegatur. Iudith & Susanna sanctissimæ fœminæ lotionibus corpora curarunt. Christus pedes Apostolorum lauit, prius & ipse lotus pedibus lacrymis Magdalenæ. Apostolus prohibuit viduas in ministerium ecclesiæ recipi, quæ sanctorum pedes non lauissent. Monumētis tradiderunt Irenæus, Eusebius, Epiphanius, Nicephorus, Ioannem apostolum in vrbe Epheso tum lauandi gratia balneum adiisse, cum ibidem Cerinthum hæreticum inuenit. Sed & Tertullianus priscorum Africæ Christianorū mores ex seipso describens, innocentiamque adserens ait: Lator honesta hora, & salubri, quæ mihi & colorem & sanguinem seruet. Clemens Alex. & si grauiter infectetur damnētque pompas balnearum, atque tum viroꝝ tum mulierum se se illic palam nudantium impudentiam; paulò post tamen mulieribus permittit vti lauacris, mundationis & sanitatis causa: solius autem sanitatis ergò, viris. In his rursus vult rationem habendam esse ætatis, corporis, & temporis anni. Caterum patres concilij Laodiceni, & longè antea Cyprianus martyꝝ vetuerunt omnino viros cum fœminis, & fœminas præsertim virgines, cum viris communes & promiscuas balneas adire. Monacho Rustico prohibet Hieronymus balnearum fomenta quærere, quippe qui calorem corporis ieiuniorum cuperet frigore extinguere. Illarum namque calore nouum adolescentis sanguinem incendi, ad Saluinam scribens existimauit. Paulam quoque narrat non nisi periclitantem balneas adiisse. Paulò indulgentius

cun
ced
rent
S
don
Cha
que
bus
in R
rati
fann
lice
cies
vita
nas
ctic
odo
libi
lati
pos
me
fus,
dep
fort
len
tis
xim
ma
cum
cre
tion
ad
De

cum sanctimonialibus agens Augustinus concedit, ut semel in mense lauacris sua corpora curent. Sed de hoc satis. *Epist. 109.*

Secundò, Ratha præcipit Noëmi, ut aliquo odorifero vnguento seipsum unget. Paraphrastes Chald. habet: *Delibuta secunde oleas.* Vnctionum quoque usus Iudæis, & totius orientis hominibus, etiam sanctis frequens fuit, quemadmodum in Regum, sacerdotum, & prophetarum inauguratione; Sareptanæ viduæ, Iudithæ, Estheris, Susannæ, imò & Christi euangelica historia legere licet. Clemens Alex. varias vnguentorum species enumerans, optat viros Christianos potius vitæ probitatem olere, quàm vnguenta. Fæminas quoque Christum spirare, qui est regalis unctio: non vnguenta & diapasmata. Nam suavis odoris studium, escam otij ac mollietiei, quæ ad libidinosam & intemperantem cupiditatem paulatim attrahunt, optimo iure vocat. Sinit tamen postremò, odorum atque vnguentorum veluti medicamentorum, moderatos & temperatos usus, ad vires languentes excitandas, ad catharos depellendos, ad refrigerium, ad cerebrum confortandum, ad fastidium denique animo tollendum. Probat hoc dictum Comici: Vnguentis manus ungitur, quod est pars sanitatis maxima, ut cerebri bonos odores faciat. Confirmat hac Syracidis autoritate: Honora medicum propter eius utilitatem: ipsum etenim creavit altissimus. Vnguentarius faciet mixturem. Videlicet quòd data sint vnguenta ad utilitatem, non ad sensuum titillationem. Deus etiam (subiungit) oleum nasci permisit

Lib. 2. pedagog. cap. 8.

Ecl. 38.

Epist. ad
Marcell.

In Mostella-
via.

ad leuandos labores. In his porrò cauendum il-
lud, Ne quid nimis. Nam vsus purpurissi ad ge-
narum ruborem, & cerussæ ad labiorum & colli
candorem à D. Hieronymo reputatur ignis iuue-
num, fomentum libidinis, & impudicæ mentis
indicium. Ornatus iste (subdit) non est Domini,
sed velamen antichristi. Propter Cynedos vn-
guéta suo tempore malè audiisse fatetur Aristip-
pus. Martialis Posthumum exagitat, quòd suffi-
tibus & vnguentis (vti nūc molles aulici, & pro-
cacissima illorum scorta, fætores ex lue venerea
contractos) vitia corporis tegetet: Posthume, nò
bene semper olet, qui bene semper olet. Plautus
quoque indicat eam mulierem rectè olere, vbi
nihil olet. Veteres namque (subiicit ille), quæ se
vnguentis vnctitant, interpollatæ, vetulæ, eden-
tulæ, quæ vitia corporis fūco occultunt, vbi se se
sudor cum vnguentis consociauit, illico itidem
olent, quasi quum vnà multa iura confundit
cocus.

Tertiò, Rutha maritum ambiens iubetur in-
dusi cultioribus vestimentis, vt naturalis eius decor a-
bundantiore vestium gratia ornaretur & augere-
tur. Et quia hoc sine ornabatur, vt sponsum sibi
diuina lege atque ordinatione debitum permo-
ueret & acciperet, in istis vel nihil, vel leuiter pec-
cabat. Nam vbique gentium ac locorum natura
receptum est & probatum, vt nouæ sponsæ cul-
tioribus vtantur ornamentis. Absit tantum lu-
xus, & petulantia. Eliezer paranympus Isaac v-
nigeniti Abrahæ, Rebeccæ futuræ eiusdem Isaac
uxori dedit egregias vestes, & armillas aureas,

Gen. 4.

quibus faciem aurésque exornaret. Aiunt quoque Prophetæ, Virgines non posse obliuisci ornamenti sui, nec sponsæ fasciæ pectoralis sui: quibus indicatur eas vti consueuisse linteolis delicatis. Sponsam quoque agni (id est triumphantem sanctorum ecclesiam) vidit Ioannes paratam & ornatam, vt sp̄sam viro suo. Damna tur quoque in euāgelica parabola is, qui sine veste cultiori in cōuiuium nuptiarum iruperat: quibus satis probatur vestimentorū meliorum atque preciosiorum vsus in nuptiis tritum fuisse. Placet nescio quo pacto viris mundities in mulieribus: atque propter neglectum ac immundum vestitum sæpe mariti abhorrent ab vxoribus. Verùm hæc nō sunt illis abundantius aut enixius commendanda, cū plus satis in mūdo muliebri sint curiosæ. *φιλόκοσμον* genus fœmineum est, ait Hieronymus, multasque etiam insignis pudicitia, quamuis nulli viro, tamen sibi scimus libenter ornari. In his exagitandis toti sunt Comici. Vnus ait: Negotij quantum in muliere vna est! Quæ noctes, diésque, omni in ætate, semper, ornantur, lauantur, poliuntur: postremò, modus muliebris nullus est. Alius vero: Nosti mores mulierum: Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Quartò, præcipitur Ruthæ, *Descende in aream, occultè nimirum, ne te videat homo, donec esum, potumque finierit.* Nouerat sagax Noëmi homines cibo potuque alacriores reddi ad promissa tum præstanda tum complenda: rémque commodius tractari, si sola cum solo colloqueretur, & matris suæ mandata exponeret. Si quidem Booz index

*Ierem 2.**Apo. 22.**Matth. 22.**Epist. ad Gaudensiu.**Plautus.**Terent.*

Ester. 15.

3. Reg. 1.

1. Pet. 3.

& rector populi, quadam maiestate & authoritate utriusque verendus erat & suspiciendus: idem minus verecundè, & noctu, & solitariè illum conueniendū putauerunt. Timebant illū irritare si in propatulo eum hac de re adiissent. Ester coram Assuero, iam marito, & sibi propensius fauente cecidit in faciem, quasi exanimata. Beth-sabee quoque Dauidi regi ac marito procumbit, eundemque in terram prostrata veneratur. Hinc discant fœminæ instar Saræ, subditas esse viris suis. Procul etiam fugere omnia illa, quæ detractoribus obloquendi de ipsis argumenta præbere possent.

Gen. 2.

Ecel. 7: &
26.

Quintò, prohibet Noëmi nurui suæ ne tanquam petulans inter pocula irruat, nec proteruè & arroganter ad caput aut latus dormientis vini accedat: sed cum omni humilitate ac verecundiæ ad pedes iaceat, diuinæ prouidentiaë effectū præstolatura. *Quando ierit ad dormiendum*, ait, *nota locum, veniesque & discooperies pallium quo operitur à parte pedum, &c.* Sciebat prudens mulier Euâ factam esse nō de capite, vt socia & cohæres. Moyses ait: Tulit Deus vnam de costis Adæ, & repleuit carnem pro ea: & ædificauit eam in mulierè, &c. Hæc porrò indicant duas præsertim virtutes fœminas maximè decere: easdemque maritis gratas & acceptas facere, nimirum verecundam modestiam, atque humilem obedientiã. De priore Syracides ait: Gratia verecundiæ mulieris sensata super aurum. Et iterum: Gratia super gratiã mulier sancta & pudorata. Aristoteles putat verecū-

diam esse passionem animi, qua quis dedecus sui timens, à turpium perpetracione retrahitur. Quãdam verò præuenire actum turpem, quæ sit laudabilis: aliam sequi, in supplicium turpitudinis. Priorem verecundiam appellat Tullius omnium virtutũ custodẽ, dedecus fugientem, & laudẽ maximam consequentẽ. Dissolutas, & illiberales quę nullius rei pudore afficiuntur, nemo non irridet, despicit, & animo execratur. De vxorum in maritos obedientia sat cunctis sit Dominũ Euã, & vniuersis filiabus eius dixisse: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Paulus quoque vult subditas esse viris suis, cum omni humilitate.

Cæterum, hęc quoque diligenter obseruandum est, consilium Noëmi, factumque Ruthæ nihil omnino patrocinari impurissimis vetulis, quæ specie cauponij, egestatem sustentant domestico lenocinio, palamque mulieres quæstuaras prostituunt. Nihil item quibusdam heroidibus improbissimis, quæ (si vera scripserunt in lib. de statu rerum Francicarum Calviniani) in aula filiis & filiabus suis nequissimè lenocinantur. Nihil illis, quæ sub conciliandarum nuptiarum specie, lasciuos iuuenes cum puellis in suis ædibus inuitant ad nocturna conuiuia, clandestina colloquia, choreas, &c. Nihil petulantissimis iuuenibus, qui vt aliquibus potiantur, coniugia promittunt: stupratas, vt scorta repellunt, &c. Neque Ruthæ exemplo, suam stoliditatem ac lasciuiam tueri se posse putent proceces aulicæ & domicellæ, quæ mille odoribus, vnguentis, ornamentis ac fucis

Lib. 1. pedag.
cap. 1.

1. Pet. 3.

1. Tim. 2.

impudicitiam suam ostentant. Similes templis Aegyptiacis (Clementis Alex. sententia,) quae exterius pulcherrima, interius verò serpentibus, crocodillis, felibus, & abominandis idolis repleta erant. Pares vulpibus, quarum detracta pellis toto corpore praestat. Aequales sepulcris exterius dealbatis & affabre factis, intus plenis mortuorum cadaveribus foetidissimis: quod non ita pridem, magno famae ac vitae suae periculo experti sunt summi quidam aulici. Permittit quidem princeps Apostolorum foeminis ornare se ut viris placeat: sed cum verecundia & sobrietate. Sed quarum non fit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, vel argenti &c. Paulus quoque finit eas incedere in habitu ornato: sed non in tortis crinibus, vel margaritis, &c.

Qui ampliora de his desiderarit, consulat Clementem Alex. lib. 2. paedag. cap. 10. & 12: lib. 3. cap. 2. Item Tertullianum lib. de habitu muliebri: & lib. de cultu foeminarum. Quid verò sublato literae typo, his omnibus Ruthae ornamentis adumbretur, in mystica expositione dicemus. Sequitur:

5. *Quae respondit. Quicquid praeceperis faciam. Descenditque in aream, & fecit omnia, quae sibi imperauerat socrus.*

TAm prompta & alacris Ruthae obtemperatio, nec sua laude apud pios omnes, nec sua mercede apud Deum caret. Nihil tergiuerfatur, nihil obiicit, nihil moratur: non causatur factum periculi

periculi & turpitudinis plenum esse. Pari animo quo parentes, patriâ, lares dereliquerat, vt Noëmi veluti matrem, & Deum Hebræorum sicut patrem sequeretur, putat nunc matri suæ penitus obediendum. Nuper sacris Hebræorum initiata existimauit forsitan moris esse, vt si quæ cognatum prioris mariti sibi cuperet copulari, rem hoc modo aggrediretur. Id ergo in simplicitate animi sui peractura contendit.

Exemplum autem longè clarissimum præbet, quàm promptè & alacriter parentum imperiis liberi obtemperare debeant, in his omnibus quæ diuinis mandatis non aduersantur. Si enim iuberent liberis infantes perimere, vt quando Saul Ionathæ præcepit Dauidem occidere, aut furari, aut scortari, aut conciones hæreticas adire, &c. *1. Reg. 17.* constanter quidem, attamen leniter, verecundè, & absque vlla maledictione, contumelia, vel execratione respuere debent. Veteres vbiq; testantur malè semper conrigissè iis, qui parentibus nõ obtemperauerunt: aut etiam in illos fuerunt crudeles. Orestes quòd Clitemnestram matrem necasset, in furorem versus est. Nero quia matrem occidit, non homo, sed monstrum humana specie rectum habitus est. Illi ergo studiosè colendi & honorandi sunt, horumque iussiones licitè tanquam diuina verba probandæ sunt & capessendæ. Isaac in re grauissima, & quæ horrendæ crudelitatis speciem præ se ferebat, nimirum parcidij, parenti Abrahæ morem gessit. Hac verò ingenti obedientia vterque meruit vt ex suo semine Christus nasceretur. Per memetipsum iu-

*Euripidis.**Suet.**Gen. 22.**Iud. 11.*

raui, dicit Dominus, quia fecisti rem hanc, in femine tuo benedicentur omnes gentes. Filia Iepthe patri obediuit ad gladium, ad mortem, ad aram, ad ignem vsque. Pari supplicio afficiebatur in lege, qui parentes violasset, & qui blaphemasset Deum, quando vtrumque lapidibus obrui constitutum erat.

Iud. 11.

Exod. 10.

Dent. 17.

Leuit. 24.

7. *Cūque comedisset & bibisset Booz, & factus esset hilarior, iissetque ad dormiendum iuxta acernum manipulorum, venit Ruth absconditè, & discooperto pallio à pedibus eius, se proiecit.*

Hebraica litera habet ויִיטב לבי *Et iucundum erat sibi cor eius*, id est Boozo. Chaldaeus paraphrastes ita extulit: *Curauit Booz corpus cibo & potu, & corde sobrio benedixit nomini Domini, qui illius orationem exaudierat, feceratque famem cessare in terra Israël: ac venit, ut in extremitate acervi dormiret. Rutha autè clam venit, & pedibus illius detectis, dormiuit.* Boozus itaque pro more gentis suæ, in fine messis seruis laboribus fatigatis, instruxerat conuiuium, ut eos recrearet, simulque prouocaret ad gratias omni alacritate Deo persoluendas: quod sua prouidentia agros sæcundasset, & copiosam frugum messem illi dedisset. Nabal tonsoribus parauerat conuiuium ferè regium: sed illud sua auaritia & ingratitude scædauit, quando Dauidi & militibus suis bellantibus bella Domini, fame propemodum enecatis, nihil præter conuitia, conferre voluit. Absalon etiam tonsoribus publicum & lautum instruxit conuiuium: verùm illud

1. Reg. 25.

quoque proditoria Amnonis fratris eade cōmaculauit. At Boozus his omnibus longè melior & *2. Reg. 13.* iustior, moderatum honestūque instruxit operatoribus & messoribus suis: quippe qui duris ac prolixis laboribus fracti, tali relaxatione indigebant. Cum illis autem veluti conseruis & coheredibus magna humanitate recumbit, epulatur, & latatur: nullum ob seruilem conditionem aspernatus. Quando gaudium totius mundi in aduentu Messia, confertur cum eorum gaudio *Isa. 9.* qui latantur in messe: satis indicatur receptissimū quoque fuisse, ad finem messis epulis & gaudio indulgere. Ad quod longè antea & Dauid respexerat canens: Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Venientes autē venient cum exultatione portantes manipulos suos. *Psa. 125.*

Non erat itaque Booz ex eorum tyrannorum numero, qui mercedem operariorum vel diutius retinent, vel vi fraudēve rapiunt: quando etiā tāta alacritate cum eisdem epulatur. Lege sancitum esse sciebat: Non negabis mercedē indigentis & *Dent. 24.* pauperis fratris tui, siue aduenę, qui tecū moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadē die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum. Thobias senior iuniori filio suo *Thob. 4.* testamento constituit: Merces mercennarij tui apud te omnino nō remaneat. Et Iacobus apost. *Iac. 5.* mercedem messorū vi retentā annumerat inter ea scelera, quæ sua grauitate ad Deum clamare di-

cūtur. Discant igitur Domini, Boozi exēplo, quid seruis suis debeant.

Indicat quoque locus iste moderata & sobria hominum conuiuia non esse vetita, nec inuisa Deo: quando constat sanctissimos patriarchas & prophetas ea sine peccato celebrasse cum amicis, vicinis, peregrinis, atque interdū seruis suis. Melchisedec summus Dei sacerdos ac Christi typus, Abrahamū redeūtem ē praelio victorem, oblati prius in gratiarum actionem pane & vino, opiparo conuiuio excepit. Abraham semel cum angelis humanam formam præ se ferentibus, iterūque cum amicis in ablactatione Isaac, ad declarandam animi sui læticiam & gratitudinem, liberalius epulatus est. Refert etiam Moses Ioseph cum fratribus bibisse, atque inebriatum, id est valde exhilaratum esse. Quinimò Christus totius sobrietatis exemplar adeo à piorum amicorum conuiujs in Cana, Bethania, & dibūsque Matthæi atque Zachæi non abhorruit, vt Iudæi hoc illi vitio darent. Vorator est, inquebant, & potator vini. Cuiusmodi autem fuerunt priscorum Christianorum conuiuia vnus Tertullianus his verbis satis explicat: Non prius discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur. Editur, quantum esurientes capiunt. Bibitur, quantum pudicis est vile. Ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse. Ita fabulantur, vt qui sciunt Deum audire. Post aquam manualem & lumina, vt quisque de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere. Hinc probatur quomo-

Ge. 14. 18. 21.

Gen. 43.

Io. 2.

Luc. 10. &

39.

Apolog. c. 39.

do biberit. Aequè oratio conuiuium dirimit. Hæc ille: quibus Chrysoſtomus adiicit, vt conuiuium Chriſtianum honeſtate decoretur, læticia menſæ pertingat ad pauperes, abſit ebrietas, luxus abſiſtat, fugetur effuſio, ſaltatricum peſtis, lenocinia cantorum, voluptatum fomenta, ventris onera. Niſi enim Dei timore condiantur, modūque ſeruetur, luſtuoſum & exitiabilem fortiuntur exitum. Refert Plutarchus Sertorium inſignem bellatorem, qui in Hiſpaniis quatuor Romanorum duces contra ſe miſſos paruis copiis, magnis cladibus afflixit, ſuos ſemper admonere ſolitus, ne quid in conuiuiis præter decorum vel fieret, vel diceretur, à iurgiis præſertim & omni obſcœnitate temperare. Nec ipſe quicquã tale ſuſtinebat vel audire, vel videre. Vtinam vel hunc ethnicum hominem, imitandum ſibi nunc proponerēt Principes, Duces, Nobiles, qui Chriſtiani & dici & haberi volunt. In promptu ſunt quæ ad finem computationum Abſalonis, Balthaſaris, Holofernis, Aſſueri, Herodis contigerunt.

Peraçto verò conuiſio, actiſque Deo omniũ bonorum largitori gratiis, nequaquam ludis, ſaltationibus, choreis, alea, teſſeris, quibus ampliffima patrimonia non raro diſſipant & abſumūt plurimi, datur opera: non ſcorta quæruntur, non hinc inde cum omni petulantia diſcurritur. Verùm toto per ſua loca diſpoſito ad quietẽ famulitio, Boozus ipſe *iuxta aceruum manipulorum*, vel *iuxta Hebr. in ſummitate acerui*, ſomuo ſe dedit, & (vt quidam ait) ſopore placauit artus languidòs. Nã

Homi. in Decollat. Ioan. baptiſt.

Plut. in Ser.

quod caret alterna requie durabile non est.

Plurimas allicientes & effectrices somni causas adsignant Aristoteles, Plinius, cæterique abditorum naturæ peruestigatores: sed omnium præcipuam prætermittunt, Deum. Huius enim providentiæ ac pietatis in omne genus animantium, in homines speciatim beneficium est, hoc omnium laborum perfugium, omniumque sollicitudinum dulce lenimè. Itaque operæpretium est dormitum perrecturos, exemplo Boozii, nos, totamque familiam custodiæ diuinæ, atque angelorum excubiis toto pectore commendare, ut tuto ac salubriter quiescamus: præsertim cum etiam nihil aliud sit somnus, gelidæ quàm mortis imago. Nobiscum ergo prius rationem ineamus, ac si tum morituri. Deinde placidam à Deo quietem postulemus. Dormietis (inquit ad legis observatores) & non erit qui exterreat. Ad prævaricatores verò, Dabo pauorem in cordibus vestris, & terrebit vos sonitus folij volantis. Et per Oseam piis pollicetur: Dormire vos faciam fiducialiter. David suam tranquillam dormitionem Deo acceptam fert, scribens: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, quoniam Deus suscepit me. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Ut elegantissimè ita & Christianissimè, vnumquemque nostrum cubile petentem hisversibus monet lectissimus vates:

*Fac cum vocante somno
Castum petis cubile,
Frontem, locumque cordis
Crucis figura signet.*

*Leuit. 6.
Ose. 2.
Psf. 3: & 4:*

*Prudent. lib.
Καθ' ἡμέραν.*

Quod Booz pernoctat in area, id quoque iuxta aceruum manipulorum, pervigilis patris familias officium præstat. Cauet enim ne fruges magnis laboribus partæ à furibus diripiantur, sique tota eius familia multis pateat incommodis. Vagabantur namque præsertim mellis tempore, multi furunculi, qui in agris relicta passim aliorum bona audacius rapiebant: quos sua præsentia deterrere volebat: aut in furtis deprehensos pectere, ut lege constitutum nouerat. Præceptum Dei est, quod impunè haudquaquam præuaticari oportet: Non furtum facies. Non concupiscas rem proximi tui. Et apostolus fures, auaros, rapaces æquè arcet à regno Dei. Pœna itaque furibus indicta erat. Si quidem qui furatus fuisset ciem, quatuor pro vna: qui verò bouem, quinque restituere tenebatur. Qui furto hominem abstulisset, & vendidisset, conuictus noxæ morti diudicabatur. Fur nocturnus, armatus incedens traperet, occidebatur impunè: inuasor namque homicida reputabatur. Achan furti reus neci traditus est. Diuitem illum qui ouem pauperis rapuerat & occiderat, mortis filium appellauit Dauid rex & propheta. Romani etiam legibus duodecim tabularum, nocturnum furem quoquo modo interfici impunè voluerunt: diurnum autem si se telo defendisset.

Exod. 20.

Leuit. 19.

Deut. 5.

1. Cor. 6.

Leuit. 24.

et 22.

Iosue 7.

2. Reg. 12.

Et ecce nocte iam media, ex-pauit homo, & conturbatus est: viditque mulierem iacentem ad pedes suos.

9. *Et ait illi. Quæ es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua, expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.*

Rabb. Sol.

Chaldæus paraphrastes habet: *Accidit mea nocte, ut expauerit vir ac trepidarit, vietumque reditum fuerit corpus eius, ut raphanus, præ timore.* Add: *rabbi Solomon illum extimuisse ne dæmonium esset in corpore assumpto, quod illi vellet illudere: quibus indicatur, non exiguo terrore Boozii correptum fuisse, cum somno depulso de lateribus in latus ut solet fieri, se se conuertens, & pedes ad infimam lectuli partem extendens, inclinaret se, & percipit vestium aut capillitij attractionem, mulierem illic iacere. Causæ timoris erant imprimis tenebræ noctis, per se se hominibus horribiles. Ut enim lux cunctis est suauissima & iucundissima, ita è diuerso tenebræ nescio quo pacto amaræ sunt & horridæ. A Latinis scriptoribus appellantur tristes, fallaces, immundæ, turpes, nigrae, malignæ, erraticæ, horrentes, terrificæ, &c. Nox quoque atra, vaga, fœda, tartarea, terrificæ, somnifica, pallida, horrifera, trepida, tristis, pallescens, Eumenidum mater, &c. Ad hæc, Ruth nec viderat serò, nec aduenientem vel accumbentem senserat. Nouerat postremò, cacodæmonem noctis tenebras aucupari fraudibus suis accommodas, ut callidius fallant, & maiore astu atque impetu nos inuadant. Scribit enim Psalterius quendam esse timorem nocturnum, atque negotium perambulans in tenebris. Hebræi vo-*

Pf. 90.

lunt quemdam esse Dæmonem fœminini sexus, nomine לילית *Lilit*, cuius potestas præcipua est in nocte, (quam ipsi לילית *Lailah* vocant) ad ciendas nocturnas pollutiones, hominésque vel incumbendo vel succubendo impurè deludere. Rabbi Solomon rursus scribit duo præsertim esse dæmonia, quorù vnum DEBER, alterum KETEB nominatur, & horum vnù meridie, alterum verò noctu grassetur.

Id quomocunque se habeat, certum est illos impuros spiritus nocte præcipuè in nos grassari, & infinitis modis incautis insidiari. Ided vocantur rectores harù tenebrarum ab Apostolo. Christus Iudæis in necem suam à Satana incitatis dixit: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

A Dauide quoque Augustino interprete, principes dæmoniorum & angeli tenebrarum appellatur bestia syluæ, & catuli leonum, qui vt Deus posuit tenebras & facta est nox, pertransseunt rugientes vt rapiant prædam, quam deuorent. Asumodeus noctu gulam fregit septē prioribus Saræ maritis, tantumdem iuniori Thobia facturus, nisi diuino per Raphaëlem auxilio, pro sua pietate, fuisset liberatus. Media nocte, quando omnia aduersa horribiliora esse solent, (nam lux non nihil consolationis adfert) angelus exterminator & vastator, quem Hieronymus & Rupertus non dubitant fuisse angelum tenebrarum, percussit omnia primogenita Ægypti, ab homine vsque ad pecus.

Sacris etiam patrum scriptis & historiis proditum est, Diabolos tum noctu tum diu sub variis

*Eph. 6.**Luc. 22.**Pf. 103.**1. Pet. 5.**Thob. 6.**Com. in 24.**Isaie.**Com. in Exod.**12.*

formis & negotium & periculum piis faceffisse, vt eorum vel castitatem labefactarent, vel ab orationis studio, & pietatis instituto eisdē reuocarent. Antoniū magnum à S. Pauli eremita peruestigatione nūc Hippocentauri, mox Fauni, Satyri deniq; specie deterere conatus est. Hilarioni cubanti nudæ mulierculæ spectrū non semel obiecit: esurienti, largissimarum epularū speciem deprompsit. Oranti, nunc quasi Rheda feruentibus equis irruens, post velut lupus vlulans, demum sicut ganniens vulpecula obstrepuit. Pfallenti, instar pugnantium gladiatorum, & ad pedes eius vnus corruentis vt interfecti, sepulturamque miserabiliter postulātis occurrit. Cū Antonio magno specie gigantum, taurorum, luporum, leonū, vrforū, pardorum, serpentum, draconum denique frequenter manus conseruit. B. Martinū aliquando forma regis induti purpura, & diademate auro gemmisque renitente redimīti: aliquādo instar horrendæ atque cruētæ feræ, perturbare, ac in discrimē penè extremum adducere conatus est. Appellis monachi continentiam formosæ mulieris habitu, noctu expugnare tentauit. Muliebre dæmonis spectrum vniuersas imperatoriæ vrbis Constantinop. ædes flammis absumpsisse scribit Euagrius, lib. 2. cap. 13. Quot Oreades, Dryades, Amadryades, Napæas, Sirenes, Nereides, Naiades, Nymphas numerant, tot sunt cacodæmonum laruæ, puellarum ementiā facie mortalibus illudentes. Macario Alexandrino camelli amplissimam annonam baiulantis figura, Sa-

*Hieronym. in
vita S. Pauli.*

*Idem in vita
Edil.*

*Athan. in
vita Ant.*

*Sulpicius
Sen. lib. de
vita Mart.
cap. 25: &
Epist. 3.*

*Soz. om. lib. 6
cap. 28.*

*Palladius in
Lausiaca hist.*

ranas apparuit, vt ieiunium solueret. Nathanaë-
 lem veluti licetor taurina pelle indutus; postmodũ
 assumpta voce formaque pueri duodennis, no-
 cte ab illo auxilium flagitatis, eremo pellere mo-
 litus est. Macarium rursus septuaginta dæmones
 sub variis formis, alij quidem clamantes, alij exi-
 lientes, alij magno fremitu in eum stridentes den-
 tibus, alij vt corui volantes, alij insultantes, à san-
 cto vitæ proposito præpedire studuerunt. Spiritus
 immundus trãformatus in puellam Æthio- *Idem.*
 pissam, & genibus insidens Pachonis monachi,
 eum sollicitauit ad stuprum. Satan figuram Sal-
 uatoris indutus, noctu cum mille angelis lam-
 padas tenentibus, Valenti anachoretæ apprensus,
 petiit vt ab eodem pro viuorum & mortuorum
 iudice adoraretur. Ecquis omnes huius millearti-
 ficis versutias, dolos, fraudes, quibus nobis mise-
 ris imponit percensendo narraret?

Monumentis quoque veteribus Gentium vi- *Valer. lib. 1*
 dere licet plurimos, quibusdam diris ac porten- *cap. 8.*
 tosis dæmonum visionibus exagitatos & infesta-
 tos fuisse. Cassius Parmensis Antonio (cuius par-
 tes sequutus fuerat) deuicto, Athenas fugiens, v-
 bi concubia nocte cum sollicitudinibus & curis
 mente sopita in lectulo iaceret, existimauit ad se
 venire hominem ingentis magnitudinis, coloris
 nigri, squalidum barba, & capillo demisso, inter-
 rogatumque quisnam esset, respondisse *κακο-*
δαιμονα. Perterritus tam tetro visu, & horren-
 do nomine, seruos in clamauit, &c. Bruto simile
 quidpiam cõtigisse in eius vita refert Plutarchus. *Plut.*

Plinius epist.
ad Suram.

Castores & Polluces dæmonas fuisse nihil ambigo: Athenodoro, Symonidi, Marco Curtio Rufo obiecta spectra, mali genij erant. Cætera curiosus lector petat ex Naclero, Vincentio, Politiano, Sabellico, Olao, Cardano, Alexandro ab Alexandria, &c.

Gen. 15.

His porrò impij de peccatis suis, de ira Dei, ac de supplicii alterius seculi serid cogitare admonentur, atque resipiscere dum per tempus licet: pij verò vt sibi omnino ab impostoribus istis caueant, & ad preces & orationes pro adipiscendo diuino auxilio confugiant. Nihil itaque mirum, nihil forti homine indignum, si Boozus stuper, contremiscit, ac conturbatur: cum & Abraham virum constantissimum, aliquando post solis occasum quiescentem, horror magnus & tenebrosus inuasit. Est ergo timor, id est metus ingentis cuiusdam mali imminentis, etiam cadens in constantes viros, quicquid de conficta sua *ἀπαθεία* garriant Stoici. Hos etiam periclitantes trepidasse clarissimis exemplis contendunt Augustinus lib. 9. de ciuit. cap. 4. Lucianus in Peregrino, & Gellius in noctibus atticis. Theologi ex diuinis literis euincunt omnem timorem siue ferulem, siue (quem vocant) filialem, homini viatori necessarium, nedum vtilem.

Gen. 39.

Obseruandum quoque hoc loco proponitur quanta continentia præditus fuerit hic princeps Israël Boozus. Nam (vt Chaldæus paraph. etiã notauit) videns mulierem ad pedes suos iacẽtem, libidinem suam cohibuit, vt rem cum illa nõ haberet; Iosephi iusti imitatione, qui rem cum Æ-

gyptiaca vxore heri sui habere recusauit. Imitatione etiam Phaltielis pij filij Laifi, qui gladiū applicuit inter seipsum & Michol Saulis filiam, quæ Dauidis vxor erat. Tāta ergo, scribit Theodoretus, fuit viri virtus, quòd cum formosa iuuenula noctu ad eum venisset, conseruarit temperantiā, & legi rem conseruauerit, id est, nuptialem congressum. Ergo longè castior Booz quàm Lot, qui noctu filias proprias constuprauit. Iuda patriarcha purior, qui cum Thamare nuru sua rem habuit. Integrior Dauide, qui Beth-sabæam militis sui vxorem adulterio polluit. Iustior nostris militibus, nobilibus, principibus, regibus, qui nò modò sibi obuias, aut prostitutas puellas; sed & de gremiis amplexibusque maritorum persæpe vi abstractas matronas constuprant. Sed neque à sacris Vestalibus quidam illorum abstinerunt. Vbi lex Iulia? Dormis? Vbi Iouiniani decretum: Si quis non dico rapere, &c? Stabit in iudicio contra illos Zeno philosophus, qui ne quidem assidere aliquamdiu voluit Chæremondæ non satis pudicæ, exclamans, Etiam à bonis medicis audio, aduersus inflationes, quietem esse optimum remedium: subducens se vir integerrimus, imminenti periculo. Exurget Scipio Africanus, qui Christiano sacro experts, Panicam eximiæ formæ virginem captiuam, & iuuenis, & cælebs, & victor, postquam comperit alteri desponsam esse, sponso inuiolatam reddidit. Condemnabit Christianos reges Cyrus Persarum rex, qui captiuam Pantheam Abradatae regis Susorum formæ & castitate insignem vxorem, ne conspiceret quidem

1. Reg.

Theod. quest.
in lib. Ruth.

Gen. 19.

Gen. 38.

2. Reg. 12.

Lært. lib. 6.

Valer. Max.

lib. 4. cap. 3.

Xenophon. in
Cyr.

voluit, exemplo posteris relicto, vt etiam oculis, nedum manibus ab aliena coniuge abstinerent. Reos aget eisdem Alexander magnus, qui Darij filias oppidò formosas, & captiuas, ne inuisere quidem sibi persuadere passus est, dicens: Sibi nõ committendum vt cum viros vicisset, à mulieribus vinceretur.

Attende insuper in signè Boozi modestiã. Non temere exclamat ad famulos, latrones adesse: non excitat familiam vt Ruthæ pudorem incuriat, atque veluti furem expellat. Neque impudicam iudicat, vel auersatur: sed magna moderatione interrogat quæná sit, quaq; ratione illuc accessisset. Alius eã duriter increpasset, & corã aduocata omni familia, suã ostentans iustitiam, vt vile scortum obiurgasset, confudisset, ablegasset. Symon pharisæus Magdalenam ob peccata sua ad Christi pedes longo planctu fundens lacrymarum flumina iudicat, damnat, tantùm non domo expellit; ac in Christũ scãdalizatur, quòd eã tam facilè admitteret. Quid nõ dicturus erat, si id noctu, si solis ambobus, si post epulas, & in cubili contigisset? At dãnans illam, damnatur à Domino. De Ioãnis abstinentia, & Christi vita cõmuni perperã iudicantes Iudæi arguuntur in euãgelio. Annam Samuelis matrè, Heli ebriã temere existimans, offendit in Deũ & proximũ. Hos imitatur quotquot leuibus moti coniecturis ac suspitionibus, iniquè iudicant de proximorũ operibus, quorũ finè n nouerũt. In ambiguis itaque ac incertis Deo serua sententiã. Secus est de operibus manifestè malis, cuiusmodi sunt scortationes, sacrilegia, homicidia, blasphemie

Luc. 7.

Matth. 11.
1. Reg. 1.

miæ, hereses &c. De his enim dicitur: Væ qui dicitis malû bonû, & bonum malû, ponentes tenebras lucẽ, & lucẽ tenebras, amarû dulce, & dulce amarû. Omnis arbor mala ex fructu cognoscitur. De aliis verò: Nolite ante tẽpus iudicare, ait Apostolus, donec venerit Dominus, qui discutiet secreta cordium. Et Christus: Nolite iudicare secundum faciem. Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Isa. 5.
Matth. 7.

1. Cor. 4.
Io. 7.
Matth. 7.

Ego sum Ruth ancilla tua, &c.

Quanta potest maxima humilitate respondet se Rutham illam esse, quæ de terra Moab propter veri Dei cultum amplexandum, & focus suæ amore in Iudæam non ita pridem venerat. Indicat quoque se aliquando cognatæ illius nupsisse, qui sine liberis è viuis excesserat: proinde cum cognatus esset, ad eum legis decreto pertinere, ut sibi de marito prouideret. Vocat se ancillam ac famulam, veluti ad omne honestum ac pium eius obsequium paratam. Hebræi legunt, *extende alam tuã*: cuius metaphora ab aibus (quæ pullos alarum expansione fouent ac protegunt) desumptæ, optimus interpret erit Chaldæus parap. his verbis. *Accedat quæso nomẽ tuum ancilla tue, ut me uxorem ducas*: Lyranus ex Hebræo Christianus, scribit sponsam contrahentem sponsalia tum temporis posuisse alam, vel extremitatem pallij sui super sponsam, veluti eam in suam potestatem & defensionem assumentem. Addit, *quia propinquus es*: ut eum moneat legis diuinæ, atque officij sui. Aperit quoque facti sui rationem, ne putaretur impudica &

nimis audax ac procax, quòd noctu, ad viri lectũ accessisset.

Ex his primũ obserua humilitatem ac modestiam Ruthæ, quum se ancillam, i. ad omnia iussa paratam appellat. Humiliter ac demissè de se sentit ac loquitur, quod non faciunt qui altiore sunt animo. Præcipuum veræ humilitatis gradum putat Bernardus, integram sui cognitionem, qua sibi quisque vilescit, & propriam excellentiam ex animo contemnit. Summisso animo de se cogitabat Abraham, cùm dicebat: Loquar ad Dominũ meum, cùm sim puluis & cinis. David quoque, quando cum pulice & cane mortuo seipsum cõparat. Dei genitrix omnium fœminarum excellentissima, ancillam humilem se nominat. Et Paulus vas à Deo præ omnibus hominibus selectum, minimum se apostolorum, primum peccatorum, atque cunctorum credentium seruum.

Deinde cùm pallij, ceu alæ expansione in potestatem atque protectionem Boozi cõstitui postulat, ista similitudine indicat mariti officium esse, uxorem, atque proprium corpus fouere, defendere ac tueri aduersus omnes maledicos, obtretractores, & violentos. Eodem sensu David petiit à Domino: Sub vmbra alarum tuarum protege me. In tegmine alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Et Christus vrbi Ierosolymorum ait: Volui congregare filios tuos sub alas & noluisti. Maritorum in vxores officia his verbis tradit Apostolus: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ

Lib. de gradibus. humilit.

*Gen. 18.
1. Reg. 16.*

*Enc. 1.
1. Cor. 15.
1. Tim. 1.
1. Cor. 9.*

Pf. 16. 35.

Matth. 23.

Eph. 5.

aqua
fam
gan
im
suas,
sum
stras,
Sara
Tobi
crym
ptas
eripu
etas
dicam
dicun
prias
eafde
mũm
uerun
Ap
obedi
gistr
state,
interp
than,
partes
de mu
rus, D
mone
& hum
& catl
qui eti

aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Qui suam vxorẽ diligit, seipsum diligit. Et rursus: Viri, diligite vxores vestras, & nolite amarulenti esse ad illas. Abraham Saram suam ab Agaris petulãtia fortiter asseruit: Tobias Annam ob filij absentiam muliebriter lacrymantem dulciter consolatus est: & David captas duas vxores suas ab Amalechitis forti prælio eripuit. Quot nunc mariti sunt, qui vxores extinctas vellent? Quot eisdem, vt vilissimis ancillis, ne dicam pecoribus abutuntur? &c. Adhuc superesse dicuntur inter aulicos nostros, qui postquã proprias vxores quorundam libidini exposuerunt, easdem grauidas, pugione in ventrem, miserimumque fœtum adactõ, immaniter trucidauerunt.

Apparet denique ex facto Ruthæ, subiectos ac obediẽtes quantumuis abiecti videantur, magistratus ac principes sub quorum degunt potestate, sui muneris ac officij posse commonere ac interpellare, nedum rogare. Non soli Ioab, Nathan, aut Gad regem potentissimum Dauidem vt partes suas ageret commonefecerunt, sed & timida muliercula. Nabuchodonosor, Balthasar, Cyrus, Darius profani imperatores, erratorum se admoneri à Daniele homine exule & captiuo facile & humaniter admiserunt. Nũc à christianissimis & catholicissimis scilicet, acerbè sæuitur in eos qui etiam cum omni moderatione Principes mo-

*Coloc. 3.**Gen.**Tob. 10.**1. Reg. 30.**2. Reg. 14.**Dan. 4 5. 6.*

3. Reg. 12.

nent, vt ab omni crudelitate, ac in subiectos sua
oppressione abstineant. Vtinam, iterum autem v-
tinam, attenderent, quæ Roboamo acciderunt
populi sui supplicis vota contemnenti. Nūquam
supplices ad pedes suos iacentes, & animo demil-
so ad opem & humanitatem suam confugientes
subiectos, surdis auribus præterirent.

10. *Et ille. Benedicta es, inquit, à Domino filia, &
priorem misericordiam posteriore superasti: quia nō
es sequuta iuuenes pauperes sine diuites.*

11. *Noli ergo metuere, sed quicquid dixeris mihi, fa-
ciam tibi. Scit enim omnis populus &c.*

HÆc Boozi responsio imprimis continet pie-
tatis ac humanitatis eius præclarum exem-
plar, & Ruthæ encomia. Nam magno candore a-
nimi nocturnū accessum mulierculæ iunioris ac
vegetæ ad cubile suum, recta intentione factum
interpretatur: castumque iudicat, quod tamen
iuxta externam speciem impudicum videbatur.
Coniecturas autem sumit, ex eo quod illuculque
cum focru adeò piæ, puræque vixisset, vt suæ vir-
tutis ac castitatis publicū testem haberet vniuer-
sum populū. Deinde cū iuuenis ac formosa esset,
iuniorē maritū cum quo voluptati abundātius
indulgeret, non quæsierit: sed seniore, eūque
prioris mariti propinquum, vt iuxta legis diuinæ
decretū illi copularetur: cui se integram seruaue-
rit. Adicit Chaldæus paraph. *Prior pietas tua est, quæ
proselyta facta es: posterior qua negotium tuum tracta-*

sti, v
cum p
por
cum
stren
ptan
requ
bet,
dicta
ror in
tes q
sicut
nis,
mo,
nedic
No
suam
esset
mo a
gris, t
lauda
autho
cū
longè
vidua
imò &
tanda
officio
ges ex
tur: qu
bus nō
tur, o

fi, veluti mulier quæ ad coniugiale fœdus faciendum cum propinquo mariti demortui reservatur aliquo tempore, donec adoleuerit: non interim sequendo iuvenes, vt cum illis scortareris, siue pauperes, siue diuites fuerint. Postremò, sentiebat illam magno tremore correptam, & non instar meretricum, procacem, fronteq̃e perfricta: vnde eam bono animo esse iubet, dicens, Noli timere, &c. Dicit itaque: Benedicta es à Domino filia, &c. Id est, laudo & admiro in te præclara Dei dona, multasque virtutes quibus nobilitaris. Deum supplex rogo, vt sicut te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ita prosequatur: ab eoque corpore & animo, diu noctuque, nunc & in æternum sis benedicta.

Notat Theodoretus Boozum, Rutham filiam suam bis vocasse, quòd patris loco eidem futurus esset: ac tum quoque verè paterno in eam animo afficeretur. Nam vt parens eam admisit in agris, mensa, lecto, & pudicitia eius non solum laudator, sed & custos ac vindex fuit. Potuit & authoritatis & ætatis ratione eam vocare filiam, cum & iudex ac rector populi esset, ætatèque longè superior. Pauperum igitur, mendicorum, viduarum, tanquam priorum liberorum, imò & membrorum Iesu Christi, partes sibi tutandas suscipiant principes & magistratus, si suo officio deesse nolint. Iob inter omnes orientis reges eximius, à cunctis beatus & fœlix prædicabatur: quòd pauperes vociferantes, & pupillos quibus nò esset adiutor liberaret, cor viduæ cõsolaretur, oculus erat cæco, pes claudò, atque pater

Ierem. 22.

pauperum . Sedeciae regi , ac principibus qui cum eo in Ierusalem obsidebantur à Chaldaeis, ex ore Domini libertatem ac victoriam pollicetur Ieremias, si facerent iudicium & iustitiam, liberarent vi oppressum de manu calumniatoris, aduenam, pupillum & viduam non contristarent, neque opprimerent iniquè . Quæ quia non fecerunt, magnam populo & sacræ ciuitati cladem attulerunt. Viderint magistratus ac reges nostri, quid aliquândo summo patri orphanorû , ac iudici viduarum sint responsuri.

Pf 67.

Dum tanta lenitate eam audiuit, parique affabilitate & comitate cum illa disseruit, posteris reliquit exemplum, vt egentibus accessu faciles sint, & in omni sermone omnibus affabiles sese præbeant. Scribit Plutarchus Artaxerxem Cyni fratrem, tanta in audiendo facilitate præditum fuisse, vt non solum seipsum affabilem præberet adire & alloqui volentibus, verum, & vxorem legitimam iussit sublati currus aulæis vehi, vt iis qui eam conuentam vellent, etiam in itinere pateret aditus. Recitat & Cassius Hadrianum imper . in colloquiis etiam abiectissimorum, mirè ciuilem & facilem fuisse: cósque detestari solitum, qui hanc humanitatis voluptatem ipsi inuiderent, hoc prætextu, quò dice- rent, principis maiestatem vbique seruandam. Scilicet, aditu difficilem, morosum, asperum, agrestem, & ferum se exhibere, est principem agere, non potius tyrannum. Vt ista feritas & barbaries mirum in modum voluntates omnium ab huiusmodi hominibus abalienat, ita econtra-

*Plut. in Regiâ apoph.**Dion. Cass. in vit. Had.*

rio d
mita
que
cem
git in
bus d
quali
tioni
humi
auro
pum
Cur

Po
more
memo
que m
uauer
tate de
famili
uarent
posterior
more c
bere p
præstar
quæ in
excellu
ra & v
Omni
nunqu
multis
prum p

rio difficile dictu est, quantopere conciliet comitas affabilitasque sermonis, &c. Duriter atque acerbè subditos alloquens Roboam, decem regni sui partes amisit. Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furorem. Omnibus quidem, sed ditioribus ac potentioribus, qualis erat Booz, præcipit Syracides: Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam. Nunc accessus ad Iudices, auro tantum ac muneribus onustis patet: Principum ac Regum

3. Reg. 11.

Pron. 15.

Eccl. 4.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores,

Census amicitias: pauper ubique iacet.

Porro, laudatur primò Rutha, à constanti amore erga priorem maritum dum viueret, cuius memoriam alta semper mente retinuerat: cuiusque matrem, veluti propriam ac naturalem obsequauerat. Postea sine liberis ac nominis perpetuitate defuncto, liberos suscitare studebat, qui eius familiam famamque in populo Dei perpetuò seruarent. Atque illa est prior misericordia, quam hac posteriore reddidit commendabiliorem. In viuorum amore cultique, simulatio & adulatio locum habere possunt; in defunctorum, non ita: ideòque præstantiora iudicantur officia quæ in hos, quam quæ in illos exercentur. In vtrisque verò Rutha excelluerat. Mors itaque nos à charorum synccera & vera dilectione nunquam seiungere debet. Omni tempore diligit qui amicus est. Charitas nunquam excidit. Fortis vt mors dilectio. Iacob multis diebus flebat Ioseph, quem à feris discerpum putabat. Dauid vita functos Saulem socer-

1. Cor. 13.

Pron. 8. &

17.

Gen. 27.

2. Reg. 1. 3. &

20.

Io. 11.

Act. 7.

Heb. 11. &

13.

Instit. lib. 3.

cap. 5. sect. 10.

Sap. 8.

rum, Ionatham fidum amicum, Abner & Amasam duces in multis vtilis luxit. Marthæ ac Magdalenæ pro fratre mortuo piam sollicitudinem, obortæ lacrymæ probauerunt. Sepelierunt corpus protomartyris Stephani viri timorati, atque in defuncti desiderium planctum magnum ediderunt. Paulus iubet memores nos esse præpositorum vita functorum, eorumque conuersationis exitum interim, atque fidem imitari. Quantis laudibus atque encomiis, quanta reuerentia ac veneratione prophetarum & patrum, qui ex hac vita migrauerant celebrat memoriã? Improbis igitur, atque in viuentes ac defunctos crudelis Calvinus, qui nihil nobis comune, nullum nobis commercium, cum mortuis umbris (his enim Epicuræis & planè atheis vocibus, immortales ac beatos spiritus appellat) relictum esse blasphematur, omnem in alia vita degentium memoriam extinctam cupiens.

Secundò, laudatur Ruth à studio castitatis & integritatis, quæ omnino cauit, vel minimam libidinis de se suspicionem dare. Mariti lege soluta, nec in patria, nec in Iudæa aliū virum hucusque quaesierat, lasciuorum iuuenum greges studiose fugerat, demortui viri cognato penitus se reseruans, ut secundum decretum Dei ex eo prolem susciperet. Quod in presentiarum facit, non voluptatis ergò, sed securus obediencia factum pie & candidè Boozus iudicat. Præclara sanè & magnis laudibus digna virtus est corporis & animi castimonia. Quin imò præcellens Spiritus sancti donum est: quoniam à Sapiente dicitur: Non possem aliter esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapiencia summa scire

tuius
stin
res p
Impu
ese v
quim
Nec
sue,
contin
a mul
mare
bel,
nias,
us, T
te pu
ramit
lecill
tone
am e
stant
contin
sibile
trium
bu: ca
tias, i
cortin
no sp
accip
rieter
in nor
perant
hunc

eius esset hoc donū. Hoc autē (doctore Augu- *Lib. 6. Con-*
 stino) illis datur, qui gemitu interno diuinas au- *sess. c. 11.*
 res pulsant, & in Deū fide solida iactant curā suā.
 Impurus apostata Luterus scripsit *magis necessariā* *Concione de*
esse viris sceminarum copulam, quam comedere & bibere, *vita cōiugali.*
quam scire & expuere, quam dormire & vigilare.
 Nec magis puri Calviniani, quum in Scuto fidei *Dialog. 10.*
 suæ, nunc asserunt hominem tres aut quatuor tantū dies
 continere posse: mox addunt æquē impossibilem esse viris
 a mulieribus continentia, quam vel iugiter orare, vel ie-
 iunare, vel vigilare. At semper continuerunt A-
 bel, Helias, Helifeus, Daniel cum sociis, Iere-
 nias, Baptista, Ioannes euangelista, Paulus, Ti-
 us, Timotheus, & alij absque numero. Diu ca-
 tē purēque vixerunt Noëmi, Ruth, Iudith, Su-
 namitis, Maria, Anna, Martha infirmæ ac im-
 becilles mulierculæ: quæ nec cibo, nec dormi-
 tone diutius abstinerunt. Christus dicens quos-
 quādam esse eunuchos ac spadones, qui seipfos ca-
 strant propter regnum cælorum, apertè docet
 continentia propositum non esse adeo impos-
 sibile iis, qui toto desiderio ad supernam pa-
 trum anhelant: qui ieiuniis ac duris labori-
 bus carnis impetus frangunt: qui otium, deli-
 tias, impudica consortia fugiunt; qui denique
 continuis precibus ac lacrymis illud à diui-
 no spiritu postulant. Petite ait filius Dei, & *Matth. 19.*
 accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & ape- *Luc. 11.*
 rietur vobis. Et rursus. Si quid petieritis patrem *Io. 16.*
 in nomine meo, dabit vobis. Petierant, acce-
 perant, & in vasis fictilibus fideliter seruauerant *Apoc. 14.*
 hunc thesaurum illa centum & quadraginta

quatuor millia, sequētia agnum quocunq; pergeret, qui cum mulieribus non fuerant coinquinari.

- 1. Cor. 10.* Sed acutissimi (inquiunt aduersarij) sunt carnis stimuli, ignita Satanæ tela, caro infirma, tentationes grauissimæ. Respondet Apostolus, fideliter esse Deum, qui suos tentari non permittit, supra id quod possunt: sed etiam facit cum tentatione prouentum, ut possint sustinere. Non solum se seipso, sed & de vniuersis in Christo renatis dicit.
- Col. 3.* Omnia possum in eo qui me confortat. Idem rursus: Mortificate, ait, membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam. Titillantibus ergo sensus nostros voluptatibus, aut etiam mentem grauitur pungentibus ac stimulantibus, obuerfetur ante oculos Christi patientis imago, illius duræ pro nobis cruciatus expendantur; subeat castissimæ & sanctissimæ matris eius effigies: mortis ac districti iudicij diuini recordatio: singula inferorū à damnatis perferenda tormenta animo reuoluantur: vniuersæ protinus euanescent illæ cæmōtiunculæ. Feruentes adiiciantur ex toto peccatore preces ad Deum patrem misericordiarum & totius consolationis, ne nos inducat in tentationem, sed à malo liberet. Pollicitus est: Non te deseram, neque derelinquam. Si vrgere, ad idque vrere perrexerint flammæ carnis, facillè exinguentur, quando instar B. Hieronymi, horrebant sacco membra, & squalida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerit. Quando quotidie gemitus, quotidie lacrymæ, & quando repugnantem somnus imminens oppresserit, nuda humo, ossa vix

hærentia colliferis. Quando pallebunt ora iciu-
niis, ad Iesu iacebis pedes, rigabis lacrymis, crine
terges, & repugnantem spiritui carnem hebdo-
madarum inedia subiugaueris. Sed hæc difficilia,
inquit. Fateor, sed regnum cœlorum hanc vim
patitur, & violenti rapiunt illud. Hoc pacto caro
crucifigenda est cum vitiis & concupiscentiis.
Post Christum hæc crux ferenda, si cum eodem
regnare desideras. Redeo ad Rutham.

Matth. 11.
Luc. 16.
Galat. 5.
Matth. 10.
& 16.

Iubet eam Boozus securam esse: *Noli metuere*,
inquit: simulque omne pij viri officium eidẽ pol-
licetur. *Quicquid dixeris mihi, faciam tibi*, i. in gratiã
ac fauorem tuum. Sibi paupercula multis nomi-
nibus metuebat: ne videlicet impudica & procax
æstimaretur, quæ voluptatis aut etiam egestatis
causa, corporis quæstum facere veller. Deinde ne
castitas sua in discrimen adduceretur. Audierat
Lot vino sepultum filiabus stuprum intulisse. Ti-
mebat postremò, ne tantus vir matrimonio secũ
iungi recusaret, sicque cum rubore expelleretur.
Diuino tamen nutu, ac viri humanitate effectum
est, vt omni formidine liberaretur, & optatis
gauderet. Eam itaque paterno prorsus ani-
mo consolatur, metum adimit, atque omnem
tutelam, omne auxilium promittit. Ergo officium
principum, iudicum, ac patrum familias est, affli-
ctos consolari, & miseris solatio esse ac perfugio.
Gladium portant ad vindictam malorum, laudẽ
verò bonorum. Erunt reges nutricij tui, ait Do-
minus ad populum suum, & reginæ nutrices. Sa-
lomon regum illustrissimus, non est dedignatus
paupercularum muliercularum querimonias au-

Gen. 19.

Rom. 13.
Isa. 49.
3. Reg. 3.

dire, & ius eisdem administrare. Extrema quæque minatur Dominus magistratibus & principibus, qui causas viduarum nec iudicabant, nec ad se peruenire patiebantur. Addidit Boozus.

Isai. 1.
Ierem. 5.

12. *Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te esse virtutis*
13. *Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior.*
14. *Quiesce hac nocte, & factò mane, si te voluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est. Sin autem ille noluerit te accipere, ego absque vlla dubitatione te accipiam, Vixit Dominus.*

Hebraicè כִּי יוֹדַע כָּל שַׁעַר עַמִּי, Scit enim tota ciuitas populi mei. Et paulò post vbi legitur, Quiesce hac nocte, Hebraicè habetur, לַיְלֵי הַלַּיְלָה pernocta nocte, eodem vbique sensu. His autem Boozus Rutham suam celebrat à bona & honesta fama, quã propter egregias virtutes apud omnes conciuēs breui consequuta fuerat. Ait enim: *Scit omnis populus.* &c. Fama pudicitia tuã omniũ Beth-lehemitarum ore commendant, omnes te castam & studiosam prædicant, ideòque amant & venerantur. Non specto ego in vxore diuitias, genus, stemma, egregiam formam, sed virtutes: quibus præclarum nomen comparatur. Non me pudet tuã paupertatis & abiectæ conditionis: & idcirco non est quod timeas aut verearis, quin te & cubilis, & fortunatum vitæ meæ confortem velim adsumere. Ve-

rùm, obstat alius me propinquior, cuius iura præripere nolim, &c.

Hinc primò discant proci, quid præsertim in deligenda vxore spectare debeant: nimirum vt de pudicitia & castitate bene apud omnes suos audiat. Caueant quoque puellæ ac iuniores viduæ quæ nubere volunt, ne sua leuitate atque lasciuia virorum animos à seipsis auertant. Nemo est tam impurus scortator, qui non castam coniugem velit. Nulla vnquam tam grata erit marito ob formam aut opes, quàm ob castitatem & integritatem. Cura ergo illis habenda est de bono nomine: quando melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ, quàmque vnguenta preciosa. Rectè Augustinus scribit: Non sunt audiendi siue viri sancti, siue fœminæ, qui quando reprehenduntur, dicunt, coram Deo sufficere conscientiam: existimationem hominum non solum impudenter, sed etiam crudeliter contemnentes. Nobis quippe est necessaria vita nostra, aliis fama nostra. Qui famam negligit, crudelis est. Hieronymus quoque ait: Opera salutis sine fama boni odoris non satis relucet in auditoribus. Nulla verò arte meliore optimam famam consequeris, quàm si piè rectèque coram deo, denique cum proximo vixeris. Semper enim memorem famam, qui bene gessit, habet. Nunc in nuptiis contrahendis, prima cura est peculi. Malunt quædam impuro & conscelerato nobili, quàm pio rustico nubere. Quæ aliquot prædiorum hæredes, aut notabili aureorum summa diuites habentur, etiam si fœdissima forma,

Ecd. 41.

Prou. 22.

11. quest. 3. c.

Non sunt.

Com. in 4.

Matth.

etiam si à furiis oriundæ, contentiosè expetuntur. At infœlicia ille istiusmodi matrimonia, miserabiles declarant exitus. Subiicit Booz.

Nec abnuo me propinquum, sed est alius, &c.

Quatuor optimi viri ac iudicis officia præstat. Primum, cum ius alterius sibi nefariè ac tyrannicè vsurpare non vult. Sciebat præceptum esse: Diliges proximum tuum sicut teipsum: nullus verò res proprias à se violenter vult auferri. Item, Non concupisces rem proximi tui: non seruum, non ancillam, non bouem &c. multominus uxorem alterius rapere licet. Lex naturæ, est Evangelio roborata. Non facias aliis, quod tibi fieri non vis. Apostolus quoque vetat circumuenire in negotio fratrem suum. Vult itaque Boozus: Noui legis decretum de accipienda vidua fratris sine liberis defuncti: scio Her & Onam huius decreti contemptores graui ultione à Domino, percussos: *sed alius est propinquior me, &c.* Quem prius conueniam, & officij sui monebo: vt quod iustum est, iustè fiat. Cum iudex sim Israël, suum me cuique ius seruare ac reddere oportet.

At quor nunc sunt, qui sibi licere putant, quæcunque possunt? Qui concines fallere, socios circumuenire, proximos improbiè fraudare, modò impunè id facere possint, nihil timent. Agrum agro iungere, domum domui copulare, iure vel iniuria imbecilliores proximi facultates rapere, nihil antiquius habent? Huiusmodi autè qui ædes magnificas extruunt, arces communiunt, atque opes fraudibus & rapinis congerunt, grauius minatur vates: Væ qui congregat auaritiam

Exod. 20.

Math. 7.

1. Thess. 4.

Gen. 38.

Isa. 5.

Abacuc. 2.

malam domui suæ, vt sit in excelsò nidus eius. Quia lapis de pariete clamabit: & lignum quod inter iuncturas ædificiorum est, respondebit. Id est, etiam ipsa ligna & lapides si alij testes defuerint, te rapinæ & iniustitiæ accusabunt, &c.

Secundum, quando matrimonium iuxta legem Dei pollicetur, si alius recusauerit. Quasi dixisset: Absit, vt decretis diuinis non obediam: iramque diuinam in meum caput accersam. Tibi, ne ambigas, me propinquum non verbis solùm, sed & factò comprobabo. Vindicem, adsertorem, ac verè GOEL, id est, sanguinis vltorem me experieris. Et si fortunæ bonis non abundes: sat ego domi pro ambobus reposita habeo. Pro certo te accipiam, non ancillæ, sed propriæ coniugis loco: quando quidem ita lege sua decreuit Deus omnipotens. Nihil ergo sanctius, nihil antiquius sit principi ac magistratui, quàm diuinis legibus inseruire, etiam si aliquando opes imminui ob id videantur. Tametsi circa res politicas præcipuè versari illorum opera putentur: in his tamen diuinis præceptis potissimum locum dare debent. Dominus constituit te regem, aiebat regina Saba 3. Reg. 11. ad Salomonem, vt facias iudicium & iustitiam. Deut. 17. Rex sedens in solio regni iubetur Deuteronomium describere, illud secum habere, legeréque omnibus diebus vitæ suæ: proculdubio vt seruaret, ac seruandum cunctis subditis proponeret. Itaque quantum ad externam saltè obseruantiam attinet, custodes debent esse tum primæ, tū secundæ tabulæ: & præuaricatores earum, quales sunt blasphemii, sortilegi, hæretici, apostatæ, di-

uini cultus irrisores, sacrorum dierum profanatores, parricide, mœchi, homicidæ, fures, &c. suppliciis cogere, vt ad meliorem frugem redeant, aut penitus è medio tollere. Regi ergo regum omnia regulorum nostrorum vota subsint, eius primùm legibus cedant, atque gloriosæ maiestati fasces submittant.

Tertium quod præstitit Boozus, est prudens cunctatio de contrahendo cum Rutha matrimonio. Licet arrideret animo eius, possêtque cum illa illico contrahere, ac geniali lecto eandem admittere: non tamen id fecit festinanter ac imprudenter. De omnibus prius differere voluit, quæ nuptias impedire possent. Quo exemplo arguuntur illi, qui rationibus nondum satis exploratis, matrimonij capistro nimium præcipites se se alligant. Quidam cæstro libidinis perciti, futuras vxores ante inita fœdera constuprant: constupratas ducere recusant. Si ad id compellantur, innumerabiles rixæ, suspitiones, simultates, lites, oriuntur: ac postremò nonnunquam adulteria, vxoricidia, mariticidia, probra, horrendæ domorum atque familiarum euersiones. Prouerbio dicebatur *Ἰὲθε ἡσπάρειος*, festina lentè. Quod si in bellis, contractibus, & grauibus negotiis locum habet, id omnium maximè in contrahendo matrimonio obseruandum. In eo enim vix contingit bis peccare. Alij contractus dissolui possunt: iste nunquam. Quos enim Deus coniunxit, homo non separet. Mulier alligata est viro, quamdiu viuuit. Etiam qui dimissam duxerit, mœchatur.

Quartò, Boozus futurorum sponsaliorum fidem

Matth. 19.

Rom. 6.

1. Cor. 7.

Zuc. 16.

interposito iureiurando confirmat, dicens, *Suscipiam te, vivit Dominus*. Quasi diceret: De mea promissione tam securo & certa esse debes, quàm constat, credoque vnum esse verum ac viventem Deum, qui omnibus dat esse & vivere. Huius autem formæ iurandi Deus in primis autor est, quâdo ad confirmandos in promissorum suorum fide animos hominum, per semetipsum non raro iuravit. Ait enim ad Abraham, post animo destinatam filij oblationem: Per memetipsum iuravi, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti vnigenito filio tuo propter me, benedicam tibi & multiplicabo semen tuum vt stellas cæli, &c. Eandem promissionem iuramento firmatam frequenter postea repetit, Sicut iuravi patribus tuis. Rursum, cultum suum in adventu Messia: per totum orbem propagandum pari iuramento confirmans dicit: In memetipso iuravi, quia mihi curuabitur omne genu. Et per Ieremiã Israëlî minatur: Si non audieritis verba mea, in memetipso iuravi, quia in solitudinem erit domus hæc. Alibi iurat per animã, i. vitam suã: alibi in brachio suo, id est, per virtutem & omnipotentiam. Itẽ: in nomine suo magno: & in sancto suo. Hinc factum est, vt veteres patres in rebus grauioribus promissa sua non solùm permittente, sed & iubente Domino, iisdem ferè iuramentis confirmauerint, deumq; in testem, iudicem, & victorem, si illa fallerent, appellauerint. Sic legimus Abrahamã, Moysen, Ioseph, Iosue, Dauidem, Solomonem, & hoc loco Boozum iurasse. Quinimò cum iuramentum sit quædam Dei inuocatio atque attestatio ad veritatis confirmationem, quando

Gen. 22.

Isa. 45.

Ier. 23. & 51.

Annos. 6:

Isa 62:

Ierem. 44:

Amos. 4.

ritè peragitur, id est, in iudicio, iustitia, & veritate, species est cultus diuini. Quapropter eius hostes se se produnt furentes Anabaptistæ, quando omnia prorsus iuramenta damnant ac execrantur. Dominum Deum tuum timebis, ait in lege *Deu. 6. Et 10.* Moses, illi soli seruias, ac per nomen eius iurabis. Et iterum: Ipsi adhærebis, iurabisque in nomen illius. Et David: Laudabuntur omnes qui iurant in eo. Frequenter illis succenset Dominus, qui per alienos Deos deierant: atque id iurifurandi genus, argumentum desertæ suæ religionis interpretatur. Filij tui ait, dereliquerunt me, & iurant in iis qui non sunt dij. Rursus: Disperdam eos qui iurant per Melchon, &c.

*Jerem. 5.
Soph. 1.*

*Matth. 5.
Iac. 5.*

Obiiciunt, iuramentum à Christo sine exceptione interdictum: Ego dico vobis ne iuretis omnino: sit autem sermo vester, est, est, non, non: quod ultra est, à malo est. At nunquam Christus patris legi aduersatur, qua permisit iurare in iudicio, iustitia, & veritate. Hac ergo prohibitione duntaxat periuria, & ea quæ legis regulam transgrediuntur, qualia sunt inania & superuacua iuramenta prohibuit: quæ verò lege permittuntur aut iubentur, salua reliquit. Nam nec Christus ipse abhorruit à iuramentis quoties opportunum fuit. Amen amen toties apud Ioannem repetitum species videtur iurifuradi. Quis putaret iuraturum D. Paulum, etiam addita graui imprecatione, si iuramentum prorsus fuisset prohibitum? Aut docuisse controuersias hominum iuramento finiri? Cauendum tamen omnino ne sint temeraria, ne promiscua, ne friuola: qualia

nunc

Heb. 6.

nun
min
men
frui
sph
Pro
oet
occ
mul
non

15.

16.

V
fola
verb
Deo
mè f
næ f
fæd
turp
ret v
mul
men
Deu
Hier

nunc eheu! maiori ex parte fieri videmus. Meminerint omnes lege cautum: Non assumes nomen Dei tui in vanum: nec enim insons erit qui frustra nomen Dei assumpserit. Item: Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Propter vnus Rhablacis blasphemias, centum octoginta quinque millia de castris Assyriorum occisione deleta sunt. Et Syracides scribit: Vir multum iurans replebitur multa iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.

Exod. 20.

Levit. 24.

4. Reg. 19.

Ecccl. 23.

15. *Dormi vsque mane. Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum.*

16. *Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Βοοχ. Caue ne quis nouerit quod huc veneris.*

VEL hîc saltem apparet summa Boczi principis castimonia & temperantia. Solus cum sola, eaque formosa & iuuenula vidua, neque verbum quidem impurum protulit: sed tanquam Deo præsente ac spectante, pudicitiam sanctissime seruauit. Non minori virtute Ioseph dominæ suæ amplexus exhorruit. Et Iob pepigerat fœdus cum oculis suis, vt ne quidem de virgine turpe quid cogitaret: tantum abest concupisceret vel constupraret. Laudat martyr Ignatius multorum virorum tum veteris tum noui testamenti castitatem, asserens illis huius gratia apud Deum & homines claros euasisse. Non dubitat Hieronymus decem Sybillas pro virginittatis suæ

Gene. 39.

Iob. 31.

Epist. ad Phî

ladelph.

Lib. 1. Cont.

Zoni.

mercede diuinationem, id est, prophetiæ donum accepisse inter gentes. Eusebius & Ambrosius referunt quasdam Romanas matronas, maluisse seipsas crudeli ferro transuerberare, quàm aliis à legitimis uiris, sui copiam facere. Longè itaque integrior & sanctior fuit hic Iudæus, non dico huius æui militibus, & profanis principibus: uerùm & his omnibus qui reformati, euangelici, puri puti, & Apostolici dogmatis authores haberi uolunt. Luterus quippe docuit: Si nolit uxor, ueniat ancilla. Uxorem quoque impotentem aliquanto uirum nactam, cum fratre aut proximo illius occultum matrimonium pacisci. Anabaptistæ, Luteri atque Zuinglij discipuli, promiscuos laudant concubitus, modo alter de altero contentus sit: uxores docent debere esse communes: & ad finem concionum, suppresso lumine, exclamât, Crescite & multiplicamini. Calviniani & Zuingliani qui aliquot ualles in finibus Galliarum, Allobrogum, & Helueticorum incolunt, non ita pridem docuerunt publicè, non solum cum uxoribus propinquorum, sed & cum propriis filiabus ac sororibus commisceri licere, &c.

Iubet autem ad tempus ibidem Rutham quiescere ac securè dormire: quia indecorum & periculosum rectè existimabat eam noctu per agros vel plateas errare. Tenebræ noctis multis ingentibus malis occasionem præbent. Securius furantur, scortantur, insidiantur noctu, quàm diu. Turpia quæque scelera Apostolus appellat opera & arma tenebrarum. Qui malè agit, odit lucè. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens, Non me

Lib. 3. hist:

Lib. de Vi-
duis.

Serm. 2 de

Matrim. exc-
cuss. Argent.

1529.

Rom. 13.

Iob. 24.

vid
qua
vag
E
git
Lic
gira
vtri
Nor
mol
bat
etia
nes,
dum
cie n
emif
eam
offer
berer
nerer
men
scien
oper
inde
excita
peccã
asseru
dit vt
deme
dalis.
pecca
ktion

videbit oculus: & operiet vultum suum, &c. Nūquam inter prudentes benè audient, qui noctu vagantur ac cursitant, siue viri sint, siue mulieres.

Emittendo à se Rutham laudabili studio fatigat Boozus suam illiusque famā *illibatam seruare*. Licet nihil impurum admississent, nihil turpe cogitassent; licet innocens ac tuta coram Deo esset vtriusque conscientia: illi tamen satis non fuit. Nouerat famam malum omnium velocissimum, mobilitate vigere, & cundo vires acquirere. Sciebat prouidere bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Inter homines, atque in conspectu oculorum proximi viuendum. Diligenter ergo cauendum est, ne aliqua specie mali aliis simus offendiculo. Boozus Rutham emisit ante lucis exortum, prohibuitque ne per eam alius nosset quod contigerat: ne quemquam offenderet, vel obloquendi minimā ansam præberet. Paulus nos vult ab omni specie mali abstinere: sine offensione inter omnes viuere: & commendare nosmetipsos omnium hominum conscientia in conspectu Dei. Et Christus iussit, vt opera nostra bona lucerent coram hominibus, vt inde Deū glorificaret, & ad similia pietatis studia excitarentur. His autē qui malo exēplo occasione peccādi aliis præbēt, magnā dānationē imminere asseruit. Væ homini per quē scandalū venit. Expectat vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundū maris. Væ mūdo à scādalis. Væ homini, per quē scādalū venit. Quis leue peccatū iudicabit, quod toties repetita maledictione ac imprecatione à filio Dei damnatur?

1. Mach. 6.

1. Cor. 8.

Prou 1.

Isa. 3.

Ierem. 3.

Maluit Eleazarus, iam nonagenarius, fortiter propria manu cadere, quàm iunioribus Hebræis exemplo esse desertæ religionis. Venuit Apostolus vsu(m) quantumuis licitum Christianis) carni(m) immolatarum idolis, vbi infirmorum conscientia periclitabatur. Monstra ergo sunt humana specie tecta, qui latantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Qui peccata sua sicut Sodomitæ prædicant. Qui frontem induerunt meretricis, nec erubescunt. Qui insanas libidines, supra, præposteras veneres, versibus comprehensas (sicut Theodorus Beza, & alij quidam amantes poetæ) prælo committunt, vt omnibus & præsentibus & futuris innotescant.

17. *Et rursus. Expande pallium tuum, quo operiris, & tene utraque manu. Quæ extendente & tene, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam.*

18. *Quæ portans ingressa est civitatem, & venit ad socru(m) suam. Quæ dixit ei. Quid egisti filia? Narrauitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo.*

CHaldæus paraph. his non nihil luminis adfert. Exhibe, inquit, linteum quo tegeris, illudque tene. Quod cum teneret, mensus est hordei Seix sex, quæ illi superimposuit. Ei autem concessæ sunt à Domino vires sufficientes ad illa portanda, statimque ei creditum est per prophetiam, quod à se procederent sex iusti, qui futuri erant mundo, quorum quisque benedicendus erat sex benedictionibus. Hi sunt Dauid, Daniel cum so-

ciis
Boa
Alij
trib
E
mag
Etor
mife
mife
purg
ad fo
defe
nupt
plo e
suaru
duas
quoc
bias,
auter
tur d
ges, q
poslu
salter
Iosep
& au
precie
in Ag
ment
ret. Q
tantar
vellet
opific

ciis suis (Anania, Misacèle, Azazia,) & rex Messias. Boaz verò ingressus est urbem. Hactenus ille. Alij Rabbini sex benedictiones illas soli Messiae tribuunt.

Ex his primo loco obseruandum, liberalem ac magnificum hominem fuisse Boozum populi rectorem. Rutham prius in agrum & mensam admiserat, conseruauerat pudicitiam, nuptias promiserat: nunc quantum ferre potuit hordei expurgati confert illi, & humeris ipse imponit, vt ad focrum, quæ domi satis pauperrimè degebat, deferret: quo vitam tantisper sustentaret, donec nuptiæ cum alterutro contraherentur. Hoc exemplo discant principes, ac opulenti pro quantitate suarum diuitiarum liberales esse in pauperes, viduas, pupillos, infirmos & imbecilles. Secundum quod poteris esto misericors, aiebat senex Tobias, si tibi multum fuerit, abundanter tribue: si autem parum, parum elargiri stude. Cùm augetur dona, rationes crescunt donorum. Qui fruges, qui aureos, qui vestes egentibus conferre nō possunt, micam panis, vel calicem aquæ frigidæ saltem impertiāt: non perdent mercedem suam. Iosephus scribit Herodem crudelissimum aliàs & auarissimum tyrannum, famis tempore, vasa preciosa, thesauros, gemmas, imò & regias vestes in Ægyptum venum misisse, vt horū pretio frumentis comparatis, Iudæis esurientibus consuleret. Quis principum Christianorum huius impij, tantam pietatem vel à longè saltem nunc imitari veller? Summa nunc egestate confectis agricolis, opificibus durissimis continuisque laboribus fra-

Thob. 4.

Matth. 10.

Mar. 9.

Lib. 15. an-

tiq. c. 11.

Etis, atque militum rapinis ac direptionibus ex-
pilatis rusticis ac paganis, choreis & conuiujs
delirant reges. Quid, delirant? Imò in dies nouis
excogitatis exactationibus, adauctisque in immen-
sum vectigalibus, omnes crudeliter opprimunt,
& ad desperationem impellunt. Nullus Titus,
nullus Traianus inter hos exclamat, cùm se nihil
pauperibus dedisse recordatur, Diem perdidit.

Sed & multi sacri homines, qui de SS. Apo-
stolorum, Episcoporum, Abbatum successione
gloriantur, imensos reditus sibi tantùm ac fa-
mulis, nepotibus, ganeonibus seruantes, non so-
lùm furti, sed & sacrilegij rei erunt coram Do-
mino. Aurum enim habet ecclesia: non vt seruet,
sed vt egenis eroget. Laudatur in sacris Grego-
rius, quòd omnes ecclesie Romanæ thesauros in
vsum pauperum absumpserit, tanta liberalitate, vt
eius successor illum è catalogo pontificum dele-
re conatus sit. Augustinus (authore Possidonio,
cap. 24. lib. de vita eius) etiam vasa dominica pro
captiuis Christianis redimendis, fregit, cõflauit,
distribuit. Tantumdem præstiterat Ambrosius:
qua de re accusatus ab Arrianis, suam causam tu-
tatur exemplo B. Laurentij, qui thesauros Philip-
pi imperatoris Sixto Papæ commissos dispersit,
deditque pauperibus. Spiridion non solum in
mendicos, sed & in frugum atque ouiu suarum
fures mirè largus legitur fuisse. Cyprianus Car-
thaginensis præsul & totius Africæ primas, pro
Christi nomine in exilium actus, pauperum tan-
tam curam retinuit, vt ad ecclesie suæ Presbyte-

Sigebertus.
Petrus Diaconus.

Li. 2. off. c. 8.

Cassiodorus.
Nicephorus.

ros &
de su
sugge
por
cerdo
At m
defen
plicat
Ponti
figilli
sint d
stroru
capit
quod
Pon
modi
versu
Qu
cessas
diuina
re inc
nesta
cõte ve
eadem
inqui
Samu
tium
robor
anima
diant
collat

ros & Diaconos scribens, iusserit sumptus etiam de suorum vestimentorum & librorum pretio suggeri. Adeo, inquit Hieronymus, gloria episcoporum est pauperum opibus prouidere: & sacerdotum ignominia propriis studere diuitiis. At multi nunc auaritiã & illiberalitatem suã defendere nituntur, quod Reges toties multiplicatis decimis potiores Ecclesiã opes rapiant: Pontifices Annatis, ac obtinendis diplomatum sigillis. Viderint vtrique quo iure id coram Deo sint defensuri: ego verissimum istud patrum nostrorum axioma compleri existimo, Quod non capit Christus, rapit fiscus. Dabis militi scelerato, quod non es largitus egeno.

E. ist. ad N. pot.

Porro, quæ ad quantitatem mensuræ Ephraim, seu modiorum pertinent, superius dicta sunt, Cap. 2. versu 17.

Quando verò adiicit Interpres, à Domino concessas Ruthæ vires, quibus onus ferre possent, diuinæ bonitatis ac prouidentia opus singulare indicat & laudat. Præstat enim his qui honesta negotia aggrediuntur, non tantum ut rectè velint: sed etiam ut valeant insistere cœptis, eademque laudabili fine absoluere. Operatur, *Philip. 2.* inquit Apostolus, velle & perficere. Et Anna Samuelis mater in cantico cecinit: Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Id est, Deus illis vires suppeditat & animos, quibus res supra vires humanas aggrediuntur & sceleriter perficiant. Diuinitus sibi collato robore Dauid leones & vrsos confecit, *1. Reg. 17.*

Ps. 143.

Goliath superauit, variisque bellis superior fuit, Benedictus, inquit, Deus qui docet manus meas ad prælum, & digitos meos ad bellum. Et rur-

Ps. 17. & 57.

sus: Deus præcinxit me virtute, id est, bellica fortitudine: posuit vt arcum æreum brachia mea; præcinxit me virtute, ad bellum: supplantat insurgentes in me subtus me. Item eodem auxiliante, plurima in bello edere sibi pollicetur: In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum reducet inimicos nostros. Vnde tanta Sansoni fortitudo, vnde Ionathæ, vt soli, satis magnos exercitus inuaderent, & cæderent? Oculi Domini, ait Hannani propheta ad Asan regem Iuda, contemplatur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Et psaltes: Dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ benedictus Deus.

2 Para. 16.

Ps. 67.

Isa. 11.

Sex porro benedictiones Messiaë recenset his verbis Isaias: Requiescet super eum Spiritus sapientiæ & intellectus: Spiritus consilij & fortitudinis: Spiritus scientiæ & timoris Domini. Illi quippe diuini spiritus dotes collatæ sunt sine mēsurā: sed adeo plenè atque abundanter, vt ex plenitudine eius omnes iusti tum veteris tum noui testamenti acceperint. In ipso complacuit patri, omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare. In eo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ reconditi.

Ioan. 3.

Col. 1: & 2.

Cæterùm, Noëmi pro muru sua sollicita, tota nocte expectauerat, rei exitum Deo precibus cōmēdās, Cōsultrix ei fuerat illi^o nocturnæ peregrinationis & legationis periculosæ: ideo redeuntē

mag
neg
Dux
des
rurs
quip
offic
sanct
uien
Veta
stian
ligen
sticè
las, c
lomo
dom
lùm
in æ
copo
fami
uiter
qui l
nere
trum
filij c
nunc
tutio

magno studio interrogat, quo pacto successerat negotiū. *Quid egisti, filia?* Quo in statu res tuę sunt? Duxitne te Boozus in vxorem? Pauperculam ne despexit? Inquit autem, vt si prudentis vetulę rursum egeret consilio, lubens impertiret. Hoc quippe inter vetularum, & piarum matronarum officia connumerat Apostolus. Anus in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruienes, bene docentes, vt prudentiam doceant. Vetat quidē alibi eas loqui in sacris cętibus Christianorum: sed hoc de publicis concionibus intelligendum. Hic verò vult illas priuatim & domesticę sui pręsertim sexus alias, filios, filias, & ancillas, quibuscum familiaris versantur, docere. Salomon palam fatetur se rectę pięque à matre sua domi initio institutum fuisse. Augustinus nō solum permittit, sed & omnino vult patresfamilias in ædibus pastorum, inspectorum, & veluti episcoporum munus obire, vt coram Deo bonam de familia rationem aliquando reddere possint. Grauius inuehitur Chrysostomus in illos parentes, qui liberis permittunt impuras & diabolicas canere cantilenas; quod omnino à sanctorum patrum moribus alienum pronūciat. Horum enim filij cum laude dicere poterant: Patres nostri annunciauerunt nobis. Verum de liberorum institutione, iam superius diximus.

Tit. 2.

Prouerb. 4.
& 31.Tract. 51. in
Io. & Com.
in Ps. 50.

In Ps. 43.

Psal. 41.
Fol. 37. 38. 39.

19. *Et ait. Ecce sex modios hordei dedit mihi,
& ait: Nolo vacuum te reuerti ad socrum
tuam.*

20. *Dixitque Noëmi. Expecta filia, donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo, nisi compleuerit quod locutus est.*

Quemadmodum ad parentes spectat factotum rationem exigere à liberis, etiam adultis, ita horum vicissim est nunquam proteruè respōdere, aut eos despiciere: sed cum omni modestia & obseruatione, quæ fecerint ordine exponere, ut hoc Ruthæ exemplo docentur. *Narrauit, ait Samuel, socii, quæ sibi fecisset homo. Et ait. Ecce sex modios seu mensuras hordei, &c.* Isaac studiosè à filio Iacob sciscitatus est, an primogenitus esset, & unde tam citò venationē cōsequi potuisset. Et Thobias iunior seniori patri ordine recensuit, omnia beneficia, quæ diuino nutu, per angelū Raphaëlem in itinere, & in Media sibi collata fuerant. Christū post triduanā absentiam prudentissima mater & virgo interrogauit: Fili, quid fecisti nobis sic: Cui sapienter facere satis non detrectauit, dicēs: In his quæ patris mei sunt oportet me esse.

Ostentans quoque noua Boozi beneficia, se ab omni ingratitude alienam demōstrat. Ut enim ingrati animi signum est vel celare, vel imminuere acceptum beneficium: sic grati ac studiosi illud ipsum libenter prædicare. Rectè Seneca: Beneficij accepti meminisse oportet: datū verò obliuisci. At nunc istiusmodi sunt hominum ingenia, ut fugax sit apud eos beneficiorum memoria, iniuriarum tenacissima. Ingratorum hominum exempla sunt Adam in Deum, Agar in Saram, Labam in Iacob, Ægyptus in posteros Iosephi, Rex Am-

Gen. 27.

Thob. 10.

Luc. 2.

In Moralib.

mon
stum
s. cap
Iu

re, a
uentu
re per
gare,
rulita
pitus
huic
nund
proue
rem
Deo
otioso

Co
seruat
item,
sint. F
thorit
per fa
que: E
tende
fauere
quaqu
sam,
deniq
breui
que c
est exp
pedire

monitarum in Dauidem, nouem leprosi in Christum, &c. Qui profana sitit, ex Valerij Max. libro 5. cap. 3. hauriat.

Iubet autem Noëmi nurum domi se continere, atque patienter confidenterque expectare euentum totius rei. Prohibet illam circumcursare per alienas ædes, negotium in compitis diulgare, vt sunt quædam loquacissimæ. Harum garulitatem nundinis vbi maximus mercatium strepitus sonitusque auditur, comparantes Germani, huic prouerbio dederunt locum: Tres mulieres nundinas faciunt. Dicerem de hac sententia prouerbiali, Mulieres ornat silentium, ni time-rem laterem lauare. Meminerimus omnes, *Math. 12.* Deo reddendam esse rationem de omni verbo otioso.

Confidit autem Noëmi Boozum promissa sua seruaturum Ruthæ, magna in Deum fiducia: item, quod sibi viri eius aliæ virtutes perspectæ sint. Hæ siquidem veram apud alios pariunt auctoritatem. Multis sceleribus deditis, etiam si per sacra omnia iurent, vix confidimus. Vult itaque: Ex tam scælici rerum nostrarum successu, attendere debes Filia, his Deum nostrum benignè fauere. Nisi instigatus fuisset ab eo vir ille, nequaquam te tam humaniter in agros, in mensam, in castum cubile admisisset: nequaquam denique tantis bonis onerasset, atque nuptias breui curaturum se recepisset. A Domino itaque cum patientia & precibus, quod superest expectemus. Eius voluntatem nullus impedire poterit: ipse tibi de marito prouidebit,

& cum tanquam ex manu eiusdem gratanter accipies, quicumque tandem sit futurus. Sic ergo in omni honesto negotio cum Dei inuocatione & timore nos habeamus, ut id omne agamus, quod in nostris viribus situm est: euentum cum fide & patientia diuinæ pietati commendemus. Ab eo omne bonum, & omne donum perfectum descendit. Expectantes expectemus eum, & intendet nobis. Bonum est cum silentio præstolari salutare Dei.

Iac. 1.
Pf. 39. 54.
Isa. 25.
Thom. 3.

MYSTICA CAPITIS TERTII EXPLICATIO.

I. **M**agna fuit Noëmi sollicitudo, ingens cura, ut Rutha sua honesto matrimonio collocaretur, & ab opprobrio tum sterilitatis, tum gentilissimi liberaretur. Sed longè maior totius veteris Synagogæ patriarcharum & prophetarum, ut Gentes vero & viuenti Deo fide, spe & charitate copularentur. Ex his collecta ecclesia iam non idololatra, non ethnica, non præputium, non expers diuini fœderis: sed dilecta, & misericordiam consequuta vocaretur. Pater totius Israël Messiam appellabat Gentium expectationem: audierat quippe in semine atque sui omnes gentes aliquando benedicendas. Euangelicus propheta exultans canit: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini, & fluent ad eum omnes gentes: In eum (Messiam) gentes sperabunt: ipsum gentes deprecabuntur, &c. Gestit præ gaudio uocationis gentium nequaquam delyrus senex Simeon,

Ephe. 2.
Ose. 2.
Rom. 9.
Gen. 22. *Et*
49.
Isa. 2. & 11.

cùm in vlnis Christũ tenens dixit. Lumen ad re- Luc. 2.
 uelationem gentium, &c. Nihil antiquius fuit fi-
 lius Synagogæ Apostolis & Discipulis Christi,
 quàm Gentes in variis cultibus dæmonum forni-
 cantes, vero animarum sponso coniungere. Phi- Act. 8.
 lippus eunuchum Æthiopem, deinde Samaritas
 eius sacris initiauit. Cùm hoc audissent Apostoli
 qui tũ Hierosolymis erant, congratulationis &
 confirmationis ergò, miserunt ad eos Petrum &
 Ioannem. Ingenti gaudio complebantur ac per-
 fundebantur discipuli, audientes etiam in natio- Act. 10. &
 nes effundi gratiam Spiritus sancti: & pœniten- 11.
 tię ad vitam locum eisdem relictum atque datum
 esse. An non Romanis, Corinthiis, Ephesis, Ga-
 latis, reliquisque, quos epistolis suis docet Apo-
 stolus, veluti filiiis suis requiem quærir, providet-
 que vt bene sit illis?

2 Vt Booz propinquus, & cognatione carnis
 coniunctus fuit Noëmi ac filius, sic & Christus
 Synagogæ. Ei qui primus signaculum circumcisio-
 nis suscepit, dictum est. In femine tuo benedicen-
 tur omnes gentes: quod ad Christum singulariter
 pertinere docet Apostolus. Est itaque semen mu- Gen. 3:22
 lieris initio protoparentibus promissum: est fru- 26:28.
 ctus ventris Dauidis: filius hominis, os de ossibus
 nostris, & caro de carne nostra. Ab Isaia vocatur Pf. 131.
 paruulus conceptus & natus ex Virgine, flos as- Eph. 5:2
 cendens de virga & trunco Iesse, cuius cibus sit bu- Isa. 7:9:11
 tyram & mel: quibus clarissimè docetur Mellia
 fore verum hominem, verè ex muliere procrean-
 dum, & ex eisdem nobiscum maioribus oriturũ.
 Tuba euangelij clarè personat Christum factum Rom. 1. & 9.

esse ex semine Dauid, secundum carnem: itémque ex Iudæorum patribus, secundum carnem venisse Christum, qui est super omnia Deus benedictus in secula. De his iam superius diximus, fol. 210.

3. Porrò, terrenus Booz aream ventilans, & purgans sub noctem, cœlestem repræsentat: qui nouissima huius mûdi ætate incarnatus & passus, ecclesiam suam multis tyrannorum persecutionibus, multis hæreticorum flatibus, multis hypocritarum & pseudochristianorum corruptelis examinari, cribrari, & purgari permittit. Experituit Satanas, ait, vt cribraret vos sicut triticum. Et præcursor Christi de ipso concionatur: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Herodes, Archelaus, alter Herodes, Pilatus, Pharisæi, Sadducæi, Scribæ, Pontifices, Seniores populi Iudaici; deinde Nero, Domitianus, Decius, Aurelianus, Valerianus, Adrianus, & alij ad Constantinum vsque, postea verò Iulianus, Valens, & aliquot Leones, omnibus tormentorum generibus hanc aream, id est, gentem Deo sacram & deuotam ventilarunt. Augustinus duodecim grauissimas & generales persecutiones enumerat, quibus per quadringentos annos variè exagitata & vexata fuit hæc Christianorum ecclesia. Nihil ambigit Tertullianus procellas persecutionum à Deo immitti, imò ecclesiæ necessarias esse ad probationem seruorum, & reprobationem fictorum Christianorum. Hæc pala illa

Luc. 22.

Matth. 3.

*Lib. 18. de Ci-
uit. 6. § 2.*

est (f
purga
deliun
marty
cob,
Hære
planta
nouifi
bus, v
tilatio
sa fru
mites
afferat

4.
opipa
lis non
est. Et
lum o
dispos
na de
in pot
vt hil
diceba
pus m
nim ca
tis effu
vocaui
stis. A
Domi
sobrio
lestis,
tri gra

est (subiicit) : quæ & nunc dominicam aream purgat, ecclesiam scilicet confusum acervum fidelium euentilans, & discernens frumentum martyrum, & paleas negatorum. Hæc scala Iacob, aliis ascensum, aliis descensum ministrans. Hæreticorum autem procellis docet eradicari plantam, quam non plantavit pater: de primis nouissimos fieri: & Christi aream fictis fidelibus, veluti paleis purgari. Auolent itaque his ventilationibus paleæ leuioris fidei, eò purior massa frumenti in horrea Domini reponetur. Palmites autem ferentes fructum purgantur, vt plus afferant.

4. Ad finem triturationis, Boozus conuiuium opiparum suis messoribus instruxit, atque cum illis non minus hilariter quàm humaniter epulatus est. Et Christus in suorum laborum termino, epulum omnium excellentissimum suis Apostolis disposuit & parauit; quando in postrema cæna dedit illis propriam carnem in cibum, atque in potum, proprium cruorem. Conuiuas suos vt hilarem in modum epularentur adhortans dicebat. Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hic est enim calix sanguinis mei, qui pro vobis & pro multis effundetur. Illos quippe messorum nomine vocauit dicens: Vos in labores aliorum introistis. Aspicite regiones albas ad messem. Rogate Dominum messis, &c. Vt Booz terrenus corde sobrio benedixit nomini Domini: ita & cælestis, in suo conuiuiu ac diuino sacrificio, patri gratias egit de fœlici superiori vita, de

*Lib. de fuga
in pers. &
lib. de pre-
script.*

*Matth. 15. &
20.
Ioan. 15.*

*Matth. 26.
Luc. 22.
Io. 4.
Matth. 10.*

miraculis, de profectu euangelij, de tot credentium salute veluti copiosa messe collecta ex agris huius mundi. Deinde messorum suos plus satis tristes de instanti morte, ac optimi præceptoris recessu, recreauit: simulque sponsæ suæ ecclesiæ de iugi sacrificio, quod omnibus Mosaicis finem imponeret, atque succederet, benignissimè prouidit. Qui si tantum corporis ac sanguinis sui signum vacuamque figuram hoc in conuiuio dedisset, vt impiè garrunt Berengariani, Zuingliani, & Calviniani, nihil eximius ac præstatius suis exhibuisset Boozus cælestis, quàm terrenus. Nam panis vinumque istius, æquè significare carnem potuit, atque illius. Itaque nec veritas præstaret figuris: nec nouum testamentum veteri antecelleret, nec Christus melioris testamenti spòsor ac mediator, nec melius ministerium sortitus esset. Nos quoque vmbri adhuc & figuris, sub elementis huius mundi Deo obsequeremur, quod in Galatis imbat apostolus.

Heb. 7: & 8.

Gal. 4.

5. Maritum ambiens Rutha, aquis lauatur à fordibus. Et lauacro regenerationis ac renovationis sancta efficitur ecclesia, vt animarum unico sponso copuletur. Quemadmodum ille pridè districtè iusserat infantem octauo die circumcidis ita regni cælorum extorem pronunciauit eum, qui ex aqua & spiritu sancto renatus non fuerit. Paranympnos vbiuis locorum ac gentium ablegans, vt ad has spirituales nuptias omnes inuitaret, iussit eos docere omnes gentes: deinde sacris vndis abluere in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quibus efficitur, vt nò tantum iis qui pec-

Eph. 5.

Tit. 3.

Gen. 17.

Io. 3.

Matth. 28.

cato

cato
mo
grat
fuit
nem
mi d
confi
pieta
ctis in
Chri
rum v
exem
tates;
Ierem
& Ch
& fan
ctitat
sunt: i
stimen
partic
discip
Petru
differ
pietat
verò n
Deus
config
inimic
Sec
Dei c
tur. S
fragili

cato originis detinentur, necessarium sit huiusmodi sacramentum, verum & illis qui singularis gratiæ privilegio ac beneficio antea iustificati fuissent. Debent enim his diuinis mandatis omnem obediētiā, & obseruantiam: & hac animi demissione susceptam gratiam adaugere ac confirmare. Deinde aliis ecclesiæ membris in hoc pietatis exercitio sese adiungere, quatenus cunctis innotescat etiam externis symbolis, eos ad Christi gregem pertinere. Postremò, sanctissimorum virorum, imò & ipsius Dei filij Iesu Christi exempla sibi ad imitandum proposita secum reputantes; sicut longè antea iustos effectos Abraham, Ieremiam, Baptistam, circumcisos tamen audiunt, & Christum, Deiparam, Apostolos, Cornelium, & famulos, post susceptam à Deo gratiam & sanctitatem, baptismo lotos fuisse ambigere non possunt: ita etiam sibi hoc lauacrum subeundum existiment. Apostolicorum laborum & consiliorum particeps Clemens Romanus, docet istud ab ipsis discipulis Christi dogma profectum esse, cum D. Petrum his verbis publica concione aliquando disseruisse scribit: Ne putes quòd etiam si omnē pietatem colas, omnēque iustitiam, Baptismum verò non accipias, spem possis habere apud Deū. Deus enim iussit omnem colentem se baptismo consignari. Quod si tu reniteris, contrarius es & inimicus voluntati eius.

Sed quid (dices) aquæ baptismus confert ad Dei cultum? Primò, quod Deo placuit imple-

Gen. 17.

Hierem. 1.

Luc. 1.

Lib. 6. recog.

Matth. 23.

num peruenit ad salutem: aliter verò impossibile est. Sic enim cum sacramento verus propheta testatus est dicens. Amen dico vobis, nisi quis denudò renatus fuerit ex aqua & c. Idem apud Clementem, D. Petrus paulò post concludit. Siue iustus siue iniustus, baptismus tibi per omnia necessarius est: iusto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo: iniusto verò, vt peccatorum quæ fecit remissio concedatur. Eadem ferè omnia repetit & confirmat Epistola 4. quæ est ad Iulium & Iulianum episcopos, adeò vt nullus compos sui dubitare valeat doctrinam apostolicam esse, quam tuemur de necessitate baptismi. Hanc postea & asseruerunt & posteris tradiderunt Tertullianus lib. de baptismo, Nazianzenus Orat. in sanctum lauacrum, Cyrillus Hierosol. in Catech. Augustinus lib. 4. de Baptismo cap. 22. Epistola 108, & alij ordine patres.

6. Rutha oleo delibuta iucundè olere, ac Boo-
zo suo placere studuit. Sublato typo, spiritualis
Ruth, i. ecclesia, oleo sancto ac benedicto chrif-
mate in baptismo, spòso suo vngitur & sacratur.
Hinc enim veluti in acie perpetuò dimicatura pà-
craticè atque athleticè valet, nec crucifixi Dei ac
seruatoris sui fidem ac doctrinam erubescit. Sem-
mel verò atque iterum in baptismo vngimur, scri-
bit Iustinus martyr, ad Christi exemplum, qui &
ante mortem à Magdalena, & post mortem rur-
sum vnctus fuit ad sepulturam. Vocamur quo-
que his vnctionibus tum ad passionum suarum,
cùm gloriæ suæ communicationem. Hos por-

Quæst. 13. ad
Orth.

rò ritus ab Apostolis quoque ecclesiæ catholicæ traditos fuisse nullus dubitabit, qui Ioannem Apostolum ad eos alludētem audierit. Vnctionem habetis à Sancto illo, & nostris omnia. Et iterum. 1. To. 2.
 Et vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. His proculdubio alludit ad eas vnctiones, quibus in Baptismo consecrati, & Spiritus sancti variis donis illustrati fuerant illi ad quos scribit. Clemens Romanus constitutiones Apostolicas scriptis colligens, tradit priorem vnctionem quæ fit sancto oleo in pectore & scapulis, significare participationem Spiritus sancti: posteriorem, quæ fit chrismate in fronte, veluti quoddam sigillum esse earum vnctionum, quæ in baptismo inter Deum & hominem conficiuntur. Quibus liquet non solum ab Apostolis traditam esse hanc cæremoniam; verum & eiusdem mysticam intelligentiam. Clementi æqualis Dionysius areop. spiritalē quoque significantiam huius inunctionis adfert, nimirum quod significet perfectam gratiam suavissimi odoris virtutum, quibus verum Christianum exornari necesse est. Cæteros huius apostolicæ traditionis testes & vindices tantum designabo: Irenæum lib. 1. cap. 8: Tertullianum lib. de resurr. carnis: lib. de corona militis. lib. 1. cont. Marcionem: Cyprianum Epist. ad Ianuarium & cæteros episcopos Numidas. Vide Adnotationes Pamelij viri optimi & doctissimi in Cyprianum: & nostras in Irenæum.

*Lib. 7. constis.
apost. cap. 23:
42:43 44.*

*Lib. cæl. hier.
cap. 2.*

7. Cultiores ac mundiores vestes assumēs Rutha, illos adumbravit quibus dicitur, Deponētes Eph. 4.

veterem hominem cum actibus suis, induite novum qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis: & qui referuntur stolas suas lauisse & dealbasse in sanguine agni. Hanc mystici Booz sponsam David scribit adstare à dextris regis sponsi sui in vestitu deaurato, circumdatam varietate. Hic porro ornatus ac decor illa veste alba & splendente significatur, quæ recens baptizatis adhibetur. Vestis candida, inquit Ambrosius, signum est quod exueris involucrum peccatorum, & induis innocentiae casta velamina. Et Cyrillus Hierosol. Vt in nuptiis induuntur pulcræ vestes, sic in baptismo: quia cum magno rege nuptiæ contrahuntur. Huius quoque cæremoniæ Apostolos authores esse ostendunt Nicephorus lib. 7. cap. 33: Chrysostomus Hom. 8. de resurr. Nazianzenus Orat. in sanctum lauacrum: Lactantius Carmine de resurrex. Christi: Arnobius in Pl. 104: & 147: Tertullianus lib. de Baptismo: Dionysius areop. cap. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ.

8. Quando clam descendit in aream, eam significavit animi simplicitatem & integritatem, qua cælestis sponsa studet ei soli placere, qui cordium inspector est. Novit eum lege sua cavisse, Cum oras, intra in cubiculum tuum. Cû ieiunas, unge caput tuum, & faciem laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui videt in abscondito. Cum facis elemosynam, noli tuba canere, &c. Attendite ne iustitiam vestrâ faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Amat enim spiritalis Booz mites & humiles corde, hisq; gra-

Apat. 6: et 7.

Pf. 44.

*Lib. de his qui
sacris ini. ca.
7.*

Catech. 3.

Matth. 6.

ria
ten
gat
clau
vos
min
9.
miss
nam
sequ
Dic
para
quid
stis i
cem
com
rauit
suppl
tatem
10.
spirit
quam
legale
Euan
nis va
do ad
aceru
ti cad
maner
ctum
Vates
rexi, c

rix suæ munera confert amplissima: superbis autem resistit, & à suo cœlesti consortio longè ablegat. Humanas laudes captatibus fores sui triclinij claudit, & iisdem pulsantibus respondet, Nescio vos. Hinc vas electionis palam exclamat, Si hominibus placerem, Christi seruus non essem.

9. Iacens ad pedes Boozi, eam designat demissionem animi, qua necesse est animã Christianam sic paratam esse ad omne cœlestis sponsi obsequiũ, vt omni alacritate mandatis eius obediat. Dicat itaque cum Psalte: Paratum cor meũ Deus, paratum cor meum. Et cum Apostolo: Domine, quid me vis facere? Eum dumtaxat diligit cœlestis ille sponsus, qui abnegat semetipsum, fert crucem suam, & ad sui perfectam imitationem, sese componit. Patri autem suo per omnia obtemperavit, etiam vsque ad ignominiosissimum crucis supplicium. Quippe non venerat vt faceret voluntatem suam, sed voluntatem patris.

10. Terreni Boozi somnus post epulas, eius spiritalis ac mystici somnũ significauit, qui postquam triplicem cum discipulis cœnam peregit, legalem nimirum, communem, & mysticam seu Euangelicam, perrexit ad mortem. Filius hominis vadit, inquiens, sicut scriptum est de illo. Vado ad eum, qui me misit. Verè iuxta manipulorũ aceruum dormiuit, qui dixit. Nisi granum frumẽti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Verè per mortem dormiuit, de quo Vates. Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me. In pace

*Gen. 2.**Ion. 1.*

in idipsum dormiam & requiescam. Eandem mortem designarat quoque prioris Adæ in paradiso, & Ionæ prophetæ in naui, grauis sopor.

11. Expanit Booz media nocte, & somno interrupto Rutham suam agnouit, & cōsolatus est. Christus quoque cū secundum corpus in sarco-

*Pf. 15. & 24.**Act. 2. & 13.**Ose. 13.**Matth. 12.**Eph. 4.*

phago quiesceret, secundum animam diuinitati perpetuo nexu coiunctam, inferorum aliquot receptacula reapse petiuit, & patrum spiritus iam ab orbe condito aduentum eius ibi præstolantes visitauit, consolatus est, atque in libertatem filiorum Dei vindicauit. De hoc descensu Dauid, (summis Apostolis Petro & Paulo interpretibus) cecinit: Non derelinques animam meam in inferno. Et rursus: Domine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendētib; in lacum. Oseas quoque scribens: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero, inferne: non solum omnium patrum Christianorum sententia, verum & Rabbi Mosis Hadarsam, & Rabbi Iehosue Ben-Leui, aliorumque veterum Hebræorum calculis, prædixit Messiam ad inferorum loca descēsurum, vt inde seruorum suorum animas liberaret. Sed quid clarius his Christi verbis, Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus ac noctibus: sic erit filius hominis in corde, i. meditulo, terræ? Quid apertius hac Apostoli concione. Quod ascendit, quid est, nisi quia & descendit in inferiores partes terræ? An non sepulcrum in quo caro eius triduo iacuit, in superficie terræ situm erat? Superest ergo, vt eius anima reali descensu centrum, & in-

feri
den
ac e
Pe
mon
Dec
quo
præ
anin
sti ac
prio
& ex
gato
descē
sensu
Hæc
3. Ap
12.
quo
& my
anim
qua
bis p
ructu
pecca
ciis e
tam
præd
prio f
li sui
quita
stra.

feriores terræ partes penetrauerit. Omnium euidentissimè hanc ad tartara Christi profectio^{1. Pet 3.} nem ac eiusdem vtilitatem his declarat & confirmat Petrus Apost. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis: vt nos offerret Deo mortificatos carne, viuificatos spiritu. In quo & his, qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit. En inferorum carcer, quo sanctorum animæ detinebantur. En profectio spiritus Christi ad illos. En illis nunciatam, & exhibitam redemptionem. Quid clarius & firmitus? Miseri itaque & excæcati Calviniani & Zuingliani, qui ne purgatorij locum admittere cogantur, hunc Christi descensum ad inferos aut inficiantur, aut in alienum sensum nec sine execrâdis blasphemis, detorquêt. Hâc causam cõtra illos vberius tractauim⁹, Libro 3. Appendicis nostræ contra hæreses, hæresi 9.

12. Rutha diligenter locum notauerat¹, in quo futurus sponsus dormitum perrexerat. Sic & mystica Rutha. j. Ecclesia, & quælibet fidelis anima accuratè & piè contemplatur crucis (in qua dilectus animam suam pro omnibus nobis posuit) mysteria . In his enim animo inuetur, quàm præpotenti Deo inuisa sunt peccata, quæ non nisi tot, tantisque supplicis elui potuerint. Iustitiam Dei perspicit, quæ *Rom. 8.* tam durè & acerbè eadem puniuit, etiam in prædilecto filio, nostro vade ac sponsore. Proprio filio non perpercit. Propter scelus populi sui percussit eum, Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Adhæc, secum ipsa considerat, quanta

animi moderatione & patientia tam grauissima tormenta Dei filius pertulerit, tum vt patri obediret, tum vt ingratiſſimi huius mundi ſcelera expiaret. Poſtremo, infinitam Dei bonitatem, gratiam ac miſericordiam in hoc myſterio contemplatur, quibus dumtaxat permotus, ne nos in æternum periremus, tantis afflictionibus filium ſubiecit. Sic mundum dilexit, vt filium ſuum vni-
 genitum daret. Cum Paulo itaque exclamat: Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Io. 3.

Galat. 6.

13. Dum pedes, id eſt inferiorem ac ignobiliorem Boozii partem, non ſuperiorem diſcooperit, ibidẽmque iacet, deſignat Chriſtum ſecundũ humanam ſolũ naturam paſſurum & moriturum, non ſecundũ diuinã. Hinc crux ſignum filij hominis propriẽ dicitur: quoniam nec cruci affigi, nec de ea pendere, in eadẽmque vnã cum ſanguine & vitam profundere potuiſſet, niſi verus homo. Crucis itaque myſterio omnibus manifeſtum factum eſt, Meſſiam ex filiis Adã veram carnem aſſumpſiſſe. Iſtud Iſaac adumbrauerat ſacrificium, quo non ipſe filius Abrahã, ſed aries hærens in ſpinis, immolatione interiit. Alterius etiam hircorum, & paſſerum ſanguis ſub lege fundebatur, altero remanente incolumi ac libero. Sic Chriſtus, inquit Irenæus, carne paſſus eſt, quieſcente Verbo. Duplici ſimilitudine id fieri poſſe oſtendit Eusebius: Vt ſolis radij mortua, ſordentiãque corpora attingentes, nullo fœtore corrumpuntur: cytharãque neruus, illãſo cytharãdo perſãpẽ frangitur: ſic patien-

Matth. 24.

Gen. 22.

Leuit. 14.

Lib. 4. De-
monſt. cap. 11.

re filio Adæ, nihil patiebatur quod à patre pro-
cesserat.

14. Postulauit autem. *Expande pallium, seu a-
lam, super famulam tuam.* Et mystica Ruth in Can-
ticis rogat, Osculetur me osculo oris sui. Leua
eius sub capite meo, & dextera illius amplexetur
me. Et in Psalmis, Sub vmbra alarum tuarum pro-
tege me à facie impiorum, qui me afflixerunt.
Mysticus quoque Boozus adulteræ synagogæ
exprobrat: Volui congregare filios tuos sub alas,
& noluisti. Pallij eius expansione operiri ac pro-
tegi petimus, cum eius gratia iustificari, eius au-
xilium à maligno liberari, eius meritis saluari roga-
mus. Dicamus ergo. Tu propinquus, tu caro de
carne nostra, tu libertatis vnicus assertor & vin-
dex: esto igitur aduocatus apud patrem: peccata
nostra tuo sanguine deterge: in iustitia tua libera
& serua nos, &c.

15. Benedicitur, & propter multas insignes-
que virtutes, multis laudibus Moabitis vidua à
Boozo celebratur. De spiritali quoque Rutha
dicit sponsus. Vna est columba mea, vna est per-
fecta mea, vna est amica mea. Sicut lilium inter
spinas, sic amica mea inter filias. Viderunt eam fi-
liæ Sion, & beatissimam prædicauerunt, & regi-
næ laudauerunt eam. Ecce tu pulcra es amica
mea, ecce tu pulcra es: oculi tui columbarum.
Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus con-
clusus, fons signatus. Cælestes quoque spiritus
excellentem decorem ac pulcritudinem huius
admirantes, inter se quærunt. Quæ est ista, quæ
progreditur quasi aurora consurgens, electa vt

Cant. 2.

Ps. 16.

Matth. 23.

Cant. 1: 2: 4.

Ps. 103.

sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Quinimò illam præuenit in benedictionibus dulcedinis longè abundantius; & opera eius imperfectissima licet, in meliorem partem multò humanius interpretatur & accipit, quàm vnquam terrenus ille Moabiticæ suæ. Eius miseretur vt pater filiorum, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.

Luc. 24.

Io. 20.

Mar. 16.

Matth. 28.

Rom. 8.

Irenæus lib. 5.

c. 28. Euseb.

lib. 5. cap. 30.

Hieronym. in

Catal.

16. A constanti dilectione defuncti sponsi prædicatur nostra vidua. Ecclesia quoque laude sua non caret, quòd Christum crucifixum, mortuum, & sepultum perpetuò diligit. Quatuor ecclesiæ filix illum è ligno depositum, ingenti amore percitæ amplecti ac vngere properabant. Apostoli, discipuli, innumerabiles martyres omnibus generibus suppliciorum excruciaci, morique maluerunt, quàm ab huius sponsi cælestis amore recedere. Paulus ecclesiæ filius exclamat: Certus sum quod neque mors, neque vita, nec altitudo, nec profundum, nec creatura aliqua poterit me separare à charitate quæ est in Christo. Et martyr Ignatius audiens rugientes ac emissos in se propter Christi testimonium leones, dixit. Iam frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, vt purus panis cum illo inueniar.

Dan. 7.

17. Laudatur postea Ruth à studio castitatis & integritatis. Sponsa quoque cælestis Boozi, ex quo semel adhæsit seniori illi, quem graphicè depingit Daniel, nunquam iuvenes vel diuites vel pauperes, id est, idololatrias, hæreticos, Turcas, Iudæos, Philosophos, quantumlibet facundiæ artibus, aut terræ opibus instructi fue-

rint, sequuta est. Nunquam adhæsit Neroni, Domitiano, Valeriano, Diocletiano, aliis vâ tyrannis: sed potius filiorum suorum sanguine & constantia illos vicit & fregit. Nunquam abripi potuit à sponsi fide, dilectione, & obedientia per Porphyrium, Lucianum, Celsum, Hieroclem, Appolonium summos & eloquentissimos homines desertores & transfugas. Horrendis anathematibus à suo grege seiunxit. Simoné Magum, Ebionem, Valentinum, Cerinthum Carpocratem, Marcionem, Manichæum, Sabelium, Arrium, Pelagium, Donatum, Nestorium, Eunomium, Photinum, Vigilantium, Aërium, Iouinianum, Berengariû, Vviclephû, Luterum, Zuingliû, Oecolampadiû, Seructû, Calvinum, & cæteros pseudoprophetas ac seductores: qui tanquam impurissimi lenones, puritati eius sunt insidiati. Imò nec portæ inferi præualuerunt aduersus eam. Est enim columna & firmamentum veritatis adeo & constans, vt nunquam vacillarit. Lectulum istum Salomonis supra sexaginta fortes ambijit ad bella doctissimi. Turris David cum propugnaculis meritò vocitatur.

1. Tim. 3.

Cant. 3.

Cant. 4.

18. Porrò, mysticæ Ruthæ famam & perennè laudem, quis satis explicaret? Concupiuit summus cælorum rex decorem eius: filiæ Tyri in muneribus vultum eius deprecantur. Dum esset rex Messias in accubitu suo, nardus sponsæ dedit odorem suum. Lectulus eius floridus, ligna domorum cedrina, laquearia cypressina. Ascendit de deserto vt virgula fumi & thuris, & vniuersi

Ps. 44.

Cant. 1.

pulueris pigmentarij: odor vestimentorum eius super omnia aromata. Sicut vitis fructificat suauitatem odoris, &c.

19. Promisit Booz suæ Ruthæ, *Quicquid dixeris mihi faciam.* Et Christus Ecclesiæ suæ filiis, *Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis & fiet vobis.* Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Vbicunque fuerint duo vel tres in nomine meo, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à patre meo. Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Quibus vniuersis, non solum spiritum deuotionis & precum suis pollicetur, verum etiam ad orandum impellit, & cœlestem patrem propter se placibilem nobis & exorabilem redditum esse: & idè nos planè exauditurum illum adseuerat.

20. Moabitibus ad pedes Iudicis Hebræi iubetur nocte quiescere. Ecclesiæ quoque filij finita huius vitæ peregrinatione, ad tempus quiescunt, expectantes beatam spem, reuelationem gloriæ filiorum Dei, aduentum quæ magni Dei. Abrahæ dicitur. Tu ibis ad patres tuos in senectute bona. Id sibi dictum quoque putent, qui eius fidem sequuntur, & opera faciunt. Moram faciente sponso, omnibus tum prudentibus, tum fatuis est dormiendum. Sed & martyribus dicitur, vt adhuc modicum expectent, donec compleatur numerus fratrum suorum. Patienter igitur Saluatorem expectemus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, &c.

21. Nec magis abnuuit se propinquum nostrum

Mar. 11.

Io. 16.

Matth. 18.

Luc. 11.

Tit. 2.

Gen. 15.

Matth. 25.

Apoc. 6.

Philip. 3.

esse o
met
Mo
coru
fletu
sed &
plac
bus o
mort
pella
meis.
dit n
fratri
rint v
tam f
geret
boni
peret

22
dam
in ho
iume
spirit
nec d
lico f
les ira
cit. O
vnum
sterita
propi
ante
Eccle

esse cælestis Boozus, quàm terrenus Ruthæ: tamerſi peccatores & filij gehennæ natura ſimus. *Jerem. 31.
Ioel. 1.
Zach. 1.
Ioan. 20.* Modò enim peccata ſeriò diſpliceant, & in toto corde noſtro ad ipſum conuertamur in ieiunio, ſletu, & planctu, non ſolùm conuertetur ad nos: ſed & pro chariſſimis ſeruis, amicis, & fratribus plahè nos reputabit. De grauiſſimis peccatoribus dixit: Vade, dic fratribus meis, quia ſurrexi à mortuis. Non erubeſcit homines fratres ſuos appellare dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis. Et iterum: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Publica populi concione pro fratribus habiturum ſe recepit; quicumque fecerint voluntatem patris ſui qui in cælis eſt. *Heb. 2.
Pf. 21.
Iſai. 8.
Matth. 12.* Quis tam ſtupidus, qui ad hæc tota mente non aſſurgeret? Non planè recrearetur? Non in diuinæ bonitatis laudes, & gratiarum actiones erumperet? &c.

22. Alter ſpiritualis Ruthæ propinquus eſt Adama de terra terrenus, homo animalis: qui cùm in honore eſſet, non intellexit, ſed comparatus eſt in ſipientibus. *I. Cor. 15.
I. Cor. 2.
Pf. 48.* Iſte Rutham noſtram ſpiritualem ab opprobriis vindicare nec voluit, nec debuit, nec potuit: ſed potius conſilio diabolico fidem ſuam accommodans, eam in horribiles iræ diuinæ minas, ac æterna ſupplicia coniecit. Omnes quippe in eo peccauimus. Per hunc vnum hominem peccatum intrauit in totam poſteritatem, & per peccatum mors. *Gen. 3.
Rom. 5: & 8.* Aut ſi mauis, propinquus iſte chorus eſt Prophetarum, qui ante Meſſiæ aduentum ſynagogæ, id eſt veteri Eccleſiæ præfuerunt. Hi ſpiritualem Rutham

*Exod. 3.
Ps. 44.
Isa. 64.
Matth. 3.
Io. 1.*

ducere nequiverunt: quoniam non verè illius sponsi, sed tantum futuri sponsi paronymphi fuerunt. Mitte inquebant, quem missurus es. Et ad Messiam: intende prospere, procede, & regna. Utinam dirumperes cælos, & descenderes. Hinc præcursor: Post me venit, qui ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti solvere. Qui habet sponsam, sponsus est. Hic est qui tollit peccatum mundi, &c. Hi ergo cum non possent hominum genus in libertatem asserere quid Christus?

Isa. 64.

Ose. 2.

23. Non solum præmisit, sed & iuramento, reque ipsa postmodum confirmavit se spiritale Rutham matrimonio accepturum & ab omni opprobrio asserturum. Amplissimam promissionem recenset Isaias his verbis: Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces: non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrij viduitatis tuæ non recordaberis amplius. Quia dominabitur tui (Heb. quia maritus tuus) qui fecit te: Dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur. In Osea quoque postquam Synagogæ repudium misit dicens: Quoniam ipsa non vxor mea, & ego non vir eius. Filiorum eius non miserebor, quoniam filij fornicationum sunt: quia fornicata est mater eorum. Ecclesiæ ex gentibus colligendæ (quam Rutha significat) pollicetur: Sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus.

Et sp
mini
spon
core
Qua
quer

24

Sub
qua
gelij
Vmb

fuit

amb

bitar

reru

Amb

Quo

gelij

omn

Ips

gent

stum

quan

Et in

pinq

rum,

25.

non

inqu

tem

gnau

Et sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus. David quoque Messiam comparat cum sponso procedente è thalamo suo: & rege decorum reginæ stantis sibi à dextris concupiscente. Ps. 18: 44.
Quando vero hæc promissa adimplèta sint, sequenti capte dicitur.

24. Summo mane Rutha Moabitis surrexit. Subducto figuræ velo, suam auroram, primamquæ lucem habuit Rutha mystica, cum evangelij fulgorè legis nebulae sensim depulset fuerunt. Umbra quippè futurorum sub Christo bonorum fuit lex: in Christi autem aduentu, populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, id est, ingenti rerum diuinarum ignoratione, lux orta est eis. Ambulabunt, inquit Isaias, gentes in lumine tuo. Quod nam verò lumen, præter Messiam, & evangelij fulgorem? Ipse est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ipse est lux mundi. Ipse lumen ad reuelationem gentium, & gloria Israelis. De tenebris per Christum discussis Paulus scribit: Vos eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et iterum: Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abiiciamus ergo opera tenebrarum, &c.

25. Boozus cum posset transgredi cum Rutha, non est transgressus: sed domuit cupiditatem suam, inquit Paraphrastes, ac secum in lecto iacentem pudicè tractauit. Illum proculdubio defignauit, qui peccatum non fecit, nec inuentus est

Heb. 10.

Isa. 9.

Matth. 4.

Isa. 60.

Io. 1: 9, 10.

Luc. 2.

Eph. 5.

Rom. 13.

Isa. 53.

1. Pet. 2.

Nob. 9.

dolus in ore eius. Talis autem decebat ut esset nobis pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus: qui non haberet necessitatem prius pro suis delictis hostias offerre. Quo namque pacto patrem nobis placasset, si ei nobiscum fuisset infensus?

Matth. 17.

26. Rutha iubetur ad tempus cuncta quæ contigerant celare. Alteri quoque à cœlesti Boozo dicitur: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurrexerit. Nolebat quippe suæ deitatis, ac nostræ redemptionis sacramenta ante tempus importunè vulgari. Tametsi Gentibus æquè ac Iudæis salutis præco & author missus esset, hoc tamen ordine manifestum fieri sapienter decreuerat. Inde Apostolis primùm dixit: In viam gentium ne abieritis, nec in ciuitates Samaritanorum intraueritis. Postremò verò: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Itémque. Eritis mihi testes in Hierusalem, Iudæa, Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Et Paulus vocationem gentium appellat mysterium à seculo in Deo absconditum.

Matth. 10:
Eph. 28.

Act. 10.

Eph. 3.

Eph. 4.

27. Noluit Boozus pauperulam Moabitidem vacuum redire, ideò sex puri graui mensuras, id est, quantum capere ac ferre potuit, dono illi contulit. Cœlestis autem longè abundantioribus & melioribus beneficiis suam sponsam exornauit. Ascendens quippe in altum dedit dona hominibus, quum eorum quosdam fecit Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios pastores

pas
cto
stic
lig
quã
Rut
my
bus
doc
disp
refra
ritus
scien
sup
tribu
sex m
28
trisq
eccle
dem
orien
Isaac
lorun
rum,
Hanc
mus
beam
29
super
ne sal
sus co
lic (

pastores & doctores ad consummationem san- *Eph. 4.*
 ctorum, in opus ministerij, in ædificationē my-
 stici corporis sui. Horum quicumque munera di-
 ligenter expenderit, perspiciet facilè & apertè
 quàm ingentibus rarisque donis suam Christus *Matth. 13.*
 Rutham dotauerit. Illis quippe datum est nosse
 mysteria regni Dei, eadēque cunctis mortali-
 bus reuelare: deinde, stupendis miraculis quæ *Mar. 16.*
 docuerint confirmare: postea, Sacramentorum *Io. 20.*
 dispensatione peccata remittere: peruicaces ac
 refractarios Satanæ tradere in interitum carnis:
 ritus sacros, ac leges condere quæ hominum cō- *Matth. 18.*
 scientias coram Deo obligent: sedere denique *Et' 19.*
 super sedes duodecim, ac diiudicare duodecim
 tribus Israël. An non hæc longè præstantiora,
 sex modis hordei?

28. Moabitum cum suis donis, ciuitatem, ma-
 trisque domunculam læta repetiit. Et militans
 ecclesia cum ea, quæ iam in cælis triumphat, tan-
 dem aliquando ouans coniungetur. Venient ab
 oriente & occidente, & recumbent cum Abrahamâ, *Matth. 8.*
 Isaac, & Iacob Synagogæ patribus in regno cœ-
 lorum. Hierusalem illa cælestis, mater primitiuo- *Gal. 4.*
 rum, ac libera, est mater nostra quæ sursum est.
 Hanc toto studio inquiramus, ad hanc propere-
 mus: quandoquidem hîc permanentem non ha- *Heb. 13.*
 beamus.

29. Noëmi anxio ac sollicito animo erat
 super sua nuru. Summa quoque sollicitudi-
 ne salutis ac vtilitatis nostræ tenetur vniuer-
 sus cælestis sanctorum chorus. Magnus il-
 lic (ait Cyprianus) nos carorum numerus

COMMENT. IN LIB. D. RUTH

*Cypria. serm.
de mortal.
Hon. 3 in
Cant.*

2. Macha. 15.

expectat, parentum, fratrum, filiorum: frequenter nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra incolumitate sollicita. Et Origenes, Omnes sancti, inquit, qui de hac vita decesserunt, habentes adhuc charitatem erga eos, qui in hoc mundo sunt, si dicatur curam gerere salutis eorum, & iuuare eos precibus suis, atque interuentu apud Deum, non erit inconueniens. Scriptum est namque in Machabæis: Hic est Hieremias propheta Dei, qui semper orat pro populo.

L
C

I.

ex eo
lis, ex
natus
partes
missis
cauit,
tham
renūti

LIBRI RUTH

CAPVT QVARTVM.

1. *Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cùmq; vidisset propinquum prætereire, de quo sermo prius habitus est, dixit ad eũ: Declina paulisper, & se- de híc: vocans eum nomine suo. Qui diuertit & sedit.*

EXPLICATIS superiori capite occasionibus, consiliis, atque pollicitationibus de futuro Boozis & Ruthæ matrimonio; hoc ultimo describit Samuel quomodo contractũ, cõsummatũq; fuerit: atq; ex eodem procreati sint principes & reges Israëlis, ex quibus Christus secundum carnem nobis natus est. Sunt autem quatuor eius præcipuæ partes. Prima continet quomodo Booz stas promissis, alterum Elimelechi propinquũ in ius vocavit, tentauitque an agrum illius emere, & Rutham ducere vellet. Secũda huius propinquũ abrenũtiationẽ, discalceationẽq; declarat. Tertiã

Ruthæ cum Boozo nuptias, ac conciuuium congratulationes recenset. Quarta Obed puerum ex his susceptum recitat, simulque Noëmi & vicinarum eius gratitudinem. Postremò, describitur genealogia Boози, ex qua Iesse, Dauid, denique Christus.

Principiò, notanda est diligenter Boози iustitia & constantia. Quod Ruthæ promiserat, & iuramento interposito confirmauerat, licet nocte, post epulas, clam, & sine vllius hominù testimonio, constanti excelsòque animo præstare pergit. Totius populi princeps ac rector inopi, peregrinæ, atque viduæ, ex gente Moabitica Iudæis non parum inuisa, non sine multorum applausu forsitan, negare potuisset quæcunque promiserat. At secum iustè reputans fidem nunquam fallendâ, & sacrum nomen Dei nunquam in vanum assumendum, nihil cunctatur, nihil excusat: sed facto mane fidem liberaturus, *ascendit ad portam, & sedit ibi*. Exemplum ergo relinquit seruandæ fidei semel datæ, etiam si coram hominibus quædam incòmoda sequi videantur. Nunquã fides violari potest absque mendacio: constat verò omne prorsus mendacium quantumlibet iocosum aut officiosum, peccatum esse: nunquam itaque frangi possunt hominum pacta sine delicto. Si promissa testibus adhibitis, chirographis, iureiurando, imprecationibus confirmauerint, tum adhuc maiore studio ea seruanda veniunt: & adauctis, grauioribusque sceleribus violantur. Mendacio quippe ac falsitati accedunt periuria, contemptus diuini iudicij, vniuersi iuris violationes, &

Aug. li. cont.
mend.

proximorum varia incommoda. Gabaonitis licet cum fraude & simulatione accedentibus, Iosue fidem seruauit: noluitque fallere, cum relictis fraudibus eorum, potuisset. Studuit quoque Raab donum, vniuersamque familiam a Hiericontino excidio integram custodire, ne quod illi sub sacramento promiserant exploratores ab illo missi, irritum fieret. Patris, & eiusdem regis, ac crudelissimi homicidæ iram in se prouocare maluit Ionathas lectissimus princeps, quàm ab iccto cum Dauide exule fœdere recedere. Nihil quoque ethnicis antiquius fuit, quàm fidem etiam perfidis hostibus datam sanctissimè seruare, vt Atilij Reguli Romanorum ducis exemplo clarum est. Is enim à Carthaginensibus à quibus bello captus fuerat, sub fide sua dimissus, cum pacem inter illos & Romanos conciliare nequiuisset, ad hostes rediit, omnium crudelissimè enecandus. Nam cum resectis palpebris, machinæ in qua vndique præacuti stimuli eminebant, inclusum, vigilantia pariter & continuo tractu doloris ad mortem adegerunt. Maluit tam crudeliter mori, quàm promissis non stare. Fides etiam hosti seruanda est, ait Hieronymus, nec cõsiderandum cui, sed per quem iuraueris. Consentit his verbis Augustinus: Fides si quando promittitur, hosti seruanda est, contra quem bellum geritur.

Perfidiosos ac fallaces nullus non ex animo detestatur & refugit. Simeonem & Leui filios suos Iacob grauiter obiurgauit & damnauit, quòd contra fœdus cum Sichimitis pactum,

Ios. 8: 310.

1. Reg. 9: 20.

Valer. lib 19. c. 2. Aug. lib. 1. de ciu. c. 15.

Hieron. in Ez. ech. Epist. ad Bonifac. comit.

Gen. 34: 49.

in eos noctu irruissent, & urbem cum incolis vastassent. Maledictus, inquit, furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël. Quantos verò nunc reperias in aulis præsertim Principum, eis parum absimiles: Quæ fides nunc his haberi potest, qui castra non solum dico sequuntur, sed & qui illis imperant? Plurima possem ex ciuilibus Gallicis nostris bellis exempla plusquam Punicæ perfidiæ proferre, Hu-Gnostico-rum maximè. Huius enim sectæ propugnatores supra centum vrbes speciosis deditio-num promissis captas, contra ius gentium, contra omnem fidem direptione, cædibus, flammis, ferro vastarunt.

Hæc porrò vniuersa de promissis honestis ac licitis intelligantur: item, quæ nec vi, nec dolo malo facta sunt. Nam promissis illis non est stādū, quæ vel coactus metu, qui in constantē virū etiā cadere potest, aut deceptus dolo, aut deniq; contra pietatem quis promiserit. Relatum quippe est inter decreta ecclesiastica istud Isidori pronunciatum: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Iepthe voto se obstrinxerat Deo sacrificaturū quicquid è domo primūm occurreret: si victor ex bello rediret. Occurrit vnica filia: hanc non minus crudeliter quàm impiè trucidatā sacrificauit. Viri Iudæi plures quàm quadraginta vouerunt se neque esuros neque bibituros, donec occidissent Paulum: quod nefariè ac sceler-

22. quest. 4.
can. in malis.
Lib. 2. Synonim.

Iud. 11.

Act. 23.

ratè
cta p
rode
stabi
quid
sanct
imm
doru
præte
dit,
mal
Nou
inter
& san
comp
catho
Corn
tamer
matur
eò qu
itaque
ac cor
verba
A
explic
tam co
niorib
mebar
bium,
præto
scribit
cum p

ratè fecissent, ni Deus obstitisset. Hæc enim pacta pugnabant apertè contra legem Dei. Herodes magna voce iurauit execrandum & detestabile iusiurandum saltratri se daturum quicquid petiisset, postulauit caput innocentissimi & sanctissimi præcursoris : quod mox barbarè & immaniter resectum, illi datum est. Darius Medorum rex promissionis dolosæ, ac fallacis legis prætextu, Daniele in festissimis hostibus tradidit, leonibus obiiciendum. Quis istiusmodi malo dolo initis promissis standum iudicaret? Nouatus hæresiarches, fascinatorum à se manus inter communicandum præhendens, per corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi iurate compellebat, se nunquam ab eius opinione, ad catholicam fidem, quàm Romanus pontifex Cornelius profitebatur, defecturos. Quod tamen promissum, graui licet anathemate firmatum, non pauci iustè ac sanctè violauerunt, eò quòd contra pietatem extortum fuisset. Hos itaque imitandos sibi proponant, qui in cænis ac conuenticulis hæreticorum delusi in eorum verba iurarunt. Sed ad Boozum redeo.

Ascendit ad portam, inquit, & sedit ibi. Quod explicans Chaldæus scribit : Ascendit ad portam confessus senatorum, & illic sedit cum senioribus. Hebræi conciuium suorum lites dirimebant, iusque cuique dicebant in portis urbium, confidentes illic tanquam in quibusdam prætoriis ac tribunalibus publicis. Hinc Moses scribit Emor & Sichem filium eius conuenisse cum populo suo, & Iacob ac filiis eius, in por-

Matth. 14.

Mar. 6.

Daniel. 6.

Corn. Epist.

ad Fabium

Antiochenū:

apud Euseb.

li. 6. hist. c. 35.

Gen. 34.

ra ciuitatis, vt fœdere inter se inito in vnum popu-
 lû coalescerent. Patet quoque Deu. 25: Iob. 31:
 Prouerb. 21. portas loco curiæ fuisse Iudæis. Has
 rationes adferunt. Primò, vt iudicum diligentia
 in explorandis obscuris causis, simulque æquitas
 ac rectitudo in illis diiudicandis cunctis manife-
 sta esset. Non hominum, aiebat Iosaphat ad iu-
 dices quos præficiebat, sed Dei exerceret iudi-
 cium. Secundò, vt cuique facillè pateret accessus
 ad iudices. Sapientibus enim & insipientibus,
 Græcis & Barbaris, diuitibus & egenis debitores
 sunt. Tertiò, vt ex ingredientium multitudine
 testes omni exceptione maiores aduocarentur.
 Postremò, ne agricolæ, vrbes intrare, & aliqua
 subire dispendia cogerentur.

2. Paral. 17.

Hallucinantur qui putant Romanos ferè sem-
 per in templis Senatum collegisse. Erant enim
 multiplices apud illos curiæ, id est, amplæ do-
 mus, in quibus id fieret. Curia Calabra diceba-
 tur, Festo teste, vbi tantum ratio sacrorum ge-
 rebatur. Curiam Hostiliam Tullus Hostilius,
 Varrone autore, in foro Romano iuxta rostra
 construxit. Fuit & Pompeij nomine dicta Cu-
 ria, in qua Iulius Cæsar idibus Martiis, coniura-
 torum manibus confossus interiit. Fuit & Pom-
 piliana, & Iulia, & Augusta, & Octauia, & Ce-
 rusia, & Lencadia, & Salia, &c. Athenis quo-
 que variæ fuerunt, inter quas Cholargea, ex
 qua Pericles: Phylaidarum, ex qua Pisistra-
 tus: & locus Prytanion appellatus: simul
 Martis vicus, à quo Arcopagitæ nominati sunt.

Christiani quoque sua prætoria, palatia, & curias habent, in quibus conuentus forenses & iudiciales agant.

Sedens itaque in porta tanquam in tribunali, Boozus totius populi rector ac iudex, conspiciat casu quidem si iudicium hominum spectauerimus, sed secreto diuinæ prouidentiaæ consilio, *prætereuntem propinquum Elimelechi, de quo prius sermo habitus est*. Hunc vocat, vt ibi, tanquam in ordinario iudicij loco respondeat, rationemque reddat super his de quibus interpellaretur. Declina paulisper, inquit, & sede hîc: *vocans eum nomine suo*. Hebræi simpliciter, *Et ecce redemptor transiens: quem allocutus est Boaz, & dixit. Declina, sede hic Peloni, Almoni*, id est, quidam, singularis. Istæ duæ voces nihil propriè significant apud Hebræos: sed tantum loco allicuius proprij nominis ponuntur, quod quia satis notum est, vel certis aliis de causis, subticemus. Chaldæus paraphrastes subindicans illum latenter conatum fuisse præterire, & iudicis vultum subterfugere, reddidit: *Præteribat propinquus de quo locutus fuerat Boaz cum Rutha: cui dixit. Diuerte, sede hic, vir, qui desertor est via sua*. Sanctes vertit: *Sede hîc, talis. Alij, Tu quisquis es, accede*. Rabbi Elias in Dictionario Chaldæo laudatore & interprete D. Quinquarboræo, transtulit: *Vir qui absconditor est viae suæ. Quasi dixisset: Vir qui iter hac faciendo irrepit, & videri non vult. Fortassis enim ille iam subolefecerat Rutham cognatam suam adhuc iuuenem, al-*

teri viro aptam, nuptias secundum legem Moſis ambire, & quod poſtea euenit timens, vt potè cōſcius ſe ſanguine omnium propinquiorem, clam elabi ſtudebat. Aut forſan, furtim ſe ſubducebat ne in ſubſelliis & foro detentus ob publica iudicia, priuata commoda & negotia poſtponere cogereſetur. Nam ſequentia ſatis demonſtrant illum hominem fuiſſe auarum, & ſui nimium tenacem.

Ex his porrò obſeruandum, hanc eſſe peruerſæ atque conſciæ ſibi mentis ſortem, vt non ſolius Dei ac angelorum ſi quidem fieri poſſet, conſpectum fugere ac latere ſtudeant; ſed etiam oculos hominum. Dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem, inquit Chriſtus, erant enim mala eorum opera. Deinde hac generali regula docet ſceleratos peccata ſua tegere: Quicumque mala agit, odit lucem: & non venit ad lucem, ne arguatur opera eius. Adeo peccata turpia, deteſtabilia, & execranda ſunt, vt ſuos authores intus & exterius pudeſciant. Qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Fur in nocte venit, nec omni hora: verùm eam explorat, qua dormiat paterfamilias, vt tutius perfodiat domum, atque diripiat. Laro quoque vt fureretur, mactet, & perdat, non intrat per oſtium in ouile ouium: ſed aſcendit aliunde. Oculus adulteri obſeruat caliginem, dicens, nō me videbit oculus: & operit vultum ſuum. Perfodiūt in tenebris domos, ſicut in die condixerant ſibi, & ignorauerunt lucem. Si ſubitò apparuerit aurora, arbitrantur vimbram mortis, Apoſtolus nō

Io. 3.

1. Theſſ. 5.

Luc. 12.

Io. 10.

Job. 14.

semel appellat peccata nostra, opera tenebrarum.

Sed quid hac hypocrisi ac dissimulatione lucratur impij? Hoc nimirum, quòd ingentè peccatorum acruum audacius cumulantes, eadem diuino ipsòque horribili iudicio examinanda & plectenda referuant. In eo namque conscientiarum libri aperientur, atque vniuersis & angelis & hominibus omnium facta, dicta, cogitata, tanquam in breui tabella patebunt. Illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabuntur consilia cordium. Nihil opertum quod non reueletur, & occultum quod non sciatur. Arguam te, inquit districtus iudex, & statuam contra te, faciem tuam. Istud verò tanto opprobrio & dedecore, tanta confusione & ignominia tunc reprobos afficiet, vt præ horrore ac desperatione diuinam præsentiam ferre nequeunt, dicturi sint montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis.

Declina paulisper, inquit Boozus, & *sede hinc*. Est aliquid de quo tecum iudicio contendere velim: diem itaque tibi denuncio & præsentem horam, vt ad sis senatui. Christianis itaque per hoc exemplum licet iustis de causis alios in ius vocare, citare, atque iudicum arbitrio sententiæque lites dirimere: quicquid contra garriant Anabaptistæ. In eum namque finem Deus Magistratus & leges instituit tum Iudæis, tum Christianis. Sedit Moses vt iudicaret populum qui assistebat ei à mane vsque ad vesperam. Rogatus autem à Iethrone focero suo, quid faceret, respondit: Venit ad me

Apoç. 20.

1. Cor. 4.

Luc. 12.

Ps. 49.

Luc. 23.

Apoç. 9.

Exod. 18.

populus quærens sententiam Dei. Cùmque acciderit eis aliqua disceptatio; veniunt ad me, vt iudicem inter eos. Et de Dauide scribitur: Dauid faciebat iudicium & iustitiam omni populo. Salomoni quoque dixit regina Saba: Constituit te Dominus regem super populum suum, vt facias iudicium & iustitiam. Paulus iubet omnem animam subditam esse potestatibus sublimioribus, veluti à Deo cõstitutis & ordinatis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum. Idem quoque vult orationes, obsecrationes, postulationes fieri pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietem & tranquillam vitam agamus. Nec abhorruit causam suam agere coram Festo, Fœlice, Cæsare. Velim tamen charitatis & dilectionis, quàm Christiana religio postulat & iubet, litigantes semper memores esse.

Qui diuertit, & sedit.

Licet auarissimus, iudici tamen continuò obtemperat: suo nos erudiens exemplo, quanta religione & alacritate debeamus Magistratui obedire: tantisper dum nihil contra diuinas leges præcipit. Nam qui resistit, ait Apostolus, diuinæ ordinationi resistit: & qui resistunt, damnationem sibi acquirunt. Eius quippe consilio ac prouidentia Reges & Iudices præficiuntur, vt nunc dicebamus. Impudentissimi mendacij Satanam iure reum agit martyr Irenæus, quòd coram Christo gloriatus sit, omnia mundi regna sui iuris esse, eadèmq; cui volet se impartiri. Nam Domini est terra & plenitudo eius. Per eum Re-

1. Par. 18.

3. Reg. 10.

Rom. 13.

1. Tim. 2.

Act. 23:24;
25:26.

Rom. 13.

Lib. 5. cap. 24.

Pf. 13.

ges regnant, principes imperant, legum condi-
tores iusta decernunt, & potentes iustitiam. O-
bediendum itaque illis, non tantum bonis & mo-
destis: sed etiam dyscolis. Hebraei quadringentos
annos Ægyptiis, septuaginta Babyloniis, & ali-
quot Romanis licet idololatriis, diuina ordina-
tione seruiert & obedierunt. Comminatus
illis fuerat Deus: Seruire te faciam inimicis tuis,
in terra quam ignoras, &c. Nabuchodonoso-
ris imperium comparat cum iugo ferreo, quod
cunctis gentibus imposuit, vt ei seruirent & o-
bedirent. Tiberio Cæsari profanissimo & im-
purissimo, præcepit Christus benignè reddere
quæ sui iuris erant. Ioseph Pharaoni, Mardo-
chæus & Ester Assuero, Daniel cum sociis Na-
buchodonosori, Balthasari, Cyro & Dario regi-
bus ethnicis, tanquam legitimis principibus non
modò paruerunt, sed & eos coluerunt & dilexe-
runt. Ecclesia Christiana totò orbe diffusa, tre-
centis annis sub imperatorum Romanorum &
Persarum crudelissima tyrannide, sine vllius re-
bellionis suspitione floruit. Quid huic simile Lu-
teranorum & Calvinianorum synagoga præsti-
tit? Semel in Galliis admissi, intra viginti annos
sex cruentissimis ciuilibus bellis iam in tres reges
insurrexerunt, sacra profanâque vniuersa miscue-
runt, subuerterunt, funestarunt. Belgium adhuc
diripiunt & subuertunt.

2. *Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciui-
tatis, dixit ad eos. Sedete hic.*

Prou. 8.

1. Pet. 2.

Ieremo. 17. Et

28.

Matth. 22.

3. *Quibus residentibus locutus est ad propinquum. Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noëmi, qua reuersa est de regione Moabitide.*
4. *Quod audire te volui & tibi dicere coram cunctis sedentibus & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis, emo & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam. Nullus est propinquus excepto te, qui prior es: & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam.*

Hebraei Verf. 3. per præteritum legunt מָכַרָהּ id est, vendidit, quod vulgata æditio Latina per futurum vendet. Deinde Verf. 4. *Quod audire te volui, & tibi dicere &c.* habent, אָנֹכִי אֶמְכַרָהּ id est, *Reuelabo aurem tuam.* Hebraismus est, pro significabo, indicabo, manifestabo tibi. Et quod sequitur: *Si vis possidere,* legunt, *si vis propinquus, vel assertor, vel vindex esse, propinquus esto: & si propinquus esse non vis, indica, &c.* Sensus prorsus idem. Cæterum quia vulgò & rectè dicitur, Plura vident oculi, quàm oculus: & Salomon scribit: Ibi salus, vbi multa consilia, Boozus noluit solus cum solo præsens negotium transigere: sed decem viros totius vrbs seniores vocauit vniuersæ actionis futuros testes ac iudices. Hinc autem se omnis fraudis suspitione liberauit, effecitque vt alter propinquus non posset conqueri aut de vi illata, aut circumuētum se vel deceptum iudicio fuisse. Decuit etiam Ruthæ matrimonium his statis solennibusque cærimoniis celebrari, ne potius pellex

aut scortum Boozi, quàm legitima coniux putaretur. Prudenter seniores elegit, quibus Senatus id est, summum publicumque populi Hebraici consilium coalesceret. Nam vel Tullio auctore, ni consilium, ratio, sententiâque essent in senibus, non summum cõsiliium maiores nostri Senatam appellassent. Festus quoque scribit Senatores à senectute vocatos: quos initio Romulus elegit centum, quorum consilio rep. administraret. Græcis quoque Senatus à senectute dicitur *σενάσιον*: hincque *συνέδριον γερόντων* senum consiliũ appellatur. Senes multa experti norant, quæ iuuentutem latent. Deinde, non tam facilè suis cupiditatibus indulgent, quàm iuuenes, qui cæco furore impetâque hinc inde abripiuntur: sed maturiore consilio res administrant.

Ad hæc, cùm mortem pro foribus adesse senes non dubitent (iuuenes quidem mori possunt, sed senes diu viuere non possunt) sibi que Deo rationem omnium breui reddendam seriò recogitent, nihil contra diuina mandata, nihil contra proximum, nihil denique contra iustitiam & rep. attentare velle putantur. Solonem semel interrogauit Pisistratus Atheniensium tyrannus, qua spe fretus sibi tam acriter resisteret, (ille etenim Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem, & solus armis opprimi debere, palam dicitare ausus est) respondit: Senectute. Aulus Cæsellius vir iuris ciuilis scientia clarus, nullius gratia vel auctoritate compelli potuit, vt Triumuiris pareret: sed & cùm multa in Caium Cæsarem liberius loqueretur, amicique ne id faceret monerent, respon-

Senatus Hebraicorũ, Græcorum, Romanorũ, ex quibus coactus.

Plut. lib. An seni sit gerenda res? Tull. de senect. Laert.

Valer. lib. 6.
cap. 2.

dit, duas res magnam sibi licentiam præbere, Senectutem nimirum & orbitatem.

3. Reg. 12.

Si seniorum consiliis regnum administrasset Roboam filius Solomonis, eius decem partes nõ amisisset. Septuaginta seniores ex Israël electi sunt, qui Mosi in repub. administranda perpetuò adessent. Imò quoties illi populo diuina decreta propositurus erat, maiores natu aduocabat,

Num. 11.

quibuscum communicaret consilia. Ad eos nos ablegat Spiritus sanctus per Syracidem: Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis.

Ecl. 3.

Quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Et per Ieremiam: Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona: ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris.

Ierem. 6.

Nunc quales magna ex parte præficiuntur sacris, ciuilibusque magistratibus? Dicere pudet.

1. Paralip.

28. & 29.

3. Reg. 1. et 2.

Prou. 20.

Sedere illos iussit Boozus, de more Senatorum & Iudicum, qui sedentes pro tribunali sententiã dicere consueuerant. Hinc Regum solia, throni, sedes, tam frequenter in sacris, profanisque literis occurrunt. Plautus inducens seruum dicentẽ, Sine, iuxta aram sedeam, & dabo meliora consilia, satis indicat sedere idem aliquando esse, quod consilium capere. Putantur enim sedentes magis tranquillo ac sedatiore animo esse. In summa, per sessionem significatur Magistratus pacato, & nullis perturbationum fluctibus iactato animo, litigantium causas examinare, & diiudicare debere. Deus frequenter in throno sedere dicitur, vt iudiciorum eius æquitas, authoritãsq; demonstratur.

Pf. 9: 46:

109.

Isa. 6.

Apo: 3. & 4.

tur.
non
gnif
stria
tiqu
lis, f
culi
turu
Apo
duo
latu
dit p
min
Iu
turb
gritu
qua
possi
ris, a
cio:
exca
mus
bat i
solu
quo
bi ob
lexan
gitas
tu, g
tum
dicer
liare.

tur. Sedere quod dicitur Deus, ait Augustinus, non membrorum positionem, sed iudiciariam significat potestatem, qua semper digna dignis distribuit. Throni positi sunt inquit Daniel, & antiquus dierum, id est, Deus aeternus ac immortalis, sedit. Et Dauid: Sedes tua Deus in seculum seculi. Qui sedes super Cherubin. Christus iudicaturus orbem sedebit super sedem maiestatis suae. Apostoli eius assessores sedebunt super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israël. Pilatus mortis sententiam in Christum dicturus, sedit pro tribunali in loco vario lapide strato & eminente, &c.

Iudicibus ergo vacandum est omni animi perturbatione, tum cupiditate & metu, tum etiam egritudine animi, & iracundia. Quae enim cum aliqua perturbatione fiunt, neque constanter fieri possunt, nec ab iis qui adsunt approbari. Pauperis, ait in lege Dominus, non misereberis in iudicio: nec accipies munera, quae etiam prudentes excæcant, & subuertunt verba iustorum. Summus inter Aegyptios Iudex collo appensam ferebat imaginem ex saphiro constructam, cui hoc solum vocabulum inscriptum erat, VERITAS: quo monebatur, nihil præter verum & æquum sibi ob oculos proponendum. Scribit quoque Alexander ab Alexandria Athenis noctu Areopagitas iudicasse, ne cuiusquam aspectu, cultu, vestitu, gestu ab æquitate dimouerentur. Simul cautum inter eos, ne exordio vteretur, qui causam diceret, quo Iudicum animos sibi posset conciliare.

Lib. de fide & symb. cap. 7: & lib. de Essentia diuinit. Dan. 7.

Pf. 44: 79.

Matth. 19. & 25. Io. 29.

Exod. 23.

Aelianus lib. 14. de varia hist.

Illis itaque residentibus, paucis, apertisque verbis Booz summam totius negotij declarat, nimirum, Noëmi viduam Elimelechi indigentia compulsum, agros pro dote sibi ad vitam relictos venales exponere. Quos si iure propinquitatis voluerit sibi comparare proximus ille anonymus, licet: si non, ingenuè coram Senatu dicat. Continuo ille respondit se agrum empturum. Deum immortalem! quàm simpliciter & prudenter hîc omnia geruntur? Nullos conductos audis rabulas vel oratores fuisse, qui causas magna dicendi arte perorarint: sed ipsi mox & candidè illarum statum aperiunt. Iudæi aduersus Paulum Tertullum quemdam oratorem conduxerunt, qui magno dicendi artificio eius innocentiam accusaret, & doctrinam opprimeret coram Festo iudice.

Act. 24.

Verùm, licetne rusticis, ac dicendi imperitis, pro litium & causarum suarum expositione ac defensione Oratorem & patronum conducere? Si vnumquemque suam causam simpliciter, ac sine circuitione ambagèque verborum differentem pius Magistratus audiret, & compendio examinaret, ac diiudicaret, longè fœlicius cum populo ageretur. Propius enim ad antiquorum Principum & piorum Iudicium, (qui nec viduas miseras, nec abiectas meretriculas audire suæ auctoritati atque maiestati indignum putauerunt) sedulitatem accederent: simulque subditos suos infinitis incommodis ac ærumnis expedirent. At quoniam cogimur presentibus viuere moribus, nihil peccant qui cuiusdam Aduocati operas in suum pa-

trocinium comparant. Meminerint verò Caufidici duas fui muneris partes esse, videlicet accusare & defendere, quarum vtraque rebuspublicis necessaria, & laudabilis, modò in eloquentem & bonum virum cadant. Sin in improbum, qui malas causas defendat, bonas impugnet, perniciosissima & vituperabilis. Nam defendere innocentes, eisque in iudiciis adesse, vt Daniel Susannæ, maximæ pietatis est officium: impios verò accusare, conuincere, plectere, iustitiæ opus est. Daniel senes propria confessione reos egit, & morti tradidit. Moses Iudæos coram Deo accusat. Augustinus docet Aduocatos suum patrocinium, & Iurisperitos consilium vendere posse: sed non Iudex verum iudicium, nec testis verum testimonium. Illos verò ad restitutionem accepti omnis damni teneri, si causæ falsæ sibi notæ, fuerint patrocinati. Eis, inquit, dicendum est: Redde quod accepisti, quando contra veritatem stetisti, quando iniquitati adfuisisti, quando iudicem fefellisti, quando iustam causam oppressisti, & de falsitate vicisti. Istiusmodi rabulas olim Roma eiectos scribit Suetonius, quòd suis artibus ius facilè peruerterent, & plebis animos in seditiones concitarent.

Nec minus prudenter quàm simpliciter agit Boozus. Nam quia cum auaro & callido homine illi negotium erat, cuius mores satis perspectos habebat, non apertè statim initio dixit illi: Rutham cognati nostri

Nn ij

Danc. 13.

Io. 5.

Epist. 54.

relictam viduam iuxta legis præscriptum ducere teneris, vt semen suscitares fratri, &c. Sed prius de prædij venditione, deinde de vxore ducenda differuit, vt omnem contentionis funem præcideret, & rotum negotium commodis mediis ad optatum finem perduceret. Itaque quando cum astutis, contentiosis, & prauis hominibus nobis res est, non omnia statim euulganda sunt, sed suo tempori, ac ordini quæquæ prudenter seruanda. Obmutuit aliquando David & siluit à bonis, cum confisteret peccator aduersus eum. Confugiens ad Achimelech summum sacerdotem panes & arma ab eo postulauit & accepit: sed magna prudentia reticuit se profugum à Saule. Iehu vnctus à Propheta in regem decem tribuum, rogatus ab aliis Principibus, quid dixisset illi nuncius Domini, cætera quidem reuelauit, vnctionem reticuit. Samuel inauguraturus Dauidem in regem pergens Bethlehem, vitulum accepit, dixitque se idè venisse vt sacrificaret Domino, ne à Saulis satellitibus in periculum capitis veniret. Christus quoque noluit Apostolos visionem suæ transfigurationis ante resurrectionem palam facere. Omnia tempus habent. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Sit itaque piis omnibus cum simplicitate columbæ, iuncta perpetuò serpentis prudentia.

Habemus rursus in principe Boozo eximium iustitiæ exemplum. Rutham noluit clam accipere in vxorem, vt proximum agris fraudaret: nec tyrannica violentia quæ hæreditario iure ad

Ps. 38.

1. Reg. 21.

4. Reg. 9.

1. Reg. 16.

Mat. 17.

Ecl. 3.

Matth. 10.

illu
adi
dis
tate
rum
qui
iust
uert
vlti
dist
In l
Nab
& d
nes
tuus
nes:
eum
incu
alier
per f
Ist
gent
tur v
& ag
ci: id
paup
vos f
rarur
patie
spati
hanc
Sode

illum pertinebant, ad se rapere, prædiisque suis adiungere. Verùm cuique ius suum seruat ac distribuit, & idèdè coram Senatoribus voluntatem illius explorat, ac libertati relinquit agrorum redemptionem. Non sic impius Achab, *3. Reg. 21.* qui impiæ Iesabelis consiliis & artibus vineam iusti Naboth inuasit, quam in viridarium conuerteret. At continuò eum sequuta est diuina ultio, quando Helias iussus est illi dicere: Occidisti, insuper & possedisti. Hæc dicit Dominus, In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Sed & de Iesabel locutus est Dominus, dicens. Canes comedent Iesabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Hæc supplicia terrorè saltem incutere deberèt omnibus his, qui aliena prædia, alienasque domos, vt propria pomeria dilatent, per fraudes aut violentiam occupant.

Istiusmodi omnibus rem suam familiarem augeantibus cum iniuria proximorum, dira imprecatur vates: Veq̄ qui cõiungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: id est, adeo vt nulla domus, nullaque possessio pauperibus ultra supersit. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? Quasi dicat. An instar ferarum, quæ singula lustra occupât, nec se se compatiuntur, vobis viuendum? An tanta terrarum spatia vobis solummodo condita sunt? Deinde hanc rapinam comparans cum peccatis Cain & Sodomitarum, quæ in cælos vociferari dicuntur,

subiicit: In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. Postremò magnis & pulcris domibus cum pauperum oppressione fabricatis, ruinam & desolationem agri sive in iustè acquisitis, sterilitatem minatur. Nisi domus multæ, magnæ & pulcræ, desolatæ erunt & absque habitatore. Decem iugera vinearum facient lagunculam vnam, & triginta modij sementis facient modios tres. Alter rursus Propheta grauißima iudicia denuncians Ioacim, qui sumptuosa ædificia extruxerat pauperum mercede retenta, cunctis simul auaris atque alienorum inuasoribus terrorem infert dicens: Væ qui ædificat domum suam in iniustitia, & cœnacula sua non in iudicio: amicum suum opprimit frustra, & mercedem eius non reddet ei. Qui dicit, Ædificabo mihi domum latam, & cœnacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitque sinopide. Et paulo post: Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem. Alius rursus iisdem denūciat: Percutiam domum hyemalem cum domo æstiuâ, & peribunt domus eburnæ, & dissipabuntur ædes multæ. Item: Idcirco quòd diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis. Si ei qui ampliabat horrea sua in proprio fundo dictum est, Stulte, hac nocte reperunt animam tuam à te, & quæ congregasti cuius erunt? quid audituri sunt hi, qui pauperum & imbecilliorum se spoliis extruunt?

Porro, hac quoque historiæ parte discimus cõ-

Jerem. 22.

Amos 3. et 5.

Luc. 12.

era
loca
fiant
genti
para
cont
vend
iustè
com
true
sept
eius
instr
fis m
sti c
runt
& a
stolis
tanti
per f
cum
nes
hac
furtu
mi t
P
mag
legis
duar
etam
Vole
& ca

tractus venditionum, emptionum, redemptionum, locationum, permutationum, modò sine fraude fiant, inter Christianos licere. Abraham quadringentis siclis argenti speluncam duplicem comparauit, quam uxori, sibi, ac filiis in cœmeterium consecraret. Vt Ioseph frumenta Ægypti iustè vendere potuit: ita & filij Iacob, & alij Palæstini iustè ab illo emere. Diuina iussione Ieremias comparauit agrum Hanameælis filij Sellum patruelis sui, quod erat in Anathoth appendens ei septè siclos sacros, & decem nummos argenteos: eiusdemque contractus voluit testes habere, & instrumenta publica extare. Ioseph Arimathien-
Gen. 23.
Gen. 42.
Ierem. 32.
Io. 19.
Mar. 16.
Io. 4.

sis mercatus est syndonem mundam, qua Christi corpus inuoluit: sicut & piæ mulieres emerunt aromata, vt venientes vngerent illud. Quin & adhuc inter mortales agente Domino, Apostolis licuit ire in Samariam, & cibos comparare, tantisper dum ille fatigatus itinere sedebat super fontem. Qui in his incautos fratres suos circumueniunt, nec diuinos oculos, nec ultiones reprobis paratas effugient: quoniam in hæc præcepta diuinæ legis delinquent, Non furtum facies. Non concupisces rem proximi tui.

Præterea, ex his clarum est tum inter Iudæos magnam fuisse duritiem, ac propudiosum diuinæ legis contemptum, quando pauperularum viduarum nullus ferè miserebatur: atque ideò relictam pro dote agrorū partem vèdere cogebatur. Volebat Dominus illos adeo inter se beneficos
Dent. 15.
 & caros esse, vt egenus ac mendicus in eis nullus

inueniretur: ingentemque mercedem promiserat his, qui viduarum, pupillorum, aduenarum, pauperum miseris conuulerent. Verum auarissimi & crudelissimi homines hæc omnia nihili faciebant, Vtinam tam feri ac barbari mores nec inter Christianos inualuissent, &c.

Neque postremo prætermittendum videtur, quod nec decem illi seniores in testes simul, & iudices conuocati, nec propinquior ille, Boozii orationem interruperunt aut plausu, aut tumultu aliquo: sed dicentem illum æquis auribus ac animis ad finem usque tolerunt. Hanc sibi auditorum attentionem non artificioso exordio, sed vita & probatis moribus conciliauerat. Hinc itaque discant Ecclesiastæ, simul & Magistratus, quibus artibus sibi hominum aures animosque conciliant: subditi quoque quid illis debeant. Tacentem me, inquit Sapiens, sustinebunt, & sermōcinante me plura, manum ori suo imponent. Et Iob sua integritate tantam sibi auctoritatem conciliasse refert, ut qui eum audiebant in iudicio dicentem, eius quasi cuiusdam oraculi, expectarent sententiam: & intenti taceret ad consiliū eius Verbis ipsius addere nihil audebant, cum super eos stillaret eloquiū illius. Expectabant eum sicut pluuiam, & os suū aperiebant quasi ad imbrem serotinum, &c. Quis sit ut nunc iudices magna ex parte, vel grauatim, vel contemp-
ptim audiantur, ipsi secum recogitent.

Ait proximus Ego agrum emam.

Hebraicè וְאָמַר אֶבְרָתָא. Ego propinquus: unde rectè infert: Ego emam agrū. Itaque hinc saltē perspicuū & certū est illū hominē fuisse tenacissimū, & augēdæ rei suæ familiaris auidissimū. Pec-

Sap. 8.

Iob. 29.

nias etenim paratas habebat ad emendū agros viduarum, vt his suos ampliaret: sed nō vt pauperibus, tametsi consanguinitate iunctis, subueniret. Propriis agris nequaquam contentus, alienos appetit. Verè à Poëta dicitur: Semper auarus eger. Item. Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Auarus iurè comparat Chrystomus cum terra arenosa, cum hydropicis, cum febricitantibus, qui vix, ac ne vix quidem satiari possunt. De his fortunæ ludibriis, id est, bonis temporalibus, rectè dictum est à Christo: Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Nam quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. *Ego emam*, inquit: sicque prædia mea augebo, & dilatabo fines possessionum mearum. Bonus odor lucri ex re qualibet. Si tantum per pecunias stat, quo minus agris viduarum gaudeam, & ad meos addam, præsto sunt. Hunc & similes non iniuria connumerabis cum tribus illis, quæ insatiabilia vocantur à Solomone. Semper dicunt, affer, affer. Nunquā expletur cupiditatis sitis; sed quos semel inuasit, maiore augendarum opum libidine cruciat. Fugienda igitur velut terribilissima pestis auaritia. Horrenda comminatur supplicia huiusmodi rerum alienarum appetitoribus Michæas propheta. *Ve*, inquit, qui cogitatis inutile, & operamini malum. *Væ* qui concupiscunt agros, & violenter diripiunt domos, & calumniantur virum & domum eius, virum & hæreditatem eius.

Huic etiam non multum sunt absimiles, qui ad luxum, pompas, conuiuia, spectacula sunt profusissimi, imò amplissimos redditus miserè dilapi-

*Iuuenal.**To. 4.**Prov. 30.**Mich. 2.*

dant: cùm verò agitur de pauperum sustentatione, cultu Dei seruando, & ministrorum eius nutritione, parcissimi sunt, iurant & peierant se ne obolum quidem habere. Sic quondam Israëlitz in aures aureas, monilia, & preciosa ornamenta ad conflandum execrabile vituli idolum propensius Aaroni dederunt, quàm postea Mosi ad componendum Deo viuenti tabernaculum. Non minus grauius quàm prolixè arguit Ieremias illos, qui cum magnis impensis dona & sacrificia offerebant reginæ cæli, id est Lunæ: in templo verò instaurando illiberales erant & sordidi. Efdras, Aggæus, Malachias variis clamoribus & minis insectantur suos populares, quòd templi sacri ruinas non erigerent: interea ipsi domos sibi laqueatas, id est, cedro aut alia insigni materia, tectas & ornatas construerent. Item, quod sibi ex opimis gregibus epulas pararent, Deo autem offerrent panem pollutum, & si quid in ouibus cæcum, claudum, mutilum esset. Id etiam tam restrictè ac tenuiter, vt leuitæ, & alij ministri cultû diuinum deserere compellerentur, vt aliunde victum sibi compararent. Horum improbitatem imitatus est Symon Magus, qui satis grandem summam pecuniarum obtulit Apostolis, vt Episcopi gradum coëmeret: non autem vt pauperibus aliquid vnquam erogaret. Repulsam passus, non in pios vsus pecuniâ absumpsit, sed (scriptore Tertulliano) in lupanar Tyri concessit, & iisdem nummis Helenam quandam insignem meretricem comparauit, cuius opera multos in insanas & fanaticas opiniones suas pertraxit. Ve-

*Exod. 32.**Ier. 7: & 44.**Nehem. 3.**Agg. 1.**Mal. 2: & 3.**Act. 8.**Lib. de ani.*

Jim
 po
 Syr
 im

5.

H
 seu
 Bo
 alle
 exp
 fun
 sen
 fun
 No
 uen
 uar
 tun
 gro
 Ru
 def
 der
 cõf
 tiã
 Na
 Da
 fili

sim inter Christianos nullos inuenire liceret, qui potius huius anonymi proximi, Iudæorum, ac Symonis, prauitatem, quàm Boozi iustitiam sibi imitandam proponerent.

5. *Cui Booz dixit. Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere, vt suscites nomen propinqui tui in hereditate sua.*

HEb. & Chaldæus paraph. *Eodem die, quo agrum acquisieris de manu Naoumi. Deinde, vt suscites, seu conserues nomen defuncti.* Magna vsus prudentia Boozus legem de redimendis agris priore loco allegauit, vt anonymi propinquit intentionem exploraret: posteriore verò aliam de ducenda defuncti vidua proponit, vt illum propriis verbis ac sententiis conuincat, adducâtque vt Rutham assumat in propriam vxorem. Vult itaque dicere. Non te decet verum Israëlitam legem à Deo viuente Israeli datam, altera tantum ex parte obseruare: sed vniuersam & integram. Nosti lege cautum esse, vt qui viduarum quæ liberis carent, agros emerint; viduas nuptiis sibi copulent: ergo Rutham viduam tibi coniungas oportet, si agris defuncti eius mariti, tibi ac mihi cognati, vis gaudere. Propriæ itaq; conscientiæ testimonio adeo cōstrictus & conuictus fuit, vt præcedentē sententiā publicè reuocare coactus fuerit. Eodē modo 2. Reg. 12.
Nathā propheta proposita de ouibus parabola, Luc. 7.
Dauidē coëgit cōtra seipsum ferre sententiā, quod Matth. 23.
fili⁹ mortis esset. Christ⁹ quoq; Simonē, & ceteros

Pharisæos in seipos non semel pronunciare cōpult. Malos malè perdet, &c. Atque in vniuersum, huc spectare vbique videntur diuina testimonia, vt proprio conscientiaē testimonio conuincamur, ac nosipos coram Deo multorum delictorum reos condemnemus. Sic Deus iustificatur in sermonibus suis, & vincit cū iudicatur. Quorundam conscientiaē & opera præueniunt iudicium, & proprio iudicio condemnantur, cogitationibus inuicem accusantibus, &c.

Verūm, quia lex de suscitando fratri hærede, & vidua ducenda, paulò latius examinanda nunc occurrit, primò ipsa præponenda est: deinde cōditiones ad eam requisitæ: tertio eiusdem causæ ac rationes perquirendæ: postremò, de illius abrogatione dicendum. Habet itaque lex. Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri (i. alterius familiae): sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui. Thargum Chaldaicū Onkeli, *Sed frater eius ingrediatur ad eam, ducetque eam in uxorem, & connubia iungat cū ea.* Additur in lege. Et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, (Thargum, *Surget nomine fratris defuncti*; Alij Heb. *Succedet in nomen fratris sui defuncti.*) vt non deleatur nomē eius ex Israël. Sin autem noluerit accipere vxorem fratris sui quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, (Thargum, *Ad portam confessorij*) & interpellabit maiores natu, dicetque. Non vult frater viri mei suscitare semē fratris sui in Israël, nec me in coniugium sumere. Statimque accersiri

Pf 50.
2. Tim. 5.
Rom. 2.

Discussio legis de suscitando fratri hærede.

Deut. 25.

eum
inte
ad d
for
sp
ad e
men
dice
(i. f
cabi
Hæ
cti f
sub
Iud
mog
tur.
fui
prop
ad f
gnat
ræ l
N
bi M
51. &
D. C
defu
con
effe
ante
quic
quod
fumu

eum facient, & interrogabunt. Addunt Hebræi interp. quod *Iudices virum habitabantur & inuitabant ad ducendam viduam, à commendatione diuini decreti, formæ, vel inuentus eiusdem viduæ.* Sequitur. Si responderit, Nolo eam accipere vxorem. Accedet ad eum mulier coram senioribus, & tollet calceamentum de pede eius, spuetque in faciem eius, & dicit: Sic fiet homini qui non ædificat domum (i. familiam ac posteritatem) fratris sui. Et vocabitur nomen eius in Israël: Domus discalceati. Hæc lex quantum ad ducendam viduam defuncti fratris, videtur diuino quodam nutu etiam sub lege naturæ à patribus seruata fuisse, cum Iudas Thamari nutui suæ post mortem Her primogeniti sui, Onã rursus eidem virum dedisse legitur. Vnde R. Mose Gerundensis scribit, ante legem fuisse ius agnato propinquiore excitandi demortui propinqui seminis: per legem autem restrictum ad fratrem. Fratris autem nomen etiam ad cognatos, Hebræi extendunt, vt ex aliquot scripturæ locis apparet.

Gen. 38.

Rab. Mos.

Ger.

Nec alienum est ab hoc instituto, quod Rabbi Mose de Kotsis in Præceptis ex affirmatiuis 51. & 52. obseruauit. Scripsit enim, (interprete D. Quinquarboreo) quod ex parte patris frater defuncti sine liberis teneretur cum illius fœdus coniugiale facere, siue iam nupta illa defuncto esset, siue tantum ei desponsa: dummodo tamen ante defuncti mortem natus esset ille, quandoquidem aliter huic legi obnoxius non erat, eò quod lex habeat: Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fue-

Rabbi Mose

de Kot.

rit, &c. Ex duobus porro aut tribus fratribus, hoc est, ex gradu sanguinis propioribus senior illam vxorem ducere debebat: sed non nisi post tres menses à morte mariti defuncti poterat illa in ius vocare proximum, vt videlicet omnino certum esset, eam non esse grauidam relictam à marito. Aliàs quoque multas conditiones & cæremonias in hoc negotio, ac contractu obseruandas fuisse tradunt alij veteres Hebræi. Prima est, si fratres habitarent simul, id est, in eadem ciuitate, aut villa, eodem tempore, & vtriusque possessio in vno fuerit loco. Secunda, si frater re ipsa morte sublatus esset, id quoque absque vllis liberis. Nam viuentis adhuc vxorem assumere alia lege damnabatur, Leuitici. 18. Vxorem fratris sui nullus accipiat. Turpitudinem fratris tui non reuelabis. Hoc veluti turpem incestum ac graue scelus Baptista damnauit in Herode, dicens: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Tertia, qui primus ex ducta vidua nascebatur, censebatur filius non generantis, sed fratris defuncti, succedebatque in locum ac vniuersum ius illius. Quarta, si frater superstes eam omnino ducere recusaret, tum vidua ieiuna, & sputo naturali, in faciem (Chaldæus paraph. in nares: Rabbi Solomo, in terram coram eo) eius excreabat, ad ignominiam & infamiam ingrato inurendam; & vt ex parte vindictæ suæ indulgendo, iram mitigaret. Quinta, ex pede dextro detrahendus erat calceus, id quoque claro die, & coram Iudicibus. Addiderunt posteriores Iudæi his patrum constitutionibus, suas aliquot superstitiones: quando volunt

Matth. 14.
Mar. 6.

Rabbi Solom.

num
lice
tum
im
opo
in n
hero
D
hi, p
uin
han
sem
lata
nare
alibi
tione
pugn
est) a
tris
non
qui
tam
liber
dun
tuis
guin
tres
V
stuo
pura
cùm
semi

nunc calceum totum confutum esse ex loris pelliceis, non filo lini aut canabi. Deinde compositum esse de pelle animalis per legem mundi, non immundi sicut equi, canis, aut asini. Item, non oportere calceum nimis longum esse siue altum, in morem ocrearum, vt minore negotio detraheretur.

De huius legis æquitate ac ratione dicturo mihi, prius operæ precium visum est obseruare Caluinum, ac quosdã alios huius furfuris homines, hanc ordinationem de suscitando fratri ex vidua semine, tamen si à supremo & præpotenti Deo latam, si de fratribus germanis intelligitur, damnare ac reprobare; veluti *quæ incestuosa coniugia, alibi que damnatas, & dictu quoque horribiles commixtiones permittet. Alioqui subiiciunt, Deus secum pugnaret, ac incestuosi coniugij (quod antè abominatus Dei equitatis est) author esset.* Nam alibi dictum est: Vxorem fratris sui nullus accipiat. Turpitudinem fratris tui non reuelabis, quia turpitude fratris tui est. Itẽ, qui duxerit vxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui reuelauit: absque liberis erit. Volunt itaque Calviniani legem illã duntaxat intelligendam esse de patruelibus, amitiuis, consobrinis, aliisque cognatis & consanguineis qui phrasi linguæ Hebraicæ etiam fratres appellantur.

Verum, nec Deum secum pugnare, nec incestuosa coniugia lege permittere, neque impuram legem ferre facilè & apertè ostendemus: cum euicerimus legẽ de excitadõ fratri defuncto semine, etiã ad germanos fratres pertinere, nedũ

Com. in 15.
Deut. & 18.
Leuitici.

Caluini &
assecrarũ ex-
cranda &
detestabilis in
Dei equitatẽ
blasphemia.
Leuit. 18: &
20.

Eiusdem con-
suetudo.

Confutatio. ad cognatos. Occurrit in primis factū Iudæ patriarchæ, qui diuino instinctu Her. primogenito Thamarē vxorem dedit; quo sine liberis defuncto, Onam secundogenitum & Heris fratrem germanum, eidem copulauit: post quem etiam sine liberis è viuis sublatum, tertium quoque germanum Sela nomine eidem cūm adoleuisset se donaturum maritum recepit. Quin imò, etiam ipso Caluino authore, *reipsa despondit. Ideoque ex se grauidam factam Iudæ vocauit in iudicium, & flā-*

Com. in 38. Gen. Ver. 24. *mis ad iudicauit: non ob simplicem & vulgarem scortationem, sed propter adulterij crimen quo se reputabat in tertio filio læsum. Statim namque à sponsalibus mulier marito obstrictam fidem habebat. Non erat igitur incestuosum coniugium, nec horrenda comixtio, vt vocat Caluinus: sed Dei dispensatione honorabile connubium, ac thorus immaculatus, quo frater germanus fratris viduam vxorem suscipiebat. Quid ad hæc Caluinus? Vt est homo maledicentissimus, optimū patriarcham opprobriis & maledictis profcindit, comparans & connumerans illum *Gentibus orientalibus, apud quas neglecto omni pudore, sædæ mixturæ fuerunt in coniugiis, quas in hoc factō sit secutus.* Verūm, isthæc in sanctos Patriarchas conuitia quis solutionū loco reciperet? Quo iure, qua auctoritate dānat Caluinus, quod Spiritus sanctus non coarguit? Per Mosen enim apertè improbātur duo filij Iudæ, Her, quod malus esset in oculis Domini; Onam verò quod semen effunderet in terram: cūm ergo Iudæ promissum non damnetur, certè probatur.*

Gen. 38.

Ad hæc Caluinus in eum locum scribit: *Legem prædictam*

præd
num
man
hon
Deu
Sau
H
redi
Etiā
fi co
vetu
stitu
fun
petr
D
qui i
duce
quid
esse i
cusat
man
prop
tract
Præ
testis
Latin
man
tus a
sanct
oblic
Pe
quog

prædictam tanquam humanitatis officium, Deum hominum cordibus indidisse, quam postea Iudeis in sua politia mandavit. Item: Tunc idem consuetudine viguisse inter homines, quod Dominus postea lege sancivit. Non itaque Deus secum pugnat, sed Calvinus in Deum & Sanctos contumeliosissimus.

His accedit Noëmi ad nurus exhortatio, qua reditum in patriam cōsulere videbatur his verbis: Etiā si possem hac nocte cōcipere & parere filios, si eos expectare velitis donec crescant, ante eritis vetulæ, quàm nubatis. Quibus satis indicat constitutionem de suscitandis liberis nomine defunctorum, omnino etiam ad fratres germanos pertinere.

Deinde, quando Boozus dicit alterius propinqui ius esse cum agrum redemerit, Rutham vñ ducere uxorem, eò quòd nullus esset illo propinquior: ostendit secundum ab illo agnatum non esse illic admittendum, nisi prior & propior recussisset. Ius ergo illud primùm ad fratres germanos, deinde ad patrueles & cæteros ordine propinquos, cum priores viduam accipere detrectassent, attinebat.

Præterea consentiunt omnes tum Hebræi, ut testis est R. Mose Gerundensis, tum Græci, tum Latini orthodoxi scriptores, legem illam de germanis quoque fratribus intelligendam esse. Tantus autem consensus non potest esse nisi Spiritu sancto adspirante: cui resistunt, qui huic se se obiiiciunt.

Postremò hunc Calvini errorem reprobant quoque potiores Germaniæ & Helvetiæ hære-

2.
Com. in Ge.
38. vers. 8: &
24.

Vide Diod. in
Catheria an-
rea Græc.

seon ministri, vt Luterus, Melancthon, Musculus, Munsterus, Lauatherus, &c. Verba autē Leuitici, quibus prohibetur turpitudinem fratris reuelare, omnes interpretantur quamdiu frater viuit. Hoc enim nefarium incestus crimen esset, quale Ioannes damnauit in Herode. Rursus si ex defuncto liberos susceperit, nullo pacto ducenda est: sicut nec repudiata à fratre vnquam ab alio suscipienda. Atque hæc est Augustini, ceterorumque veterum Theologorum sententia.

Phrasi Hebræorum, nomen fratris etiam ad cognatos, & quosuis non tantum carne, sed & pietate coniunctos extendi, quis nescit? Verum in præfata lege pro germanis non posse accipi, vt frustra contendit Calvinus, pernegamus.

7. Denique, mirabile est Calvinum hoc loco absurdum putare, Deum incestuosi coniugij authorem esse, cum toties, tamque pertinaciter, quam nefarie contendit eum esse propriè causam omnium peccatorum. Sed valeat cum suis blasphemis ac furoribus: susceptam disputationem persequamur.

Legem suo tempore iustissimam, & sanctissimam fuisse, & si eius nulla nobis constaret ratio, nemo pius dubitabit: quando Deum opt. max. qui nihil nisi summè bonum ac sanctum constituit, illius authorem esse secum reputauerit. Verum enim uero aliquot eiusdem rationes aperire dignatus est, vt suorum iudiciorum æquitatem etiam indignis nobis pateface-

ret.
ordi
lias p
mo
cuiu
mem
mor
pedi
reme
hom
repra
sider
fratr
velu
cides
tuus
ad ha
ta rel
gem
ribus
Thar
to est
set E
quid
nato
missi
opor
nau
eius
ille.
H

ret. Prima est, vt nomen defuncti per posteros ordine sibi succedentes inter sacri populi familias perpetuaretur, ac mortui licet, viueret immortalis memoria. Nouerat Dominus optimi cuiusque animum maximè ad immortalem sui memoriam ac gloriam contendere: quod quia mors, quæ omuib; semel obeunda est, præpedire putatur: in huius miserix solatium ac remedium, naturali quodam desiderio exoptant homines liberos relinquere suo loco, qui eos repræsentent. Voluit itaque & huic naturali desiderio aliqua ex parte fieri satis, cùm ordinauit fratrem fratri liberos suscitare. Parentes enim veluti in liberis renasci ostendit his verbis Syracides: Mortuus est pater, & quasi non est mortuus: similem enim sibi reliquit post se. Addit ad hæc Procopius Gazæus: Nondum manifestata resurrectione, posteritas ac memoria per legem illam generis conseruata, solatio illis veteribus fuit. Qua neglecta Onan cùm noluit cum Thamar concumbere, ipsius semen loco insolito effusum est merito. Eam verò cùm obsetuasset Booz, & duxisset Ruth, prodigij simile quiddam adeptus est, vt proauus esset Christi, nato ex ipso Iesse patre Dauidis, futuram promissionem resurrectione mortali imitatus. Nam oportebat eum, qui nobis resurrectionem donauerat, genus deducere per eos, qui typum eius secundum carnem conseruauerant. Hæc ille.

Huius sententiæ alius & lógè vetustior assertor

Ecccl. 30.

Comment. in
25. Dent.

præcellerat, Iulius Africanus, qui Epistola ad Aristidem de Euangeliorum consensu scripta, ait: Quia nondum certa & indubitata resurrectionis spes eorum (priscorum & vulgarium Iudeorum) animis penitus infidebat, idcirco futuram resurrectionis promissionem in hac mortali & caduca resurrectionis specie, imitatione quadam adumbrarunt, quo nomen eius qui vitam cum morte commutauerat, non prorsus ex omni memoria deleteretur. Hæc ille apud Eusebium libro primo historiae ecel. cap. 7: quibus adstipulantur Diodorus & alij Græci, tum in Cathena, cum alibi.

2. Secunda ratio erat, ne hæreditas terræ sanctæ, quæ singulis tribubus atque familiis in funiculo distributionis designata & partita fuerat, confunderetur. Etenim si viduæ alienis nupfissent, & partem bonorum in exteris familias transtulissent, dissipatæ & commixtæ tandem fuissent portiones hæreditatum. Oportuit autem & familias, & possessiones illarum inconfusas manere, saltem vsque ad Messiaæ aduentum, vt certa & explorata esset eius genealogia.

3. Tertia, hæc lege viduarum consolationi & honori Deus prouidit. Viduæ etenim ex sese miseræ, despectæ, & infœlices sunt, præsertim si abiectæ & pauperis conditionis fuerint. Nouis autem cum maritorum consanguineis nuptiis agros seruabant, in eadem manebant familia, & tristitia de mortuis prioribus viris leniebatur, cum a nouis vestiebantur, fouebantur, honorabantur, & honestæ matres familias reddebantur.

Quarta, fraternæ charitatis ac dilectionis officia eadem lege sanciebantur, cum alter alterius posteritatem veluti propriam iubebatur curare. Quantum verò hæc pietas Deo grata sit, docet his verbis Syracides: In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus: Concordia fratrum, amor proximorum, vir & mulier sibi bene consentientes. Salomon verò inter ea quæ coram Deo & hominibus abominabilia sunt, annumerat eum, qui seminat inter fratres discordias. Frater ergo aut propinquus non cupiat alterum extinctum, aut eius liberos, ut eorum prædia inuadat: sed potius cuncta illis fœlicia exoptet, ut sint sicut ciuitas firma.

Quinta, officij in suos defunctos admonebantur superstites, ne videlicet horum memoriam aboleri sinerent: sed honore simul & amore prosequerentur. Hoc enim charitatis munus est, quæ iuxta Apostolum, nunquam excidit. Hinc viros gloriosos, & parentes ex quibus prognati sumus, laudibus celebrare iubemur. Horum corpora in pace sepulta sunt, sed nomen eorum viuit in generationem & generationem. Sapientiam ipsorum narræt populi, & laudẽ eorum nuntiet ecclesia.

Sextam rationem, sed mysticam ac spiritalem assignat Augustinus, nimirum quod hæc liberorum pro mortuis procreatio sacramentum fuerit prædicationis Apostolorum, quia Christo pro nobis mortuo, tot ex gentibus filios genuerunt. De Apostolis dixit Christus, Narrabo nomen

Pf. 21
Matth. 28.

1. Cor. 4.

Matth. 22.

tuum fratribus meis. Et iterum : Dic fratribus meis. Mortuus est Christus, resurrexit, ascendit, absentauit se visibili forma corporis, susceperunt fratres eius uxorem eius, prædicatione euangelij generaturi filios, non per semetipfos, sed per euangelium, propter nomen fratris. In Christo Iesu, inquit Paulus, ego vos genui. Itaque Apostoli suscitantes semen fratri suo, quotquot genuerunt non Paulianos, aut Petrianos, sed Christianos nominauerunt. Sumus enim Christiani, non Petriani. Et si nati per fratrem defuncti, tamen cognominati nomine defuncti. Per illum nati, sed illi nati. Hucusque Augustinus Enarratione in Psalm. 44. Item lib. 32. contra Faustum cap. 10. Sed de legis causis hæcenus : nunc de eiusdem abrogatione.

Extra omnem controuersiam est hanc legem vsque ad tempora Christi durasse, vt apertè docet casus eidem à Sadducæis obiectus, de muliere quæ septem ordine fratribus nupserat. Verùm, æquè certum est eam cum cæteris Moisaicis ritibus, cæremoniis, atque iudicialibus, per Euangelium antiquatam & sublatam fuisse. Nemo nunc Christianorum legis constitutionibus de sacrificiis taurorum, hircorum, vitulorum, de purificationibus, de neomeniis, alligatur: nemo ritum circumcisionis & agni paschalis obseruat : sic neque constitutionibus istis de suscipienda fratris vidua subiacet. Suas leges politicas & peculiare quondam habuit gens Iu-

daic
ab il
nob
sed
esse
faris.
subli
legis
nefa
libid
cum
corp
stes
misc
Gent
di in
gant
fine
bus
num
Rom
Sed
quo
tes
Com
diss
num
horro
sint.
ses
Herc

daica, quas dispersa nec amplius seruat: nec alij ab illis seruare tenentur. Christus non constituit nobis Mosen iudicem ac magistratum ciuilem: sed Imperatorū & Regū æquis legibus suos subesse voluit dicens, Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris. Et Paulus ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Nullus itaque huius legis prætextu nunc suos incestus excuset, nullus nefarias planè ac belluinas fratrum & sororum libidines à culpa eximere tentet. Vidua siquidè cum fratre facta est vna caro, coaluit in vnum corpus cum illo: non potest igitur frater superstes cum eadem sine magno naturæ probro cōmisceri. Tantum facinus etiam sola duce natura Gentes exhorruerunt. Inter crimina quibus mūdi initio vindices aquas diluuij in suum caput Gigantes accerserunt, annumerat Berosus, quod sine discrimine cum sororibus, filiabus, matribus miscebantur: & ob id immissum fuisse diluuium. Plutarchus scribit Papyrium quendam Romanum cum Claudia sorore rem habuisse. Sed cū id pater rescieuit, gladium ad eos misit, quo primò soror, deinde frater se transuerberantes sponte vitam posuerunt. Nero, Caligula, Commodus, non tam in hominum, quàm fœdissimorum atque immanissimorum monstrorū numero habentur, quòd sine vllò sanguinis sui horrore, sororibus propriis incestuosè abusi sint. Primus inter Persas impurissimus Cambyfes duas sorores publicè duxit, vt author est Herodotus. Semiramidem omnes execrantur,

*Math. 22.
Rom. 13.*

Lib. 1. antiq.

Parallel. 53.

Sueton.

Lamprid.

Gen. 19: 6
38.
2. Reg. 13.

quòd nec à filio suo Nino abstinuerit. Incestum Loti, Iudæ, Ammonis, Herodis, sacræ literæ damnant. Sed ad institutum redeundum.

Boozus legi diuinæ suo tempore deseruiens, propinquum in iudicio monet, si agros viduæ sui iuris esse velit, viduam quoque in vxorem assumat, & secundum decretum diuinum defuncti nomine liberos ex eadem suscitet. Aliàs publicè suo iuri cedat.

6. *Qui respondit. Cedo iuri propinquitatis : Neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo utere priuilegio, quo me libenter carere profiteor.*

TAmetsi auarus & tenax, nihilosecius domesticæ pacis studiosus, ac minimè contentiosus erat. Secum quippe reputauit. Vnicam vxorem, càmque numerosa prole sæcundam iam domi habeo, cum qua etiam aliquoties zelus & rixa intercedit: quid si duæ essent? (Satis enim indicat se vxoratum fuisse, quando de posteritate sua & familiâ conseruanda loquitur.) Lamech pater noster duas sibi primus iunxit, quas duris comminationibus, & importuna virium suarum iactantia vix & sibi morigeras, & inter se se concordēs reddidit. Abrahæ familia conturbata fuit, ipsèque variè afflictus propter rixas Saræ & Agaris vxorum eius. Tandem coactus est vir pius iteram illarum domo & familia pellere cum filio. Perpetuis ferè iurgijs

Gen. 4.

Gen. 16: 21.

ac æmulationibus laborauit domus Iacob propter Rachelem & Leam, Balam & Zelpham, quatuor vnus viri vxores. Helcana Samuelis pater duas vxores habuit Annam & Phenennam: sed harum altera alteram variè afflixit. Socrates Philosophus à duabus vxoribus non modò verbis lacessitus, sed & lotio aspersus, & pugnis verberibusque malè multatus est. Quicquid tragœdiæ tument, domos, regnâque subuertunt, vxorum cõtentio est. Satius ergo putauit iste propinquus propositis agris carere, quàm nouam vxorem super ducere. Cogitabat rursus. Exempla filiorum Abrahæ & Iacob satis ostendunt, liberos ex diuersis matribus natos, vix inter se bene conuenire: itaque familiæ meæ tutius erit & beatius, si ex vnica matre, vnicòque patre coalescat. Ad hæc, istius alienigenæ Ruthæ mores necdùm mihi sunt explorati: insuper, paupercula est, sed & cum eadem, Noëmi morosa vetula nutrienda erit. Præterea, qui ex huius nuptiis nascentur liberi, non mei erunt secundum legem nostram, sed alterius nimirum Maalonis, inter Moabitas olim vita functi. Vt illos cum matre & socru foueam, vestiam, educam, necesse erit nouis & continuis laboribus insudare: quod priori vxori ac liberis non parum incommodum erit. Melius igitur existimo noua vxore, nouâque hæreditate carere. Respondit itaq; *Cedo iuri propinquitatis, nolo propinquus esse hac in re: contentus sum agris meis, agros Noëmi non curo: Rutham ducere non est incommodum: tu illam cum agris (si placet) habeas.*

Gal. 4.

Gen. 29. *E*

30.

1. Reg. I.

A. Gell. lib.

1. cap. 17.

Hierony. lib.

1. cont. Louin.

Gen. 16: et 37.

Hæc periphrasis non tam nostra est, quàm Chaldaei paraph. cuius sunt hæc verba ex interp. *Hoc damno non possum redimere mihi: quum enim uxorem habeam, me non deceret alteram superducere, quandoquidem concitaretur ob id domi meæ discordia, & fraudarem hereditatem meam. Redimito tu tibi, cum tibi uxor non sit, quandoquidem redimere non possum ego.*

In his autem multa sunt obseruatione digna. Primum, propinquum istum nec in Deum nec in proximum peccare, cum simpliciter paci domesticæ consulit, ac studet ne uxor ac liberi damnis nouis afficiantur. Nam quantum licitè fieri potest, cum omnibus pacem habere iubemur: imò & fusis ad Deum precibus iugiter postulare, ut tranquillam & quietam vitam agamus. Item, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Concordia domestica parua res crescunt (ait Salust.) discordia maximæ dilabuntur. Christus pacificos beatos prædicat: & Apostolis præcipit, ut familiis quas inuisebant, pacem nunciarent & offerent, &c.

Curam quoque seruandæ, imò & honestis mediis augendæ rei domesticæ habere tenebatur, ut se familiamque nutrirer. Abraham, Isaac, Iacob, Iob, aliique sanctiss. patriarchæ multas opes suis vigiliis & laboribus comparauerunt, reliqueruntque filiis suis, nec in hoc quicquam diuinæ voluntati aduersum admiserunt. Nam & diuitiæ sunt dona Dei, quibus ad illius cultum, & proximi propriamque salutem rectè uti licet. Suorum domesticorum curam habere tenentur patres familias: atque filii (ut est apud Paulum)

Rom. 12.

1. Tim. 2.

Eph. 4.

Matth. 5: 6
10.

1. Tim. 5.

2. Cor. 12.

thesaurizare. Artibus autem illicitis, veluti fraude, furto, sacrilegio, auaritia, vsuris, Simonia, scortatione, assentatione, periurio, diuitias comparare vel augere, nefarium est & damnabile.

Non peccat rursus, quando abhorret à polygamia. Licet namque patribus ante legem, & sub lege, certis rationibus à Deo concessa fuerit: melius tamen agebant, cæteris paribus, qui primæ institutioni matrimonij adhærebant. Hac enim vna tantû vni data fuit, quando dictû est, *Gen. 2.* Erût duo in carne vna. Et Christus hanc concessionem reuocans ait: Ab initio non fuit sic, &c. Hâc disputationem fusius tractauimus in Appendice cõtra hæreses, Libro primo, hæresi secunda. *Matth. 19.*

Aliqua verò auaritiæ species in hoc proximo cernitur, quòd cõmoda sua tantum quæsierit, incõmodis alijs relictis, imò cõtẽpra lege diuina. Agros cupiebat, sed viduis in egestate & mendicitate relictis. Atque hoc apertè repugnat caritati, qua pij serui Dei non quærunt quæ sua sunt, *1. Cor. 13.* sed prius quæ proximi. Delinquit & in illud legis naturæ principium, Quæcumque vultis vt faciât vobis homines, & vos facite illis. Agros proprios ab alieno vsurpati, repudiata vxore sua vidua, nõ optasset. *Matth. 7.*

Præterea, inconstantia illius non potest omnino à peccato excusari. Paulò ante dixerat coram Senatoribus, *Ego agrum emam: nunc verò, Cedo iuri propinquitatis: libenter hoc priuilegio carebo.* Ex eodem ore efflat calidum & frigidum. Quid hac mentis mutabilitate, & leuitate turpius? Oportet eum duplicem fuisse animo, quando tantam

inconstantiam suam prodidit: & secum pugnantia de re eadem in iudicio locutus est. Prudentis quidem est aliquando pro re nata mutare consilia: sine causa verò alium subinde fieri, inconstantia vitium est.

Ad hæc, grauitè offendit existimans se familiam hæsurum, & posteritatem deleturum esse, si diuinæ ordinationi morem gefisset. Non enim deletur familia, sed seruantur & sceliciter propagantur, cum diuinæ leges custodiuntur. Neque iacturam faciunt diuitiarum, qui pauperum ac viduarum ærumnas illis subleuant, sed adaugent. Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei. Corinthiis opem ferentibus egenis fratribus, qui erant in Iudæa, re-promittit Paulus panem ad mâducandum, & augmentum incrementaque frugum iustitiæ. *Non debeo, inquit auarus iste, delere, aut iuxta Heb. perdere, vel vastare, posteritatem familia mea.* Liberos proprios, qui nominis mei memoriam propagabunt, enecabo fame, si Ruthæ nuptiis ac liberis operam dederò. At, poteritne familia tua, Bone vir, salua esse ac longæua inuito Deo? An non filiorum ac nepotum longa & incolumis series, effectus est diuinæ benedictionis? Qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum ipsi hæreditabunt terram. Non vidi iustum derelictum, inquit Psalter, nec semen eius quærens panem. Tota die miseretur & commodat: & semen eius in benedictione erit. Piis patribus tam numerosa promissa est soboles, vt cum stellis firmamenti & arena maris comparari possit: scele-

Prov. 19.

1. Co. 9.

Pf. 36.

Gen. 22.

ratis
nec m
uaro
sibi
tion

7.

8.

D
do al
ciper
ueba
raph.
in os
demp
goti
que
ment
ternu
ver
nõ cl
trim
tum
Po

ratis verò tyrannidis tantum exterminium, vt
 nec mingenti ad parietem condonetur. Huica-
 uaro non sunt nunc abfimiles multi, qui purant
 sibi detrimentum fore diuinæ legis obserua-
 tionem.

7. *Hic autem erat mos in Israël inter propinquos, vt
 si alter alteri iuri suo cedebat, vt esset firma cessio,
 soluebat homo calciamentum suum, & dabat pro-
 pinquo suo. Hoc erat test. manuum cessionis in
 Israël.*

8. *Dixit ergo Booz, Tolle calciamentum: quod statim
 soluit de pede suo.*

Diuina ordinatione quatuor ritus ac cetero-
 dia in Israëlita politia seruabantur, quan-
 do aliquis eorum suo iuri cedebat, vt alius id ac-
 ciperet. Primò, cedēs calceum suum dextrum sol-
 uebat, & succedenti porrigebat. Chaldæus pa-
 raph. docet hanc vulgatam fuisse consuetudinem
 in omni contractu venditionum, empionum, re-
 demptionum, & commutationum, vt totum ne-
 gotium externis symbolis confirmaretur. Addit-
 que thecam manus dextræ (prætermissa calcei
 mentione) solui more receptum, vt per hoc ex-
 ternum signum cedens renunciaret iuri, succedēs
 ver possessionem adiret. Onkelos in Deuter.
 nō chirothecæ, sed calcei meminit. In causis ma-
 trimonij forsā calceum, in aliis chirothecam tā-
 tum detrahebant.

Porro, hoc ritu primò significabant se iure pro-

3 Reg. 11.
 4 Reg. 9.

Ceremonia
 quatuor in
 contract. lud.

Onkelos.

Calcei detractio quid significabat. Iudæis.

1. Reg. 15.

Pf. 59.

Rabbi Him.

Sap. 11.

Exod. 3.

Iosue. 4.

Matth. 3.

pinquitate sponte abdicare, ut alteri cederent. Propinquus calceum recipiens, ostendebat se ius habere calcandi & colendi hæreditatem, ut propriam. Hinc in Abfalonica seditione David dicitur exiisse Hierusalem, & montem oliuarum conscendisse nudis pedibus, indicans se coactum cedere illi & ciuitatem & regnum. Idumæam sibi armis subditurus idem dicebat: In Idumæam extendam calciamentum meum, mihi alienigenæ subditi sunt. Quasi d. calcabo Edom, & possidebo eam, ut mihi iure belli subiectam. Vbi Rab. Himmanuel (laudatore Pagnino) scribit, morem fuisse Regum, ut cum aliquam urbem obsiderent munitam, chirothecam proiicerent in eam, significantes se non inde abscessuros donec capta fuisset. Secundò, cum calcei detractio- ne pes suo nudaretur ornamento & defensione, significabatur hominem illum dignum esse, qui omnibus naturæ ac fortunæ bonis spoliaretur: quandoquidem omnis humanitatis & pietatis in proximum expertus erat, ac diuinæ legis contemptor. Tertio, quia probro afficiebat viduam fratris sui, ut ab omnibus vicissim ludificaretur & irrideretur, nudo altero pedum ædes suas repetere cogebatur. Quia in re diuini iudicij æquitate animaduerte: quando in his plectitur homo, in quibus peccauit. Quarto, vulgare erat inter Hebræos calceos soluere & detrahere in signum humilitatis & submissionis. Hinc Moses & Iosue coram angelis eos sibi detrahere iussi sunt: & Baptista se indignum profiteretur, qui Christo soluat corrigiam calciamentorum: hoc lega-

liind
demp
hum
Rab
Iudæ
nudi
tos f
cùm
pau
sacris
ritum
omn
Cet
calce
collig
nino
quæ
uaba
cùm
uauit
mystr
cea te
ptum
horru
De
cend
Eiu
ciem
rat; v
lia di
dand
tis se

li indicans solum Christum esse sponsum & redemptorem ecclesie, se verò huius rei tantum humilem & abiectum præconem. Postremò, Rabbi Mose Gerundenis memoriã mandauit, Iudæorum sacerdotes Mosis & Iosue exemplis, nudis pedibus deinceps in templo sacris operatos fuisse: quod & Turcæ & Persæ sunt imitati, cum nefas putare dicatur, Mesquitarum suarum pauimenta calceato pede calcare. Ergo quia de sacris legis constitutionibus hinc agebatur, hunc ritum seruabant, vt se atque coram oculis diuinis omnia cū timore & reuerentia agere testarentur.

Ceterum, homines insulsi & inepti fuerunt Discalceati hæretici, quando ex his locis nisi sunt colligere vsum calceamentorum Christianis omnino illicitum esse. Nam legis erat caremonia, quæ nec semper, nec vbique nec ab omnibus seruabatur. Deinde horum vsum probauit Dominus, cum Hebræorum calceos quadraginta annis seruauit illæfos: iussitque calceatis pedibus agnum mysticum comedere. Angelus dicens Petro, calcea te caligas tuas, indicat Apostolos post acceptum Spiritum sanctum ab illorum vfu non abhorruisse. Sed hæc dicta sunt per transfennam. De secunda contractus caremonia nunc dicendum.

Eiusmodi erat. Mulier vidua expuebat in faciem eius proximi, qui eam accipere recusaue- rat; vt in eum qui omni opprobrio & contumelia dignus esset, iurèque dehonestandus & fœdandus in vultu, qui clementiæ & humanitatis sedes ac speculum esse debuit. Ibi ergo

*Rab. Mose**In cap. 5.**Ios. 1**August. & Philast. lib. de hæres.**Dent. 29.**Exod. 12.**Act. 10.**Ceremonia 2, Dent. 25.*

immanitatis & ingratitude signa ferre cogebatur, ubi mansuetudinis & gratiæ notæ fulgere debebant. Theodoretus quærit. Qua de causa conspui iussit Deus fratrem defuncti sine liberis, uxorem eius ducere nolentem? Respondet. Necessitatem diligendi fratris adfert ab infamia. Satius enim erat affectione naturali permotum consulere mortuo. Sed quia non omnes naturæ legem reuerentur, infamiæ pœnam necessario ipsis imponit. Obseruandum itaque diuina ordinatione non solum gladio, furca, flammis, lapidibus coercendos esse homines sceleratos: sed etiã opprobrio & dedecore. Frequenter magis timet quidã dehonestari, quàm mori: quia pluris est eis sua æstimatio, quàm vita. Notandum quoque peccata nostra non solum iram Dei, sed & humanam infamiam mereri. Postremò, hîc etiam videmus aliquot vindictæ species Iudæis permissas fuisse, sicut & lex talionis, & libellus repudij: has verò per Christi auctoritatem & charitatem Christianis omnino prohibitas.

Obiiciet aliquis, Rutham non expuisse in faciem huius propinqui. Responsio in promptu est, eam pro sua modestia, & Boozi consilio, domi se continuisse; nec in portam vrbis ad Senatores venisse: sed omnia Vindicis sui prudentiæ commisisse, qui se perfecturum & præstiturum receperat vniuersa, quæ ad rem pertinerent. Contentus autem de publica ingrati consanguinei abrenunciatione, symbolo calcei confirmata, reliqua dedecoris illius signa inferre noluit. Nihil ergo absurdum quod hoc loco prætermittatur.

Tertia

Quæst. 2. in
Deut.

Matth. 5.

Te
script
prop
ni, q
Prop
bro a
moria
fratri
simile
occur
cordi
uang
intelli
bus h
me p
stitue
à dex
Alij
ctione
quæ I
liquar
ritu sa
impiis
ration
to suo
cinere
dine p
Hic
leri pr
res &
rum f

Tertia cæremonia utebatur vidua, cùm præ- *Cæremonia 3.*
 scripta per Mosen verborum forma, inhumano
 propinquo imprecabatur dicens : Sic fiat homi-
 ni, qui non ædificat domum fratris sui. Id est:
 Propter feritatem & ingratitude[m] omni pro-
 bro afficiatur, absque liberis, famulis, prædiis que
 moriatur, omnis qui noluerit suscitare semen
 fratri mortuo. Quantum verò attinet ad hanc
 similisque imprecationes, quæ in Bibliis passim
 occurrunt, multi volunt eas Iudæis ad duritiem
 cordis permissas, vt & multa alia: quæ sub e-
 uangelio interdicta sunt. Atque eodem sensu
 intelligendas volunt esse istas execrationes, qui-
 bus hostes suos deuouent: Confundantur qui
 me persequuntur, & non confundar ego. Con- *Ierem. 17.*
 stitue super eum peccatorem, & diabolus stet *Pf. 108.*
 à dextris eius, &c. Veniat mors super illos, &c. *Pf. 54.*
 Alij autem docent denuntiationes & prædi-
 ctiones propheticas esse illorum suppliciorum,
 quæ Deus de impiis propter peccata eorum a-
 liquando sumpturus est. Prophetis autem à Spi-
 ritu sancto reuelatâ sunt, eodemque impellente,
 impiis prædicantur, vt illorum saltem confide-
 ratione ac timore seruili resipiscant. Achab audi- *3. Reg. 18.*
 to suo per Heliam iudicio, egit pœnitentiam in
 cinere & cilicio. Oderunt peccare mali formi-
 dine pœnæ.

Hic quoque obserua, familias frequenter de-
 leri propter sæuitiam ac crudelitatem in paupè-
 res & viduas. Voluit Deus genus Amalecita-
 rum funditus perire, quodd ab Esau descenden-

Exod. 17.
Deut. 25.

tes, impij fuerunt in fratres suos Israëlitas. Memento, inquit, quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto: quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassii residebant, cæciderit, quando tu eras fame & labore confectus. Cùm ergo dederit tibi Dominus Deus tuus requiem, delebis nomen eius sub cælo. Caue ne obliuiscaris. Vniuersa gens internectione deleta fuit post quadringentos annos, per Samuelem & Saulem.

1. Reg. 15.

Cerem. 4.

Quartò, domus cedentis propinqui in perpetuam infamiæ notam, vocabatur Domus discalceati: opprobrio nimirum etiam ad posteros transeunte, in exemplum, ne quis in fratres defunctos, & viduas superstites ingratus foret. Vnius ergo hominis peruersitate & inhumanitate, vniuersæ posteritati infamiæ nota inurebatur. Ad hæc, tradunt quidam interpretes, istiusmodi hominem nec capitale Dei iudicium tandem effugisse. Exemplum proponunt Onam Iudæ filium, qui malignè recusans fratri mortuo sobolem excitare, diuina vindicta peremptus sit. Aded feros hominum mores Deus persequitur.

Gen. 38.

Boozus itaque diuinæ legis studiosissimus, omnem eius externam iustitiam adimplere voluit, ne alienum ius nefariè sibi vsurpare videretur. Petiit ergo à consanguineo illo calceamentum, quod confestim datum fuit ei in signum accepti noui iuris, quemadmodum proximis hisce verbis declarauit.

9.

10.

A
xim
saicæ
mo fu
stum
dicab
tatem
dat m
Deum
mum
bona
concu
pisces
dem t
uenit
xoren
sed n
prum
exem
Gerar
Deus

9. Booz autem maioribus natu, & vniuerso populo dixit. Testes vos estis hodie, quod possederim omnia quæ fuerunt Elimelech & Chelion & Mahalon, tradente Noëmi.
10. Et Ruth Moabitidem uxorem Mahalon, in coniugium sumpserim, vt suscitem nomē defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum eius de familia sua, ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis.

A Equus ac pius populi iudex & rector omnem dat operam, ne quid fecisse contra proximum dici valeat, quod vel tantillum legi Moisaicæ & maiorum traditionibus aduerfetur. Animo suo hærebant hæc diuina præcepta: Quod iustum est, iustè persequeris. Item: Non iniustè iudicabis. Quibus verbis Dominus omnem æquitatem, prudentiam, moderationem commendat magistratibus. Alta quoque mente retinebat Deum duo præsertim mandasse de proximo. Primum, vt nullo furto, nulla fraude, nulla rapina, bona illius quis rapiat aut detineat: sed neque concupiscat. Non furtum facies. Non concupiscas rem proximi tui. Et Christus: Ne fraudem feceris. Apostolus quoque vetat circumuenire fratres in negotiis. Secundum, ne quis uxorem, filiam, vel ancillam proximi cõtaminaret, sed neque concupisceret vel sollicitaret ad stuprum. Non Mœchaberis. Non exciderant animo exempla vindictæ diuinæ in Abimelech regem Geraris, & Pharaonem Ægypti, quos grauitè Deus afflixerat, propter raptum & detentionem

Deut. 16.

Leuit. 19.

Exod. 20.

Mar. 10.

1. Theff. 4.

Gen. 12. &

20.

Saræ uxoris Abrahæ. His itaque permotus Booz, quotquot aderant viros Senatores & Iudices appellat cognitores & testes suarum actionum. Illorum fidem implorat, quod sine vlllo dolo, sed bona fide secundum Mosis constitutiones agat cum proximo, vniuersa quæ Elimelechi fuerant in possessionem accipiat, & honestis legitimisque nuptiis Rutham viduam sibi sponsam assumat, vt defuncto consanguineo liberos suscitet.

Ex his autem quædam sunt obseruanda, quæ ad morum Christianorum informationem non parum conferent. Primùm, alienas possessiones ac diuitias nec violentia, nec fraude, nec vllis illicitis artibus rapiendas esse: sed neque ex aliorum damno aut iniuria lucrum captandum. Non enim simpliciter tantum dicitur, Non furaberis: sed & quadam explicatione omnes furti species postea enumerantur & prohibentur, cum scribitur: Non opprimes proximum tuum, neque rapies: neque spoliabis peregrinum. Non morabitur opus mercenarij apud te vsque mane. Non accipies vsuram & augmentum à fratre tuo: sed timebis Deum tuum. Non videbis bouem aut pecudem fratris tui errantes, & abscondes te ab eis: sed reducendo reduces ad fratrem tuum. Sic facies de asino, & de vestimento, & de omni re amissa fratris tui quæ perierit ab ipso, &c. Non erit tibi pondus & pondus, statera & statera, modius & modius maior & minor. Et ne fundos alienos quis inuaderet, illum ex quietâ agrî sui possessione deturbando, prohibitum quoque fuit, transferre terminos antiquos finiendis cuiusque agris à patribus

Leuit. 19: 25.

Deut. 24: 12.

25.

Exod. 22: 23.

25.

Deut. 19.

posit
Dei a
neque
bun
exem
iniqu
piscer
Qui
illo b
cudes
dens
stini s
lis cor
non r
tur:
pecca
xi, cū
comm
crum
acqui
damn
consc
Ob
in secc
denda
das in
æquis
Herh
illoru
fælici
Rapi
quid

positos. Summa, omnes fures & raptores à regno Dei alienos esse docet Apostolus. Neque fures, *1. Cor. 6.* neque auari, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Iudas multorum furtorum reus, in furum exemplum de mala furca pendens, mercedem iniquitatis suæ recepit. Restitutionem furi restituenti necessariam esse Deus ipse sanciuit, d. *10. 13.* Qui furatus fuerit bouem, quinque boues pro *Act. 1.* illo boue reddet: & qui pecudem, quatuor pecudes. Quod Zacchæus opere adimpleuit, reddens quadruplum ei, quem defraudasset. *Exod. 22.* Augustini sententia est, omnium Theologorum calculis comprobata: Si res aliena cum reddi possit, *Luc. 19.* non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remitteretur peccatum, nisi restituatur ablatum, sed ut dixi, cum restitui potest. Idem rursus furti incommoda describit: Nemo habet iniustum lucrum, *Epist. 54.* sine iusto damno. Verbi gratia, qui furto acquirit vestem, perdit fidem: ubi lucrum, ibi *Lib. de decem plagis.* damnum. Lucrum in arca, damnum & ira Dei in conscientia.

Observandum secundò, principes ac potentes in seculo, non debere sua potestate abuti ad inuadendas, diripiendas, aut in vsus suos conuertendas imbecilliorum facultates. Sed cum illis aut æquis animis paciscantur, ut Abraham cum *Gen. 23.* Hethæis, & David cum Areuna Iebusæo, aut ab *2. Reg. 24.* illorum prædiis omnino abstineant. Achab infœlicissimè cessit prædiorum Nabothi inuasio. *3. Reg. 21.* Rapinas, inquit David, nolite concupiscere. Si *Pf. 61.* quid iuris habeant, non pudeat illos æquis sub-

Iob., r.

scelliis litem dirimere. Iob quantumvis magnus inter omnes orientales, non contempfit subire iudicium cum seruo suo, & ancilla sua, cum disceptarent aduersus eum. Nunc vi & armis geritur res. Neronem aliqui potiusquàm Dauidem, Carolum magnum, aut D. Ludouicum à quo se genus ducere gloriantur, malunt imitari. Ille enim nulli officium delegabat, nisi hæc adiiceret: Scis quibus mihi opus est, & hoc agamus ne quis quid habeat. Vox prædone, quàm principe dignior. Vespasianum quoque referunt, qui rapacissimum quemque promouere solebat, vt mox ditatos cõdemnaret, dictitans se officarios habere pro spongiis: quòd veluti spongas, & siccos madefaceret, & humentes exprimeret.

Tertiò, contractus alicuius momenti publicè, ac coram multis testibus fieri debere ex hoc loco euincitur. Hinc enim improbotum fraudes, insidias, errores, longè facilius simplices quique effugient, Sunt qui ita cum proximis contrahunt, vt sine pudore ac legum timore non ausint dicere, quibus cauillis, & dånatis conditionibus id præstiterint. Grandem summam pecuniæ nominant, quam proximo dederint, cum vix mediam eius partem soluerint: hoc mendacio posteris ac legitimis redemptoribus imponentes. Deinde libellos mendaces exigunt, quos sigillis bonorum virorum muniri volunt. Deum immortalem! quot symoniacæ sacerdotiorum, præbendarum, abbatiarum permutationes, seu potius nundinationes furtim peraguntur? At, nunquam angelorum, nunquam suarum conscientiarum testimo-

nia, n
dicer

II

H
que, i
tha, e
alios,
teth-l
:erpre
phrath
ta Ra
uou) è
tem in
pres n
riter r
de qu
Cæ
præsta
rat. Pr
mo pr
nam le
vt de
dò, c
Deo p

nia, nunquam Deum cordium inspectorem ac iudicem declinare poterunt.

- II. Respondit populus qui erat in porta, & maiores nata. Nos testes sumus. Faciat Dominus hanc mulierem, quae ingreditur domum tuam, sicut Rachel & Liam, quae edificauerunt domum Israël: ut sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Beth-lehem.

Hebraei verba ista, *Vt sit exemplum virtutis &c.* non Ruthae, sed Boozo dicta volunt, habentque, iuxta quosdam interpretes, strenue age in Ephratha, & fias magni nominis in Beth-lehem. Secundum alios, facias virtutem in Ephratha, & compares nomen in Beth-lehem. Quibus Chaldaeus paraph. his ex interprete verbis adstipulatur. *Te strenuam praebe in Ephratha, ac nomen in Beth-leemo assequaris.* Septuaginta Racheli & Liae verba illa adaptant hoc modo: καὶ ἐποιήσῃ δυνάμειν ἐν εφραθὰ, & fecerunt virtutem in Ephratha. Pagninus, & Theodoreti interpretes magis ad vulgatam additionem accedunt, pariter reddentes, *Et faciat virtutem*, nimirum Ruth, de qua loquebantur.

Ceterum, duo praesertim superioribus verbis praestant Senatores, & populus qui illuc concesserat. Primò, publica fide testatur Boozum iure optimo praedia viduarum adire, Ruthamque iuxta diuinam legem honestis nuptiis sibi sponsam ducere, ut defuncto Maaloni liberos suscitaret. Secundò, eidem ac nouae vxori felicia quaeque à Deo precantur, atque ut horam coniugium

suis benedictionibus exornare ac fortunare velit. Docent autem in primis suo exemplo, quales debeant esse testes idonei, qui in rei alicuius assertionem ac probationem assumuntur: nimirum, qui ea solummodo confirment quæ viderunt, audierunt, aut certa alia ratione nouerunt: de cæteris constanter fileant. Nihil in cuiuscunque gratiam fingant, detorqueant, mentiantur: alioqui non vnus tantum mendacij, sed & multorum criminum (vt blasphemix, falsi iudicij, mortis aut damni proximorum) coram Deo & angelis rei erunt, quorum vindices manus nunquam effugient. Si os quod mentitur, occidit animam, quanto magis cum in iudicium appellatum, & sub diuini nominis reuerentia contestatum peierat? Præceptum diuinum est: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Item: Non iunges manum tuam (i. non paciscaris) cum impio, vt dicas falsum testimonium. Et: Non eris criminator, nec susurro in populo: Non stabis contra sanguinem proximi tui.

Quia verò non ita viget in omnibus timor Dei, vt propter eum abstineant à periurijs & criminationibus, iussit Deus de falsis testibus, atque de homicidis sumi pœnas. Cû inuenerint Iudices inquit, falsum testem dixisse contra fratrem suum mendaciû: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui, vt audiètes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Et non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exigēs.

Sap. 3.

Exod. 20.

Deut. 5.

Exod. 23.

Leuit. 19.

Deut. 19.

Tan
guel
teste
Sap
Test
nij
rire,
Nar
bul
Iero
Prim
igni
non
cop
verè
Nar
cont
ne fa
in se
toru
rùm
imp
inte
nam
subi
sua
grau
tanq
ped
buit
cien
pala

Tametsi hanc legem nunc non obseruent ad vnguem, tenentur nihilominus magistratus falsos testes acerbis suppliciis coercere. Habet enim Salomon: Testis falsus non erit impunitus. Itē: Testis mendax peribit. Conuictos falsi testimonij duos seniores iussit Daniel pari supplicio perire, quod in Susannam infontem excogitauerāt. Narrat Eusebius euentum mirabilem trium nebulonum, qui contra S. Narcissum episcopum Ierosolymitanum falsum testimonium dixerant. Primus sic deierarat: Si non verè dixerim, opto vt ignis incendio miserè dispeream. Alter sic: Si non verè dixerim, opto vt sædo ac sæuo morbo corpus absumatur. Tertius autem: Opto si non verè dixerim, vt luminibus penitus orbatu sim. Narcissus (tametsi eius castimonia omnibus piis contestata & explorata esset) partim indignatione falso obiecti criminis, partim cupiditate vitæ in solitudinem agendæ, in locis desertis ad multorum annorum spatium fugiens delituit. Verùm, supremus omnium iudex quàm celerrimè impios eisdem calamitatibus oppressit, quibus inter iurandum seipso obligauerant. Primus namque scintilla perexigua noctu in ædes eius subito ruente, miserè cum tota familia & stirpe sua rapido flammaram ardore omnino conflagruit. Alterius corpus eodem morbo, quem sibi tanquã multã fore imprecatus esset, ab extremis pedum digitis ad caput vsque infectum, contabuit. Tertius, ærumnolos priorum euentus aspiciens, & Dei ineuitabilem vltionem reformidās, palam inter omnes maleficia communiter à se,

Prom. 12. 21.

Dan. 13.

Lib. 6. hist.

cap. 6. in

Ruffinal. 8.

in recent.

fuisque sociis per fraudem contra Narcissum admissa confessus est. Sed tamen dum pro delicto gravissimè condoleſcebat, tantis & tam acerbis lamentis se afflictauit, & vsque eo lacrymas effundere non destitit, quoad vtrumque oculum sibi penitus extinxisset.

Secundò, hi Senatores & testes sua precatione acclamatoria ostendunt, eorum qui celebrationi nuptiarum interfunt, munus esse bene precari iis, qui tali sacramento coniunguntur. Nam illud vitæ genus multis periculis, tribulationibus, & tentationibus expositum est, quibus nec parum, nec rarò perturbantur humanæ conscientiæ. Trepidat enim cogitantes an huiusmodi vita à Deo cõstituta, eidemq; grata sit? An huic operæ dâtes apti sint ad regnũ cælorũ? &c. Ideò necesse est adstâtes & privatim & publicè pro cõiugibus preces fundere, vt diuina clemètia seruetur & cõfortentur. Ex legitimo quippe coniugio omnes nascimur. Parentes Rebeckæ, quæ Isaac sponsa abducebatur, eidem bene sunt precati, dicentes: Crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum. Ragucl quoque apprehendens dexteram filiæ suæ, & tradens dexteræ Thobiæ iunioris in vxorem, his verbis orabat: Deus Abraham & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Quin & ipsi noui coniuges antequam lectum adirent, feruenti ac humili prece salutem suam Domino commendauerunt. Gabelus quoque ex Rages superueniens pro sponso orabat: Benedicat t̃

Gen. 24.

Tob. 7: 8. 9.

Deus Israël, &c. & pro spōsa: Dicatur Benedictio super vxorem tuam, & super parentes vestros, & videatis filios vestros, & filios filiorū vestrorum, &c. omnes qui aderāt conuiuæ subiecerūt, Amē.

Quis æquus æstimator censeret Christum sine *10.2.*

publica oratione illis nuptiis adfuisse, quas primo miraculorum decorauit? Tertullianus docet primorum Christianorum matrimonia solemnium ecclesiæ testimonio conciliata, atque oblationibus (quibus semper adiunctæ sunt preces) confirmata & obsignata fuisse, &c. Nunc ut plurimum, precum loco, omnia cachinnis, obsecris verbis, epulis, choreis plena sunt. Potius de peccendis, torquendis & exornandis capillis; de mitris, de fertis, de odoribus, de speculis, de inauribus, de monilibus, de fasciolis, de annulis, & reliquo mundo muliebri; de componendo gressu & risu, aliisque neniis, à sponsa cogitatur, quàm de orationibus. Spōsus magis de dote, aut voluptate proxima, quàm de comprecanda diuina clementia secum agitatur. Itaque nemo miretur, si multa sunt infœlicissima coniugia.

Sed quid Boozo & Ruthæ precantur Bethlehemitæ? In primis ut Rutha sit sicut Rachel apud Iacob, videlicet gratiosissima & prædilecta viro suo. Nam ut illius nuptiis fruere non dubitauit septem annos inferuire socero suo Laban. Atque hæc non est postrema matrimonij fœlicitas, ut vir vxorem, & vxor virum mutuo amore complectatur. Vnum namque est ex tribus illis, quæ Syracides affirmat probata esse

Lib. 2. ad vxorem.

Beth-lehemitæ quatuor præiatur Rutha.

Gen. 29. Eccl. 25.

Eph. 5.

coram Deo & hominibus. Apostolus quoque præcipit: Viri diligite vxores vestras, sicut Christus ecclesiam, qui semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam: sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Quis autem satis explicaret, quanto amore & studio Christus ecclesiam sponsam suam prosequitur? Ergo quemadmodum viri imaginem Christi referunt dum vxoribus præsumunt; ita debent & in dilectione. Portenta ergo sunt quicumque suas vxores, quantumlibet deformes, ægrotas, steriles, humiliore loco natas, vel morosas contemnunt, affligunt, persequuntur: quippe qui in suam carnem, in sua ossa, in sua membra tanquam rabie perciti sæntiunt. Dictu quoque impossibile, quantorum malorum causa sit mutuum viri & vxoris odium.

Gen. 29: 30.

2. Precantur secundò, vt sit sæcunda prole numerosa & gloriosa vt Lia, quæ Iacob patriarchæ peperit Ruben, Simeonem, Leui, Iudam, Issachar, & Zabulonem sex patriarcharum lectissimos. Quemadmodum enim sterilitas illis seculis probro erat, ac inter species diuinæ maledictionis & vindictæ computata: ita e contrario sæcunditas ingens matrimonij bonum reputabatur. Concluserunt Dominus vteros vxorum Pharaonis, item & Michol, propter peccata. Elizabeth post conceptionem præcursoris gratias agebat Do-

Luc. 1.

mino
phet
Dom
Mun
clara
riens
taten
oster
rem
Dau
dans
bene
dilec
ni, &
prod
prec
que p
bene
mi n
tend
tem
id est
ctior
ciis s
Ra
Israël
le ex
chas
imò
ges, t
est lu
bis I

mino, quòd abstulisset opprobrium eius. Et Propheta contra impios apostatas precatur : Da eis *Ofc. 9.*
 Domine, vuluam sine liberis, & vbera arentia.
 Mulieres autem liberorum auidissimas esse declarat Rachel, his verbis Iacob virum suum ad- *Gen. 30.*
 riens: Da mihi liberos, alioqui moriar. Fœcunditatem diuinæ benedictioni accepto ferendam ostendit Moses, cùm refert Deum virum & vxorem benedixisse, d. Crescite & multiplicamini. David quoque scribens, Vxor tua sicut vitis abundans, filij tui sicut nouellæ oliuarum &c. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Item: dilectorum à Deo filios esse hæreditatem Domini, & fructus ventris mercedem. Hinc scripturæ produnt, Isaac, Iacob, Manue, Helcanam magnis precibus obtinuisse, vt vxores suæ parerent. Itaque pij Beth-lehem ciues rectè supplicant, vt hac benedictione & beatitate fruatur Rutha. Plurimi nunc coniuges quia diuinis promissis nec attendunt, nec adhærent, sed solùm carnis voluptatem in matrimonio quærunt, Dei benedictione, id est fœcunditatem, miseriam, onus, & maledictionem reputant. Verendum ne sint, qui veneficiis sterilitatem, vel abortum procurent.

Rachel & Lia hoc loco dicuntur *adificasse domus Israël*, id est Iacobi familiam: quandoquidem ille ex his duabus vxoribus genuit octo patriarchas, à quibus tot Hebræorum tribus ortæ sunt: imò & summi Sacerdotes, Prophætæ, Duces, Reges, tandèmq; Christus secundum carnem. Hic *Luc. 2.*
 est lumen ad reuelationem gētium, & gloria plebis Israël. Orant ergo vt numerosam & glorio-

sa sobole Booze ex vna Rutha contingat, sicut Iacob ex duabus, aut etiam quatuor vxoribus: quod adimpletum fuisse nemo dubitabit, qui veros Iudæos secundum spiritum animo complectetur.

3. Rogant tertio, vt vulgata habet editio, vt Rutha sit exemplum virtutis in Ephrata, id est, tot, tantisque virtutibus fulgeat, vt aliis mulieribus tanquam clarum exemplar præluceat. Alij, vitæ coniugalis officia in eius vita, tanquam in speculo possint intueri. Sit viro morigera, cumque veneretur & suspiciat, vt caput sibi à Deo constitutum: sit ad eum fidelis & casta, vt de alio admitendo ne quidem vnquam cogitet, sed Saram, Susannamque sibi imitandas proponat: vxoris Putipharis impuritatem toto pectore detestetur: filios educat in disciplina & timore Domini: sit sagax & prudens vt Rebecca & Abigail: domum & totam familiam, diligenter curet, &c. Hæc quippe sunt præcipua piæ matronæ ac matrisfamilias officia: quæ suæ ciuitatis mulieres ex Ruthæ modestia perdiscere cupiunt Beth-lehemite. Eadem quoque sibi dicta putent mulieres Christianæ, siquidem in suo matrimonio fœlices esse velint. De vxorum officiis erga viros diximus abundè Fol. 34. 35. 36.

Sin cum nouis Heb. & Chaldæo paraph. hæc verba Booze dicta contenderis, precatio seu adhortatio est, qua optant & impellunt illum semper strenuè & constanter agere, vt decet virum eximia virtute præditum: hoc est enim facere virtutem in Ephrata, Beth-lehem: atque his

artibu
claran
citet
vidu

Pos
Ruth
est, ita
næ no
Deun
sequa
virtut
sequit
pud
posse
& fac
apud
eos ad
vt qua
quide
nes ip
bram
pressi

Iure
eius a
præcl
est tan
men e
moni
fama
obtin

artibus comparate sibi nomē, id est, famam præclaram in populo Dei. Plurimos suo exemplo incitet ac permoueat, vt pauperibus ac peregrinis, viduis ac pupillis opitulentur.

Postulant denique qui in porta aderant, vt Rutha *consequatur nomen celebre in Beth-lehem*, id est, ita vitam suam & omnes operas ad legis diuinæ normam cõponat, & virtuti studeat, vt apud Deum & pios homines laudem & gloriam consequatur. Huiusmodi autem celebritas nominis virtutem, veluti umbra corpus, & splendor solē sequitur. Agefilaus rogatus quo pacto quis apud homines bonam famam sibi comparare posset, respondit. Si loquatur quæ sunt optima, & faciat quæ sunt honestissima. Socrates (vt est apud Valerium) expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiã essent. Qua quidem prædicatione apertè monēbat, vt homines ipsam potius virtutem haurirent, quàm umbram eius consectarentur. Quod & Poëta expressit.

Sed famam extendere factis, hoc virtutis opus est.

Iure autem optant illi nomen celebre, quoniã eius amor generosis animis veluti stimulus ad præclara & honesta studia innatus est; nullusque est tam abiectæ fortunæ, qui non boni viri nomen exoptet. Honestus rumor, alterum est patrimonium. Supprimi potest, non extingui. Bona fama etiã in tenebris proprium splendorem obtinet. Iactura patrimonij facilè sarciri potest:

Plutar. in
Lacon.

Valer. lib. 7.

Seneca in
Prou.

fama contaminata vix vnquam diluitur. Contaminatur autem sceleribus & vitæ turpitudine.

Obseruandum postremò, has populi preces publicas & solènes non fuisse frustra & inaniter fufas ad Dominum. Illas enim secundum quod frequenter promiserat in lege, clementer exaudiuit. Si clamauerint ad me, exaudiam eos, quia misericors sum. Orabitur, & ego audiam. Clama ad me, & exaudiam te. Inuocabis & Dominus exaudiet. Hæ sunt veteris legis promissiones, quibus Deus se exorabilem futurum receperat: quibus inniti decebat eos qui thronum eius adibant. Harum verò fructum sensit Boozus, quando nuptias eius cum Rutha Deus summa pace, diuitiarum copia, atque tam excellenti prole fortunauit, vt ipse inter patres, illa inter matres Domini nostri IESU CHRISTI seruatoris & iudicis totius mudi numeraretur. Ab ipsis quoque descenderunt sanctissimi prophetae, clarissimi duces, & potentissimi Hebræorum reges. Vtriusque pietas, virtus, sanctitas inter Hebræos, Græcos, Latinos, Æthiopes, Syros, Persas in sacris ecclesie cœtibus celebratur. Ergo nihil antiquius, nihil carius, nihil potius deberet esse principibus, magistratibus ac regibus, quàm vt subditorum sibi populorum piis ad Deum votis commendarentur. Istud autem consequentur, si cuique ius suum reddiderint.

Hic denique publicarum ecclesie precum vsus comprobatur. De quibus studiosus lector consulere poterit Tertul. apol. cap. 39. Cypriani expos. in. orat. Dominic. Ambrosij lib. 1. de Cain & Abel:

Exod. 22.
Ierem. 29.
E 33.
Isa. 58.

& Ab
mi He
Theff

12. F
P
e

H
gloria
patria
enim
tercisi
Phar
Anim
bus re
orian
neant
parat
ca ger
Nihil
tatem
proui
quicu

13.
g
c

P
R
de
tione

& Abel: cap. 9. Augustini Epist. 97. Chryso-
 stomi Hom. 3. contra Anomæos: & Hom. 4. in 2. ad
 Thessal. Basilij Hom. 2. de Baptismo, &c.

12. *Fiat domus tua sicut domus Phares, quem Thamar
 peperit Iudæ, de semine quod tibi dederit Dominus
 ex hac puella.*

HAC postrema orationis parte suę ciuitatis re-
 ctiori exoptat Beth-lehemitæ, vt ex Rutha tā
 gloriosam insignemque prolem suscipiat, quā
 patriarcha Iudas ex nuru sua Thamarē. Ex illa
 enim suam posteritatem obitu Heris & Onæ in-
 tercisam reparauit, quando ex eadem suscepit
 Phares & Zaram: ex Phares Esrom, dehinc Aram,
 Animadab, Naason, Salmon eximios duces tri-
 bus regiæ. Precantur itaque vt ex his nuptiis filij
 oriantur, qui principem locum in populo Dei te-
 neant. Nec incōcinna est Ruthæ & Thamaris cō-
 paratio, si quidem vtraq; ex alienigena & ethni-
 ca gente, cōoptata est in album populi Israëlitici.
 Nihil ergo refert coram Deo cuius sis, modò pie-
 tatem colas. Non est acceptio personarum, nec Act. 10.
 prouinciarum, nec linguarum apud eum: sed
 quicumque facit iustitiam acceptus est illi.

13. *Tulit itaque Booz Ruth, & accepit uxorem. In-
 gressusque est ad eam, & dedit ei Dominus vt cō-
 ciperet & pareret filium.*

PRius eam sibi per verba de futuro (vt aiunt)
 desponderat d. *Si alius noluerit, sine vlla dubita-
 tione te accipiam, vivit Dominus: nunc fidem seruat*

dum eam ducit. Obseruandum autem initio, has nuptias non clam, non sine arbitris, sed coram multis testibus, adeoque publica Synagogæ cōgregatione initas esse. Semper enim suspecta, infœlicia, & improbata fuerunt clandestina matrimonia, quæ vel ab impuris lænis, vel à lasciuis iuuenibus, sine parentum consensu, pastorumque qui sacris præsunt, benedictione furtim conciliantur. Adæ & Euæ, Abrahæ & Saræ, Isaac & Rebecca, Iacob & vxorum, David & cōiugum, Thobia & Saræ connubia in publico cœtu piorum virotum, stas solemnibusque cæremoniis celebrata sunt. Iustis igitur & sanctis rationibus permoti totius ecclesiæ Catholicæ pastores, in Concilio Tridentino clandestina matrimonia omnino irrita inaniæque esse decreuerunt, quantumuis vtriusque partis consensus accedat. Patet namque ex Apostolica doctrina matrimonium verè sacramentum esse inter Christianos, quantumuis obstant Encratitæ, Carpocratiani, Marcionistæ, Lutherani & Calviniani. Itaque vt in reliquis sacramentis, sic in hoc, necesse est præscriptam quandam verborum formulam proferri à sacerdote, solo huius Sacramenti ministro, per quam cum subiecta legitima materia, coalescat hoc sacrum mysterium. Verba quæ in baptismo vsurpantur sunt: Ego baptizo te in nomine patris, &c. Matrimonij verò: Et ego coniūgo vos in nomine patris, &c. Huiusmodi formulæ Christus Dei filius author est, cum d. Quos Deus coniunxit, homo non separet. Ided Apostolus vocat coniugium Sacramentum ma-

*Clandestina
matrimonia
semper sus-
pecta fuerunt.*

*Concil. Trid.
Sess. 8.*

Eph. 5.

Matth. 28.

*Matth. 19.
Eph. 5.*

gnus
immo
dis
auter
care
D
rabil
stra:
nem
prat
per e
post
conf
tantu
pus
bean
le &
adeu
bene
tion
Igna
Petr
mon
tur, v
ad li
De
matr
mod
Cata
Dei
zus
quic

gnum. Item: honorabile connubium, & thorum
 immaculatum. Maculam enim diluit gratia, quæ *Heb. 13.*
 dispositis confertur efficacia sacramenti. Quod
 autem clam initur, superius dicta benedictione
 caret.

Designat autem hoc sacramentum primò mi-
 rabilem Verbi diuini vnitionem cum carne no-
 stra: deinde eiusdem incarnati Verbi coniunctio-
 nem cum militante ecclesia, quæ est corpus eius:
 præterea beatorum omnium nexum cum Deo,
 per eius apertam visionem & fruitionem: gratiã
 postremò, quæ dispositis virtute Sacramenti
 confertur. Indignum itaque iure existimarunt
 tantum mysterium furtim celebrari quasi o-
 pus tenebrarum, cuius homines pudere de-
 beant. Euaristus papa & martyr ante mil-
 le & trecentos annos decreuit: Vxorem virum
 adeuntem suo tempore pro more, à sacerdote
 benedici: aliter verò adulteria, stupra, & fornica-
 tiones, potius quàm legitima coniugia esse. Et
 Ignatius ipse quoque martyr, & Apostolorum
 Petri & Ioannis discipulus scribit: Qui matri-
 monio iunguntur, de sententia Episcopi copulè-
 tur, vt sint nuptiæ secundum Dominum, & non
 ad libidinem.

*Matrimonium
 quarum rerum
 signum sit.*

Epist. 1.

Epist. 8.

Deinde, ex his nuptiis satis euincitur secunda
 matrimonia, non esse viduis prohibita, quemad-
 modum impiè quondam senserunt Montanus,
 Cataphrygæ, & Nouatus. Nam iuxta legis
 Dei decretum horum vterque, id est, Boo-
 zus & Rutha nupsit. Constat verò (quic-
 quid sit de Booze) Rutham viduam fuisse.

Deut. 25.

Gen. 25.

Quin & sanctissimus pater Abraham è viuis sublata Sara, quandam aliam Cethuram nomine, uxorem duxit. Altera Sara septem viris ordine tradita fuit, tandemque non sine nutu diuino, octavo id est, iuniori Thobia de Raphaëlis angeli cōsilio copulata est. Et Abigail mortuo Nabale, secundò nupsit Dauidi. Probat Apostolus secundas nuptias, cùm scribit: Mulier si vir dormierit, soluta est à lege viri: cui autem vult nubat in Domino. Imò & suadet, iunioribus viduis consulens vt nubant, matres familias fiant, nullamque occasionem præbeant aduersario maledicti gratia.

*Thob. 8.**1. Cor. 7.**1. Tim. 5.*

Ex hoc rursus matrimonio, aliisque sanctorum virorum ac matronarum, quæ in sacris literis recitantur & laudantur, confirmat diuinus Spiritus statum coniugij coram Deo veluti sacrosanctum & probatum esse; ac vitæ humanæ salutare, necessarium, vtile, nedum permissum. Omnia quoque illius officia, partes, adiuncta, cuiusmodi sunt mutua coniugum corporum potestas, benevolentia, viri ad uxorem & uxoris ad virum munera, ipse denique conceptus, partus, obstetricatio, educatio, rei domesticæ cura &c. Deo grata esse: atque his pro vocatione fideliter & amabiliter incumbentes, modò cætera quæ præcipiuntur adsint, gratiam Dei, ac tadem regnû cælorum, tanquam iustis operibus promereri.

Constat enim ex Genesi, coniugium prorsus esse opus ac institutum diuinum, non humanum: idque in paradiso, & primæuæ innocentie statu ordinatum. Fictio namq; homine dixit Deus: Nō

est be
simil
cio fo
ex ma
os de
reline
vxor
aduer
dæ v
& pr
pula
in ho

Ho
ria s
nitat
Enoc
Mosi
que t
coni
hibe
rem
tores
recta
exor
elegi
visit
spiri
hem
vas
in ea
tua
nio

est bonum eum esse solum, faciamus ei adiutoriũ simile sibi. Euam itaq; mirabili ac diuino artificio formatã ad illũ adduxit quasi pronubus: quã ex manibus Dei suscipiens protoparens d. Nũc os de ossibus meis, & caro de carne mea: quã obrẽ relinquet homo patrẽ & matrem, & adhærebit vxori suã, & erunt duo in carne vna. Isthæc suo aduentu confirmauit Dei Filius, quando hæc Adæ verba, tanquam ab ipso Deo prolata retulit & probauit. Ita Deo visum est viri & vxoris copula humanum genus propagare, & electos suos in hoc mũdo producere, cũ tamẽ aliter potuisset.

Hoc quoq; vt remedio voluit eos cõcupiscentiã suã stimulis & ardoribus obsistere, qui virginitati ac continentię studiis non delectarentur. Enoch, Noë, Sem, Abrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph, Moysi, Aaronis, Samuelis, Dauidis, Isaię, aliorũque sanctissimorum patriarcharũ & prophetarũ coniugia in veteri testamẽto probauit. Lege prohibens, Non mæchaberis, Non cõcupisces vxorem proximi tui, simulq; in adulteros & scortatores supplicia constituens, matrimonij iura facta tecta & inuiolata esse voluit. Nec parũ nuptias exornat, quod ex coniugata matre nasci tandem elegit. Apostoli Petri socrum sanans, & familiam visitans; itẽmque Philippi quatuor filias donans spiritu prophetiã, ostendit illorũ cõiugia sibi vehementer placere. Agnoscit connubiũ, quũ per vas electionis cuique coniugum assignat, quid in ea vocatione præstare debeat. Hæc fuit perpetua constãnsque ecclesiã catholicã de Matrimonio sententia, vt videre cuique licebit apud Mar-

Gen. 2.
Matth. 19.

Exod. 20.

Matth. 8.
Luc. 1.
Luc. 4.
Act. 21.

Epistola ad
Tholojanos
cap. 9.

*Epist ad Philad. lib. 3.
Strom. lib. de anima: lib 8.
in Epist. ad Rom. Orat. de funere sororis: Serm. contra omnes hæreses: lib. 6. cap. 23.*

Matrimonij hostes.

tialē, Ignatium, Clementem Alexandrinū, Tertulianum, Origenē, Patres Niceos, Nazianzenū, Athanasium, Lactantium, Hilarium, Basilium, Hieronymum, Epiphanium, &c. Augustinus libros edidit de bono coniugali.

Isthæc autem seriò proponenda sunt populis Christianis, vt habeant tum vnde animos suos in aduersis & ærumnis matrimonij consolentur: tū vt conscientias cōfirmet & muniant cōtra plurimorū hæresiarcharum latratus. Fuerunt enim etiā ab initio ecclesiæ Christianæ, Nicolaitæ, Simoniani, Carpocratiani, Basilidis quoque ac Saturnini, Marcionis, & Tatiani sectatores, qui diuersis & monstrosis opinionibus Sacramēti matrimonij leges ac iura labefactauerunt. His successerunt Cataphryges, Cathari, Priscillanistæ, Adamiani, Aëriani, nuptiarū sacro fœderi & ipsi variè detrahentes. Emerferūt tandē hoc seculo Luterani, Anabaptiste, Zuingliani & Calviniani, qui quod supererat, fœdissimis hæresibus contaminauerūt. Negant enim omnes Sacramentum esse à Christo institutum, & eius nexum sola alterius partis morte dissolui: pluresque vxores viro vnico, Turcico planè more, permittunt: aliæque nefanda, & relatu indigna de eodem in vulgus effutiunt. Illa ergo quæ ad laudem & obseruantiam huius sacramenti pertinent, hîc aduersus omnium horū errores notanda erunt.

Porro, hîc quoque virtus Boози spectanda proponitur. Opes quippe, vel dotē amplissimā in vxore non spectauit: sed diuinam legē, Ruthæq; suæ virtutes singulares. Nec timuit diues paupe-

rem,
nex d
Dei p
ptate
tores
sed v
ergo
tarch
amic
locar
pecun
panp
diffe:
crè d
res a
sunt,
culā
vniu
tiā in
prou
uā, cū
des fi
bus c
Athe
tur e
virtu
qui f
N
Etè f
lege
vlla
quar

rem, subiectā princeps populi, vel iuuenulā senex ducere: quoniā diuinis promissis confidens, Dei potius benedictionem, quā carnis voluptatem expectabat. Ideo testes aduocabat Senatores populi, quod nō libidinis ergo eā duceret: sed *ut suscitaret nomen defuncti in hereditate sua.* Hūc ergo nuptiarū finē attendāt, qui eas expetūt. Plutarchus refert Themistocle suminū Athenis virū amico rogātī, honesto inopi, an infami diuiti filiā locaret? respōdisse: Malo virū sine pecunia, quā pecuniam sine viro. Scribit quoq; idē, Virginem pauperulā interrogatā, qua dote nuberet? respōdisse: Pudicitia, quā à maioribus accepi. Illā pulcrē dotatā iudicās, quę marito incorruptos mores adferret. Herodotus & Diodorus authores sunt, Sesostrē Ægypti regē hortulani sui pauperulā quidē, sed pudicissimā vxorē sibi copulasse, vniuersis aulæ suæ heroidibus propter impudicitia in cineres redactis. Assuerus centū & viginti prouinciis imperās Hesterā pupillā, ludæā, captiuā, cūctis principū suorū filiabus prætulit. Aristides filia: suas solius pudicitie & philosophiæ opibus dotauit: & eam ob rem publico ciuitatis are Atheniēses viris honestis easdē locauerūt. Sectetur ergo iuuenula pietatē, pudicitia, modestiā, virtutē, potiusquā corporū ornāmēta: Dominus qui Rutæ prouidit, earum curam suscipiet.

Non inportunē hīc quæritur, an Boozus rectē fecerit ducendo Rutham Moabitidem, cū lege cautim esset, ne Israëlita cum ethnicis vlla coniugia fœderaque inirent. Responso est, quando nulum apostasiæ à diuina lege periculū

*In Themist:
& in Apophtegmat.*

*Herod. lib. 2.
Diodo. lib. 1.
Biblioth.*

*Alex. ab
Alex. lib. 4.
cap. 8.*

Vide sup. c. 1.
verſo. 4.

ſuberat, nuptiæ cum alienigenis non erant Hebræis prorsus interdictæ. Conſtabat verò Ruthâ ex animo conuerſam eſſe ad vnius veri Dei cultum, ac fidem ſuam multis piis operibus iam comprobaffe: idèd eam licitè, imò laudabiliter duxit. His adde quòd veterum nuptiæ cum alienigenis, vt Iosephi, Moſis, Salmonis, Boozis, Samſonis, certa diſpenſatione diuina contigerunt, quatenus Eccleſiæ ex gentibus incircumciſis cogendæ, & Chriſto eius vnico ſpòſo copulandæ myſterium adumbraretur. Hæc abudè tibi explicabunt Iuſtinus martyr in Dialogo: Irenæus lib. 4. cap. 37: Origenes comment. in Genef. aliique tum Græci, tum Latini ſacri authores. Additur de Boozo:

Ingreſſusque eſt ad eam, & dedit ei Dominus vt conciperet & pareret filium.

Iam inſigne Dei beneficium, & matrimonij fructum recenſet Samuel, nimirum, Rutham ex viro ſene mox concepiffe, & fœliciter filiū peperiffe, quæ cum priori marito per decem annos omnino ſterilis fuerat. *Ingreſſus eſt ad eam*, inquit, id eſt, rem habuit cum ea. Ita ſolent Hebræi actū coniugalem, & omnem rem ex ſeſe pudeandâ, honeſta circumlocutione deſcribere. Atque idcirco linguam ſuam S A N C T A M appellat, quòd in ea rarò inueniantur propria nomina, quibus vtriuſque ſexus pudenda, & quæ propuè ad hæc pertineant, ſignificant: ſed pudica ac verecunda periphrasi eadem circumloquantur. Viri & mulieris congreſſionem efferunt verbo dormiendi, cognoscendi, ingrediendi. Gen.

39. A
Si qu
ctus
Ad
uid n
greſſ
ſuam
mur,
res tu
loyia
rond
Athe
legu
ſcæn
tia &
loqu
rece
& ſen
detri
mani
voci
indix
uiola
ſtian
verbo
eſſe c
prau
ctè P
ditia
ctos.
mian
ſpuro

39. *Ægyptia d. Ioseph: Dormi mecum. Leuit. 20.*
Si quis dormierit cum nuru. Deut. 27. Maledi-
ctus qui dormierit cum vxore patris sui. Gen. 4.
Adam cognouit vxorem suam. 3. Reg. 1. Rex Da-
uid non cognouit Abisag. Gen. 16. Abraham in-
gressus est ad Agar. Gen. 30. Iacob ad vxorem
suam ingredi sibi licere petit. Hinc autem docce-
mur, selecta verborum honestate vti, si quando
res turpes nominare cogimur: omnémq; αἰσχρο-
λογίαν vel obscœnitatem in sermone cauere. Cha-
rondæ cognomento Thuriij præmio legum quas
Atheniensibus tulit, hæc verba apud Stobæum
leguntur: Turpia nemo loquatur, ne factis ob-
scœnis animum inquinet, mentémque impuden-
tia & sceleribus repleat. Esto igitur turpe, etiam
loqui rem turpem. Seneca quoque docet longè
recedendum ab omni obscœnitate & verborum
& sensuum: & satius esse etiam in foro, quædam
detrimento causæ tacere, quàm verecundiæ. Ro-
mani authore Gellio, non factis modò, sed &
vocibus etiam petulãtoribus publicam multam
indixerunt, vt legum ac disciplinæ dignitas in-
uiolabilis maneret. Quãto magis id deceret Chri-
stianos, qui diuinis legibus didicerunt, de omni
verbo etiam otioso, supremo iudici reddendam
esse olim rationem? Et bonos mores colloquiis
prauis, id est obscœnis & spurcis, corrumpi? Re-
ctè Paulus admonet, Fornicatio, & omnis immû-
ditia neque nominetur in vobis, sicut decet san-
ctos. Et, Deponite iram, indignationem, blasphe-
miam, turpem sermonem de ore vestro. Nunc
spurcissimi quique, ingeniosi, vrbani, festiui, fa-

Lib. 1. contra-
uers. cont. 2.

Lib. 10. ca. 6.

Matth. 12.

1. Cor. 15.

Eph. 4.

Coloc. 3.

ceti dicuntur. Rythmi & versus obscœnissimi impurissimorum poetarum aulicis præsertim, sunt loco precum canonicarum. Et miramur illic omnia turpia & flagitiosa?

Dedit Dominus Rythmæ, ut conciperet & pareret filium. Dominus inquam, non simpliciter Boozus, non ætas, non virtus fœcunditæve naturæ. Hæ tantum secundæ causæ sunt, quæ nisi primæ iuuentur auxilio & virtute, prorsus vanæ erunt. Nulla cum Rachele insaniens marito dicat: Da mihi liberos, alioquin moriar. Maritus non est Deus qui liberos donet. Sed cum fortissima viragine Machabæa potius fateantur omnes, se neque spiritum & animam, neque vitam paruulis dare, neque singulorum singula membra. in vteris suis compingere: sed mundi Creatorem, qui primi hominis formauit natiuitatem. Ergo liberi sunt præclara dona Dei, quæ potius à cœlesti benedictione pendent, quàm à parentum potestate. Manus tuæ, inquit Iob, fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Et singulas conceptionis mutationes enumerans subdit: Nonne sicut lac multisti, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & nervis compegisti me, &c. Et Dauid: Tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex utero. De ventre matris meæ Deus meus es tu. Imperfectum meum viderunt oculi tui, &c. Iacob de liberis suis rogatus ab Esau cuius essent, respondit: Pueri sunt, quos donauit mihi Dominus. Ioseph etiam patri suo percontanti qui

Gen. 30.

2. Mach. 7.

Iob. 10.

Pf. 21. &
138.

Gen. 33
48.

essent
sunt,
quos
hi v
nem,
& do
sanct
in do
mod
runt
nue,
ligen
viden
ros e
Plato
tus n
mani
quam
des.
discip
prob
repro
Po
fœlic
trim
tur &
Subl
runt
lami
nium
non
vt m

essent Ephraim & Manasses, dixit: Filij mei sunt, quos Deus mihi dedit in hoc loco. Non, quos genui, aut, quos concepit ac peperit mihi vxor. Liberos generationem, conceptionem, parturitionem, educationem inter opera & dona Dei profitetur per Dauidem Spiritus sanctus: Qui habitare (inquiens) facit sterilem in domo matrem filiorum latentem. Quod non modò de sterilibus & effœtis natura, quales fuerunt Sarra, Rebecca, Anna Helcanæ, vxor Manue, Elisæi hospita, Elizabeth Zachariæ, est intelligendum: sed etiam de illis quæ natura fœcundæ videntur. Neque omnino latuit Ethnicos, liberos esse diuinum munus ac beneficium. Nam Plato scribit: Ex viri & vxoris congressu partus nascitur: atqui hæc res diuina est. Et Romani varios deos deasque consinxerunt tanquam conceptionum & parturitionum præsidēs. Decet ergo magna cura illos educare in disciplina & timore Domini, vt sanctitate ipsi probentur, potius quàm improbitate ab eodem reproberentur.

Postremò quoque obseruandum, conceptum fœlicemque partum vnum esse ex fructibus matrimonij. Vt enim ex arbore fructus desiderantur & quæruntur, sic ex matrimonio liberi. Sublato hoc sine, scribit Augustinus, mariti erunt turpiter amatores, vxores meretrices, thalami fornices, fœceri lenones. Item Matrimonium censet hoc vocabulo appellari, quod non ob aliud fœmina nubere debeat, quàm vt mater fiat. Reliquos matrimonij fines

Ps. III.

In symposio.

Lib. 15. cont.

Faustum cap.

7: & lib. 19.

cap. 26.

idem August. exponit libris de nuptiis & concupiscentia: lib. de bono coniugali: lib. de adult. coning: 21. de ciuitate Dei cap. 26.

14. *Dixeruntque mulieres ad Noëmi, Benedictus Dominus qui non est passus ut deficeret successor familie tue, & vocaretur nomen eius in Israël.*
15. *Et habes qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, qui te diligit, & multo tibi melior est, quam si septem haberes filios.*

Congratulationes affinium & piorum vicinorum hic recensentur. Non inuidebant alienæ fœlicitati, nō contabescebant in semetipsis de bono alieno, viduarumque prospero successu: sed Deo tot bonorum largitori gratias habent, & proximis collatantur. Fructus est ac opus eius præcepti, quo iubet Deus diligere proximum sicut seipsum. Charitas, ait Apostolus, non æmulator, non cogitat malum. Facit potius ut gaudeamus cum gaudentibus. Si gaudet vnum membrum congaudent cætera: nos autem sumus alter alterius membra. Audierunt vicini Elizabethæ, quod Dominus magnificasset misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei. Iudæi agnum comesturi vicinos qui simul ederent vocabant, ut simul cum religione, propinquorum coalesceret amor & dilectio. Facessat ergo à Christianis omnis inuidia, & fœlicitatis alienæ æmulatio, quæ peccatum est planè diabolicum. Diabolo namq;

Matth. 22.

2. Cor. 13.

Ro. 12.

Luc. 1.

Exod. 12.

August. lib. 6.
contra Iul.
cap. 1.

non ex
fecisti,
pollu
quipp
ac por
licitati
Irenæ
tia: Cy
plurim
ac disc
& tinc
thoren
rum qu
thoren
grauiu
eos qu
Aureli
tation
ri in ho
bona a
re pœ
mouer
tortor
Non c
iucun
tur, p
tibus,
Trip
istæ pi
lia eiu
ex nur
clari n

non exprobratur, adulterium commisisti, furtum fecisti, villam alienam rapuisti, thorum proximi polluisti: sed, homini statim inuidisti. Inuidia *Sap. 2.* quippe diaboli mors intrauit in orbem. Primum ac porissimum Diaboli peccatum, ex inuidia *Iren.* *Tertull.* *Cypr.* felicitatis ac salutis humanæ ortum habuisse docet Irenæus lib. 4. cap. 78: Tertullianus lib. de patientia: Cyprianus sermone de zelo & liuore: aliiq; plurimi. Ea verò primùm authorē suum torquet ac discrutiat. Sicut rubigo ferrum (ait August.) & tinea vestimentum, ita inuidia proprium authorem consumit. Quemadmodum viperæ utrum quo nascuntur dilacerant, ita inuidia authorem suum perdit. Cain, fratres Ioseph, Saul grauius in seipsos inuidia scelerunt, quàm in eos quibus inuidebant. Exclamat demum idem Aurelius: Qualis hæc animæ tinea est? quæ cogitationum tabes pectoris? quanta rubigo æmulari in homine bonum Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere? Aliorum gloriam facere pœnam suam? Velut quosdam pectori subad mouere carnifices, suis cogitationibus adhibere **tortores**, qui se intestinis cruciatibus lacerant? Non cibus inuidis lætus, non potus potest esse iucundus, suspiratur semper, ingemiscitur, doletur, pallor in facie, tremor in labiis, stridor in dentibus, &c.

Triplici autem nomine Noëmi congratulantur istæ piæ matronæ. Primò, quòd nomen ac familia eius in populo Dei perpetuabitur per natum ex nuru sua puerulum. Sperant quippe illum præclari nominis futurum in Israël, virtutem & pie-

tatem parentum eiusdem animis reuoluentes. Nam celebre nomen facile sibi parant liberi, qui ex magnis parentes prodeunt. Spectant quoque diuina oracula quibus dicitur: Memoriam iustorum esse cum laudibus: impiorum verò putrescere. Hoc autem contigisse vt coniectarant, certum est, quando ex hoc puerulo Dauid, Salomon, ac tandem Messias mundi salus, orti sunt. Ergo solùm virtutibus vera celebritas nominis paratur.

Pron. 10.

Secundò, quòd nacta sit in paruulo, qui *consoletur animam suam*. Hebræi: *qui sit reductor anime tue*. Chaldaeus: *Tibi sanè vitam incolumem conferuabit*. Id est, Miseriam tristémque viduam consolabitur, & læticiæ multas occasiones suppeditabit. Peruulus enim potuit suis iocis mœrentem auiam recreare: grandior, omni obseruantia delinire, ac piis studiis & moribus in spes

Proverb. 10.

et 15.

magnas attollere. Nam filius sapiens exhilarat patrem, & filius stultus tristitia est matri suæ. Exultat gaudio pater iusti: qui sapientem genuit, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ te genuit. E contrario, Dolor & calamitas patris est filius stultus. Grauius in Deum & parentes peccant, qui eos ægritudine, tristitia, aut etiam dedecore afficiunt.

Pron. 23.

Lib. 6.

Tertiò, congratulantur quòd haberet qui *suam senectutem foueret ac enutriret*. Diogenes auctore Laërtio, cuidam percontanti, quid in vita humana miserrimum existimaret? respondit: Senex egenus. Siquidem vbi naturæ atque for-

tunæ
extra
tas.
est, p
bis i
omn
se et
quib
ties
fame
præc
prim
matr
ues
los,
Qui
in C
lios
piet
inqu
tur:
tes d

16

17

P
P

tunæ præsidii homo destituitur, tum maximè extraneis rebus fulcienda est ætatis imbecillitas. Hoc autem liberorum præsertim officium est, parentes nimirum senio confectos, aut morbis inualidos redditos alere, vestire, fouere omni honesto ac possibili officio. Æquum esse etiam ipsa docet natura, vt illos alamus, à quibus & geniti & nutriti sumus: quique toties vigilarunt, sudarunt, abstinerunt, ne nos fame laboraremus. Secunda tabulæ primum præceptum est, idque, vt Paulus obseruauit, primum in promissione, Honora patrem & matrem, vt sis longæuus super terram. Graues etiam comminationes extant aduersus illos, qui verbo aut facto in eos insurrexerint. Quin & exempla terribilia extare voluit Deus in Cham, & Absalone, vt immorigeros filios horum saltem suppliciis, ab impietate ad pietatis officia reuocaret. Quidam nunc patrios inquirunt in annos: alij morosos esse queruntur: alij domo nudos eiiciunt, focisque præcipientes exturbant.

Exod. 20.
Eph. 6.

16. *Susceptumque Noëmi puerum posuit in sinu suo, & nutricia ac gerula fungebatur officio.*

17. *Vicina autem mulieres congratulantes ei & dicentes, Natus est filius Noëmi, vocauerunt nomen eius Obed: hic est pater Isai, patris David.*

Plissimæ viduæ, vetulæ, auia que erga nurum ac nepotes officium hinc habemus in Noëmi. Rutha

eam obseruauerat vt matrem, nunc in eius puer-
perio vt filia officiosa est, gratitudinis vices cum-
mulatè rependens. De consensu enim generis sui
Boozi in eius domum concesserat vetula, sed nõ
modò languida atque iners ibidem non mansit,
verùm etiam operosa & semper agens aliquid.
Filia in partu dolores acerbissimos suauissimis
de Dei lege in mulieres sermonibus minuerat &
leuauerat. Parvulum editum ex quo tot Reges,
propheta, Messias denique nasciturus erat, sordi-
bus eluebat, amplectebatur, osculabatur, fasciis
inuoluebat, collocabat in culcitra, dormitantem
obseruabat: excitatum somno pascebat, sinu gre-
mióque nunc fouebat, mox de collo suspensum
hinc inde ferebat & ostentabat. Summa, nullum
non edebat lætitiæ & gratitudinis signum. Ita vi-
demus frequenter auos auiasque nepotes ac ne-
ptes maiore dilectione amplecti, quàm proprios
liberos. Hoc piarum viduarum ac matronarum
munus esse postea expressit Paulus. Si qua vidua
filios aut nepotes habet, discat (Chrysost. doceat
filios) primùm domum suam regere, & mutuam
vicem reddere parentibus.

1. Tim. 5.

Rursum hinc conspicimus, nullum esse arctius
vinculum dilectionis, eo quo parentes liberos
suos complectuntur: quod tamen parum admo-
dum pauci perpendunt. Per ferrum, per aquas,
per flammam itur intrepidè, si filiorum charitas
aut periculum postulet. Nullius rei incolumitas
& fœlicitas parètib; suauior liberorum prospè-
ritate: nullius funus acerbius magisque luctuo-
sum. Vnicū ex filiis amissum multos annos luxit

Jacob,

Iaco
audi
nos
lare
mili
plec
vidi
Abse
castu
fleui
diam
gem
te, e
sing
bus
nitu
citus
muli
Aug
Ex
cum
ta est
amp
conf
tum,
omn
Pari
Mos
ces D
rum
faac

Iacob, nec prius lacrymas absterfit, quàm cum
 audiuit superesse. Eiusdem videndi desiderio *Gen. 46.*
 annos natus centum & viginti, domesticos agros
 larésque dereliquit, vt in Ægyptum cum tota fa-
 milia migraret. Eum denique cum lacrymis am-
 plectens exclamauit: Iam lætus moriar, quia
 vidi faciem tuam, & superstitem te relinquo.
 Absalonem ingratissimum filium prælio victum *2. Reg. 18.*
 casumque, Dauid pius pater tantis lacrymis de-
 fleuit, vt apud victorem exercitum sibi inui-
 diam conflauerit. Senioris Thobix ac vxoris *Thob. 10.*
 gemitus pro filio ad dictam diem non redeun-
 te, etiam ferrea pectora commouerent. Iob pro
 singulis filiorum singula holocausta cunctis die-
 bus offerebat. Quotusquisque liberorum inue- *Luc. 15.*
 nitur, qui sit ita de patris matrisque salute soli- *August. lib.*
 citus? Multos prodigorum & asotorum patres, *9. confess.*
 multas Monicas adhuc inuenire licet: paucos *cap. 9.*
 Augustinos.

Ex hoc loco iterum apparet munera obstetri-
 cum atque nutricum à Deo instituta & proba-
 ta esse, sua exempla in sanctis habere, quin &
 amplissimas salutis æternæ pollicitationes. Qui
 constituit & creauit sexum mulierum ad par-
 tum, voluit esse quæ illis ferrent opem, & quæ
 omnia mansa pueris infantibus in os infererent.
 Parienti ex Iuda Thamar obstetricem adfuisse *Gen. 38.*
 Moses commemorat: simul Ægyptias obstetri-
 ces Deum præmiasse, quòd paruulos Hebræo- *Exod. 1.*
 rum seruassent. De nutrice Rebeccæ vxoris I- *Gen. 24. &*
 saac semel & iterum in Genesi fit mentio: quo *35.*

2. Reg. 4: &

4. Reg. 11.

Luc. 11.

1. Tim. 2.

fatis indicatur huius opera in domo Laban patris sui educatam fuisse. Miphibosethi filij Ionathæ, atque Ioram nutricum, sacra Regum Israël historia recordatur. Beata meritò ab omnibus prædicantur vbera sanctissimæ Deiparæ virginis Mariæ, quæ suxit Filius Dei caro factus. Eius itaque & pia genitrix, & sedula nutritrix fuit. Iucundissima promissio est: Saluabitur mulier per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate. Ea enim sunt pia vocationis earum opera, quibus cum timore salutem suam operari iubentur. Hæc porrò meditari ac prædicare vtile erit, vt habeant abiectæ mulierculæ, vnde animos suos solentur, & in spem salutis constabulant.

Vicinæ rursus congratulantes, & Deum benedicentes ostendunt qualia debent esse fœminarum colloquia, cum puerperas inuisunt, vel puerulos sacris vndis regenerandos deferunt atque offerunt. Deum itaque benedicant, laudent, mirentur in suis operibus: & gratias agant, quòd earum vteris ac vberibus vtatur ad electorum & seruorum suorum procreationem. Supplices rogent pro se ac liberis, vt diuinis beneficiis in salutem suam vtentur. Caueant ne scurrili dicacitate, impuris verbis, aut aliis peccatis iram Dei in se ac liberos prouocent. Eva continuò post partum Cain exclamauit. Possedi hominem per Deum: id est, Dei beneficio ac munere. Et in parturitione Seth: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Vtrobique gratias Deo reddens pro fœlici puerperio. Rachel &

Gen. 4.

Lia p
turi
& b
tur,
Pr
puer
atqu
cius
dem
est, q
quò
quò
mul
euen
aliis
ctus
form
gent
Sam
lome
quò
H
uulis
cificio
circo
rum
deliu
rad
li C
in B
filij

Lia pia: Iacob vxores in singulis liberorum parturitionibus conceptis verbis Dominum laudant & benedicunt. Nunc garritur, saltatur, potitur, &c.

Gen. 29: 27
30.

Pro laudabili patrum more, nomen imponitur puerulo, vocaturque Obed: quod sonat seruum atque agricolam, fortassis quòd Rutha mater eius primò in agris, ac inter seruos cùm fruges demeterent, desponsata fuisset. Sic Moses dictus est, quòd ex aquis extractus & liberatus sit: Isaac, quòd risisset mater: Esau, quòd rufus: Iacob, quòd plantam pedis fratris sui teneret. Siquidem multis nomina vel commurata, vel indita sunt ab euentu: aliis propter miracula quæ contingebāt, aliis ad mysteria quædam adumbranda. Adam dictus est, quia de terra rubea (Iosepho authore) formatus fuit: Abraham & Sara, propter multas gentes, & principes qui ab illis orituri erant: Samuel, quasi datus à Deo per preces matris: Solomon, propter pacem sub eo futuram: **I E S V S**, quòd saluaturus esset populum à peccatis.

Ioseph. lib. 1.
antiq. cap. 2.

Matth. 1.

Hebræi in circūcisione præsertim nomina paruulis suis imponebant, vt palam ostendit circūcisionis Christi, & præcursoris eius historia: idcirco, quòd hoc sacramento remitteretur peccatum originis, & in album filiorum Dei, ac fidelium synagogæ referrentur. Sic Apostolorum traditione (vt docet Dionysius Areop.) paruuli Christianorum vocabulis suis nuncupantur in Baptismo, tum quia ex filiis Adæ efficiuntur filij Dei, tum quia sicut noui milites, Satanæ

Luc. 1: 2.

Dionys. lib. de
ecc. hierarch.

abrennuntiant, regi autem Christo se suaque consecrant, tum quia nomina eorum in cœlis scribuntur, siquidem acceptam iustitiam seruauerint. Vetus author est Dionysius Alex. priscos Christianos Apostolorum Petri, Pauli, Ioannis nomina suis liberis crebrò indidisse, tum propter singularem amorem quo erga illos afficiebantur, tum vt eos imitari, & à Domino pari ratione diligi cuperent. Testis quoque Eusebius eos qui à parentibus ethnicis acceperant nomina idolorum, in baptismo nomina sanctorum prophetarum Eliæ, Ieremiæ, Isaiæ, Samuelis, Daniclis sibi asciiuisse, rebus & nominibus ipsis se veri Dei Israëlitis cultores esse contestantes. Chrysostomus quosdam arguit, quòd contemptis sanctorum nominibus, ethnicis & prophanis gauderent: quod & à plerisque nunc instauratur. Malunt namque aliqui Hannibales, Catilinæ, Scipiones, Timoleones, Hercules, forte etiam Nembrothi, Pharaones, Holofernes, Herodes, & Nerones vocari, quàm piorum auroꝝ nominibus, vt & animam simul & appellatione profanam habeant.

Lib. de promissis, apud Euseb. lib. 7. hist. cap. 20.

Lib. 8. hist. cap. 22. in recenti tralat.

Hom. 4. in epist. 1. Cor.

18. *Ha sunt generationes Phares. Phares genuit Efron.*
19. *Efron genuit Aram. Aram genuit Aminadab.*
20. *Aminadab genuit Naason. Naason genuit Salmon.*
21. *Salmon genuit Booz. Booz genuit Obed.*
22. *Obed genuit Isai. Isai genuit Dauid.*

N
tes, n
sui e
merat
autem
de qu
1.
Iuda
xu or
dum
trum
dem
bus d
2.
genit
digio
Iuda
cend
desce
terna
ex eg
ne in
riare
3.
tract
ferui
tus v
tion
tem
4.
vixit

Nemo putet hunc veterum patrum catalogū frustra recenferi: habet namque suas vtilitates, maximè cum diuus Matthæus hinc euangelij sui exordium sumpferit, & D. Lucas hanc enumerationem Christi genealogiæ inseruerit. *Matth. 1. Luc. 3.* Sunt autem quædam in horum singulis notanda: deinde quorsus enumerentur inquitendum.

1. Phares in primis, ex nefario & incestuoso Iudæ & Thamaris, id est soceri & nurus, complexu ortus est. Non habent ergo Iudæi quòd secundum carnem gloriantur, quòd de stemmate patrum aduersus alias gentes efferantur, quâdoquidem ex impurissimis scortatoribus & meretricibus descenderunt.

2. Estro volunt Hebræi in Seder Olam Zuta, genitum à Phares anno ætatis nono, quod prodigio simile est: atque illum cum eodem, & auo Iuda, atauoque Iacob, compellente inedia, descendisse in Ægyptum. *Gen. 46.* Moses illum inter eos qui descenderunt in Ægyptum numerat: sed quo paternæ ætatis anno natus sit, reticet. Ergo Iudæi ex egenis, famelicis, exulibus, peregrinis orti sunt, ne in carne sed tantum in Dei miseratione gloriarentur.

3. Aram, qui ab Hebræis & Chald. litera detracta Ram simpliciter appellatur, in Aegyptiaca feruitute, & fornace ferrea vt scriptura vocat, natus vitam exegit: vt hinc discamus locum, conditionemque seruilem nihil saluti officere, si pietatem colas ex animo.

4. Aminadab & ipse in Ægypto aliquamdiu vixit, sed cum toto populo Mose duce, inde per

Pſ. 105.

maris Erithræi medium eductus est. Dicere potuit, Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Vidit magnalia Dei in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro, vt posteris notam faceret iustitiam & misericordiam Domini.

Num. 1. 2.
1. Paralip. 2.

5. Naason in Numeris à Domino princeps tribus suæ ludæ, quæ regia erat, eligitur, vt Mosi per deserta, in administranda republica Israël adesset. Eundemque in dedicatione tabernaculi primum inter duces populi obtulisse ante altare acetabulum argenteum, phialam argenteam, mortariolum aureum; tres boues, arietes sex, totidemque agnos & hircos ad immolandum, idem Moses tradit. Sororem quoque habuisse Elisabeth nomine, quam sibi desponsauerit Aaron. Nec omittendum quod tradunt Hebræi, huic mulieri accidisse illo ipso die quo frater eius obtulit. Eam nimirum affectam fuisse quatuor insignibus gaudiis, & vno luctu. Nam leuir eius (inquiunt) erat rex, maritus pontifex sacerdotum maximus, frater princeps, filij secundum pontificatus gradum obtinentes. At duos filios Nadab & Abiu igne cœlesti concrematos luxit. Quidam addunt nepotem ipsius Phineem tum quoque vinctum fuisse ad bellum.

Num. 7.

Exod. 6.

In Seder O-
lam Rabba,
cap. 7. Interp.
Genebrardo.

6. Salmon qui & Salma dicitur, in desertis genitus est. A Chaldæo paraph. à iustitia & pietate non parum commendatur: quodque posteros habuerit suæ pietatis imitatores adeo sedulos, vt nunquam impediri potuerint à Ieroboam satellitibus, quo minus semper Hierosolymam per-

gere
quoc
Char
quoc
sequ
tent

7.
dixi

8.

fuit.

ad n

maxi

9.

pater

atqu

Naas

ratio

tē seu

suam

in ill

adsti

lum p

de vo

Kim

ipso

tanq

tenti

bus l

ro.

eo au

que

P

gerent adoratum. Ille post patrem principatum quoque tribus suæ accepit, & cum Iosue magnâ Chananæorum partē bello superauit. Fide Raab quondam meretricis, sed tunc meliora consilia sequentis delectatus, eam (vt communis est sententia) vxorem duxit.

7. De BooZo passim toto hoc commentario diximus.

8. Obed Boozi & Ruthæ filius, Dauidis auus fuit. Hic pectore candido (ait Chaldæus paraph. ad nomen eius facta allusione) Deum optimum maximum coluit.

9. Isai, qui & Iesse ab Euangelistis appellatur, pater est Dauidis, vt 1. Reg. 17. Matth. 1. Luc. 3. atque hoc loco dicitur. Alibi rursum vocatur 2 Reg. 17.

Naas, seu Nachas, cuius nominis varia adfertur ratio. Chaldæus paraph. idè Naas, id est, serpentē seu colubrum dictum existimat, quòd animam suam impia fraude non obligauerit, qua dominū in illum habere posset Diabolicus serpens. Cui adstipulari videtur R. Dauid Kimhi scribens illum per antiphrasin serpentem appellatum, quasi de veneno serpentis nihil retinuisset. R. Ioseph Kimhi putat illum sic nuncupatum, eò quòd ex ipso fortissimi viri egressi sint, qui hostes Israël tanquam serpentes essent occisuri. Priorem sententiam probat Hieronymus in traditionibus Heb. Rabbi Dauid.
Rab. Ioseph.
Hiero.

10. Dauidis historia & res gestæ notæ sunt. Ex eo autem decem & nouem reges, Christus denique mundi seruator, prodierunt.

Porrò, non abs re hîc enumerantur Dauidis

parentis Domini nostri patres secundum carnem. Primò namque manifestatur, quàm Deus constans & verax sit in promissis, vt omni confidentia illis adhæreamus. Promiserat sed generaliter nimis, Messiam nasciturum de semine mulieris: deinde semen Abrahamæ ad id singulariter elegerat; postea tribum Iudæ: postremò ipsius Davidis posteritatem. De fructu ventris tui (aiebat ad eum) ponam super sedem tuam. Non solum ab Evangelistis & Apostolis nostris, sed passim etiam à veteribus Rabbiniis appellatur filius David. Itaque vt verè in IESU NAZARENO adimpletas promissiones istas toti mundo palam fieret, Spiritus sancti consilio succedentes sibi ab Abraham vsque ad David hominum generationes à propheta recensentur. Sic consilium Domini in æternum manet. Quæ procedunt de labiis suis non facit irrita. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Consilium meum stabit (inquit) & omnis voluntas mea fiet. Ergo cum Abrahamò demus laudem Deo, quòd quæcunque promisit, potens est & facere, tamen si carnis iudicio impossibilia videantur.

Secundò, tot patrum hominumque ex quibus Maria virgo, & ex huius vteri substantia Verbum caro factum, enumeratione, cuique manifestum est Christum verè hominem, verèque filium hominis fuisse. Quod obscurum aut incertum esse non debuit, tum vt furores Valentini, Apellis, Marcionis, Manichæi, qui id inficiaturi erant, refellerentur: tum vt fides ca-

Pf. 131.

Pf. 32.88:
144.

Isa. 46.

Rom. 4.

tholica de Christi solida verâque carne confirmaretur. Quis enim iam fantasticum, aut ex aëre allatum illud corpus æstimaret, aut instar venti per fistulam per virginis vterum solummodo transisse cum fanaticis illis diceret, cuius in terris tot patres, tot aui, tot abau, attauique recēsentur? Verè itaque Christus secundum carnem semen est mulieris, verè semen Abrahæ, verè fructus ventris Dauidis, verè factus ex muliere: verè pro nobis natus, circumcissus, oblatu. Verè vbera matris suxit, esuriit, sitit, ieiunauit, fleuit, corpusque in ara crucis obtulit, & sanguinem fudit in remissionem peccatorum.

Gen. 3. & 20.

Ps. 131.

Gal. 4.

Tertiò, his generationibus, quæ in IESV NAZARENO terminantur, palam fit eum solum esse verum illum Messiam & redemptorē totius mundi, quem ab initio promisit Deus pater, patriarchæ tot figuris adumbraverunt, & prophete prædixerunt. Moses, Iosue, Gedeon, Samson, Iephte, aliisque Iudices ac Reges, Israël non semel ab hostibus carnalibus asseruerunt, ac idè & Christi, & Redemptores, & Saluatores nuncupantur: sed hic solus totum genus humanum ab ira Dei, à peccatis, à tyrannide mortis & diaboli eripere potuit. Iudas Galilæus, Theodas, Simon Magus, Menander, Bar-cozba, & aliquot alij, surgentes in nomine Christi, dicentésque: Ego sum Christus, seductores fuerunt & plani improbissimi. At IESVS NAZARENVS, cuius hîc genealogia refertur, germanus & vnicus totius orbis seruator & iudex.

1. Reg. 16:

24:26.

Ps. 104.

Gen. 41.

Iudic. 3.

Nchem. 9.

Eusob. Ni-

cephor. in

hîst.

Cæterum, inter hos Christi auos, grauissimi

peccatores enumerantur. Iudas si quidem pater Phares deliquit, cum discessit à fratribus, & ad Chananæos concedens, ethnica nupsit: nulum suam nuptiis tertiis fraudavit, tandemque pro meretrice cognovit. Naason cum aliis principibus initiatus Beel-phegor, comedit sacrificia mortuorū. Raab Salmonis vxor & Boozi mater, à Paulo & Iacobo disertè vocatur πορνή, id est, meretrix. Quin etiam Thalmudici tradunt etiam totis quadraginta annis, quibus Hebræi oberrarūt in desertis, corporis quæstum fecisse, & quidem ex quo annos decem nata fuerat: quinquagenariam verò respuisse. Dauidis adulterium, homicidiumque omnibus omnium literis ac vocibus decantatur. His autem cauit Spiritus sanctus ne meritis ac iustitiæ hominum, Christi incarnatio accepta ferretur: sed soli misericordiæ Dei nostri, qua nos visitauit oriens ex alto. Deinde, quia propter peccatores veniebat, de peccatoribus nascens, hos omnes in spem salutis erigebat.

Ad hæc, Thamar Chananæa Phares mater, Raab Hiericūris mater Boozi, & Ruth Moabit, eiusdem vxor, ethnica, inter Christi auias commemorantur: vt indicaretur eum lapidem esse angularem, quo Iudæi & gentiles in vnum coalescerent, fieretque ex his & illis vnicum ouile.

Postremò, vt verbis Iosephi finiamus, Hæc quidem quæ de Rutha gesta sunt explanauimus, ostendere volentes Dei potentiam, cui possibile est ad dignitatis culmen euehere quos-

Gen. 38.

Pf. 105.

Heb. 11.

Iac. 2.

Thalmudici.

Pf. 117.

Io. 10.

Lib. 5. Antiq.

cap. 14.

cunque voluerit : & ad quale perduxit Dauidem huiusmodi ortum initiis. Et de his haectenus: nūc mysticum sensum inuestigemus.

MYSTICA TOTIVS CAPITIS
QVARTI EXPLICATIO.

1. **B**Ooz terrenus promissis fidem tam constanter faciens, illum adumbravit, qui ecclesiae licet peregrinae, peccatrici, abiectae, & magna ex parte ex idololatriis collectae, uniuersa quae pollicitus fuerat, ad vnguem seruauit. Non praeteribit (inquit) iota vnū aut vnus apex, donec omnia fiant. Caelum & terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt. Receperat se daturum semen mulieris, quod serpentis caput contereret. Hoc mille modis Satanas impedire studuit, nunc ad caedem Abelis Cainum accendens, mox inducens omnem carnem vt corrumperet viam suam, & diluuio deleteretur, postea Ismaëlem, Esau, Pharaonem, Saulem, reliquosque tyrannos prouocans, vt selectos ad hoc semen propagandum homines omnino deleteret. Verum, nunquam promissi adimpletionem impedire potuit. Deus semper in promissis verax, diabolus mendax.

*Matth. 5.
Luc. 21.*

2. Portam in quam ascendit Booz spiritalis, sanctissimam Deiparam Mariam intelligunt, cuius vterum elegit in quo veluti in throno resideret. De hac porta Ezechiel vaticinatus est. Porta haec clausa erit: non aperietur, & vir non transiet

*Ezech. 44.**Hieronym. in**Ezech.**Serm. 14. in
natali Dom.**Serm. 6. de**Assumpt.*

per eam quoniam Dominus Deus Israël ingres-
sus est per eam, eritque clausa principi. Princeps
ipse sedebit in ea. Hæc enim verè clausa fuit, ait
Hieron. quæ & ante partum, & post partum vir-
go permansit. Porta clausa, inquit post Augusti-
num, Hildephonsus, virgo est Maria semper in-
tracta. Vir non transiet per eam, quia Ioseph non
cognouit eam. Clausa fuit in æternum, quia Ma-
ria virgo est antè par partum, virgo in partu, &
virgo post partum. Princeps in ea sedit, vt com-
ederet panem coram Domino, quia Dei filius in
vtero illius nouem mensium spatio moratus est:
indèque egressus tanquam sponsus de thalamo
suo, vt comederet panem coram Domino, iuxta
quod ipse dixit. Meus cibus est, vt faciam volũ-
tatem eius qui misit me patris.

*Pf. 18.**Io. 4.*

3. Vetula Noëmi agros venales habens, vetus
homo est, qui esu ligni vetiti innocentiam, iusti-
tiam, vitam, cælumque sibi ac posteris perdidit,
ac se se, suosque diabolo vendidit. Portionem
terre viuentium sibi ac nobis, sub terreni paradisi
typo promissam, à se & filiis abdicauit. Ægyptius
possessionem suam Pharaoni vendidit, vt hoc ci-
bo potiretur. Exprobrat Dominus: Gratis venũ-
dati estis. Et Paulus totius generis humani mise-
riam ingemiscens, Ego carnalis sum (inquit) ve-
nundatus sub peccato, id est, per carnis concu-
piscenciam ac peccata perinde diabolo ac dam-
nationi obnoxius, atque seruus emptitijs. Hac
ergo venditione omnes nascimur filij iræ: omnes
in iniquitatibus concipimur: omnes in Adam
peccamus. Iustitiæ diuinæ igitur obstrepunt Pe-

*Isa. 52.**Rom. 7.**Ephe. 2.**Pf. 50.**Rom. 5.*lagi
gra
ciat
esse4
mu
hæc
Mo
exp
nus
uer
tun
Ad
mit
no
res
esse
fes
rus
(.i.
reg
Bap
mar
neg
nec
sp
5
uita
psit
adu
nis,
scq

lagiani, Zuingliani, & Calviniani hæretici, atque gratiæ per Christum acquisitæ & oblata abrenū-
ciant, cū se suosque ex vteris matrum sanctos
esse impudenter iactitant.

4. Boozus cælestis tunc anonymum proximi-
mum de ducenda Rutha, & eius comparanda
hæreditate conuenit, quando legis naturæ, atque
Mosaicæ obseruatoribus, suis viribus ac ritibus
experiendum reliquit, an lapsum humanum ge-
nus redimere possent atque instaurare. Declina-
uerūt omnes, & vulneratum à latronibus saucia-
tūmque hominem semiuuentem præterierunt.
Adam subducebat seipsum fugiens faciem Do-
mini. Cain profugus vagabatur. Seth, Enos, E-
noch, Lamech, Noë, Melchisedec, &c. peccato-
res seipso agnoscentes, ad hoc opus se ineptos
esse confessi sunt. Nuptias istas detrectauit Moï-
ses dicens: Obsecro Domine, mitte quem missu-
rus es. Refugit David orans: Ostende faciem tuā
(i. Christum) & salui erimus. Deus iudicium tuū
regi da, & iustitiā tuam filio regis, id est, Messia.
Baptista quo inter natos mulierum non surrexit
maior, huic negotio cedens, confessus est, & non
negauit, confessus est quia non esset Christus. i.
nec agrorum cælestium redemptor, nec Ruthæ
spiritualis sponsus & vindex.

5. Mysticus Boozus plurimos de senioribus ci-
uitatis, operis sui testes & adprobatores assump-
psit, quando tot Patriarcha, totque propheta
aduentus sui, incarnationis, miraculorum, passio-
nis, resurrectionis, & ascensionis præcones con-
sequutus est. Abraham vidit diem eius, & gaudi-

Luc. 10.

Gen. 3: & 4.

Exod. 4.

Ps. 79: & 71.

Io. I.

Io. 8.

Io. 5.

sus est. Moses non solum de illo scripsit, sed
 & cum Helia in monte testimonium reddi-
 dit. Zacharias, Symeon, Natanael, Nicodemus,
 Lazarus, Iairus, Centurio, Regulus,
 Gamaliel: quin imò hostes acerrimi eius Pi-
 latus, Iudas, milites, maligni denique spi-
 ritus, eius deitatis, potestatis, & innocentiae
 vel inuiti testimonium publicum reddiderunt.
 In secundo ad nos aduentu suae aequitatis te-
 stes, & iudicij assessores habebit non so-
 lum angelos, sed & Apostolos sedentes super
 sedes duodecim, iudicantes duodecim tri-
 bus Israël. Alij sancti cum illo de hoc mun-
 do iudicabunt. Facient in reprobos iudicium
 conscriptum, quod non minima erit eisdem
 gloria.

6. Soli Boozo relicta est Rutha, quam du-
 ceret. Et vnico Iesu Christo filio suo redi-
 mendae ecclesiae pater caelestis munus conce-
 sit: quando dedit illi omnia in manibus: con-
 stituitque nullum aliud nomen sub caelo homi-
 nibus dare, in quo eos oporteat saluos fieri. So-
 lus Iosue, non Moses, populum perducere po-
 tuit in terram patriarcharum posteritati promif-
 sam. Nec Giezi, nec Helisæi baculus mortuum
 ad vitam reuocauit: ipsummet prophetam, i.
 Dei viuentis filium oportuit adesse, & carnem
 nostram sacratissimae carnis suae contactu vi-
 uificare. Nihil ad perfectum perduxit lex.
 Sanguine hircorum & taurorum deleri peccata
 non potuerunt.

Math. 25.

Math. 19.
1. Cor. 6.

Pf. 149.

Io. 13.
Act. 4.

4. Reg. 4.

Heb. 7.

7. Anonymus propinquus tum mysticè sibi calceum detraxit, cum Iudaicus populus vrbe, patria, libertate, regno ac sacerdotio, quibus ante Christi aduentum ornatus, & quasi cothurnatus gloriose præ cæteris mortalium incedebat, priuatus & spoliatus fuit. Minatus illis fuerat Dominus per prophetas: Solemnitates vestras non ferã. Non suscipiã ultra munus de manibus vestris. Prouocabo vos in eo qui nõ est populus, & in gente stulta irritabo. Sceptrum illorum detractum legimus à Romanis Crasso & Pompeio; ab Herode Ascalonita, Antippa, Agrippa, Archelao, Philippo genere Idumæis; Pilato, Festo, Fælice, aliisque populi Romani officariis, à quibus sublata Iudæorum libertate, graui seruitutis iugo oppressi fuerunt. Sublatum fuit sacerdotium, quando pro Aaronicis sacrificiis, vnicum secundum ordinem Melchisedec Christus ordinauit. Iure ergo vestes suas eorum summum pontificem dilacerare, iure velum templi à summo vsque deorsum findi oportuit. Reprobatio facta est prioris testamenti, tanquam vilissimi cuiusdam ac detriti calcei, propter inutilitatem. Ablatum est ab eis regnum Dei, & datum est genti, quæ meliores fructus proferat.

*Isa. 1.**Malach. 3.**Deut. 32.**Iosephus.**Matth. 26.**et 27.**Heb. 7.**Matth. 21.*

8. Nouis Boozi ac Ruthæ nuptiis multi in Beth-lehem congratulantur. Sublato velamine, naturam humanam terrena natiuitate sibi copulante atque desponsante Verbo, angeli lætantes canunt: Gloria in

Luc. 2.

altissimis Deo, Beth-lehemiticos pastores etiam ad collatandum vnus illorum inuitat dicens: Anuncio vobis gaudium magnum quod erit omni populo. Et omnes qui audierunt mirati sunt, scribit Euangelista, de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Sed & Magi non ita multum postea superuenientes, videntes stellam quæ velut digito illos 'in Beth-lehem dirigebat, gauisi sunt gaudio magno valde. Symeon serex præ gaudio quoque gestiens, dum puerulum suscepisset in vlnas suas, cecinit: Nunc dimittis seruũ tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.

*Matth. 2.**Luc. 2.*

9. Ruthæ Moabitidi numerosam prolem ex suo Boozo exoptarunt: cuius rei mysterium in Ecclesia ex gentibus collecta adimpletum est. Nã fecunditate toto cælo Synagogæ liberos superauit. Hæc paucos intra Palestinæ angustias peperit: illa ab oriente & occidente, ab aquilone, & septentrione innumerabiles accedentes, vt baptismo & aliis sacris Deo per eam initiarentur & generarentur intra paucos annos conspexit. Hac de re eam effuso gaudio bacchari iubet per Isaiã sponsus cælestis. Latere sterilis, quæ non paris: decanta laudem, & hinni quæ non pariebas: quoniam multi filij desertę magis quàm eius quę habebat virum, dicit Dominus. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida. Ad dexteram enim & læuam penetrabis, & semen tuum gentes hæreditabit, & ciuitates desertas inhabitabit. His enim prædicitur conuersio infinitarum gentium ad Chri-

Isa. 54.

ad Christianam pietatem, per prædicationem Apostolorum & discipulorum, qui ex Hebræorum semine sati erant.

10. Mystica Rutha exemplum quoque virtutis est cunctis Ephratæis: cum tot virtutum, miraculorum, & donorum Spiritus sancti fulgore, omnes in sui admirationem, & sponsi amorē, obsequiumque prouocat. Iure comparatur monti præparato in vertice montium, superque omnes colles erecto, ad quem confluunt omnes gentes. Regina quoque stanti à dextris regis in vestitu deaurato, post quam adducuntur virgines, & proximæ eius adferuntur. Lucerna est non sub modio, sed super candelabrum constituenda, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Ciuitas etiam vocatur super montem ædificata, cuius splendore totus orbis illustratur. Atque hoc est nomen celebre, quod in Beth-lehem consequuta est Rutha spiritalis, id est, ecclesia à Christo vocata & desponsata.

*Isa. 2.**Ps. 44.**Luc. 8: & 11.**Math. 5.*

11. Rutha prius alienigena, Boozo suo iuncta ciuis ac municeps Beth-lehem, quæ domum panis significat, effecta est. Ecclesiæ quoque sponsæ suæ filiis ac discipulis spiritalis Boozus concessit, ut iam non sint hospites & aduenæ, sed ciues sanctorum & domestici Dei. Constanti spe sunt iam conuiuificati, conresuscitati, & confidentes IESU CHRISTO in cœlestibus: imò eadem spe iam salui, & angelorum non solum conferui, sed & conciuēs. Qui aliquando erant lógè, facti sunt propè in sanguine CHRISTI. Hic autem tantisper commorantes reficiuntur pane

Eph. 2.

Io. 6.

illo qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Panis iste manna veteri longè suavior ac præstā-
 tior, caro CHRISTI est, pro nobis in crucem
 tradita: & sanguis effusus in remissionem peccatorum. Cibis diuinis abundant mystici Boozi ac
 patrisfamilias domestici, interea dum Berengariani, Zuingliani, Calviniani aforti, meronimiarū
 & figurarum suarum siliquas deuorantes, fame
 pereunt. Umbra à quibusdam perduellibus conficta inhiantes, tanquam canes Æsopici, in pro-
 fluentem submerguntur & pereunt.

*Matth. 26.**Luc. 16.**Iren lib. 2.
cap. 12.*

12. Haudquaquā infœcunda vnquā erit cœle-
 stis Rutha; nam mox vt iuncta fuit Boozo spiri-
 tali concepit ac peperit Zachariam, Simeonem,
 Annam, Pastores, Magos, Apostolos, discipulos,
 & innumerabilem credentium frequentiam. Mulier ista pariēs tristitia affecta est, sed post par-
 tum amplius non meminit pressuræ. Adumbrata
 est rursus per mulierem quam Ioannes conspe-
 xit amictam sole, & coronatam stellis duodecim,
 quæque in vtero habens clamabat paritura, &
 cruciabatur vt pareret. Confecta quippe fuit cru-
 ciatibus summorum dolorum, cum tot marty-
 rum myriades eniteretur, sed inuitis septem ca-
 pitibus, ac decem Draconis cornibus, id est om-
 nibus tyrannis, schismaticis, & hæreticis, salua
 semper euasit & gaudens. Parit etiamnum quo-
 tidie Boozo suo, quotquot non ex sanguinibus,
 neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate
 viri, sed ex Deo, per verbum & sacramenta in dies
 nascuntur.

*Io. 16.**Apo. 12.**Io. 1.*

13
 fusc
 Syn
 gno
 nun
 liqu
 lém
 Chr
 fern
 gust
 12
 Ob
 tur.
 in sa
 bus
 om
 go
 pro
 que
 rem
 riat
 thæ
 tes
 ta d
 qui
 est.
 faci
 sap
 rùn
 diu
 qua

13. Anicula Noëmi gaudio perfusa paruulum
 suscipit gremio, & toto pectore diligit. Nec secus
 Synagoga ad finem seculi Christum per fidem ag-
 noscet, amplexabitur, deosculabitur. Si fuerit
 numerus filiorum Israël tanquam arena maris, re-
 liquiæ saluæ fient. Per Heliam magnum mirabi-
 lémque prophetam vltimo tempore Iudæos in
 Christum esse credituros, celeberrimum est in
 sermonibus, cordibúsq; fidelium, scribit Au-
 gustinus, 20. de ciuit. cap. 29.

Isa. 10.

Rom. 9.

Malash. 4.

August.

14. Nec mysterio vacat, quòd Ruthæ partus
 Obed, id est seruus, cultor, seu operarius vocer-
 tur. Nam quos Ecclesia Deo parit, decet seruire
 in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus die-
 bus suis. Seruitus ista omni regno & imperio,
 omnibus thesauris & opibus est anteferenda. E-
 go seruus tuus sum, inquit Regum clarissimus, ac
 prophetarum eximius, & filius ancillæ tuæ. Fre-
 quentius se seruum Christi esse, quàm vel Docto-
 rem gentium, vel miraculorum patratores glo-
 riatur Apostolus. Oportet quoque spiritualis Ru-
 thæ liberos, actuosos esse ac operosos. Nam iner-
 tes coarguuntur à sponso eius: Quid hic statis to-
 ta die ociosi? Videant alij opera vestra bona, in-
 quit, vt glorificent patrem vestrum qui in cœlis
 est. Et iterum: Si filij Abrahamæ estis, opera Abrahamæ
 facite. Paulus diuites huius seculi vetat superbè
 sapere, aut in incerto diuitiarum sperare: ve-
 rùm præcipit, eos omni studio incumbere, vt
 diuites fiant in operibus bonis. Nam tandem ali-
 quando de singulis omnium hominum iudicabi-

Luc. 11.

Ps. 115.

Matth. 20.

Matth. 6.

10. 5.

1. ad Ti-
mot. 6.

COMMENT. IN LIB. D. RUTH CAP. III.
tur secundum opera ipsorum: & tunc vnusquis-
que mercedem accipiet secundum proprium la-
borem. Enixè itaque studeat quilibet nostrum
Spiritus sancti fretus auxiliis, bonis operibus a-
bundare, vt bona fronte dicat Domino in su-
prema die: Feci quod iussisti, redde quod pro-
misisti.

Apoc. 20.
1. Cor. 3.

Augu. Serm.
39. de verbis
Dom.

1. Tim. 1.

*Regi seculorum, huius diei & iudicij auctori, immor-
tali, inuisibili, soli sapienti Deo honor & gloria in se-
cula seculorum. Amen.*

I N
s
co
m
m
pa

A
dum
dech
310.4
Abbat
neon
Ec.
subije
Abbat
culi p
Abbat
hodie
Abdie
173.6
Abel J
252.

INDEX RERVM IN-
SIGNOIRVM, QVÆ HIS
continentur in librum Ruth cō-
mentariis : litera quidem, a, pri-
mam : b, verò alteram indicante
paginam.

z

- A** Aronis sacrificiis sub-
latis, unicum secun-
dum ordinem Melchise-
dech instituit Christus.
310.a
- Abbatie militibus, ga-
neonibus, meretriculis,
&c. prostitute, hasta
subijciuntur. 146.a
- Abbatibus quidam huius se-
culi personati. 44.b
- Abbatum quam plurimi
hodie sacrilegi. 249.b
- Abdies cineres adoratae.
173.b
- Abel semper castè vixit.
252.a
- Abel in atate media mor-
tuus. 63.b
- Abessan, qui etiam Booz
appellatur, Iudæis præ-
fuisse. 13.b. 14.a
- Abigail virum suum Na-
bal quam prudenter cō-
monefecerit. 35.a
- Abimelech Rex Geraris, ob
raptum ac detentionem
uxoris Abrahæ graviter
afflictus. 288.a
- Abiu & Nadab extincti
flammis, quod ignem
obtulissent profanum.
222.b
- Abraham cur sic appel-
letur. 8f. ij

INDEX.

latus. 304.a
Abraham patri suo deos alienos colenti nequaquam adhaesit. 176.a
Abraham, Thara idololatra filius, Deum semper coluit unum & verum. 100.b
Abrahā solus inter Chaldaeos, & Palaestinos verā coluit religionem, ac defendit. 85.a
Abraham, omnibus recte credentibus exemplum. 176.a
Abraha filij sui oblatio spontanea, sanctissima. 236.b
Abraham afflictus variē propter rixas Sara & Agaris uxorum suarū. 282.b
Absalon Hebraeorum pulcherrimus. 64.a
Absalon quo ritu suum adorauerit patrem. 171.b
Absalon cum Satana perit. 125.a
Abstinentia utilitates. 192.a
Abstinentia custodiuit Noē unā cum eius uxore, & filijs, quando crupula demersit mundum. 191.b
Abundantia labore & opere comparatur. 198.a
Abundantia panis, fons iniquitatis Sodomitanae fuit. 151.b
Acetaria quanam proprie vocentur. 190.a
Acetum, herbarum condimentum. 190.a
Aceto summa refrigerandi inest vis. 190.b
Achab rex quā sceleratus & impius. 11.a
Achan furti reus, neci traditus. 244.a
Achior Ammonita, patrijs superstitionibus relictis, veram amplexatus est religionem. 100.b
Actionum nostrarum bonitas, aut malitia pendet ex fine. 236.b
Adam grauiter peccauit, quod uxori plus quā Deo credidit, & obediuit. 119.b
Adamus omnes suos filios docuit artes mechanicas. 39.a

Ada
co fu
Ada
bat
gien
Ado
Chr
227
Ado
hom
171
Ado
eius,
Ado
mi.
Ado
tiam
giofa
uilen
de A
Etis
fider
Ado
geli d
Ado
debe
Adue
mem
Adue
nec a
nesa

INDEX.

- Adamum in Caluarie loco fuisse sepultum.* 48. a. b
- Adam seipsum subducebat, Domini faciem fugiens.* 309. a
- Adorandus in Eucharistia Christus.* 226. a. b. & 227. a
- Adoratio quæ quibusque hominibus tribuenda.* 171. a
- Adorare scabellum pedum eius, quid sit.* 226. a
- Adorationem bifariam summi.* 170. a
- Adorationem duplicem etiam constituit Beza, religiosam unam, alteram civilem.* 171. b
- de Adoratione, pia ac doctissima digressio, & consideratio.* 170. a. & seq.
- Adorandi sancti & angeli dulia.* 172. a
- Adoratio, quæ soli Deo debetur.* 170. b
- Advena in terris, Christi membra.* 138. a
- Advena non contristandi, nec affligendi, sed eis benefaciendum.* 40. b. &
41. a
- Adulteri oculus caliginem obseruat.* 247. b
- Adulterorum mercedes sunt propriarum uxorum adulteria: exempla.* 206. a b
- Adulterium vigintiquaque virorum millium cade punitum.* 35. b
- Advocatos suum patrociniū videri posse.* 272. a
- Egyptiorum ab Hebrais spoliatio non damnanda, non tamen imitanda.* 26. b
- Egyptus, olim mundi horreum.* 25. b
- Egyptus idololatria deditissima.* 18. b
- Emulatio, peccatum planè diabolicum.* 300. b
- Egypti plaga.* 20. b
- Eneas patrem Anchisen à Troia conflagratione suis eripuit humeris.* 79. b
- Equalis aequalem deletat.* 62. b
- Estas non est sine hyeme.* 69. a

I N D E X.

- Afflictis nos compati de-*
cer, si Deum velimus ha-
bere nostri misericordem.
 128.b
- Afflictionum utilitates.*
 139.a
- Agnum paschalem come-*
sturi Iudaei cur vocarent
vicinos. 300.b
- Agriculturam quis pri-*
mum docuerit. 39.a
- Ala metaphorice quid sit*
in scripturis sacris. 176.b
- Alchoranus fabulis ac de-*
lirationibus sacro contra-
dit euangelio. 214.b
- Alexander magnus quam*
continens & castus fue-
rit. 247.b
- ΑΛΦΙΤΟΝ quid.* 191.a
- Amalechitarum genus*
Deus voluit omnino per-
ire, quod ab Esau descen-
derent, &c. 287. a.b
- de Ambiguis non iudi-*
candum. 247.b
- Amen amen, iuramenti*
species. 256.b
- Amicitias conciliat cen-*
sus. 251.a
- Amicus verus omni tem-*
pore diligit. 204.a
- Amici fidei hyeme fortu-*
na deuolant omnes.
 204.b
- Anmonita cur lege ab ec-*
clesia in aeternum probi-
biti. 22.a
- Angeli de caelo ceciderunt,*
& homo primus de pa-
radiso. 114.b
- Angeli boni gratia coope-*
rantes, in Dei cultu perse-
uerarunt: mali autem
superbientes, propria ma-
litia defecerunt. 114.b
- Angelus exterminator, &*
vastator quis & qualis
fuerit. 245.a
- Angeli gladio percutient*
orbem, & incipient a san-
ctuario Dei. 20.a
- Angeli pro nobis orant.*
 76.a.b
- Animarum defunctorum*
delicta in dies purgari,
ex Hebraeorum religione.
 91.b
- Animum in oculis habita-*
re, ex sententia Plinij. 99.b
- Anna, Tobia vxor, ob si-*
lium absentem, muliebri-
ter se lamentis, lacrymis
conficiebat. 66.a

INDEX.

- Anna Tobiam maritum senio, cecitate, & egestate laborantem, suis operibus fouit, & nutriuit.* 36. a
Annone publicæ quanta cura sit habenda. 207. b. 208. a
Annum & vetularum officia. 206. b
Inseribus gentiles sacra faciebant. 211. b
Antichristus est omnis, qui soluit christum. 32. b
Antiochus Epiphanes fœda phiriassi, infandisque doloribus, ob sacrilegiũ, absumptus. 8. 6. 9. a
Antiquus dierum quid sit apud Danielem. 271. a
d. Antonius hippocentaurum, Faunum, & Satyrum vidit, & allocutus est. 245. b
cum d. Antonio diabolus sub specie variarum bel-luarum cõseruit manus. 245. b.
Apathia Stoicorum. 99. b. 246. b.
Apellis monachi continen-tiam specie horrenda fe-ra, diabolus perturbare conatus est. 245. b
Apocrypha quæ propriè dicantur. 2. b
Apocryphum duobus acci-pitur modis. 3. b
Apostatarum greges hoc tempore propter otium, in summam orbis perni-ciem emerferunt. 152. b
Apostata ex piorũ nume-ro pellendi. 135. a
Apostoli ex nautis, homi-num piscatores facti sunt. 39. a
Apostoli ad quid electi, & à Christo vocati. 137. b.
Apostoli duodecim per duo-decim patriarchas signi-ficati. 219. b
Apostolorum vox in om-nem terrã exiuit. 140. b
Apostoli baptizati. 255. a
Apostolorum euasit nul-lus, qui non biberit de ca-lice aomni. 138. a
Apostolici viri qui propriè sint. 220. a
Aqua & panis, initium vite hominis. 190. a
Aquilarum cura in edo-

I N D E X.

- cendis pullis ad volandū.* 37. b
Arca idolis ab Israëlitis erecta. 11. b
Arbitrium liberū. 177. b
Arbitriū liberum actiū, & passiuum. 116. b
Arbitriū liberum multis probatur scripturarum locis. 82. a. b
Arbitrij liberi hostes primi quinā fuerint. 224. a
Arborem radice solida fundatam procella non subuertit, quid sit. 664. a
Arca Noë, ecclesie catholice figura. 215. a
Arca mysticè quid. 253. b
Areopagita, iudices incorruptissimi. 271. a
Areopagita vnde sic dicti. 266. b
Aries harēs in spinis quid significet. 257. b
Arioli de medio tollendi. 83. b
Aristoteli animorum immortalitas incerta. 43. a
Arius omnibus antiquis patribus præferri volebat. 222. a
Artaxerxes quā accessis facilis. 20. b
Artem qui non dicitur, fedi at ligone 195. a. b
Artes mechanica à Deo hominibus reuelata. 38. b
Artes mechanica à Christo sanctificata. 149. a
Artes & scientia sine claritate ad regnum cælorū obrinēdum nihil profunt. 86. b
Asinus, animalium rudissimū, Domini sui cognoscit præsepe. 167. a
Asini caput, fame grassante, octoginta emptum argenteis. 18. b
Asino pisci gulosi comparantur homines, & cur. 194. a
Asmodeus quis & qualis demon, & quod eiusdem munus. 245. a
Astaroth idolum. 7. b
Atheismus à quo primum introductus. 58. a
Athei, sacrarum scripturarum hostes, sub deformi libertatis larua, os in cælum aperiunt. 8. b
Athei, nature admirato-

I N D E X.

- res, caelo, sideribus, ter-
risque omnia tribuunt.
75. a
- Athena, omnium bonarū
artium domicilium. 23. b
- Auaritia, omnium malo-
rum gurgēs. 209. a
- Auaritia, teterrima pestis.
275. a
- Auaritia crescit, quantum
ipsa pecunia crescit.
144. b
- Auarorum fraudes graui-
ter ulciscitur Deus, exē-
plum. 42. a
- Auarus semper eget. 275. a
- Auarus cum terra areno-
sa, & hydropi compara-
tus. 275. a
- d. Augustinus matris pie
lacrymis, & d. Am-
brosi sermonibus victus
christianismus est am-
plexus. 100. b
- d. Augustini in pauperes,
& captiuos summa pie-
tas. 249. b
- Aulici quāmolles, &
effeminati. 238. b
- Aulici quāmficti, simula-
ti, & perfidi. 155. b
- Aulici arte Sinones. 155. b
- Aulicorum famuli, pluri-
mi, malunt Holofernis
quāmbocchi, seruos imi-
tari. 161. b
- Aulici comparant sibi fæ-
tores ex Venere salacissi-
mi. 238. b
- Aulica mulieres Egi-
ptiorum templis persimi-
les. 240. a. b. & vulpi-
bus, quarum detracta pel-
lis toti corpori præstat.
ibid.
- Auraicus, princeps Belgij
perniciēs, propria uxore
repudiata, Monialem hæ-
reticam duxit. 31. b
- Aurum habet ecclesia, non
ut seruet, sed ut egenis e-
roget. 249. b
- B
- Baal, vel Baalim simu-
lacrum. 7. b
- Baal idolo inerat, & in co-
latitabant cacodæmones.
11. a
- Balenarum industria natu-
ralis in conseruandis suis
vitulis. 37. b
- Balneorum vsus quis, &
qualis esse debeat.
237. b.

- Baptismus, omnium sacramentorum primum. 85. b
 Baptismo consignari Deus vult omnem se colentem. 255. a.
 Baptizari quot & quibus causis debeat quilibet homo. 255. a
 Baptizatus qui non est, etiã si omnem colat pietatem, apud Deum spem habere requirit. 255. a
 Baptismus non solum peccato detentis necessarius, sed etiam his, qui gratia privilegio ante iustificati fuerint. 255. a
 Baptismus apud Aethiopes quibus celebretur ceremonis. 95. b
 Baptismi caremonia. 255. b
 Basia pudica, & sicca. 112. a.
 vide plura in dictione, Osculum.
 d. Basilii modis omnibus magnus. 151. a
 Beatitudines nouem à Christo predicata. 180. a
 de Beato fieri miserum, miserabile. 66. b
 Beelphegor, idolum Moabitarum. 21. b
 Beelphegor à quot & quibus olim adorabatur populis. 85. a
 Benedictus, qui confidit in domino. 166. b. 167. a
 Benedicendi verbum quot modis usurpetur. 202. a
 Benedictio ciborum mense appositorum, quantam habeat zum. 194. b
 Benefacta nunquam inaniter pereunt. 205. b
 Benefactorem agnoscere, ac suspicere, animi ingenii est argumentum. 167. a
 Beneficia de iniquo questu in pauperes collocata, Deo grata esse nequeunt. 196. a.
 Beneficij accepti meminisse oportet, dati verò obliuisci. 251. b
 Beneuolus, Iustina imperatricis Ariana cancellarius, maluit honoribus carere quàm eiusdem subscribere decretis. 28. a.
 d. Bernardus mellifluus. 211. a.
 Bestia mala & crudeles à

I N D E X.

- Deo excitantur aduersus peccatores. 15.a
- Bestiarum quarumdam mira natura in catulis alendis, & seruandis. § 37.b.
- Beth-sabaa adultera, Iesu Christi auia. 5.b
- Beth-lehem. i. domus panis. 137.a
- Beth-lehem duplex, vna Galilea, altera Iuda. 20.b.
- Beth-lehem Iuda in orbe toto prorsus illustris. 21.a. duo habuit cognomina, ibid.
- Beth-lehem viculi laudes eximia. 23.b
- Beth-lehem caelestis. 139.b
- Beza, in heresi Caluini filius. 59.a
- Beza Christianismum cum paganismo, Iudaismo, & atheismo confundit. 58.b
- Beza praposteram sua Venerem versibus canit. 248.b.
- Bigamiam introduxit Lamech primus. 18.a
- Blasphemi qua poena puniendi. 24.a.b
- Bonum summum hominis, religio vera. 103.a
- Bonum facientes, non deficiamus, suo enim tempore metemus. 87.a.b
- Bonum nullum, quamuis exiguum, Deus finit irremuneratum. 178.a
- Bona humana & mala incerta, & sola mors certa. 42.a
- Bonus, etiam si seruiat, liber est. 156.b
- Bonos ab ecclesia non discedere. 114.a
- Bonis quod bene fit, nunquam perit. 205.b
- Booz, Absan cognominatus. 18.a
- Booz ὄργονόμος, diligentissimus, prudens, & solers paterfamilias. 159.a
- Booz, vir potens, & magnarum opum, ac insignis pietate, & genere. 142.a.
- Booz legis diuina, iustitiaeque externa studiosissimus. 287.b
- Booz quantopere continens & castus fuerit. 247.a
- Booz arcam ventilans, quid

I N D E X.

- mysticè.* 253. b. & *con-*
uiuū suis messoribus in-
struens. 254. a
Bos & *Christi collatio*
symbolica & mystica.
209. a. b. & seq.
Bos suum cognoscit posses-
rem. 167. a
Bobus in area fruges tritu-
rantibus nō vult Deus o-
ra ligari. 189. b
Britanni toto orbe diuisi.
 21. a

 C

C *Acodæmones huma-*
nis hostiis honorati,
 211. b.
Cacodæmones noctu calli-
dus nos fallunt, & in-
vadunt. 244. b
Cadit voluntate sua, qui
cadit: & voluntate Dei
stat, qui stat. 125. b
Cain atheos. 58. a
Cain profugus vagabatur.
 309. a
Cælum ancum propter sce-
lera. 17. b
Cæsares duodecim omnes
Græcè & Latinè docti,
publicè declamabant, &
ornatè scribebant. 146. a
Calamitates quatuor Deus
ob peccata immittere so-
let. 15. a
Calceos soluere erat vulga-
re apud veteres Hebræos,
& cur. 285. b. 286. a
Calvinus, terra filius &
orci fastidium putidum.
 172. b
Calvinus, homo maledicen-
tissimus, patriarchas
opprobriis proscindit.
 278. b
Calvinus, totius Christia-
næ pietatis hostis fe-
rus, & immanus. 223. b
Calvinus viam parauit
Antichristo. 172. b
Calvinus, aduersus deipa-
ram, Apostolos, mar-
tyres, prophetas, & an-
gelos censor rigidus.
 172. b
Calvinus in Deum, & san-
ctos contumeliosissimus.
 279. a
Calvini testimonium pro
antiquis ecclesiæ patri-

I N D E X.

- bus. 223.b
- Calvinus & Beza longè disident. 172.b
- Calviniani sacramentarij. 210.a
- Calviniani, pœnitentiæ hostes. 128.b
- Calviniani in principes cõtumeliosi. 167.b
- Calviniani in martyrum sanctorum ossa turpiter insanierunt. 123.b
- Calvinianorum in Christũ blasphemia. 103.b
- Calvinianorum Callicorũ ab effectis vera d. scriptio. 73.a. & b
- Calvinianorum ministro- rum meretricula, & in- numeri spurij. 152.b
- Canis herum suum, quan- tumvis abiectum & vi- lem, sequitur. 167.a
- Canis marini natura mira in conseruandis catellis. 37.b
- Canon frumentarius quis dictus. 207.b
- Cardinales quidã hodie per sonati, galeroque redimiti. 44.b
- Caro cum concupiscentiis frangenda. 253.a
- Carnium vsus quando pri- mum concessus. 191.b
- Cassiodorus, historia tri- partita coacervator. 191.a
- Cassio Romano spectrum diabolicũ apparuit sta- tim morituro. 246.a
- Castalio hereticus. 84.b
- Castigat Deus, quos a- more complectitur. 20.a
- Castimonia animi & cor- poris quanta virtus. 251.b
- Castitatis donum quibus potissimum decur. 251.b. 252.a
- de Castitate & continen- tia quã impurè ac ne- farie scripserint Luthe- rus & Calvinus. 252.a
- Castor & Pollux, cacoda- mones fuere. 246.a.b
- Catulus Leoninus in lu- cem aditur mortuus, ve- rum afflatu patris vitam accipit. 37.b
- Causidicorum muneris due potissima partes. 272.a

INDEX.

- Cæpa* deorum loco habitæ. 211. a.
- Christus*, expectatio gentium. 119. a.
- sine Certamine nemo coronabitur. 69. a.
- Christus*, omnium sanctorum exemplar, & caput, &c. 69. a.
- Cessio* iuris sui ut fiebat olim inter propinquos apud Israëlitas. 285. a.
- Christus*, verè filius *Adæ*, verè semen mulieris, &c. 210. a.
- Cham* patris sui *Noë* irrisor graviter multatus. 38. b.
- Christus* ex impuris atque sceleratis aliquot parentibus traxit genus. 235. b. & cur. 236. a.
- Chamos*, Moabitarum idolum. 84. b. 85. a.
- de *Christi* genealogia. 306. b.
- Charitas*, virtutum omnium maxima. 180. a.
- de *Christi* incarnatione hæreticorum impia sententia. 306. b. 307. a.
- Charitas* vera non cogitat malum. 163. b. 164. a.
- Christus* *Ioseph* fabro nutritori, & *Maria* genitrici se sponte subiecit. 80. a. eorumque ad ultimam usque respirationem habuit curam. *ibid.*
- absque *Charitate* quæcumque fiunt, ad regnum caelorum obtinendum nihil profunt. 86. b.
- Christum* fabrilem artem unà cum *Ioseph* nutritio exercuisse aliquot annis, ait *Iustinus Martyr*. 39. a. 149. a.
- Chelinon*, hoc est, defectus, seu concupiscentia. 22. b.
- Christi* assertur scientia contra *Hugnosticorum* impietatem. 210. b. & 211. a.
- Chelion* interpretatur, consummatio: & quid indicabat mysticè. 137. a.
- Christus*, vinctio regalis. 238. a.
- Christus*, mortis & Sathana triumphator gloriosus. 188. b.

Christo

I N D E X.

- Christo nihil preferendū. 118. a
 Christus Deus patri con-
 substantialis. 133. b
 Christus solus genus huma-
 num redimere potuit, &
 cur. 134. b
 Christus quibus, & quot
 interfuerit conuiuus. 242. b
 Christus quàm frugali, ac
 tenui uixerit cibo. 192. b
 Christi cibus uerus quis &
 qualis. 308. b
 Christus de siti ardentissi-
 ma moriens est conque-
 stus. 25. b
 Christus in etate media
 mortuus. 63. b
 Christus in terra centrum
 descendit. 257. b. 258. a
 Christus hic in carne à
 multis adoratus. 226. a.
 & b.
 Christus hic uiuens à qui-
 bus adoratus. 170. b
 Christus adorandus in Eu-
 charistia. 227. a
 Christi descriptio pia ex
 circumstantiis. 134. &
 seq.
 Christi nomina. 133. b
 Christi nomen quinam fal-
 sò sibi attribuerint. 307. a. 3.
 Christus quod non caput, ra-
 pit fiscus. 250. a
 d. Chrysostomus, os aureū. 175. a
 Cicero, pater patrie
 appellatus. 163. a
 Ciconiarum mira natura
 in alendis parentibus se-
 nio confectis. 79. a
 Ciues boni qui dicantur. 167. a
 d. Clemens apostolicorum
 consiliorū particeps. 255. a
 Codrus, rex Atheniensis,
 pro suo ipsius populo mori
 uoluit. 71. a
 Cœmeteria sepulturis di-
 cata, & sacris lectioni-
 bus, & psalmodiis pro
 defunctis. 49. b
 Cogitatio humani cordis ab
 adolescentia ad malum
 prona. 77. b
 Colles æterni. 89. b
 Collyridianorum heresis. 170. b
 Columba in medio accipi-
 trum, in maximo uer-
 santur uitæ periculo: pro-

- Christi, quod operatur in nobis: sed non sine nobis. 82.a
- non Credendum esse etiam Christo, si alterum Deum predicaret. 119.b
- Curia quid sit, & quot eius species. 266.b
- Custodes thesaurorum: hor- ti Eden. 89.b
- Cynici mortui nolebant se- peliri, sed foris prouci. 47.a
- d. Cyprianus episc. & mar- tyr, quā in pauperes fuerit pius. 249. b. 250.a
- Cyrus, Persarum rex, conti- nentia studiosissimus. 247.a
- Cyrus omnium militū suo- rum nomina memoria te- nebat. 146.a
- D
- D**emonia tot colebāt gentes, quot idola. 133.a
- Demonia duo, quorū vnū noctu, alterum diu gras- satur. 245.a
- Demonēs feminae, quarum officium est, vt fornicationes, & pollutiones
- cieant. 245. a
- Demonibus etiā Israelitae suos immolabāt filios. 11. b
- Damnatos aliquando sal- uatum iri, falsò putauit Origenes. 227.b
- Daniel, vir animi maxi- mi. 144.a
- Daniel inter Babylonios, Persas, & Medos veram coluit fidem, ac mordicus retinuit. 85. a
- Daniel perpetuam serua- uit castitatem. 252.a
- Dauid, citharædus diui- nus. 43.b
- Dauid robore diuinitus si- bi concessa leones, ursos, & Goliath superauit. 250.a.b
- Dauid turpi deditus orio seipsum, fortissimique militis vxorē polluit. 11.a
- Dauid amētiam finxit, vt redimeret suam ipsius sa- lutem. 27. a
- Dauid faciebat iudiciū & iustitiam omni populo. 268.b
- Dauid ex cognitione sui di- cebat, se esse canē mortuū, & pulice vnū &c. 30. a

I N D E X.

- Davidis defuncti merita* *Deus inuocandus admota*
vigebant. 76. a *manu paræmia.* 197. b
David ubi sepultus. 21. b 198. a
Debbora insignis viduali *Deus ad sui vindictam len-*
castitate, non solum iu- *to gradu procedit, sed*
dicauit, sed & graui *tarditatē supplicij gra-*
Syrorum captiuitate li- *uitate compensat.* 64. a
berauit Israëlẽ. 106. a
Decius imp. Christianorum *Deus cur frequẽter in thro-*
hostis inmanissimus, *no sedere dicatur.* 270. b
gurgite paludis submer- *Deus non se dat, nisi tan-*
sus, nec inuentus. 48. a *tummodo bonis.* 30. b
Defunctorum anima res- *Dij gentium, qui & qua-*
sciũt quæ hinc agant vi- *les.* 211. a
ui. 204. a. *exempla.*
ibid.
vide plura in verbo, mor-
tui.
Demetrias, virgo sapiens,
& pudica. 201. b
Deus, fons omnium bono-
rum. 130. a
Deus non solum vniuersis,
sed etiam singulis prouid-
et rebus. 26. a
sine Dei nutu nec ex arbo-
re quidem decidit foliũ.
17. a
Deum diligentibus, omnia
sue prospera, seu ad-
uersa, cooperantur in
bonum. 20. a

vol
 pfe
 Discip
 tot
 sign
 Diuit
 283
 Diuit
 cio
 &
 130
 Diuit
 com
 Diuit
 nos
 30
 Diuit
 nica
 Doct
 vet
 secu
 216
 pro
 har
 por
 Dom
 inu
 nis
 Dom
 in a
 à Don
 cipit

INDEX.

- voluminâque consum-
pisset. 9.a
- Discipuli Christi. 72. per
tot Israëlitarum seniores
significati. 219. b
- Diuitia sunt dona Dei.
283. b
- Diuitia umbra, & nun-
cio currenti similes,
& arcu emissa sagittâ.
130. a
- Diuitia bonis, malisque sūt
communes. 30. b
- Diuitia bonæ sunt, sed bo-
nos efficere non possunt.
30. a. b
- Diuitia augentur commu-
nicatæ. 203. b
- Doctorum ecclesiasticorum
veterum catalogus per
secula digestus. 215. b
216. a. & seq.
- pro Doctoribus antiquis
hæreticorum huius tem-
poris testimonia. 222. b
- Domini nuncupatio quàm
inuisa quondam Roma-
nis. 162. b
- Domini vestigia, optimum
in agro stercus. 153. b
- à Domo Dei iudicium in-
cipit. 20. a
- Dormire per mortem quid
sit. 257. a. b
- Draconum natura stupen-
da in suis lactandis ca-
tulis. 37. b
- Dulia quid sit, & quibus
competat. 172. a

E

- Brietas, opus tenebra-
rum. 192. a
- Ebrietatem sequitur omne
flagitiorum genus. 191. b
- Ecclesia, Dei sponsa. 119. a.
239. a
- Ecclesia in terris constituta
post ascensionem Christi.
138. b
- Ecclesia viribus humanis
nequaquam in terris con-
sistit. 139. b
- Ecclesia nunquã spiritu san-
cto priuata. 218. a. b
- Ecclesiã intrare potest quis-
quam nolens, sed credere
non potest, nisi volens.
177. b
- Ecclesia primitiua à quibus
tyrannis exagitata. 253. b
- Ecclesia catholica annis tre-
centis sub Imperatorum
tyrannide floruit. 269. a

INDEX.

- Ecclesia descriptio parabolica, & perelegans.* 136. a
Et b.
- Ecclesia gentium vidua.* 211. b
- ἐν τρεῶν πελόγατος* quis proprie dicatur. 194. a
- Effeminatorum esurient animæ.* 198. a
- Egestas iubet quidvis facere, & patri.* 66. b
- Egestas est tibi, ubi duntaxat sunt verba.* 198. a
- Egestatem operatur remissa manus.* 198. a
- Egestas eos, qui diuites fuerunt, ridiculos, & contempribiles efficit.* 66. b
- Eglon, Moabitarij prouincie præses.* 21. b
- El schaddai, El gibbor, quid sit.* 209. b
- Electos aliquando à fide deciscere, sed ad tempus: exempla.* 114. a
- Eleemosyna, magna est merces à Domino reposita.* 29. b
- Eleemosynarum fructus quam utilis.* 203. a
- Eleemosyna à morte liberat, &c.* 29. b
- Eleemosyna extra ecclesiam catholicam non profunt.* 214. b. 215. a
- Eleemosyna prius propinquis danda.* 204. b & Christianis potius, quam infidelibus. *ibid.*
- Eleemosynis non minuuntur opes, imò crescunt.* 203. a
- Eleemosyna pro dantibus orant.* 203. a
- in Eleemosynis erogandis qualis personarum delectus sit habendus.* 205. a
- Eleemosyna de bonis alienis erogata, Deo non sunt grata.* 196. a
- in eos, qui Eleemosynas dare se impudenter excusant.* 205. a
- Eli sacerdos post mortem Samson præfuit Israëlitis.* 12. a
- Eli sacerdos supra modum mollis, remissus, & negligens, multorum causa malorum.* 12. b. 13. a
- Eli nimis in filios indulgens, unà cum tota familia horribiliter multatus.* 38. b.
- Elimelech interpretatur*

I N D E X.

- Deus meus rex. 133. b
 Elimelech quis fuerit, & unde. 22. a
 Elimelech cum suis fugit vrbes, & in agris habitauit, ut minus corrumpere-
 tur. 39. b
 Elimelech in Beth-lehem natus & educatus. 23. b. ad cuius preces sol aliquot stetit horis. 24. a. 25. a
 de Elimelech peregrinatione, ex Hebraeorum sententia. 26. b. 27. a
 Elimelech Christi typica & mystica parabola, & collatio. 133. a. b. & seq.
 Elimelech quo pacto Christum adumbravit. 138. a
 Elimelech immatura morte periit, idque in terra profana, &c. 41. b
 Elimelech, diuini fœderis contemptor, de medio mala morte sublatu. 63. a. & filios iisdem flagitiis cõaminatos reliquit. 16. a
 Elimelech profana sepultura, peccati pœna, & ultionis diuina signum, &c. 45. b
 Elimelechi posteritas furti-
 ditus ex Israele deleta, in ultionem delictorum suorum. 64. b
 Eloquentiæ forensis partes potissimum duæ. 272. a
 Ephra, quod mensuræ genus. 196. b
 Ephratha interpretatur, frugifera: hoc nomine vocatur Beth-lehem. 21. a. b. 137. a
 Ephraimitæ feroces ex Manassæis fratribus quadraginta duo millia trucidarunt, & hinc quid acciderit. 14. b
 Episcopatus Galliarum nunc mollibus aulicis prostituuntur, & hasta subiciuntur. 145. a
 Episcoporum auctoritas probatur. 219. b
 Episcopi quidam huiusce tēporis Eli superant socordiam. 13. b
 Episcoporum complures insimulantur sacrilegij. 249. b
 T iij

- Ericius mirè diligens in
 tuendis suis catulis. 37. b
 Esau & Iacob priusquam
 nati essent, & boni aut
 mali quicquam egif-
 sent, à Deo dictum est:
 Iacob dilexi, &c. 114. b.
 115. a
 Esdras, alter Moses, Iudeo-
 rumque legislator. 2. a
 Esdras totam legem reno-
 uauit, & prophetas. 1.
 b. & 2. a
 Esse oportet, ut viuamus:
 non viuere, ut edamus.
 191. a
 Ester regi & viro ap-
 ruit insidias, quæ ei ab
 Eunuchis parabantur.
 36. a
 Ester regem Assuerum
 maritum ab impia Iu-
 daorum carnificina re-
 uocauit. 35. a
 Eua cur de viri costa à Deo
 formata. 239. b
 Euangelium per vniuer-
 sum orbem annuncia-
 tum per apostolos. 140. b
 in Eucharistia verum Chri-
 sti corpus. 254. a
 Eucharistia adoranda.
 224. b. & 226. a
 Eucharistiam, saltem Pas-
 chate, qui non receperit,
 sepultura carere debet.
 55. a
 Eucharistia pro defunctis
 antiquitus offerebatur.
 49. b.
 Eumenides, noctis filie.
 244. b
 Eunomius hereticus nihil
 antiquitati dabat. 222.
 a. b
 Euodius catechumenos do-
 cuit Antiochie. 102. b
 Eutyces patrum reiciebat
 traditiones, omnium hereti-
 corum more. 222. b. ut
 suas induceret. ibid.
 Exuperij Tholosanorum e-
 piscopi encomium. 45. a. b
 Ezeccias rex fidelissimus I-
 saia sepe parebat confi-
 liis. 11. a
 Ezeccias à lethali morbo
 orationibus liberatus.
 24. b.
 Ezechiel quando vaticina-
 ri cepit. 8. a

I N D E X.

F

Fabrilem Tubal-cain
 exercuit primus. 39.a
 Facta quadam præclara
 veterum patrum nobis nõ
 imitanda. 236.b
 Fallacium hominum Deus
 vindex acerrimus.
 104.b.
 Fama, malum omnium ve-
 locissimum, vires acqui-
 rit eundo. 248.a
 Fama bona quo pacto com-
 paranda. 294.a
 Fama bona proprium in te-
 nebris splendorem obti-
 net. 294.a
 Fama cõtaminata vix un-
 quã dilui potest. 294.b
 Fama quantopere curanda.
 254.a
 Fames, telum grauisimum.
 146.b
 Fame nihil miserius. 15.b
 Fami nihil oblectari po-
 test. 15.b
 Fames malesuada nihil tã
 sanctum, quod non vio-
 let: nihilque tam muni-
 tum, quod non expugnet,
 &c. 16.a. exempla. ibid.

Famis epitheta viginti per-
 elegantia, eius effectus
 varios exprimentia. 14.a
 Famis ex Ouidio perelegans
 & scita descriptio. 17.a
 Fame mori, miserimum.
 15.b
 Famem foras: intro diuitias
 & sanitatem, prouerbium.
 15.b
 Fame non pereunt viri p̃j,
 exempla. 153.a
 Fames horrenda ob veri di-
 uini cultus contemptum.
 13.a
 Fames per decennium Is-
 raëlem grauitè diuexas,
 quid indicabat. 133.a
 Fames Saguntina, Meliæ,
 & Perusina. 16.b
 Famis Hierosolymitanæ
 horrendissimæ descriptio
 lamentabilis. 16.b
 Fame cælitus mundus de-
 cius afflictus. 17.b. 18.a
 Fames audiendi verbi Dei,
 omnium pessima. 18.b
 Familia quatenus curanda.
 207.b
 Faunus, qui D. Antoniõ
 est allocutus, quis fuerit,
 & qualis. 245.b

I N D E X.

- Fermentum modicum grādem fermentat massam: prouerbiūm.* 165.a
- Festa quām arētē, ac religiose seruent Iudei.* 110.a
- Festus dies martyrum* 174.a
- Festinandum est lentē.* 255.b
- Ficini cur maledixerit Christus.* 17.b
- Fides, dei est donum cælitus collatum hominibus.* 177.a
- Fidei nostræ initium est ex eo, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia.* 177.b
- Fidem habere posse nature est hominum: habere autē fidem, gratia est fidelium.* 177.a
- Fidei nostræ arcana sapientibus, & prudentibus seculi abscondita.* 177.b
- Fides constanter nobis retinenda, etiam si inter hostes versari cogamur.* 28.a. exempla sanctissimā ibid.
- Fides Dei nunquam euacuari poterit.* 18.b
- Fides confirmatur totius admiratione myndi.* 189.a
- Fides absque mendacio nūquam violari potest.* 264. b. exempla. 264.a
- Fides etiam hosti seruanda.* 265.a
- Fides in malis promissis rescindenda.* 265. b
- Fides aliena alteri prodest.* 229.a
- Fideli cum infideli pars nulla.* 60.a
- Filia uiris sine pecunia, quā pecunia sine uiris, potius elocanda.* 231.a
- Filiorum fecunditas est inter dei benedictiones.* 57.a
- Filius sapiens exhilarat patrem.* 301.b
- Filius stultus, est dolor & calamitas patris.* 301.b
- Filiorum in parentes officia.* 302.a
- Fily Dei qui sint, & quales.* 119.a
- Fines agrorum qui transferunt, quā scelerati.* 288. b
- cuius Finis bonus est, ipsum & bonum est.* 236.b

I N D E X.

- Flumina in desertum posita, propter hominum peccata. 17.b
- Formica congregant aestate, ex quibus hyeme viuunt. 132.a
- Formicis mira videtur inesse ratio, memoria, & cura. 151.a
- Fornicatio ne nominari quidem à Christiano debet. 299.a
- Fortes creantur ex fortibus. 22.b
- Fortuna ceca. 129.b
- Fortunam inuocandam esse admeta manu: adagium. 197.b
- Francorum humanissimi mores. 112.a
- Fratris nomine quinam contineantur apud Hebraeos. 277.a. & 279.b
- Fraudulentus non inueniet lucrum. 105.a
- Fucus quam spurcus, & indecorus. 238.b
- Fures qua pœna plectebantur in lege. 244.
- Fures alienissimi à regno Dei. 289.a
- Furti reus est, qui furẽ non cohibet. 106.b
- Furto res ablata nisi restituatur, peccatum non dimittitur. 289.a
- G
- Galliarum regnũ nũc abiectè, ignauè, seruiliter, muliebriter, administratur. 144.a
- Gedeon excutiebat frumẽta, cum ab angelo super Israël Iudex fuit constitutus. 10.a
- Geneua, impietatis schola. 23.b
- Gentes ante aduentum Christi, erant sine lege, sine testamento, & sine Deo. 133.a
- Gentium vocatio quomodo figurata in veteri testamento. 119.a
- Gigantes ante diluuium athei. 58.a
- Gloria vera ut comparanda. 294.a
- Gnostici etiã sanctos aspernabatur martyres. 222.a
- ΓΩΘΙ ΘΕΑΥΤΟΥ, è celo descendit. 130.a
- Goël, sanguinis ultor. 255.a

INDEX.

- Gomor, quod mensura ge-
 nus. 196.b
 Gratia Dei, quid sit. 180.a
 Gratia Dei, vita aeterna.
 183.b
 Gratia Dei omnes egent ho-
 mines. 235.a
 Gratias non agere pro bene-
 factis turpe. 167.a
 Gratitude, ceterarum est
 virtutum secunda pars.
 167.a
 Gratitude exemplum pre-
 clara. 167.b
 D. Gregorius ecclesia the-
 sauros insumpsit in pau-
 peres. 249.b
 Gulæ homines dediti a sino
 pisci similes, & cur.
 194.a
 Iudæiæ apud Græcos
 quorsum instituta. 147.
 a. & b

H

Habuisse, & nihil
 habere, verbum
 pessimum. 66.b
 Hadrianus imperator in
 colloquijs accessu facilis.
 250.b
 Hadriani imp. morientis
 ferèque animo fracto de-
 sperantis epigramma.
 187.a
 Hæresiarcha uniuersi suis
 erroribus obdurati, vitam
 amiserunt. 100 b. 101. a
 Hæresiarcharum ab ecclesia
 primitiua ad nostra hæc
 usque tempora catalo-
 gus. 260.a
 Hæretici, tenebriones. 133.b
 Hæreticorum diuersa sectæ
 olim apud Iudæos. 133.a
 Hæreticorum opiniones, si-
 liquæ sunt porcorum.
 214.b
 Hæretici omnes antiquos
 patres respicere solent.
 222.a
 Hæreticorum scripta quibus
 concilijs potissimum sunt
 resecta. 214.b
 Hæretici in principes con-
 tumeliosi. 187.b
 Hæreticos ethnicis longè pe-
 iores esse probatur. 28.a
 Hæretici huiusce temporis
 sacrilegi nefandissimi,
 & sceleratissimi. 73.a.
 Corpus verum Christi &
 sanguinem conculcarunt.
 ibid.

I N D E X.

- Hæreticorum consortium diligenter vitandū, quòd eorum sermo, ut cancer, serpat.* 27.b
Hæretici non salutandi, nec cibus cum eis capiendus. 62.a
Hæreticorum liberi Abraham in exemplum sibi proponere debent. 176.a
Hæretici ad fidem redire cogi debent. 82.a. 83.a.b
Hæreticorum antiquorum catalogus. 113.a
Elato, Moguntinus Archiepiscopus, à muribus immaniter corrosus, & laceratus, quòd pauperes flammis crudeliter consumpsisset. 44.b
Hebraei quadringentos annos seruiertint Aegyptijs & obedierunt, licet Idololatri. 269.a
Helcana Samuëlis pater, propter suarum uxorum rixas afflictus. 283.a
Helena, insignis meretrix Simonis magi, cuius opera multos ad suas opiniones insanas pertraxit. 275.b
Heli vide, Eli.
- Heliam diuino spiritu plenum oderat Achab.* 11.a
Helias & Helisæus castè semper vixerunt. 252.a
Helisæus mortuus, mortuū suscitauit. 173.b
Henricus octauus, Anglorum rex flagitiosissime castissimam suam repudiavit uxorem. 31.a.b
Herodis, quamuis crudelissimi tyranni, pius erga pauperes opus. 249.a
Hieremias semper orat pro populo. 263.b. *Vide Ieremias.*
d. Hieronymus grauissimas dedit pœnas, quòd sacrorum librorum sermoni inculto, Ciceronis tersam prætulisset lectionem. 9.a
Hierusalem caelestis, mater primitiuorum. 263.a
Hilarioni eremita varijs speciebus, & formis sese obiecit diabolus, & quibus. 245.b
Hirci duo legales quid indicarent. 257.b
Hippocentaurus, quem vidit d. Antonius, quis

INDEX.

- & qualis. 245.b. numen. 233.b
 Historia sacra verissima, Hospitalitas, quàm eximiu
 & à simplicibus viris, a- sit pietatis opus. 166.a
 pertis, & veritatis cul- Hospitalitas summa cura
 toribus conscripta. 8.a à Christianis exercenda.
 Holofernes, belli fulmè, do- 40.b. exempla. 41.a
 nec abstinerit crapula. Hostitis Iouis ara. 41.a
 191.b Hostia expostulantur ani-
 Homicidij reus est, qui ho- mo libenti. 81.a
 micidam non coërcet. Hostijs beneficentia Deus
 106.b est placandus. 203.a
 Homo, imago Dei viva. Hugnostici quotidie clami-
 172.a tant, non habendam esse
 Homines creati ad ruinas curam de castino, qui
 angelorum instaurandas. tamen auarissimè &
 231.b rapacissimè Dei templa
 Homo hoc in mundo nihil diripiunt. 208.b
 habet proprie, præter fi- Hugnostici plerasque Frã-
 dem, & religionem, cia urbes captas cadibus,
 103.a flammis, & ferro vasta-
 Hominum natura quàm ad runt. 265.b
 malum prona. 234.b Hugnostici in Anglia sa-
 Homines etiam Ethnicos crorum suorum caput ha-
 ducentos, trecentos, quin- bent muliebre. 35.b
 gentos, etiam octingen- Humilitatis vera definitio.
 tos annos vixisse. 12.b 168.b
 Honores dat census. 251.a Humilitas quàm Deo &
 Hordei sex modij, quos de- hominibus grata. 168.b
 derat Booz Rutha, ex- Humilitas mulieres potissi-
 positi mystice. 248. b. mum decet. 239.b
 249.a Hypocrita ad tempus suam
 Horosmasdes, Persarum simulant fidem: sed postea

sua
 hira
 mar
 Hye
 deu
 47

I
 Iob
 reg
 pau
 Iacob
 bor
 su
 Idol
 fa
 Ieiun
 imp
 Ieiun
 pla
 Iept
 am
 cau
 Iere
 ri
 Iere
 in
 2
 Iere

I N D E X.

- suâ se apostasiâ produnt Iesabel, crudelissima profer-
 hircos esse, & Satana pina. 153.a
 mancipia. 113.b
 Hyrcani mortuos canibus Iesabel fornicatrix, & im-
 deuorandos obijciebant. pia. 115.a
 47.a
 Iesum ita nominatus, quod
 saluaturus esset populum
 à peccatis. 304.a
 Iesus Nazarenus, solus
 Dei & Mariae virginis
 filius, semen benedictum
 ab initio promissum. 4.b
 Iesus Christus, germanus
 & unicus totius orbis ser-
 uator & Iudex. 307.a
 Iethro Madianita. 5.a
 d. Ignatius D. Petri & Ioa-
 nis discipulus. 296.a
 d. Ignatius catechumenos
 docuit Antiochia. 102.b
 Ignis Dei loco apud Chal-
 deos. 78.b
 Illusores deridebuntur à
 domino. 105.a
 Imperatores tyranni sepul-
 turis priuati. 48.a
 Impios accusare, conuincere,
 & plectere, iustitie est o-
 pus. 272.a
 Impiorum societas quàm
 periculosa, exempla. 78.a
 Incendij reus est, qui ignem
 non restinguit. 106.b
- I
- I**acob cur sic vocatus.
 304.a
 Iob inter omnes orientis
 reges eximius, & pater
 pauperum. 250.a.b
 Iacob domus perpetuis la-
 borauit emulationibus
 suarum vxorum. 283.a
 Idololatria gentium quàm
 fœda. 138.a
 Ieiunijs frangendus carnis
 impetus. 252.a
 Ieiunij utilitates, & exē-
 pla. 192.a
 Iepthe imprudenti gentium
 emulatione filiam sacrifi-
 cauit. 14.b. 265.b
 Ieremias quando vaticina-
 ri cœpit, & quousq;. 8.a
 Ieremias circumcisisus, licet
 in utero sanctificatus.
 255.a
 Ieremias saxis obruit. 137.b

I N D E X.

- Incepisse, non est virtutis, sed perfecisse.* 125.a
- Incestuosa connubia Deus non permisit, ut ait impie Caluinus.* 278.a & 279.b
- Incestuosi olim qui fuerint, ab omnibus populis damnati, & execrabiles habiti.* 282.a.b
- Incestum licere docent huiusce temporis haretici.* 247.b
- Inertes quondam capite damnabantur.* 152.a
- Infelicitas est ibi, ubi turpia delectant & placent.* 100.b
- Ingratitudinis vitium humani generis doissociat cōcordiam.* 168.a
- in Ingratum qui confert beneficium, serpentem alit in sinu.* 168.a
- Ingratorum quanta esse soleat peruersitas.* 230.b
- Ingratus quàm Deo & hominibus odiosus.* 167.a
- Ingratos grauissimis supplicij exempla à Deo mulctari.* 168.a
- Ingrati apud Athenienses capite plectebantur.* 168.a
- Ingratorum hominum exemplum.* 251.b. 252.a
- Iniuriarum memoria tenax.* 251.b
- Innocentes defendere, maximum est pietatis officium.* 272.a
- Insatiabilia tria, quae semper dicunt, affer, affer.* 275.a
- Intemperantia, fons omnium perturbationum.* 191.b
- Inuidia, peccatum planè diabolicum.* 300.b
- Inuidia, primum, & potissimum diaboli peccatum.* 301.a
- Inuidia proprium consumit authorem.* 301.a
- Ioacim rex asini sepultura sepultus, & proiectus extra portas Hierusalem.* 46.a
- d. Ioannes Euang. Christi deliciae.* 125.a
- Iob Arabs.* 5.a
- Iob inter orientales idololatrias veram retinuit religionem, eamque semper defendit.* 85.a
- Iob ex

Iob ex
esse
fra
mi
Iona
ster
vit
gio
Iona
cet
Ioseph
tat
pro
cur
Ioseph
dem
tinu
Ioseph
fac
149
Ioseph
arte
Ioseph
rum
Iosue
tor
Iovin
te l
peiu
piet
Isaac
tur

I N D E X.

- Iob ex sui notitia dixit, se esse putredinis filium, fratrem & escam vermium. 130. a
- Ionadab suis consuluit posteris, ut Nomadum more vitam agerent, ut religiosus Deo seruiret. 39. b
- Ionas orationibus e ventre ceti liberatus. 24. b
- Ioseph castitate & integritate, primum in Aegypto, post regem, accepit locum. 166. b
- Ioseph inter idololatrias fidem in deum integrā retinuit mordicus. 28. a
- Ioseph, vir virginis Mariae, facultatum tenuissimus. 149. a
- Ioseph, Christi nutritius, arte erat faber. 39. a
- Iosephus, rerum Hebraicarum peritissimus. 12. a
- Iosue, Israelitarum imperator fortissimus. 7. b
- Iouinianus in aula apostata Iuliani nutritus, eiusdem peius cane & angue impietate auersabatur. 28. a
- Isaac cur risus interpretetur. 304. a
- Isaias serra dissectus. 137. b
- Israelita, Dei primogeniti. 19. a
- Israelita ob vitia annis octo graui tyrannide Ammonitarum oppressi. 14. a
- Iudaei ubique terrarum audiendi verbi Dei premuntur inedia & sine rege, sine lege, sine sacro, sub omnium tyrannide gemunt. 18. b
- Iudeorum reliquia sub fine mundi saluabitur. 229. a
- Iudas interpretatur, confessio. 137. a
- Iudas patriarcha cum nuru sua Thamar habuit rem. 247. a
- Iudae ex Thamar posterum. 295. a
- Iudas proditor, multorum furtorum reus. 289. a
- Iudas Galileus non erubuit se dicere Messiam. 4. b
- Iudex verum iudicium reddere non debet. 272. a
- Iudex summus Aegyptiorum collo appensam ferebat imaginem, cui hoc vocabulum inscriptum erat, VERITAS. 271. a

INDEX.

- Iudices non hominum, sed Dei iudicium exercent.* 266. b
- Iudices cur sedere debeant in iure dicundo.* 271. a
- Iudicum munus & officium.* 145. a. b. & 145. a. 253. a
- Iudicis veri descriptio.* 143. b. 144. a
- Iudices qui & quales eligendi.* 145. a
- Iudices cur ex semibus eligi debeant.* 270. a
- Iudicum Israëlitarum & regum discrimen.* 9. b. & 10. a
- Iudices Ariopagite cur nota iudicarent.* 271. a
- Iudicium Dei nemo effugere potest.* 64. b
- Iudicia olim ad portas urbium exercebantur.* 266. a. & cur ibid. b.
- Iudith unico, & breui matrimonio contenta, ad centesimum quintum annum domi sue consenuit vidua.* 106. a
- Iugum non ducendum cum infidelibus.* 60. a
- Iupiter, salacissimus corriger.* 133. a
- Iuramenti desinitio.* 256. a. b
- Iuramentum Dei multiplex.* 256. a
- Iuramentum quodlibet non damnandum, contra Anabaptistas.* 256. b
- Iurandum per nomen Dei veri, non per nomen deorum externorum.* 125. a
- Iurare quando oportet.* 125. a
- Iuramentis assuescere, periculosum, & impium.* 124. b
- Iurans multum, iniquitate replebitur, & ab eius domo non discedet plaga.* 124. b. & 247. a
- Iurantes, etiam leuiter, ab ecclesia & communionem arceri debent.* 124. b
- Iurisperitos consilium vendere posse.* 272. a
- Iustina virgo beatissime deipara fulsa profidius, Cypriani magi, ac demonis superauit artes.* 77. a
- Iustitie cum iniquitate nulla participatio.* 60. a
- Iustus quomodo peccet septies in die.* 179. a
- Iustus cum ceciderit, non collidetur.* 114. a
- Iustus suorum etiam iume-*

toru
to m
Iusti
pecca
235
Iustific
à sem
uent
Iustum
opere
liter
sent
Iusti q
ortu
b. 24
Iustis
recip
Iustos
tu
Iustor
dib
run
30

L
18
Labi
tat
Labi

- torum habet curam, quã-
 to magis seruorũ. 189. b
 Iusti viri naufragium, fit
 peccatori stabilior portus.
 235. a. b
 Iustificantur homines non
 à semetipsis, verum ab ad-
 uentu domini. 235. a
 Iustum hominem in omni
 opere bono peccare morta-
 liter ex impia Caluini
 sententia. 178. b. 179. a
 Iusti quinque, ex quibus
 ortus est Christus. 248.
 b. 249. a
 Iustus benefaciens copiosum
 recipient præmiũ. 205. a
 Iustos qui decipit, in interi-
 tu suo corruet. 105. a
 Iustorum memoria cũ lau-
 dibus manet, impio-
 rum autem putrescit.
 301. b
Labia sapientum dis-
 seminabunt scientiam.
 188. b
 Labor, virtutis & felici-
 tatis initium. 195. a
 Labor bellum cum volupta-
 tibus gerit perpetuum.
 195. a
 sine Labore res hominibus
 nulla facili. 195. b
 Laboribus dij omnia ven-
 dunt. 295. b
 in Laborem duo apophteg-
 mata lepidissima uersi-
 culis scripta, vnum Ha-
 driani imp. alterũ Flori.
 168. a
 Seueri imperatoris symbolũ
 erat istiusmodi: Laborem
 mus. 197. b
 Lacrymarum profusione
 alleuatur mens, & mæsti
 consolantur. 99. b. exem-
 pla. ibid.
 Lacryme animum mærore
 pressum testantur. 99. a
 Lacrymas effundere nullas,
 est inhumanum. 109. b
 Lacryme pauperum Deo
 sunt cure. 109. b
 Leana facta dimicãs pro ca-
 tulis, oculorum aciem in
 terram defigit, ne vena-
 bulum expauescat. 37. b
 Laïs, procacissima meretrix.
 133. a
 Lamech, pr imus digamus
 282. b

I N D E X.

- Lamia, draconum species, nudant mammis, ut suos lactent catulos. 37.b
- Lapis angularis, faciens vtraque unum, 119.a
- Latria quid. 172.a
- Lectulus Salomonis, ecclesia typus. 260.a
- Lenocinijs turpibus victirantes muliercule carpitur. 240.a
- Leuitarum quod & quale fuerit munus, & quo victitabant. 203.a
- Lex de suscitando fratri herede examinatur. 276.b
- Lex de ducenda vxore fratris, quando & cur antiquata, & sublata. 281.b
- Legis diuine contemptus, fons & origo vniuersorū malorum. 13.a
- Lex vetus ad perfectum nihil perducebat. 309.b
- Libri conscientiarum aperiuntur. 268.a
- Lingua mentem praecurrere non debet. 124.b
- Loqui ad cor, quid sit Hebrais. 185.a
- Lot propter hospitalitatem ab angelis visitatus, & seruatus. 86.a
- Lot vxor in statuam salis conuersa, quod voluptatum Sodomiticarum desiderio, retro aspexisset. 77.b.112.b
- Lot vino sepultus, filius stuprum intulit. 253.a 191.b
- Lot suis filiabus per philtera ad incestum prouocatus. 78.a
- Lotiones pedum & corporis totius cur antiquis tā crebra. 232.a.b
- Lucrum in arca, damnū est, & ira Dei in consciētia. 289.a
- Lucri odor bonus ex re quilibet. 275.a
- Ludi quā perniciosi. 243.a
- Lux semper nonnihil consolationis adfert. 245.a
- Lyrannus ex Hebraeo Christianus. 248.a

M

MAcario monacho in cameli, specie ut ieiunium solueret, diabolus apparuit. 245. & 246.b.a

Magi 83.b.

Magistr. fier.

Magistr. ordin.

12.a

Magistr. uersi.

Magistr. malor.

144

Magistr. gione

Magistr. liarum

145.

Mahal fenest.

136.

signi

Maled. omn.

pecca

Maled. patr.

Maled. conf.

Malus un.

Malor.

Malor.

I N D E X.

- Magi è medio tollendi. rifulosa, multa prouerbia
83.b. 144.a. eò pertinentia. 165.a
- Magistratus, Dei est mini- Mali oderunt peccare for-
ster. 145.b. midine panæ. 287.a
- Magistratus omnis à Deo Mali suafor, reus erit, etiam
ordinatus & cõstitutus. si non suaferit. 106.b
- 12.a. Mala qui faciunt non solũ
Magistratus Iudæorum di- morte digni, sed & con-
uersi. 9.a. sentientes, & consilia dā-
Magistratum honorũ & res. 234.b
malorum descriptiones. Malorum vindex accerri-
144.a. & b. mus Deus. 235.a
- Magistratui quanta reli- Manna secundum cuiusque
gione sit obediendũ. 268.b. voluntatem sapiebat in
Magistratus venales, Gal- ore. 186.b
liarum regni perniciēs. Mansuetis Deus dabit gra-
145.a. tiam. 105.a
- Mahalon interpretatur, de Manus Dei extensa quid
fenestra, vel à principio. significet. 108.a
- 136.b. & quid mysticẽ Mara quid sit. 131.a
significabat. ibid.
- Maledictiones Dei super Mare Erythreum, & ru-
omnia propter hominum brum in duodecim diui-
peccata. 17.b. siones diuisum, vt Israë-
Maledictus, qui nõ honorat litæ transirent. 24.b
- patrem & matrẽ. 171.a. Mare aneum cur in templo
Maledictus, qui in homine Hierosolymitano constru-
confidit. 167.a. ctum. 231.a. b
- Malus, etiam si regnet, ser- Maria Iudæa suum ipsius
uus est. 156.b. infantem ad deuorandũ
Malorum Ilias. 62.a. coxit. 16.b
- Malorum societas valde pe- B. Maria omnium mulierũ
excellētissima. 248.b

INDEX.

- B. Maria θεοτόκος ex patrum decretis probata, & credita. 221.b
- B. Maria semper intacta. 308.b
- B. Maria baptizata. 255.a
- Maria virgo victitabat lanificio. 149.a. & 151.b
- Maritorum in uxores officia. 32.b
- Mars, Deus homicida. 133.
- d. Martino varijs rerum speciebus diabolus apparuit. 245.b
- Martyres pro nobis lubenter orant. 76.a
- Martyrum sepulcra ubique veneranda. 173.b
- Massageta senes suos mactabant, ac deuorabāt. 47.a
- Matrimonium dici nequit, quod extra decretum Dei factum est. 58.b
- Matrimonium Christianus vel Christiana cum infidelibus contrahere nō debet. 61. a. nec cum hereticis. ibid.b
- Matrimonium cur in lege fiebat inter eos solum, qui eiusdē tribus erāt. 280.b
- Matrimonia secūda viduis non prohibita. 296.a.
- exempla. ibid.b
- Matrimonij fructus, & finis. 300.a.b
- Matrimonium fœlix, est diuina benedictionis effectus, & fructus. 97.a
- in Matrimonio contrahendo lentē festinandum. 255.b
- Matrimonia veterum patrum cum alienigenis, certa dispensatione diuina contigerunt. 297.b
- Matrimonia clandestina semper suspecta. 295.b
- Matrimonia clādestina omnino irrita & inania fore, ex decreto concilij Tridentini. 295.b
- Matrimonium Christianorum catholicorum sacramentum esse contra hereticos. 232.a. 295.b. & 296.a
- Matrimonia, que non sūt per sacerdotis benedictionem sunt adulteria, stupra, & fornicationes. 296.a
- Matrimonium quarum rerum sit signum. 296.a

Matrim
indiff
Medic
Mel lic
ceribu
admi
tat a
Mel de
Melan
magi
ecclēsi
223
Melch
naos
serua
85.a
Melch
pus
Mend
esse,
aut
Mens
bent
abor
Merce
bus
post
Merc
time
24
Merc

I N D E X.

- Matrimonij leges penitus
 indissolubiles. 31.b
 Medicus honorandus. 238.a
 Mel licet naturâ suauē, vl-
 ceribus tamen salubriter
 admotum, dolores conci-
 tat acerbos. 127.b. 128.a
 Mel de petra. 18.b
 Melancthonis testimonia
 magnifica pro antiquis
 ecclesia patribus. 222.b.
 223.a
 Melchisedec inter Chana-
 naos verum Dei cultum
 seruauit, ac defendit.
 85.a
 Melchisedec, Christi ty-
 pus. 242.b
 Mendacium omne peccatū
 esse, etiam si sit iocosum,
 aut officiosum. 264.b
 Mensuras qui diuersas ha-
 bent, excommunicati, &
 abominabiles. 288.b
 Merces pro Christo patien-
 bus copiosa est in calis re-
 posita. 87.a. 181.a
 Mercedem operariorum re-
 tinere quantum scelus.
 242.a. 288.b
 Mercedem accepturus quis.
 que secundum proprium
 laborem. 180.a
 Mercurius, latrociniorum
 artifex. 133.a
 Meritorum hoc est tempus.
 227.b
 Meritorum pia considera-
 tio. 184.b
 Merita nostra cum Deus
 pramiat, dona sua coro-
 nat. 184.b
 Meritis precedentibus vita
 redditur eterna. 184.b
 Messia certa, & indubia
 generatio. 4.b
 Messiam decuit omnipoten-
 tem esse. 209.a
 Miserabilis nihil, quàm
 ex beato miserum fieri.
 66.a
 Misericordiae opera septem.
 180.a
 Miseriis afflicti ut consolā-
 di. 127.b. 128.a
 Missae sacrosanctae celebra-
 dae ritus antiquus. 157.a.
 b. & 158.a
 Missae sacrosanctae ritus
 omnes ex diuinis scriptu-
 ris desumpti. 157.a. b
 Missa Aethiopum. 95.b
 Vv iij

- Mithridates duarum & viginti gentium, quibus imperabat, sine interprete loquebatur linguis. 146. a
- Monachus, qui peculium habuerit, sepultura caret. 54.
- D. Monica, D. Augustini dupliciter mater. 232. b
- Monica suum ipsius filium D. Augustinum, & matrem suam itaque suam Manicheum pietate constanti Christo lucrificavit. 85. a & 88. a
- Moab, regionis nomen, & urbis. 21. b
- Moab idolorum cultibus dedita. 23. b
- Moabites feroces, superbi, crudeles, barbari, & cultui demonum dediti. 67. a
- Modius multipliciter accipitur. 196. a
- Morborum causa, ciborum varietas. 192. b
- Mors, rerum ultima linea. 42. b
- Mors, omnium terribilium terribilissimum. 43. a
- Mortis ius rigidum, & in-
violabile. 42. b. 43. a
- Mors a quo pede pulsatur pauperum tabernas, regumque turres. 42. b
- Mors omnibus aequalis, indiscreta pauperibus, incepta diuitibus. 42. b
- Mors dominos seruis, & sceptrum ligonibus aequat. 44. a
- Mors sola certa, cetera humana incerta. 42. a
- Mors fugacem persequitur virum. 42. b
- Mors importuna profanat omne sacrum. 43. a
- Mors omnibus obscuras inijcit manus. 43. a
- Morimur quotidie, & mutamur. 42. b
- Mortui vivis patrocinantur, & veniam impetrant. 25. a
- Mortuorum anime norunt, quae hic agant superstites. 204. a
- Mortui quomodo audiunt ea, quae hic aguntur. 77. a
- Mortui quibus obsequijs, & vivorum officijs inveniuntur. 88. a. b caput integrum & purissimum de hac materia. 89. a. & seq.

Morte
cum
nibi
Morte
ratu
251
Mose
cat
Mose
tri
Mose
mu
sto
Mose
int
11
Mosi
bu
Mose
a s
Mose
ni
gu
11
Mul
6
Mul
9
Mul
na
te
Mu

INDEX.

- Mortuos apud Aethiopus officia.* 151. b
cum crucibus & orationibus sepeliri. 95. b
Mortui quatenus, & quationibus flendi. 49. a.
 251. a. b
Moses unde, & cur sic vocatus. 304.
Moses ut, & à quibus nutritus, & educatus. 40. a
Moses, ter maximus Dei famulus, & synagoga pastor peruigil. 7. b
Moses, Dei optimi maximi interpres, & nuntius. 110. a
Mosis preces quantas habuerint vires. 24. b
Moses non semel lapidibus à suis petitus. 137. b
Moses uxorem ex alienigenis assumens, gentium figurabat vocationem. 119. a
Mulier, vasculum infirmū. 69. b
Mulier bona, pars bona. 97. a. b
Mulierem bonam qui inuenit, hauriet iucunditatem à Domino. 32. b
Mulieris proba munera &
- officia.* 151. b
Mulierum genus varium, & mutabile. 65. a
Mulieribus ut corpus, sic mens est infirma. 65. a
Mulier obliuisci non potest infantem uteri sui. 81. b
Mulieres liberorum audisimas esse. 293. a
Mulieri natura non dedit imperium. 35. b
Mulierum genus Φιλόνος-μυ. 239. a
Mulier per filiorum generationem saluatur. 36. a.
 303. b
Mulier quorsum à Deo formata. 231. b
Muliebris ornatus nullus modus. 239. a
Mulieres tres nundinas faciunt: paræmia. 252. a
Mulier innupta cogitat facilius, qua Dei sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore, & spiritu. 105. b
Mulieres, quo volunt tempore, plorant. 109. b
Mulieres quenam potissimum deceant virtutes. 230. b

- Mulieres due, qua fame
grassante, infantes comederant. 18 b
- Mulier vetula mundo studens muliebri, prodigium & monstrum est. 105 b
- Mulieres exterarum nationum quam in ornatu, & incessu pudica & simplices, etiam hoc tempore. 169 b
- Mulieres aulicae Egyptiorum templis, vulpibus, & sepulcris persimiles. 240 a. b
- Mulieres aulicae huiusce temporis quam dissoluta, ac deprauata. 147 b
- Mulieres Romanae abstemia. 111 b
- Mulieres in aquam casu delapse, in faciem prone fluitant: ipsa natura pudorem seruante. 169 b
- Mulierem initio facile ad impietatem pellexit satanas. 65 a
- Musica non conuenit luctui. 129 a
- N
- Nas seu Nachas interpretatur, serpens vel coluber. 306 a
- Nabuchodonosor septem annos, ut immanis bellua, regno, hominumque consortio, mentisque priuatus. 8 b
- Nabomi, id est, pulchra. 22 b
- Nathaëlem cremo pellere conatus est diabolus, apprensus ei mulis formis. 246 a
- Nauticam primus exercuit Noë. 39 a
- Nemora in honorem demonum ab Israelitis consita. 11 b
- Nestorius pluris, quam omnes antiqui patres, fieri volebat. 222 a
- Nicolaus de numero septem diaconorum cecidit. 114 b
- Negligentia corrumpit animum. 153 b
- Nobiles viros, qualia studia deceant. 142 b
- Nobiles istius temporis

I N D E X.

- quàm impuri constupratores. 247.a
- Nobilitas apud Deū summa est, clarum esse virtutibus. 143.a
- Noëmi quomodo ecclesie figura. 136.a. 138.b
- Noëmi, omnium mulierum matrimonio iunctarum pium exemplum. 34.b
- Noëmi inter idololatrias veram in Deum fidem non deseruit. 85.a
- Noëmi vidua quot & quātis diuexata miseris. 65.a
- Noëmi vetula facta & imbecilla, domi vacabat orationibus. 149.b
- Noëmi prostituens Ruth nurum suam, an peccarit. 236.b. 237.a
- Nomen bonum, quàm diuitiæ multæ, melius. 128.b
- Nomina multis ab euentu sunt indita, aliis ob miracula, aliis ob quedam mysteria. 304.a
- Nosce teipsum, summo Deo dignissima sententia. 130.a
- Notitia sui, disciplinarum omnium est maxima. 129.b
130. a
- Nouati hæresis impia explosa. 126.a
- Nox. 244.b
- Noctis per epitheta descriptio. 244.b
- Noctis ab effectis definitio, ex versibus Ouidianis. 234.a
- Nocte media, aduersæ potestates horribiliores esse solent. 245.a
- Nuptiarum author, Deus. 31. b. 32.a
- Nuptiarum finis & scopus non vnicus. 105.b
- Nuptias damnare, doctrina est demoniorum. 232.a
- in Nuptiis contrahendis quid obseruandum. 254.a
- Nuptia fidelium cum infidelibus, sunt prostitutiones membrorum Christi. 58.b
- Nuptiarū solum diem primum, & postremum felicem esse. 231.a
- Nuptias miraculorum primo probauit, ac decorauit Christus. 232.a

Nympharum multa genera: qua tamen demonum variorum erant larua. 245. b
videto Matrimonium.

O

Obed seruum & agricolam sonat, & cur.

304. a

Obscaenitas verborum & rerum Christianis euitanda. 299. a

Occasio insistit rotula, nec ullo potest stare loco.

132. a. elegans eiusdem descriptio. ibid.

Oculorum officium. 233. b

Oculi plura vident, quam oculus. 269. b

Oculus Domini impinguat equum. 153. b

Olet non bene, qui bene semper olet. 238. b

Oleum quorsum à Deo factum. 238. a. b

Oleum de saxo durissimo. 18. b

Oleum sanctum baptismi. 255. b.

ὄμοσσιον non ex sacris scri-

pturis profligauit Arianos. 221. b

Onan, quòd recusavit fratri suo suscitare semen, vindicta diuina peremptus. 287. b

Onan improbatus, quòd semen effunderet in terrā. 278. b. & 280. a

Operantium impinguitur anima. 198. a

Operum bonorum hoc tempus est, premiorum seculum futurum. 227. b

Opera bona à Deo compensantur. 178. a

Opera bona ad salutem necessaria: pro quibus & magnam Deus retribuit in cælis mercedem. 87. a

Opera bona merentur multa premia spiritualia, & corporalia ex Melanethone. 181. b. & 182. a

Opera bona nihil aliud sunt, nisi gratia Dei. 183. b

Opera bona esse mortalia peccata, ex perditissimi Caluini impudentissima sententia. 179. a

Opera bona extra ecclesiam

cathe
214.
Operum
plex
Opes ac
positi
dam
sanct
Opum
dent
Opulen
est I
Oratio
sum
Oratio
tas
clar
24
Oratio
eccl
Origen
vete
gist
Origen
tis
Orna
chr
Oscul
&
Oscul
riq
do

I N D E X.

- catholicam non profunt. 214. b.
- Operum consideratio duplex. 184. a
- Opes ad usus opportunos repositas Deus nequaquam damnat, sed benedictione sanctificat. 208. b
- Opum maiore partem possident improbi. 30. a
- Opulentia vera mentium, est Deus. 30. b
- Oratio ante & post cibum sumptum. 242. b. 243. a
- Orationes iustorum quantitas habeant vires, preclaris ostenditur exemplis. 24. b
- Orationes pro defunctis in ecclesia primitiua. 49. b
- Origenes tum errauit, cum veterum contempserit magisteria. 222. a
- Origenis opinio de damnatis falsissima. 227. b
- Ornatus dissolutus, Antichristi velamen. 238. b
- Osculi usus varius. 110. a & seq.
- Osculandi mutuo apud antiquos honesta consuetudo. 98. a. etiam inter Christianos in celebrandis mysteriis. ibid. b
- Osculum, est interna affectionis animi externum indicium & symbolum. 110. a
- Oscula sororia. 112. a
- Osculis qui a d. impuros abutuntur amores, ut traditores & falsarii plectendi sunt. 99. a
- Otiosi fame laborant. 198. a
- Otium elegantissimis descriptum versibus. 152. a
- Otium alit omne flagitiorum genus, 151. b. exempla ibid. 197. b
- Otium & reges, & prius beatus perdidit vrbes. 152. a
- Otiosi, tanquam reip. pestes, capite plectendi. 152. a
- Ovis vna morbida gregem inficit vniuersum. 78. a. 165. a
- Ovibus & lupis nulla securi societas. 165. a

P

Pachonem monachum diabolus de stupro so-

INDEX.

- licitavit, in puellam Æthiopiissam transformatus. 246.a
- Pacta hominum nunquam frangi posse sine delicto. 264.b
- Palea mysticè. 228. a. 254.a
- Palea inanes tempestate iactantur, allegoricè quid. 114.a
- Panis hordeacei olim in Palestina usus frequens. 190.b
- Panis quotidianus quis dicitur. 74.b
- Papæ autoritas probatur. 219.b
- Papyrius & Claudia soror eius cum simul incestum commississent, gladio scipos transfurberunt. 282.a
- Parentes suos quanta diligentia curare debeant liberi, præclaris docetur exemplis. 79. a. & b
- Parentes qui non honorat, maledictus. 80.b
- Parentes honorandos esse natura docetur præceptis, &c. 80.a
- Parentes senio confectos habere domi nostræ, pretiosum est thesaurum, & summi Dei simulacrum. 79.b
- Parentes qui percusserit, morte moriatur. 80.b
- Parentum generosa nobilitas, quantum posteris ad virtutis stimulum. 22. b. 23. b
- Parentum & liberorum necessitudo magna. 32. a. sed arctior viri & uxoris coniunctio. ibid.
- Parentes veluti in liberis renascuntur. 280.a
- Parentum in liberos munera & officia. 37. a. 201. a
- Parricide quibus pœnis apud veteres plecterentur. 47. a
- in Parricidas cur Solon nulla constituerit supplicia. 79. b
- Passerum sanguis in lege quid significaret. 257. b
- Pastoriam docuit Adamus. 39. a
- de Pastoribus ecclesiasticis optima & pia præcepta. 233. b
- Pater patria, & pater populi, eximium fuit apud

INDEX.

- antiquos inſigne virtu-
tis, & ornamenti hono-
ris. 162. b. & 163. a
- Patres antiqui poſt ſacra bi-
blia ſunt conſulendi, quo-
ties agitur de fide, &c.
217. a. b
- Patres errare non potuiſſe.
220. b
- Patres eccleſiæ nunquam
ſpiritu ſancto ſimul om-
nes deſtituti. 218. a. b
- Patres quod inuenerunt in
eccleſia, tenuerunt, &c.
220. b
- Patres ſi erraſſent, ſpiri-
tus ſanctus ſuum negle-
xiſſet officium. 221. a
- Patrum terminos egredi nō
licet. 220. b
- Patrum omnium authoritatē re-
ſpicientes pro hæreticis ha-
bendos eſſe. 222. a
- Patres, antiquiſſimæ ve-
ritatis aduerſus hæreti-
cos muri inexpugnabi-
les. 221. b
- pro Patribus, hæreticorum
huiuſce temporis testi-
monia. 222. b
- Patrum catalogus per ſecu-
la digeſtus. 215. b. 216. a
- & ſeq.
- Patrum veterum catalogus
multum habet utilita-
tis. 305. a
- Patres ut liberos tractare
debeant. 150. a
- Patria nihil dulcius, ni-
hilque charius. 70. b.
71. a. 117. a
- Patria quantum ſentitur a-
marior, tantum euadit ſua-
uior. 72. a
- Patria noſtra, eſt paradifus.
190. a
- Patriarchæ, noſtri ſunt pa-
rentes. 140. a
- Patriarchæ duodecim, apo-
ſtolorum duodecim typus.
219. b
- Patriarcharum multa præ-
clare facta nobis non i-
mitanda. 236. a
- Patricius, ferox d. Monice
d. Auguſt. matris vir
& maritus. 232. b
- Patris familiæ boni ac di-
ligentis elegans deſcriptio.
233. a
- d. Paulus, euangelij tuba.
253. a
- d. Paulus, mundi contem-
ptor. 39. a

I N D E X.

- d. Paulus ex lupo agnus factus, & ex persecutore Christianorum prædicator eximius, & pastor bonus. 116.a
- d. Paulus quot & quibus nationibus sacrum prædicauerit euangelium. 140.b
- d. Paulus scenofactoria erant artis, ex qua quæritabat cibum. 39.a. 199.b
- d. Paulus fame & siti, frigore & nuditate se laborasse non diffitetur. 25.b
- d. Paulus castè semper uixit. 252.a
- Pauli Samosatani heretici mores, & institutiones impia. 222.a
- Pauper ubique iacet. 251.a
- Pauperibus benefacere quàm sit utile. 203.a
- Pauperi qui dat, non indigebit. 29.b
- Pauperes propinqui nostri, omnium primi à nobis sunt iuuandi. 204.b
- Pauperibus curia principum clausa. 251.a
- Pauperum consolatio. 149.b
- Pauperies, magnum inter seculi filios opprobrium: 66.b
- Paupertate maxima laborauerunt Christi antiquissimæ matres. 146.b
- Paupertate probantur sancti viri. 149.a
- Paupertate non pereunt pii, exempla. 153.a
- Peccant iusti, sed non ad mortem. 114.a
- ad Peccandum qui alios inducunt consilio, vel exemplo, grauissimas dabunt pœnas. 106.b
- Peccatori non desperandum, sed citò ad pœnitentiam currendum. 235.b
- Peccatoribus cum non irascitur Deus, ira magna est indicium. 131.a
- Peccaturum qui non cohibet, cum possit, in culpa est facinoris. 106.b
- Peccata patriarcharum non sequenda, nec in exemplum trahenda. 234.b
- & cur eos Deus peccare permiserit. 235.a. b
- Peccati expertem reperiri neminem. 235.a
- Peccati initium à muliere factum.

I N D E X.

- factum. 65.a 41.b
 Peccata sua qui prædicant
 monstra sunt, humana
 specie tecta. 248.b
 Peccata Deus quatuor ca-
 lamitatũ generibus pu-
 nire solet. 15.a
 Peccata hominum Deus
 plectit & corripit: non
 ut perdat, sed ut emen-
 det, & sanet. 17.b
 Peccatum non remittitur,
 nisi restituatur ablatum.
 289.a
 Pedum lotiones antiquitus
 frequentes. 237. a. b. &
 cur. ibid.
 Pelicani avis mira natura
 in vita pullis suis resti-
 tuenda. 37.a
 Penelope, mulierum pud-
 carum exemplar. 169.a
 Peregrinatur in terris Chri-
 sti membra. 138.a
 Peregrinis molestia non in-
 ferenda, imò bene facien-
 dum. 165. b. 40. a. b
 Peregrinorum pedes lauan-
 di. 166.a
 Periculorum plena homi-
 num vita. 139.a
 Periculo alieno sapiendum.
- Periculum qui diligit, in eo
 peribit. 235. b
 Persecutionum utilitates.
 139.a
 Persecutores ecclesie primi.
 253. b
 qui Perseuerauerint usque
 in finem, saluabuntur.
 125.a
 Pestilentia, Dei ob peccata
 flagellum. 15.a
 d. Petrus, apostolorum co-
 rryphæus. 137.a
 d. Petro non bene cecit, cõ-
 uersari cum blasphemis
 militibus. 165.a
 d. Petrus in atrio pseudo-
 pontificis Christum nega-
 uit, & cum periurio de-
 testatus est. 78.a
 d. Petrus piscator à piis ado-
 ratas. 173.a
 Pharaõ ob raptum uxoris
 Abrahæ grauiter affli-
 ctus. 288.a
 Pharisæorum doctrina, &
 mores. 133.a
 Pilantia, amor sui. 168.b
 Pietas quid sit. 167.a
 Pietas, quã Deo, angelis, &
 hominib⁹ gratiosa. 166.b

INDEX.

- Pietas ad omnia est utilis, promissionem habens vitæ, que nunc est, & futurae.* 87. a. 181. a. b. 182. a
- Pietatis parentum in liberos exempla mira.* 37. b
- Pij non confundentur in tempore malo.* 26. a
- Piger furtivus de manibus vivit.* 195. a
- Pigrum timor deiciit.* 198. a
- Piscatores quid mysticè apud Ieremiam.* 220. a
- Plato gratias impensè diis agebat, quòd Athenis esset natus.* 23. a. b
- Plinius abdita naturæ indagavit acutissimè, & odoratus est omnia.* 99. b
- Plutus cur utroque pede claudus, & alatus.* 30. a
- Pœnitentia hostes huiusce temporis.* 126. b
- de Pœnitentia patrum veterum exempla piissima.* 126. a
- Polenta quid sit, & ex quo, & quomodo conficiatur.* 190. b
- Polygamia salax Christianis vitanda.* 32. a. b. 284. a
- Populus, bellua multorum capitum.* 129. a
- Portulaca stomacho mirè prodest.* 190. a
- Præcepta sexcenta tredecim servare tenebantur Hebræi.* 121. a
- Præceptores puerorum moriuntur.* 201. a
- Premia bonorum operum.* 181. a. b.
- Premium victoriæ à Christo operante bonum tribuitur.* 183. a
- de Prædestinatione disputatio brevis, & exempla ex sacris bibliis desumpta.* 115. a. & seq.
- Preces publica & solennes ad Deum non frustra funduntur.* 294. b
- Priapus, infœlix & horrendum monstrum, à quibus olim adorabatur populus.* 85. a
- Priapus hominum pudendis colebatur.* 211. b
- Princeps, Dei est minister.* 188. a
- Principum officium.* 253. a

I N D E X.

- Principes honorandi. 187. b
 Principes quanta sermonis
 comitate suos alloquen-
 tes subditos uti debeant.
 250. b. 251. a
 Principes eos esse probos,
 quâquam ipsi mali sint,
 qui probos apud se ha-
 beant seruos. 162. a
 Princeps sine literis, est avis
 sine pennis, nauis sine ve-
 lis & remis, caput sine o-
 culis, & exanime corpus.
 146. a
 Principes nostri temporis
 quàm infandi scortatores,
 & stupratores. 247. a
 Proditorum Deus vindex
 acerrimus. 104. b
 Proditorum patriæ pœna.
 47. a
 Promissa quanta religione
 seruanda, & præstanda.
 265. a
 Promissa mala rescinden-
 da. 265. b. exempla.
 266. a
 Promissiones Dei nūquam
 fallaces, nec irrita.
 18. b.
 Prudentia viribus melior.
 145. b
- Psalmi an sint omnes Da-
 uidis. 2. b
 Pseudochristi, qui non eru-
 buerunt se dicere Mes-
 siam. 4. b
 Pudicitia, dos virginum
 preciosissima. 297. a
 Pudicitia, prima coniugij
 gratia. 59. b
 Pudor quandiu residet in
 animo, aliquis est bona
 spei locus. 193. a
 Puella quàm seruatu diffi-
 ciles. 207. a
 Puellis, quæ nubere vo-
 lunt, quid obseruandum.
 254. a
 Puero non subtrahēda dis-
 ciplina. 38. a
 Pulcritudo non accusan-
 da, sed timenda, exem-
 pla. 130. b
 Pulcritudinis scita descri-
 ptio. 130. b
 de Purgatorio caput inte-
 grum, doctissimum, &
 piissimum. 89. &
 seq.
 de Purgatorio Luteri sen-
 tentia. 227. b

R

Rab, patriis superstitionibus relictis, veram religionem est amplexata. 100.b

Rabula cur Roma olim eie-
cti. 272.a

Raceni ex vindemia reli-
cti, sunt pauperum. 148.b

Rachel ubi sepulta. 21.a

Raptores rerum alienarum,
semper in egestate de-
gunt. 162.a

Rebecca ex Mesopotamia
venit ad Isaac maritum
in terram Chanaan, nec
unquam ab eius latere
discessit. 36.a

Redemptores quoniam voca-
ti fuerint. 307.a

Regnum Christi à regnis
mundi plus, quàm toto
cælo distat. 139.b

Regnum Christi non venit
sine cruce. 69.a

Regna evertuntur imperi-
tia & imprudentia re-
gum. 146.a

Regulus, Romanorum dux,
quàm religiosus in fide

hostibus, etiam crude-
lissimis, seruanda fue-
rit. 265.a

Religio vera, summum ho-
minis bonum. 103.a

Religionis non est, cogere
religionem: nam spon-
te suscipi debet, non vi.
81.a

Religioni nihil preferen-
dum. 118.a

Reliquia sanctorum vene-
randa. 173.a. & b

Reliquiarum sanctorum mi-
racula. 110.b

Reues, concupiscentia sedes.
22.b

Repudij libellus Iudæis per-
missus, & non proba-
tus. 32.a

Requie alterna quod caret,
durabile non est. 243.
a. b

Res unaquaque tempus ha-
bet suum, & locum.
227.b

Residentia in beneficiis ec-
clesiasticis, iuris est diui-
ni. 154.a

Respublica felix, in qua re-
gnant philosophi, aut
philosophantur reges.

INDEX.

146. a
Resurrectionem solum eis obtingere, qui in terra sancta sunt sepulti, ex opinione Iudeorum. 12. a
Retributio multa in custodiendis Dei præceptis. 181. a
Rex cum patre, & ovium pastore cõparatus. 162. b
 163. a
Rex Apud Egyptios oculario designatus. 233. b
Reges non hominũ, sed Dei iudicium exercent: qui aliquando regi regũ Iesu Christo de omnibus rationem sunt reddituri. 12. a
Reges omnibus filij Dei morte redemptis præsumunt, ut eis proficiant. 12. a
de Regis optimi munere præcepta non contemnenda. 233. b
Reges deterioris conditionis, quàm muliones & agasnes. 9. b
Reges tyranni, Συνοβόγοι. 163. a
Regum Israëlitarum temporibus, ambitione, avaritia, luxu, proditiõibus, & cadibus cuncta factata fuere. 11. b
Reges Iudeorum quid à Iudicibus, qui ante eos populum rexerunt, discrepent. 9. b. 10. a
Reges Israël omnes à Deo reprobat. 9. a
Rex Poloniae, qui à muribus immaniter fuit consumptus. 44. b
Risus quid sit. 99. a
Roboam duriter & acerbè subditos alloquens, decem regni sui partes amisit. 251. a
Rumor honestus, alterum est patrimonium. 294. a
Ruth liber cui debeat attribui: utrum canonicus sit, vel apocryphus. 2. b. & 3. a. & quanta sit eius utilitas. 4. a
Ruth ex quibus orta parentibus: & quanta fuerit eius modestia. 187. a
Ruth Moabitidis, licet idolorum cultrix, in animam tamen est assumpta Christi, & ex olea-
 x x ij

- Aro in bonam oliuam in-
 ferta. 5.a
 Ruth, gentium ad fidem
 venturarium figura. 212.
 b. 213.a
 Rutha fides à fide Abra-
 ham non longè distat.
 175.b. 176.a
 Ruth, urgente fame, disper-
 sas in agris alienis spicas
 colligebat. 146.b
 Ruth Deo, angelis, & Boo-
 zo opulentissimo principi
 & potentissimo, propter
 pietatem gratiosa. 166.b
 Ruth cum coniuge decem
 annis sterilis & infan-
 cunda fuit. 68.a
 Ruth iuuenis & vegeta si-
 bi & matri labore ma-
 nuum suarum victum
 quaeritabat. 149.b
 Ruth à sordibus se lauans
 aqua quid indicet.
 254.b
 Ruth sua sponte cubans
 cum Booz, an peccarit.
 236.b. 237.a
 Rutha fama, & virtus ab
 omnibus semper celebra-
 bitur mortalibus. 121.b
 Rutha spiritualis quæ dica-
 tur. 261.a
 Sacerdotis labia custo-
 dient scientiam, &
 lex exquiretur de eius
 ore. 219.b
 à Senioribus perditionis
 initium. 20. a
 Sacerdotes quid, in huiusce
 temporis Eli upeant so-
 cordiam. 13.b
 Sacerdotum impiorum exē-
 plo, populus ad scelera
 quæque perpetranda fit
 audacissimus, & impu-
 dentissimus. 13.a
 Sacerdotia hodie ueneunt,
 & rapiuntur. 154.a
 Sacramentorum dispensa-
 tione peccata dimittun-
 tur. 263.a
 Sacramenta extra ecclesiam
 catholicam non prosunt.
 214.b. 215.a
 Sacrificium iuge. 254.b
 Sacrificium offerre ex sub-
 stantia pauperum, quan-
 tum sit crimen. 196.a
 Sacrificiis legalibus subla-
 tis, unicum secundum or-

- dinem Melchisedec, in-
 stituit Christus. 310. a
 Sacrilegi, templorumque di-
 reptores infandis à Deo
 plectuntur supplicis, exē-
 pla terroribus plenissi-
 ma. 8. b. 9. a
 Sacrilegorum pœna. 47. a
 Salomon sic vocatus, pro-
 pter pacem sub eo futurā.
 304. a
 Salomon uxorum idolola-
 tria deceptus, falsis diis
 templa arāsque dicauit.
 27. a. b
 Salomon uxores alienigen-
 nas accipiens quid indi-
 cer. 119. a
 Saltatrices mulieres, deter-
 rima pestes. 243. a
 Saluatores plerique nuncu-
 pati. 307. a
 Salutare libenter, quam ha-
 beat vim. 154. b. exem-
 pla. 155. a
 Salutat octies populum sa-
 cerdos in Missa celebra-
 da. 157. b. 158. a
 Salutā dūs nemo per viam,
 quid hoc sit in euangelio.
 155. b
 Samson Hebræorum fortis-
 simus. 64. a
 Samson uxorem ex alieni-
 genis accipiens, quid fi-
 gurarit. 119. a
 Samson maluit seipsum cū
 hostibus, certissima oppri-
 mere ruina, quā corū diu-
 tius pati conuitia. 128. a
 Samuel à Deo datus inter-
 pretatur. 304. a
 Sancti qui proprie dicātur.
 167. a
 Sanctorum memoria hono-
 randa. 173. a. & b
 Sanctorum preces quanti
 valeāt, exempla. 175. a. b
 Sanctorum defunctorū me-
 rita, & orationes nobis
 prosunt. 76. a
 Sancti defuncti norūt, qua
 hic à nobis aguntur, exē-
 pla. 77. a
 Sancti defuncti nostras au-
 diunt preces. 76. b.
 77. a
 Sanguis vna meracissimus.
 18. b
 Sapientia melior, quā vi-
 res. 145. b
 Sapientia Domini cū ce-
 li circuit, profunda pene-
 trat abyssū, &c. 28. b

- Sapientia prudentia.* 35. a
Sara secuta est suum Abrahamum, ubicunque locorum peregrinaretur. 36. a
Satanae tela ignita. 252. b
Saturnus, Deus gentium, falce truci minitans. 133. a
Satyros, quem vidit d. Antonius, quis & qualis. 245. b
Saul maluit seipsum occidere, quam in infidelium incidere manus. 128. a
Saul cum Satana periit. 125. a
Sceleratus unicus potest, quod centum pii nequeunt viri. 77. b. exempla. 78. a
Scelerati non solum gladio, sed & opprobriis afficiendi. 286. b
Scelus est nulla necessitate excusabile, ad fidei hostes confugere. 27. a
Scipio quam continens & castus fuerit. 247. a
Scribarum ex effectis descriptio. 133. a
Scripta sua qui ecclesiae iudicio examinanda tradere nolunt, carpuntur. 228. a. b
Scripturas sacras expresse non omnia credenda continere. 221. a
Scripturarum sacrarum hostes antiqui, ut athei, catalogo recensentur. 8. b
Scythae suos deuorabant mortuos. 47. a
Sebastianus in aula Diocletiani imp. impietatem fugiens, martyrio est coronatus. 28. a
Sedere Dei quid sit. 271. a
Sedere, aliquando pro consilium capere. 270. b
Sedentes tranquilliore sunt animo, quam stantes. 270. b
Segor urbi Lot veniam impetrauit, ne cum Sodomitae periret. 24. b
Senatus ex quibus hominibus constare debeat. 270. a. & unde dicatur. ibid.
Seneca Stoicam profitebatur apathiam. 99. b
Senecta tacito venit pede. 197. b

I N D E X.

- Senecta morte sola curari potest. 67.a
- Senectam comitantur morbi absque numero. 67.a
- Senectus omnes corporis vires debilitat, uel tollit. 66.b
- Senis hominis vera descriptio. 67.a
- Senes non tam viuunt, quã lente moriuntur. 67.a
- Seniorum quilibet coli debet. 127.a
- in Seniorum prudentium multitudine standum. 121.a
- Senes in rebus & negotijs grauibus semper consulendi. 270.a. & b
- Senex egenus, res est in hac vita omnium miserrima. 301.b
- ex Sententia vera non dimoueri, laudabile: in falsa persistere, culpabile. 100.b
- Sepeliendorum mortuorum varia apud varios populos consuetudines. 47.a
- Sepeliendorum mortuorum apud pios consuetudo, & caremonia. 48.a
- 49.a
- Sepeliri cur desiderabant Patriarcha in terra promissionis. 123.
- Sepeliri iuxta sanctos viros, quanta religio olim fuerit. 123.a.b
- Sepulcra secus templa ex lege Lycurgi ponenda. 47.b
- in Sepulcrorum violatores pena grauisima legibus irrogantur. 46.a
- Sepulturam honestam natura postulat omnibus. 46.b
- Sepultura honesta, & sacra priuari, ultionis est diuina signum. 45.b. exempla. ibid.
- Sepulturam suam quanti fecerint antiqui & sanctissimi patriarcha. 48.b. 123.a
- Sepultura quibus hominibus prohibita apud veteres. 47.a
- Sepulturâ sacrâ indigni si in sanctis locis sepeliuntur, grauioribus apud inferos plectuntur supplicijs. 54.b

I N D E X.

- Sermo, animo egrotanti me-
dicus.* 188.b
- Sermo Dei pinguisimus.*
186.b
- Sermo durus suscitatur furo-
rem.* 251.a
- Sermonis comites omnium
hominum conciliat vo-
luntates.* 250.b. 251.a
- Serui iure diuino permisi,
& instituti.* 159.b.
160.a
- Seruorum tres ordines, &
eorum munera & offi-
cia.* 159.b
- Seruus talis, qualis Domi-
nus.* 161.b
- Seruo suauissimum est, bo-
num nancisci dominum.*
161.b
- qui seruit beatis, beatus est.*
161.a
- quot Serui, tot hostes: imò
non habemus illos hostes,
sed facimus.* 157.a
- de Seruis quanta cura nobis
est habenda.* 189.b. ex-
empla. 190.a
- Serui quo pacto tractandi,
exempla.* 156.b. &
157.a
- Seruorum conditio non no-
bis habenda ludibrio:
plures enim quondam
principes facti sunt serui,
exempla.* 157.a
- Serui nobilium ac diuitum
quam peruesi.* 161.b
- Sibylla pro virginitatis sua
mercede, donum acceperunt
prophetia.* 247.a b
- Silentium ornat mulieres.*
252.a
- Siliqua porcorum explicata
mysticè.* 214.b
- Simon Magnus suam ipsius
pertinaciam vitam amisit.*
100.b. 101.a
- Simonis magi mendacia.*
4.b.
- Sinones insidias ubique te-
dentes hodie in aulis re-
gum.* 155.b
- Sobrietas Adamum in
paradiso seruauit, gula
inde detraxit.* 191.b
- Socrates à duabus vxoribus
non modo verbis, sed &
verberibus malè multa-
tus.* 283.a
- Socrus valde nurius sunt
veneranda, exempla.*
109.b
- Solem aliquot horis stetitisse*

INDEX.

- ad preces Elimelech. 140.b
 24.a
 Sollicitudo sobria, & uti-
 lis, atque necessaria, quæ
 & qualis. 209.a
 Somni causa potissima, &
 eiusdem utilitas. 243.b.
 ac definitio. ibid.
 Somnum qui diligit, depri-
 metur ab egestate. 198.a.b
 Somnus Boetii mysticus.
 257.a
 Spes, tuta animarum nostra-
 rum anchora. 180.a
 Spica casu prætermissa pere-
 grinis relinquenda, &
 pauperibus. 131.b. 148.a
 Spisamius ex Episcopo Ni-
 uernensi, patria proditor,
 ac Dei, salutisque sua
 desertor factus. 84.b
 Spiridion episcopus quam
 in pauperes pius fuerit.
 249.b
 Sponsæ nouæ quibus orna-
 mentis decorari debeant.
 238.b. 239.a
 d. Stephanus ad extremum
 usque spiritum, turbis
 tametsi furentibus, an-
 nunciavit Christum.
- d. Stephani ossa mulieri cæ-
 ca restituerunt visum.
 110.b
 Stercoris columbini cadi
 quarta pars quinque ar-
 genteis empta, fame gras-
 sante. 18.b
 Sterilitas olim opprobrii lo-
 co, ac diuinæ maledictio-
 nis putabatur effectus.
 68.a
 Sterilitas omnium frugum
 propter scelera. 17.b
 Stoici cæcogroi. 108.b
 Stultorum amicus, illis ef-
 ficitur similis. 77.b
 Superbo qui communicauit,
 induet superbiam.
 78.a
 Supplicia vnius, omnium
 documenta esse debent.
 41.b
 Susanna ab iniquo iudicio
 sacris orationibus libera-
 ta. 246
 Sutoriam quis primum do-
 cuerit. 39.a
 Symbolū Apostolorū mira
 breuitate, & perspicuitate

- totius veræ religionis cõ-
plectitur fundamenta. 8.a
- Synagoga quot hereticorũ
sectis misere dissipaba-
tur. 133.a
- T
- T**abernaculum testi-
monij, ecclesiæ typus. 219.b
- Talpa pro dijs habitæ. 211.a
- Tatianus tum in heresim
lapsus, cum traditiones
veterum respuerit. 222.a
- Templo Dei cum idolis nul-
lus consensus. 60.a
- Testis verum testimonium
vendere nõ debet. 272.a
- Testis falsus quibus suppli-
cij affici debeat. 291.a
- Testes tres, qui falso Narcis-
sum episcopum accusauerant,
ultione diuina miserabiliter
periere. 291.a
- Thamar incesta, Iesu Chri-
sti auia. 5.b
- Theodectus tragædus oculis
captus, quod ex sacris bi-
blyis nonnihil in suum
transulisset pœma. 9.a
- Theodotus Beza, pœta in-
sanus. 248.b
- Theopompus aliquid ex sa-
cra scriptura ad vsus in-
fandos traducens, turba-
tione mētis est correptus. 9.a
- d. Thomas cõstantius Chri-
sti predicauit resurrectio-
nem, quam ante negauerat. 100.b
- Timoris due species homini
viatori necessarie. 246.b
- Timotheus & Titus caste
semper vixerunt. 252.a
- Tobias in captiuitate posi-
tus, veram in Deum fidẽ
non deseruit. 85.b
- Tobias ob orationes ab ange-
lo visitari meruit. 24.b
- Tobias mortem est deprecatus,
quando ei insultauerit
uxor. 128.a
- Traditiones patrum seruã-
dæ. 215.b
- Tribula, seu tribulum, quod
genus instrumenti rusti-
ci. 198.b
- Tributum frumentarium,
quid sit. 207.b
- Trinitatis tres persona qui-

I N D E X.

bus locis testamenti veteris ostensa. 154.a. & b
 Trinitas cur olim obscure significata. 154.a
 Triticum non rapit ventus, quid sit. 114.a
 Turris David, ecclesie figura. 260.a
 Tyrannorum apud antiquos poena. 47.a

V

Valentis imp. tyranni cadaver immuniter exustum. 48.a
 Valenti monacho diabolus cum mille angelis lampadis tenentibus apparet, petiit ab eo, ut pro viuorum & mortuorum adoraretur iudice. 246.a
 Velle & perficere Deus in nobis operatur. 125.b
 Venatores allegoricè. 220.a
 Veneni guttula totum meridolium intoxicare potest. 77.b
 Ventre molesto nihil improbius. 15.b
 Venter auribus caret: ob id ei verba facere est arduum. 15.b

Venter precepta non audit, postulat, appellat. 15.b
 Ventum seminare, & metere turpitudinem. 17.b
 Venus, procacissima meretricis. 133.a
 Venus qualiter à Phidias statuario efficta. 147.b
 Verba sapientum, quasi stimuli, & clavi in altum defixi. 188.b
 Verbis pudicis res impudicas, & pudendas lingua Hebraea exprimere solet. 299.a
 Verbum Dei quàm & quantum habeat vim, & emphasim. 154.a
 Verbum Dei, est officina omnibus referta medicamentorum generibus. 186.a
 Verbum Dei cum patre vim habet creandi. 154.a
 Verbum caro factum est, ut carnem, id est, hominem Deo conciliaret, & unione perfecta coniungeret. 210.a
 Verecundia ex Aristotele elegans definitio. 239.b
 240.a. & ex Cicero. ibid.

I N D E X.

- Verecundia* vita decus, sedes virtutis, insigne totius honesti. 169.a
- Verecundia*, potissimum puellarum, & pudicarum matronarum ornamentum. 169.a 192.b. 239.b
- Verecundia* mulieris super aurum. 169.a
- Verecundia*, omnium gemmarum preciosissima, & gratiosissima. 168. b. 169.a
- Verecundia* omnem decet atatem, & sexum. 168.b
- Vespasianus* summis utebatur magistratibus, ut spongij. 144.b
- Vespertilio*nes dii habitae. 211.a
- Vetularum* officia. 251.a
- Vicarij* qui dicantur. 159.b
- Vidua* paupere nihil calamitosius. 66.b
- Viduis* durum est, assueta carere voluptate. 105.b
- Vina* Veneri parant animos. 234.a
- Vinum* Romanis mulieribus olim vetitum. 111.b
- Virginis* vere ex Museo elegans descriptio. 169.a
- Virgines* domi perpetuo seruanda, & apud matrem manere. 147.b
- Virgines* seruare quam arduum. 207.a
- Virginibus* adolescentes calamistrati sunt fugiendi, & puella lasciuae. 201.b
- Virtus* versatur circa difficilia. 69.a
- Virtutis* splendores latere nequeunt. 174.b
- Virtute* nihil amabilius, nihilque quod magis ad diligendum alliciat homines. 174.b
- Virtutis* radices sunt amara, fructus vero dulces super mel, & fauam. 69.a
- Virtus* incluta stygias nunquam fertur ad umbras. 174.b
- Virtutes* morales infidelium, & maiorum hic Deus compensat. 30.b
- Virtutibus* piorum amplissima praemia in caelo reposita. 174.b
- Virtutis* non est bene coepisse, sed perfecisse. 125.a
- Visitandi* verbum quot modis accipiat. 74.a

INDEX.

- Vita nostra nauiganti simi-
lis. 42.a.b
- Vita priscorum prophetica
fuit. 132.b
- Vitia suos dominos reddūt
seruos. 156.b
- Vnctio in baptismo. 255.b.
& 256.a
- Vnctionū vsus etiam san-
ctis viris olim frequens.
238.a
- Vnguenta ad quid fieri de-
beant. 238.a
- Volentem Deus iustificat,
quem fecit nescientem.
117.a
- Voluntas Dei irrita fieri ne-
quit. 18.b
- Voluptatibus indulgentes
se, & suos perdunt. 153.b
- Votum turpe mutandum.
265.b
- in Urbibus multa peccandi
occurrunt occasiones 39.b
- Vrget presentia Turni.
233.a
- Vrsarum natura in alendis
catulis. 37.a
- Vrsarij ad communionem
non admittendi, nec in lo-
co sacro sepeliendi. 53.b
- Vulgus ingratum, crudele,
inuidum, &c. 129.a
- Vulgus incertū solet in fra-
dia cōtraria scindi. 129.a
- Vulgus mobile sequitur for-
tune lumina. 129.a
- in Vxore deligenda quid
spectandum. 254.a
- Vxor prudens est à domino.
33.a
- qui cum Vxore habitat sen-
sata, beatus. 97.a
- Vxorem suam qui diligit,
seipsum diligit. 249.a.
- exempla. ibid.
- Vxorem habens, sollicitus
est, quæ sunt mundi, quo-
modo placeat vxori, &
diuisus est. 98.a
- in Vxores suas virorum of-
ficia. 32.b. & 33.a
- Vxorem decet cum omni
subiectione à viro discere,
ut à capite, & principe
suo. 34.b
- Vxores oportet esse castas,
modestas, puras, bonas, so-
brias, pudicas, verecundas,
&c. 35.b
- quòd Vxores viris suis per-
tuò adherere debeant, sa-
cris probatur exemplis.
36.a. & b

I N D E X.

<i>Vxori alligatus, solutionem</i>	<i>Vxores suas prostituentes,</i>
<i>querere non debet. 32.a</i>	<i>quàm improbi & sce-</i>
<i>Vxores relinquere concedi-</i>	<i>rati. 31.d</i>
<i>tur viris, leuibus de cau-</i>	<i>Vxores debere esse commu-</i>
<i>sis, & alias ducere, a-</i>	<i>nes docent huiusce tempo-</i>
<i>pud Geneuenses. 31.b</i>	<i>ris haretici. 247.b</i>

Finis Elenchi.

Handwritten text in a cursive script, possibly a list or index, with some characters resembling numbers or letters. A small white object is visible near the top left.

Handwritten text in a cursive script, possibly a list or index, with some characters resembling numbers or letters. A small white object is visible near the top left.

